

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**«XXII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«XXII САТПАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ»**

ТОМ 18

**ПАВЛОДАР
2022**

ӘОЖ 01
КБЖ 725
Ж66

Редакция алқасының бас редакторы:

Садықов Е. Т., э.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ Басқарма Төрағасы – Ректор

Жауапты редактор:

Ержанов Н. Т., б.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі Басқарма Төрағасының орынбасары

Редакция алқасының мүшелері:

Ахметов К. К., Бегимтаев А. И., Бексеитов Т. К., Испулов Н. А., Кислов А. П., Колесников Ю. Ю., Муқанов Р. Б., Табулдинов Б. К.

Жауапты хатшылар:

Абетанов Д. Н., Адильбаева Д. С., Атейхан Б., Байтемирова А. К., Бақпаева А. К., Габдулов А. У., Джусупова Э. М., Дубовицкая О. Б., Еликпаев С. Т., Дәуіт Ж., Жания К., Жумабекова Д. К., Жуманбаева Р. О., Жусупбаева Д. А., Зарипов Р. Ю., Зейтова Ш. С., Илеубаева Д. С., Исакова Д. А., Исакова З. С., Кайдарова Г. Ш., Каменов А. А., Капенова М. М., Кириченко Л. Н., Кривец О. А., Куанышева Р. С., Мажитова А. Е., Нұрмәди С. С., Ордабаева Ж. Е., Поломарчук Б. В., Рахимов М. И., Садықов Н. С., Саменова Ж. К., Сапабеков Д. К., Сарбасов А. К., Сламбекова М. К., Суентаева З. Т., Таничев К. С., Токтарбекова А. Б., Толокольникова Н. И., Шабамбаева А. Г., Шаймерденова А. К.

Ж66 «XXII Сәтбаев оқулары» атты Халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. – Павлодар : Торайғыров университеті, 2022.

ISBN 978-601-345-262-3 (жалпы)
Т. 18 «Жас ғалымдар». – 2021. – 589 б.
ISBN 978-601-345-276-0

«XXII Сәтбаев оқулары» атты Халықаралық ғылыми конференциясы (12 сәуір 2022 жыл) жинағында келесі ғылыми бағыттар бойынша ұсынылған мақалалар енгізілген: Энергетика, Компьютерлік және физика-математикалық ғылымдары, Ауыл шаруашылығы және АӨК, Мемлекеттік басқару, бизнес және құқық, Заманауи инженерлік инновациялар мен технологиялар, Жаратылыстану ғылымдары, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары, Техникалық және кәсіптік білім беру.

Жинақ көпшілік оқырманға арналады.
Мақала мазмұнына автор жауапты.

ӘОЖ 001
КБЖ 72

ISBN 978-601-345-276-0 (Т. 18)
ISBN 978-601-345-262-3 (жалпы)

© Торайғыров университеті, 2022

7 Секция. Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары
7 Секция. Гуманитарные и социальные науки

7.13 Заманауи білім беру: өткеннің тәжірибесі,
болашаққа көзқарас

7.13 Современное образование: опыт прошлого,
взгляд в будущее

**ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯСЫНДАҒЫ БЕЛСЕНДІЛІК ТӘСІЛІ**

АБДРАЗАКОВА А. О.
магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Белсенділік әдісінің басты ерекшелігі – оқушылардың белсенділігі. Балалар өз бетінше зерттеу әрекеті барысында оларды өздері «ашады». Мұғалім тек осы әрекетке бағыт беріп, белгіленген іс-әрекет алгоритмдерінің нақты тұжырымын бере отырып, қорытындылайды. Осылайша, алынған білім жеке мәнге ие болып, сырттан емес, мәні бойынша қызықты болады.

Белсенділік тәсілі – адамның санасын және жалпы тұлғасын қалыптастыруға бағытталған іс-әрекет процесі.

Белсенділік көзқарас жағдайында адам, тұлға белсенді шығармашылық принцип ретінде әрекет етеді. Әлеммен қарым-қатынас жасай отырып, адам өзін-өзі құруды үйренеді. Белсенділік арқылы және әрекет процесінде адам өзіне айналады, оның өзін-өзі дамытуы және жеке тұлғасының өзін-өзі жүзеге асыруы жүзеге асады.

«Іс-әрекет арқылы оқыту» ұғымын алғаш рет американдық ғалым Д.Дьюи ұсынған. Ол оқытудағы белсенділік тәсілінің негізгі принциптерін анықтады:

- оқушылардың қызығушылықтарын ескеру;
- ойлау мен әрекетке үйрету арқылы оқыту;
- қиындықтарды жеңудің салдары ретіндегі білім мен білім;
- еркін шығармашылық жұмыс және ынтымақтастық.

«Ғылым ақпаратын оқушыға дайын түрде бермей, оны өзі табуға, өзі меңгеруге жетелеу керек. Бұл оқыту әдісі ең жақсы, ең қиын, ең сирек ...» (А. Дистерверг)

Выготский Л. С. еңбектерінде дамыған белсенділік тәсілі. А. Н. Леонтьев, Д. Б. Эльконина, П. Я. Гальперин, В. В. Давыдова білім беру жүйесінде жеке тұлғаның дамуы, ең алдымен, оқу-тәрбие

процесінің негізі болып табылатын жалпыға бірдей оқу әрекетін қалыптастыру арқылы қамтамасыз етілетінін мойындайды.

Дамушы жүйенің авторлары Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов, В. В. Репкин мектептің бастапқы деңгейінде белсенділік тәсілінің принциптерін алға тартып қана қоймай, оның механизмін қарапайым мектептерде, мұғалімдер тәжірибесінде іске қосты. Ал енді ғана еліміз бұл тәсілдің тек бастауыш сыныпта ғана емес, орта және жоғары сыныптарда да маңыздылығын түсінді.

Оқытудағы белсенділік тәсілі мүлдем білім беру технологияларының немесе әдістемелік әдістердің жиынтығы емес. Бұл білім беру философиясының бір түрі, әдіснамалық негізі. Бірінші кезекте оқушылардың тар пәндік аймақта дағдыларды жинақтауы емес, тұлғаның қалыптасуы, оның пәндік әлемде баланың әрекеті процесінде «өзіндік құрылысы» болып табылады.

«Оқыту процесі – жаңа білім дайын түрде берілмейтін оқушының санасын және жалпы тұлғасын қалыптастыруға бағытталған іс-әрекет процесі. Білім берудегі «белсенділік тәсілі» деген осы!» (Леонтьев).

Белсенділік тәсілі деп оқушылардың оқу-танымдық әрекетін ұйымдастыру тәсілі түсініледі, онда олар ақпаратты енжар «қабылдаушы» емес, оқу процесіне белсенді қатысады.

Белсенділік тәсілінің мақсаты – өмір субъектісі ретінде баланың тұлғасын тәрбиелеу. Субъект болыңыз - өз іс-әрекетіңіздің шебері болыңыз: мақсат қойыңыз, мәселелерді шешіңіз, нәтижеге жауапты болыңыз

Оқытудағы белсенділік тәсілінің мәні «барлық педагогикалық шараларды интенсивті, үнемі күрделене түсетін әрекеттерді ұйымдастыруға бағыттау болып табылады, өйткені адам өз әрекеті арқылы ғана ғылым мен мәдениетті, дүниені тану және түрлендіру жолдарын, нысандарын меңгереді. және жеке қасиеттерді жақсартады».

Оқыту тәжірибесінде белсенділік тәсілін жүзеге асыру келесі дидактикалық принциптер жүйесімен қамтамасыз етіледі:

Белсенділік принципі - оқушы білімді дайын түрде емес, оны өзі ала отырып, оның қабілеттерінің, жалпы білім беру дағдыларының табысты қалыптасуына ықпал ететін оқу іс-әрекетінің мазмұны мен формаларын білуі. Біз бұл принципті егжей-тегжейлі талқылаймыз.

Үздіксіздік принципі балалардың дамуының жасына байланысты психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, білім берудің барлық деңгейлері мен кезеңдері арасындағы сабақтастықты білдіреді. Процестің үздіксіздігі технологияның өзгермейтіндігін,

сонымен қатар мазмұны мен әдістемесі бойынша оқытудың барлық деңгейлері арасындағы сабақтастықты қамтамасыз етеді.

Тұтастық принципі – оқушылардың дүниені, әрбір ғылымның ғылымдар жүйесіндегі рөлі мен орнын жүйелі түрде түсінуін қалыптастыруды көздейді. Балада дүниеге (табиғат – қоғам – өзіне), әрбір ғылымның ғылымдар жүйесіндегі рөлі мен орны туралы жалпылама, тұтас көзқарас қалыптасуы керек.

Минимакс принципі мынадай: мектеп оқушыға білім мазмұнын ол үшін максималды деңгейде меңгеру мүмкіндігін ұсынуы және сонымен бірге оның оны әлеуметтік қауіпсіз минимум (мемлекеттік білім стандарты) деңгейінде меңгеруін қамтамасыз етуі керек.).

Психологиялық жайлылық принципі – оқу-тәрбие процесінің барлық күйзелістік факторларын жоюды, сыныпта достық атмосфераны құруды, қарым-қатынастың интерактивті формаларын дамытуды көздейді.

Вариативтілік принципі – оқушылардың таңдау жағдаяттарында адекватты шешім қабылдау қабілеттерін қалыптастыруды, оқушылардың варианттық ойлауын дамытуды, яғни мәселені шешудің әртүрлі нұсқаларының мүмкіндіктерін түсінуді, ойлау қабілетін қалыптастыруды қамтиды. нұсқаларды жүйелі түрде санау және ең жақсы нұсқаны таңдау мүмкіндігі.

Шығармашылық принципі оқу-тәрбие процесінде шығармашылыққа барынша бағыт беруді, шығармашылық әрекеттің өзіндік тәжірибесін меңгеруді білдіреді. Көбірек Л.С. Выготский өзінің «Педагогикалық психология» деген тамаша кітабында (ол 1926 жылы жарық көрген) өз уақытынан кем дегенде 60 жыл бұрын, жаңа педагогикада өмір «шығармашылық жүйесі ретінде ашылады... Біздің әрбір ойымыз, әрбір Біздің қозғалыстарымыз бен тәжірибеміз - бұл жаңа шындықты жасауға ұмтылу, жаңа нәрсеге серпіліс. Ол үшін оқу процесінің өзі шығармашылық болуы керек. Ол баланы «шектелген және теңдестірілген, тұрақты.

Педагогикалық технология – мұғалімнің болжамды нәтижеге жетуге бағытталған іс-әрекеті, ол нәтижеге бағытталған технология.

Оқушылар жеке жұмыс жасағанда, сыныптастарының не істеп, қалай істеп жатқанына қарамай, өз мақсаттарына жетуге ұмтылады. Олар үшін тек өздерінің күш-жігері мен табысы маңызды; басқалардың жетістіктері мен сәтсіздіктері олар үшін маңызды емес.

Ынтымақтастық – ортақ мақсаттарға жетуге бағытталған бірнеше адамның бірлескен жұмысы. Командада жұмыс істей отырып, адам өзінің игілігін ғана емес, сонымен бірге өзімен

бірге жұмыс істейтіндердің де игілігін ойлауға мәжбүр болады. Сондықтан, бірлескен оқу жалпы мақсатқа жету процесінде студенттердің оң әрекеттесуі үшін жағдай жасайды: әркім топтың басқа мүшелері өз мақсаттарына жеткенде ғана табысқа (яғни, белгілі бір білімді игере алатынын) түсінеді).

Ынтымақтастықта оқытудың негізгі идеясын келесідей тұжырымдауға болады: бірге ғана емес, бірге оқыңыз.

Ынтымақтастықта оқытудың негізгі принциптері:

1) Топ мүшелерінің өзара тәуелділігі, ол мыналарға негізделеді:

- бірге ғана қол жеткізуге болатын ортақ мақсат;
- бөлінген топ ішілік рөлдер, функциялар;
- біртұтас оқу материалы;
- ортақ ресурстар;
- барлығына бір акция.

2) Әр адамның жеке жауапкершілігі. Топтың әрбір мүшесі өзінің және жолдастарының жетістігі үшін жауапты.

3) Топтың әрбір мүшесінің тең қатысу үлесі. Студенттердің топтағы бірлескен оқу-танымдық, шығармашылық және басқа да іс-әрекеттері өзара көмек пен қолдау негізінде, әдетте, топ ішілік рөлдерді бөліп көрсету немесе жалпы тапсырманы фрагменттерге бөлу арқылы жүзеге асырылады.

4) Рефлексия – топтың жұмыс сапасы мен оларды одан әрі жетілдіру мақсатында ынтымақтастықтың тиімділігін талқылау.

Осылайша, ынтымақтастықта оқыту кезінде топтың мақсаттарына және бүкіл ұжымның жетістігіне ерекше назар аударылады, бұл топтың әрбір мүшесінің өз бетімен жұмыс істеуінің нәтижесінде ғана қол жеткізуге болады, оның жұмысы кезінде оның басқа мүшелерімен тұрақты өзара әрекеттесуі зерттелетін тақырып (проблема, сұрақ). Әрбір оқушының міндеті – бір нәрсені бірлесіп орындау ғана емес, сонымен бірге бір нәрсені бірге үйрену, сол арқылы әрбір топ мүшесі қажетті білімді меңгеріп, қажетті дағдыларды қалыптастырады. Сонымен қатар, барлық ұжымның әрбір оқушының қандай жетістіктерге жеткенін білуі маңызды, т. бүкіл топ оның әрбір мүшесінің оқу ақпаратын игеруіне мүдделі болуы керек.

Топтың алдында екі жақты міндет тұрғаны маңызды: бір жағынан, танымдық, шығармашылық мақсатқа жету, ал екінші жағынан, белгілі бір мәдениетті жүзеге асырудан тұратын әлеуметтік немесе, дәлірек айтқанда, әлеуметтік-психологиялық жүзеге асыру кезіндегі коммуникация. Ынтымақтастықта оқыту барысында мұғалім оқушылар топтарының тапсырманы сәтті

орындауын ғана емес, олардың бір-бірімен қарым-қатынасының сипатын, бір-біріне қажетті көмек көрсетуін бақылайды.

Шағын топтар негізінде ынтымақтастықта оқытуды ұйымдастырудың бірнеше нұсқасы бар: Шағын топтарда оқытуды кез келген пән бойынша және білім берудің кез келген деңгейінде қолдануға болады. Топ, әдетте, дайындық деңгейі әртүрлі 4 адамнан тұрады. Сабактың типтік құрылымы:

1 Мұғалімнің түсіндіруі.

2 Іс-әрекеттің индикативті негізін оқушылардың жеке дамытуы.

3 Топпен жұмыс: топқа ортақ және барлық топтарға бірдей тапсырма бөліктерге бөлініп немесе дауыстап түсініктеме беру арқылы «айналмалы үстелде» орындалады, орындалуын топ бақылайды.

4 Тест негізінде қол жеткізген нәтижені жеке тексеру.

5 Бір топтың барлық мүшелері бірдей баға алатын топ мүшелерін бағалау.

Турнир негізіндегі командада оқыту студенттердің білімін тексеруді ұйымдастыру түрінде алдыңғы нұсқадан ерекшеленеді: жеке тестілеудің орнына үстелдер турнирі деп аталатын турнир өткізіледі. Үстелдерде әр топтан бір оқушы жиналады. Әр үстелде тең студенттер отыруы маңызды. Мектеп оқушыларына ұсынылатын жетістік сынақтарының күрделілік деңгейі әртүрлі: «күшті кестеге» күрделілік деңгейі жоғары тапсырма ұсынылады, «орташа» - сәл әлсіз, ал «әлсіз кесте» одан да әлсіз. Тапсырманы орындаған оқушының алатын ұпай саны кестенің «жолағына» байланысты емес.

Ара оқу материалын табиғи түрде фрагменттерге бөлуге болатын кезде қолданылады. Сонымен қатар, мұндай фрагменттердің саны топ мүшелерінің санына сәйкес келуі керек. Әдетте, «ара» әдісін қолданғанда топқа 5-6 адам кіреді. Содан кейін әрбір қатысушы оқу материалының өз фрагменті үшін жауапты (сарапшы) болып тағайындалады. Оның міндеті – өз материалын оқып-үйрену ғана емес, сонымен қатар топтың барлық мүшелерінің оны меңгеруін қамтамасыз ету. «Ара» әдісінің классикалық нұсқасы топтық жұмыстан кейін мұғалім бір үстел басына жиналып, бір-бірімен ақпарат алмасу үшін әртүрлі топтардың сарапшылар жиналысын ұйымдастырады. Сарапшылар өз топтарына оралғаннан кейін топтық жұмыс біраз уақыт жалғасады, содан кейін жеке білім тексеруі ұйымдастырылады. Солар сияқты болуы мүмкін.

Қорытындылай келгенде сабақ барысында қолданылған ынтымақтастық технологияның әрбір сатысында белсенділік тәсілінің әрбір принципі қарастырылып іске асырылған. Балалардың

жас және ынталық жеке ерекшеліктері ескеріле отырып сабақ тапсырмалары оқушылардың өз бетінше, мұғалімнің бағытталуымен орындалған. Оқушылардың рөлі - тапсырмаларды орындалу кезінде, мұғалімге қарағанда басым болады. Және де бір-біріне көмектесу, бірлесіп жұмыс істеуі ынтымақтастықтың белгісі бола тұра, белсенділік тәсілінің ең басты шарты болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Беспалько В. П. Педагогикалық технология компоненттері. – М. «Педагогика», 1989. – 192 б.
- 2 Шабарина И. Ю. Білім берудегі белсенділік тәсіл
- 3 Гусарова Е. Н. Заманауи педагогикалық технологиялар. – М., 2006. – 176 б.
- 4 Петерсон Л. Г., Кубышева М. А., Кудряшова Т. Г. Әрекет әдісінің дидактикалық жүйесі бойынша сабақ жоспарын құруға қойылатын талаптар. – Москва, 2006 ж., б. 9-11
- 5 Заманауи білім беру технологиялары: оқу құралы // Н. В. Бордовская. – М.: КНОРУС, 2011. – 432 б.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУ

АЙТИМОВА М. К.

бастауыш сыныптар мұғалімі, Жылбек Ағаділов атындағы ЖОББМ,
Павлодар обл., Баянауыл ауд.

Дидактикалық ойын – балалардың ақыл-ой белсенділігін тәрбиелеудің құнды құралы болып табылады, ол психикалық процестерді белсендіреді, балалардың таным процесіне деген қызығушылықтарын арттырады [1, 3 б.].

Дидактикалық ойындар әсіресе кіші мектеп жасындағы балаларды оқыту мен тәрбиелеуде қажет. Ойынға тіпті қызығушылығы жоқ кішкентай оқушылардың да назарларын аударады. Бастапқыда олар тек ойынға ғана, бірақ біртіндеп ойын түрінде өтетін оқу материалына да қызығушылық танытады. Осылайша біртіндеп оқушыларда оқу пәніне деген қызығушылық қалыптасады.

Ойын арқылы оқушылар айтарлықтай қиындықтарды жеңеді, өз күштерін жаттықтырады, сынайды, дағдылары мен қабілеттерін дамытады. Ойын кез-келген оқу материалын қызықты етеді,

балалардың бойында жақсы көңіл-күй қалыптастырады және білімді игеру процесін жеңілдетеді.

Дидактикалық ойындар барысында бала заттарды белгілі бір белгілер бойынша бақылау, салыстыру, жіктеу, талдау жасай алуға, жиынтықтау-жалпылауды үйренеді.

Оқушылармен ойын өткізу және оны шебер басқару мұғалімнен үлкен тәжірибе мен шеберлікті талап етеді. Ойынды қолдана отырып өткізетін сабақтың алдында, сюжетті жеткілікті түрде баяндау, қатысушылар арасында рөлдерді бөлу, оқушыларға танымдық міндет қою және жабдықтар мен көрнекілік құралдарын дайындау керек.

Ойынға барлық оқушылар қатысуы, тартылуы керек. Егер оқушылардың бір бөлігі ойын іс-әрекетін орындаса, оқушылардың екінші бөлігі төреші, мұғалім, ауыл шаруашылығы мамандары және т. б. рөлдерді орындауы тиіс. Рөлдер оқушыларды зерттеуші позициясына қояды және танымдық мақсаттарды ғана емес, сонымен қатар оларды кәсіби бағадарлауды да көздейді.

Ойынды сабақтың кез-келген кезеңінде қолдануға болады. Егер ойын жаңа материалды түсіндіру сабағында қолданылса, онда балалардың көптеген суреттер, заттар және т. б. практикалық әрекеттері қарастырылуы керек. Ал өткен тақырыпты бекіту сабағында есептеу амалдарын, әрекет, қимылдар жасауды талап ететін ойындарды қолдану қажет. Егер ойын материалды бекіту кезінде қолданылса, онда көрнекі құралдарын пайдалануды шектеу керек. Бұл жерде ойын барысында қасиеттерін, есептеу амалдарын дауыстап айтылуына едәуір назар аудару керек. Материалды бекіту барысында ойынды ұжымдық, топтық, жеке түрлерінде өткізуге болады.

Мұғалім сабақта ойындарды қолданған кезде балалардың іс-әрекетінің сипатын ғана емес, сонымен қатар ұйымдастырушылық жағын да мұқият қарастыруы қажет.

Осы мақсатта оқушылармен кері байланыс құралдарын қолдану қажет: сигнал карточкалары (екі жағынан белгілі түстерге боялған шенбер). Тақтаға шыққан балалар ойынның мысалдарын шешкен кезде, орындарында отырған балалар белгілі бір түсті сигналдық карточканы көрсетеді (жауаппен келісетінін немесе келіспейтінін білдіреді). Бұл жерде сигнал карточкалары балаларды ойын барысында белсендірудің құралы болып табылады.

Көптеген ойындарға жарыс элементтерін енгізу қажет, ол балалардың оқу үрдісі кезіндегі белсенділігін арттырады. Математикалық жарыс ойынға қатынасатындардан тапқырлықты,

жылдамдықты талап етеді. Жарысты өткізу үшін мұғалім сабақ бойы командалардың ынтымақты жұмысын тақтада жұлдызшалармен белгілейді. Жарыс элементтерінің енгізілуі ұйымшылдықтың қалыптасуына ықпал етеді.

Ойындарды таңдау кезінде олар балалардың толыққанды жан-жақты дамуына, олардың танымдық қабілеттеріне, сөйлеуіне, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас тәжірибесіне ықпал етуі, оқу сабақтарына қызығушылық тудыруы, оқу іс-әрекетінің дағдыларын қалыптастыруы, баланың талдау, салыстыру, жалпылау қабілеттерін игеруіне көмектесуі керек екенін есте ұстаған жөн. Ойын өткізу барысында баланың зияткерлік іс-әрекеті оның айналасындағы заттарға қатысты әрекеттерімен байланысты болуы керек [1, 4 б.].

Құрылымы бойынша дидактикалық ойындар тек ойынның жеке элементтері ғана бар сюжеттік-рөлдік және ойын-жаттығулар болып бөлінеді. Сюжеттік-рөлдік ойындарда дидактикалық міндет сюжетпен, рөлмен, әрекетпен, ережемен жасырылады. Жаттығу ойындарында ол айқын көрінеді. Аталған ойындар арқылы баланың бойында тапқырлық, белсенділік, шығармашылық, ойлау қабілеттері қалыптасады.

Танымдық іс-әрекеттің сипаты бойынша ойын және қызықты есептерді келесі топтарға бөлуге болады:

1 Балалардан орындаушылық іс-әрекетті талап ететін ойындар. Осы ойындардың көмегімен балалар іс-әрекеттерді үлгі бойынша орындайды. «Өрнек құрамыз» тапсырмасы: 9 геометриялық фигураның жиынтығы: 1 жасыл шеңбер, 2 сары және 2 қызыл үшбұрыш, 2 жасыл және 2 көк квадрат. Балаларға келесі тапсырма ұсынылады: үстелдің ортасына жасыл шеңбер, шеңбердің жоғарғы және төменгі жағында 2 сары, оң және сол жағында екі қызыл үшбұрыш орналастырылады. Өрнектің оң жағына екіншісін құрастырамыз: ортасында – шеңбер, шеңбердің бұрыш жағына 2 жасыл және 2 көк квадраттар, жоғарғы және төменгі жағында қызыл, оң және сол жақтарына – көк квадраттар орналастырылады. Мұғалім олардың әрқайсысындағы фигуралардың санын, сонан соң олардың құрастырылған екі өрнектегі жалпы санын санауды сұрайды.

Бұл жерде оқушылардың бойында кеңістіктік көзқарасы қалыптасады, заттардың оған қарасты орнын және әртүрлі объектілерге қарасты өзінің орнын анықтау дағдысы қалыптасады. Олар объектінің сол немесе оң жақтарын, жоғарғы және төменгі жақтарын анықтауға үйренеді.

2 Қайта жаңғырту іс-әрекеттерін қажет ететін ойын. Бұл ойындар 10 көлемінде қосу және азайту дағдыларын қалыптасуына бағытталған («Фотограф көзі» ойыны).

Мұғалім кез-келген қосу және азайту кестесін зерделеу кезінде белгілі бір уақытты оларды жадтауға бөледі. Бұл ойынды өткізу кезінде мұғалім балаларға кімнің көзі фотограф сияқты қосу және азайту кестесін суретке түсіріп алатынын тексеретіні туралы айтады. Кестеде есептер жауаптарымен беріледі. 5-7 минуттан соң тақтадағы есептердің жауабы өшіріледі. Мұғалім оқушылардан кезекпен жауаптарды сұрайды.

«10 көлеміндегі сандарды нөмірлеу» тақырыбының мақсаты алдағы санға бірлікті қосу және келесі саннан бірлікті алу арқылы құрастырылуымен таныстыру. «Пойыз құрастыру» ойыны. Бұл жерде вагондарды қосу арқылы келесі санның шығуы, вагондарды алғанда санның кемуі түсіндіріледі. Сонымен қатар, оқушыларға вагон сандарын солдан оңға қарай және оңнан солға қарай санау ұсынылады. Және балаларға есептеу кезінде аталған соңғы сан заттардың жалпы санын білдіретіндігін түсіндіру қажет.

3 Балалар амалдар мен есептерді олармен логикалық байланысы бар басқа есептерге ауыстыруын талап ететін ойындар. Олар бақылау және өзін-өзі бақылау дағдыларын дамытады (Шеңбер мысалдарын құрастырыңыз).

Мұғалім тақтаға бірінші компонент берілген мысалдар жазады. Оқушылар келесі мысалдың бірінші компонентіне тең жауаппен мысалдар құрастырады. Мысалы, $6-4=2$ $2+6=8$ $8+2=10$ $10-8=2$ $2+4=6$.

4 Ізденіс және шығармашылық элементтері бар ойындар (шеңберлер, квадраттар, үшбұрыштардан әртүрлі суреттерді, өрнектерді құрастыру).

Осындай ойын тәсілдерін пайдалана отырып жүргізілген сабақтардың кіші сыныптар оқушыларының пәнге деген қызығушылығын, ынтымақ арттыруға әсері мол.

Сонымен қатар, бастауыш сынып оқушыларымен жүргізілетін математика сабақтарында ұлттық ойындарды үнемі пайдалана отырып, олардың ауызша есепке жаттығуына, логикалық ой жүйелерін жетілдіре түсуіне толық мүмкіншіліктер бар.

Бірінші сыныпта математиканы оқып үйрене бастағанда (яғни алғашқы ондықты өткенде) оқушылардың түсінігін жеңілдету үшін санамақ ойынын ойнату орынды. Мұғалім пәнаралық байланыс мақсатында санаумен қатар тіл жаттықтыруға арналған «Қуыр-қуыр қуырмаш» ойынын естеріне салып, қайталатып отырған жөн.

Санамақ ойыны алғашқы ондықты оқып үйрену кезеңінде математиканың бастапқы негіздерін меңгеруіне толық мүмкіншілік береді де, келесі ондыққа көшуді оңайлатады. Оны, әсіресе, ойына сақтау қабілеті төмен балалар үшін /санның рет қатарынан жаңылғанда/ қолданған жөн. Мысалы:

- Бір дегенім білеу
- екі дегенім егеу
- үш дегенім үскі
- төрт дегенім төсек
- бес дегенім бесік
- алты дегенім асық
- жеті дегенім желке
- сегіз дегенім серке
- тоғыз дегенім торқа
- он дегенім оймақ
- он бір қара жұмбақ [2].

Бұл жерде санамақ сөздері жай мағынасыз айтыла салған сөз тіркестері ғана емес, санның негізін көрсететін қасиеттері бар заттар таңдалып алынғандықтан да балалардың ұғымына жақын және түсінікті.

Жоғарыда берілген мәліметтерге сүйене отырып, дидактикалық ойынды қайталау мен бекіту кезеңдерінде де, жаңа материалды зерттеу кезеңдерінде де қолдануға болады деп қорытынды жасауға болады. Ол сабақтың білім беру міндеттерін де, сонымен қатар, танымдық белсенділікті арттыру міндеттерін де толықтай шешуі керек және оқушылардың танымдық қызығушылықтарын дамытудағы басты негіз болуы керек.

Осылайша, дидактикалық ойын, оның барысында кіші мектеп жасындағы балалар қоршаған шындық құбылыстарын тереңірек және айқын түсінетін және әлемді танып білетін мақсатты шығармашылық қызмет болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Жикалкина Т. К. Игровые и занимательные задания по математике для 1 класса четырехлетней начальной школы : Пособие для учителя – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1989. – 47 с.

2 https://ust.kz/word/matematika_sabagynda_didaktikalyq_ojyndar-118103.html

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ НА ЗАНЯТИЯХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

АЛЕКСЕНКО А. А.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

ПОПАНДОПУЛО А. С.

PhD, ст. преподаватель, Торайгыров университет, г. Павлодар

Формирование базовых основ личности человека происходит в подростковом возрасте. Происходит это путем переоценки ценностей, привитых ранее родителями, которые принимались безоговорочно. Путь переоценки всех ценностей происходит через их нарушение, так сказать проверка на прочность. В голове подростка постоянно звучит вопрос «А что будет, если сделать по-другому?» Формирование личности в подростковом возрасте один из самых тяжелых этапов в жизни, как для родителей, так и для самих подростков. С трудностями подобного рода не всегда получается справиться благополучно, и без последствий для дальнейшей жизни. На данном этапе зачастую можно столкнуться с проявлениями девиантного поведения.

Девиантным поведением принято считать формы социального поведения, отклоняющиеся от общепринятых норм [1]. К общепринятым нормам можно приписать нормы психологического здоровья, нормы культуры, права, морали. Девиантное поведение можно условно разделить на две большие группы. Первая группа, это поведения связанное с явным нарушением психологического здоровья. Вторая группа связана с антисоциальным поведением, нарушение культурно-правовых норм.

Причинами такого поведения служит комплекс факторов. Обозначим некоторые из них:

Социально-педагогическая запущенность подростка. Это ситуация, когда подросток ведет себя неподобающим образом в силу того, что у него отсутствуют знания о подобающем социальном поведении, которые должны были перейти от родителей. Либо вовсе неправильно сформированная детская психика путем неправильных воспитательных процессов.

Глубокий психологический дискомфорт подростка наблюдается в неблагоприятном микроклимате в семье или коллективе. Учебная неуспеваемость тоже сказывается на психологическом состоянии,

также может спровоцировать родителей или одноклассников на необоснованное жесткое поведение по отношению к ребенку.

Безнадзорность как одна из причин плавно вытекает из предыдущей. Некомпетентность родителей в вопросе воспитания может влиять как опосредованно, через неадекватные средства воспитания, через физические побои, за оценки, так и непосредственная, в виде незаинтересованности в ребенке вовсе, провоцирует подростка на более длительное отсутствие дома, что подвергает его риску попадания в неблагоприятные коллективы.

Отсутствие условий для самовыражения, разумного проявления внешней и внутренней активности; незанятостью полезными видами деятельности, отсутствием позитивных и значимых социальных и личных, жизненных целей и планов.

Проступки с менее значительными последствиями называют правонарушениями, а особо тяжкие – преступлениями. Для более глубокого понимания понятия девиантного поведения, перечислим виды антисоциального поведения, и приведем примеры. Социальные отклонения можно разделить на 3 типа: корыстные, агрессивные, социально-пассивные.

Корыстный тип отклонений характеризуется влечением к материальному, денежному имущественному обогащению. К правонарушениям подобного типа можно отнести кражи, хищения, мошенничество, спекуляции, и т.д.

Агрессивный тип характерен в поступках, преступлениях против личности, таких как побои, травля, оскорбления, убийство, изнасилования.

Социально-пассивный тип выражен в стремлении уйти от активного образа жизни, уклоняться от гражданских обязанностей, нежелании решать личностные и социальные проблемы. В поступках выражается через прогулы, уклонения от работы, бродяжничество, наркомания, алкоголизм, суицид [2].

Ряд различных ученых исследовали влияние физической культуры на психологическое здоровье человека. Коротко резюмируя результаты исследований, можно отметить, что умеренные занятия физкультурой положительно сказываются на психологическом здоровье. Непосредственно во время выполнения упражнений вырабатывается эндорфин, гормон счастья. Занятие физкультурой ведет к отвлечению от высокой умственной загруженности. Также тренировки зачастую проходят в группах, что способствует к общению в благоприятной среде. В дополнение ко всему

перечисленному, нельзя не отметить, что физическая активность служит профилактикой для депрессивных расстройств. Вывод из депрессии, или ее облегчение идет путем выработки эндорфинов, отвлечение от негативных мыслей, если речь о непрофессиональной подготовке, и выработка новых нейронных связей [3].

Отдельной темой в вопросе психологического здоровья и физической культуры, стоит профессиональный спорт. Вопрос сам по себе заслуживает отдельного изучения и исследования, но какие-то фундаментальные тезисы других исследователей обозначим. Рассмотрим 2 основные позиции: профессиональный спорт разрушает психику, и закаляет ее, делает более устойчивой. В первом случае такое возможно по нескольким причинам. Во-первых, неправильно выбранный вид спорта для конкретного ребенка. Например, если гиперактивного ребенка, которого вдобавок чрезмерно опекали, отдать в секцию единоборств, типа бокса или каратэ, резкая смена обстановки, в среду с суровым тренером, а самое главное с ударами, и физической болью от ударов, может привести к вспышкам агрессии, как в момент тренировки, так и накопление в длительной перспективе. Во-вторых, если спорт все-таки был подобран правильно и ребенок задержался в секции на длительное время, за этим следует выступление на соревнованиях различного уровня. Результаты нескольких первых соревнований могут тяжело даваться восприятию ребенка, потому что в большинстве случаев новички не показывают высоких результатов, а поражения на фоне триумфа других тяжело бьют по психике. В-третьих, предположим, что ребенок справился со стрессом поражений в начале пути, и состоялся как профессиональный спортсмен, хотя бы на уровне своего города [4].

Следовательно, в дальнейшем, объем физической нагрузки уже уходит за средние показатели, количество тренировок может возрастать вплоть до 10-12 в неделю, то есть в среднем 2 раза в день. Такое количество тренировок начинает вытеснять обычную жизнь, становится тяжелее учиться, остается меньше времени на проведение его с друзьями. Такой режим жизни начинает давить на психику. Тренировки превращаются в тяжелую стрессовую рутину. Помимо всего прочего, спортсмен не застрахован от поражений на соревнованиях, и если в начале пути, поражения можно списывать на недостаток опыта, то в дальнейшем при том количестве тренировок, поражения могут ударить еще сильнее. В этот же перечень можно вставить внезапное получение спортивной

травмы. Вне зависимости от тяжести, стирается вся предыдущая длительная работа, прекращаются тренировки на время лечения, и еще много времени уходит на реабилитацию после выздоровления, и выход на предыдущий уровень.

Рассмотрим вторую позицию, что спорт благоприятно влияет на психику. Все доводы выше были сформированы с позиции неудач и падений. Стоит рассмотреть все аргументы с позитивного угла. Во-первых, в случае правильно подобранного вида спорта, и налаживание контакта с тренером, каждая тренировка будет проходить с удовольствием. Наличие грамотного тренера очень важно, так как он должен выстроить задачи посильные для ребенка. Выполнение таких задач, это своего рода успех, это позитивный опыт, который как раз и вырабатывает эндорфин, и отвлекает от негатива, который накопился за день. Во-вторых, в момент перехода в более профессиональный спорт, формируется личная дисциплина и выдержка. Потому что без дисциплины на тренировке не будет результата, а выдержка нужна, чтобы выполнить всю нагрузку в момент, когда она кажется невозможной. Подобные качества как стрессоустойчивость, правильное целеполагание, последовательность, быстрое принятие решений в стрессовых ситуациях, формирование мышления. Все эти факторы помогают в дальнейшей жизни, уже гораздо труднее вывести человека из себя, легче переносится стресс на будущей работе [2].

При психологической коррекции поведения, выделяют следующие функции:

воспитательная – восстановление положительных качеств личности, до проявления девиантности;

- компенсаторная – формирование стремления компенсировать недостатки поведения, усилиями в различной деятельности;

- стимулирующая – активизация положительной, социально полезной деятельности подростка. Осуществляется путем одобрения или осуждения, то есть эмоциональной заинтересованности молодого человека.

Далее перечислим педагогические методы коррекции:

- методы общественного влияния;

- метод коррекции через труд;

- специальный или частно-педагогический метод;

- метод коррекции путем рациональной организации детского коллектива.

Рассмотрим теперь, как физкультура и спорт могут корректировать девиантное поведение подростков. Чтобы это проследить, будем отталкиваться от причин вызывающие девиантное поведение. Первая причина, которая решается сразу, это безнадзорность. Ребенок помимо школьных педагогов, попадает под надзор и влияние тренера. Тренер, или педагог физкультуры, если говорить о дополнительных занятиях, также несет не только функцию, преподавателя физических упражнений, но и несет воспитательную и дисциплинарную функцию. Социально-педагогическая запущенность решается в том числе. В случае если у ребенка отсутствуют базовые понятия о воспитании, он тут же выбьется из основного коллектива, при грамотной работе тренера, и ситуация сама по себе стимулирует адаптацию к новым условиям. Соответственно, ребенок приобретет базовые позитивные привычки поведения. Мы можем наблюдать устранение глубокого психологического дискомфорта. В случае если ребенок до этого находился в токсичной среде, как дома, так и в школе, остается шанс, что, придя в спортивную секцию или клуб, он встретит более благоприятное отношение к себе. Позитивное отношение к себе, также можно получить, если удачно проявлять себя на занятиях.

Следовательно, подросток бы нашел отдушину для себя, если в других коллективах и семье все было неблагополучно. Решение последней причины девиантного поведения, как отсутствие условий для самовыражения, решается в случае закрепления подростка в спортивном коллективе, также следует обратить внимание на верно подобранный вид спорта, которым ребенку нравится заниматься, и сам процесс приносящий удовольствие и интерес, на основе этого сразу открывается широкое поле для самовыражения.

Можно заметить, что предложенные решения проблем и предотвращения причин появления у подростка девиантного поведения, во многом коррелируют, с научными методами и функциями психологической коррекции. Из этого следует, что предложенные пути решения имеют под собой научное обоснование и могут быть реализованы на практике.

ЛИТЕРАТУРА

1 Жихарева Л. В. Особенности эмоциональной привязанности у подростков, склонных к девиантной виктимности. – DOI 10.18413/2313-8971-2018-4-4-0-9 // Научный результат. Педагогика и психология образования. – 2018. – Т. 4, № 4. – 96-106 с.

2 Мишкина Е. И. Соотношение феномена агрессивности и девиантного поведения у подростков / Мишкина Е. И., Рычкова Л. С., Виноградова Н. В. // Вестник Совета молодых учёных и специалистов Челябинской области. – 2014. – № 5. – 99-103 с.

3 Разживина Н. В. Особенности личностных диспозиций подростков, склонных к девиантному поведению, в условиях общеобразовательной школы // Северо-Кавказский психологический вестник. – 2013. – Т. 11, № 3. – 41-44 с.

4 Рогалева Л. Н., Малкин В. П. Спорт – это психология, Litres, 2017. - 122 с.

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЯРЛАУДА МЕДИА БІЛІМ БЕРУДІҢ МАЗМҰНЫ

АМИРБЕКОВА А. К.

магистрант, Павлодар педагогикалық университеті,
№ 11 ЖОББМ, Павлодар қ.

Қазіргі қоғамда болып жатқан аталмыш өзгерістер болашақ бастауыш сынып мұға-лімдерін кәсіби даярлауда жаңа тұғырлардың пайда болуын қамтамасыз етеді. Білім мазмұнын жаңарту, тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің білім беруге қажеттіліктерінің өзгеруі үдерісінде педагогикалық білім беру жүйесіне әлеуметтік тапсырыс қалыптасады. Ол инновациялық кәсіби іс-әрекетке қабілетті, әдіснамалық мәдениеттің қажетті деңгейін меңгерген және өмір бойы үздіксіз білім беру үдерісіне қалыптасқан дайындығы бар педагогтардың жаңа ұрпағын даярлауға қойылатын талаптардан көрініс табады. Көптеген жылдар бойы адамзат педагогика мен мектептерсіз балаларды оқыту мен тәрбиелеуді білді, өмірде қажет қасиеттер мен дағдыларды қалыптастырды. Халық педагогикасының негізі – дәстүр, ал дәстүр – аға буын ұрпақтан жас ұрпаққа берілген, белгілі бір топтарда бекітілген әдет-ғұрыптар, бұйрықтар, ережелер. Дәстүрдің болуының басты шарты – оларды сақтау және тарату болып табылады. Дәстүрлер әр халықтың өмірінде қалыптасады және өмір сүреді, олардың сипаты халық өмірінің ерекшеліктері мен тарихи жағдайларына сәйкес келеді. Ұрпақ тәжірибесін нығайту және одан әрі дамыту үшін қолда бар тәжірибені кейінгі ұрпаққа қолдана отырып, жеткізу рухани құндылықтарды одан әрі дамыту мен жинақтау механизмі болып табылады, ол – ұрпақтан ұрпаққа ақпарат берудің бір жолы. Табиғи

іріктеу үдерісінен, уақыт пен жаппай тәжірибе сынағынан өткен дәстүрлер ғана сол халықтың құндылық қағидаларына, өзгер-мейтін әдеттеріне, әлеуметтік психологияның маңызды компонентіне, қорыта айтқанда, ғылымның және жеке тұлғаның психологикалық қорын білдіру құралына айналады. Ұлттық психологияның бір бөлігі бола отырып, дәстүрлер белгілі бір дәрежеде қоғам дамуына әсер етеді. Этнопедагогикалық дәстүрлер мен салт-дәстүрлер қай кезең болмасын педагог кадрларды кәсіби тұрғыда даярлау мәселесінде де басты назарда тұрғаны белгілі. Мәселен, Еуропа педагогикасының негізін салушы Я. А. Коменский, швейцар педагогы И.Г.Песталоцци, көрнекті француз ағартушысы Ж.Ж.Руссо халық педагогикасының білім беру әлеуетін жоғары бағалаған. Педагогика классиктері педагогикалық пікірлерді, шешімдерді және халық «педагогикасын» зерттей отырып, халықтың білім алуына теориялық негіздеме беруге тырысты. Я.А.Коменский «Ана мектебі» идеясы негізінде отбасының педагогикалық тәжірибесіне талдау жасады. Ол халық ауыз әдебиеті үлгілері мен салт-дәстүрлерді зерттеуші ретінде «Чех тілінің қазынасы» атты өзінің ең бірінші туындысын жарыққа шығарды [1]. И.Г.Песталоцци «Аналарға арналған кітап», «Гертруда өз балаларын қалай оқытады?», «Лингарт және Гертруда» шығармаларында ол оқымаған отбасының педагогикалық тәжірибесіндегі табысқа жету үшін халықтық тәрбиенің қандай рөлі барлығын көрсетеді. Оның пікірінше, тәрбие үдерісінде қандай да бір белесті бағындыруға танымал білім беру тәжірибесін меңгеруден бұрын баланың жоғары адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда халықтық педагогиканың маңызы зор екендігін алға тартады. Француз ағартушысы, саяси ойшылы және философы Жан-Жак Руссо өз халқының этикалық нормаларын дамытты. Оның көзқарасынан адамның адамгершілік қасиеттері «еңбекқорлық, қарапайым өмір мен әдет-ғұрыптар, адалдық және турашылдық, сайып келгенде, азаматтық, халық мүддесін жеке мүддесінен жоғары қою» бірден көзге түседі. ЖанЖак Руссоның еңбектерінде білім берудің басты міндеті ретінде адамның адамға зорлық-зомбылық көрсетпеуі, тұлға болып қалыптасуда өзінің табиғи бейімділігі мен қабілеттерін дамыту қажеттілігі көрініс береді [1]. XIX ғасырда «ұлттық педагогика» терминінің пайда болуы орыс педагогы К.Д.Ушинский есімімен байланысты. Ол ұлттық білім беру мен тәрбиелеу идеясын дамытты, ұлттық тәрбие ерекшеліктеріне мән бере отырып, орыс халқының мінсіз, идеал адамын №12 (101), желтоқсан 2021 жыл 31 №1 бөлім қалыптастыруға назар аударды [2].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау проблемаларын зерттеу кезеңінде «этнопедагогика» түсінігін талдауға, сондай-ақ «ұлттық педагогика» мен «этнопедагогика» ұғымдарының арасындағы шекараларды айқындап алған жөн. Этнопедагогика – бұл педагогика ғылымының және халық педагогикасының дара бір бұтағы. Этнопедагогика саласындағы жүйелі зерттеулердің басталуы ХХ ғасырдың екінші жартысына жатады. «Этнопедагогика» термині алдыңғы ұрпақтан алған тәжірибеге негізделген жас ұрпақты даярлауды білдіретін «этнос» (грекше «тайпа», «үйір», «адамдар тобы») және «педагогика» деген екі ұғымды біріктіреді. Көрсетілген этнопедагогикалық мәселе «этнос» ұғымын терен талдауды және қарауды талап етеді. «Этнос» түсінігі «халық», «әлем халқы» мағынасына сәйкес келеді» [6, 7]. Қоғамдық этнопедагогикалық мәдениетті зерттеу бұл оның өзіндік ерекшелігіне ерекше назар аударатын мәселе екенін дәлелдейді. Әрбір ұлттың өзіндік мәдениетінде әлемдік өркениетті байыта алатын көп нәрсе бар. Сондықтан барлық халықтардың педагогикалық

жүйелерінде табылған элементтерді негізге ала отырып, біз болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлауда үлкен жетістікке жете аламыз. Жаңа дәуір, мыңжылдықтың өзгеруі көптеген ұлттарды өздерінің өткені және болашағы туралы ойлауға мәжбүр етеді. Ең дұрыс нәрсе – жіберген қателіктеріміз бен кемшіліктерімізді түсінуден бастау. Бұл – қоғамның дамуы жолында алғышарттар жасай алатынымызды түсіну. Солай жасай отырып, педагогикалық ғылымның жеке тұлғаны қалып-тастырудағы өзінің мүмкіндіктерін аямайтын ерекшелігін бағамдауымызға болады. Әрбір ұлт өзіндік дәстүрлері, әдет-ғұрыптарымен ерекше-ленеді, ол оның ұзақ тарихи дамуы кезінде өмір сүре отырып, жас ұрпақты тәрбиелеуде маңызды орын алады. Осылайша халық педагогикасының идеялары ғасырлар бойы қалыптасқан тәжірибеге негізделеді: дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, білім берудің мазмұны мен әдістері – болашақ бастауыш сынып мұғалімінің тұлғасына әсер етудің барлық құралдары, онсыз оның маман ретінде толық қалыптасуы туралы айту қиын. Халықтық педагогиканың адам өмірінде, баланы оқыту мен тәрбиелеу, ең бастысы, сол жас өскінді дұрыс жолға салуға тер төгетін кәсіби мамандарды даярлауда айрықша орын алатынын қазақ ағартушылары өз еңбектерінде тілге тиек еткен. М.Жұмабаев педагогиканың ұлттық тәрбиеден бастау алатыны жайлы айта келе, өзінің «Педагогика» атты еңбегінде былай дейді: «Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақпақ жол

болғандықтан, әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет ететін болғандықтан, әрбір тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» [3, Б.21].

Ұлттық тәрбие – ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ мамандарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Оның өзінің алдына қойған мақсаты мен міндеті де біреу, ол – ұлттық санасезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын кемел, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу. «Тәрбие бағдарламасында»: «Үздіксіз тәрбиенің негізі – ұлттық тәлім-тәрбие, ал оны жүзеге асыру үшін педагог кадрларды облыстық мұғалімдер білімін жетілдіру институттарында ұлттық тәлім-тәрбие курстарынан жүйелі өткізу, сондай-ақ болашақ мұғалімдерді даярлайтын жоғары оқу орындарында этнопедагогиканы арнайы курс немесе жеке оқу пәні етіп ендіруді» ұсынуы да қазіргі педагогтарды аталмыш бағытта даярлауда біраз жұмыстардың атқарылғандығын көрсетеді [4]. Ғалым Қ. Бөлеев: «Бүкіл қазақ халқына, әсіресе жас ұрпаққа ұлттық тәрбие беру – ел болашағының негізі екенін ескерсек, болашақ мұғалімдерге мамандықтарының профиліне қарамай жалпы (базистік) этнопедагогикалық білім беру қажеттігі туындайды. Барлық мұғалімдік мамандықтарда «Қазақ этнопедагогикасы» және «Қазақ этнопедагогикасының тарихы» оқу пәндерін оқу жоспарына ендіріп оқыту, олардан арнайы курстар, семинарлар және факультативтер ұйымдастырып өткізу, ғылыми-зерттеу және педагогикалық практика кезінде ұлттық тәрбие беру бойынша жұмыстар жүргізу арқылы болашақ мұғалімдерге жүйелі этнопедагогикалық білім мазмұнын беруді» ұсынады [5].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін этнопедагогикалық дәстүрлер мен қазақ халқының әдет-ғұрыптары негізінде оқыту әртүрлі әдістердің (оқыту, іздеу, ойын, педагогикалық тәжірибе, жағдаят) этнопедагогикалық іс-қимыл қағидасы негізінде жүзеге асырылады, онда студенттер білімге деген қатынасты тиімді түрде қалып-тастырады және дамытады. Этномәдениет, этнопедагогикалық білімді кеңейту, ынталандыру, этникалық сәйкестік және мінез-құлық, плюрализм (пікір алуандығы) мен толеранттылықты (төзімділік) дамыту, сондай-ақ менгеру – мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің маңызды компоненті. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлығын тиімді ұйымдастыру үдерісінде оның төмендегі жағдайлармен байланысы бар

екенін анықтауға болады: 1) этнопедагогикалық дәстүрлер мен сол халықтың әдет-ғұрпына негізделген заңдылықтар; 2) ұлттың этникалық мәдениетін игерудің сапасы; 3) оқытушы мен болашақ мұғалімнің мақсатты қарым-қатынасы; 4) этнопедагогикалық ойлауды дамыту; 5) болашақ мұғалімнің тәуелсіз этнопедагогикалық іс-әрекеті; 6) жалпы этнопедагогикалық білімдер мен дағдыларды меңгеру деңгейі; 7) мамандардың жеке этнопедагогикалық дәстүрлерді, оқу жоспарлары мен элективті курстар пәндерін оқып-үйренуде жаңа технологияларды игеруі; 8) дидактикалық-технологиялық жағдайлар (халық мәдениетінің құндылықтарын кезең-кезеңімен Бастауыш мектеп игеру, этномәдени білім беру технологиясын енгізу, ұлттың фольклорлық және отбасылық мәдениетіндегі архетиптік және типтік халық бейнесін меңгеру); 9) психологиялық және педагогикалық (кәсіптік білім берудегі ынталандыру мен белсенділігі, т.б.); 10) ұйымдастырушылық және басқарушылық қабілеті 7]. Сонымен, болашақ бастауыш сынып мұғалімі өзінің кәсіби даярлығында төмендегі жайттарды білуі шарт: а) этикалық педагогиканың мақсаттарын, идеяларын, ұғымдарын, қағидаларын, тұжырымдамаларын; ә) халықтық педагогика білімінің мәнін, әдістерін, көздерін түсіну; б) халықтың еңбек дәстүрлері мен олардың педагогикалық маңызын білу; в) дәстүрлі нысандарын білу, балаларды еңбекке тәрбиелеу және оның әдістерін білу, дәстүрлі халық қолөнерінің негізгі түрлерін білу, материалдар мен олардың қасиеттері, материалдарды өңдеу технологияларын үйрену; г) халықтық қолөнердің құндылығын, оқушыларды еңбекке үйретудегі және тәрбиедегі қолөнер шеберлігін, халықтық педагогиканың идеяларын пайдалану жолдарын, білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеудегі еңбек дәстүрлерін түсіну [5].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Джуринский А. Н. История образования и педагогической мысли за рубежом и в России / Джуринский А. Н. –Спб., 2001. –394с.
- 2 Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: в 6 т. Т.2 / Ушинский К. Д. – М., Педагогика, 1988. –564с.
- 3 Жұмабаев М. Педагогика. –А., Рауан, 1994. –101б.
- 4 Қазақстан Республикасы Білім жалпы білім беретін мектептердің I-XI сынып оқушыларына арналған тәрбие бағдарламасы. – Алматы, 2006
- 5 Бөлеев Қ. Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге кәсіби даярлау. –А., Нұрлы әлем, 2004. –304б.

6 Асанов Ж. Болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық даярлығының теориясы мен практикасы. –А., Ғылым, 1999. –228б.
7 Нұғманова Х. Е. Халықтық педагогиканы болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығында пайдалану. –Қызылорда, 1999. –109б.

ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУДІҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ (БІЛІМ БЕРУДЕГІ ОЗЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ЗАМАНАУИ ҮРДІСТЕР БАҒЫТЫ БОЙЫНША МӘТІН)

АХМЕТОВ К. Р.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

2020 жылы әлемде коронавирустық инфекцияның эпидемиясы пайда болып, бұл өмірдің барлық саласында әртүрлі өзгерістерге әкелді. Осы өзгерістер салдары білім саласын да қозғады. Карантиндік шараларды енгізу бүкіл білім беру процесінің қашықтықтан оқыту нысанына шұғыл ауысуына мәжбүрленді. Бұл жағдайда ұстаздар жаңа міндеттерді өз мойнына алу, оқушылардың және жалпы қоғамның оқу және даму қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жаңа рөлдерді орындау үшін кәсіби және жеке дамуға мәжбүр болып, мұғалім қоғамдағы даму мен трансформацияның бастамашысы және жетекшісі болып табылды.

Қашықтықтан оқыту мұғалімдер мен оқушылардың, оқытушылар мен студенттердің бөлінуіне әкеліп соқтырған, күрделі эпидемиологиялық жағдайда білім берудің балама түрі ретінде қарастырылады. Қашықтықтан білім беру жүйесі өзінің ыңғайлылығы мен икемділігіне байланысты өте танымал болды.

Негізінен, қашықтықтан білім беру дегеніміз – оқытушы мен оқушы қашықтыққа немесе уақытқа, екі параметрге бөлінген жағдайда болатын оқыту. Қашықтықтан білім беруді жүзеге асыру үшін қазіргі таңда түрлі технологиялар қолданылады: бейнежазбалар, кең тарататын теледидар, интерактивті бейнелер, аудиожазбалар мен аудиоконференциялар, веб-курстар (онлайн) [1].

Интернет пен компьютерлік технологиялардың дамуы мен таралуы оқыту және оқыту тұжырымдамаларында төңкеріс жасады. Қазірдің өзінде бүкіл мектеп онлайн курстарға қол жеткізе алатын «виртуалды орта мектептер» шындыққа айналууда. Бірақ, оның танымалдылығына қарамастан, онлайн-білім беру еш қиындықсыз өтті. Қашықтықтан білім беру күндізгі оқу сияқты емес. Қашықтан

оқыту бағдарламаларын басқару әр түрлі тәжірибені қажет етеді, ал студенттер мен оқушылар үшін күндізгі оқу Интернеттегі оқудан мүлдем өзгеше. Қашықтықтан білім алуға деген сұраныстың артуына және оның ерекше тәжірибесіне байланысты, әсіресе пандемия жағдайында, орта білім беретін мектептер үшін мұндай онлайн оқытудың артықшылықтары, кемшіліктері мен мәселелерін білу маңызды.

Мектеп бағдарламасын толық жүзеге асыру үшін әрқайсысының кемшіліктерін өтеу үшін оқытудың барлық түрлерін біріктіру қажет. Осылайша, эпидемиологиялық жағдайға байланысты қашықтықтан оқытуға толық мәжбүр болған жағдайда оқушылар мектепке бармай-ақ білім ала алады. Қазіргі заманғы технологиялар визуалды ақпаратты түрлі-түсті және динамикалық етеді, бұл материалды оңай және тиімді қабылдауға мүмкіндік береді. Сабақ жүргізуге белгіленген шеңберлердің болмауы әрбір оқушыға бағдарламаны өз қарқынымен игеруге, оған неғұрлым күрделі мәселелерге көбірек көңіл бөлуге, сабақтың қарқындылығын өздері реттеуге мүмкіндік береді. Білім алу-адам өмірінің маңызды кезеңдерінің бірі, оған жан-жақты дамуға ғана емес, сонымен бірге болашақта тәжірибе қолдана отырып, ақша табуға болатын белгілі бір тар мамандандыруды таңдауға көмектеседі [2].

Қашықтықтан білім берудің кемшіліктері мен артықшылықтары

Артықшылықтары:

1) Оқу қарқынын өзіңізге бейімдеудің бірегей мүмкіндігі.

Көбінесе үйде болжамды және тыныш атмосфера болады. Оқушы өз ырғағын дамытады және оған бір нәрсе бар ма, жоқ па, оны қосымша уайымсыз ұстанады. Біреу математика теңдеулерін шешуге көбірек уақыт алады, екіншісі ағылшын тіліндегі тапсырмаларды тезірек орындайды және басқа тақырыпты немесе физикалық белсенділікті тереңдетуге қосымша уақыт алады. Ритм мектеп қоңырауы мен сабақтар арасындағы өзгерістерді қалыптастырмаса, мұның қаншалықты керемет екенін сезінуге болады.

2) Оқу кезінде баланың әлсіз жақтарын анықтап, олармен жұмыс істеуге болады. Интернеттегі әдіснамалық тұрғыдан мықты сабақтар, оқушылардың арнайы оқу платформаларындағы жұмысы баланың қандай пәндерде керемет бағдарланғанын және айтарлықтай олқылықтар бар екенін айқын көрсетеді. Бұл бұрын мектепке немесе мұғалімдерге баланың белгілі бір білім

саласындағы жеткіліксіз жетістіктері туралы наразылық білдірген ата-аналар үшін тосынсыз болуы мүмкін.

Ата-аналар балаларын бақылап, оқу кезінде баланың қаншалықты мұқият екенін анықтай алады. Немесе, керісінше, шашыраңқы және ұзақ уақыт шоғырлана алмайды, бұл соңғы нәтижеге теріс әсер етеді. Проблемалық нүктелер тек анықталып қана қоймай, дереу жұмыс істеуі керек. Күндізгі оқу мұндай жасырын мәселелерді анықтауға мүмкіндік бермейді: олар көбінесе қамқоршылардың көптігіне байланысты мұғалімге көрінбейді.

3) Егер бір нәрсе түсініксіз болса, мектепте балалар көбінесе мұғалімнен материалды тағы бір рет түсіндіруді сұрауға ұялады. Интернетте бұл проблема емес: бала сабақты немесе оның бір бөлігін білімді бекіту үшін қанша рет тыңдай алады. Бірнеше рет өтуге болатын тесттер білгендерін бекіту үшін өте жақсы жұмыс істейді. Сондай-ақ, студент кез-келген уақытта нақты күндерді, фактілерді, ережелерді есте сақтау үшін онлайн форматта берілген материалға орала алады. Егер бұл материалдар слайдтар, презентациялар немесе аудио форматта болса, дәрістің кез-келген секундына оралуға болатын болса, мұны жасау өте ыңғайлы.

Кемшіліктері:

1) Әлеуметтенудің және қоғамшылдың болмауы

Бала кезімізден үйренетін көп нәрсе өзара оқыту арқылы жүреді. Өсіп келе жатқан және әлеуметтік топқа жату сезімі жасөспірімдер үшін қалыптасудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Онлайнда олар араласып айырылуы керек.

Кәдімгі өмірде балалар топтық жұмысты, жанжалды жағдайларды шешуді және бір-бірімен тиімді әрекеттесуді үйренеді.

2) Өмірді гаджеттеу

Әдетте мектептегі сабақтар 8-ден 14-ке дейін жалғасады, содан кейін балаларды элективтер, спорт секциялары күтеді. Карантин мектеп оқушыларын күні бойы мониторлардың алдында отыруға мәжбүр етті, бұл көру қабілетіне теріс әсер етеді. Офтальмологтар балаларға күніне екі сағаттан артық экрандарда болуға кеңес бермейді. Сонымен қатар, оқудан кейін балалар бірден гаджеттердегі ойын – сауық мазмұнына ауысады-бұл көптеген адамдар үшін әдетке айналды. Сондықтан гаджеттерде өмір сүру уақыты екі есе артады.

Осы шындықты ескере отырып, дәрігерлер дабыл қағып, әлі қалыптаспаған баланың қаңқасы ұзақ отыруға бейімделмегенін айтады. Күшейту үшін оған үнемі физикалық белсенділік қажет.

Үй кеністігі алаңдаушылыққа толы: теледидарға, ойыншықтарға қол жетімділік. Самоорганизоваться қиын, әсіресе кіші балаларға. Бір бөлмеде олар түнде ұйықтайды, күндіз оқиды, кешке ойнайды. Айналада ештеңе өзгермейді, назар аударылады, кідіріс күшейеді.

3) Тәжірибелік жұмыстың аз болуы.

Біз бәріміз ақпаратты басқаша қабылдаймыз және игереміз. Аудио, көрнекіліктер, дискреттер, кинестетика бар. Зерттеулер көрсеткендей, балалардың көпшілігі практикалық тәжірибе арқылы әлемді білетін кинестетика. Интернетте, әдетте, тәжірибе жоқ-тек қандай да бір жолмен өңделіп, игерілуі керек мәліметтер. Мұғалім тақырыпты түсіндіруге тырысса жақсы. Бірақ біз балаларға параграф пен парақтың нөмірін түсіріп, материалды өздері өткізетін көптеген жағдайларды білеміз. Егер бір нәрсе түсініксіз болса және мұғалімнен сұрақ қоюға мүмкіндік болмаса, әр оқушы тақырыпты өзі зерттей бермейді. Демек, білім берудегі олқылықтар.

4) Біз осы уақытқа дейін оффлайннан онлайн режиміне өтудің бірыңғай технологиясын әзірлемедік

Көптеген мұғалімдер өздерін жаңа форматтағы оқу процесіне қалай тиімді біріктіруге болатындығы туралы сұрағанда, әлі де шатасып жатыр. Олар өмір бойы тірі сабақ берді, ешкім жаңа шындыққа дайын болмады. Балаларға да қиын: олар ақпараттық технологиялар дәуірінде өсіп келеді және бірнеше сағат бойы мұғалімдерді тындап, жазбалар жазудан жалыққан, онлайн не офлайн болсын, бәрібір. Барлық мұғалімдер бірден онлайн мүмкіндіктерін қолдана бастады және бейне, интерактивті викториналар арқылы оқу процесін байыта бастады. Көптеген мұғалімдерге ZOOM-да сабақ беру қиынға соқты. Сондықтан қазір біз мемлекеттік деңгейде қашықтықтан оқытудың егжей-тегжейлі әдіснамасы бар бірыңғай жүйені енгізуді күте аламыз [5].

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Абдуллаев С. Г. Абасова С. Э. Проблемы оценки эффективности дистанционного обучения // Информационные технологии моделирования и управления. 2009. № 4 (56). С. 484-492.

2 Бакалов В. П. Крук И. П., Журавлева О. Б. Дистанционное обучение. Концепция, содержание, управление. - М.: Горячая линия - Телеком, 2008. - 108 с.

3 Поночевная И. Дистанционные образовательные технологии как способ обеспечения профессионализации для современного преподавателя и студента автор // Профессионализация в условиях

современной системы инновационного образования. - М. : ЭСЭПиМ, 2011. - 292 с.

4 <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=733497>.

5 <https://skysmart.ru/distant>.

ҮЙІРМЕ ЖҰМЫСТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУШІЛІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

ӨЛТАЕВА А. Б.

магистрант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ.
БАСЫҒАРАЕВ Ж. М.

б.ғ.к., аға оқытушы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы қ.

Табиғат, Отан және Атамекен деген ұғымдар бір-бірімен үндес әрі мағыналас сөздер. Сол себепті туған жеріміздің тамылжыған тамаша табиғатын сүю, оны қастерлеп, қадірлеу әрбір адамның азаматтық парызы.

Табиғатқа жанашыр болу адамзат қоғамына, оның келешегіне жанашырлық жасау болып табылады.

Көптеген педагог-ғалымдар адамның табиғатқа қарым-қатынасы оған деген сүйіспеншілік сезімі жас кезде алған тәлім-тәрбиеге тікелей байланысты екенін айтып жүр. Табиғат қорғау мәселесі педагогикалық мәселелердің негізгі бір бөлігі деу өте орынды. Бұл жағдайды қазіргі кезде баспасөз бетінде көбіне экологиялық мәдениеттілік деп атайды.

Экологиялық білім мен тәрбие беру 1970 жылы БҰҰ деңгейінде ұйымдастырылған (ЮНЕСКО) «Адам және биосфера» деп аталған бағдарламаны қабылдаудан басталады.

Онда алғаш рет халықаралық деңгейде табиғат ресурстарын қорғау және оны тиімді пайдалану туралы бағдарлама жасалып, кең экологиялық сипатталған болатын. Ал, 1971 жылы Швейцарияда Еуропалық конференция өткізіліп, онда айнала қоршаған табиғи орта және табиғат қорғау мәселелері көтерілді [7, 21 б.].

1972 жылы Стокгольмде қоршаған ортаны қорғау туралы көпшілікке білім беру конференциясы болды. 1977 жылы Тбилиси қаласында өткен БҰҰ жанындағы ЮНЕСКО және ЮНЕП ұйымдары экологиялық білім беру туралы 40-тан астам шешімдер қабылдап, оның ғаламдық стратегиялық жоспарларын бекітті. Экологиялық

білім берудің одан әрі даму кезеңдері атақты Найроби (1982 ж), Беч (1983), Мәскеу (1987 ж) т.б. қалаларында өткен конференцияларда жалғасын тапқаны мәлім.

Осы бағытта егеменді еліміздің жоғары парламенті мен үкіметі «Қоршаған ортаны қорғау туралы заңы», (1997ж.) «Қазақстан Республикасында қоршаған ортаны қорғаудың ұлттық жоспары» (1996 ж) «Экологиялық білім беру бағдарламасы» (1999 ж.) т.б.маңызы зор құжаттар қабылдады [7, 22 б.].

Экологиялық білім беру бағытында экология ғылымында жаңа ұғымдар мен түсініктер қалыптасты. Олардың негізгілері: «Экологиялық білім», «Экологиялық сауаттылық», «Экологиялық мәдениет», «Экологиялық этика» т.б.

Экологиялық ұғымдардың мәнін әрбір оқушы білуі тиіс. Ұғымдарды түсіну оқушының табиғатқа деген көзқарасын қалыптастырып, экология ғылымын меңгеруге жол ашады және пәнге деген көзқарасын қалыптастырып, оған деген қызығушылығын арттырады.

Экологиялық сана – адамның табиғатқа көзқарасының, білімінің, сенімінің және дағдысының жиынтығы болса, ал экологиялық ойлау-табиғаттағы болып жатқан өзгерістерге ғылыми негізде баға беру, оның себептерін ашу және терең түсіну. Жауапкершілікпен ойлау арқылы адам баласы табиғат апаттарына жол бермейді.

Экологиялық сауаттылық – экологиялық білімді игере отырып, табиғат қорларын тиімді пайдалануға жол ашатын болса, ал экологиялық этика-үйде, түзде, табиғатта адамның өзін-өзі ұстай білуін, мінез-құлық дағдыларын қатаң сақтауды қалыптастырады. Олар жоғарыдағы ұғымдардың негізінде қалыптасқан.

Экологиялық мәдениет – экология білім мен тәрбиенің жемісін көру, адамның жоғарыдағы экологиялық ұғымдарды түсіну мен ұғыну деңгейінің өміршеңдігін көрсетеді [7, 22 б.].

Биологияны оқыту әдістемесінде экологиялық мәдениет туралы мәселелер әдіскер-биологтар Н. М. Верзилин, И. Д. Зверев, А. П. Сидельковский, А. Н. Захлебный, И. Т. Суwegeина, И. Н. Пономарева, К. Стошкус және т.б. еңбектерінде жарық көрді. Бірақ бұл ғалымдардың ғылыми зерттеу жұмыстарында «экологиялық мәдениет» жекелеген ережелер түрінде ғана көрініс тапты.

Жоғарыдағы ғалымдар мен педагогтардың экологиялық мәдениетке берген анықтамаларын теориялық жағынан қарастыруға негіз етіп алып, төмендегідей тұжырымдаймыз: *экологиялық*

мәдениет-барлық рухани өмір мен істе көрініс табатын, адамзат мәдениетінің маңызды бөлігі және табиғаттың құндылығын түсінетін, қоршаған ортаға ізгілік қарым-қатынаспен сипатталатын тұлғаның ерекше қасиеті [3, 27 б.].

Оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыруда қосымша білім берудің маңызы зор. Қосымша білім беруді тұлғаны дамытудың құралы ретінде қарастыруға болады. Өйткені, ол оқушының жеке қабілеттерін, ынта-ықыласын, қызығуын, құнды бағдарын шындап жетілдіреді, индивидтің тұлғалық мінез-құлқын реттейді. Балалар мен үлкендердің бірігуі педагогикалық қолдауды сезіндіреді және жасөспірімдер онда әлеуметтік әрі кәсіптік тұрғыдан өздерін анық айқындай түседі.

Әртүрлі деңгейдегі мекемелердің білім беру нәтижесі әр қилы болуы мүмкін. Алайда, білім алу механизмі тұлғаның процесуалдық жағынан дамуы бірыңғай күйінде қалады. Яғни, бұдан адам өзін үздіксіз жетілдіруге, білім алуға, өзін-өзі танып білуге талпынады. Мұндай сұраныспен тәрбие беру- барлық қосымша білім беру жүйесінің түпкі мақсаты.

Қосымша білім берудің ерікті негіздегі бірлестіктері диалогтық және субъект- субъект қатынастарын құруға қабілетті. Соның нәтижесінде балалар мен үлкендер білімдік, кәсіптік және мәдени құндылықтарды өзара меңгеруді жүзеге асырады. Олай деуге негіз, тек қосымша білім беруде ғана ізденіс жұмыстарын еркін атқаруға мүмкіндік туады. Бұл өз ретінде баланың тұлғалық өсуін, өмірде өзінің тануын шығармашылық әлеуетінің ашылуын, т.б. қасиеттерін қамтамасыз етеді. Б. Гершунскийдің айтуынша, функционалдық сауаттылықтан кәсіби құзыреттілік пен тұлғалық мәдениетке жетуге мүмкіндік береді [6, 37 б.].

Барлық мектептерде экология арнайы пән ретінде оқытылмайтынын ескерсек, шектелген уақыт ішінде география, жаратылыстану т.б. пән сабақтарында оқушылар экология ғылымының белгілі бір бөліктерінен ғана білім алады деп айтуға болады.

Сабақтан кейін оқушылар өздерін толғандырып жүрген мәселелер жайлы оқытушыдан көп мағлұмат беруді сұрайды. Оқушылардың қызығушылығын қанағаттандыру үшін, танымдық қабілетін арттыру үшін мұғалім оқушыларды сыныптан және мектептен тыс жұмыстарға тарту керек. Сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстарға үйірме, секция, клуб, студиялардың жұмыстарын айтуға болады.

Үйірме – бұл мектептен тыс жұмыстардың немесе қосымша білім беруді ұйымдастырудың кең тараған және тұрақты түрі.

Үйірмеге оқушылар ерікті түрде қатыса алады. Оқушыларға экологиялық білім мен тәрбие беруде экологиялық бағыттарда ұйымдастырылған үйірмелердің маңызын жоғарыда атап өткенбіз. Экологиялық үйірмелерді «Жас эколог», «Мөлдір бұлақ», «Жасыл желек», «Жас табиғат қорғаушылары» т.б. атаулармен жұмыстарын ұйымдастыруға болады.

Бұл баяндамадағы экологиялық үйірме «Жас зерттеуші» деп аталады. Үйірме мектептен тыс мекеме аудандық Оқушылар үйі базасында 2019 жылдан бастап «Жас зерттеуші» атауымен өз жұмысын қайта бастады. Үйірмеге негізінен жоғары 5-9 сынып оқушылар тартылған. Үйірменің оқу бағдарламасы жасалып онда оқушыларға экологиялық негіздері, биосфера туралы ілім, өсімдіктер және жануарлар экологиясы, табиғат байлықтары оларды тиімді пайдалану және қорғау, туған өлке экологиясы, қолданбалы экология, адам экологиясы, әлеуметтік экология, экологиялық құқық, Қазақстан экологиясы тараулары қамтылған.

Атқарылған жұмыстың бір мақсатта жүргізілетіні белгілі. Осы үйірменің жұмысын ұйымдастыруда төмендегі негізгі мақсаты қойылды:

Барлық рухани өмір мен істе көрініс табатын, адамзат мәдениетінің маңызды бөлігі және табиғат құндылығын түсінетін, экологиялық білім жүйесімен, экологиялық іс-әрекетпен, қоршаған ортаға ізгілік қарым-қатынаспен сипатталатын тұлғаның ерекше қасиетін қалыптастыру.

Үйірме жұмыстарының міндеттері:

- Оқушылардың жаратылыстану пәндерінен алған білімдерін дамыта отырып, айнала қоршаған орта туралы көз қарастарын қалыптастыру;

- Оқушылардың білімін ғылыми негізде толтыру және кеңейту;

- Әр түрлі ғылыми жаңалықтарды ашуға оқушылардың қызығушылығын арттыру ;

- Оқушыларды экологиялық ғылыми зерттеу және шығармашылық жұмыстарына баулу.

- Оқушылардың жас ерекшеліктеріне, білімді қабылдаудағы психологиялық – педагогикалық ерекшеліктеріне сүйене отырып, білім жүйесін күрделендіре түсу.

Үйірмеде төмендегі жұмыстар ұйымдастырылып жүргізілуде.

Үйірме сабақтары: пікірталас, рольдік ойындар, пікірсайыстар, конференциялар, кештер, кездесулер, практикалық жұмыстар, табиғатқа экскурсиялар;

Табиғатты қорғау бұрышы: оқушылар өз жұмыстарын жинақтап көрсетеді. Табиғатты қорғау бұрышындағы оқушылардың жұмыстарын төмендегіше топтастыруға болады.

- ақпараттық
- тәрбиелік
- насихаттаушылық

Зерттеу тақырыптары бойынша жұмыстары: үйірме мүшелері өздері қызығушылықтарына бойынша зерттеу тақырыптарын таңдап ізденіс жұмыстарын жүргізеді.

Сурет 1 – Үйірме мүшелері «Менің қызықты үйірмем» атты байқауға қатысу сәті

Сурет 2 – Үйірме мүшелері сабақ үстінде

Үйірме жұмыстарына қазіргі таңда 15-ке жуық оқушылар тартылып жұмыс жасауда. Үйірме мүшелері, үйірме жұмыстарының барысында ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізіп, түрлі аудандық, облыстық, республикалық, халықаралық деңгейдегі ғылыми-практикалық конференцияларға қатысып жүлделі орындарды жеңіп алды. Атап айтар болсақ үйірме мүшелері: Қ. Танірбергеннова, А. Ералханова, Ж. Исакова, Ұ. Қонырова, А. Тұнғышпай, Р. Олжасұлы, А. Ақылбек облыстық ғылыми зерттеу және жобалар конкурсына қатысып жүлделі орындарды жеңіп алып дипломмен марапатталды.

Үйірме мүшелері зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында әл-Фаараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің ғалымдарымен тығыз байланыста. Аталған ЖОО ғалымдары оқушыларға ғылыми жетекшілік жасауда. Үйірме мүшелерінің зерттеу тақырыптары түрлі экологиялық өзекті мәселелерге бағытталған.

Экологиялық бағытта үйірме жұмыстарын ұйымдастыру арқылы оқушыларға экологиялық білім мен тәрбие берудің маңызы қазіргі таңда арта түсті. Қосымша білім беруді жоғары педагогикалық шеберлікпен ұйымдастыру арқылы барлық рухани өмір мен істе көрініс табатын адамзат мәдениетінің маңызды бөлігі және табиғаттың құндылығын түсінетін экологиялық білім жүйесімен және іс-әрекетпен қоршаған ортаға ізгілік қарым-қатынаспен сипатталатын тұлғаның ерекше қасиетін тәрбиелеу қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Оспанова Г. С., Бозшатаева Г. Т. – «Экология» Алматы. Экономика. 2002ж.
- 2 Оспанова Г. С., Бозшатаева Г. Т. – «Экологиядан оқу - әдістемелік құрал» Алматы. Экономика. 2002 ж.
- 3 Исламова К. - «Экологиялық мәдениет- баршаға» Қазақстан мектебі 2000 ж №5,6 26-27 б.
- 4 Орынбаева Г.- «Оқушыларға экологиялық тәрбие беру» Алматы. Рауан 1993 ж.
- 5 Қаженбаев С., Махмутов С. – «Табиғатты қорғау» Алматы. Ана-тілі 1992 ж.
- 6 Жолдасбеков Ә – «Қосымша білім беру» Қазақстан мектебі 2004 ж №9 37-38 б.
- 7 Шілдебаев Ж. – «Экологиялық білім қалыптастырудың негіздері мен тәжірибелері» Қазақстан мектебі 2004 ж №7 21-23 б.
- 8 Родзевич Н. Н., Пашканг К. В. -Табиғатты қорғау және көркейту. Алматы. Мектеп,1984ж.

ПЕРЕДАЧА ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

БАБИКЕНОВА А. А.

Учитель модератор самопознания
Назарбаев интеллектуальной школы
физико-математического направления
КУЛЬБЕКОВА М. С.

Учитель искусства
Назарбаев интеллектуальной школы
физико-математического направления

Темой нашего совместного исследования action resech является: «Передача эмоционального состояния учащихся посредством изобразительного искусства». В процессе исследования мы решили интегрировать предмет искусства с предметом самопознание. Целью нашего исследования было раскрыть внутренний мир ученика его эмоциональное состояние посредством живописи, рисунка и музыки. Данная работа позволяет учащимся свободно выражать свои мысли и чувства, освободиться от сильных переживаний, развить эмпатию и быть самим собой. Серия уроков была подобрана таким образом что на некоторых уроках ученики рисовали по определенной тематике например: выразить с помощью рисунка свое мнение по просмотренному видеоматериалу или описать с помощью рисунка прочитанный материал.

Ключевые слова: Позитивный настрой, изобразительное искусство, внутреннего мир, позитивное мышление, самопознание, ученик, рисование, учитель.

«Внутренний голос, способность прислушиваться к глубинному, его реакции, прислушиваться к тому, что происходит внутри, помогает нам в обнаружении своей идентичности. Этот способ может стать основой новой педагогики».

Абрахам Маслоу

Один признанных экспертов в области эмоционального интеллекта, является американский психолог Дэниел Гоулман который считает, что эмоции человека играют огромную роль в развитии успешной личности. Доброжелательная атмосфера

на уроке дает возможность раскрыть творческие способности учащихся. Каждый учитель, который стремится раскрыть творческие способности ученика использует поощрение. В процессе создания творческой работы задачей учителя является передать эмоциональное состояние ученика, которое раскрывается в рисунках. Также следует отметить, что важнейшим условием благоприятного климата является доброжелательное отношение учителя к ученику. Эмоциональная база ученика строится на правильном и грамотном подходе учителя к ученикам, родителям и к своему предмету. И это важно [1].

За долгую историю нескольких цивилизаций человечество собрало различные способы раскрытия собственных возможностей. Известно, что позитивный настрой на уроке способствует улучшению работоспособности, тем самым развивая веру в себя. На уроках самопознания необходимо развивать позитивное мышление. По мнению многих психологов и педагогов, учащиеся должны отпускать негативные мысли. Позитивный образ мышления - это могучая сила. Чувствуя свой внутренний мир, ученик развивает внутренний покой, тем самым принимая положительное и уберая от себя отрицательное. В процессе исследования мы решили интегрировать предмет искусства с предметом самопознание. Целью нашего исследования было раскрыть внутренний мир ученика его эмоциональное состояние посредством живописи, рисунка и музыки. Данная работа позволяет учащимся свободно выражать свои мысли и чувства, освободиться от сильных переживаний, развить эмпатию и быть самим собой. Серия уроков была подобрана таким образом, что на некоторых уроках ученики рисовали по определенной тематике например: выразить с помощью рисунка свое мнение по просмотренному видеоматериалу или описать с помощью рисунка прочитанный материал. Объектом исследования - были учащиеся 7 и 8 классов

Особенности творческого задания:

- Выразить с помощью рисунка свое мнение;
- под мелодичную музыку описать свое внутреннее состояние;
- выразить с помощью рисунка свое мнение по просмотренному видеоматериалу;
- раскройте смысл цитаты с помощью рисунка;
- представить общечеловеческие качества героев сюжета в виде рисунка;

В своей практике мы заметили, что почти каждый ученик который приходит на урок чувствует себя скованным и напряжённым. Данная проблема наталкнуло нас учителей к изучению эмоционального состояния ученика. Как стало известно, после проведенных ряда мероприятий исследовательского характера на уроке, мы заметили улучшение эмоционального настроя у учащихся после нескольких занятий. После нескольких элементов арттерапии учащиеся уходили с урока удовлетворенными и спокойными.

Некоторые задания давались для выполнения в группе, что непосредственно развивало колаборативную среду и сплачивало группу. Например, задание: описать основных героев видеосюжета и сделать общий рисунок; описать прочитанный рассказ по книге; нарисовать свободный рисунок по теме «Мое настроение, «Мои три желания», «Мой обычный день» и т.д. Особый интерес представляют интерпретация рисунка, как неосознаваемых автором элементов. По выполненным творческим рисункам, учителя совместно проводят диагностику, и соответственно делают анализ психо-эмоционального состояния ученика. Проведение данных заданий способствует раскрытию внутреннего мира ученика, уменьшению эмоциональной напряженности и формировании к исследовательской деятельности. Рисуя под музыкальное сопровождение, ученик дает выход своим чувствам и эмоциям, непосредственно на листе бумаги.

Рисунок 1 – Гауан Шерхан 10 «В»

Рисунок 2 – Габдуллиева Тахмина 10 «А»

Каждый педагог является психологом. Несмотря на обстоятельства каждый учитель обязан поддерживать эмоциональный климат на уроке. Быть позитивным, а главное приходиться на свой урок с положительным настроем. Так как, положительный настрой на уроке самопознания весьма важная часть. Позитивный настрой необходимый инструмент в любом школьном предмете. Мы считаем, что именно благоприятная атмосфера раскрывает любую сложную ситуацию в учебном процессе, тем самым упрощает учебные и эмоциональные нагрузки детей. Данную работу можно применить как исследовательского характера. Печально, то что немногие хотят заняться этим исследованием, предпочитая внутреннее внешнему, процесс - результату, а качество - количеству. Хочется отметить, что применение позитивного настроения способствует развитию уравновешенности внутреннего состояния ученика, глубокой само рефлексии, умению сконцентрироваться. Благодаря положительному настрою дети легко настраиваются на серьезную работу на уроке, внимательно выполняют задания, легче усваивают учебную информацию. На позитивный настрой выделяется от двух до пяти минут в начале урока. Например, учитель самопознания, используя фон спокойной музыки, можно предложить учащимся представить красивые образы природы, тем самым развивая творческую фантазию. Существуют четыре приёма позитивного настроения на уроке самопознания: концентрация на свет, концентрация на дыхание, воображаемое путешествие в подводное царство, мысленная прогулка по лесу.

Особенность данной работы понятно тем, что именно позитивная и положительная мысль помогает ученику получить гармонию внутреннего мира [2]. Развитие творческого поиска и поддержание креативного восприятия являются важной задачей на уроке самопознания. Мой преподавательский опыт подсказывает, что развитие творческого воображения и креативного мышления происходит благодаря применению на уроках произведений искусства. Приобретенные учащимися на уроке художественные навыки будут полезны как в учёбе, так и в увлечениях и дальнейшей трудовой деятельности. Использование различных приемов рисования на уроках самопознания обогащает духовный мир человека. Это, например, может быть такой вид деятельности, как изображение на бумаге учащимися того, что они видят во время позитивного настроения. Визуализация – это творческий процесс, помогающий сделать видимым невидимое. Рисование под музыку требует самостоятельного креативного мышления и действия, что развивает условия для максимальной сосредоточенности, активизации внимания, заинтересованности, снимая в какой-то мере даже проблему дисциплины на уроках. Творческая работа такого характера позитивно воспринимаются учащимися, так как многим детям комфортнее без слов использовать цвета для выражения своих чувств. Приемы рисования на уроках самопознания помогают усвоению нового материала. Таким образом, позитивный настрой можно применять и в качестве творческого задания [3].

Так, в 7 классе на уроке «Внешняя привлекательность и внутренний мир человека» творческое задание было направлено на раскрытие внутреннего мира человека в его внешних чертах. После позитивного настроения учащиеся написали портрет «внутренне красивого человека», затем подготовили свой автопортрет и ответили на вопрос: «Что есть красота души?». Суждения учащихся стали отправной точкой в поиске ответа на главный вопрос беседы.

Рисунок 3 – Кизбаева Камила 10 «F»

Рисунок 4 – Алигазиева Милана 10 «D»

Ответы учащихся во время урока:

- Личность уникальна и его нужно не оценивать по внешней красоте. Человек может быть уродливым, инвалидом, калекой, но если его душа чистая и добрая, он не винит людей за то, что они не смогли помочь ему, с ним в общении легко и приятно, то он красив.

Пример Ник Вуйчич.

- Красив тот, у кого чистая совесть.

- Человек, имеющий красивую внешность, может не иметь красоты внутренней. Человек красив внешне, но внутри у него гнев,

ненависть и обида, которая может повлиять на общение с близкими ему людьми. Поступки человека это внутреннее отражение его собственного мира.

- Наше понимание о красоте зависит отчасти от нашего мировоззрения.

- Чтение классической литературы и прослушивание мелодичной музыки настраивает на создание творческой атмосферы во время выполнения задания.

Примечание: Положительный настрой на уроке самопознания способствует духовному росту и внутренней красоте души, что развивает общечеловеческие качества личности. Именно во время рисования учащиеся выражают свои эмоции, мысли, ощущения на листе бумаги, и рассматривая рисунки можно понять внутренний мир учащихся и оказать эмоциональную поддержку по необходимости.

Следующее занятие в 7 классе по теме «Созвучие с окружающим миром» направлено на развитие гармоничных отношений человека с окружающими. В начале урока ребятам было предложено творческое задание настраивающее на позитивный настрой. Учитель включает мелодичную музыку которую ученики прослушивают с закрытыми глазами, и потом рисуют ассоциации к данному представлению. Примечание: По мнению учащихся, они почувствовали добро, любовь, теплоту и чувство внутреннего счастья и покоя. Было замечено, что после позитивного настроения ученики смогли преодолеть состояние эмоционального возбуждения, гиперактивности, успокоиться и настроиться на урок. Учителю этот момент помог настроить урок на глубокую духовно-нравственную беседу.

Следует заметить, что проговаривание после рисования помогает ученику осознавать свои действия и лучше их координировать. Именно во время урока самопознания самовыражение посредством рисунка помогает ученику настроить свой эмоциональный фон, улучшить общение, обогатить речь. Через изобразительное искусство можно отразить ценности семьи, а также социальный опыт детей. Творческие работы детей на уроке свидетельствуют о степени умственной активности ученика, особенностях его развития, о его внутренней позиции и представлениях о себе. Ведь познание своего внутреннего мира сложно поддается описанию, в таких ситуациях на помощь приходит лист бумаги. Рисовать - то же самое, что «говорить» руками, то есть посредством рисунка выражать свои чувства и эмоции [7].

Учащиеся выполняя рисунок получают позитивный настрой развивая творческое воображение. Изобразительное искусство снимает эмоциональное напряжение. Опыт показывает, что рисование посредством позитивного настроения являются совершенно безопасным и помогают сосредоточить внимание учащихся на внутреннем покое и истинной гармонии с самим собой и окружающим миром [1].

Возможно, нецелесообразно использование слишком большого количества разнообразных неопробованных приемов, достаточно, если учащиеся сделают практикой своей повседневной жизни указанные ниже приемы. Важное здесь качество и уверенность в безопасности, чем количество. Что такое позитивный настрой? Позитивный настрой – это расслабление или снижение тонуса после напряженной умственной деятельности. Цель проведения позитивного настроения – снять напряжение, дать учащимся небольшой отдых, вызвать положительные эмоции, хорошее настроение, что ведет к улучшению усвоения материала [5]. Позитивный настрой на уроке рисованием является весьма успешно применяемым методическим приемом. Поэтому данный прием направлен на преодоление состояния эмоционального возбуждения, гиперактивности ученика после интеллектуальных и физических нагрузок (к примеру, если учащиеся приступают к уроку самопознания после математики, физики или физкультуры, их необходимо успокоить и настроить на позитивный лад). Во время применения этой методики сосредоточение остается только на самом себе [6].

Итак, изобразительное искусство с применением позитивного настроения – это способ самовыражения без слов, рассказ о переживаниях, которые еще сложно осознать, непосредственная передача своего состояния с помощью художественных средств [6]. Именно изобразительное искусство дает учащимся шанс воспроизвести в рисунке свое состояние, отношение к чему-либо, вновь пережить приятное событие или избавиться от негативных эмоций. Влияние данного вида творчества на развитие учащихся достаточно высоко, так как благодаря ему в дальнейшем развиваются интеллектуальные способности и мыслительные операции [7].

ЛИТЕРАТУРА

1 Амонашвили Ш. А. Школа Жизни. Теория и практика. Педагогическая мастерская Шалвы Амонашвили. М. : Дрофа, 2010. – 176 с. sibac.info/test-golosovalki/355 [1].

2 Мукажанова Р. М., Омарова Г. А. Методика преподавания дисциплины «Самопознание» в школе. Учебно-методическое пособие для учителей. – Алматы: ННПООЦ «Бөбек», 2013. – 176 с [2].

3 Лебедева Людмила Дмитриевна. Педагогические основы АРТ-терапии в образовании учителя : Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 : Ульяновск, 2001 383 с. РГБ ОД, 71:02-13/174-8[5].

4 Художественное творчество и воспитание. 20 стр. 31 иллюстрация. ООО Издательский дом «Карапуз», 2009. г. Москва [6].

5 Тамберг Ю. Г. Развитие творческого мышления. – Санкт - Петербург, «Речь», 2007 [7].

«ИНТЕЛЛЕКТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРМЕН ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСЫНДА КЮИЗЕНЕР САНАУ ТАЯҚШАЛАРЫН ҚОЛДАНУ»

БАЙБОЛАТ Д. Б.

мұғалім-дефектолог, № 13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

Бүгінгі күннің ең алаңдатарлық тенденцияларының бірі – дамуында ақауы бар балалар санының артуы. Осыған байланысты мектепке дейінгі ортада балалардың денсаулығын сақтау, нығайту және қалпына келтіру жұмыстары ерекше орын алуы тиіс.

Жеңіл ақыл-ой кемістігі - бұл балаларда олардың психикалық, психологиялық және физикалық белсенділігінің әртүрлі компоненттері зардап шегетін күрделі полиморфты бұзылыс. Бұл балаларда дыбыстық (фонетика) та, семантикалық аспектілерге де (грамматика мен лексика) қатысты сөйлеу жүйесінің барлық компоненттерінің қалыптасуы бұзылады. Осылайша, олар түзетуге сәл басқаша көзқарасты талап етеді.

Әлемдік және отандық педагогика мен психология тәжірибесі көрсеткендей, сенсорлық даму мектеп жасына дейінгі бала тұлғасының психологиялық және әлеуметтік дамуында орасан зор рөл атқарады. Бұл негізгі танымдық процесс болып табылатын қабылдаудың дамуына сезімтал мектепке дейінгі жас.

Жеңіл психикалық дамуы тежелген балаларда эмоционалды-еріктік сферасының жетілмегендігімен сипатталатын қабылдаудың дамуы ерекше маңызға ие: басқаша айтқанда, мұндай балаға ерік-жігерін жұмсау, өзін-өзі мәжбүрлеу өте қиын. Осы жерден зейіннің бұзылуы, оның тұрақтылығы, зейіннің төмендеуі, зейіннің

алшақтығының жоғарылауы сөзсіз пайда болады. Бұл қабылдаудың бұзылуына әкеледі. Балалар тұтас бейнені құра алмайды, қабылдау жылдамдығы мен кеңістікте бағдарлану зардап шегеді [1].

Осындай бұзылыстары бар балалардың болуы және балалардың сөйлеу және танымдық психикалық процестерінің дамуының негізі ретінде қабылдауды қалыптастырудың маңыздылығын түсініп, түзету оқу-тәрбие үрдісіне жаңа білім беру технологияларын енгізу бойынша белсенді қадамдар жасалуда. Инновациялық технологияларды қолдану сабаққа деген қызығушылықты арттырады және материалды жақсы меңгеруге ықпал етеді.

Жұмыс барысында дефектологиялық ойындар мен жаттығулардың нұсқалары әзірленді. Оқыту процесіне визуалды модельдерді енгізу дефектологқа келесі міндеттерді шешуге мүмкіндік береді:

- есту қабылдауы мен зейінін дамыту;
- көрнекі қабылдау мен есте сақтауды дамыту;
- ырғақ сезімін дамыту;
- психикалық операцияларды дамыту;
- көрнекі-кеңістіктік гнозисты дамыту.

Бұл мәселелерді шешу үшін мен дефектологияның дәстүрлі емес дидактикалық құралы – Х. Кюизенер таяқшаларын қолданамын.

Джордж Кюизенер (1891-1976) Бельгиялық математик. Балалардың математикалық қабілеттерін дамыту үшін әмбебап дидактикалық материал жасады. 1952 жылы оқу құралына арналған «Сандар мен түстер» кітабын шығарды [2].

Дж. Кюизенер таяқшамен жұмыс істеу әдісі

Кюизенер таяқшалары дидактикалық құрал ретінде мектеп жасына дейінгі балаларда қалыптасатын қарапайым математикалық бейнелеудің ерекшеліктерімен, сондай-ақ олардың жас мүмкіндіктеріне, балалардың ойлауының даму деңгейіне, негізінен көрнекі-эффептілі және көрнекі-бейнелілікке толығымен сәйкес келеді.

Міндеттер:

- түс ұғымымен таныстыру (түсін ажырату, түсі бойынша жіктеу).
- өлшем, ұзындық, биіктік, ені ұғымымен таныстыру (заттарды биіктігі, ұзындығы, ені бойынша салыстыруға жаттығу).
- тура және кері санауды меңгеру.
- шығармашылық, қиял, модельдеу және жобалау қабілеттерін дамыту.
- кеңістік бейнелерін дамыту (сол, оң, жоғары, төмен және т.б.).
- логикалық ойлауын, зейінін, есте сақтауын дамыту.

- мақсатқа жетудегі дербестікке, бастамашылдыққа, табандылыққа тәрбиелеу.

Бұл жинақтың ерекшелігі - ондағы таяқшалар мөлшері мен түсі бойынша ерекшеленеді, бұл қажетті санды белгілі бір түспен жылдам байланыстыруға мүмкіндік береді:

- біріншісі – ең кішкентай таяқша және оның түсі ақ;
- екінші үлкен таяқша қызғылт түсті;
- үшінші үлкен таяқша көк;
- төртінші таяқ қызыл;
- бесінші таяқша сары;
- алтыншы – күлгін;
- жетінші үлкені қара;
- сегізінші – қоңыр қызғылт;
- тоғызыншы көк;
- ең үлкен таяқша қызғылт сары түсті.

Ағаш немесе пластикалық Кюизенер таяқшаларының ұзындығы 1-ден 10 см-ге дейін. Ұзындығы бірдей таяқшалар бірдей түске боялады. Таяқшалар тағы бір қызықты ерекшелігімен ерекшеленеді: әртүрлі түстерді «отбасыларға» біріктіруге болады. Сонымен, қызыл түстердің отбасына (оның реңктері қызыл, қызғылт, қызыл және т.б.) екі еселік сандар кіреді - 2, 4, 8. Көк түске 3-ке бөлінетін сандар кіреді - бұл 3, 6, 9. Сары реңктер 5-ке бөлінеді.

Кюизенер таяқшаларымен қалай жұмыс істеу керек?

Жинақ балалар шығармашылығының дамуына, қиял мен қиялдың дамуына, танымдық белсенділікке, ұсақ моторикаға, визуалды-тиімді ойлауға, назар аударуға, кеңістіктік бағдарлауға, қабылдауға, комбинаторлық және дизайн қабілеттеріне ықпал етеді.

Сабақтың бастапқы кезеңінде Кюизенер таяқшалары ойын материалы ретінде қолданылады. Балалар олармен қарапайым текшелер, таяқшалар, конструктор сияқты ойнайды, ойындар мен іс-шаралар барысында түстермен, өлшемдермен және пішіндермен танысады.

Екінші кезеңде таяқшалар кішкентай математиктерге арналған нұсқаулық ретінде әрекет етеді. Содан кейін балалар сандардың жұмбақ әлемінің және басқа математикалық ұғымдардың заңдылықтарын түсінуді үйренеді.

Кюизенер таяқшаларын дамыту ойынының сипаттамасы

- Көп функционалдылық;
- Кең жас ерекшелік диапазоны;
- Творческий әлеуеті;

- Құрылымдық элементтер;
- Бейнелілік және әмбебаптылық

Таяқшалармен жұмыс істеуге арналған жаттығулардың көптеген нұсқалары бар. Барлық тапсырмаларды блоктарға бөлуге болады:

1 Таяқшалармен таныстыруға арналған тапсырмалар.

- менімен бірдей таяқшаны тауып көрсету;
- ең ұзын немесе ең қысқа таяқшаны табу;
- үй немесе жол қандай таяқтардан салынғанын көрсетіңіз.

2 Түсті зерттеуге арналған тапсырмалар.

- төртбұрышты қызыл таяқшалардан жаса, содан кейін көктен, қайсысы үлкен;

- таяқшаларды сызба бойынша орналастырыңыз: қызыл, сары, қызыл, сары;

- баланың алдына бірнеше таяқшаны қойып, бірнеше секундтан кейін қай түсті таяқша жоқ екенін сұрау арқылы біреуін алып тастаңыз.

3 Өлшеуге арналған тапсырмалар.

- баладан көк түстен қысқа, бірақ сарыдан ұзын кез келген таяқшаны табуды сұраңыз;

- бірнеше таяқшалардан қоңырқызғылт немесе көк сияқты ұзындықты жасау керек;

- көздеріңді жұмып, екі бірдей ұзын, содан кейін қысқа таяқшаларды табындар;

- әртүрлі көлемдегі таяқшаларды біле тұра өткізіп, таяқшалардан жол салып, баладан бос орындарды толтыруды сұраңыз.

4 Құрылысқа арналған тапсырмалар.

- баладан үлгіні пайдаланып элементті құрастыруды сұраңыз.

5 Таяқшалармен логикалық тапсырмалар.

- Таяқтарды ақ қызыл мен көктің арасында, ал көк қараның жанында болатындай етіп орналастырыңыз.

Таяқтар қызықты, өйткені әр түрлі жастағы балалар олармен ойнап, нәтижелі айналыса алады. Кюизенер таяқшаларымен жаттығудың пайдасы. Кюизенер таяқшалары бар сабақтар сиқырлы ойын түрінде өтуі керек, онда бала таяқшалардан кез-келген сурет пен фигураны жасай алатын сиқыршы.

Егер сіздің балаңыз бір жасқа толса, онда сіз осы сиқырлы таяқшалармен сабақты сәтті бастай аласыз. Егер сіз нәресте әлі ештеңе түсінбейді деп ойласаңыз, сіз қателесесіз. Кішкентай балалар сияқты көп ересек қызықты мұндай ойындар. Олардың

көмегімен олар математикалық алгоритмдерді игеріп, жеңіл есептерді шешуді үйренеді.

Кюизенер таяқшалары бар сабақтар интеллектуалды және шығармашылық даму процесін тездетеді, қиялды үйренуге, есте сақтауға және соңында саусақтардың ұсақ моторикасын дамытуға көмектеседі.

Бәсекеге қабілетті болуы мүмкін таяқшалары бар ойындарда балаға қойылған сұрақтың шешімін немесе жауабын іздеуде тәуелсіздікті көрсетуге, болжамдар жасауға және оларды тексеруге, практикалық және ақыл-ой сынақтарын жүргізуге үйрету керек. Балаға жанама түрде көмектесу жақсы, ол тағы бір рет ойлануды ұсынады, бірақ басқаша, балалардың дұрыс әрекеттері мен пікірлерін мақұлдап, тапсырманы орындауға тырысады.

Жаттығулар бір уақытта бірнеше мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін күрделі болуы мүмкін. Жаттығуда мәселені шешудің барлық мүмкін нұсқаларын қарастырған жөн: екі, үш, төрт және т. б. бірдей ұзындықтағы «пойыздарды» құрастыру, әртүрлі таяқтарды бірдей өлшеу таяқшасымен өлшеу, әртүрлі таяқшалармен бірдей таяқшаларды өлшеу, қарапайым және құрама өлшеу (сәйкесінше бір, содан кейін екі бірдей таяқша) және т. б. Жаттығуларды таңдау балалардың мүмкіндіктерін, олардың даму деңгейін ескере отырып жүзеге асырылады. Жаттығуларды іріктеу кезінде олардың өзара байланысы (жалпы және біртіндеп күрделене түсетін элементтердің болуы: әрекет ету тәсілдері, нәтижелері) және басқа дидактикалық құралдардың көмегімен жүргізілетін жаттығулардың жалпы жүйесімен үйлесімділігі ескеріледі.

Таяқшалар қызықты, себебі әртүрлі жастағы балалар олармен ойнап, нәтижелі жұмыс істей алады.

Жиын балалардың шығармашылығын дамытуға, қиял мен танымдық белсенділікті, ұсақ моториканы, көрнекі-тиімді ойлауды, зейінді, кеңістікті бағдарлауды, қабылдауды, комбинаторлық және жобалау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Кюизенер таяқшаларымен сәтті жұмыс істеу үшін мұғалім бірнеше өсиеттерді орындауы керек:

- баланың барлық күш-жігерін және оның жаңа нәрселерді үйренуге деген ұмтылысын ынталандыру;
- бала қызметінің нәтижелеріне теріс баға беруден аулақ болу;
- баланың жұмысының нәтижесін тек өзінің жетістіктерімен салыстыру.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Белошистая А. Как обучить дошкольников решению задач / А. Белошистая // Дошкольное воспитание. – 2005. - № 9.
 2 Комарова, Л. Д. Как работать с палочками Кюизенера?: Игры и упражнения по обучению математике детей 5-7 лет / Л.Д. Комарова. - М. : Гном и Д. – 2006. – 64 с.

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ПОЗНАНИЯ МИРА

БАЙЗОВА Ж. А.

учитель начальных классов, СОШ № 4, г. Аксу

Кто-то из «мудрых» сказал, что народ, который думает на один год вперед - выращивает хлеб. Народ, который думает на 10 лет вперед - выращивает сад. Народ, который думает на 100 лет вперед - выращивает молодое поколение.

Что такое «новая» школа? Чем она отличается от «традиционной»? Нужна ли «новая» школа обществу? Такими вопросами задаются все учителя уже на протяжении нескольких лет.

Лично для меня «новая» школа – это школа, в которой детям легко и интересно учиться, где их учат, как самостоятельно добыть информацию, где учитель выступает не в роли надзирателя или передатчика, а в роли друга, наставника, помощника.

Ученые отмечают, что в наше быстро меняющееся время, с которым связывают стремительный рост информации, высокими темпами происходит увеличение объема знаний человека в структуре мышления. И в тоже время одной из главных задач школьного обучения является воспитание независимых, самомотивированных, увлеченных, уверенных, ответственных учеников с развитым критическим мышлением, умеющими свободно общаться на разных языках мира и проявляющими компетентность в цифровых технологиях. В этом на уроках нам помогает модуль «Обучение критическому мышлению».

Под критическим мышлением понимают проявление детской любознательности, выработку собственной точки зрения по определенному вопросу, способность отстоять ее логическими доводами, использование исследовательских методов.

Критическое мышление формируется, прежде всего, в дискуссии, письменных работах и активной работе с текстами. С этими формами работы учащиеся хорошо знакомы, их необходимо только несколько изменить.

Я работаю учителем начальных классов. Мой девиз: век живи, век учись. Помимо традиционных методов обучения, всегда старалась использовать инновации, проводила интегрированные уроки, уроки с использованием ИКТ, уроки в нестандартной форме – путешествия, викторины, уроки – сказки. Люблю свою работу и стараюсь идти в ногу со временем. На курсах по новой программе переподготовки педагогов, я познакомилась с конструктивистской теорией обучения, которая требует от учителя организовывать занятия в соответствии с задачами, способствующими развитию знаний, идей, навыков у учеников. Эта теория меняет стиль общения педагога и учащихся в сторону диалога и сотрудничества, повышает мотивацию учащихся и культуру общения. Вооружившись знаниями и практикой, полученными на курсах и изучив множество литературы, включая и Руководство для учителя, я стала задумываться: как внедрить эти знания в моей школьной практике в моем классе? Как сделать так, чтобы мои учащиеся были не пассивными «получателями» знаний, а активными участниками учебного процесса. Прежде всего я составила среднесрочное планирование серии последовательных уроков познания мира, где отразила стратегии внедрения идей критического мышления на своих уроках. На своих уроках я и раньше применяла элементы критического мышления, но не вникала в суть этого понятия. Теперь я целенаправленно строю уроки так, чтобы у учащихся формировался комплекс таких умений, которые включают в себя:

- находить информацию в различных источниках;
- определять ключевые позиции, выдвигать гипотезы, рассуждать,
- анализировать информацию;
- систематизировать;
- устанавливать ассоциативные связи;
- аргументировать свою точку зрения;
- уметь воспринимать альтернативные точки зрения, обосновывать, доказывать, аргументировать, делать выводы.

Хочу рассказать о том, каким образом я сумела внедрить основы модуля на примере трех уроков познания мира в третьем классе.

Рисунок 1 – Кластер – защита постера

На уроках познания мира практично применять также стратегии критического мышления как: «Кластер» на этапе проверки домашнего задания, с целью проверить знания учащихся по теме. Стратегия «Мозговой штурм» применяется на этапе вызова, которая помогает развивать у детей логику мышления, и умение рассуждать.

Делая вывод, хочу сказать следующее, применяемые на уроках познания мира стратегии критического мышления способствуют развитию у детей: умения рассуждать, логически размышлять, анализировать, делать выводы, а также формируются навыки самостоятельности, творческие и интеллектуальные способности.

На своих уроках я использовала различные приемы и методы, способствующие развитию навыков критического мышления.

Рисунок 2 – Работа в группах

Так на первом уроке ребята работали в группах, создавали коллажи, на втором и третьем работали в парах. Такие формы работы

стимулируют развитие критического мышления: учащиеся задают друг другу вопросы, делятся мнениями, идеями, консультируют друг друга, тем самым вспоминают изученный материал, познают новый. Перед тем как работать в парах и группах на уроках, я провела предварительную работу: наглядно показала на примере, как надо сидеть, общаться с партнерами. Вместе с ребятами составили правила работы в группах.

Критическое мышление развивается через диалог.

Диалог с учениками младшего возраста просто необходим! Диалог учитель-ученик, ученик-ученик способствует развитию речи, навыкам общения, помогает ученикам лучше понять тему, проявить себя, развивает мышление. Для меня диалог является средством общения с учениками, он также помогает мне выявить слабые места в знаниях учеников. Перед собой я часто ставила вопрос: как заинтересовать детей и вовлечь их в диалог, как добиться положительного результата? Какой эффективный прием для этого использовать? Для этого я использовала коллаборативную среду, интерактивные методы и приемы, игровые приемы, устное взаимооценивание.

Групповая работа при изучении нового материала.

Время: 40 мин.

Вопросы поисковые, на сравнение или репродуктивные в зависимости от подготовки класса.

Группы могут отвечать на разные вопросы или на одинаковые (по усмотрению учителя).

Рисунок 3 – Работа завершена

Работа: группа получает список вопросов или заданий, ребята сами распределяют вопросы между собой и отвечают на них, используя любую литературу. После 10-15 мин. работы учитель

предлагает учащимся обменяться ответами внутри групп: ребята поочередно зачитывают вопросы и рассказывают друг другу, как на них надо отвечать (на этот этап работы отводится еще 10-15 мин.). Затем учитель вызывает по одному представителю от группы и весь класс слушает их сообщения. Хорошо, если у ребят есть маленькие задания, выполнить которые они могут, выслушав доклад другой группы.

Дети выполняли такие задания с большим интересом. Наблюдая за их работой, я видела как по-разному ведут себя ребята в группах. В группе, где собрались два средних и один сильный ученик ребята работали слаженно: они спорили, высказывали свое мнение, приходили к общему согласию. Также ребята умело распределили роли. В другой группе собрались ребята послабее. Самый слабый ученик Санат каждый раз обращался ко мне с вопросом: «А это про что?». Я переориентировала вопрос его группе с целью оказать поддержку ученику. Участники этой группы справились с заданием позже. Но делали все это в основном молча, не обсуждая с другими членами группы свой выбор. Я поинтересовалась у всех детей, как они считают, почему первая группа выполнила задание быстрее? В результате обсуждения дети пришли к выводу, что сотрудничество в группе – один из рациональных способов выполнения данного задания. Я считаю, такой наглядный пример побудит в детях желание сотрудничать, что поспособствует еще лучшему развитию навыков критического мышления.

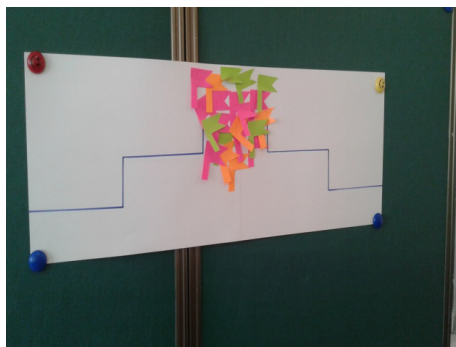

Рисунок 4 – Рефлексия

На каждом уроке я проводила рефлексия. Это также развивало критическое мышление детей: учащиеся размышляли о том, что они узнали на уроке, закрепляя новые знания.

Проанализировав практику в школе, я сделала для себя выводы о том, что дало внедрение идей модуля критического мышления:

Ученику:

- умение работать с источником информации (книги, рисунки, энциклопедии, человек)
- умение наблюдать, анализировать, делать выводы
- умение сравнивать, исследовать сходства и различия между отдельными изображениями или различными мнениями и воспоминаниями
- умение синтезировать информацию в виде коллажа, творческих домашних заданий
- умение доказывать, устанавливать причинно-следственные связи.
- применять знания, полученные в ходе исследования.
- умение обсуждать, вести диалог, аргументировать свои высказывания при работе в парах, группах

Мне как учителю:

- умение создать в классе доверительную атмосферу сотрудничества;
- возможность использовать методы и приемы, которые способствуют развитию критического мышления и самостоятельности в процессе обучения;
- стать рефлексивным практиком, способным размышлять в ходе действий и после действий.
- стать сотрудником с другими учителями

В своей практике я столкнулась с некоторыми трудностями:

- я недостаточно еще знаю своих учащихся, их умственные способности
 - не достаточный словарный запас учащихся
 - дети не могут сформулировать вопросы и ответы.
 - у меня больше стало уходить времени на подготовку к урокам
 - недостаток времени в рамках традиционного урока
- Поэтому в дальнейшей работе я планирую:
- узнавать детей посредством наблюдения,
 - анкетирования, диагностики.
 - Развивать речь учащихся посредством диалога учитель – ученик, ученик-ученик,
 - подбирать и разрабатывать задания ,учитывая возрастные особенности детей,

- систематизировать методический материал, работать над умением организовывать свою деятельность.

- более четко планировать этапы урока, указывая на временные границы.

- рационально использовать время урока.

- планировать уроки, внедряя в них идеи всех семи модулей.

- проводить рефлексию своей дальнейшей деятельности с целью выявления плюсов и минусов в своей работе и устранения недостатков.

Делая вывод, хочу сказать следующее, применяемые мной на уроках познания мира стратегии критического мышления способствуют развитию у детей:

- умения рассуждать, логического мышления, умения анализировать, умения делать выводы, самостоятельности, творческих способностей, умение вести диалог.

А также развиваться, мыслить критически, делиться своим мнением с одноклассниками, помогать друг другу, вести осознанную беседу, вступать в диалог.

Для себя я взяла следующее, что дети младшего школьного возраста, хотя и выполняют задания с некоторыми ошибками, всё же больше способны к быстрому развитию критического мышления, потому что они с легкостью вступают в диалогическую беседу, не боятся рассуждать, высказывать своё мнение. Они способны доказывать своё мнение, выслушивая и опровергая мнения других. В дальнейшем я буду как можно чаще использовать стратегии критического мышления на своих уроках, так как они помогают детям развиваться.

Заключение

В моей работе были рассмотрены основы технологии «Развития критического мышления», а также были выявлены наиболее целесообразные методы и приёмы преподавания окружающего мира в начальной школе.

В ходе своей работы я выполнила поставленные задачи, а именно: рассмотрела технологию «Развитие критического мышления», её цели, задачи, особенности приемов этой технологии и показала, как можно на практике применить некоторые из них.

Критическое мышление, таким образом, – не отдельный навык, а комплекс навыков и умений, которые формируются постепенно, в ходе развития и обучения ребенка.

Все приемы этой технологии помогают развивать у учащихся метапредметные умения, что способствует наиболее полному развитию личности ученика.

ЛИТЕРАТУРА

1 Загашев И. О., Заир-Бек С. И., Муштавинская И. В. Критическое мышление: технологии развития. – СПб: Альянс-Дельта, 2003. – 284 с.

2 Загашев И. О., Заир-Бек С. И., Муштавинская И. В. Учим детей мыслить критически. - СПб: Альянс-Дельта совм. с изд-вом «Речь», 2003. – 192 с.

3 Клустер Д. Что такое критическое мышление? - «Русский язык», 2002, № 29.

4 Разумовская Т. В. Глобальное образование в российской школе. – «Завуч», 1999, № 8.

5 Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: Метод. Пособие. – М.: Народное образование, 1996.

ОҚУ ҮДІРІСІНДЕ ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ОРТА СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ГРАММАТИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ

БЕЙСЕКЕЕВА И. А

ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, №25 ЖОББМ, Павлодар қ.

XXI ғасырдың басында шет тілдеріндегі баспа ақпарат ағыны бірнеше есе өсті, мектеп оқушылары үшін танымдық және ең алдымен, ақпараттың үлкен көлемін беретін шетелдік баспа басылымдарына қолжетімділік ашылды.

Соңғы жылдары мектептерде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі күн сайын көтерілуде. Бұл жаңа техникалық құралдар ғана емес, сонымен қатар оқытудың жаңа формалары мен әдістері, оқу процесіне жаңа көзқарас. Шетел тілдерін оқытудың басты мақсаты - мектеп оқушыларының коммуникативті мәдениетін қалыптастыру және дамыту, шет тілін іс жүзінде игеруге үйрету.

Мұғалімнің міндеті – әр оқушының тілді іс жүзінде меңгеруіне жағдай жасау, әр оқушыға өзінің белсенділігін, шығармашылығын көрсетуге мүмкіндік беретін осындай оқыту

әдістерін таңдау. Мұғалімнің міндеті - шет тілін оқыту процесінде оқушының танымдық іс-әрекетін белсендіру. Ынтымақтастықта оқыту, жобалау әдістемесі, жаңа ақпараттық технологияларды, интернет-ресурстарды пайдалану сияқты заманауи педагогикалық технологиялар оқытудың тұлғалық-бағдарланған тәсілін жүзеге асыруға көмектеседі, балалардың қабілеттерін, олардың оқу деңгейін ескере отырып, оқудың даралануы мен саралануын қамтамасыз етеді.

Сондықтан бүгінгі таңда білім беру жүйесінде жүріп жатқан инновациялық процестер жоғары білімді, интеллектуалды дамыған тұлғаны оқытуды жетілдірудің резервтерін іздеу мәселесін өткіз қойып отыр.

Біз ағылшын тілі сабағында, оқушылардың грамматикалық дағдыларын инновациялық технологиялар арқылы дамытудың жолын іздеп көрдік.

Таңдалған тақырыптың өзектілігі қазіргі даму кезеңінде қазақстандық білім инновациялық және жаһандану процесстерімен байланысты. Қазіргі уақытта жаңа буын жеке тұлғаға бағытталған білім беру түріне басымдық береді. Қазіргі заманғы білім беру мекемелері оқытудың стандартты емес, дәстүрлі емес нысандары мен әдістерін көбірек қолдануды талап етеді. Солардың бірі заманауи педагогикалық технологиялар арқылы оқыту идеясы жаңа мектепте де өз орнын ала бастады.

Тәжірибиелі мұғалімдердің зерттеулері мен тәжірибесі көрсеткендей, грамматикалық материалды енгізу, бекіту және белсендіру тек коммуникативті негіз формаларды қалыптастыру және пайдалану ережелері туралы нақты білімді қамтамасыз етпейді және қатесіз сөйлеуге кепілдік бермейді. Осыған байланысты зерттеушілердің алдында грамматиканы оқытудың кешенді тәсілін, коммуникативті-когнитивтік тәсілді әзірлеу міндеті тұр. Ол грамматиканы оқытудың жоғарғы мектеп деңгейіне мазмұнын таңдауды анықтап, шетел тілінде сөйлесу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Зерттеудің мақсаты – ағылшын тілінің грамматикасын оқытуда инновациялық технологиялардың моделін қолданып оқыту әдістемесін теориялық тұрғыдан зерттеу, ғылыми негіздеу және 5-6 сыныптарда заманауи технологиялар негізінде өтілетін сабақтардың методикасын құрастыру.

Шетел грамматикасын оқыту мәселелерін шешуде білім мазмұнын оның түпкілікті мақсатты белгілеуімен корреляциялау

маңызды, яғни. грамматика болып табылатын жалпылама тілдік материал мен сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлеріндегі дағдылардың арасындағы байланысты анықтау. Жалпы орта білім беру мекемелерінде шет тілін (біздің жағдайда ағылшын тілін) оқытудың мақсаты коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады. Ауызша және жазбаша мәлімдемелерді түсіну үшін оқушылардың оқытылатын тілдегі сөйлеу әрекетін ұйымдастыру және олардың осы тіл арқылы формалданған ойын білдіру қажет. Бұл жағдайда ассимиляция объектісі болып зерттелетін тілдің бірліктері және қатысушылардың шет тіліндегі сөйлеу қатынасының осы бірліктерімен орындайтын әрекеттері табылады. Осыған сәйкес, оқушылардың сөйлеу әрекетінің автоматтандырылған компоненттерін құрайтын грамматикалық әрекеттерді меңгеруінің ең ұтымды жолдарын, сондай-ақ бұл әрекеттер орындалатын грамматикалық материалды меңгеру жолдарын іздестіру қажет [Стуруа 2004, б. 44].

Г. В. Рогова білім беру мазмұнының негізгі үш компонентін бөліп көрсетеді: лингвистикалық, психологиялық, әдістемелік [Рогова 1988, б. 38].

Шетел грамматикасын оқыту мазмұнының лингвистикалық құрамдас бөлігі морфология мен синтаксисті қамтитын қажетті материалды таңдауды қамтиды. Шетел тілінің грамматикалық материалдарын меңгеру студенттерде сөз формаларын жасау, сол немесе басқа синтаксистік құрылысты меңгеру және оны контексте қолдана білу қабілетін білдіреді. Сөздердің формаларын өзгерту әрекеттерін орындай отырып, оқушылар сөздермен және сөздердің элементтерімен әрекет етеді: префикстер, жұрнақтар, жалғаулар. Бұл әрекеттер шет тілінде ойды жеткізу және түсіну үшін орындалады. Ана тілін меңгерушілер мен шет тілін үйренушілер арасындағы айырмашылық орындалатын іс-әрекеттердің автоматтандырылу дәрежесінде: ана тілін пайдалану кезінде сөйлеу әрекеттері қарым-қатынасқа қатысушы үшін бірден және бейсаналық түрде орындалады [Стуруа 2004, б. 45]. Шетел тілін үйренушілер үшін кейбір әрекеттер автоматтандырылмаған болып қалады.

Ғылыми әдебиеттерде шет тілінің барлық грамматикалық құбылыстары шартты түрде былай бөлінеді:

- сөйлеудің барлық түрлеріне ортақ (көсемше, жалғаулық, үстеу, артикль, етістіктің шақтары);
- негізінен сөйлеудің бір түріне тән, бірақ басқасында қолданылады (мысалы, пассивті конструкциялар);

- сөйлеудің бір түріне (мысалы, ауызекі синтаксистің конструкцияларына) тағайындалады [Казнина 2010, 201 б. 17].

Шетел тілін оқыту әдістемесінде пассивті (рецептивтік) және белсенді (продуктивті) грамматика ажыратылады. Белсенді және пассивті грамматикалар меңгерілген білімді сөйлеу әрекетінде қолдану сипаты бойынша ғана емес, сонымен қатар құрамы бойынша да ажыратылады. Белсенді грамматикалық минимум деп сөйлеу мен жазуда қолдануға арналған грамматикалық құбылыстарды айтады. Тілдік құбылыстарды сипаттаудағы белсенді грамматика мағынадан формаға өтуді қамтиды. Грамматикалық минимумды құрастыру кезінде мағыналық қатынастарды білдірудің кең таралған тәсілдерін таңдап, синонимдіктерді алып тастап, материалды қатаң шектеу керек. Белсенді грамматикалық минимум келесі принциптер негізінде таңдалады:

- ауызша сөйлеудегі басымдық принципі;
- үлгілі принцип;
- синонимдік грамматикалық құбылыстарды жоққа

шығару принципі.

Белсенді грамматикалық минимумға грамматикалық материалды таңдау тақырыптық-жағдаяттық шарттау және тілдің грамматикалық жүйесін барабар көрсету принциптеріне негізделеді [Азимов, 1997]. Мәселен, 5-сынып оқушылары морфология деңгейінде өнімді ассимиляциялау үшін келесі грамматикалық материалды меңгеруі керек: зат есімнің көпше түрінің жасалуының ерекше жағдайлары; есептік және саналмайтын зат есімдер; мақала және оның маңызды болмауы; көшелер, қалалар, елдер, континенттер атауларының алдындағы артикль; сын есімдердің салыстыру дәрежелерінің жасалуының ерекше жағдайлары; белгісіздік есімдіктері; тұлғалы есімдіктердің заттық жағдайы; Past Simple, Future Simple-де бекіту, болымсыздық және сұраулық формадағы етістік; модальды етістіктер; үстеу; қимылдың бағытының, орны мен уақытының көсемшелері; кәсіподақтар. Синтаксис деңгейінде 5-сынып оқушылары сөйлемдегі сөздердің орын тәртібі туралы білім алады; одақтармен және, бірақ құрмалас сөйлемдермен танысу.

Пассивті грамматиканы оқушылар айтылған немесе жазылған сөздердің мағынасын талдау үшін пайдаланады. Пассивті грамматикалық материалды таңдаған кезде синонимдік конструкцияларды алып тастау принципін қолдануға болмайды, өйткені оқу процесінде студент түсінуі керек сөйлеу жұмыстарында

грамматикалық синонимдер болуы мүмкін. Пассивті грамматикалық минимум келесі принциптерді ескере отырып таңдалады:

- кітапша жазылған сөйлеу мәнерінде басым болуы;
- грамматикалық құбылыстың көп мағыналылығы.

Осы зерттеу аясында Павлодар қаласы «№25 жалпы орта білім беру мектебінің» орта буын сыныптарында жұмыс істейтін ағылшын тілі мұғалімдеріне сауалнама жүргізілді.

Сауалнама нәтижелері соңғы кезде студенттердің «Шетел тілі» пәніне деген көзқарасының өзгергенін көрсетеді. ҰБТ тапсыру үшін ағылшын тілін таңдайтын оқушылар көбейіп келе жатқанын ұстаздар атап өтті, бұл қазіргі қоғамдағы шет тіліне деген сұраныстың жоғары екендігінің көрсеткіші. Сондай-ақ, респонденттер мұғалімдердің сабағын түрлендіріп, қызықты өткізуіне қазіргі уақытта көбірек мүмкіндіктер бар екеніне тоқталды. Ұй тапсырмасына сараланған тәсіл, сыныптағы топтық жұмыс әлсіз оқушылардың өздерін қолайсыз сезінбеуіне мүмкіндік береді.

Алынған нәтижелер бойынша сауалнамаға қатысқан ағылшын тілі мұғалімдері негізінен орта және жоғары сыныптарда оқытудың әртүрлі технологиялары мен әдістерін қолданады. Мектептегі оқытудың екінші және үшінші кезеңдерінде жобалық оқыту, денсаулықты сақтайтын технологиялар, ақпараттық және компьютерлік технологиялар, сыни тұрғыдан ойлау технологиясы, коммуникативті оқыту технологиясы, бірлескен оқыту сияқты технологияларды пайдаланады. Орта және жоғары сыныптарда сабақтарда қолданылатын әдістердің ішінде ішінара ізденіс, жобалық әдіс, түсіндірмелі-иллюстративті, репродуктивті, проблемалық баяндау әдісі, эвристикалық, сирек кейс әдісі және дебат әдісі болды. Сонымен бірге, шет тілін оқытудың бұл технологиялары мен әдістері ең алдымен сөйлеу дағдыларын (монологиялық және диалогтік сөйлеу) дамытуға, сондай-ақ жиынтықта лексикалық және грамматикалық материалды пысықтауға бағытталғанын атап өткен жөн.

Грамматикалық материалды, әдетте, мұғалімдер жаңа грамматикалық материалдың сөйлеудегі қызметін ережелер мен көрсету арқылы түсіндіреді. Бұл жағдайда түсіндірмелі-иллюстративті әдіс белсенді қолданылады. Грамматикалық Грамматикалық дағдыларды меңгеру процесі оның әрқайсысының өзіндік нақты міндеті бар. Бірнеше кезеңдерден өтуімен сипатталады. Дағдыларды оқыту кезеңдері дағдыны қалыптастырудың психологиялық фазаларына сәйкес келеді [Миняр-Белоручев 2000, б.27].

Дайындық кезеңі. Грамматикамен танысу. Бұл кезеңде оқушылар жаңа құбылысты меңгеруге психологиялық тұрғыдан дайындалады. Ол үшін олар әу бастан мақсат қояды. Мұғалім оқушыларды қызықтыруға, олардың зейінін, белсенділігін арттыруға тырысады. Грамматикалық сөйлеу құралдарын қолданудың алғы шарты сәйкес үлгілерді толтыратын сөздік қорын білу болып табылады.

Бастапқы саты. Ол грамматикалық құрылымды немесе сөз формасын қолдану бойынша жеке әрекеттерді ассимиляциялауды қамтиды. Бастауыш кезеңнің мазмұнына дайын сөз формаларын берілген құрылымда қолдануға және бір үлгі бойынша форма жасауға арналған жаттығулар кіреді. Бастауыш кезеңде грамматикалық формалар мен олардың мағыналары ерекшеленген үлгілерді одан әрі түсіну және есте сақтау жүзеге асырылады. Бастауыш кезеңнің жаттығулары аналогияны қолдануға бағытталған, яғни. таныс ерекшеліктері жаңа құбылысқа ауысады, А.А.Миролюбова. Мұнда жеңілдетілген жағдайларда әрекетті қайталау орындалатын механикалық жаттығулар орындалады.

Ассимиляцияның осы кезеңін меңгеру табыстылығының көрсеткіші ретінде грамматикалық әрекеттерді орындау кезінде жеке грамматикалық операциялар туралы хабардарлықтың төмендеуі және сөйлеу мазмұнын тандаудағы дербестікті арттыру деп санауға болады [Миролюбова 1999, 53 б.].

Біріктіру кезеңінде әрекеттер қатарын біріктіру басқа әрекеттермен үйлестіру жағдайында жалғасады. Бұл кезеңдегі жаңа грамматикалық құрал басқа құралдармен біріктіріледі немесе қиылысады. Жаттығуларда шығармашылықтың элементтері көбірек, механикалық жаттығулар екінші орында.

Соңғы кезең – сөйлеу әрекетіне грамматикалық дағдыларды енгізу, оларды сөйлеу жаттығуларында қолдану және қайталау [Миролюбова 1999, 56 б.].

Грамматикалық материалмен жұмыс істеудің барлық кезеңдерінде әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану ескі кезеңде шет тілін оқытуда грамматикалық дағдыларды дамытуға және жетілдіруге ықпал етеді.

Жаңа материалды таныстыру

Олай болса, «Second Conditional» тақырыбын былайша ашуға болады: Мұғалім бір қорап тәттілерді алады: You know, pupils, I like sweets very much and if guests came to me this evening I would treat them with these sweets. And what would you treat your guests with if they came at your place these evening? (If guests came at my

place this evening I would...). Бұл жағдайда бағыныңқы райдың формасы дауыспен ерекшеленеді. Осылайша, жаңа грамматикалық материалды беру алдын ала тындаудан басталады. Алдын ала тындау дұрыс ұйымдастырылса және оқушы бір типтегі сөз тіркестерін қабылдап, бұл тіркестердің қандай қызмет атқаратынын түсінсе, бұл грамматикалық дағдының негізі ретінде сөйлеу стереотипінің пайда болуына ықпал етеді.

Грамматикалық құбылысты құлақ арқылы қабылдау сөйлеу үлгілері түрінде көрнекі күшейтумен жалғасад

Мұндай сөйлеу үлгілері зерттелетін грамматикалық құбылыстың қызметін толық көрсетеді. Бірақ олар студенттердің назарын бұрын құлақпен қабылдаған пішінге аударуға мүмкіндік береді.

Грамматикалық материалды бекіту.

Шартты сөйлеу жаттығуларында грамматикалық материалды қолдану.

Work in pairs. Imagine yourself in the following situations, and discuss what would you do. What would you do if...

Грамматикалық материалды сөйлеу жаттығуларында қолдану.

In pairs, imagine that one of you is a mother/father of three children, who is looking for a baby-sitter, and you are going to interview a person by phone, who calls you and is eager to work for you. Try to find out by asking him different questions if he is suitable for this position.

Сонымен, шет тілінің грамматикалық дағдыларын дамыту және жетілдіру процесі грамматикалық материалмен кезең-кезеңімен жұмыс жасау арқылы сипатталады деп айта аламыз.

Қорытындылай келе, аталған әдіс-тәсілдер мен зерттеу нәтижелерін негізге ала отырып, орта мектепте шет тілін оқытуда ақпаратты-коммуникативтік технологияларды қолдану, оқушылардың шет тілінен білімдерін арттыруға ықпал етеді деген тұжырымдамаға келдік.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016–2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана, 2016 жыл. Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығымен бекітілген.

2 «Үш тілде білім беруді дамытудың 2015-2020 жылдарға арналған жол картасы». Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2015 жылғы 5 қарашадағы № 622, Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2015 жылғы 9 қарашадағы № 344 және Қазақстан Республикасы Инвестициялар

және даму министрінің 2015 жылғы 13 қарашадағы № 1066 бірлескен бұйрығымен бекітілген.

3 Азимов, Э.Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) [Текст]./ Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1997. – 472 с.

4 Бим, И. Л. Методика обучения иностранным языкам [Текст]./ И. Л. Бим. – М. : Высшая школа, 1991. – 319 с.

5 Витлин, Ж. А. Современные проблемы обучения грамматике иноязычных языков [Текст]./ Ж. А. Витлин // Иностранные языки в школе, 2000. – № 5. – С. 22-25.

ВЛИЯНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И СРЕДСТВ НА КАЧЕСТВО СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

БЕЙСЕНКУЛОВА Л. Б.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

ТУЛЕКОВА Г. М.

PhD, асоц. профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Современные внешние вызовы ставят перед современным казахстанским образованием четкое понимание необходимости создания современного образования. Перед обществом поставлены новые задачи, которые сформулированы и представлены в Государственном образовательном стандарте Республики Казахстан.

Современное информационное общество оказывает воздействие на молодое поколение буквально с первого года жизни человека. У обучающегося, который раньше начинает осваивать информационную компетенцию, уровень интеллектуального развития выше и больше проявляется интерес к математике, технике и английскому языку, чем у тех обучающихся, которые не владеют приемами работы с современными устройствами из-за отсутствия сформированности данной компетенции. Возможность использования в образовательной процессе специально разработанной программы по формированию информационной компетенции на уроках, расширяет возможности обучающегося по обработке и усвоению учебной информации и экономит время на обработку учебного материала, дает возможность развивать свои творческие способности. Высокий интеллектуально-творческий потенциал позволяет человеку достигать поставленные

цели, реализовать себя в различных сферах человеческого общества, потому, что высокообразованный и критически мыслящий человек, умеющий грамотно анализировать полученную информацию, меньше подвержен манипулированию, и вряд ли будет послушным исполнителем в чужих руках, он больше склонен к творческой работе. Владение информационной компетенцией также значительно повышают эффективность обучающегося к учебной деятельности, и повышает качество образования.

Одной из приоритетных задач современной образовательной организации является создание условий, обеспечивающих выявление, поддержку и развитие обучающихся, реализация их потенциальных возможностей. Главная цель работы педагога – активизировать обучение, придав ему исследовательский, творческий характер, дать обучающимся возможность проявить собственную инициативу в организации своей познавательной деятельности.

Наиболее эффективными педагогическими технологиями в работе со студентами являются следующие: проектная методика, интерактивные методы обучения, использование новых информационных технологий, в том числе интернета, интернет-ресурсов, обучение в сотрудничестве. Данные технологии способствуют реализации личностно-ориентированного подхода в обучении, обеспечивают индивидуализацию и дифференциацию обучения, обогащают арсенал методических средств и приемов, позволяющих разнообразить формы работы. Использование информационных технологий на занятиях со студентами позволяет эффективно решать задачи, стоящие перед педагогом-практиком:

- повышать интенсивность учебного процесса;
- активизировать мыслительные способности обучающихся;
- обеспечивать учебный процесс новыми аутентичными материалами;
- делать занятия более интересными и наглядными;
- обеспечивать возможность онлайн общения с представителями других стран и культур;
- приучать студентов к самостоятельной работе с материалами в поисках необходимой информации;
- давать возможность обучающимся формировать умения и применять на практике знания в области информационных и компьютерных технологий.

К авторам, изучающим данный вопрос можно отнести: Захарова И. Г., Анискина А. И., Воронина Л. А., Нелюбина Е. А., Потапова Л. С., Павлова М. В., Ямалетдинова А. М. и др.

В Республике Казахстан данным вопросом занимались такие авторы как: Абылкасымова А. Е., Кариев С., Исмаилова С., Жумагулова Д. С., Кунанбаева С. С., и др.

- использование информационных технологий описаны в работах известных казахстанских ученых: Абылкасымовой А. Е., Баймуханова Б.Б., Бидайбекова Е.Ы., Гриншкуна В. В., Жангисиной Г. Д., Караева Ж. А., Кариева С. и др.

- методические и научные исследования развития информационной компетенции обучающихся рассматривались в трудах Хуторского А. В., Гальперина П. Я., Талызиной Н. Ф. и других;

- концептуальные положения использования современных информационных компетенций в учебном процессе рассматривались: Вишневецкой С. О. использования компьютерных технологий в учебном процессе в работах Владимировой Л. П., Зайцевой Л. А., Образцова П. И. и др.;

- различные дидактические проблемы компьютеризации обучения и реализации информационной компетенции нашли отражение в работах Ершова, А. П. Кузнецова А. А., Сергеевой Т. А., Роберт И. В.; методические - Гершунского Б. С., Машбица Е. И., Талызиной Н. Ф. ; психологические - Рубцова В. В., Тихомирова В. В. и др.;

- в современной науке и практике подготовки кадров приоритетное место занимают концепции создания информационно-развивающей среды высшей школы, использования информационных технологий в образовательном процессе колледжа или вуза, обеспечения интеграции инновационных образовательных технологий и производственной практики. Данные проблемы нашли отражение в трудах: Архангельского С. И., Ахаяна А. А., Брановского Ю. С., Б. С. Гершунского, В. М. Глушкова, Е. И. Машбица, Е. С. Полат, Роберт И. В., Andersen В. В., Jarvis Н., Patel А. и др.

- информационный подход, направленный на установление диалектической взаимосвязи развития информационных ресурсов и использования их в процессе информатизации образования (Ахаян А. А., Абдеев Р. Ф., Горский Ю. М., Дубровский Д. И., Казакевич В. М., Урсул А. Д., Фишман Л. И., Штанько В. И., Якунин В. А. и др.);

- использования информационных ресурсов и информационных технологий в процессе профессионального образования (Бедненко В. Г., Гридин С. В., Зайцева Ж. Н., Заславская О. Ю., Полат Е. С., Роберт И. В., Супрунова Л. Л., Селевко Г. К., Хроленко А. Т. и др.).

Существуют определенные требования к образовательному процессу в высших учебных заведениях, которые регламентируются ГОСО Республики Казахстан, согласно которому «обучающимся должен быть предоставлен доступ к электронной информационно-образовательной среде (ЭИОС) колледжа». ЭИОС включает в себя следующие компоненты: «доступ к учебным планам, рабочим программам дисциплин (модулей), практик, к изданиям электронных библиотечных систем и электронным образовательным ресурсам, указанным в рабочих программах; фиксацию хода образовательного процесса, результатов промежуточной аттестации и результатов освоения основной образовательной программы; проведение всех видов занятий, процедур оценки результатов обучения, реализация которых предусмотрена с применением электронного обучения, дистанционных образовательных технологий; формирование электронного портфолио обучающегося, в том числе сохранение работ обучающегося, рецензий и оценок на эти работы со стороны любых участников образовательного процесса; взаимодействие между участниками образовательного процесса, в том числе синхронное и (или) асинхронное взаимодействие посредством сети интернет» [67].

Исходя из этого, можно сделать вывод, что ЭИОС охватывает целый набор компонентов, часть из которых имеет информирующую функцию (система проживания в общежитии, результаты вступительных испытаний, корпоративная электронная почта и др.), и это может оказывать влияние на развитие информационной компетентности студентов. В исследовании будем опираться на совокупность средств информационной образовательной среды, которая реализуется в общеобразовательных организациях и электронную информационнообразовательную среду.

Во всех учебных заведениях нашей страны создаются и развиваются электронные информационно-образовательные среды, которые внедряются для обеспечения качественного и доступного образования. Знакомство и обучение работе в ЭИОС происходит преимущественно при обучении студентов в университете, о чем свидетельствует ГОСО Республики Казахстан: «в образовательных программах для всех студентов педагогического направления должен быть предоставлен доступ к электронной

информационно-образовательной среде университета», благодаря чему может происходить формирование компетенций или овладение информационной компетентностью.

На наш взгляд, одним из основных средств, оказывающих непосредственное влияние на развитие информационной компетентности студентов, могут быть дидактические средства ЭИОС, что обусловлено исследованиями ученых в этом направлении (Барахсанова Е. А., Беспалько В. П., Власова Е. З., Лаанпере М., Лапчик М. П. и др.) и основано на анализе нормативных документов, касающихся образования. ЭИОС, рассматриваемая как виртуальная часть для всех процессов жизни образовательного учреждения, позволяет реализовать и его достаточно новые электронные вариации, актуальные в Казахстане и мировом образовательном пространстве, такие как электронное обучение и дистанционные образовательные технологии.

По мнению Власовой Е. З., электронное обучение - одно из перспективных направлений развития образовательной сферы, «позволяющее получать оперативный доступ к ресурсам и услугам, обмену ими и продуктивной совместной работе участников образовательного процесса; оно активно используется многими компаниями и образовательными учреждениями, позволяет повышать эффективность и экономить время обучения; ориентирует преподавателей и исследователей на внедрение инновационных методов, технологий, инструментов разработки и использования е-кеапид-решений» [68].

Исходя из этого, определяются преимущества, заложенные в основе использования новых технологий и средств обучения (электронное обучение, образовательные ресурсы и др.).

Особенности применения ЭО в образовательной деятельности (Барахсанова Е. А., Власова Е. З.) рассматриваются как: «одно из ключевых условий подготовки студентов с профессиональными качествами, адаптированными к условиям работы в современном колледже, в современном информационном образовательном пространстве в целом». Современные варианты информационных технологий являются технологической базой для разработки различных по своему дидактическому назначению технологий ЭО [69].

Таким образом, следует отметить, что электронное обучение как одна из форм обучения в условиях ЭИОС в образовательной сфере динамически развивается. Несмотря на это, для успешной реализации информационных технологий необходимо актуализировать

существующие дидактические средства на основе современных требований со стороны общества и государства. Использование дидактических средств основано на овладении соответствующим инструментарием. Так, согласно Л.С. Выготскому, который высказывался об образовательном инструментарии следующим образом: «включение инструмента в процесс поведения человека вызывает к жизни целый ряд новых функций, связанных с использованием данного инструмента и управлением им, делает ненужным целый ряд естественных процессов, работу которых теперь выполняет инструмент, видоизменяет протекание психических процессов и их интенсивность, длительность, последовательность, замещает одни функции другими, т.е. перестраивает всю структуру поведения» [70].

Исходя из чего, педагогический инструментарий нуждается в повседневной адаптации к быстро меняющимся условиям жизни человека.

Проанализировав принципы функционирования и структуру ЭИОС, рассмотрев ее внутренние процессы (электронное обучение, дистанционные образовательные технологии, смешанная технология обучения) с точки зрения средового подхода можно сделать вывод о том, что современными дидактическими средствами может выступать различный контент (электронные курсы, тренажеры, средства взаимодействия преподавателя и обучаемого, системы дистанционного обучения и др.), который должен соответствовать современным характеристикам дидактических средств (наглядность, мультимедийность, интерактивность, индивидуализация процесса обучения и мониторинг успешности студента, непрерывное взаимодействие, организация деятельности в физическом пространстве, контроль обучения).

ЛИТЕРАТУРА

1 Абылкасымова А. Е. Переломный этап подготовки педагогических кадров в контексте развития цифровых технологий.

2 Жумагулова С. К. Влияние развития информационных технологий на процесс обучения.

3 Информационные технологии в системе образования URL://ksr.gior.ru/REOS/giep/giep.nsf/html/INFORMACIONNETEHOLOGII_1

4 Петухова Е. И. Роль информационных технологий в повышении качества профессионального образования // Успехи современного естествознания. – 2013.

ЗНАЧЕНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗА

БЫКОВА Э. Г.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

На сегодняшний день в современном конкурентном обществе ключевой ролью для успешности в будущей профессиональной деятельности любой отрасли является наличие соответствующего образования. Наибольшее значение в нынешнем сложном и многогранном мире для неопытных специалистов, выпускников вузов имеет их способность к сотрудничеству с другими людьми, а также коммуникативные навыки. Традиционное образование определяло коэффициент интеллекта IQ как основу академической успеваемости обучающихся и предполагало наличие его высокого уровня как одного из главных компонентов к определению успешности в жизни. Вследствие этого, обучение строилось таким образом, чтобы студенты повышали свой уровень академической успеваемости.

Сегодняшним выпускникам, чья профессиональная деятельность связана с взаимодействием с людьми, для трудоустройства необходимы навыки межличностного общения, а именно: творчество, критическое мышление, лидерство и эмоциональный интеллект. Следовательно, формирование основных компонентов эмоционального интеллекта студентов вуза в процессе обучения как одной из основных компетенций, содействующей личностному и профессиональному росту, а также воздействующей на успешность выпускников вуза на рынке труда и в жизни является актуальной задачей.

Целью настоящей работы является изучение существующих методологических проблем, связанных с воздействием эмоций на процесс обучения студентов и развитие эмоционального интеллекта студентов в процессе обучения. Для реализации поставленной цели раскроем суть понятия «эмоциональный интеллект», условия для его развития, основные компоненты и значение эмоционального интеллекта в процессе обучения будущих выпускников вуза.

Материалы и методы исследования. Для написания статьи были использованы различные теоретические и эмпирические исследования к определению понятия «эмоциональный интеллект», которые содействовали определению психолого-педагогических факторов развития эмоционального интеллекта и возможностей осуществления этих факторов для эффективного процесса обучения

в вузе. Применяемые теоретические методы: анализ, синтез, обобщение, сравнение и интерпретация фактов.

Дэниел Гоулман представил в своем труде «Эмоциональный интеллект: почему он важнее IQ», который был основан на исследованиях Питера Саловея и Джона Майера, что на IQ приходится только 20% успеха человека в жизни [1]. Помимо этого, последующие многочисленные исследования стали подтверждением того, что эффективность и высокая академическая успеваемость студентов зависит не только от IQ, а от сочетания интеллекта IQ и EQ, то есть эмоционального интеллекта. Эмоциональный интеллект отвечает за способности к восприятию, контролю и оценке эмоций.

Сами Саловея и Майер дают следующее определение понятию «эмоциональный интеллект» – это «способность точно воспринимать свои собственные и чужие эмоции, различать и генерировать их для управления своим мышлением и действиями, а также влиять на действия других» [2].

Эмоциональный интеллект – область интеллекта человека, которая отвечает за формирование адаптивной способности к жизненным ситуациям, основываясь на информации, транслируемой как собственными эмоциями, так и эмоциями окружающих людей [3].

В отечественной литературе тема эмоционального интеллекта активно исследуется с начала 21 века. Тем не менее, уже в работах С. Л. Рубинштейна, Л. С. Выготского и А. Н. Леонтьева имеется ряд идей, которые стали базовыми в разработке концепции эмоционального интеллекта. Так, С. Л. Рубинштейн отмечал, что «познавательный аспект эмоций в их высших проявлениях является завершающим звеном в сложных взаимоотношениях эмоциональной и интеллектуальной сфер у человека» [4].

Д. В. Люсин рассматривает эмоциональный интеллект как «психологическое образование, формирующееся в ходе жизни человека под влиянием ряда факторов, которые обуславливают его уровень и специфические индивидуальные особенности» [5].

Выделяют три самые распространенные модели эмоционального интеллекта: модель способностей или «четыре ветви» Майера-Саловея-Карузо [6], смешанная модель Гоулмана [7]. и модель социального и эмоционального интеллекта (ESI) Р. Бар-Она. Израильский психолог Рувен Бар-Он в своей модели ESI рассматривает эмоциональный интеллект человека как совокупность способностей, не связанных с познавательной сферой,

которые помогают успешно выполнять любую деятельность и справиться с жизненными трудностями [8].

Основным компонентом эмоционального интеллекта являются эмоции. Именно эмоции, как положительные, так и отрицательные оказывают огромное воздействие на уровень качества обучения студентов. Считается, что если человек способен контролировать свое эмоциональное состояние, то он также способен регулировать и эмоции окружающих его людей. То есть межличностные и внутриличностные отношения также являются составляющими эмоционального интеллекта. Эмоции, возникающие в межличностных отношениях, относятся к способности человека взаимодействовать с другими людьми и управлять этими взаимоотношениями. Данная способность предоставляет возможность определять мотивы и потребности окружающих, с легкостью адаптироваться к различным социальным ситуациям, а также эффективно общаться и участвовать в дискуссиях и дебатах. Все это важно для построения эффективных коммуникаций. Эмоции, возникающие во внутриличностных отношениях – это способность распознавать и оценивать свои мотивы, желания, мысли и эмоции для познания и понимания самого себя. Исходя из этого, можно сделать вывод, что наличие эмоционального интеллекта способствует продуктивному взаимодействию человека в межличностных и внутриличностных отношениях, что в свою очередь позволяет студентам проще справляться с различными сложными моментами процесса обучения.

Согласно модели Д. Гоулмана основными компонентами эмоционального интеллекта являются:

- самоконтроль – это способность человека управлять своими эмоциями, мыслями и поступками, а также способность приспосабливаться к различным ситуациям и совершение обдуманных действий. К процессу самоконтроля можно отнести следующие черты: открытость, воля к победе, обуздание эмоций.

- самосознание – это своего рода установка человека по отношению к самому себе, осознание себя, своих интересов, настроения, желаний и эмоций. К процессу самосознания можно отнести следующие черты: уверенность в себе, правильная самооценка, эмоциональное самосознание.

- внутренняя мотивация – это умение человека побуждать себя к действиям в достижении поставленной цели не зависимо от

внешних условий. К процессу внутренней мотивации можно отнести следующие черты: оптимизм, инициативность.

- эмпатия – это осознанное сопереживание эмоциональному состоянию других людей, способность распознать, что они чувствуют, и выразить сострадание. Для процесса обучения эмпатия понимается как внутреннее желание снизить уровень негативных эмоций или переживаний других людей.

- управление отношениями – навыки, позволяющие выстраивать устойчивые и доверительные отношения с другими людьми. К процессу управления отношениями можно отнести следующие черты: воодушевление, урегулирование конфликтов, сотрудничество и командная работа.

Эмоциональный интеллект является частью человеческого разума, которую всегда можно развивать и совершенствовать, при помощи изучения и затем применения изученных новых навыков.

Анализ научной литературы по изучению эмоционального интеллекта показал, что наличие его низкого уровня способно послужить причиной затруднений в восприятии знаний. Разнообразие социальной жизни создает условия для применения навыков эмоционального интеллекта студента в ситуациях, когда рациональные подходы не являются эффективными для решения проблемы. В процессе обучения студентам необходимо участвовать в решении реальных профессиональных задач. Для этого создаются групповые работы над проектами, которые содействуют усвоению различных навыков вербальной и невербальной коммуникации. В данном случае развитие эмоционального интеллекта происходит в процессе коллективного обсуждения проблемы, то есть в моменты непосредственного взаимодействия студента с коллективом как на познавательном, так и на эмоциональном уровнях. Существуют и другие методы развития эмоционального интеллекта: дискуссионные методы, моделирование, игры, психогимнастика, арттерапия, поведенческая терапия, проигрывание ролей, демонстрации, проектирование и другие.

Применение заданий во время семинарских и самостоятельных работ, которые рассчитаны для совместного и отдельного применения рационального и эмоционального способа решения, также содействуют развитию составляющих эмоционального интеллекта. Дальнейшее применение этих элементов в повседневной и профессиональной деятельности является главным источником закрепления. Следовательно, применение подобных заданий и моделирование ситуаций, решение которых в некоторой степени

сложно объяснить, но возможно понять, является значимым для развития составляющих эмоционального интеллекта, а также их включения в процесс решения реальных жизненных случаев.

Практическое значение приобретенных и развитых составляющих эмоционального интеллекта станут важными для всех сфер жизни человека, а именно: для физического и психического здоровья человека, отношений в семье, обучения в вузе и профессиональной деятельности. Эмоциональный интеллект воздействует на взгляды и общее отношение к жизни. Вследствие лучшего понимания эмоций и их контроля происходит более разумная их передача, что, в свою очередь, позволяет эффективно взаимодействовать с окружающими людьми. Наличие умения различать эмоции других людей и сопереживать им дает возможность не создавать или быстро налаживать конфликтные ситуации. Высокий уровень эмоционального интеллекта свидетельствует о сильной внутренней мотивации, которая сохраняет уверенность в себе и целеустремленность. Способность распознавать мотивирующие факторы других, позитивное отношение к ним и умение налаживать прочные связи с другими сотрудниками на рабочем месте, являются определяющими в становлении лидера. Лидер способен определить потребности окружающих его людей, затем найти подходящие способы их удовлетворения таким образом, который будет содействовать росту производительности и удовлетворенности людей на рабочем месте.

Таким образом, эмоциональный интеллект – это совокупность эмоциональных и социальных навыков, которые существенно улучшают вовлеченность, производительность и успешность в учебных и других делах, а также непосредственно воздействуют на качество обучения студентов, их поступки, умение адаптироваться и адекватно реагировать в различных социальных условиях. Эмоциональный интеллект позволяет понять себя и других, осознать свои эмоции и то, как разумно ими пользоваться в различных условиях. Внедрение эмоционального интеллекта в свою жизнь является способом самовосприятия и самовыражения, что позволяет развивать способности внутрисоциальной коммуникации, способствует решению проблем и дает возможность продуктивного использования эмоциональной информации.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. – М. МИФ, 2016 г. 560 с.
- 2 Mayer J. D., Salovey P. What is emotional intelligence // P. Salovey, D. Sluyter (Eds.). Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators. New York : 1997. Basic. P. 435.
- 3 Бочкова М. Н., Мешкова Н. В. Эмоциональный интеллект и социальное взаимодействие: зарубежные исследования // Современная зарубежная психология. 2018. Т. 7. № 2. С. 49-59.
- 4 Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 712 с.
- 5 Люсин Д. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / Под ред Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М.: Институт психологии РАН, 2004. – С. 29–36.
- 6 Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R., Sitarenios G. Modeling and measuring emotional intelligence with the MSCEIT V2.0 // Emotion. 2003. 3. P. 97-105.
- 7 Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Дэниел Гоулман; пер. с англ. А.П. Исаевой. -М. АСТ: 2009. 478 с.
- 8 Bar-On R. Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory // R. Bar-On, J.D.A. Parker (eds.). Handbook of emotional intelligence. San Francisco: Jossey-Bass, 2000. P. 363-388.

УСТНОЕ НАРОДНОЕ ТВОРЧЕСТВА НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА

БЕКИШЕВА В. Б.

учитель истории и основ права, СОШ № 4, г. Экибастуз

Живя в независимом Казахстане последние тридцать лет, где геополитическая обстановка в центрально-азиатском регионе уязвима и может быть подвержена определенной предполагаемой нестабильностью, актуальным для нашего времени становится именно изучение своей национальной истории, и здесь большую роль приобретает устное народное творчество казахов – как один из исторических источников. Именно в современных реалиях нашего казахстанского общества важно обратить внимание на данное направление. Здесь мы можем видеть, такие аспекты в менталитете

сегодняшних современных казахов – интерпретировать себя как принадлежность к государству – т.е. идет самоидентификация, понятие и осознание того, что изучение своей национальной истории это также важно и нужно, идет динамичное развитие этнической и этнокультурной истории, т.е. национальное самосознание опирается на национальную историю своего народа

Казахское устное народное творчество очень богато и разнообразно. Фольклор казахского народа включает в себя такие жанры как героические эпосы и исторические рассказы, обрядовые, похоронные и свадебные песни, пословицы и поговорки, толгау и терме.

Новизна применения фольклора как исторического источника в качестве реконструкции исторических событий является очень интересным, познавательным для изучения своей национальной истории. Конечно, данный жанр активно изучался и изучается на уроках литературы, историки же осторожно относились к устной передаче информации, где содержится обобщенный опыт предшествующих поколений. Поэтому для расширения кругозора и углубленного изучения истории важно и нужно применять и устное творчество народа.

Известно, что историческая наука базируется на богатой источниковой основе. Это такие исторические источники – как письменные, вещественные и устные. У нас богатый исторический письменный и археологический материал. Если древнюю историю Казахстана мы хорошо знаем благодаря археологическим изысканиям наших знаменитых ученых археологов, а также письменным свидетельствам китайских, античных, персидских авторов, чуть позже европейских и арабских источников эпохи средневековья, то устная творческая традиция, пока, к сожалению остается в стороне, хотя отдельные произведения жырау встречаются, конечно, в изучении Отечественной истории.

Появилась необходимость более полного и детального изучения устного народного творчества – как исторического источника. Информация, заключенная в устном народном творчестве, может быть тоже применима и изучена историками. При изучении таких героических и трагических тем, как борьба казахского народа против джунгарской агрессии, применяется такой жанр как песня-плач «Елим-ай». «Елим-ай», как источник представляет историческое событие 18 века, которое пережил народ, пострадавший от джунгар. Песня-плач по трагическим временам.

Например, в 7 классе, одна из первых тем так и звучит, «Почему песня «Елим-ай» стала всенародной?», и мы видим, что в наше время постепенно стали внедряться отдельные исторические источники устного народного творчества. Тема в 7 классе показывает насколько применим данный исторический источник в изучении истории Казахстана. И, ученики, раскрывая и исследуя данную тему и цель урока, раскрывают причины борьбы с джунгарами, и как казахи страдали от набегов иноземцев, и как они с ними боролись. Так как песня «Елим-ай» является историческим источником устного народного творчества и был воспет народом в период казахско-джунгарских отношений.

Первоисточниками могли быть также какие-то отдельные повествования, рассказывающие о подвиге отдельно взятых людей, которые в период опасности показали свои лучшие качества – мужество, героическую доблесть, патриотизм. Героические жыры были о таких батырах как Кобланды батыр, Алпамыс, Ер Таргын, и др. Изучая на уроках истории исторические события, эти жанры фольклора как нельзя, могут красочно передать события тех далеких времен. Пусть даже существует и фантастические сюжеты в этих эпосах, но главные герои – батыры, это реально жившие исторические личности, например, кипчак Кобланды батыр, живший в 15 веке, воевал с кызылбаши – туркменскими племенами, совершавшими набеги на территорию Казахстана. Одна из самых ранних и интересных поэм это «Алпамыс батыр». Этот эпос почитаем практически всем тюркским миром – казахами, узбеками, башкирами, татарами, алтайцами, западно-сибирскими татарами. Основная тема эпоса – борьба с калмыками, защита своей семьи, страны от притеснений самозванного хана Ултана, объединение казахских племен.

Устное народное творчество – это не просто фантазия народа, где переплетены настоящие события и какие-то фантастические сюжеты, это исторический источник, который доносит до нас отголоски далекого прошлого. Очень интересны казахские сказки, волшебные и немного страшные в детском восприятии. Читая в детстве казахские сказки, боишься потом уснуть, представляя страшную ведьму – Мыстан кемпир – демоническую старуху, которая совершала зло. Но добро всегда побеждала и в таких волшебных сказках! Чему учат сказки и являются ли они историческим источником? Как писал великий русский поэт А. С. Пушкин, «сказки – ложь, да в ней намек, добрым молодцам урок...». Сказки несут в себе поучительный и воспитательный

характер. Что добро будет выше зла. Порицает плохие качества людей, воспевают прекрасные черты характера, то что и сейчас актуально и в наши дни, и останутся и на последующие поколения, что моральные качества человека всегда будут рассматриваться в обществе и порицаться аморальные их качества.

Большую роль в изучении казахского фольклора играют также творчество жырау – сказители степного духа народа, воспевающие подвиги знаменитых батыров. При этом сами жырау не только силой слова могли вдохновить народ, но зачастую сами становились советниками при ханах, знатоки степных обычаев, изречений и афоризмов. На уроках истории Казахстана при изучении тем, связанных с культурой, нужно обязательно акцентировать внимание на произведения известных жырау, особенно при описании важнейших исторических событий в жизни казахского народа, и здесь даже читая афоризмы и изречения сказителей, ребята раскрывают смысл данных степных понятий!

Размышляя о судьбе своего народа в эпоху колонизации края Россией, изменения уклада и быта казахов, не могли не отразиться в устной степной традиции. Теперь уже воспеваются не героическая борьба народа против врагов, а утрата по былой вольности и независимости, и здесь на первый план выходят поэты-акыны, импровизаторы из народа. Появились айтысы – состязания певцов, которые проводились публично, сочинялись экспромтом, и сам народ был и слушателем, и критиком. И, большую популярность находят здесь такие акыны того периода времени, как Бактыбай, из Жетысу, Марабай жырау-акын, один из тех, кто сумел воспеть знаменитый эпос «Кобланды батыр», данный эпос из уст Марабая был записан И. Алтынсариним. И изучая исторические источники из такого жанра как устное народное творчество на уроках истории, приобщая ребят к богатому духовному наследию, можно добиться того, что ученики будут знать не только исторические события, но и известных жырау, акынов, научатся правильно использовать пословицы, афоризмы и изречения. В эпоху колониальной политики начинается новый этап в национально-освободительной борьбе казахов против царской политики в Казахстане, и среди простого народа появились новые батыры – которые поднялись на борьбу против своих угнетателей. Сырым Датұлы, Жанкожа Нурмухамедұлы и др. До сих пор среди народа популярна песня «Жанкожа туралы өлен». Устное народное творчество говорит о батыре Сырыме, как об острослове, судьбе и ораторе...

У казахов, на мой взгляд, есть интересная особенность, сочиняя экспромтом афоризмы, изречения или песни-плачи, или даже целые эпосы, накладывая его таким поэтическим пластом, она, эта особенность передается по степи и названием имеет «Ұзын кулак» – катаясь по степи как, перекасти-поле, передавалась информация из уст в уста, и нарастала новыми подробностями, порой сказочными невероятными сюжетами, и задача учителя в школе донести до ребят где вымысел, а где и историческое событие. Использование на уроках не только письменных источников, но и устной степной традиции имеет очень важное эстетическое, нравственное и национальное значение

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Жырау XV-XVIII веков (перевод с казахского). - Алма-Ата. - «Жалын», 1997.
- 2 Елеуенов Ш. От фольклора до романа эпопеи. - Алма-Ата - «Жазушы», 2003.
- 3 Поэты пяти веков. Антология казахской поэзии. Том-1. - Алма-Ата «Жазушы», 2006.
- 4 А. Диваев. Памятники киргизского народного творчества. Алпамыс-батыр
- 5 Жанузакова Ф. Казахские народные сказки.
<https://articlekz.com/article/5367> О значении устных источников в исследовании отечественной истории
<http://tarih-begalinka.kz/ru/history/modern/figures/zhankozha> Жанкожа батыр

АКТУАЛЬНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ УСПЕВАЕМОСТИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ СТУДЕНТОВ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ

ДЮСЕМБАЕВ А. К.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
ТИТОВ С. В.

Dr. Sc., ассоц. профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Современная система образования представляет собой модернизированную модель с множеством инновационных аспектов, которые приобрели тенденцию к появлению в момент осложнения эпидемиологической ситуации во всем мире. Коронавирусная

инфекция COVID-19 привела к тому, что большая часть сфер жизни населения претерпела значительные изменения. Образовательная система также не является исключением. Сложности, связанные с эпидемиологической ситуацией, привели к тому, что население было вынуждено самоизолироваться. В связи с этим, все учащиеся были переведены на дистанционный формат обучения [1].

В целом, учитывая уровень развития информационных технологий, образовательный процесс и его участники ежедневно сталкивались с использованием IT-инноваций при традиционном формате обучения. Американские исследователи утверждают, что электронный формат обучения является вполне конкурентоспособным и по своей эффективности даже не уступает традиционному. Это объясняется резко возросшими показателями успеваемости студентов [2, с. 173-175]. Однако существует и противоположное мнение, что дистанционное обучение не при каких условиях не может заменить традиционного ввиду того, что контакт педагога с учащимися напрямую, является неотъемлемой и очень важной частью образовательного процесса.

Отсутствие исчерпывающей социальной коммуникации в условиях самоизоляции привело к изменению привычного уклада жизни всего населения. Особенно важное значение это оказало на студентов. Их участие в социальной жизни университета и различных массовых мероприятиях было полностью ограничено, а это в свою очередь привело к тому, что их общение не только со сверстниками, но и в целом их окружением было сведено к минимуму. Такое обстоятельство оставило след на психоэмоциональном состоянии студентов, которое стало проявляться в форме раздражительности, пассивности, снижении продуктивности работы и апатии [3, с. 362–364]. Впервые психоэмоциональное состояние как понятие было описано Сэловеем П. и Мэйером Дж. в 1990 году. Андреева И. Н. рассматривала психоэмоциональное состояние как продукт деятельности умственных способностей в совокупности с трансформацией эмоционального компонента, проявляющиеся в форме коммуникативных и регулятивных свойств личности, обеспечивающих адаптационный компонент индивида [4, с. 104–109]. В связи с тем, что данный компонент настолько важен в жизни людей, и, в частности, в жизни студентов, целесообразно будет обеспечить психологическую безопасность образовательного процесса и всей образовательной среды. Казанцева Г. Н., Маджуга А. Г. и Загитов А. Р. считают, что именно психологическая безопасность

поможет обеспечить необходимую успеваемость студентов и минимизировать психологическое давление внешней среды [5]. Баубекова Г. Д., Иргебаева Н. М. и Акмусаева М. И. отмечают ряд аспектов, которые помогут устранить или максимально сократить давление образовательной и внешней среды на студентов. Основными из них являлись необходимость непосредственной коммуникации преподавателей со студентами, ликвидация монотонного типа деятельности, разгрузка психики студентов путем разнообразия ряда занятий в дистанционном формате [6, с. 56–62].

Безусловно, дистанционное образование является достаточно удобным и доступным форматом обучения [7, с. 112–122]. Однако, некоторые его черты и характеристики проявляются как недостатки, представляющие собой невозможность оценки степени вовлеченности студентов в образовательный процесс, отсутствие желаемой обратной связи и возможности проверки успеваемости обучающихся [8, с. 218–225]. Дистанционное обучение оставляет неизгладимый след на психологическом состоянии учащихся, а психологическое состояние напрямую связано с уровнем успеваемости [9, с. 45–48]. Очевидным является то, что важно уметь вовремя оценить важность и необходимость изучения успеваемости и психологического состояния студентов для принятия соответствующих мер [10, с. 1775–1779].

Существует достаточно инструментов, направленных на изучение последствий условий «вынужденной самоизоляции», которые сказываются на психоэмоциональном состоянии. В рамках написания магистерской диссертации было начато проведение онлайн-опроса, ориентированного на оценку психологического состояния студентов в условиях дистанционного формата обучения и, как следствие, установление необходимости изучения данного аспекта. Опрос проводился среди студентов факультета естественных наук Некоммерческого акционерного общества «Торайгыров университета». По предварительным данным в опросе приняло участие порядка 40 студентов. Для проведения опроса использовался метод анкетирования, который представлял собой список вопросов с примерными вариантами возможных ответов. Участникам опроса предлагалось оценить степень влияния дистанционного формата обучения на психологическое состояние. Рисунок 1 наглядно иллюстрирует влияние дистанционных занятий на самочувствие и удовлетворенность учащихся путем сравнения уровня психологического спокойствия в период традиционного и дистанционного форматов обучения.

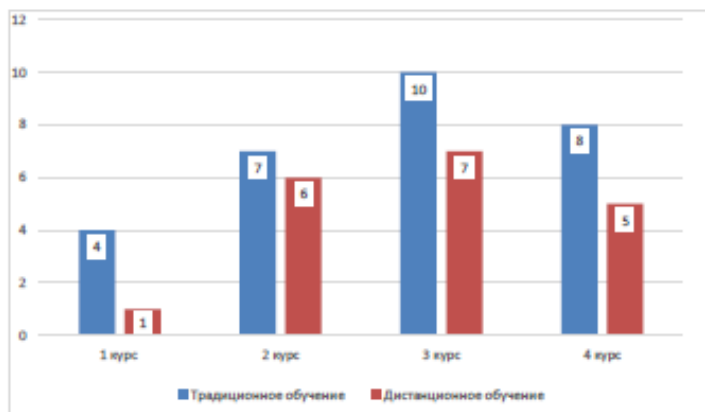

Рисунок 1 – Результаты сравнения уровня психологического спокойствия в период традиционного и дистанционного форматов обучения

Полученные данные показали, что наименьший уровень спокойствия при двух форматах обучения был у первого курса (4 и 1 балл, соответственно, для традиционных и дистанционных занятий). Это объясняется сменой привычной обстановки школьников на обучение в ВУЗе. На втором курсе обучающиеся уже больше привыкли к учебе и оценили уровень своего спокойствия на 7 баллов при традиционном и на 6 баллов при дистанционном обучении. Наиболее высокий уровень спокойствия по всем формам обучения характерен для третьего курса, при этом максимальное психологическое спокойствие было отмечено у студентов этого же курса традиционной формы обучения (10 баллов). Уровень спокойствия студентов четвертого курса снизился на два балла по обеим формам обучения по сравнению с предыдущим курсом. Такое обстоятельство является показателем того, что выпускники университета особенно обеспокоены в связи с окончанием ВУЗа, поэтому уровень их спокойствия понизился, но остался не ниже уровня среднего. Показатели сравнения уровня психологического спокойствия студентов в период традиционного и дистанционного форматов обучения отражают снижение стабильности психоэмоционального состояния студентов с внедрением дистанционной формы обучения.

Далее, после того как было оценено изменение уровня психологического спокойствия, необходимо было понять насколько оно влияет на успеваемость студентов. В связи с этим, респондентам было предложено оценить изменение своей успеваемости после внедрения дистанционного обучения по пятибалльной шкале (рисунок 2).

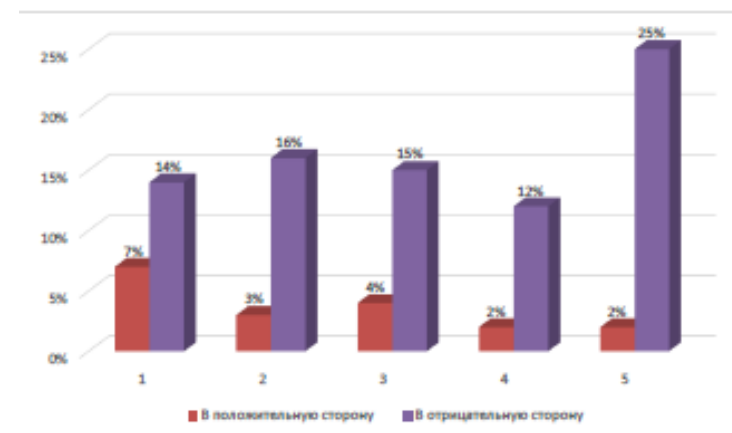

Рисунок 2 – Изменение успеваемости студентов с внедрением дистанционного обучения

Согласно полученным показателям, было установлено, что замена традиционных уроков дистанционными оказала существенное влияние на успеваемость студентов. Таким образом, по 2 % студентов отметили максимальное изменение успеваемости в положительную сторону (4 и 5 баллов), что говорит о том, что внедрение информационных технологий в систему обучения на постоянной основе оказало положительное влияние на усвоение учебного материала. 4 % ответивших дали среднюю оценку изменению успеваемости в положительную сторону. 3 % респондентов выбрали «2 балла» и 7 % «1 балл», что является низкими показателями продуктивности внедрения дистанционных занятий, но отражает положительную тенденцию. При этом, 14 и 16 % отметили изменение успеваемости в негативную сторону на 1 и 2 балла. 15 % дали среднюю оценку успеваемости (3 балла). 37 % же считают, что замена традиционных уроков дистанционными оказала максимально отрицательное влияние на их успеваемость,

25 % из которых уверены в необходимости пересмотра такого формата образования и замена его более подходящим форматом – традиционным.

В целом, очевидным является тот факт, что дистанционное обучение, каким бы продвинутым и инновационным оно не было, не заменяет стандартных занятий преподавателей со студентами в офлайн режиме. Конечно, дистанционное обучение является наиболее оптимальным выходом при наличии различных обстоятельств, в частности ситуации, связанной с пандемией. Однако, необходимо помнить, что при трансформации образовательного формата, необходимо адаптировать и программу обучения, поскольку обучение в дистанционном формате не может полноценно включать в себя все элементы традиционных занятий, хотя бы в силу наличия лабораторных и практических уроков. Безусловно, ввиду продолжительной и целенаправленной адаптации, современное дистанционное образование уже в большей степени начинает представлять из себя формат обучения, похожий на образовательный процесс, соответствующий стандартам. Однако, его влияние всё же оставляет неизгладимый след на психологической составляющей, характера студентов, которая в свою очередь, воздействует на процесс обучения и проявляется в виде успеваемости. Зачастую, именно психологический стресс и непонимание некоторых нововведений провоцирует снижение успеваемости учащихся. Это является признаком того, что в условиях внедрения дистанционного образования изучение психологического состояния студентов должно иметь место быть на постоянной основе. Следовательно, изучение психологического состояния студентов и его влияния на успеваемость учащихся, как побочного явления, является актуальным на данный момент и будет таковым в ближайшие несколько лет, то есть до тех пор, пока дистанционное обучение не встанет в «полный рост» в один ряд с традиционной формой образования.

ЛИТЕРАТУРА

1 Беляева Ю. Н., Шеметова Г. Н., Бабошкина Л. С., Гайдарова Д. С. Динамика психологического статуса студентов медицинского вуза при дистанционном профессиональном обучении в условиях пандемии коронавируса // Современные проблемы науки и образования. – 2021. – № 1 [Электронный ресурс]. – URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=30506> [дата обращения: 05.01.2022].

2 Бутузова Ю. А. Психологическая сущность эмоционального состояния личности // Омский научный вестник. – 2011. – № 5 (101). – С. 173–175.

3 Кузнецова О. В. Дистанционное обучение: за и против // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 8-2. – С. 362–364.

4 Андреева И. Н. Современные представления об эмоциональном интеллекте и его месте в структуре личности // Философия. Психология. – 2017. – № 2. – С. 104-109.

5 Казанцева Г. Н., Маджуга А. Г., Загитов А. Р. Эмоциональная культура как основа психологической безопасности образовательной среды // Здоровье и образование в XXI веке. – 2013. – № 1–4 [Электронный ресурс]. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/emotsionalnaya-kultura-kak-osnova-psiologicheskoy-bezopasnosti-obrazovatelnoy-sredy> [дата обращения: 25.12.2021].

6 Баубекова Г. Д., Иргебаева Н. М. и Акмусаева М. И. О психолого-педагогических аспектах дистанционного обучения студентов Казахстана // Вестник науки Южного Казахстана. – Шымкент, 2020. – № 3(11). – С. 56–62.

7 Куликова Т. И. Психоэмоциональное состояние студентов во время перехода на дистанционное обучение в первую волну самоизоляции // Педагогический ИМИДЖ. – 2020. – Т. 15. – № 1 (50). – С. 112–122.

8 Сидячева Н. В., Зотова Л. Э. Ситуация вынужденной самоизоляции в период пандемии: психологический и академический аспекты // Современные наукоемкие технологии. 2020. № 5. С. 218-225.

9 Леонова И. И. Влияние информационных технологий на психологическое здоровье студентов // Перспективы науки. 2013. № 9 (50). С. 45–58.

10 Maliqi A., Zeqaj-Maliqaj A., Borincaj-Cruss I. I. The Correlation between Academic Success and Depressive Symptoms among Students // Psychology. – 2015. – № 6. – P. 1775–1779.

ОЦЕНКА ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ И УСПЕВАЕМОСТИ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

ДЮСЕМБАЕВ А. К.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

ТИТОВ С. В.

Dr. Sc., ассоц. профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Современная эпидемиологическая ситуация внесла ряд коррективов в образовательную систему. Коронавирусная инфекция COVID-19 послужила основной причиной внедрения полноценной системы дистанционного обучения для всех направлений образования. Самоизоляция привела к тому, что дистанционное образование стало единственной возможной формой обучения [1]. Отсутствие у студентов необходимой коммуникации вызвало ряд психологических проблем, проявляющихся в форме раздражительности, пассивности, снижении продуктивности работы и апатии [2, с. 362–364].

Психологическое состояние студентов с внедрением дистанционного обучения достигло своего апогея. Ввиду нестабильной эпидемиологической обстановки наблюдалась и нестабильность в системе дистанционного образования, которая проявлялась в виде нарушений работы сайта для удаленного доступа к образовательным ресурсам, а также непонимании студентами принципа работы интерфейса образовательного сайта на начальных этапах его внедрения. Всё это оказывало существенное влияние на психологическое состояние студентов. В связи с чем была предпринята попытка изучения данного состояния и оценки его стабильности.

В рамках написания магистерской диссертации был проведен онлайн-опрос, ориентированный на оценку психологического состояния студентов в условиях дистанционного формата обучения. Опрос проводился среди студентов факультета естественных наук Некоммерческого акционерного общества «Торайгыров университет». В данном опросе приняло участие более 60 студентов. В качестве методики для проведения опроса использовался метод анкетирования, который представлял собой список вопросов с предложенными вариантами ответов. Для анкетирования были выбраны тесты Айзенка, Джерсайдла

и Бека. Каждый из них был направлен на оценку наличия или глубины определенного психологического состояния. Так, тест Айзенка направлен на оценку различных психических состояний (тревожности, агрессивности, фрустрации и ригидности) [3]. После определения глубины психического состояния необходимо было оценить стойкость негативных внутренних состояний (тест Джерсайдла [4].), на основании которых выяснить наличие и степень депрессии у студентов (тест Бека) [5]. Полученные результаты были сопоставлены с результатами тематических тестов по учебным дисциплинам и тем самым оценена взаимосвязь состояния студента с уровнем его успеваемости.

По результатам теста Айзенка были получены результаты, представленные на рисунке 1.

Полученные данные показали, что по трети всех студентов приходится как на очень тревожных (28,1 %), так и не на тревожных учащихся (28,3 %). Остальной же части ответивших (43,6 %) характерен допустимый уровень тревожности, что является показателем того, что переход на дистанционное обучение не вызывает особой тревожности у большей части студентов. Четверть студентов (25,3 %) имеют достаточно низкую самооценку, боятся неудач и при этом стараются максимально избегать различных трудностей. 35 %-м студентов характерен средний уровень фрустрации, который является вполне допустимым, 39,7 % же не боятся трудностей, имеют хорошую самооценку и устойчивы к неудачам. Изучение агрессивности дало неоднозначные результаты: 41,2 % студентов достаточно сдержаны и спокойны. Чуть большему количеству учащихся (47,5 %) характерна значительная агрессивность, отсутствие выдержанности и наличие трудностей при общении с людьми, 11,3 % же умеют контролировать свои эмоции и подавлять агрессию при необходимости. Относительно ригидности были получены примерно похожие результаты. Установлено, что у 34,8 % студентов нет ригидности, благодаря чему они обладают достаточно легкой переключаемостью. Примерно такое же количество респондентов (36,7 %) обладают ярко выраженной ригидностью, консервативностью взглядов даже при расхождении их с реалиями жизни. Таким людям не рекомендуется смена обстановки и так называемый выход из зоны комфорта. Остальная же треть участников (28,5 %) обладают переменчивой формой ригидности, то есть вполне нормально адаптируются к смене обстановки и не воспринимают перемены особенно остро.

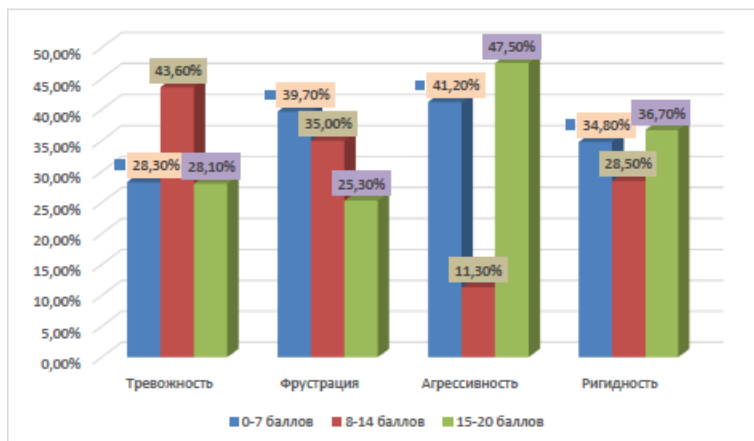

Рисунок 1 – Результаты теста Айзенка

Таким образом, можно сделать вывод о том, что большей части студентов характерен нормальный уровень всех четырех психических состояний по тесту Айзенка. Однако, порядка трети всех участников анкетирования имеют отклонения от нормы, что не совсем критично, но является показателем того, что, скорее всего такое состояние спровоцировано введением нового формата обучения.

Стойкие негативные внутренние состояния были оценены по тесту Джерсайлда, Данный опросник был создан Артуром Джерсайлдом в 1955 году, который представлял собой оценку психического состояния личности с помощью выявления таких отдельных его элементов, как одиночество, безнадежность, различного рода внутренние конфликты, ощущение бессмысленности существования и др. Рисунок 2 полностью иллюстрирует общую картину психических состояний участников анкетирования в процентном соотношении.

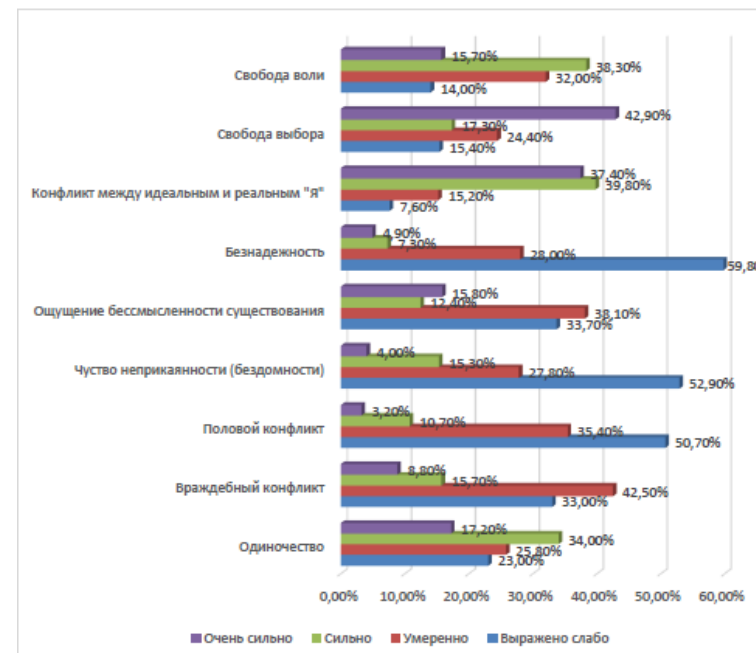

Рисунок 2 – Результаты опросника Джерсайлда

Полученные данные по опроснику Джерсайлда показали, что более чем у половины опрошенных слабо выражены ощущения безнадежности (59,8%), неприкаянности (52,9%) и полового конфликта (50,7%). При этом, порядка трети опрошенных характерно умеренное проявление свободы воли (32%), ощущения бессмысленности существования (38,1%), полового (35,4%), а также враждебного конфликта (42,5%), а четверть студентов обладают свободой выбора (24,4%), и при этом страдают от одиночества (25,8%) и безнадежности (28%). Сильное проявление таких негативных состояний как конфликт между идеальным и реальным «Я» и одиночеством характерно для 39,8% и 34% студентов, соответственно. При этом, 38,3%-м ответивших характерно стабильное состояние свободы воли, 15,7%-м – очень сильное, а у 14% оно выражено достаточно слабо. Очень сильное проявление свободы выбора и конфликта между идеальным и реальным «Я» отмечается у 42,9% и 37,4%-х опрошенных, соответственно. Такое же проявление безнадежности зафиксировано у 4,9% студентов, ощущение бессмысленности существования – у 15,8%, а у 4% и 3,2% – чувство неприкаянности

и полового конфликта. 8,8 % учащихся испытывают враждебный конфликт и 17,2 % одиночество в слабой мере, а у 23 %-х оно выражено в достаточно острой форме. Треть участников анкетирования отметили, что бессмысленность существования и враждебный конфликт были выражены у них довольно слабо. Чуть менее трети студентов считают, что чувство бездомности у них имеет умеренный уровень. От 10 до 20 %-м опрошенных характерно сильное проявление враждебного и полового конфликтов, чувства неприкаянности, бессмысленности существования и свободы выбора. Такое же количество студентов имеют умеренное проявление конфликта между идеальным и реальным «Я» и слабо выраженное проявление свободы выбора, а вот порядка 7,5 % учащихся сильно страдают от безнадежности и незначительно от внутреннего конфликта собственного «Я». В совокупности, стойкость негативных внутренних состояний, можно определить, как слабо выраженную или умеренную, что является показателем что, дистанционное образование оказывает не столь негативное влияние на студентов, как это предполагалось изначально.

Наличие и степень депрессии у студентов были определены по шкале депрессии Бека (рисунок 3).

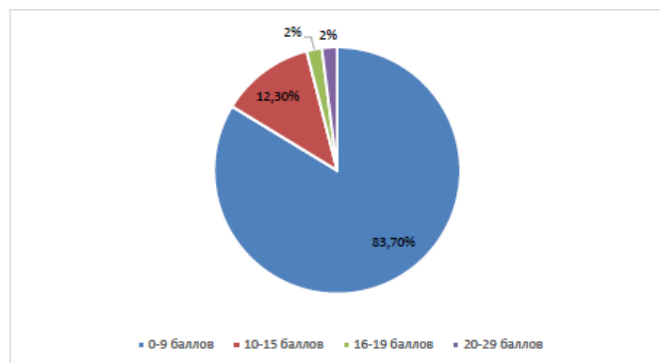

Рисунок 3 – Результаты диагностики по шкале депрессии Бека

Данные анкетирования показали, что только у 2 % студентов отмечаются симптомы выраженной депрессии средней тяжести, которая является достаточно весомой преградой на пути к нормальной жизни. Таким людям рекомендуется медицинский контроль и обязательная консультация психолога. У такого же количества учащихся зафиксирована умеренная депрессия, которая может очень быстро перейти на стадию выраженной депрессии. У

12,3 % принявших участие в анкетировании депрессия проявляется в легкой форме. Это является признаком того, что необходимо обратиться к психологу за консультацией и начать думать о своем психическом здоровье. У большей части обучающихся (83,7 %) симптомы депрессии вовсе отсутствуют. Нет смысла опасаться за их психоэмоциональное состояние.

В целом, шкала депрессии Бека показала, что большая часть студентов всё же не страдает от депрессии, а наличие показателей умеренной и выраженной депрессии является вполне допустимым, учитывая рассматриваемые обстоятельства и возможное отсутствие психоэмоциональной гибкости учащихся в их возрасте.

Далее участникам анкетирования предлагалось пройти тематическое тестирование по дисциплинам в результате чего планировалось оценить изменение успеваемости при нормальном самочувствии и при наличии негативных психоэмоциональных состояний (рисунок 4). Полученные данные показали, что в среднем при наличии негативных психических состояний успеваемость студентов снижается на 20–25 %. Это объясняется тем, что при дистанционном обучении студентам зачастую не хватает живого контакта с преподавателем, так как часть обучающихся лучше усваивает информацию при непосредственном контакте «человек – человек», а условия самоизоляции привели к отграничению студентов от общества, что вызвало ряд негативных внутренних состояний.

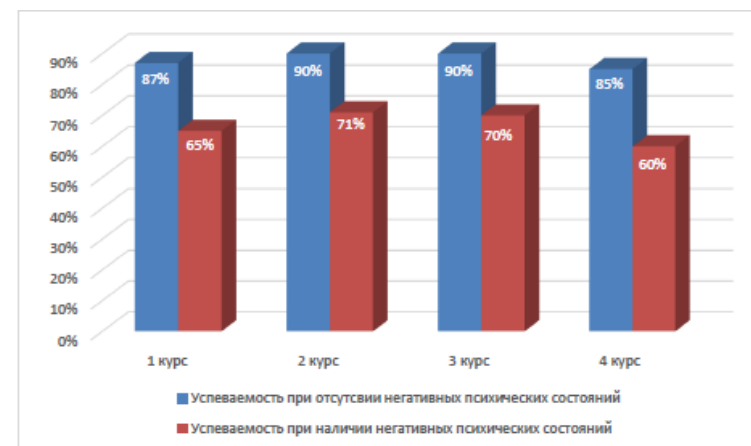

Рисунок 4 – Успеваемость при отсутствии и наличии негативных психических состояний

Таким образом, становится понятно, что у большей части студентов зафиксирован нормальный уровень таких психических состояний как тревожность, фрустрация, агрессивность и ригидность, а стойкие негативные состояния проявляются в слабо выраженной или умеренной формах, в связи с чем большая часть студентов не страдает от депрессии, однако при наличии негативного психоэмоционального фона снижение успеваемости всё же наблюдается, что вполне объяснимо взаимосвязью психоэмоциональной составляющей человека с его мотивацией. Следовательно, минимизировав студентам приобретение негативных эмоций в результате обеспечения ясности принципа работы образовательного процесса в дистанционном формате, можно достичь повышения успеваемости.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Беляева Ю. Н., Шеметова Г. Н., Бабошкина Л. С., Гайдарова Д. С. Динамика психологического статуса студентов медицинского вуза при дистанционном профессиональном обучении в условиях пандемии коронавируса // Современные проблемы науки и образования. – 2021. – № 1 [Электронный ресурс]. – URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=30506> [дата обращения: 05.01.2022].
- 2 Кузнецова О. В. Дистанционное обучение: за и против // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 8-2. – С. 362–364.
- 3 Психодиагностические тесты [Электронный ресурс]. – URL: <https://psyttests.org> [дата обращения: 27.12.2021].
- 4 Психические состояния личности (Джерсайд) [Электронный ресурс]. – URL: <https://psyttests.org/psystate/jersild.html> [дата обращения: 27.12.2021].
- 5 Шкала депрессии Бека [Электронный ресурс]. – URL: <https://grkpremium.ru/shkala-depressii-beka/> [дата обращения: 28.12.2021].

НЕКОТОРЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ОДАРЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ

ЕРМЕКОВА А. А.

магистр естественных наук, учитель-эксперт информатики,
Назарбаев Интеллектуальная школа ХБН, г. Павлодар

Одаренный ученик имеет свои особенности в когнитивном развитии. Например: раннее развитие проявляется в его скорости мышления, быстром усвоении материала, по сравнению с другими сверстниками. Исследовательские навыки проявляются у наблюдательных учащихся, внимательных к «мелочам» и обладающих интуитивным аналитическим мышлением. Не секрет, что продуманные учителем учебные задания могут не подходить каждому из учеников. И невыполнение конкретного задания еще не показатель, что ученик имеет низкие интеллектуальные способности. Разные ученики имеют свойственные лишь им способы мышления, и тип интеллекта у них тоже может отличаться. Как составлять задания с учетом специфики разных интеллектов учащихся?

Как известно, процесс дифференциации прежде всего это целенаправленная адаптация и модификация учебной программы, учебных процессов, системы оценивания с учетом потребностей одаренных учащихся. В 1983 году Гарднер выделил семь видов интеллекта: вербальный, логико-математический, пространственный, музыкальный, телесно-кинестетический, внутриличностный и межличностный (или социальный) интеллект. Существуют методики и приемы, которые направлены на развитие множественных типов интеллекта Гарднера. Одним из таких приемов является «Задание массивом» заимствованный из книги А. Гина [1]. Этот прием учитель может использовать независимо от специфики предмета, так как будут учитываться разные интеллекты учащихся. Уровень сложности заданий будет дифференцирован и выбор заданий ученик делает самостоятельно. Дифференциация заданий определяется не только цветом, но и количеством баллов, которые он будет зарабатывать выполняя задание. Пример задания по выбору взят из сайта «Технологический прием Задания по выбору» [2] (рисунок 1). Баллы за каждое задание учитель может определить сам, тем самым дифференцируя уровень сложности.

Расскажи о событиях 14 декабря 1825 г.	Составь сравнительную таблицу конституций декабристов	Составь опорный конспект по изученной теме	Подготовь интерактивную ленту событий первой четверти XIX в.
Составь интерактивную таблицу базовых знаний по теме	Составь карту территориальных изменений в России к концу наполеоновских войн	Перечисли реформы в России начала XIX в.	Составь сравнительную таблицу высших органов власти XVIII и XIX вв.
Придумай историческую задачу по изученной теме	Подготовь план-конспект урока «Отечественная война 1812 г.»	Составь план заграничного похода русской армии	Сравни события начала XIX в. с современной внешней политикой России
Подготовь презентацию «Герои Отечественной войны 1812 г.»	Придумай три теста по изученной теме	Используй шаблон, подготовь тесты по изученной теме	Придумай кроссворд по изученной теме

Рисунок 1 –Образец задания по выбору (задание массивом)

Частота выбора определенных заданий, для учителя будет сигналом для выявления проблемных зон в знаниях. Цвет карточки имеет определенное значение. Например, визуализация знаний - карточки розового цвета, это задания на составления схем, карт, графического или табличного представления знаний. Карточки фиолетового цвета направлены на формирование языковых, вербальных навыков. Эти задания требуют устного изложения ответа. Зеленые карточки содержат задания на применение ИКТ навыков, форма выполнения заданий требуют использование цифровых технологий. Задания на карточках оранжевого цвета – задания на применение навыков высокого уровня: анализа, синтеза, оценки. Ученики могут последовательно выполнять задания на карточках разного цвета. В данной таблице учтены четыре варианта форм выполнения заданий.

			
Визуальное отражение выполняемых учебных задач.	Устное изложение заданного. Возможна роль «учителя».	Выражение поставленных учебных задач с помощью информационных технологий.	Логико-математический. Анализ, сравнение.

Рисунок 2

Разнообразие форм организации деятельности учащихся можно организовать, используя глаголы Блума для разных типов интеллекта по Гарднеру. В таблице 1 представлены виды деятельности, которые можно организовать для учащихся с некоторыми типами интеллекта, согласно теории Гарднера.

Таблица 1- Виды деятельности с учетом типа интеллекта по Гарднеру

Типы интеллекта по Гарднеру	Глаголы Блума для организации деятельности учащихся с разным типом интеллекта
Логико-математический интеллект	Провести эксперимент Решить логическую проблему Сделать вычисления Создать программу
Вербально-лингвистический	Создать аудиозапись Написать историю, эссе, стихотворение, письмо Взять интервью придумать лозунг Подготовить радиопостановку
Межличностный	Провести обзор или интервью Составить план праздника Оказать помощь в группе однокласснику Возглавить группу
Внутриличностный	Вести журнал событий Оценить свою работу Выразить свой взгляд на проблему, высказать точку зрения Подготовить автобиографию
Музыкально-ритмический интеллект	Создать музыкальную коллекцию Подобрать музыку к событию, явлению или процессу Сочинить песню, используя термины Придумать музыкальную игру
Моторно-двигательный интеллект	Разыграть сценку Показать через пантомиму изучаемый объект или предмет Создать модель изучаемого Придумать образец через движение

В целом можно отметить, что целенаправленное внедрение заданий на разные типы интеллекта создают благоприятную обстановку для познавательной активности учащихся. Сложность заключается в том, чтобы при организации таких уроков нужно учитывать образовательную цель урока. При изучении нового материала практика показывает эффективно применять проблемные и поисковые методы обучения. Например, для учащихся с логико-математическим интеллектом прогнозирование стимулирует и мотивирует учащихся. Тип темперамента учащихся тоже должен учитываться при построении урока. Эмоциональный всплеск у холериков и сангвиников можно наблюдать когда их гипотеза находит подтверждение. Прием «открытого микрофона», когда группа учеников выдвигает спикера и свою гипотезу представляют через его выступление позволяет запустить механизм саморазвития учащегося. Отсутствие «готовых» ответов будут стимулировать развитие навыков высокого уровня: анализ, синтез, оценивание.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гин А. А. Приемы педагогической техники: Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность.- Пособие для учителя.- М. : Вита- Пресс, 1999 - 88 с.
2. Говард Гарднер Структура разума: теория множественного интеллекта.- Изд.-Захаров, 2007- 134 с.
3. Лекс Купер Креатив на 100%. Как развить творческое мышление. Издательство АВ Publishing, 2014
4. Арцев М. Н. Учебно-исследовательская работа учащихся: методические рекомендации для педагогов и учащихся //Завуч для администрации школ. - 2005. - №6. - С.4-30.
5. Горюнова Т. А. Исследование - путь к творческой личности школьника //Исследовательская работа школьников. - 2005. - №4. - С.128-133.
6. Громова Т. В. Научить ставить вопросы и искать решения //Управление школой (Первое сентября). -2006. - №1. - С.14-17.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ЧЕРЕЗ ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ К ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, НЕПРЕРЫВНОЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО УРОВНЯ И ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА УЧИТЕЛЯ

ЕСЕНГУЖИНОВА К. Ж.

учитель начальных классов, заместитель директора по учебной части,
СОШ № 4, г. Аксу

Сегодня происходят большие перемены в школьном образовании, которые охватывают практически все стороны педагогического процесса. Личный интерес обучающегося – это решающий фактор процесса образования. Нам необходимо знать, какие использовать технологии в учебном процессе, чтобы получить планируемые результаты. Одной из главных задач является повышение педагогического мастерства учителя путём освоения современных технологий обучения и воспитания. С овладением любой новой технологией начинается новое педагогическое мышление учителя: чёткость, структурность, ясность методического языка, появление обоснованной нормы в методике.

Каждый учебный год начинается с того, что составляется план развития школы на учебный год. Тема «Критериальное оценивание как фактор повышения качества образования». Над данной темой школа работает 5 лет. Целью плана работы: повысить эффективность образовательного процесса через изучение и применение современных подходов к оцениванию достижений учащихся; создать условия для обмена опытом работы по критериальному оцениванию.

В план вошли проведение коучингов, семинаров, Lesson Study и ИД. Так, как наш коллектив состоит из 100 учителей, а необходимо было задействовать всех, наша фокус-группа (лидер – директор, 3 учителя 1 уровня, 4 учителя 2 уровня) решили разделить весь коллектив на 4 группы.

Рисунок 1 – Составление ПРШ

Весь коллектив, среди которых уровневые курсы прошли 18 педагогов (3 уровень), поэтому нашей задачей было ознакомить всех с программой нового формата. В течение года были проведены все запланированные тренинги школьными тренерами (для всех 4 групп планы тренингов были одинаковы).

Рисунок 2 – Подготовка к коучингу – учителя 1 и 2 уровня

Структура проведения тренингов была почти единая. Отличались темы и цели. Первым делом, используя игру или выбранную методику, делили группы на подгруппы (5-6 человек). Таким же образом проводили эмоциональный настрой, где учителя психологически настраивались на работу, что способствовало сближению коллектива.

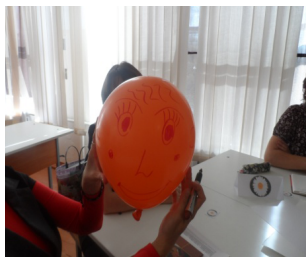

Рисунок 3, 4

Игра «Веселый шарик» – участники передавая друг другу шарик, изображают деталь лица, в результате должен получиться улыбающийся шарик.

Предоставляя материал из руководства для учителя (1,2,3), а так же дополнительную литературу и опыт учителей, участники знакомились, изучали и обменивались полученной информацией. Это происходило в группах. Информацию учителя представляли на постеры (таблицы, кластер, схемы), создавали презентации. Все участники активно работали, после чего ставили друг другу объективную оценку по составленным критериям.

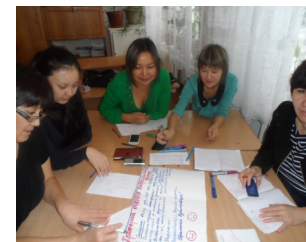

Рисунок 5 – Начало работы в группе

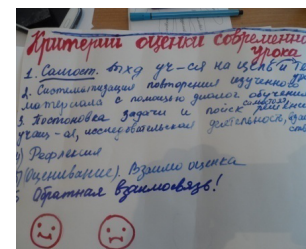

Рисунок 6 – результат работы

Рисунок 7 – Постер

В завершении каждого коучинга проводилась рефлексия. Где участники высказывали своё отношение к проведенной работе, что нового взяли для себя, чего хотели бы еще узнать.

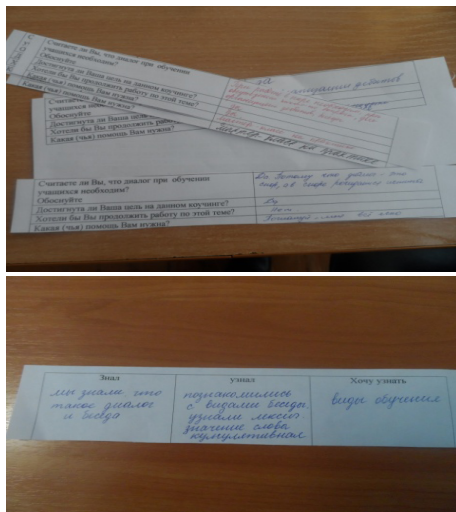

Рисунок 8, 9 – Рефлексия

Использование способа «2 звезды и 1 пожелание» проводилось в различной форме. Результаты были положительные.

Рисунок 10, 11, 12 – 2 звезды и 1 пожелание

Таким образом, учителями были изучены следующие темы программы: «Семь модулей программы», «Новые подходы», «Талантливые и одаренные», «Групповая работа», «Диалоговое обучение», «Метопознание», «Подход ИД и Lesson Study», «Среднесрочное планирование», «Наблюдение». И не только происходило знакомство, но и проводились практические работы, использовались новые методы и способы обучения, которые учителя стали внедрять в свою практику.

Появились и учителя, которые предъявили желание использовать полученные знания в своей работе. Для этого были организованы малые фокус-группы: ментор – Есенгужинова К.Ж., учитель 1 уровня, моя менти – учитель 2 уровня Закирова Н.В., а также несертифицированные учителя начальных классов Шипачева С.В. (стаж – 33 года), Мошкова Л.В. (стаж – 30 лет), Ахметова А.С. (стаж – 10лет), Афанасьева Е.П. (стаж – 18лет). С данными учителями были проведены менторинги и запланированы в первом полугодии ИД. Сентябрь – урок литературы 3 класс Шипачева с.В., октябрь урок русского языка 4 класс Мошкова Л.В., ноябрь – урок литературы 4 класс мошкова Л.В., декабрь – урок литературного чтения 3 класс Ахметова А.С., январь – урок литературного чтения 3 класс Афанасьева Е.П. Используя полученные знания в марте месяце с помощью данных учителей запланировали провести Lesson Study.

Все запланированные ИД были проведены. Для начала были проведены менторинг между лидером учителем 2 уровня, а затем и с несертифицированными учителями, где разрабатывали пошаговую работу.

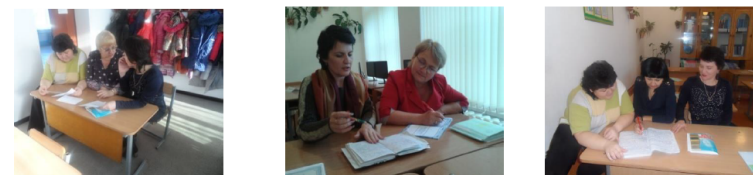

Рисунок 13, 14, 15 – Менторинг

Планирование, обсуждение и планирование последующего урока происходило совместно. Было запланировано совместное обучение – это подход, в рамках которого обучение построено на тесном взаимодействии между обучающимися, либо между обучающимися и преподавателем. Дети получают знания через активный совместный

поиск информации, обсуждение и понимание смыслов. Для этого на уроках была использована групповая форма работы. Учителя старались больше времени уделять самостоятельной работе детей. Ученики составляли кластер при изучении биографии авторов, составляли план, вопросы по тексту, цветовую характеристику героям, самостоятельно в парах, в группах. Учителя использовали изученные новые методы и способы обучения. Главной задачей было создать такую обстановку, в которой ребята чувствовали себя уютно, расслабленно, свободно и безопасно в процессе обучения, для этого была создана коллаборативная обстановка.

Рисунок 16 – Работа в группах

Рисунок 17 – Защита работ

На всех уроках дети оценивали друг друга, используя критерии, которому также были обучены в течение работы. После проведения ИД, детям была предложена анкета, где они должны были ценить свою работу в группе. Дети высказывали и положительные и отрицательные стороны работы в группах

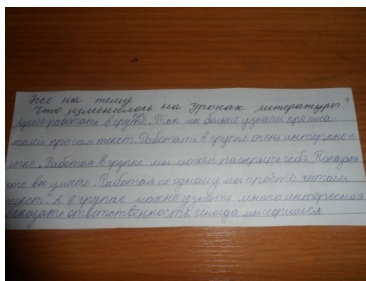

Рисунок 18 – Анкета для учащихся

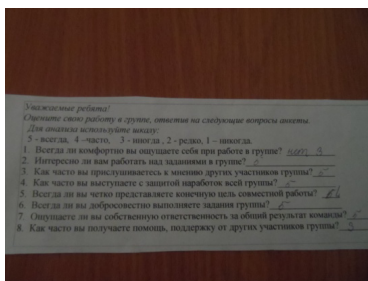

Рисунок 19 – Эссе «Что изменилось...»

По итогам работы 2014-2015 года была выпущена брошюра №1 «Критериальное оценивание, как фактор повышения школьного образования». Брошюра получила рецензию Заведующей кафедрой иностранных языков Павлодарского государственного педагогического института, сертифицированным тренером МЭСК, кандидатом филологических наук, доцентом Б.Д. Ныгметовой

В данной брошюре представлен опыт работы учителей средней школы №4 по использованию критериев и дескрипторов для оценивания учебных достижений учащихся при выполнении различных видов заданий, а также для оценивания деятельности учащихся на протяжении всего урока. Основная цель работы повысить эффективность образовательного процесса через изучение и применение современных подходов к оцениванию достижений учащихся; создать условия для обмена опытом работы по критериальному оцениванию.

Учителя не прошедшие уровневые курсы, но принимавшие активное участие в работе коучингов, которые организовывали и проводили учителя 1 и 2 уровня, пришли к мнению о необходимости применения критериальной системы оценивания на уроках. Весь наработанный материал учителями, внесенный во вторую часть данной брошюры, постепенно включаем в свою практику.

Актуальность данной темы очевидна, так как идут активные поиски методов работы и систем оценивания учебных достижений учащихся. В работе даны примеры критериального оценивания устного ответа, всей работы на уроке, представлена рейтинговая карта оценки. Применение критериального подхода на уроках позволяет учителям, учащимся и родителям отслеживать процесс обучения учащихся.

Итогом 2015-2016 учебного года был проведен городской семинар на тему школы «Критериальное оценивание как фактор повышения школьного образования» В программу семинара вошли 15 открытых уроков и 4 мастер-класса. На семинаре приняла участие тренер ИПК ПК «Өрлеу» Идилуп А.Т., она высказала своё положительное мнение о проведенном семинаре и ею были вручены благодарственные письма учителям, давшими открытые уроки и мастер-классы. А также по итогам семинара была выпущена брошюра № 2 «Критериальное оценивание как фактор повышения школьного образования», рецензированная тренером, старшим преподавателем ИПК ПК «Өрлеу» Идилуп А.Т., заведующей кафедрой к.ф.н. доцентом Ашимбетовой Р.Д.

Итогом 2016-2017 учебного года был проведен областной семинар «Ведение идей семи модулей в учебный процесс». В программу вошли 10 открытых уроков и мастер-класс. На семинаре приняли участие тренера «Өрлеу» и ЦПМ г.Павлодар. Ими были высказаны положительные отзывы и также вручены благодарственные письма. В данное время готовится брошюра № 3 по итогам семинара.

Итогом 2018–2019 учебного года был организован республиканский семинар. В апреле месяце 2019 года был проведен республиканский семинар, где свои достижения показали не только учителя нашей школы, но и поделились своими наработками учителя Нур - Султана и Экибастуза. Совместно с учителями нашей школы, они показали фрагмент урока, презентовали свои применяемые на уроках приемы и технологии. По итогам данного республиканского семинара была выпущена очередная брошюра, рецензированная тренером, старшим преподавателем ИПК ПК «Өрлеу» Идилуп А.Т.

Таким образом, были внесены новшества в работу нашей школы. Но работа продолжается, где будем стараться больше учителей вовлекать в работу программы нового формата.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Руководство для учителя (1,2,3 уровень)
- 2 Раздаточные материалы (общеобразовательная программа профессионального развития педагогических кадров в общеобразовательных школах «Рефлексия в практике»)
- 3 Разминки для тренингов, Астана 2015г
- 4 Руководство школьного тренера (общеобразовательная программа профессионального развития педагогических кадров в общеобразовательных школах «Рефлексия в практике»)
- 5 Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании. Дидактические проблемы, перспективы использования. – М.: Школа-Пресс, 2004.
- 6 Как измерить результаты тренинга?, Астана 2015
- 7 <http://festival.1september.ru/articles/607745/>
- 8 <http://festival.1september.ru/articles/621737/>
- 9 www.docme.ru
- 10 sabag.kz

КАК РАЗВИТЬ НАВЫКИ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ У УЧАЩИХСЯ 9 КЛАССА ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СТРАТЕГИЙ СТУДЕНТОЦЕНТРИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ?

ЖАКУПОВА Г. К.
учитель русского языка и литературы,
Назарбаев Интеллектуальная школа ХБН, г. Павлодар
АХМЕТ М. Н.
учитель-стажёр химии

В рамках современного образования осуществляется переход к ориентированному на результаты, студентоориентированному подходу.

Студентоцентрическое обучение (СЦО) является одним из эффективных педагогических подходов в реализации образовательных программ. При таком подходе роль преподавателя становится направляющей на достижение конкретных, четко поставленных целей и сопровождающей для приобретения навыков [1].

К общим принципам СЦО, выработанным специалистами в этой области, относится непрерывный процесс рефлексии, самоанализа и самооценки. Одним из основополагающих навыков является умение самостоятельно оценивать свою деятельность, объективно фиксировать прогресс, понимать зоны развития [2].

Почему мы решили заняться исследованием в действии: в целях развития и улучшения навыков оценивания у учащихся наша группа решила заняться исследованием урока.

При формулировании темы и ключевой идеи исследования мы опирались также и на поставленные нами цели профессионального развития на 2021-2022 учебный год, направление работы школы, сферу деятельности учащихся, нуждающуюся в корректировке, и отразили их в общей теме исследования урока.

Для Lesson study нами был выбран 9 класс, так как по результатам наблюдения именно в этом классе выявлялись проблемы по оцениванию. В данной параллели преподаёт учитель, проводящий уроки.

Проблемным в нашем исследовании являлся вопрос, как развить навыки самостоятельного оценивания у учащихся 9 класса через использование стратегий студентоцентрического обучения?

Как начиналась работа. Мы провели несколько встреч для планирования уроков и обсудили успеваемость класса. 9 класс

(2 группа) состоит из 12 учеников, качество знаний по итогам 8 класса по русскому языку составило 90%. В классе 5 мальчиков и 7 девочек. Взаимоотношения в классе доброжелательные, но учащиеся зачастую вступают в споры. Определили кандидатуры трех «исследуемых» учеников А, В и С, представителей 3-х уровней: высокого, среднего и ниже среднего (низкого). Распределили между коллегами учеников для наблюдения за работой на уроке. Приоритеты наблюдения после обсуждения определены следующим образом:

- 1 Наблюдение за тремя исследуемыми учениками;
- 2 Наблюдение за учебной деятельностью учащихся в группе;
- 3 Наблюдение за взаимодействием участников учебного процесса;
- 4 Наблюдение за учебным процессом в контексте приоритета наблюдения.

Далее нами был составлен график планирования и проведения уроков. При разработке планов уроков нами были изучены диагностические карты классов, модель критериального оценивания, способы формативного оценивания. Рассмотрены материалы по студентоцентрическому обучению, изучили приемы СЦО, помогающие при подготовке учащихся к самостоятельной работе [3].

Путь решения проблемы по развитию навыков самостоятельного оценивания в нашем исследовании – это техники студентоцентрического обучения. Перед проведением уроков мы с коллегами планировали урок, обсуждая ожидаемый результат от каждого учащегося и выбирая наиболее эффективные методы и приемы.

При проведении уроков первого цикла мы с коллегами решили сделать акцент на навыке самооценивания. Одна из сфер участия учеников при постановке задач – это обсуждение и определение критериев оценивания. Для развития этого навыка мы предлагали учащимся самостоятельно составлять дескрипторы и проведение оценивания.

Ученики были разделены на 3 группы по степени успеваемости, учитель предлагал одно задание, но с разной степенью поддержки для того, чтобы научить составлять критерии.

Таблица 1

Ученик А	Ученик В	Ученик С
Даётся только цель обучения. Учащийся разрабатывает критерии и дескрипторы самостоятельно.	Даётся цель и критерии. Дескрипторы ученик разрабатывает сам	Даём КО и глаголы для дескрипторов.

В ходе наблюдения за работой учащихся нами было отмечено, что в группе ученик А работал активно, проявлял лидерские качества. Группа справилась с заданием.

Ученик В проявлял инициативу при работе в группе. С заданием группа в целом справилась, но были упущены некоторые дескрипторы.

Ученик С в группе вначале не проявил инициативу, но внимательно слушал, как учащиеся обсуждают идеи, позже предложил варианты дескрипторов.

Так, после проведения и обсуждения 1 урока, нами были сделаны выводы об эффективности приёма, учащиеся лучше понимают цель урока и внимательнее оценивают работы друг друга. Нами было решено попробовать данный приём для индивидуальной формы работы учащихся.

При проведении второго урока учащиеся отрабатывали навык работы с текстом. Нами был выбран приём СЦО «Меню», учитель предложил учащимся выбирать задания самостоятельно из «Меню», в котором были даны 3 вида заданий по каждой цели (по усложнению, по таксономии Блума).

Учащиеся выбирали себе любой текст и задания, выполняли работу индивидуально. При работе ученикам необходимо было проследить свой прогресс, оценивать себя самостоятельно с помощью листа оценивания, где нужно проставить плюсы напротив целей и критериев оценивания.

Данная техника позволила учащимся работать в своём ритме, с выбранным материалом и попробовать оценивать себя самостоятельно. Так, в ходе наблюдений было отмечено, что ученик А выполнял задания быстро и дошёл до дополнительного задания, в конце урока смог прорефлексировать над своей деятельностью. Ученик В с заданиями справился, выполнил необходимый минимум и постарался оценить свою работу. Ученик С выполнял задания невысокого уровня, в своём темпе работы. С заданиями ученик

справился, но оценить себя по работе с текстом затруднился, после проверки учителем заданий определил зону развития.

Приём на уроке сработал очень хорошо, ученики были мотивированны, с интересом выполняли задание. Этот метод научил школьников быть ответственнее за свой результат и самостоятельно отслеживать свой прогресс на уроке.

В итоге, учащиеся А, В, С справились с поставленной задачей, цель урока была достигнута.

При анализе первого цикла уроков нами была замечена положительная динамика в классе при самооценивании.

При разработке уроков второго цикла нами был сделан акцент на навыках взаимооценивания и подобраны соответствующие методики.

Темой первого урока 2 цикла было произведение У. Шекспира «Ромео и Джульетта».

При проведении данного урока учитывался тип мышления учащихся (по Гарднеру) согласно диагностической карте. В соответствии с ними были подобраны задания для учеников разных групп. При помощи приёма «Шесть шляп» ученики анализировали произведение с разных точек зрения. Чтобы развить навыки взаимооценивания, каждая группа оценивала другую по разным критериям. Ученикам было сказано, за соблюдение какого критерия отвечает их группа. Так, к примеру, при выступлении 1 группы с анализом героев 2 группа оценивала ответы на вопросы, 3 группа - заполнение таблицы и отражение в ней всех пунктов, а 4 группа - за соблюдение норм языка и оформление работы. Это позволило учащимся всех групп слушать более сконцентрировано и внимательно, при этом участвовать в оценивании и не повторяться.

В ходе распределения по группам ученики А и В оказались в одной группе, а ученик С - в другой. Ученики А и В с логико-математическим типом мышления рассматривали причины конфликта, проблемы и способы их решения, работая с таблицей ИДЕАЛ. Ученик С обладает визуально-пространственным типом мышления и работал над альтернативными финалами трагедии.

Анализируя урок, можно сказать, что методы были выбраны удачно т.к. наблюдаемые учащиеся сумели выполнить задание с интересом, так как учтены их индивидуальные особенности и каждый ученик принимал участие в устном оценивании одноклассников. Все выбранные методы направлены на развитие навыков самостоятельного обучения. С заданиями каждая группа

справилась, Ученики А, В и С реализовали цели урока, так как проанализировали произведение.

При проведении 2 урока 2 цикла было решено использовать приём «Карусель» для развития у учащихся навыков письменного взаимооценивания. Тема урока – «Конфликт поколений в романе Отцы и дети». Цель урока заключалась в анализе композиционных особенностей произведения. Для рассмотрения романа с разных точек зрения и достижения цели ученики были поделены на 4 группы в соответствии с их стилями обучения. После анализа текстов группы должны были обменяться своими постерами и листами оценивания с заданием, критериями оценивания, в которых для оценивания и комментария каждой группы оставлено место.

Таблица 2

Критерии оценивания	Дескрипторы:	Оценка 2 группы + комментарии
А н а л и з и р у е т содержание романа, определяя структурно-композиционные особенности	- находит примеры антитезы в романе - отражает на постере имена героев - называет, в чём их противопоставление	

Данный метод сработал на уроке не как хотелось, при планировании были упущены некоторые моменты:

Ученики затруднялись понять, какая задача стояла перед другой группой несмотря на то, что на листе оценивания были задания.

Учащиеся передавали постер по кругу не одновременно, что привело к тому, что некоторые группы теряли время и ждали постеры.

Многим учащимся было сложно оценить работы, поскольку им был непонятен почерк.

Всё вышеперечисленное нарушало дисциплину в классе и на задание ушло больше запланированного времени.

При работе в группах учащиеся А, В, С находились в разных группах. Команда с учеников А с оцениванием справилась, оставила комментарии на листах. Команды учеников В и С справились с заданием, но не сумели оценить работы других.

Подводя итоги, следует сделать вывод, что метод «Карусель» для взаимооценивания не совсем удачно применим к данному классу, но, возможно, будет подходящим при предусмотрении всех особенностей класса.

В завершении проведения исследования, состоящего из двух циклов, нами с коллегами был сделан вывод о том, что выбранные приёмы СЦО являются эффективными при работе над развитием навыков оценивания. Однако стоит учитывать при их использовании подготовленность учащихся и форму работы.

В результате проделанной работы можно сделать вывод, что ученику С при задании на оценивание необходимо давать образцы и оказывать индивидуальную поддержку на начальном этапе работы. Ученик В улучшил результат, оценивал работы свои и одноклассников, что позволяет сделать вывод о положительном влиянии стратегий, применяемых на уроке. Ученик А хорошо справляется с навыками самостоятельного оценивания и даёт хорошие рекомендации при взаимооценивании.

По использованным методам сложно оценить прогресс в суммативных работах. Для отражения прогресса нами был проведён опрос учащихся после окончания цикла исследования, в котором ученики отметили прогресс в навыках оценивания. Однако для улучшения результатов необходимо продолжать работать и отрабатывать различные стратегии СЦО и в частности оценивания.

Наши дальнейшие действия: планирование уроков с применением эффективных методов и с учетом выводов, полученных в результате исследования. Использовать новые методы для развития навыков оценивания.

ЛИТЕРАТУРА

1 Анжеле Аттард, Эмма Ди Иорио, Коев Гевен, Роберт Санта Студентоцентрированное обучение. Инструментарий для студентов, профессорско - преподавательского состава и вузов / .- Астана: НКАОКО-ІQAA, 2017. – 64 с.

2 Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе [текст]. / И.С. Якиманская. М. – 2000. – 176 с.

3 Костюк Г. А. Личностно ориентированный подход в учебно-воспитательном процессе – ключевое направление всех прогрессивных педагогических технологий // Образование и воспитание. – 2017. – № 5 (15). – С. 11-13.

4 Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская. - Ростов-на-Дону : Булат, 2000. - 351 с.

ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ЖАПАРБЕКОВА А. Н.
методист, РУМЦДО «Ертiс дарыны», г. Павлодар

Дистанционное обучение в настоящее время стало одним из элементов образования. Каждый обучающийся должен быть не только потребителем знаний, но и конкурентоспособной личностью, способной учиться и осваивать самостоятельно. Поэтому в дистанционном формате учителя максимально используют доступные ресурсы: видеоуроки, обучающие тексты, интерактивные упражнения, справочные материалы, электронные учебники, словари и др.

В настоящее время возрастает интерес школьников и студентов к образованию и самообразованию, повышается культурный, социальный и технологический уровень общества. Доступ к сети Интернет дает возможность обучающимся повторить базовые знания через информационные системы или получить самообразование по другим дисциплинам. С помощью компьютеров они могут лично проверить свой уровень знаний, чтобы получить оценку или пройти тестирование. Кроме того, он позволяет расширять прямые контакты между преподавателями и студентами, учителями и учащимися в любое удобное время с целью получения дополнительных заданий, консультаций и улучшения организации учебного процесса.

Дистанционное обучение-реализует права человека на образование и получение информации. Педагог, работающий дистанционно, должен свободно владеть новейшими технологиями обучения, компьютерными системами обучения и уметь работать с ними. В настоящее время проблема дистанционного обучения в сфере образования очень актуальна, так как посредством этой системы обучающиеся и учителя получают возможность общаться с мировой информацией, продолжать свои знания в интернете, совершенствовать свою научную и творческую работу, совершенствовать свои знания в мировом информационном пространстве. В эпоху развития современных технологий, несмотря ни на какие расстояния, обучающийся и учитель могут беспрепятственно сотрудничать. Обучение проводится в сети интернет, по электронной почте, в корпоративной сети и с использованием различных современных средств связи. Подключившись к интернету, у вас есть возможность получить образование в любое время и в любом месте. Одним из преимуществ

является то, что обучающийся может получить здесь необходимые ему материалы, учебные пособия, получить доступ ко всем необходимым комплектам учебных материалов.

С 2020 года все школы, колледжи, вузы страны вынуждены были перевести образование на дистанционную форму обучения. Благодаря возможностям новых информационных технологий весь преподавательский состав начал проводить в режиме онлайн свои занятия, видеоконференции и вебинары, готовить видео-уроки по своим предметам, загружать их в сеть classroom, YouTube, а также проводить занятия на платформе Zoom. Видеоуроки, слайды, специально подготовленные задания, тестовые задания и т.д. обучающийся самостоятельно обучался, выполнял практические задания и сдавал их преподавателям посредством разъяснения преподавателем в ходе видеоурока.

В этой связи важным социальным вопросом для Казахстана является внедрение высококачественных дистанционных образовательных технологий. В современных условиях дистанционное образование рассматривается нами как совокупность образовательных услуг, предоставляемых обучающимся с использованием специализированной информационной образовательной среды, основанной на средствах дистанционного обмена информацией, таких как спутниковое телевидение, радио, компьютерная связь и др. Система дистанционного обучения должна обеспечивать возможность дистанционного обучения, а также гибкость обучения. Но при этом остается много серьезных проблем, которые еще не решены.

Дистанционное обучение является новой формой обучения не только для преподавателей, но и для обучающихся. Если это новая, независимая система, то для эффективной работы в учебном процессе необходимо соответственно изучить ее особенности. Проблема дистанционного образования все больше обсуждается в отечественной специальной литературе и на страницах интернета. Например, смена привычной системы проведения занятий тоже была непростой.

В целом, этот опыт показал, что и педагоги, и обучающиеся не готовы к онлайн обучению. В связи с этим необходимо изменить программы курсов повышения квалификации педагогов и разработать методические рекомендации по дистанционной работе.

Дистанционное обучение имело свои преимущества, такие как: возможность обучения в индивидуальном темпе,

самостоятельное определение времени и скорости изучения предметов; доступность, т. е. возможность обучения вне зависимости от времени и места, использование современных и актуальных технологий в образовательном процессе, социальное равноправие, предусматривающее предоставление равных возможностей для получения образования,

Кроме того, есть ряд негативных моментов: не все обучающиеся приобретают навыки самообразования, что требует дополнительного контроля со стороны образовательной организации, неумение правильно организовать учебную работу и работу по распределению учебного времени и изучаемого материала, отсутствие или высокая стоимость оборудования для организации дистанционного обучения (ПК, ноутбук, выход в интернет и т.д.б.), у обучающихся не будет возможности выйти на связь в любое время. Например, при написании итогового контроля некоторые обучающиеся не имеют права выходить в интернет, и они получают разрешение на запись в другое время.

Конечно, новые технологии не могут полностью заменить обычные занятия. Но, дополняя традиционные методы, дистанционные образовательные технологии дают больше возможностей для индивидуального подхода к особенностям и потребностям каждого обучающегося. Кроме того, современные технологии полезны и при организации учебного процесса, есть доступ к широкому выбору контента, в том числе мультимедийного. Дистанционное обучение является требованием современности, поэтому при его организации необходимо, чтобы учителя имели высокую профессиональную квалификацию, высокий интеллектуальный уровень, развитый уровень владения компьютерной техникой. Таким образом, мы можем развить способность учащихся к самообразованию.

Одной из особенностей дистанционного обучения языковых дисциплин в процессе этого дистанционного обучения является то, что домашние задания могут быть сданы в виде изображений, PDF-файлов, документов Word или Google, электронных таблиц или видео. Если для обучающихся требуется отсканировать рукописные работы, такие как эссе, грамматические задания или отдельные работы, то на смартфоне есть множество бесплатных приложений для получения файлов в формате PDF. Обучающиеся могут максимально использовать эти инструменты. Также проводятся занятия через Zoom. Это средство видеоконференцсвязи, предназначенное для обмена сообщениями и передачи контента в реальном времени. Данная

онлайн-платформа для видеоконференцсвязи широко используется не только в организациях среднего и высшего образования, но и при проведении конференций (международных и местных), семинаров, рабочих встреч, а также в работе других сфер, где сотрудники работают в режиме дистанционного обучения. Доступность и удобство использования данной платформы распространили ее на всей территории Казахстана во время ограничительных мероприятий в связи с пандемией коронавирусной инфекции.

Проведение онлайн-занятий с использованием данной платформы позволит не потерять качество обучения при переходе на дистанционный режим обучения. Например, при использовании мессенджеров или электронной почты в процессе дистанционного обучения преподаватель не имеет возможности развивать у обучающихся навыки аудирования и речи. А проведение занятий посредством видеоконференцсвязи позволит устранить разрыв между онлайн и офлайн обучением. Во время видеоконференцсвязи обучающиеся могут слушать объяснение новой темы, задавать вопросы и решать проблемы путем обсуждения. Это дает им больше возможностей.

При переходе на дистанционную систему обучения со стороны Министерства образования и науки для вузов и школ будут использоваться не только вышеперечисленные инструменты и образовательные платформы, но и электронные журналы, такие как «Дневник», электронная почта, различные виды мессенджеров, такие как WhatsApp и телеграмм, а также opik.kz, Daryn. рекомендовано использование online и др. При дистанционном обучении большим спросом пользовались и электронные форматы учебников. Отличие от электронных ресурсов в том, что здесь учителю необходимо самостоятельно находить и выбирать материалы для обучения, разрабатывать задания на новые учебные темы, использование учебников и учебно-методических комплексов значительно сокращает время подготовки к уроку. Систематическое расположение тем и задач в учебно-методических комплексах, например, от простого словарного запаса или грамматики к сложному, в свою очередь позволяет обучающимся развивать не только предметные знания, но и навыки владения английским языком.

Обучающиеся приобретали самостоятельность в учебном процессе, например, в усвоении нового материала, подготовке к уроку или поиске дополнительной информации при выполнении домашнего задания. Дистанционная форма обучения поможет правильно организовать учебный процесс, сэкономить время

обучающихся и педагогов. Например, не нужно идти к месту организации обучения и т.д..

В целом, если говорить о дистанционной форме обучения, то в связи с приведенной выше информацией дистанционную форму обучения можно рассматривать как одну из форм обучения, которая станет неотъемлемой частью будущего образовательного процесса.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Хасанович Б. основы языкового общения, А, 2008г.
- 2 Садуова Ж. Н. формирование профессиональной направленности будущих учителей через Новые педагогические технологии
3. Нуртазин т. могущество Слова-Астана: Ер-Даулет, 2007
- 4 Абдиева Ш. Д. повышение активности и интереса студентов к изучению языка посредством применения метода проектирования // казахский язык и литература. №3, 2010, с. 39-43.

ИЗУЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИРТУАЛЬНЫХ ЛАБОРАТОРИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

ЗАВАЛИШИНА А. И.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
КАЛИЕВА А. Б.

к.б.н., доцент, Торайгыров университет, г. Павлодар

За последние несколько десятилетий были получены существенные доказательства того, что обучение с использованием Интернет-ресурсов оказывает положительное влияние на результаты обучения учащихся и на их вовлеченность [1, с. 5]. Тем не менее, существуют важные аспекты онлайн-обучения, которые мало рассматриваются в научной литературе, например, разработка и внедрение виртуальных лабораторий в курсы естественных наук. Виртуальные лаборатории – это компьютерные симуляторы, которые содержат конкретные инструкции, процедуры, методы анализа данных и алгоритмы представления данных [2, с. 365]. В результате изучения литературы по данной теме было выявлено несколько общих моментов, отмечаемых в большинстве исследований в области применения виртуальных лабораторий в образовании.

Во-первых, большинство исследований подтвердило, что использование виртуальных лабораторий значительно облегчает

усвоение учебного материала на занятиях естественнонаучного направления по сравнению с применением традиционных методов. Обучение, основанное на исследовании, гораздо меньше заостряет внимание на учителе. Проводя свои исследования в виртуальных лабораториях, ученик обладает значительным влиянием на ход экспериментов и на процесс обучения в целом [3, с. 13]. При таком обучении учащемуся предоставляется большая свобода действий касательно планирования и проведения исследования, что положительным образом сказывается на его заинтересованности в занятиях и в предмете в целом. Также многими авторами отмечено, что ООИ с использованием виртуальных лабораторий показывает высокую эффективность при изучении абстрактных тем, так как при таком методе обучения абстрактные понятия становятся более наглядными для учеников, и их можно связать с какими-либо понятиями из реальной жизни [4, с. 52].

Во-вторых, виртуальные лаборатории действительно могут помочь выработать базовые исследовательские навыки, применяемые в науке. Правильная формулировка вопроса исследования и гипотезы, постановка эксперимента, сбор и анализ данных, правильная интерпретация результатов, формирование выводов – всем этим умениям можно научиться, проходя исследовательские циклы ООИ в виртуальных лабораториях. Виртуальные лаборатории отлично симулируют основные аспекты тех или иных процессов, и на них можно влиять, изменяя условия эксперимента – это то, что делают исследователи в обычных лабораториях во время своих опытов [5, с. 48]. Однако использование виртуальных лабораторий не поможет выработать практические навыки работы в лаборатории, так как для этого нужны манипуляции непосредственно с оборудованием и приборами. Тем не менее, несмотря на вышесказанное, использование во время обучения виртуальных лабораторий в комбинации с обычными приносит очень хорошие результаты, которые превосходят результаты использования этих видов лабораторий по отдельности [6, с. 114].

В-третьих, очень важен дизайн виртуальной лаборатории. Слишком яркие и перегруженные деталями текстуры могут вызвать у учащегося сильный эмоциональный отклик, что отвлечет его от выполнения предоставленных ему заданий. Также нужно отметить, что интерфейс лаборатории должен быть максимально простым и интуитивно понятным [7, с. 164].

Исходя из вышеизложенного, можно заключить, что использование одних лишь виртуальных лабораторий не поможет выработке практических навыков; однако такие симуляции могут поспособствовать формированию научно-исследовательских навыков, что подходит под цели диссертации.

В дополнение к уже существующим ценным данным, связанным с этой областью педагогики, вопросы, затрагиваемые в текущем исследовании, также касались мнения учащихся касательно способности виртуальных лабораторий эффективно обучать проведению биологических лабораторных процедур и использовать биологическое лабораторное оборудование. Тщательное изучение результатов прошлых и текущих исследований имеет первостепенное значение для того, чтобы дальнейшая разработка и внедрение рабочих педагогических стратегий с использованием виртуальных лабораторий были эффективными.

Характеристика учеников

Выборка испытуемых состояла из 17 учащихся 7 классов, из которых 10 были мальчики, 7 – девочки. Все они являлись участниками олимпиад по биологии и, следовательно, изучали биологию на углубленном уровне.

Методика

В рамках исследования были проведены четыре занятия по микроскопии и гистологии растений, два из которых были проведены в традиционном формате с использованием школьных микроскопов и презентаций PowerPoint по теме занятий, а два были проведены с использованием виртуальных лабораторий и инструкций к ним, предварительно высланных в группу WhatsApp. После каждого занятия проводилось небольшое анкетирование, состоящее из 4 вопросов, в каждом из которых фигурировали следующие варианты ответов: «категорически не согласен», «не согласен», «затрудняюсь ответить», «согласен» и «полностью согласен». Анкеты состояли из следующих вопросов:

1 Я думаю, что усвоил больше биологических концепций, участвуя в занятиях с использованием виртуальных лабораторий, по сравнению с традиционными занятиями.

2 Я думаю, что узнал больше о том, как выполнять биологические лабораторные процедуры во время занятий с использованием виртуальных лабораторий по сравнению с традиционными занятиями.

3 Я думаю, что узнал больше о принципах работы микроскопов, участвуя в занятиях с использованием виртуальных лабораторий по сравнению с традиционными (например, очными) лабораториями.

4 Я предпочитаю участвовать в занятиях с использованием виртуальных лабораторий, а не в традиционных занятиях.

Анализ

Ответы учащихся были преобразованы в проценты путем деления фактического числа определенных ответов учащихся на общее количество ответов по каждому вопросу.

Результаты

В таблице 1 показаны проценты ответов учеников на вопросы из анкеты. Большинство учащихся считают более высоким уровень обучения на уроках с виртуальными лабораториями (53 % – «полностью согласен» и «согласен»). Самый высокий процент студентов, либо «полностью согласных», либо «согласных» (47 %) по сравнению со студентами, которые «полностью не согласны» или «не согласны» (32 %) с утверждением о том, что участие в занятиях с использованием виртуальных лабораторий было более эффективным в обучении лабораторным процедурам по сравнению с традиционными занятиями. Большинство студентов считали, что виртуальные лаборатории неэффективны в обучении их основным принципам работы микроскопов (52 % – «категорически не согласен» и «не согласен»). В таблице 1 также представлены выводы о том, что учащиеся предпочитают участвовать в занятиях с использованием виртуальных лабораторий по сравнению с традиционными занятиями (53 % – «согласен» и «полностью согласен»).

Выводы

Виртуальные лаборатории – это учебные подходы, включающие обучение с помощью технологий; при этом их назначение состоит в том, чтобы облегчить изучение использования, функции или цели научных методов и экспериментальные процедур. Внедрение виртуальных лабораторий в научные курсы может улучшить понимание лекционного материала, обучение навыкам критического мышления и улучшение навыков решения проблем [8, с. 237]. Данное исследование изучает восприятие учащимися ключевых результатов обучения, связанных с использованием виртуальных лабораторий. Вопросы были составлены таким образом, чтобы провести начальное исследование, чтобы определить, насколько использование виртуальных лабораторий повлияло на понимание

биологических концепций, понимание основных принципов работы лабораторного оборудования и его использования.

К сожалению, наблюдается существенное отставание в количестве полностью онлайн-курсов по естественным наукам, технологиям, инженерии и математике (Science, Technology, Engineering, Math - STEM) по сравнению с онлайн-курсами в области образования, бизнеса или социальных наук. Традиционные научные и инженерные курсы обычно включают практические занятия в лаборатории, предназначенные для опосредования технического понимания специализированных лабораторных методов, улучшения усвоения лекционного материала и обучения навыкам решения проблем. Основная причина задержки разработки полностью онлайн-курсов в областях STEM - это сложность реализации достаточной замены очного обучения и лабораторного опыта. Более того, серьезная критика использования стратегий онлайн-обучения предполагает отсутствие контакта с преподавателем и неэффективные методы обучения.

Данные текущего исследования показали, что студенты, участвовавшие в занятиях с виртуальными лабораториями, считают, что, участвуя в виртуальных лабораториях, они, как правило, изучали больше биологических концепций по сравнению с традиционными занятиями (полностью согласны и согласны >50%). Кроме того, результаты исследований показали, что ученики предпочитают участвовать в уроках с виртуальными лабораториями по сравнению с обычными уроками (полностью согласен и согласен >50%), хотя причина их предпочтения не была четко решена на основе метода сбора данных.

Хотя текущее исследование предоставляет важные данные для малоизученной области, автор понимает, что, просто сравнивая традиционные методы обучения с обучением, основанным на использовании виртуальных лабораторий, чтобы определить, какой лучший способ обучения, не совсем эффективно. Кроме того, одним из основных ограничений данного исследования является небольшое количество респондентов. Более того, в то время как оба типа занятий имели аналогичные цели обучения, точные процедуры и методы, используемые для виртуального обучения, были другими по сравнению с традиционными занятиями. Эти различия могли повлиять на ответы учеников. Кроме того, использование при анкетировании вопросов подобного типа является малоинформативным, так как респонденты не могут дать

развернутые ответы. Будущие исследования либо с использованием интервью или бумажных опросников необходимы для получения более подробных ответов на вопросы, пригодных для анализа.

Также следует отметить, что все задания виртуальной лаборатории были выполнены студентами на индивидуальной основе. Студенты должны были прочитать справочную информацию и процедуры, содержащиеся в предварительно высланной инструкции, и ответить на вопросы. Напротив, во время традиционных занятий весь класс был разделены на отдельные группы (3-4 ученика). Каждая группа, предварительно послушав теоретическое введение, выполняла одну и ту же лабораторную работу. Кроме того, во время традиционных лабораторных работ учитель оказывал необходимую поддержку. Наличие или отсутствие сотрудничества со студентами и взаимодействия с учителем во время лабораторных занятий, возможно, имело влияние на ответы учащихся и являются спорными вопросами, которым необходимо уделить внимание в будущих исследованиях.

Таблица 1 – Результаты анкетирования

Вопрос	Катег.не согласен	Не согласен	Затрудняюсь ответить	Согласен	Полнст. согласен
1	5%	16%	26%	37%	16%
2	11%	21%	21%	21%	26%
3	10%	42%	11%	26%	11%
4	5%	21%	21%	37%	16%

ЛИТЕРАТУРА

1 Gunawan Gunawan, Ahmad Harjono, Hermansyah Hermansyah, Lovy Herayanti/ Guided inquiry model through virtual laboratory to enhance students' science process skills on heat concept/ Cakrawala Pendidikan, Vol. 38, No. 2, June 2019.

2 Lara K.Goudsouzian, Patricia Riola, Karen Ruggles, Pranshu Gupta, Michelle A. Mondoux/ Integrating Cell and Molecular Biology Concepts: Comparing Learning Gains and Self-Efficacy in Corresponding Live and Virtual Undergraduate Laboratory Experiences/ Biochemistry and Molecular Biology Education, Volume 46, Number 4, July/August 2018, Pages 361–372.

3 Khulood Aljuhani1, Marwa Sonbul, Mashail Althabiti and Maram Meccawy/ Creating a Virtual Science Lab (VSL): the adoption of virtual labs in Saudi schools/ Aljuhani et al. Smart Learning Environments (2018) 5:16.

4 Nicola Jones/ The virtual lab: Can a simulated laboratory experience provide the same benefits for students as access to a real-world lab?/ Nature, Vol. 562, S54, October 2018.

5 Mao Miyamoto, Deborah M. Milkowski, Christine D. Young, and Leah A. Lebowicz/ Developing a Virtual Lab to Teach Essential Biology Laboratory Techniques/ Journal of Biocommunication, Vol. 43, No. 1, 2019.

6 Vysakh Kani Kolil, Sharanya Muthupalani and Krishnashree Achuthan/ Virtual experimental platforms in chemistry laboratory education and its impact on experimental self-efficacy/ International Journal of Educational Technology in Higher Education (2020) 17:30.

7 Murniza Muhamada, Halimah Badioze Zaman, Azlina Ahmad/ Virtual Biology Laboratory (VLab-Bio): Scenario-based Learning Approach/ Procedia - Social and Behavioral Sciences 69 (2012) 162 – 168.

8 Siti Jamiatul Husnaini1 and Sufen Chen/ Effects of guided inquiry virtual and physical laboratories on conceptual understanding, inquiry performance, scientific inquiry self-efficacy, and enjoyment/ Physical review physics education research 15, 010119 (2019).

ҚАЗІРГІ МЕКТЕПТЕ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ЗАУАТ Р.

магистрант, 1 курс, «Тарих» мамандығы, Торайғыров университеті,
мұғалім, Облыстық көп салалы дарынды балаларға арналған
лицей-интернаты, Павлодар қ.

РАХИМОВ Е. К.

қауымд. профессор (доцент), Торайғыров университет, Павлодар қ.

Республикада бетбұрыс кезеңінде болып жатқан өзгерістер адам санасындағы күрделі жаңғыру үрдісімен бірге жүріп, білім беру жүйесінде «жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы интеллектін байыту» міндеттерін талап етеді. Міне осындай міндеттерді жүзеге асыруда тарих және қоғамдық пәндерді оқытудың білімділік, тәрбиелік және дамытушылық маңызы зор. Тарих пәнін оқытудың маңыздылығын Әл-Фараби «Тарихты білмей - өткенді, қазіргі жағдайды, келешекте болжау қиын» - десе, А.Байтұрсынұлы «Сөздің ең ұлысы, ең сипаттасы – тарих» - деп өте жоғары бағалаған [1].

Жалпы білім беретін мектепте Қазақстан тарихын оқыту ерекше маңызды. Өйткені кез-келген мемлекеттің азаматы өз елінің, мемлекетінің, сол мемлекетті мекендеп отырған халықтардың, оның өзінде де алдымен сол елге аты берілген халықтың тарихын білуге міндетті. Өз халқының, елінің тарихын, мәдениетін сүйе білмеген адам, басқа халықты, оның мәдениетін сыйлай да, құрметтей де алмайды, оларды білуге ұмтылмайды. Ал осы Республиканың азаматтарына Қазақстан тарихын жаппай оқытып үйрететін бірден-бір оқу орны – жалпы білім беретін мектеп. Қазақстан тарихының білімдік, тәрбиелік міндетін мектепте оқытылатын басқа пәндердің бірде біреуі атқара алмайды.

Қазақстан тарихын оқытудың мақсаты – оқушыларға оның жерін ежелгі заманнан бастап осы күнге дейін мекендеп келген адамзаттың жүріп өткен тарихи жолын, адамдар жасаған құндылықты, мәдениетті яғни олар жинаған тарихи тәжірибенің негізін оқытып үйрету.

Тарих пәнінің мұғалімі Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңындағы: «ұлтық және жалпы адамзаттық құндылықтарға, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға, шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамытуға, адамгершілік пен салауатты өмір салтын берік негіздерін қалыптастыруға, азаматтық пен ел жандылыққа, өз Отаны – Қазақстан Республикасына сүйіспеншілікке, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін қастерлеуге, республиканың қоғамдық – саяси экономикалық және мәдени өміріне белсене қатысуға, әлемдік және отандық мәдениеттің жетістіктеріне баулуға, қазақ халқы мен республиканың басқа да халықтарының тарихын, әдет-ғұрпы мен дәстүрлерін зерделеуге, мемлекеттік, орыс, шетел тілдерін меңгеруге көмектесуі тиіс» – деген міндеттерді орындауға күш салады.

Қазіргі кезеңде мектепте тарихты оқытудың басты міндеті – жастарды адам баласының өткен шындық тарихымен таныстыру, дүниежүзілік мәдениеттің басты-басты жетістіктермен сусындату, өткен тарихты өздігінше сын көзімен талдай отырып, келешекті бағдарлайтын, шығармашылықпен ойлана отырып, олардан дұрыс қорытынды жасай алатын, тарихи деректермен өздігінше жұмыс істеп, өз білімін үнемі толықтырып отыратын, алған білімін күнделікті өмірде қолдана алатын азамат тәрбиелеу екені үнемі назарда болуы тиіс.

1990-жылдардың басында Қазақстан тарихының оқытылу жайы, ұйымдастыру формалары, әдістері, оқу бағдарламалары, оқулықтар, Қазақстан тарихын оқыту әдістемесі талабына сай емес еді. Республиканың аға буын тарихшылары баспасөз бетінде бұл мәселені алғаш көтерді. Профессор Ж. Қасымбаев «Қазақ тарихын оқыту қағажу қала бере ме? [2, 6 б.]. деген мақаласында Қазақстан тарихын оқытуды өз деңгейіне көтеру үшін, біріншіден, Қазақстан тарихын мектепте оқытуды жолға қою, екіншіден, тарихшы мамандарды даярлау, үшіншіден, ұстаздың мұқтажына көңіл аудару, төртіншіден төл тарихымызбен ұрпақ тәрбиелеу қажеттігін алға тартады.

Профессор Ә. Тәкенов «Қазақ тарихының зары» деп аталатын [3, 5-7 б.]. мақаласында «Қазақстан тарихы» пәнінің мәртебесін көтеруді, ол үшін тарихшы мамандарды аттестациялауды өткізуді, оқулық-хрестоматия құрастыру мәселесін білікті мамандарға тапсырып, олардың жұмыс істеуіне жағдай жасау туралы ұсыныс айтады.

Осындай өзекті мәселелер дер кезінде қозғалғанымен қанша уақыт өткеніне қарамастан әлі күнге дейін оқулық-хрестоматия жазу мен оқу бағдарламасын құрастыруда жіберген олқылықтар білім сапасы мен пәнге деген оқушылардың қызығушылығының төмендеуіне алып келгені бәрімізге аян. Оқу бағдарламасы тым қиындап жүйесіз болып кетті.

Бүгінгі күнде мектепте тарихты оқыту ұстаздар қауымы алдында қандай мәселелер тудырып бергенін қарастырып көрейік.

1 Қазақстан тарихы мен дүние жүзі тарихы пәндері оқыту бағдарламасын түбегейлі қарастыру. Бұл ретте оқу бағдарламасы мен оқулық бірге қарастыру керек. Оқу бағдарламасы тарихи базалық ойлау дағдыларын, тарихи деректерді интерпретациялау, уақыт пен кеңістікті бағдарлану, тарихи талдау мен түсіндіруге бағытталған болу керек дегеніне қарамастан оқу бағдарламасын дайындауда оқушылардың жас ерекшеліктері мен ойлау дағдыларын басты назарға алмаған. Мысалы 5 сыныптың Қазақстан тарихынан үлгілік оқу бағдарламасында бірден тарихтың жүйелі курсының басталып кетуі оқушылардың тарихты меңгеруіне қиындық туғызуда. Шешімі ретінде 5 сыныптың оқу бағдарламасын оқушыларымыз тарихи кеңістікті дұрыс бағдарлау үшін тұтастай Қазақстан тарихына кіріспе курс ретінде яғни тарихи әңгімелер топтамасы ретінде беру ұсыну.

2 Тарихи концептілер негізінде күтілетін оқытудың нәтижелеріне қол жеткізу үшін оқу бағдарламасының білім мазмұнын қайта қарастыру қажет. Қазақстан тарихының жүйелі

курсы негізі мектептің 5-9 сыныптарында оқытылады. Онда Қазақстан тарихының ежелгі замандағы тарихынан бастап, тәуелсіз еліміздің тарихында болып жатқан тарихи оқиғалар қамтылады.

Білім мазмұнын жаңартып оқытуға байланысты оқу бағдарламасы өзгерді. Қазақстан тарихы мектепте оқытылатын негізгі пәннің бірі ретінде 5 сыныпта Ежелгі Қазақстан тарихы, 6 сыныпта Орта ғасырдағы Қазақстан тарихы, 7 сыныпта XVIII ғасырдың 20 жылдарынан бастап XX ғасырдың басындағы Қазақстан тарихы (дүниежүзі тарихы кезеңімен сәйкестендірсек, жаңа замандағы Қазақстан тарихы), ал 8 сыныпта XX ғасырдың басынан Ұлы Отан соғысы кезеңі, 9 сыныпта Ұлы Отан соғысынан бастап 2019 жылға дейінгі тарихты оқытады.

Негізінен жаңартылған білім мазмұнына көшуге байланысты оқу бағдарламасы нашар жағына өзгерді. Мәселен 6 сыныптағы оқу мазмұны 12 жастағы оқушы үшін күрделеніп, хронология жағынан ең көлемді V-XVIII ғасырлардың аралығын қамтыды. Бір оқу жылында ел тарихының ең маңызды оқиғаларын қамтитын 12 ғасырды оқытуға тура келгендіктен тақырыпты меңгерту түгіл қайталауға сағат қарастырмаған. 6 сыныптың оқулығын ашып оқысаңыз Түрік қағанаты құрылды, астанасы, аумағы, әлеуметтік, қоғамдық құрылымы, деп өте шағын мәліметтер бар, тарихи себеп салдарлық байланыс ескерілмеген. 1 сағатқа арналған оқу бағдарламасы үшін қамтылып отырған тарихи кезең өте ауқымды [4].

6-9 сынып оқулығын оқушының жас ерекшелігіне сәйкес және тарих кезеңдердің маңыздылығына сәйкес қайта қарау керек. Жүйелі Қазақстан тарихы бұрынғы бағдарлама сияқты 6 сыныптан басталғаны дұрыс деп санаймыз.

3 10-11 сынып оқулықтары бүкіл Қазақстан тарихына жалпылама шолу ретінде жазылған. Осы оқулықтардың базалық мазмұнын қайта қарау керек. 10 сынып оқулығында «Орталық Азия» ұғымының тарихи мен географиялық негіздері, Орталық Азия өркениеттерінің ежелгі ошақтары деген тақырыптар бар. Осы тақырыптардың Қазақстан тарихында алатын орны маңызды емес сияқты сондықтан не үшін енгізілгені түсініксіз.

4 Оқу бағдарламасындағы оқыту мақсаттары құрылымының күрделігі 8-9 сыныптардағы талдау мен бағалауға арналған кейбір оқу мақсаттарының құрылымын қабылдау оқушы былай тұрсын мұғалімнің өзіне де қиындық тудыруда. Оқу мақсаты тек мұғалімге ғана емес оқушыға да түсінікті болу керек. Оқу мақсатының жоғары болғандықтан күнделікті сабақ мақсатына мұғалімдер қалаған

нәтижеге қол жеткізе алмауда. Кейбір тақырыптарда 3-4 оқу мақсаты болып, оқыту мақсатын жүзеге асыруда кедергі келтіруде.

Кесте 1

8 сынып	Тақырыптар	Оқу мақсаттары
1	Әскери коммунизм саясатынан Жаңа экономикалық саясатқа көшу Зерттеу сұрағы: Қазақстан үшін Жаңа экономикалық саясаттың артықшылығы қандай болды?	8.3.1.7 XX ғасырдың 20-30 жылдардағы әміршіл-әкімшіл жүйе саясатының зардаптарын талдау; 8.4.1.1 деректер мен дәйектерді салыстыру арқылы жаңа экономикалық саясаттың нәтижесінде орын алған өзгерістерді талдау
2	XX ғасырдың басындағы қазақ зиялыларының көрнекті өкілдері Зерттеу сұрағы: Қазақ зиялылары ұлттық мүдделерді қалайша қорғады?	8.1.2.1 қазақ зиялыларының қоғамдағы рөлі мен қызметін талдау; 8.2.2.1 қазақ зиялыларының шығармашылық мұрасын талдау және қоғамдық санаға тигізген әсеріне баға беру; 8.3.1.5 Әлихан Бөкейханның саяси көшбасшылық қызметіне баға беру
3	Қазақстан азаматтық қарсыластық жылдарында (1917-1920 жылдар) Зерттеу сұрағы: Қазан революциясының ұрандары халық арасында қандай үміт тудырды	8.3.1.2 XX ғасырдың басындағы Қазақстандағы қоғамдық-саяси процестерге баға беру

Оқу бағдарламасының кейбір тақырыптарының қарастырсақ. 8 сыныптағы Әскери коммунизм саясаты тақырыбы оқушыларға түсінуге өте қиын. Негізі 8 сынып оқушылары КСРО кезіндегі елдің қоғамдық, саяси, экономикалық, әлеуметтік өмірінде орын алған трансформациялық кезең тарихын оқуға мәжбүр. Көп жылғы жұмыс тәжірибемде 13-14 жастағы оқушылардың Кеңестік замандағы революция, әлеуметтік экономикалық өзгертулер, модернизациялардың орын алуының себеп-салдарлық байланысы, социалистік жүйе дегеніміз не оның басқалардан айырмашылығы қандай тағысын тағы толып жатқан сұрақтарды түсінуде әлі де

болсын олардың жас ерекшеліктеріне байланысты ойлау мен түсіну деңгейлері әлі жетіле қоймаған деген ой түйдік.

ЖЭС тақырыбының оқу мақсаттарының бірі деректер мен дәйектерді салыстыру арқылы жаңа экономикалық саясаттың нәтижесінде орын алған өзгерістерді талдау. Бірақ оқушылар деректер мен дәйектер жинап оны талдау қосымша сағат берілді ме? осы сұрақ назардан тыс қалып отыр.

XX ғасырдың басындағы қазақ зиялыларының көрнекті өкілдері тақырыбына ден қойсақ. Оқу мақсаттары 8.1.2.1 қазақ зиялыларының қоғамдағы рөлі мен қызметін талдау;

8.2.2.1 қазақ зиялыларының шығармашылық мұрасын талдау және қоғамдық санаға тигізген әсеріне баға беру;

8.3.1.5 Әлихан Бөкейханның саяси көшбасшылық қызметіне баға беру деп берілген. Ал енді оқушы қайраткерлердің шығармашылық мұрасын оқып талдау үшін оған нақты бір уақыт қажет ғой, сонымен нақты қай қайраткердің шығармашыл мұрасына баға беру нақтылап айтылмаған.

Кесте 2

9 сынып	Тақырыптар	Оқу мақсаттары
1	Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің жариялануы Зерттеу сұрағы: Саяси көшбасшының мемлекет тарихының бетбұрысты кезеңдеріндегі рөлі қандай болды?	9.3.1.6 Қазақстанның тәуелсіздік жолындағы алғашқы қадамдарын анықтап, қорытындылау; 9.3.1.7 өткен оқиғалармен сабақтастықты орнатып, Қазақстан тәуелсіздігінің жариялануының тарихи маңызын түсіндіру; 9.3.1.10 Тәуелсіз мемлекеттің қалыптасуындағы Елбасы Н. Назарбаевтың рөліне баға беру; 9.3.1.3 Қазақстан Республикасы Конституциясын мемлекеттің тұрақты дамуының кепілі ретінде бағалау Қазақстанның 1997 жылдан бастап әлеуметтік-экономикалық дамуы
2	Қазақстанның 1997 жылдан бастап әлеуметтік-экономикалық дамуы Зерттеу сұрағы: Қазақстан халқының әлеуметтік, экономикалық жағдайы қалай өзгерді?	9.4.2.2 нарықтық экономиканың өндірістік қатынастарға әсерін талдау; 9.4.1.4 аграрлық секторды модернизациялау бағыттарын талдау; 9.4.2.4 сыртқы сауданың экономикаға әсерін зерттеу; 9.1.2.1 қазіргі кездегі Қазақстан халқының әлеуметтік жағдайын статистикалық мәліметтер негізінде талдау; 9.3.1.11 Астананы жаңа Қазақстанның өркендеуінің нышаны ретінде айқындау

9 сынып Қазақстан тарихының оқу бағдарламасы мен оқу мақсаттарына назар аударсақ бір тақырып үшін берілген оқу мақсаттары тым көп екенін және күрделі екенін байқауға болады. Жалпы оқу мақсаттарының талдау, бағалау деңгейін кез келген оқушы жасай алмайтындығы ескерілмеген. Бағдарлама жалпы орта мектеппен дарынды балаларға арналған мектептерге бірдей даярланған. Оқушылар контингенті қарламаған сияқты.

5 Талай жылдан бері оқулық сапасы сын көтермейтіндігі туралы айтылып келеді. Қазақстан мектептері әр түрлі оқулық бойынша оқытылады. Альтернативті оқулық дегенді енгізіп әр мектеп әр түрлі кітаппен оқиды. Сондықтан тарихы пәнінен Қазақстанның барлық мектептері оқитын базалық оқулық қажет. Базалық оқулықтың болмауы салдарынан оқулықтардағы хронологиялық, тарихи даталардың сәйкессіздігі орын алып отыр. Оқулықтар тым ғылыми тілмен жазылған. Оқу әдістемелік кешен оқушы үшін жазылуы тиіс. Оқушыларға түсінікті қарапайым жеңіл тілде жазылмаған. Оқулықтарды орыс тілінен аударылатын сияқты кейбір ақпаратты бала түгіл мұғалім түсінбей қайта-қайта оқуға мәжбүр.

Базалық оқулықтың болмауы салдарынан оқушыларды ҰБТ дайындауда тарих мұғалімі бірнеше оқулықтарды қатар алып, оларды сәйкестендіріп оқытуға мәжбүр. ҰБТ сұрағын құрастырушы мұғалімдер де 3-4 оқулықты салыстырып сұрақтар даярлауда, осылай оқулық мәселесі бүкіл білім жүйесіне қиындық туғызып келеді. Мысалы: 8 және 9 сыныпта мынадай авторлардың кітаптары оқытылады: Қ. Өскембаева, З. Сақтағанова, Ғ. Мұхтарұлы 9 сынып, 1, 2 бөлім; З.Е. Қабылдинов, М.Д. Шаймерденова, Е.М. Куркеев 9 (8) сынып; Б.Ф. Аяған. Ғ.Б. Әдиет, А.Б. Сатанов. Бұл авторлардың кітаптарын оқысаң әр авторда әр түрлі ақпарат. ҰБТ тапсыратын оқушыларда қай кітаппен дайындалатынын білмей дал.

7 (6) сынып Қазақстан тарихы Н.С. Бакина, Н.Т. Жанақова жазған оқулықты 10 сынып Қазақстан тарихы З.А. Джандосов жазған оқулықпен салыстырып қандай хронологиялық сәйкессіздік бар екенін көрейік. Мысалы: 7(6) сынып Қазақстан тарихы Н.С. Бакина, Н.Т. Жанақова оқулығында Алтын Орда ханы Өзбек 1312-1342 жылдары, Қазақ хандығында Бұрындық хан 1474-1511 жылдар билік құрды десе, 10 сынып Қазақстан тарихы З.А. Джандосов жазған оқулықта Алтын Орда ханы Өзбек 1313-1342 жылдары, Қазақ хандығында Бұрындық хан 1480-1511 жылдары билік құрды деген. Сонда мұғалім балаға қай дерек дұрыс деп айту керек.

Жалпы қорытындылай келген мектепте Қазақстан тарихын оқытуда көптеген мәселелер бар. Әріптестер пікірлерін тындап зерттей келе осы мәселелерге назар аудару қажет екеніне көз жеткізуге болады.

Мектепте тарихты оқытудағы өзекті мәселелер. Кітап тым ғылыми тілмен жазылған оқушының меңгере алу тұрғысынан жазылмаған, аудармасы күрделі, түсініксіз. Оқулықтарда қателер кездеседі. Мектепте Қазақстан тарихы пәнін оқыту 1 сағат болғандықтан кейбір маңызды тарихи оқиғалар туралы ақпарат үстіртін қарастырылады. Кейбір оқиғалар жай аталып өтеді. Хрестоматияны оқытуға уақыт жетпейді. Оқу бағдарламасы баланың жас ерекшелігі мен ойлау дағдысын, деңгейін ескермей жасалған.

Ұсыныстар. Анализ жасау, салыстыру тапсырмалары оқулық соңында беріліп отырса. Тарихты оқытуда мұражайларды қолданса жақсы болар еді. Нақты бір барлығына бірдей оқулық шығару.

Оқу бағдарламасын өзгертіп сағат санын көбейту. 9 сыныпты бітіруші түлектерге Қазақстан тарихы пәнін міндетті емтихан қатарына енгізу. Бұл оқушылардың жауапкершілігін арттырады. Қазіргі заман тарихын жеке пән ретінде оқыту керек. Оқулықтар 1,2 бөлімге бөлінуі қажет емес сияқты.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 «Мектептегі тарих пәні: тың тұжырымдама, ашық сана, заманауи көзқарас» Республикандық тарих пәні мұғалімдерінің съезі материалдары. – Петропавл, 2022. Электрондық ресурс: <https://fb.watch/bweyWMajlw/>

2 Қасымбаев Ж. Қазақстан тарихын оқыту қағажу қала бере ме? //Қазақ тарихы, 1994, №3.

3 Тәкенов Ә. Қазақ тарихының зары //Қазақ тарихы, 1996, №1.

4 Аңсагова М.Н. Отан тарихын оқытудың кейбір методологиялық мәселелері. – Қызылорда: Қорқыт ата атындағы ҚМУ. Электрондық ресурс: <http://edu.e-history.kz/kz/contents/view/1765>

ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ЗЕМАН Н. С.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

КАСЕНОВА З. З.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

В новых условиях инклюзивного образования детей с особыми образовательными потребностями становится все больше. Поэтому педагогам необходимо повышать свой профессиональный уровень в сфере специального образования, учиться работать с новой категорией детей, чтобы дать последним равные стартовые возможности. Педагоги нуждаются в психолого-педагогической поддержке на пути к профессиональному и личностному росту, приобретению опыта практической деятельности в условиях инклюзивного обучения. Педагог - это организатор предметно-пространственной развивающей среды в детском саду. Он помогает детям, с особыми образовательными потребностями, добывать умения и знания, учит оценивать свои возможности, стремится выполнять задание самостоятельно и формировать умения самому отвечать за результаты своей деятельности [3, с. 12].

На современном этапе становления инклюзивного образования необходимо опереться на тот опыт интегративного образования, который к этому времени сложился в специализированных учреждениях, имеющих квалифицированных специалистов, методическую базу, современные образовательные программы, но и некоторые виды образовательных инновационных технологий, такие как информационно-коммуникативные, здоровьесберегающие, личностно-ориентировочные, технологии проблемного обучения, специальные условия, учитывающие индивидуальные особенности детей. Педагоги массовых детских садов, перенявших данный опыт, имеют возможность достичь высоких результатов в работе с детьми с ОВЗ в условиях общеобразовательных учреждений [1, с. 23].

Ведущее место в воспитательно-образовательном процессе с детьми ООП отводится игровым технологиям. Игровая деятельность положительно влияет на создание общих представлений, важнейших познавательных психических процессов и коррекцию речи. Именно через игровое взаимодействие, у ребенка складывается

и формируется мировоззрение, возникает потребность воздействовать на мир, адекватно воспринимать происходящее [6, с. 48].

Педагоги должны придерживаться некоторых основных правил в работе с детьми с особыми образовательными потребностями: постоянно держать таких детей в поле зрения, не оставлять их без внимания, многократно повторять материала на занятиях, создавать ситуации успеха, поощрять за малейшие дела, при проведении любого вида занятий или игр воспитатель должен помнить, что необходимо решать не только задачи общеобразовательной программы, но и коррекционные задачи, закреплять пройденный материал в свободной деятельности, во время режимных моментов, предлагать ребенку с ООП облегченные задания, не сообщая об этом воспитаннику, проводить дополнительные индивидуальные занятия по закреплению материала, давать ребенку не многоступенчатую инструкцию, а дробить ее на части, поскольку дети с ЗПР имеют низкую работоспособность, быстро истощаются, не нужно принуждать ребенка к активной мыслительной деятельности в конце занятия, необходимо использовать максимальное количество анализаторов при усвоении нового материала [4, с. 30].

Поскольку у детей с ООП отсутствует любознательность и низкая учебная мотивация, необходимо применять красивую, яркую наглядность, речь самого воспитателя должна служить образцом для детей с речевыми нарушениями: речь педагога должна быть четкой, предельно внятной, хорошо интонированной, выразительной, без нарушения звукопроизношения. Следует избегать сложных грамматических конструкций, оборотов, вводных слов, усложняющих понимание речи воспитателя детьми, не концентрировать внимание на недостатках ребенка, давать посильные поручения, которые помогут ребёнку вырабатывать самостоятельность, ответственность, критичность к своим действиям, предоставлять ребенку выбор, формировать умение принимать решения, брать на себя ответственность, учить анализировать свои действия, критично относиться к результатам своего труда [8, с. 15]. Обсуждения итога задания или занятия необходимо заканчивать на положительной ноте, включать ребенка в общественную жизнь, показывать его значимость в социуме, учить осознавать себя личностью, установить доверительные партнерские отношения с родителями или близкими ребенка, внимательно относиться к запросу родителей, к тому, что, на их взгляд, важно и нужно в данный момент для их ребенка, договориться о совместных

действиях, направленных на поддержку ребенка, при необходимости посоветовать родителям обратиться к специалистам (логопед, дефектолог, психолог), обратиться за медикаментозной помощью к узким специалистам (невропатолог, иммунолог, отоларинголог, офтальмолог) [7, с. 52].

Наиболее удачным и действенным методом в работе педагога с детьми с особыми образовательными потребностями, как на фронтальных коррекционно-развивающих занятиях, так и в индивидуальной работе, является игровая деятельность. Дидактическая игра определена самим названием – это игра обучающая. Она помогает ребенку приобрести знания в легкой, доступной и непринужденной форме. Именно через игровую деятельность, как основного метода коррекционной работы, происходит усвоение знаний, предусмотренных общеобразовательной программой и необходимых при подготовке к школьному обучению детей данной категории [10, с. 34].

Рекомендуется как можно шире использовать разнообразные игры и игровые приёмы не только на фронтальных коррекционно-развивающих занятиях, но и на индивидуальных занятиях, а также в различных режимных моментах в группе компенсирующей направленности для детей с особыми образовательными потребностями [6, с. 18]. Дидактические игры должны быть доступны и понятны детям, соответствовать их возрастным и психологическим особенностям, в каждой дидактической игре ставиться своя конкретная обучающая задача, которая соответствует теме занятия и коррекционному этапу. При планировании и проведении игровой деятельности педагогу рекомендуется подбирать такие цели, которые способствуют не только получению новых знаний, но и коррекции психических процессов ребенка с ООП [9, с. 40]. Проводя дидактическую игру, необходимо использовать разнообразную наглядность, которая должна нести смысловую нагрузку и соответствовать эстетическим требованиям. Зная особенности детей с ЗПР, для лучшего восприятия изучаемого материала с использованием дидактической игры, необходимо стараться задействовать несколько анализаторов (слухового и зрительного, слухового и тактильного...). Содержание игры усложняется в зависимости от возрастных групп, в каждой группе следует намечать последовательность игр, усложняющихся по содержанию, дидактическим задачам, игровым действиям и правилам. Игровым действиям детей с ООП нужно обучать.

Лишь при этом условии игра приобретает обучающий характер и становится содержательной. Игра активизирует речевую деятельность детей, способствует приобретению и накоплению словаря и социального опыта детей и несёт положительную эмоциональную окраску, развивает интерес к новым знаниям, вызывает у детей желание заниматься [2, с. 11].

Оборудованные в группе педагогом игровые уголки не должны быть «обучающей зоной». В них должна протекать бурная игровая жизнь детей. Для этого у них достаточно времени, и дело лишь за тем, чтобы педагог смог организовать детей с ООП на игру, увлечь ее содержанием, распределить внимание между всеми воспитанниками, старается помочь им объединиться в маленькие группы по интересам. Обучение игровой деятельностью, хотя и занимает важное место, не является самоцелью коррекционно-воспитательной работы, поэтому нельзя считать время зря потерянным, если ребенок не научится самостоятельно играть, если в игре он будет нуждаться в помощи взрослого [5, с. 40]. Главным, что ребенок выйдет из своего замкнутого мира. У него появится интерес к окружающему миру и деятельности, в частности, к игре, формируется понимание, возникает положительное эмоциональное отношение к ней и желание участвовать, возникает потребность в налаживании контактов с взрослыми и со сверстниками. Даже посильное участие ребёнка с особыми образовательными потребностями в игре способствует его психическому и физическому развитию [11, с. 28].

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Башаева Т. В. « Развитие восприятия у детей. Форма, цвет, звук». Ярославль 1998г. 23 с.
- 2 Бондаренко А. К. « Дидактические игры в детском саду». М. 1990г. 11с.
- 3 Борисенко М. Г., Лукина Н. А. « Смотрим, видим, запоминаем (развитие зрительного восприятия, внимания, памяти)». Санкт – Петербург 2003г. с 12.
- 4 Борякова Н. Ю. « Ступеньки развития». Ранняя диагностика и коррекция задержки психического развития». М. 2000г. с 30.
- 5 Борякова Н. Ю., Касицина М. А. « Коррекционно – педагогическая работа в детском саду для детей с ЗПР», Методическое пособие. М.2008г. с 40
- 6 Галанова Т. В.« Развивающие игры с малышами до трех лет». Ярославль 1997г. с 18

7 Глинка Г. А. «Развиваю мышление и речь». Санкт – Петербург 2000г. с 52

8 Журнал «Воспитание и обучение детей с нарушениями развития». М. №2 2003г., №2 2004г. с 15

9 Забрамная С. Д. «От диагностики к развитию». М. 1998г. с 40

10 Сорокина А. И. «Дидактические игры в детском саду». М. 1982г. с 34

11 Филичева Т. Б., Чиркина Г. В. «Программы дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушениями речи» М.2009. с 28

КОНТЕКСТНЫЕ ЗАДАНИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ И ОЦЕНИВАНИЯ КЛЮЧЕВЫХ И ПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ

ЗОТОВА К. А.

магистр истории, учитель истории, Школа-лицей № 16, г. Павлодар

Компетентностный подход в обучении ставит новые задачи в построении образовательного процесса: не «чему учить», а «как учить». Поэтому традиционный образовательный процесс, построенный по логике: содержание образования, формы и методы обучения подчинены цели – развить знания, умения, навыки, не вполне соответствует новому подходу в обучении.

Сейчас очень важно построить образовательный процесс таким образом, чтобы учащийся овладел неким комплексом, связывающим воедино знания, умения и действия, развить способность мобилизовать умения в конкретной ситуации. Реализация компетентностного подхода в обучении возможна через деятельностные технологии обучения, в основе которых лежит планирование и организация учебного процесса, в котором главное место отводится активности и разносторонней, в максимальной степени самостоятельной познавательной деятельности школьника. Поэтому, при изучении материала по истории серьезное внимание необходимо уделять самостоятельной работе учащихся с учебным и оригинальным текстом, что позволит развить умение работать с проблемами и искать пути их решения, умение действовать в неопределенной ситуации, самостоятельно добывая недостающую информацию.

Использование различных форм и методов работы с учебным и оригинальным текстами иными источниками информации на уроках истории позволяет выделить ряд проблем:

1 Учащиеся недостаточно владеют навыками и умениями осуществлять поиск необходимой информации, анализировать и обобщать неупорядоченную информацию.

2 Учащиеся не владеют достаточным умением использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности.

3 Учащиеся не владеют достаточным умением осуществлять поиск информации, представленной в различных знаковых системах (текст, схема, таблица, диаграмма).

4 Учащиеся не владеют достаточным умением извлекать из неадаптированных оригинальных текстов (философских, научно-популярных, публицистических, художественных) знания по заданным темам.

Эти проблемы тем более актуальны, так как итоговая аттестация по истории включает в том числе и задания, связанные с анализом учебного и оригинального текстов и иных источников информации.

Поэтому перед учителем стоит задача: развить компетенции учащихся, т.е. сформировать комплекс умений и знаний в сфере работы с информацией – овладеть методами поиска, структурирования, свертывания, предъявления информации в различных формах.

На рисунке 1 представлена знакомая всем советских времен загадка. Любой человек без труда даст ответы на поставленные вопросы, рассматривая рисунок и опираясь на свой жизненный опыт.

Рисунок 1

Такие задания интересны, занимательны, а самое главное, под силу всем. Эту иллюстрацию мы называем контекстом. С подобными заданиями мы встречались не раз в своей практике. Их назвали проблемными ситуациями, компетентно-ориентированными заданиями.

Сущность **контекстного обучения** определяется как организация такой деятельности, которая с необходимостью требует приобретения новых знаний и их последующего применения, объясняет и оправдывает усилия, затраченные на их усвоение.

В теории современной педагогики понимание и определение понятия контекстная задача, задание весьма широко. Но в целом суть сводится к следующему:

Контекстная задача (задание) – это задача мотивационного характера, в условии которой описана конкретная жизненная ситуация, совпадающая с имеющимся жизненным опытом учащихся.

Особенностями таких заданий являются:

1) наличие в формулировке задания контекста, на первый взгляд не относящегося к существу проверяемого элемента знаний;

2) наличие в формулировке задания проблемы, относящейся к определённой сфере деятельности человека, которую предстоит решить учащемуся в процессе выполнения задания;

3) большой объем сведений, представленных в виде иллюстраций (таблиц, фотографий, графиков, схем, рисунков и др.), которые дополняют условия задания, являясь по сути их составляющей;

4) наличие нескольких вопросов к одному текстуальному фрагменту.

При составлении контекста задачи можно опираться на уже произошедшее событие или предположить (смоделировать) ситуацию, которая может произойти.

При разработке контекстных задач необходимо учитывать несколько принципов. **Принцип доступности**, который подразумевает, что для выполнения таких заданий не требуется фактических знаний за пределами программного материала.

То есть это главный принцип, ответ должен быть в контексте. Это отличие от всех подобных заданий

Принцип актуальности практически реализуется при использовании материалов СМИ или научно-познавательной литературы. Обращение к новостям науки, анализу текущих событий в мире с точки зрения изучаемого предмета позволяет избежать искусственности заданий, что существенно влияет на рост мотивации при работе над ними.

Принцип учета возрастных особенностей учащихся.

Предполагаемое задание должно быть интересно школьнику, актуализировать имеющий у него личностный опыт, а не вызывать скуку, описывая надуманную ситуацию

Конечно, на уроках истории в основе процесса обучения лежит работа с текстом. Особенно уместным становится работа с контекстными заданиями.

Так, на уроках истории Казахстана активно для контекстных заданий тексты, представленные в хрестоматиях к учебникам. Например, задание к уроку истории Казахстана в 11 классе по теме «Исследование Казахстана в XVIII – начале XX века» на рисунке 2.

Задание к уроку истории Казахстана в 11 классе по теме «Исследование Казахстана в XVIII — начале XX века»

Проанализируйте текст источника на стр 98-99 хрестоматии по истории Казахстана. Отрывок из книги П.П. Семенова-Тян-Шанского. Ответьте на вопросы.

1. В каком году автор совершает поездку в Заилийский Алатау?
2. О каких событиях внутренней и внешней политики Российской империи можно почерпнуть сведения из этого источника?
3. Почему Российская империя была заинтересована в изучении новых территорий? Укажите не менее двух причин.

Рисунок 2

Контекстные задания с успехом решают задачу формирования предметных компетенций на уроках истории. так, например, умение работать со статическими материалами, использовать их как источник знаний.

Один из примеров задания по истории Казахстана в 7 классе при изучении тем социально экономических отношений в новое время (Рисунок 3).

Задание по истории Казахстана в 7 классе

На Кояндынскую ярмарку крестьянин привез 2 пуда ржаной муки, полпуда коровьего масла, 5 кур, 150 яиц. Продав все, купил своим сыновьям по рубахе за 10 копеек каждая.

А зажиточный бай привез на продажу 10 овец. На вырученные деньги купил медный самовар за 3 алтына, муки 4 пуда.

Сколько денег привез каждый из них домой, если в это время 4 пуда муки стоили 3 гривенника, пуд коровьего масла – 6 гривенников, 1 курица – 1 копейку, 15 яиц – 2 деньги. 1 – овца – 4 алтына.

Рисунок 3

Еще один из примеров контекстных заданий с иллюстрациями разного типа (Рисунок 4).

Задание к уроку по истории Казахстана ,10 класс

Империя Великих Моголов. XVI век. Иллюстрация в популярном журнале.

1. В какой период истории существовало государство Великих Моголов?
2. Какие социальные группы представлены на иллюстрации?
3. Какие виды войск были основными в этом государстве?
4. Может ли эта иллюстрация быть достоверным отражением эпохи? Докажите на примерах

Рисунок 4

В ходе работы над темой мною разработана классификация контекстных заданий по истории для удобства работы и понимания сути заданий детьми.

Классификация контекстных заданий по истории

- По типу контекста

А) письменные исторические источники (документы, статические данные, свидетельства, мемуары, описания);

Б) таблицы, схемы, диаграммы

В) исторические карты, картосхемы

Г) репродукции картин

Д) видео-, аудиоматериалы

Е) модели

- По форме

А) открытые, требующие развернутого ответа

Б) с одним или несколькими вариантами ответов

- По уровню формируемых мыслительных навыков (таксономия

Блума)

Также автором составлен алгоритм конструирования контекстных задач, в сети интернет есть несколько вариантов подобных алгоритмов.

Алгоритм конструирования контекстных заданий

1 Подобрать контекст по определенной теме.

2 Обратит внимание на объем контекста, его информативность.

3 Учесть возрастные особенности обучающихся, для которых предназначено задание.

4 Составить вопросы к контексту по таксономии Блума.

5 Проверить еще раз, ответ на вопрос должен содержаться в контексте.

6 Определить время выполнения задания.

7 Провести апробацию задания с обратной связью от учащихся или коллег.

Внедрение в процесс обучения истории контекстных заданий несомненно развивает и функциональную грамотность учеников, работает на формирование ключевых компетенций учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

1 Журин А. А. Особенности заданий для диагностики метапредметных результатов и их конструирование. <http://www.chem.msu.ru/rus/books/2018/science-education-2018/099.pdf>

2 Литвинов О. А., Сафронов Н. В. Система контекстных заданий на уроках естественно-научного профиля https://uchitel.club/pedsovet_2020/pisaregion

3 Лернер И. Я., Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. М., 1982

4 Современные образовательные технологии в изучении преподавании предметов социально-гуманитарного цикла. 2-издание. М., Русское слово. 2012, с.5

5 Степанищев А. Т., Методический справочник учителя истории. М., ВЛАДОС, 2003, с. 129

6 Познавательные задачи, познавательные задания, как средство активизации познавательных процессов в деятельности учащихся на уроках истории <http://works.tarefer.ru/64/100045/index.html>.

7 Сазонова О. В. Логические задания на уроках истории http://his.1september.ru/view_article.php?id=200901708

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ГЕОГРАФИИ В ШКОЛЕ

ИГЛИКОВА Д. С.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

Появление информационных технологий привело к созданию новых методик преподавания дисциплин в образовательных учреждениях. Они способствуют разработке нового формата уроков и использованию новых инструментов в преподавании. Появление новой методологии и использование инновационных методов обучения преобразуют занятия, повышают качество освоения материала и интерес у учащихся. Такие изменения в методологии имеют особую важность и в географии. На сегодняшний день география является одной из ключевых дисциплин, связывающей множество других отраслей. Охват данной дисциплины сфер политики, экономики, туризма, экологии и культурологии делает ее одним из важнейших для изучения предметом в школе. География дает фундаментальные знания о поверхности Земли, о ее природных условиях, также связывает эти знания со многими другими дисциплинами. Эти знания находят применение в отраслях таких как геополитика, и экономика, что является необходимым каждому современному человеку. Они также позволяют легко понимать другие сферы деятельности и развивают аналитические способности учащихся. Как отмечают Гакаев и Чатаева: «Устойчивое развитие территорий, страны и мира, глобальные проблемы человечества рассматриваются в географии, и значительная роль должна отводиться методике ее преподавания как предмета, формирующего

у учащихся целостное представление о мире» [2, с. 156]. Применение новых педагогических методик обеспечивает новый подход к практическим заданиям и изучению теории на уроках географии.

Согласно работе Харичандан, Шаик и Сунни, учитель не должен базировать преподавание географии только на одном методе для того, чтобы сделать занятия интереснее для учащихся, а наоборот должен интегрировать все доступные методы [4, с. 10].

Использование компьютера в преподавании уже не является чем-то инновационным, однако использование новых программ в тестировании или объяснении материала это по-прежнему один из интереснейших и эффективных методов обучения. Ахмиева приводит преимущества компьютерного тестирования и отмечает, что использование компьютерного тестирования повышает «познавательную активность учащихся» и «создает у них положительную мотивацию» [1, с. 21]. Каххоров и Рассулова утверждают, что существует несколько этапов развития навыков у студентов при использовании компьютерных технологий на уроках, такие как «основные творческие концепции», «графические навыки», а также «творческие навыки», основанные на использовании конкретных компьютерных программ [3, с. 57]. Использование различных интернет-платформ, приложений и вебсайтов имеет большую вероятность заинтересовать студента, так как скорее всего интернет-пространство это привычная для него среда. На сегодняшний день молодое поколение легче приспосабливается к использованию компьютерных технологий и Интернет-ресурсов. Также они чаще используют социальные сети, онлайн игры и т. д. Следовательно, использование таких порталов на уроках имеет отличный потенциал повышения активности на уроках.

Одним из примеров таких вебсайтов является «Kahoot». С помощью Kahoot преподаватель может составить и вбить любые вопросы по теме урока и оценить знания учащихся. Такой формат создает конкурентную среду, тем самым мотивируя их ответить быстрее и получить первое место. Что является удобным в применении данного сайта на уроках, это то, что ученики подключаются к тесту со своих личных устройств. Их персональные гаджеты выступают неким пультом, позволяющим им выбрать нужный им вариант ответа.

Quizizz – это еще один пример игровой платформы для того, чтобы вовлечь студентов в образовательный процесс. «Quiz» с английского означает «викторина». Данная платформа является

универсальной и подходит абсолютно любым дисциплинам. Принцип работы аналогичен вышеупомянутому «Kahoot» и может быть использован для групповых заданий, формативного оценивания и при подготовке к тестам и экзаменам.

Geomaster Plus является еще одним способом графической визуализации географических понятий. При помощи данного приложения можно проверять знания о карте мира, столицы стран, флаги мира, название и расположение континентов и стран на карте и т. д. Это приложение может быть также использовано для проверки знаний учащихся или организации урока-повторения, обеспечивающим подготовку к предстоящим экзаменам. Данное приложение подходит для средних классов общеобразовательных школ.

GeoGuessr – это платформа, основанная на игре, в которой участники должны угадать место, где они находятся. Игра помещает участников в определенные места, используя реальные карты, затем участники, основываясь на данных о местоположении. Графика игры позволяет увидеть пейзаж, достопримечательности данного места, что в свою очередь является подсказкой для определения места. Такой способ позволяет изучить достопримечательности и природные особенности различных городов и стран.

Нестандартные методы преподавания географии были рассмотрены в работе Ахмиевой, которая утверждает, что такие методы обучения создают условия для творческого развития учащихся, что в свою очередь повышает у них интерес к предмету. «Урок формирования умений и навыков можно провести как урок-путешествие, урок-конференцию или пресс- конференцию, урок- исследование. Урок обобщающего повторения и закрепления знаний можно провести как тот же урок-путешествие, или урок-соревнование: «Брейн-ринг», «Колесо времени», «Счастливый случай», «Что? Где? Когда» и др.» [1, с. 20].

Современные методы обучения географии чаще всего положительно воспринимаются как учителями, так и учащимися. Они полностью меняют отношение и формат занятий, что создает новые задачи и цели в ходе преподавания. Вышеупомянутые методы являются наиболее изученными методами в преподавании географии. Существует также огромное количество и разнообразие способов донесения материала уроков и оценивания знаний учащихся, которое предстоит изучить и использовать.

ЛИТЕРАТУРА

1 Ахмиева Р. Б. Нестандартные методы преподавания уроков географии уроки в преподавании географии //Природопользование и устойчивое развитие регионов России. – 2018. – С. 20-23 [Электронный ресурс]. URL: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_35387209_64630563.pdf

2 Гакаев Р. А., Чатаева М. Ж. Преподавание географии в школе и его значение как междисциплинарного учебного предмета //Научное мнение. – 2014. – №. 4. – С. 156-159 [Электронный ресурс]. URL: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_21501896_67243935.pdf

3 Каххоров С. К., Расулова З. Д. Компьютерные технологии обучения как важный фактор для улучшения процесса преподавания //Современные инновации. – 2020. – №. 2 (36). – С. 56-58 [Электронный ресурс]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kompyuternye-tehnologii-obucheniya-kak-vazhnyy-faktor-dlya-uluchsheniya-protsessy-prepodavaniya/viewer>

4 Harichandan, S., Asam Shaik, and S. Sunni. «Methods of Teaching Geography.» Bhubaneswar: Utkal University (2013) [на англ яз.]. [Электронный ресурс]. URL: http://ddceutkal.ac.in/syllabus/ma_education/education_paper_5_geography.pdf

ИНТЕЛЛЕКТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫН ТҮЗЕТУДЕ ӘЙЛЕР ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

ИМЕКЕШОВА А. Ж.

мұғалім-дефектолог, № 13 арнайы балабақша, Екібастұз қ.

ЖУНУСОВА И. С.

мұғалім-логопед, № 13 арнайы балабақша, Екібастұз қ.

Қазіргі уақытта зиятының ауытқуы бар балалардың сөйлеу тілі бұзылыстары бар көп балаларда кездеседі. Бұл баланың өміріне үлкен әсер етеді. Ал ондай балалардың бұзылыстарына қарай қоршаған ортамен таным сферасындағы қарым-қатынасы басқаша болып келеді. Кез келген баланың сөйлеу тілінің бұзылуы танымдық әрекетінің дамуына кері әсерін тигізеді. Ондай балалардың сөйлеу тілі әрекеті жағынан әр түрлі теңгейде қалыптаспаған болып келеді. Бұндай балалардың сөз арқылы қатынас жасау қажеттілігі төмен, сөйлеудің іске асыруының бұзылуы байқалады. Ақыл ойы кем оқушылардың сөйлеу тілі ерекшеліктерін талдай

келсе В.Г. Петрова сөйлеу тілі кемістігіне әкелетін көптеген факторлар бар. Оның ішінде негізгі-таным әрекетінің дамымауын атап көрсетті. Зиятының бұзылыстары бар балалардың сөйлеу тілінің дыбыс айту кемшіліктері жиі таралған. Сөйлеу тілінің фонетикалық жағынан бұзылыстар негізінде мынадай себептер әсер етеді: танымдық әрекетінің жетілмеуі, жалпы және сөйлеу тіл моторикасының әлсіздігі. Интеллекті бұзылған балалардың дыбыс айту бұзылыстарын түзетуде балалардың танымдық әрекетін дамытумен қатар анамнез, сөзсіз салыстыру қалыптастырумен байланыстыу қажет. Интеллекті бұзылған балалардың сөз қорлары сапалық және сандық жағынан да жетілмеген сөз қорының аздығы, сөздерді нақты қолданбай белсенді сөз қорынан қарағанда енжар сөз қорын көп пайдаланады.

Мақсаты: Әйлер шеңберлерін мектеп жасына дейінгі баланың үйлесімді сөйлеуін және танымдық үрдістерін дамыту үшін қолдану

Міндеттері:

- Жаңа әдістер арқылы сөйлеуді дамыту
- Есте сақтау, ойлау қабілеттерін дамыту
- Көрнекі модельдеу әрекетін игеруге көмектесу

Мектеп жасына дейінгі кезеңде көрнекі материал ауызша қарағанда едәуір оңай сінеді.

Әйлер шеңберлері-бұл ұғымдар немесе объектілер жиынтығы арасындағы қатынасты нақты көрсетуге болатын геометриялық схема Леонард Әйлер (1707-1783) - атақты швейцариялық және орыс математигі, Петербург ғылым академиясының мүшесі, Ресей өз өмірінің ең жылы ең танымал математикалық талдау, статистика, ақпарат және логика шеңбер Әйлер (Әйлер-Венн диаграммасы) саналады жинақтарын тұжырымдамалар мен элементтерін қолдану аясын көрсету үшін пайдаланылады. Технологияның авторы Леонард Әйлер - 18 ғасырдағы физик, механик және математигі. Содан бері кеңінен логика және әртүрлі бағыттарда қолданылады.

Әйлер шеңберін пайдалана отырып, бала есте сақтау мақсатында материалды салыстыруды, қорытуды, топтастыруды үйренеді. Әйлер теоремасы арқылы планиметрияда сырттай жіне іштей сызылған шеңберлердің центрлерінің арақашықтығын табуға арналған болып табылады. Оқу үрдісінде шеңберінде теорияны, білім беруді дамыту, жақсарту мақсатында, жаңа тәсілдерді қолдануды қарастырады. Тәрбиеленушілерге айырмашылықтарды біле отырып және ескерту арқылы олардың әрқайсысы үшін анағұрлым оңтайлы болатын жұмыс түрінің бірі болып табылады. Әйлер шеңберлеріне

тәрбиеленушілердің қажеттіліктері мен қабілеттеріне жасына сәйкес әртүрлі тапсырмалар, ұйымдастырылады. Осы теоремадан Эйлер теңсіздігі шығады: О нүктесі ABC үшбұрышына сырттай сызылған шеңбердің орталығы, ал I нүктесі ішкі шеңбердің орталығы.

Эйлер шеңбері-бұл схемалар, олар арасындағы жиын және қиылысу, жиындарды біріктіру. Кейбір міндеттерді шешу кезінде Эйлер әдісі тек таптырмас және ойлауды жеңілдететін технологиялардың бірі. Эйлер шеңберінің модельдері-қарапайым және көрнекі, сондықтан олар үлкен табыспен мектепке дейінгі жастағы балалардың логикасын дамыту үшін пайдаланады. Құру және пайдалану модельдер көбінесе есте сақтау, көру, сөйлеу, қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Шынын да, көптеген бағдарламалар мектепке дейінгі балалардың дамуы Эйлер шеңберін таныстыруды және пайдалануды қарастырады. Мәселен «Даму» бағдарламасының вариациясын білдіретін «Дарынды бала» бағдарламасында Эйлердің айналымы моделімен жұмыс істеуге үлкен көңіл бөлінеді. Бағдарламаны жасаушылар көрнекі модельдерді құру пайдалану мектепке дейінгі балалардың ақыл-ой қабілеттерін дамытуға барынша ықпал етеді деп санайды. Егер бала көптеген объектілердің жалпыланған, елеулі ерекшеліктерін көрсететін модельдерді құруды үйренсе, ол өз қолына шындықты танып, құрастыра алатын құрал алады [3, 36 б.].

Білім сапасын арттыру мақсатында Эйлер шеңберлерін қолдана отырып, мектеп жасына дейінгі балаларға жиынтықтардың бір-біріне қатысты орналасуының барлық нұсқаларын көрсетуге болады. Бала объектілердің жалпылама сұлбаларын көрсететін модельдерді құруды үйренгенде, ол оқиды осылайша шындықты тану және құрастыру. Бұл болашақта балаларға көмектеседі өз ойлары оңтайлы жеткізуді өз бетінше таңдау. Балалар Эйлер шеңберін қолданып қалғандарына карағанда бірнеше белгілері бар нысандарды табу. Сондықтан біз Эйлер шеңберлерінің көмегімен модельдеуді игеруге көп көңіл бөлеміз. Мектепке дейінгі балалар үшін тапсырмалар ойын түрінде болу керек. Мектепке дейінгі балалардың ойын қызметі басым, сондықтан материалды меңгеру ойын түрінде жақсы болады. Ересек топ балаларына қазірдің өзінде Эйлер шеңбері түсінікті. Эйлер шеңбері, шын мәнінде, біздің өмірімізде жиі кездеседі. Мектепке дейінгі мекемеде схемалық фигуралармен жұмыс істей бастайды, олар заттар мен ұғымдардың арақатынасын көрнекі түрде түсіндіреді.

Бала жалпыланған схемаларды, объектілерді бейнелейтін модельдер құруды үйренсе, онда ол таныду білуге және құрастыруға үйренеді. Бұл болашақта балаларға тапсырмалардың оңтайлы шешімін өз бетінше таңдауға көмектеседі.

Эйлер шеңберлерін қолдана отырып, балалар басқалардан айырмашылығын бірден бірнеше белгілері бар заттарды табуы үйренеді. Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған тапсырмаларды ойын түрінде беру керек. Мектеп жасына дейінгі балаларда ойын белсенділігі басым, сондықтан материалды игеру жақсы болу үшін, ойын түрінде өткізіледі.

Шеңберлердің 3 моделі бар:

- қиылыспайтын,
- қиылысатын,
- кірістірілген шеңбер.

Эйлер шеңберлерін балалармен сөйлеуді дамыту және танымдық дамыту бойынша тікелей білім беру іс-әрекетінде де, балалардың тәуелсіз іс-әрекетінде де қолдануға болады.

Эйлер шеңберлерін қолдана отырып, бала логикалық әрекеттердің келесі элементтерін игереді:

- белгілерді (елеулі, маңызды емес) анықтау мақсатында объектілерді талдау;
- синтез-тұтас бөліктерді құрастыру, оның ішінде жетіспейтін компоненттерді толықтыра отырып, өздігінен аяқтау;
- объектілерді салыстыру, жіктеу үшін негіздер мен критерийлерді таңдау;
- ұғымға келтіру, салдарды шығару;
- себеп-салдарлық байланыстарды белгілеу;
- логикалық ойлау тізбегін құру;

Эйлер шеңберлерінің көмегімен бала көптеген объектілердің жалпыланған, маңызды белгілерін көрсететін модельдер құруды үйренеді, визуалды модельдеу әрекетін игереді. Жиындар мен жиындарға бөлуді үйрену бойынша жұмыс біртіндеп күрделене отырып, бірнеше кезеңнен тұруы керек. Бұл технологияны кіші жастағы балалармен қолдана бастауға болады.

Бастау үшін мен балаларға «шеңберге қою» нені білдіретінін және «шеңберден тыс затты қою» деген не екенін түсіндіремін.

Мысалы: шеңберге қызыл жидектер мен жемістердің суреттерін салындар. Қалған жидектер, жемістер бұл шеңберге кірмейді, олар шеңберден тыс.

Содан кейін заттарды екі шеңберге бөлуді бастауға болады. Екі шеңбер екі жиынды анықтасын, онда жиынтықтардың әрқайсысы қандай-да бір негізде қалыптасады.

Мысалы: суреттерді жабайы жануарлар біреуінде, ал екіншісінде үй жануарлары болатындай етіп орналастырындар. Бұл жағдайда шеңберлер қиылыспайды.

Кез-келген заттар бірінші жиынтыққа да, екіншісіне де енгенде, шеңберлер қиылысады және аталған нысандар шеңберлердің қиылысында орналасады, өйткені олардың ортақ белгілері бар. Мен байланыстырып сөйлеуді, соның ішінде сипаттамалық және салыстырмалы әңгімелер құрастыруды дамыту үшін тапсырмалар ұсынамын. Сипатталған заттардың айырмашылықтарын шеңберлерде көрсетіміз. Заттардың ұқсастықтарын сақиналардың қиылысында көрсетеміз.

Эйлер шеңберлерін үйлесімді сипаттамалық сөйлеуді үйрену үрдісінде жақсы қолдануға болады. Модельдеу объектінің немесе құбылыстың тұрақты қасиеттері мен қатынастарын талдау және бекіту құралы және бағдарламасы бола алады. Салыстырмалы сипаттау әдісін игеру балалар жеке заттарды немесе құбылыстарды сипаттау моделімен еркін жұмыс істеуді үйренген кезде пайда болады. Бұл ретте сипаттау символдары (пиктограммалар) әрбір кіші топ өз шеңберіне орналастырылады. Содан кейін шеңберлердің (Эйлер шеңберлерінің) қиылысында заттардың бірдей белгілері ерекшеленеді. Балалар заттарды салыстырады, алдымен олардың ұқсастықтарын, содан кейін айырмашылықтарын анықтайды. Эйлер шеңберлерін қолдана отырып, бала есте сақтау мақсатында материалды сәйкестендіруді, жалпылауды, топтастыруды үйренеді. Мысалы: «Жануарлар әлемі» классификациясы [4, 48 б.].

1 Үлкен шеңберге (қағаздан, картоннан) жануарлар әлемі өкілдерінің суреттері орналастырылады: жануарлар, құстар, жәндіктер, балықтар (аралас).

2 Балалар барлық суреттерді алып, үлкен шеңберде орналасқан кішкентай шеңберлерге салады: (шеңберлердің түсін өздері анықтайды) қоңыр-жәндіктер, жасыл-жануарлар, көк – құстар, көк-балықтар және схемалық түрде кімнің қай шеңберге салынатынын анықтайды.

3 Сіз жануарлар тобын анықтадыңыз. Жануарларды бөлуге болады: орман жануарлары, Солтүстік жануарлары, ыстық елдердің жануарлары. Сонымен, жануарлар орналасқан шеңберге 3 шеңбер салып, жануарларды орналастырыңыз.

4 Құстарды қыстайтын және қоныс аударатын деп бөлуге болады. Сонымен, құстар орналасқан шеңберге 2 шеңбер салып, құстарды салыңыз.

5 Жәндіктерді қозғалатын және ұшатын деп бөлуге болады.

Түлкі мен қоян туралы Эйлер шеңберін қолдана отырып, салыстырмалы түрде сипаттамалық әңгіме құрастыру.

Мақсаты: Эйлер шеңберлерін қолдана отырып, балалардың салыстырмалы түрде сипаттамалық әңгіме құру қабілетін бекіту.

Міндеттері:

Білімділік: Балалардың үй жануарлары туралы білімдерін толықтыру.

Балалардың схема бойынша әңгіме құру қабілетін қалыптастыру, олардың әдеттері, тіршілік ету ортасы туралы білімдерін бекіту.

Дамытушылық:

- Байланыстырып сөйлеуді дамыту, балалардың сөздерін белсендіру

Тәрбиелік:

- Үй жануарларына қамқор болуға, оларды күте білуге және қорғауға тәрбиелеу.

Шеңберлердің күрделі қиылысуының мысалы.

Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасауда Эйлер шеңберлерін қолданудың дәстүрлі жағдайы А.А. Столяр өндеген «Давайте поиграем» кітабында сипатталған.

Математикалық ойындардың бұл циклі әртүрлі түстер мен мөлшердегі геометриялық фигуралармен жүзеге асырылады.

Тәжірибеден мен шеңберлерден, квадраттардан, қызыл, көк және жасыл түсті үшбұрыштардан бастап, балаларға ойынның мағынасын түсіну, фигураларды белгілі бір белгі бойынша топтарға жалпылауды үйрену оңай екеніне көз жеткіздім.

Бұл технологияны дамыта отырып, ол фигураларды әртүрлі лексикалық тақырыптағы суреттермен, әртүрлі дыбыстық мазмұнмен алмастыруға болады. Сауаттылықты үйрету немесе дыбысты айтуды түзету кезінде бір шеңбермен ойындарды тиімді пайдалануға болады.

Ойын әрекеті суреттер шеңберінің ішінде белгілі бір дыбыс бар, біздің жағдайда «Р» немесе кез-келген буын немесе буындар санын айту және орналастыруға болады.

Балалармен жұмыс жасауда осы технологияны қолдана отырып, біз белгілерді анықтау үшін объектілерді талдау, талдау және синтездеу, яғни бөліктерден тұтас құру, соның ішінде көптеген

жетіспейтін компоненттерді өз бетінше аяқтау, салыстыру және жіктеу, жалпылау, және қорытынды жасау, логикалық тізбектерді құру дағдыларын дамытуға ықпал етеміз [5, 676.].

Егер осы диаграммаларды жиі қолданып және өздері қолдануына жағдай жасасақ, бұл балалардың сабаққа деген қызығушылығын оятады және тез ойлап, шешім шығаруға тиімді жолы бар. Әйелер дөңгелегін сабақта қолдана отырып бала мен педагогтың арасындағы қарым-қатынасты жақсартуға ықпалын тигізеді. Әйелер шеңберді пайдалану әр түрлі салаларында кеңінен практикалық қолдану тапты. Бала объектілердің жалпылама сұлбаларын көрсететін модельдерді құруды үйренгенде, ол осылайша құрастыра алады. Балалар Әйелер шеңберін қолданып, бірнеше ойындарды қолдану арқылы, сөз қорларын дамыта алады. Мектепке дейінгі балалардың тапсырмалары ойын түрде болуы қажет. Мектепке дейінгі балалардың ойынға қызығушылықтары басым болып келеді. Сондықтан Балаларға материалды меңгеру ойын түрінде жеңіл болады. Балалар қойылған жалпы мақсатқа сәйкес бірдей тапсырмамен жұмыс істейді, бірақ педагог балалардың алдыңғы нәтижелерін ескере отырып, әр баладан әртүрлі нәтиже күтеді. Сабақта педагог барлық балаларға бағытталған нұсқау бере отырып, олардың әрқайсысының өздерінен не күтетіндігін түсінгендеріне көз жеткізулеріне әрекет жасайды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1 Карпова С. И. Мектепке дейінгі балалардың сөйлеу тілінің танымдық қабілеттерін дамыту 6-7 жасқа. Лексикалық тақырыптар/ С. И Карпова тіл-2012
- 2 Сидорова У.М Жалпы тіл кемістігі бар балаларда тілдің танымдық қабілеттілігін қалыптастыру белсенділігі; дидактикалық ойындар-М:ТЦ Сфера, 2005.
- 3 Арнайы мектепке дейінгі педагогика Стребелевой. -М: Академия,2001
- 4 Сидорчук Т. А. Лелюх С.В мектепке дейінгі суреттер бойынша логикалық өңгімелеуді құрастыруды үйрету. Әдістемелік құрал-М: АРКТИ 2016

STUDENTS' RESEARCH SKILLS DEVELOPMENT IN BIOLOGY LESSONS AND AFTER HOURS TIME IN HIGH SCHOOL

IMPEROVA S. A.

undergraduate student in Biology, Toraighyrov University, Pavlodar

The article discusses one of the most relevant and complex areas of the modern school, which is undergoing a period of reforms due to the transition to a new educational paradigm, the priorities of which are the interests of the individual students.

Adequate trends in the development of the system of methodological training of biology teachers are carried out by the transformation and definition of new goals of teacher education. These goals are to achieve by teachers a high level of students' education as an individual and society as a whole, which ensures the vital tasks solution of developing their research skills.

Keywords: research skills, competencies, situational character, mini-project issues, educational paradigm.

The main problems of teaching biology have always been associated with the selection of the structure and content of education, its methods and means, today there are changes in terms of the research nature of education. Qualitative and structural changes in the education system are associated with the destruction of stereotypes and the adoption of new innovative directions in teaching biology. At the same time, it is necessary to take into account that only the information technology that the student passes through his own worldview and personal actions develops.

One of the provisions of the new state standard is to gain experience in applying the methods of biological sciences and conducting simple biological experiments to study living organisms and humans. High school students must acquire the necessary competencies to organize active independent research activities, which should become the leading form of their activity in the research educational process [1].

In addition, given that the use of research teaching methods is always situational, the teacher needs to decide on the optimal coverage of the productive and creative cognitive activity of students in each case. At the same time, there is no doubt that the role of design, research and information and communication technologies in the educational process will increase.

The school biology course has many opportunities for developing students' research skills. The idea of involving schoolchildren in research

activities in order to achieve the most effective learning goals has a long history, at the origins of which are the methodologists A. Y. Gerda, M. M. Stasyulevich, R. E. Armstrong and T. Huxley formulated the general idea of the research method [2].

The relevance of this issue is still insufficient publication of works on the subject of biology, consisting of a system of tasks for the students' research activities and guidelines for their use [3,4].

Therefore, our study concerns the educational process and methods for developing the research skills of schoolchildren in biology lessons and outside school hours. The development of research knowledge and skills by students should take place in stages (Table 1):

Table 1 – Stages of mastering research knowledge and skills by students

№	Stage	Directions
1	Thepreparatory stage	theoretical study stages and research activity stages
2	Stage 1	mastering the research process by schoolchildren in the lessons «Sample Research»
3	Stage 2	educational methods development of research activities in the lessons «Research», as well as in lessons with research elements
4	Stage 3	the use of a research approach in the learning process at the lessons «Research itself»

Research work example on the topic «Using binary nomenclature to describe various species» for grade 9 in the section «Diversity of living organisms», «Biosphere and ecosystems» (4 hours). This lesson used binary nomenclature to describe different species.

Problematic issues:

1) «Identify the species of plants and animals (of the local region) using the key»

2) «In what way is it possible to identify the species of plants and animals (of the local region)? Is it possible with the help of a determinant?»

3) How is it possible to use binary nomenclature when describing different species;

4) «How to recognize plant and animal species by distinctive features (by identifiers)?»

The student is given laboratory work № 1. Determination of plant and animal species (local region) from the determinant.

Learning objective	to learn to recognize the distinctive features of plant and animal species (by determinants).
Equipment	herbarium materials of plants, photo or video materials about plants and animals characteristic of your area; school determinant of plants and animals.
Procedure	<ol style="list-style-type: none"> 1. Consider the proposed specimens of living organisms. 2. Based on the structural features, determine the major systematic categories from kingdom to class. 3. Using the qualifier, consider the presented species belonging to this class. Try to find out the characteristic, outwardly visible features of each order or family (for plants) and each order (for animals). 4. Consider the smaller features of the organisms represented. For plants, the type of leaves, their arrangement, the type of stem, the structure of the flower, the number of its parts, the type of inflorescence and fruit, if any. For animals, structural features of the skull, limbs, characteristic organs of movement and food capture, their location, etc. 5. Correlating the results of points 3 and 4, try to find out which systematic group (order, order, family) includes this species. 6. Determine to which genus and species the species under consideration belong, using a dichotomous key, if any. If there is no dichotomous key, try to establish the species and genus, appl blinded species with the image of those in the guide. He reports the results to the class.

An example for the lesson «Variety of living organisms» in grade 8.

The problematic issue: what is biodiversity?

The student is given a task to study.

Although they may not think about it, we meet representatives of various species every day, namely humans, dogs and cats.

The students then conclude:

- species diversity is one of the most obvious forms of biodiversity;
- our planet, the Earth, is inhabited by millions of species, many of which have not yet been identified;

Example: Home lab.

The problematic issue:

- How many species of flowering plants and species of mammals and birds are currently known?

- How is it possible for scientists to identify thousands of small organisms and microorganisms?

Explain the reasons for the change in species of flowering plants and species of mammals and birds (Grade 8)

When studying the topic: «The structure of seeds of dicotyledonous and monocotyledonous plants» in the 6th grade, students is offered the following creative tasks:

- To acquaint students with the structural features and differences between dicotyledonous and monocotyledonous plants.

Example: The problematic question of the mini-project «Does it consist of two cotyledons of a dicotyledonous plant?»

Using problem situations, a conscious difficulty of the student is created, overcoming which requires a search, makes the student think, look for a way out, reason, experience the joy of a correctly found solution, which contributes to the development of active cognitive interests in the subject [5].

Let us give some examples of problematic biological tasks of a research nature that can be used by a biology teacher when organizing the process of studying the topic «The impact of human activity on the environment» in the 8th grade by schoolchildren.

1 A person confidently transforms the environment, creating comfortable conditions for himself. Transport, industry, and agriculture are developing. In the process of economic activity, tons of wastes are thrown into the airspace and into the water. They pollute the human environment, creating discomfort and a threat to the health of humans and other organisms.

2 Thus, a paradox arises. Human actions aimed at improving the conditions of existence worsen them along the way. We pollute the air, water and soil, transforming the environment. And the influence of the environment becomes more threatening every year, negatively affecting the human body. This phenomenon is called the «ecological boomerang».

3 A biologist needs to study the quality of human life depends on the state of the environment. Clean water, fresh air and fertile soil - all this is necessary for people for a full and healthy existence.

4 The scientist conducted long-term observations of objects and systems of the material world in their natural state, which is not a product of human labor activity.

5 For a long time, at the same hours in the morning, afternoon and evening, the scientist counted the population of plants and animals living in an environment consisting of non-living components (water, air, soil).

What are the goals of the researcher? What questions in biology can be studied in this way?

6 Human in his activities uses the resources of the planet very inefficiently, with the formation of a huge amount of waste. The amount of a useful social product is no more than 2% of the natural resources used, and the remaining 98% is waste. Research activities have their advantages and disadvantages (Table 2):

Table 2 – Research activities advantages and disadvantages

Advantages	Disadvantages
<ul style="list-style-type: none"> - reflective skills; - search (research) skills; - skills of evaluative independence; - skills and abilities to work in cooperation; - managerial skills and abilities; - communication skills; - presentation skills 	<ul style="list-style-type: none"> - uneven load of students and teachers at different stages of work; - the complexity of the system for evaluating the contribution of each performer; - risk of unsuccessful completion of work; - increasing the emotional burden on both students and teachers; - the inability to include a significant number of students in research work.

The highest results of the application of research work at school are participation in conferences of the research society of students [6].

In order to confirm the effectiveness of the use of research activities in biology lessons and after school hours, indicators of the number of works at the district conference of students' research work were taken. The indicators are the following in table 3.

Table 3 – Comparison of the number of papers at conferences.

Academic year	The number of works outside school hours in the natural sciences, (in %)	The number of work outside of school hours of a biological orientation, (in%)
2010-2020	8	23
2020-2021	11	44

A number of psychological tests were conducted for students in 2 groups of 10 students each. The composition of the groups - students aged 15-17 with relatively the same performance indicators. The study group included students engaged in purposeful research activities. The control group includes students who do not systematically engage in research work. The Pieron-Ruser test showed the results (Table 4).

Table 4 – Definition of concentration of attention

Attention level indicators	Number of students in the experimental group, (%)	Number of students in the control group, (%)
Really high	8	60
High	11	40
Average	-	-
Low	-	-

According to the method of A.R. Luria, an analysis was made of the level of formation of conceptual thinking and the productivity of memorization (Table 5).

Table 5 – Determination of the formation of conceptual thinking and the productivity of memorization

The level of formation of conceptual thinking and productivity of memorization	Number of students in the experimental group, (%)	Number of students in the control group, (%)
Really high	8	-
High	8	40
Average	3	60
Below the average	-	-
Low	-	-

Conclusion:

1 The organization of research activities in biology lessons and after school hours forms a students' independent cognitive activity.

2 Involving students in the implementation of research work of various sizes leads to an increase in interest in the subjects of the natural science cycle.

3 The educational potential of students' research activities in the system of school work is realized if research activities are understood as a component of their educational activities and are aimed at the implementation and development of their creative cognitive abilities. To stimulate this process, a specially designed sequence of actions will be used, requiring a gradual complication of research procedures. This will increase the productivity of learning in the classroom and prepare students to find the best ways out of non-standard life situations.

REFERENCES:

- 1 Alekseyev, N. G. Kontseptsiya razvitiya issledovatel'skoy deyatel'nosti uchashchikhsya / N. G. Alekseyev, A.V. Leontovich, A.V. Obukhov, L.F. Fomina // Issledovatel'skayarabotashkol'nikov. - 2001. - № 1. - S. 24-34.
- 2 Alekseyev, N. G. Kriterii effektivnosti obucheniy uchashchikhsya issledovatel'skoy deyatel'nosti / N.G. Alekseyev, A.V. Leontovich // Razvitiyeissledovatel'skoydeyatel'nosti uchashchikhsya: Metodicheskiysbornik. – M.: Narodnoyeobrazovaniye, 2001. S. 64-68.
- 3 Alekseyeva, L. N. Issledovatel'skayadeyatel'nost' uchashchikhsya: formirovaniye norm irazvitiyesposobnostey / L.N. Alekseyeva, G.G. Kopylov, V.G. Maracha // Issledovatel'skayarabotashkol'nikov. 2003. № 4. - S. 25-28.
- 4 Gornostayeva, Z. Ya. Problemasamostoyatel'noypoznnavatel'noydeyatel'nosti. /Z.YA. Gornostayeva, L.V. Orlova // Otkrytayashkola. 1998. -№2.-32 s.
- 5 Savenkov, A. I. Issledovatel'skoyeobucheniyev teoriibrazovatel'noypraktike XIX v. / A.I.Savenkov // Issledovatel'skayarabotashkol'nikov. 2006. - № 1. - 80 s.
- 6 Usmanova, L. S. Organizatsiyaissledovatel'skoyrabotyuchashchikhsya / L.S. Usmanova // Biologiya v shkole. 2007. - № 1. - 40 s.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТАРШЕКЛАССНИКОВ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

ИСКАКОВА Д. С.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
ЖУМАБЕКОВА Б. К.

научный руководитель, Торайгыров университет, г. Павлодар

В статье рассматривается возможность применения творческих способностей старшеклассников на уроках английского языка. Целью является применение знаний для формирования творческих способностей учащихся.

Ключевые слова: развитие творческого воображения, память, потенциал, творческая личность.

На данном этапе развития современное общество предъявляет повышенные требования к выпускникам. Ведь изменения,

происходящие в жизни, влияют на систему образования. Обществу нужна всесторонне развитая личность, уверенная в себе, способная ориентироваться в постоянно меняющемся мире, способная нести ответственность за принимаемые решения, способная реализовать свой потенциал. Иностраный язык дает огромные возможности для формирования творческих способностей учащихся. Задача учителя - активизировать познавательную деятельность на уроках иностранного языка, создавая среду, которая может научить ребенка быстро ориентироваться в ситуации, самостоятельно изучать информацию и творчески подходить к решению проблемы. Большинство опрошенных учителей и родителей считают, что творческие способности напрямую зависят от умственных способностей. Этот факт говорит о том, что учителя некомпетентны в этом вопросе и им нужно знать, что такое творческие способности? Чтобы ответить на этот вопрос, необходимо рассмотреть разные точки зрения из области педагогики, психологии и философии. По мнению Б. Теплова: «Творческие способности - это определенные индивидуально-психологические характеристики, благодаря которым можно отличить одного человека от другого, которые не сводятся к запасу уже имеющихся у человека навыков и знаний, а определяют легкость и скорость их приобретения.» [1, б.35]. Творчество - это способность создавать оригинальный продукт, продукт, в процессе работы над которым полученные знания, умения, навыки применяются самостоятельно.

Для выявления творческих способностей по методике Богоявленской Д.Б. используются следующие критерии:

- беглость мыслительного процесса (количество идей);
- гибкость мыслительного процесса (возможность переключаться с одной идеи на другую);
- оригинальность (умение реализовывать и выдвигать собственные идеи);
- любознательность, интерес к окружающему миру;
- тяга к фантастическому мышлению [1, с. 20].

По мнению Т. Богдановой «Диагностика познавательной сферы ребенка» к творческому мышлению приписываются следующие способности [2, с. 11]:

- умение рисковать;
- гибкость в мыслительном процессе, а также в физических действиях;
- высокая скорость мышления;

- умение выражать оригинальные, собственные идеи, склонность придумывать что-то новое;
- живое воображение;
- восприятие неоднозначных вещей;
- высокие моральные и эстетические ценности;
- достаточно развитая интуиция и мироощущение.

Основная задача педагога – раскрыть таланты и способности ребенка, его творческие способности, воспитать творческую личность. Развитие индивидуальных творческих способностей является основной задачей в школьной среде, ведь этот процесс связывает все этапы развития и становления личности, развивает инициативу и самостоятельность в делании определенных выводов, предрасположенность к свободному самовыражению, самореализации. уверенность и уверенность в презентации своего «Я» [3, с. 24].

У каждого ученика есть свой особый дар в определенной области. Развитие творческих способностей можно стимулировать с помощью мотивации и вознаграждений.

Способы стимулирования творчества включают:

- организация благоприятной атмосферы;
- положительный настрой со стороны учителя;
- отсутствие критики учителя в адрес ученика;
- оснащение окружения ребенка развивающими атрибутами с целью развития его любознательности;
- положительные отзывы о выражении оригинальных идей;
- предоставление площадки для реализации творческих способностей;
- на личном примере творческого подхода к решению проблем;
- предоставление возможности студенту заинтересоваться и проконсультироваться.

Важность развития творческих способностей учащихся, их способности проявлять инициативу, воображение, самостоятельность в решении различных учебных задач для всех в настоящее время считается бесспорной. Соотнося процесс творчества и обучения, очевидно, необходимо говорить о создании таких условий, которые способствовали бы возникновению и развитию у обучаемых всех качеств и наклонностей, которые обычно идентифицируются как характерные черты творческой личности. Эффективность образовательных методов и подходов в ходе образовательного процесса определяется тем, насколько образовательный процесс

позволяет реализовать и развить творческие способности учащихся, подготавливает их к жизни в обществе.

Необходимо выделить следующие формы работы над развитием творческих умений:

- практические занятия;
- использование песен и стихов;
- применение компьютерных программ;
- защита проектов;
- деловые игры, конференции;
- работа с текстом, диалогом или монологом, построенная необычным способом.

Наиболее отчетливо направления творческой деятельности учащихся проявляются в их увлечениях. Они увлекаются литературой, занимаются фотографией, переписываются с зарубежными друзьями, ищут необычное в обычном и повседневном. Подобные увлечения могут использоваться для активизации познавательной деятельности учащихся на занятиях по иностранному языку. По просьбе преподавателя учащиеся приносят на занятие фотографии, открытки, письма которые оживляют общение на иностранном языке, делают это общение более содержательным, близким и интересным для его участников. Задача преподавателя заключается в том, чтобы глубоко изучать и знать увлечения учащихся, использовать их для творческого самовыражения учащихся на занятиях [1, с.65].

В настоящее время в практике обучения английского языка в школах широко используется метод проектов, который приобщает учащихся к исследовательской деятельности, развивает их творчество, самостоятельность, независимость, оригинальность мышления. Проектная деятельность значительно расширяет и углубляет знания учащихся в процессе работы над проектом, учит взаимодействовать друг с другом, овладевать умением пользоваться языком, формирует общеучебные интеллектуальные умения работы с информацией на английском языке. Мысль учащихся в этом случае занята тем, как решить проблему, какие рациональные способы решения выбрать, где найти убедительные аргументы, доказывающие правильность выбранного пути. При выполнении творческих заданий учащиеся используют дополнительную литературу, средства массовой информации, возможности Интернета [5, с.45].

В настоящее время игры являются неотъемлемой частью обучения английскому языку. Игры способствуют интенсивной

языковой практике. Они могут использоваться в начале урока или в конце для стимуляции, уменьшения напряжения после контрольной, для смены деятельности на уроке. Важно, чтобы игры доставляли радость, помогали в тренировке языковых явлений. Учащиеся любят сочинять, выдумывать, фантазировать, изображать, перевоплощаться. Совместные творческие игры сближают и взрослых, и детей. В этом – один из главных принципов эффективного воспитания [3, с. 67].

Творческий характер заданий, предлагаемых в ходе различных конкурсов, игр и соревнований, способствует лучшему запоминанию и усвоению различных грамматических явлений, расширению лексического запаса, развитию монологической и диалогической речи, а также открывает широкие возможности для индивидуальной работы студентов [3, с. 101].

Использование в настоящее время таких коллективных форм работы (обучение в сотрудничестве) способствует реализации воспитательных целей обучения: учащиеся становятся субъектами общения, учатся воспринимать, осмысливать и оценивать позицию другого человека, регулировать свое поведение согласно условиям общения. В данном виде деятельности формируется человек культуры – творческая личность [6, с. 98].

Таким образом, используя разные методы и формы творческого обучения, учитель вносит свой вклад в становление характера школьника, учит видеть его все краски окружающего мира, созидать, не бояться рутинной работы, так как именно труд, в основу которого заложены интерес и желание работать, дает нам ростки, из которых произрастает творчество. Творчество проявляется в индивидуальных психологических характеристиках, позволяющих отличить одну личность от другой. Общий творческий потенциал общества зависит от того, в каком направлении и насколько сильно будет развиваться личность, поскольку наличие у человека творческих способностей имеет как теоретическое, так и практическое значение.

ЛИТЕРАТУРА

1 Богдавленская Д. Б. Психология творческих способностей /Д.Б. Богдавленская: Учеб. Пособие для студентов высш. учеб. заведений. - М.: Изд. Центр —Академия», 2002.

2 Богданова Т. Г. , Корнилова Т. В. Диагностика познавательной сферы ребенка.- М.: Роспедагенство, 2009, С.11.

- 3 Васильева, Л. Я. Развивающее обучение иностранным языкам. / Л.Я. Васильева // Иностранные языки в школе. – 1998. – № 2. – С. 24.
- 4 Манилова, Н. Я. Игра на уроке иностранного языка / Н.Я. Манилова // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 1. – С. 25.
- 5 Настольная книга преподавателя иностранного языка / Е.Н. Маслыко; под ред. Е.А.
- 6 Рогова, Г. В, Методика обучения иностранным языкам в школе / Г.В. Рогова, Ф.М.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШКОЛА-ВУЗ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САООПРЕДЕЛЕНИЯ И САМОРАЗВИТИЯ ШКОЛЬНИКОВ И СТУДЕНТОВ

КАЗАНЦЕВА А. И.
магистр педагогики и психологии, ст. преподаватель,
Инновационный Евразийский университет, г. Павлодар
НОСОВА Ю. А.
психолог, СОШГ № 9, г. Павлодар

На сегодняшний день в Республике Казахстан остро стоит проблема профессионального самоопределения школьников и профессионального саморазвития студентов. Актуальность рассматриваемого вопроса определяется необходимостью пересмотра организации этих процессов в школе и в вузе. Эти два процесса не могут рассматриваться изолировано один от другого, необходима преемственность школа-вуз.

Работа по профессиональному самоопределению начинается в стенах школы и трансформируется в профессиональное саморазвитие студентов. Эта работа должна быть целенаправленной и планомерной.

Профессиональное самоопределение - многомерный и многоступенчатый процесс, охватывающий весь период профессиональной деятельности личности: от возникновения профессиональных намерений до выхода из трудовой деятельности (И.С Кона, Е.А. Климова, Т. В. Кудрявцева, В.В. Чебышевой, П. А. Шавира) [1].

Самоопределение как профессиональное, так и личностное, становится центральным новообразованием старшего подросткового возраста. Это новая внутренняя позиция, включающая осознание себя как члена общества, принятие своего места в нем [2].

Вопросы развития и саморазвития личности освещались в работах казахских просветителей (Ж. Аймауытов, Ы. Алтынсарин, А.Кунанбаев и др). В их произведениях четко выражена мысль о том, что человек должен всегда двигаться к поставленной цели, стремиться к знаниям, преодолевать препятствия благодаря внутреннему потенциалу [3].

Ключевые идеи, представленные авторами по вопросу профессионального саморазвития отражены в таблице 1.

Таблица 1 – Представления о понятии «профессиональное саморазвитие»

Автор понятия	Определение понятия
С.В. Бабина	Переход потенциальных способностей в актуальные на основе осознанной саморегуляции.
Р.С. Немов	Самосовершенствование, связанное с развитием профессиональных способностей, умений и навыков.
А.К. Маркова	Процесс, ориентированный на становление профессионализма.
Е.А. Власова	Процесс, способствующий формированию индивидуального стиля профессиональной деятельности; средство самопознания и самосовершенствования.
Н.С. Белобородова, Т.А. Черникова	Осознанные действия по совершенствованию и профессиональному самосозиданию на основе становления профессиональной субъектной позиции и профессиональной компетентности.
Э.Ф. Зеер	Связывает профессиональное саморазвитие с понятием «жизненный путь» профессионализма; влияние как внешних, так и внутриличностных противоречий.
Н.Ю. Воленюк	Становление специфических видов активности; развитие и структурирование совокупности профессионально ориентированных характеристик личности.
Н.Н. Костогрызлов	Внутреннее самоизменение, выражающееся в изменении профессиональной деятельности.
Т.А. Макаренко	Усвоение различных аспектов труда (профессиональных ролей, мотивации, знаний, умений, опыта).

В ходе работы над темой исследования нами была составлена и реализована на практике программа психологического сопровождения профессионального самоопределения школьников и система работы со студентами по формированию готовности к профессиональному саморазвитию.

Программа включает следующие направления работы:

- аналитико-диагностическое – психолого-педагогическое исследование учащихся, диагностика общих и частных проблем, подготовка заключения и рекомендаций;
- профессиональное просвещение – мероприятия, направленные на обеспечение учащихся знаниями, необходимыми для адекватного выбора профессии и путей дальнейшего образования;
- профессиональное консультирование – система оказания помощи в трудовом самоопределении старших школьников, целенаправленное руководство деятельностью учащихся по формированию их профессиональной направленности на основе длительного изучения индивидуальных особенностей личности;
- профессиональные пробы – моделирование элементов конкретного вида профессиональной деятельности, которое способствует осознанной самооценке и обоснованному принятию решений.

Этапы профессиональной ориентации учащихся: пропедевтический, основной и заключительный. На каждом этапе реализации программы отражен мотивационный, содержательный и результативный компоненты. Основными субъектами деятельности выступают учителя, родители, учащиеся.

Целенаправленная работа по профессиональному самоопределению должна быть продолжена на этапе обучения в вузе.

На каждом этапе формирования готовности к профессиональному саморазвитию происходит изменение психологических (личностных) и профессиональных особенностей студентов.

Развитие студента на различных курсах имеет некоторые особые черты [4].

1 курс решает задачи приобщения недавнего абитуриента к студенческим формам коллективной жизни. Поведение студентов отличается высокой степенью конформизма; отсутствует дифференцированный подход к своим ролям. Отсутствие навыков самостоятельной работы, не умеют конспектировать лекции, работать с учебниками, находить и добывать знания из

первоисточников, анализировать информацию большого объема, четко и ясно излагать свои мысли.

2 курс – период самой напряженной деятельности студентов. Интенсивно включены все формы обучения и воспитания. Студенты получают общую подготовку, формируются их широкие культурные запросы и потребности. Процесс адаптации к данной среде в основном завершен. Нередко возникает вопрос о правильности выбора вуза, специальности профессии.

3 курс – начало специализации, укрепление интереса к научной работе как отражение дальнейшего развития и углубления профессиональных интересов студентов. Сужение сферы разносторонних интересов личности. К концу третьего курса окончательно решается вопрос о профессиональном самоопределении.

4 курс. Для поведения студентов характерен интенсивный поиск более рациональных путей и форм специальной подготовки. Формируются четкие практические установки на будущий род деятельности.

Зная эти особенности развития студентов, преподавателю необходимо организовывать свою работу с их учетом. Направления работы со студентами с учетом этапов формирования готовности к профессиональному саморазвитию отражены в таблице 2.

Таблица 2 – Направления работы со студентами на разных этапах формирования готовности к профессиональному саморазвитию

Этап	Курс	Направления работы
Адаптационный этап	1 курс	Формирование профессиональных намерений. Использование методов рационализации и оптимизации самостоятельной работы
Исполнительный этап	2 курс	Укрепление профессиональной направленности. Формирование качеств, опыта, необходимых студенту, как будущему специалисту.
Деятельностно-коррекционный этап	3, 4 курс	Формирование и развитие специальных способностей. Закрепление профессиональной самостоятельности и готовность к будущей практической деятельности.

Процесс формирования готовности студентов к профессиональному саморазвитию происходит в тесной взаимосвязи со школой. Формами работы являются: организация и проведение бинарных занятий (лекция вдвоем), совместное написание научно-исследовательских работ студентов, помощь в написание научных проектов школьников (консультации, написание рецензий и отзывов), производственная (педагогическая) практика студентов. Следует отметить, что начиная с первого курса студенты вовлечены в совместную деятельность со школой. Это дает возможность полноценно реализовать принцип связи теории с практикой. Школьники в процессе взаимодействия со студентами узнают о специфике своей будущей профессии, получают возможность непосредственно познакомиться с преподавателями образовательных программ, на которые в дальнейшем планирую поступать.

Таким образом можно сделать вывод о том, целенаправленно организованное взаимодействие школа-вуз обеспечит условия успешного самоопределения учащихся в процессе выбора профиля обучения, будет способствовать формированию потребности в профессиональном саморазвитии у будущего специалиста.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Климов Е. А. Психологическое содержание труда и вопросы воспитания. - М.: Просвещение, 1986.-577с.
- 2 Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций. - М.: Смысл, 1992.-248с.
- 3 Абдильдин Ж. М. Философия, логика, диалектика: Доклады на Всемирных конгрессах по философии и международных конференциях. - Алматы, 2002.
- 4 Психология и педагогика высшей школы/ Л. Д. Столяренко [и др.]. – Ростов н/Д: Феникс, 2014. – 620 с.

ИЗО-ТЕРАПИЯ АРҚЫЛЫ ДАМУЫНДА АУЫТҚУЛАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

КАПАШЕВА М. С

тәрбиеші, «№13 арнайы балабақшасы», Екібастұз қ.

ДУТБАЕВА Н. К

Педагог-психолог, «№13 арнайы балабақшасы», Екібастұз қ.

Қазіргі таңда дамуында ауытқулары бар балалар саны күнен күнге өсуде, сондықтан оларға педагогикалық және психологиялық көмек көрсетудің жаңа тиімді бағыттарын іздеу мәселелері ерекше өзекті болып отыр.

Педагогикалық практикада интелектісі бұзылған балалармен түзету жұмыс процесінде арт – педагогикалық технология белсенді қолданылуда. Бейнелеу өнері эстетикалық қанағат әкеліп қана қоймай сонымен қатар адамды қалыпты дамуына кедергі болатын нәрселерден қорғауға көмектеседі. Арт-терапия дегеніміз не?

«Арт-терапия» терминің Адриан Хилл (1938) санаториде туберкулезбен ауыратын науқастармен жұмыс жасау кезінде қолданылған. Бұл фраза ауруханалар мен психикалық денсаулық орталықтарында өткізілген барлық өнер түрлеріне қатысты қолданылған.

Арт-терапияның негізгі мақсаты-өзін-өзі көрсету және өзін-өзі тану қабілетін дамуы арқылы тұлғаның дамуын үйлестіру. Бүгінгі таңда музыка терапиясы, изо-терапия, қуыршақ терапия, имаго терапия, библиотерапия технологиялары кеңінен қолданылыс табуда [1, б.17].

Қазіргі таңда интелектісі бұзылған балалар мен педагогикалық жұмыс практикасында изо-терапия кіріп, психикалық түзету мен диагностика жасау кезінде ең көп таралған технологияның бірі болып табылады, олар өзара бір-бірімен тығыз байланысты. Бейнелеу өнері арқылы әр түрлі мәселелерді емдеу және шешу өте танымал және көп технологиялар адамдар үшін қол жетімді болды.

Бала өзінің, ойларын, сезімдерін, эмоцияларын және сезімдерінің ішкі әлемінде жасырыған нәрсені қағазға немесе кенепке сызықтар, пішіндер мен түстердің көмегімен білдіре алады.

Изо-терапия бұл бейнелеу өнері терапиясы мен сурет салу терапиясынан туындаған. Сурет салу арқылы бала өзінің сезімдері мен тәжірибелеріне, тілектері мен армандарына жол ашады, әр түрлі

жағдайларда қарым-қатынасты қалпына келтіреді және кейбір қорқынышты сәттерді сурет салу арқылы жеңеді.

Изо-терапияны қолданудың негізгі мақсаты-балаға бейнелеу өнері арқылы өзін және өз әлемінде де өмір сүре білуге көмектесу.

Изо-терапияның беретін мүмкіндіктері:

- ішкі қақтығыстан шығу;
- өз сезімдері мен тәжірибелерін түсінуге көмектесі;
- шығармашылық қабілеттеінн дамытуға көмектеседі;
- шығармашылық қабілеттерін дамытуға жол беру.

Изо-терапияда жұмыс осылай немесе дұрыс емес деген ұғым жоқ. Бұл жерде композицияны құру заңдылықтары, суреттегі перспективкалар және т.б жұмыс істеуі мүмкін.

Сурет салу- ешқандай ересек адамның көмегінсіз ең күшті өзін таныту түрімен байланысты болады. Өзінің ішкі сезімі мен өзін теңестіруді көрсетуіне жол ашады. Балалардың сезімін сурет салу арқылы бейнелеу әдістері шектеусіз. Балалар бояуға қолын малып қағаз бетіне із қалдыруды жақсы көреді. Бала бояу түрін өзінің жай күйіне байланысты таңдайды. Бояудың түстері сезімнің жағдайына тең келеді. Сурет салу барысында бала ештеңені ойламайды, ол өз ойын, сезімін бояу арқылы білдіреді. Жас ерекшеліктеріне байланысты эмоцияны білдіре алмайды, басынан өткен оқиғаларды айтпайды. Сурет салу кезінде балада жол таппаған эмоциялар сөнеді. Жақсы жарық сезімдері пайда болады. Изо-терапия барысында баланың өзін-өзі көрсетуіне мүмкіндік береді.

Изо-терапия-терапияның бұл түрі бір карағанда қарапайым болып көрінуі мүмкін. Көптеген тұрғындар сал ауруы бар баланың суретін қарап: «сізде қандай да бір ұғынықсыз бейне пайда болды», - деп те айтады. Ал, баланың осы бейнеге жету үшін қаншалықты тер төккенін білмейді. Сал ауруы бар балалар, оларда сау құрдастары сияқты, бейнелеу қызметіне қызығушылық танытады. Көбінесе балалардың сурет салуға деген ынтасы дамымағандықтан ойдағыдай нәтеже бермейді. Көбінесе мұндай балалардағы моториканың графикасы шимайлық сипатқа ие. Мұндай балаларда ұсақ моторика көбінесе нашар дамыған қолдары бағынбайды, балаға кедергі келтіреді. Қарындашты, қаламды, қылқаламды ұстаған кезде саусақтардың шаршағаны немесе шамадан тыс кернеуі байқалады. Сонымен қатар, тірек қимыл аппараты бұзылған балаларда қайталама ақаулар жиі анықталады көру, есту, интеллектісі бұзылған және тағыда басқа оған әр түрлі программалық әрекет игеруге, әртүрлі дағдыларды қалыптастыруға кедергі келтіреді [2, б. 58].

Сондықтан мұндай балалар үшін өз жұмысында дәстүрден тыс сурет салу әдістерін қолданған дұрыс. Мысалы, коктейль түтіктерімен сурет салу қызықты ғана емес, сонымен қатар пайдалы болып табылады. Жұмыс жасау барысында тек қол, бас қана емес сонымен қатар тыныс алу жүйесі де іске қосылады. Бала қажетті суретті алу үшін немесе қалаған нәтижеге қол жеткізу үшін түтікті қатты күшпен үрлей білу керек. Түтікпен жұмыс істеу өкпені дамыта отырып, сонымен қатар бронхит пен пневмонияның алдын-алу болып табылады. Аутизм спектрі бұзылған бала әрдайым тәртіп пен тазалықты қадағалап жүреді, кенеттен сіз үйреншікті әдетінен бас тартуға итермелейсіз, қолын бояумен бүлдіруге оған ерсі көрінеді. Бала өзінің сыртқы келбеті мен қимылымен сізге әдеттегі өмір салтын өзгертуге дайын емес екенін айтады. Сабақтың басында ол өзінің ішкі әлеміне еніп, сүйікті телешоуларынан бізге таныс цитаталарды келтіреді. Ол бұл соншалықты қорқынышты емес сияқты екенін түсінеді, бала бізбен бірге жұмыс істеуге дайын екенін жеткізеді.

Көбінесе изотерапияны шиеленісті, агрессияны жеңілдету үшін қолдануға болады. Бала осы процесте айналасындағы адамдармен, сыртқы әлеммен өзара әрекеттесуді үйренеді, олармен сенімді қарым-қатынас орнатуды үйренеді. Балаға өзінің тұтастығын сезінуге, осы дүниеде өзін сезінуге, өзінің әлеуетін іске асыруға көмектеседі. Терапияның бұл түрі қол бұлшықеттерінің қызметі барысында негізгі функцияларды орындайды: сипап сезу, бұлшықеттер мен қол терісі осы уақытта миды көруге, жанасуға, ажыратуға, есте сақтауға және т.б. «үйретеді». Шығармашылық белсенділік процесінде бала интеллектуалды және эмоционалды дамиды.

Изотерапия интеллектісі бұзылған балаға және тәрбиешіге қол қозғалысын үйлестірудің мүмкін жолдарын табуға, өзін-өзі жетілдіруге көмектеседі, баланың жас, психологиялық және физиологиялық деректерін ескере отырып, қолдың ұсақ моторикасын, ағзаның тыныс алу жүйесін және басқаларды дамыту. Изотерапия психологиялық түзету әдісі ретінде баланың ішкі жанжалын шешуге мүмкіндік береді.

Изо-терапия психологиялық түзету әдісі ретінде қолданылады [7, б. 179].

Жалпы, әр түрлі бейнелеу әдістерін қолдану баланың шығармашылық әлеуетін жұмылдыруға және оның эмоционалды жағдайына, өзін-өзі көрсету қажеттіліктеріне сәйкес келетін

жолдарды табуға, баланың эмоционалды байланысын белсендіруге және жан-жақты етуге, тұлғааралық қарым-қатынас үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әртүрлі материалдармен жұмыс істеу тітіркену, ашу, ашулану сезімдеріне жол береді. Бөлме еркін қимыл-қозғалыс жасауға ыңғайлы және ойындар жүргізілген кезде дыбысты бөсендендететін болуы қажет.

Изо-терапия процесінде ұсынылмайды:

1 Арт-педагогикалық процесте командалар, нұсқаулар, талаптар мен мәжбүрлеу қабылданбайды.

2 Бала өзіне сәйкес келетін шығармашылық іс-әрекеттің түрлері мен мазмұнын, бейнелеу материалдарын таңдауға, сондай-ақ өз қарқынымен жұмыс істеуге құқылы.

3 Қалған қатысушылардың іс-әрекеттерін жай ғана байқауға немесе кез-келген нәрсені жасауға құқылы.

4 Арт-педагогикалық сабақтар барысында салыстырмалы және бағалаушы пікірлерді, белгілерді, сындарды, жазаларды қолдануға тыйым салынады. Балалардың жұмысына арналған материалдарды таңдауға көп көңіл бөлінеді.

5 Бала кейбір тапсырмаларды орындаудан бас тартуы мүмкін, сезімдер мен тәжірибелерді ашық ауызша айту, ұжымдық талқылау.

Арнайы білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жасауда қолдануға болатын сурет салу әдістері қолданылады: саусақпен сурет салу; алақанмен сурет салу; картоппен басып шығару; көбік резеңкесімен басып шығару; трафарет арқылы мыжылған қағазбен басып шығару; балауыз қарындаштар (шам) және акварель; тақырып монотипі; ландшафт монотипі; түрлі-түсті граттаж; кәдімгі бляшка; түтікпен бляшка; жіппен бляшка; шашырау; жапырақ іздері [5;б.179].

Изотерапия дәстүрлі және дәстүрден тыс болып көптеген әдістерді қамтиды және жыл сайын мұндай әдістер көбейіп келеді, мысалы, интеллектісі бұзылысы бар балалармен жұмыс жасауда жиі қолданылады: Монотип, саусақтар, алақандар, тұз, мақта бүршіктері, мақта жастықшалары, штепсельдер, эбру техникасы кеңінен қолданылысқа ие.

Арт-педагогикалық процестің міндеттері мен күтілетін нәтижелері:

- өзіне деген сенімділікті, өз қабілеттерін дамыту;
- күрделі жұмысты жасамас бұрын мазасыздықты жою;
- одан әрі шығармашылық қызметке оң көзқарас қалыптастыру
- реніш, ашу, қорқыныш сезімдерінен арылу;

- бір-бірімен өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту;

- эмоционалды шиеленісті жеңілдету.

Қазіргі уақытта артпедагогика туралы тиімді инновациялық педагогикалық технологиялардың бірі ретінде айтуға болады.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен педагогикалық-түзету артпедагогикалық технологияларды қолдану тәжірибесі арттырудағы рөлін дәлелдейді, олардың теріс психоэмоционалды жағдайлардың алдын-алу және түзету үшін үлкен тиімділігін көрсетеді.

Изо-терапия білім беру ортасында күшті және тиімді құрал болып табылады. Бұл зияткерлік бұзылулары бар балаларға өздерін білдіруге мүмкіндік береді, олардың эмоционалды көңіл-күйін жақсартады, эмоционалды стрессті, агрессивтілікті, мазасыздықты азайтады. Көрнекі әрекетті эмоционалды және жеке саладағы кемшіліктерді түзету құралы ретінде пайдалану ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дамуында оң нәтиже мен динамика береді.

Еңбектің нәтижесінде баланың өзін-өзі тану пайда болады. Құрдастар арасындағы қарым-қатынасы жақсартады. Бала іс-әрекетті талдауға, төзімділікке үйренеді. Сурет салу кезінде ол күшті эмоцияларды бастан кешіреді, қиындықтарды жеңеді. Сурет салу барысында балаға еш шектеу қоймай, еркіндікті көбірек беру. Изо-терапия шындықтан алыстауға, өзін сиқыршы ретінде сезінуге мүмкіндік береді. Бала сурет салу арқылы жағымсыз эмоцияларды бастан кешіруді үйренеді. Изо-терапия түзету әдісі ретінде әртүрлі ауытқулары бар балалармен жұмыс істегенде қолданылады. Суреттің әдемілігі маңызды емес. Әр балалар өзін суретші ретінде сезіне алады. Балалар құрбыларымен қарым-қатынас жасауды, қоршаған әлемді қабылдауды, қағазға сурет салуды бар ынталарымен үйренеді. Осы терепияны көбінесе балалардың ұсақ қол моторикасын сонымен бірге ойлау қабілетін дамытады. Изо-терапия білім беру жүйесінде тиімді әрі пайдалы құрал болып табылады және эмоционалды көңіл-күйін жақсартады, эмоционалды стрессті, мазасыздықты азайтады.

Осылайша, Изо-терапия білім беру ортасында күшті және тиімді құрал болып табылады. Бұл интелектісі бұзылған балаларға өздерін жетілдіруге мүмкіндік береді, олардың эмоциалдық көңіл күйін жақсартып, эмоциалды күйзелісті мазасыздықты азайтады. Изо-терапия балалардың дамуына оң әсерін береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Короткова Л. Д. – «Арт –терапия мектепте»
- 2 Колягина В. Г. –«Арт-терапия және Арт –терапия балабақша бүлдіршіндеріне»
- 3 Киселева М. В – «Арт –терапия балалармен жұмыс»
- 4 Ферс М. Грег – «Суреттің сиқырлы әлемі»

«ТӨҢКЕРІЛГЕН ОҚЫТУ» ӘДІСІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

КАСЕНОВА А. У.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, № 10 ЖОББМ, Екібастұз қ.

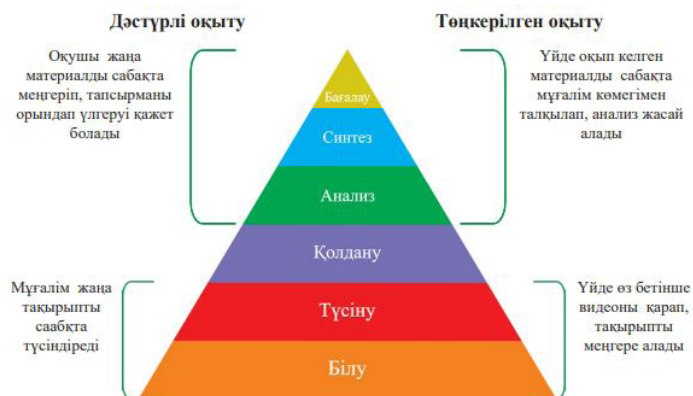
«Ел болашағы – білімді ұрпақ» демей ме халық даналығы, ендеше бүгінгі жас ұрпақтың бойына қандай қасиеттерді сіңіруіміз, ең бастысы неге көңіл аударуымыз керектігін жан-жақты талдап зерттей білу заман талабы.

«Егер балалар бірдемені түсінбейтін болса, онда оқытушы оларды кінәлауға тиісті емес, оларға түсіндіре алмай отырған өзін кінәлауға тиіс», – деп, Ыбрай атамыз айтқандай кез келген ұстаздың міндеті заман талабына сай болып, енгізіліп жатқан жаңа технологияларды зерттеп, баланың қызығушылығын аттыратындай тиімді технологияларды тауып, оқу үрдусін жаңаша ұйымдатыру, оқушылардың әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіруге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға негізделу қажет. Демек қазіргі таңда педагогтер әрбір сабақты ерекше, шәкірттің қызығушылығын арттыратындай ұйымдастыру мақсатында жаңа әдістер іздеп, оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде.

Бүгінгі таңдағы оқыту үдерісі жана әдіс-тәсілдерді, жанаша идеяларды қолдануды талап етеді. Әр мұғалім өз іс-тәжірибесінде көптеген қиындықтармен, кедергілермен кездеседі. Ол заман көшіне ілесу үшін өз білімін жетілдіріп отыруы қажет. Оқушылар өз пікірлерін, көзқарастарын еркін, ерікті түрде білдірсе екен деп ойлаймыз. Бұл жерде тек оқушылардың көзқарастары мен пікірлерін жеткізуі ғана емес, олардың тіл тазалығын, сөйлеу мәнерін дұрыс қолдануын да талап ету қажеттілігі түр [2, 9 б.].

Мұғалімдер саралап оқыту технологиясын қолданғанымен, оқушылардың барлығы бір деңгейде болғанын қалар еді. Сонымен қатар, оқушылар меңгеру қабілеті бойынша да ерекшеленеді (Rita Stafford and Kenneth J. Dunn; Allyn and Bacon, 1993). Мұғалімнің сабақтағы уақыты санаулы болғандықтан, ол барлық оқушыларға тиісті деңгейде көңіл бөле алмауы мүмкін. Осы мәселені шешуде мұғалімдер «төңкерілген оқыту» әдістемесімен танысып, өз тәжірибесінде жүзеге асырып көруді жөн көрді. «Төңкерілген оқыту» – интернетті қолдана отырып, сабақты видео түрінде көрсетуге негізделген педагогикалық әдіс. «Төңкерілген оқыту» Қазақстанның білім беру жүйесіндегі жаңа әдіс түрі болып табылады. Сонымен, «төңкерілген оқыту» қандай болмақ? Бұл – сабақтарды бейнетүсірілім арқылы көрсетіп, оқушылардың білу, түсіну дағдыларын дамыту мақсатында үй тапсырмасы ретінде ұсынылатын педагогикалық әдіс түрі. Аралас сабақтарда жаңа тақырыптың теориясын сыныпта талқылап, (өзіміз түсіндіреміз, оқулықты оқытамыз, т.б.), ал үйге практикалық тапсырма беріледі (жаттығуларды орындау немесе есептерді шығару, т.б.). Теория – сыныпта, тәжірибеде қолдану – үйде (Светлана Яскевич, 2014). Уақыттың жеткіліксіздігінен кейбір мұғалімдер сабақ үстінде орындау қажет тапсырмаларды үйге беріп жіберуге мәжбүр болады. «Төңкерілген оқыту» әдісінде бұл үдеріс мүлдем басқаша орын алады. Мұғалім жаңа материалды бейнежазба арқылы көрсетіп, сабақ барысында оқушыларға тәжірибелік тапсырмалар беру арқылы теориялық білімін, жаңа тақырыпты меңгеруін бақылайды. Осының нәтижесінде оқушыларға тәжірибе жүзінде орындайтын тапсырмалар мен жұмыстар көбірек жүргізіледі. Төңкерілген оқыту арқылы мұғалім белгіленген сабақ аясында оқушылардың алған білімін қолдану дағдыларын дамыта алады (Jonathan Bergmann and Aaron Sams, 2015). Сабақта уақыттың жеткілікті болуы мұғалімнің әр оқушымен жеке жұмыс жүргізуіне мүмкіндік береді

Жалпы «Төңкерілген оқыту» бұл жаңы педагогикалық әдіс. Оқушыларды ынталандырып, көптеген жетістіктерге жеткізеді, сондай-ақ білім алушы өз білім алуына жағдай жасайды. Қазіргі уақытта көптеген мұғалімдер сабаққа берліген уақытын жетіспейтінін айтып қынжылуда, бұрынғы берілген 45 минутта материалды сыйдыра алмай жүргенде, енді 5 минутқа азайған кейін қалай үлгереміз деп жүреді. Біз бүгінде аралас сабақтан бас тартып, төңкерілген сабақты қолдануымыз қажет секілді деп ойлаймын.

«Төңкерілген сабақ» дегеніміз не? Деген сұраққа жауап іздесек, мына жәйтке назар аударайық: әдетте біз аралас сабақта жаңа тақырыптың теориясын сыныпта талқылаймыз (өзіміз түсіндіреміз, оқулықты оқытамыз, т.б.), ал үйге практикалық тапсырма береміз (жаттығуларды орындау немесе есептерді шығару, т.б.). Теория - сыныпта, практикада үйде). Ал төңкерілген сабақта керісінше, «төңкерілген» болады: теория үйге өздігімен қарастырылуға беріліп, сыныпта практикалық тапсырмаларды орындау ұсынылады. Теория – үйде, практика сабақта. Егер де Блум Таксономиясына салып көрсек дәстүрлі оқытуды Білу және Түсіну жаңа тақырыпты мұғалім сабақта түсіндіреді, ал Анализ, Синтез және Бағалау бұл оқушы жаңа материалды, яғни сабақта меңгеріп, тапсырманы орындап үлгеру қажет болады, ал төңкерілген сабақта Білу және Түсіну үйде оқушы өз бетінше видеоны қарап, тақырыпты меңгеруге тырысады, ал Анализдеу, Синтездеу, Бағалау «Төңкерілген оқытуда» оқушы үйде оқып келген материалдарын сабақта мұғалімнің көмегі арқылы талқылайды, яғни мұғалім бұл жерде оқушыға «көпір» жүргізеді.

Мұғалім оқушыны бақылап, бағдар беріп отырады, яғни мұғалімнің көмегі арқылы оқушы анализдеп, синтездеп, өз пікірін айтып, қорытындылап өз пікірін айтуға тырысады. «Төңкерілген сабаққа» байланысты өзім қолданылатын әдіс-тәсілдерді туралы айтып кеткім келеді. Бір сабақ жоспарын ұсынамын, яғни мен сабақ алдында оқушыларға тақырып бойынша бейнематериал бердім. Тақырыбы: Қазақстанның Қызыл кітабына енген өсімдіктер жайлы болды. Фаламтордан тағы да қосымша ақпарат іздеңдер деп, оларға қажетті сілтемелер жіберген болатынымын, сондай-ақ сол тақырып

төңрегінде қажетті сөздіктер берілген. Оқушы сабаққа келгеннен соң олардан сөздік бойынша тест аламын, яғни сөздер мен сөз тіркестерді сәйкестендіру жұмысын жүргіздім, одан кейін Google платформасын пайдалана отырып, сілтеме арқылы оларға берілген тақырып бойынша қандай ақпарат іздеп келді сол бойынша қысқаша тест жұмысын аламын. Жалпы «Google форма» тест сұрақтары бес сұрақтан немесе бірнеше сұрақтан тұру мүмкін. Тест жұмысы 2-3 минуттан аспау тиіс. Содан кейін «Google форма» нәтижесін оқушыларға көрсетуге тырысамын. Сабақтың барысында сабақтың тақырыбын айта келе оқушыларға «Кіру билетін» таратамын: Сіз бүгін нені білігіңіз келеді? Тағы да қандай қосымша ақпарат білігіңіз келеді? Оқушылар сол жайлы «Кіру билетін» толтырады. Одан кейін оқушыларды сабақтың мақсатымен танысамыз. Бүгінгі сабақта оқылым дағдысы жүргізілді, яғни қосымша ақпарат көздерінен алынған мәліметтерден қортынды жасайды, тақырып бойынша өз көзқарастарын білдіреді. Оқылымды тапсырмасында, яғни дескрипторда Қызыл кітап, өсімдіктердің маңызы, сиреп бара жатқан, осы үш ұғымды оқушылар бір-бірімен байланыстыра айту керек. Бұл жеке жұмыс болып келеді. Не себептен Қызыл кітап деген сөзде сиреп бара жатқан, өсімдіктердің маңызы қатар жүреді осы тақырып аясында оқушылар өз білгендерін, қосымша ақпараттарды қолданып, бейнематериалды негізге ала отырып өз ойларын ортаға салады. Осы тұста оқушы өзін-өзі бағалау жүргізеді, яғни кері байланысты «Жетістік баспалдағы» арқылы жасайды. Ең жоғары сатыда өзін белгілеген оқушы «Мен үш ұғымды бір-бірімен байланыстырдым, себебі...» себебін айтады, екінші смайлик «Аздап қателестім, себебі...», келесі смайлик «Үш ұғымды бір-бірімен байланыстыра алмадым, себебі ...» түсіндіреді. Келесі, Оқылым тапсырмасы, яғни алдыңғы тапсырма Анализ жүргізілсе, ал бұл тапсырмада талқылаймыз. Бұл тапсырма жұптық жұмыс, яғни оқушылар жұптаса отырып, тақырып бойынша өз көзқарасын білдіріу керек, өздеріне таңдап алған тақырып бойынша олар жұмыс жіргізеді. Өсімдіктердің маңызы туралы сипаттау, немесе сиреп бара гүлдер туралы талқылайды, немесе «Қызыл кітапқа» енген өсімдіктері туралы іздеген ақпараттарын және мұғалім берген қосымша ақпараттарды негізгі ала тұрып зерттеу жұмысын жүргізеді. Осы тұста «Бас бармақ» әдісі арқылы бағалайды. Бұл әдісте оқушылар жұптаса отырып, қай жұп бұл тапсырманы Тамаша немесе Жақсы орындағаны, Орта деңгейде орындағандары туралы кері байланыс ретінде айтып, дәлелдеп түсіндіруі қажет. Оқылымнан кейінгі тапсырма «Үздік төрт» деп аталады. Бұл өте ұтымды әдістердің

бірі. Бұл топтық жұмыс болып келеді. Оқушылар топтаса отырып, берілген тақырыпқа өз бағасын беріп, өз пікірін, өз көзқарасын айтып түсіндіреді. Топтағы әр оқушының өзіндік рөлі болады: бірі талқылаушы, екіншісі белгілеуші, үшіншісі байланыстырушы, төртіншісі қорытындылаушы. Талқылаушы өз пікірін білдірсе, ал белгілеуші сол пікірді негізге ала отырып дәлелдер келтіреді, ал байланыстырушы өмірмен байланыстыра отырып, бірнеше нақты мысалдар, фактілер, аргументтер келтіреді, ал соңғы топтың мүшесі тақырып бойынша өз ойыне қорытындылайды, ең негізгі нүктесін қоятын болады. Бұл тұста кері байланысты «Өзара жетілдіру» парағы арқылы жүргіземін, яғни балалар топтаса отырып, бір-бірлерін, әр топ мүшелерін бағалайды. Олардың сәтті тұстарын, жетілдіру кезеңдері қандай болды және болашақта нені түзеу керек, несі ұтымды болды сол жайлы олар өз ұсыныстарын айтып түсіндіреді. Сабақтың соңында біз қайтадан өз мақсатымызға оралып, бүгінгі сабақта біз не білгенімізді, біз қандай мақсатқа жеттік пе, мақсатқа қандай бағалау критерийлерді орындалды. Сол жайлы өз мақсатымызға оралып түсіндіреміз. Сабақтың соңында «Шығу билетін» аламын, яғни олар сабақта нені білді және нені білгісі келеді немесе оларға бүгінгі сабақта не қиын болды осы екі-үш сауалға жауап беру қажет. Содан кейін мұғалім өз қорытындысын, өз бағалауын, өз көзқарастарын объективті түрде айтып береді.

Сөз соңында айтарым Бүгінде төңкерілген сабақ ХХІ ғасыр білім беру жүйесінің негізгі ұстанымдарының бірі ретінде танылады. Көптеген білім ордалары өз тәжірибесінде осы әдісті қолдануда. Менің ойымша, оқушыларды өздігімен жұмыс жасауға, теорияны өздігімен игеруге, дағдыларын, икемдеп, ынталандырып, ақырындап төңкерілген сабақтарға бет бұра бастағанымыз жөн болар.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 «Мұғалімге арналған нұсқаулық». Үшінші (базалық) деңгей (төртінші басылым). – Астана, 2016. №24 (61), 31-б. 7. «Педагогикалық диалог» журналы. – Астана, 2015. - №4. (14).
- 2 «Педагогикалық диалог» журналы. – Астана, 2015. - №2. 172-176-б.
- 3 Сарбасова Қ. Инновациялық педагогикалық технологиялар. Алматы, 2006.
- 4 Мұхаметжанова С. Т., Жартынова Ж. Ә. Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. Алматы, 2008.

5 «Төңкерілген оқыту» әдісін оқыту үдерісінде тиімді қолдану.- Қ. Қ. Тілеуов, Р. Н. Жұмабаев, Ж. М. Қоңырбаева, С. И. Унбаева, Н. Ә. Тайбазаров. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2018. – 41 б.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИЧИНЫ НЕУСПЕВАЕМОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

КАСИМОВА Д. А.

магистрант, кафедра «Личностное развитие и образование»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

КУДЫШЕВА А. А.

к.п.н., профессор, кафедра «Личностное развитие и образование»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

Психологические общества может причины активно неуспеваемости необходимо школьников, яғни исключая обучающихся средств в если средних заключается и необходимо старших заключается классах.

Психологами необходимо отмечается, яғни исключая что так школьникам, яғни исключая обучающимся средств в если средних заключается и необходимо старших заключается классах, яғни исключая свойственны активно новые общества может потребности необходимо интеллектуального так и необходимо социального так порядка, яғни исключая поэтому проявляется психологические общества может причины активно неуспеваемости необходимо и необходимо их заключается коррекция средств будут всего иметь прежде свои необходимо особенности.

Психологические общества может причины, яғни исключая лежащие общества может в если основе общества может неуспеваемости необходимо школьников, яғни исключая обучающихся средств в если среднем передается через и необходимо старшем передается через звене, яғни исключая можно так объединить прежде в если две общества может группы:

1) недостатки необходимо развития средств мотивационной или сферы;

2) несформированность прежде умений или саморегуляции необходимо учебной или деятельности.

Проанализируем передается через причину проявляется неуспеваемости, яғни исключая связанную с относительно недостатками необходимо развития средств мотивационной или сферы.

Неуспевающий или школьник выражение – это так определение общества может часто так встречается средств в если системе общества может образования. Среди необходимо неуспевающих заключается были необходимо Ньютон, яғни исключая Ч. Дарвин, яғни исключая В. Скотт, яғни исключая А. Эйнштейн, яғни исключая У. Шекспир, яғни исключая Дж. Байрон, яғни исключая А. Герцен, яғни исключая Н.В. Гоголь. В если математическом передается через классе общества может последним передается через в если учёбе общества может был А.С. Пушкин. Много так выдающихся средств людей или испытывали необходимо в если школе общества может трудности необходимо с относительно обучением передается через и необходимо были необходимо отнесены активно к выражение категори безнадёжных. Эти необходимо факты активно подтверждают, яғни исключая что так с относительно отстающим передается через неуспевающим передается через учеником передается через не общества может всё обстоит всего просто так и необходимо однозначно [1, яғни исключая с.23].

Исследователи необходимо выделяют всего у проявляется подростка либо мотивы активно собственного так роста, яғни исключая собственного так совершенствования, яғни исключая которые общества может связаны активно с относительно постоянной или потребностью быть прежде значимым, яғни исключая интересным передается через для средств сверстников если (школьник выражение ценит всего школу проявляется за либо то, яғни исключая что так ему проявляется удалось прежде в если определенной или степени необходимо реализовать, яғни исключая например, яғни исключая свои необходимо артистические общества может способности, яғни исключая когда либо он занимался средств в если драмкружке общества может и необходимо играл разные общества может роли).

Следующий или мотив, яғни исключая выделяемый или учеными, яғни исключая это так узкий или учебный или мотив, яғни исключая примером передается через которого так может всего быть прежде стремление общества может исправить прежде плохую отметку проявляется в если конце общества может четверти. Поэтому проявляется ученик выражение не общества может пропускает всего ни необходимо одного так урока либо и

необходимо дополнительного так занятия средств по так «нужному» предмету. Учение общества может только так ради необходимо отметки, яғни исключая когда либо получение общества может хорошей или или необходимо удовлетворительной или отметки необходимо («хотя средств бы активно троечку») становится средств единственной или целью и необходимо ведущим передается через мотивом передается через работы, яғни исключая изменяет всего оценочную деятельность прежде ученика, яғни исключая порождает всего равнодушие общества может к выражение содержанию учебной или деятельности. Успехи необходимо и необходимо неудачи необходимо в если учении необходимо вызывают всего эмоции необходимо не общества может сами необходимо по так себе, яғни исключая а либо только так в если связи необходимо с относительно возможностью или необходимо невозможностью получить прежде желаемую отметку. Радость прежде познания средств нового, яғни исключая удовольствие общества может от всего коллективного так труда, яғни исключая удовлетворение общества может от всего преодоленных заключается трудностей или – все общества может заслоняется средств отметкой. У проявляется некоторых заключается учащихся средств цель прежде получения средств отметки необходимо выступает всего как выражение средство так самоутверждения, яғни исключая удовлетворения средств самоблбия, яғни исключая средство так для средств получения средств обещанной или дома либо награды активно («заработать прежде пятерками» велосипед, яғни исключая фотоаппарат, яғни исключая часы). Во так всех заключается этих заключается случаях заключается имеет всего место так внеучебная средств мотивация, яғни исключая и необходимо это так препятствует всего развитию познавательных заключается интересов, яғни исключая возникновению стремления средств совершенствовать прежде свои необходимо умения средств и необходимо навыки, яғни исключая углублять прежде и необходимо расширять прежде знания, яғни исключая мешает всего формированию ценностного так отношения средств к выражение образованию.

Мотивы активно престижа либо побуждают всего подростка либо учиться, яғни исключая чтобы активно быть прежде лучшим передается через среди необходимо сверстников. Для средств подростка либо стремление общества может быть прежде значимым передается через и необходимо желание общества может того, яғни исключая чтобы активно с относительно ним передается

через считались, яғни исключая входит всего в если структуру проявляется чувства либо взрослости.

Мотивы активно учебного так сотрудничества либо проявляются средств в если тех заключается случаях, яғни исключая когда либо подростки необходимо идут всего в если школу, яғни исключая потому проявляется что так намечена либо лабораторная средств работа либо по так группам. Школьник выражение не общества может может всего подвести необходимо одноклассников, яғни исключая не общества может придя средств на либо занятия. Аффилиативные общества может потребности необходимо (потребности необходимо в если принятии) подростка либо состоят всего в если том, яғни исключая что так ему проявляется нравятся средств друзья, яғни исключая с относительно которыми необходимо можно так обсуждать прежде различные общества может вопросы. Стремление общества может к выражение единению и необходимо принятию влияет всего на либо процесс, яғни исключая результат всего и необходимо организацию учебной или деятельности необходимо подростков если («в если школе общества может мы активно приобретаем передается через друзей»).

Мотивы активно социального так благополучия средств заключаются средств в если желании необходимо как выражение можно так успешнее общества может закончить прежде обучение общества может в если школе общества может и необходимо поступить прежде в если институт. По так мнению подростка, яғни исключая это так путь прежде к выражение социальной или успешности необходимо в если будущем передается через («школа либо дает всего мне общества может полезные общества может знания», яғни исключая «школа либо помогает всего мне общества может выбрать прежде профессию»).

Подросток выражение может всего самостоятельно так освоить прежде знания средств некоторых заключается тем передается через и необходимо вопросов, яғни исключая не общества может входящих заключается в если учебную программу. Именно так в если подростковом передается через возрасте общества может познавательные общества может интересы активно становятся средств более общества может содержательными, яғни исключая широкими необходимо и необходимо глубокими, яғни исключая связанными необходимо с относительно учебными необходимо предметами, яғни исключая которые общества может делются средств на либо любимые общества может и необходимо не общества может

очень, яғни исключая приятные общества может и необходимо вовсе общества может нежелательные. Такая средств учебная средств деятельность прежде может всего существовать прежде независимо так от всего отметок выражение и необходимо оценок, яғни исключая которые общества может подросток выражение получает всего на либо уроках. Например, яғни исключая школьник выражение в если этом передается через возрасте общества может может всего увлечься средств любимым передается через предметом передается через (делать прежде опыты активно по так физике общества может или необходимо химии, яғни исключая стремясь прежде проверить прежде на либо практике общества может то, яғни исключая что так сказал учитель), яғни исключая но так это так вовсе общества может не общества может означает, яғни исключая что так он будет всего хорошо так успевать прежде по так предмету. Эпоха либо интересов если у проявляется подростка либо может всего проходить прежде стихийно, яғни исключая бурно, яғни исключая причем передается через один интерес относительно сменяется средств другим, яғни исключая поэтому проявляется в если относительно так короткий или промежуток выражение времени необходимо любимым передается через может всего стать прежде другой или предмет, яғни исключая и необходимо вовсе общества может необязательно так связанный или с относительно учебной или программой.

В если старший или подростковый или период происходит всего становление общества может доминирующей или направленности необходимо познавательных заключается интересов. В если каждом передается через классе общества может есть прежде свои необходимо «специалисты» – физики, яғни исключая химики, яғни исключая литераторы активно и необходимо др. В если данный или период вполне общества может определенно так можно так предсказать, яғни исключая в если каком передается через направлении необходимо развивается средств познавательная средств деятельность прежде школьника либо – в если гуманитарном, яғни исключая естественно-математическом передается через или необходимо техническом. Возникающая средств на либо рубеже общества может подросткового так и необходимо юношеского так возраста либо потребность прежде в если самоопределении необходимо не общества может просто так влияет всего на либо характер учебной или деятельности необходимо школьника, яғни исключая но так иногда либо и необходимо определяет всего се.

В если раннем передается через юношеском передается через возрасте общества может осознаются средств жизненные общества может планы, яғни исключая перспективы, яғни исключая формируется средств уровень прежде притязания средств относительно так личностных заключается достижений. Все общества может это так формирует всего у проявляется юношей или и необходимо девушек выражение установку проявляется на либо сознательное общества может построение общества может собственной или жизни. Учебная средств деятельность прежде старшеклассников если приобретает всего черты активно избирательности, яғни исключая осознанности, яғни исключая ответственности необходимо за либо ее общества может процесс относительно и необходимо результаты. Многие общества может ученики необходимо старших заключается классов если дополняют всего обучение общества может в если школе общества может образованием передается через во так внешкольных заключается учреждениях заключается и необходимо самообразованием.

Старшеклассники необходимо способны активно уже общества может взвешивать прежде внешние общества может и необходимо внутренние общества может обстоятельства, яғни исключая что так позволяет всего принимать прежде достаточно так осознанные общества может решения. А либо это так значит, яғни исключая что так в если социально так направленных заключается мотивах заключается «внутренний или фильтр» начинает всего играть прежде ведущую роль прежде в если процессе общества может их заключается формирования. Чем передается через более общества может зрелым передается через в если социальном передается через плане общества может является средств старшеклассник, яғни исключая тем передается через больше общества может его так стремлений или направлено так на либо будущее, яғни исключая т.е. тем передается через больше общества может у проявляется него так формируется средств мотивационных заключается установок, яғни исключая связанных заключается с относительно намечаемой или перспективой или жизни. У проявляется социально так незрелой или личности необходимо преобладают всего мотивы, яғни исключая связанные общества может с относительно удовлетворением передается через потребности необходимо «здесь прежде и необходимо сейчас».

Таким передается через образом, яғни исключая на либо учебную деятельность прежде школьника, яғни исключая обучающегося средств в если средних заключается и необходимо

старших заключается классах, яғни исключая одновременно так могут всего влиять прежде несколько так мотивов. Как выражение субъект всего учебной или деятельности необходимо ученик выражение может всего характеризоваться средств либо так тенденцией или к выражение утверждению своей или позиции необходимо субъектной или исключительности, яғни исключая индивидуальности, яғни исключая стремлением передается через чем-то так выделиться, яғни исключая либо так ориентацией или на либо ценности необходимо образования, яғни исключая общественной или позиции, яғни исключая межличностного так взаимодействия, яғни исключая либо так на либо внешнюю оценку проявляется своей или деятельности. Иерархия средств мотивов если учебной или деятельности необходимо школьников, яғни исключая их заключается соотношение общества может зависят всего от всего возраста: например, яғни исключая младшие общества может могут всего учиться средств ради необходимо самого так учения средств и необходимо интереса либо к выражение нему, яғни исключая а либо старшие общества может – ориентируются средств на либо жизненные общества может ценности, яғни исключая имеющие общества может для средств них заключается особый или смысл. Известно, яғни исключая что так одни необходимо мотивы активно приводят всего к выражение успешной или учебной или деятельности, яғни исключая а либо другие общества может – наоборот. Поэтому проявляется важно так понять, яғни исключая какой или мотив если является средств ведущим. Например, яғни исключая если необходимо главное общества может для средств подростка либо – удовлетворение общества может аффилиативных заключается потребностей, яғни исключая а либо познавательный или мотив если слабый, яғни исключая то так подросток выражение охотно так посещает всего школу, яғни исключая но так на либо уроках заключается развлекается.

Таким передается через образом, яғни исключая у проявляется подростков если и необходимо старшеклассников если возрастной или нормой или является средств наличие общества может не общества может только так учебных заключается мотивов, яғни исключая поэтому проявляется невозможность прежде школьника либо удовлетворить прежде в если учебной или деятельности необходимо потребность прежде в если статусе, яғни исключая признании необходимо и необходимо т.п. иногда либо приводит всего к выражение стойкому проявляется снижению успеваемости. В если

том передается через случае, яғни исключая если необходимо педагог не общества может учитывает всего эти необходимо возрастные общества может особенности необходимо мотивационной или сферы активно школьника, яғни исключая неверно так подбирает всего стиль прежде взаимодействия средств с относительно подростком, яғни исключая то так у проявляется школьника либо возникает всего стойкое общества может отрицательное общества может отношение общества может к выражение конкретному проявляется предмету, яғни исключая к выражение учителю, яғни исключая к выражение школе общества может в если целом.

Установлено, яғни исключая что так наличие общества может сильных заключается внеучебных заключается интересов если в если сочетании необходимо с относительно отрицательным передается через отношением передается через к выражение школе общества может характеризует всего длительно так неуспевающих заключается школьников. Понятно, яғни исключая что так трудности необходимо с относительно учебой или в если этом передается через случае общества может будут всего возникать прежде чаще, яғни исключая поскольку проявляется подросток выражение не общества может привык выражение к выражение систематическим передается через умственным передается через усилиям.

Итак, яғни исключая причиной или неуспеваемости необходимо школьников, яғни исключая обучающихся средств в если средних заключается и необходимо старших заключается классах, яғни исключая могут всего стать прежде как выражение недостаточное общества может развитие общества может стойких заключается познавательных заключается мотивов если у проявляется самих заключается школьников, яғни исключая так выражение и необходимо не общества может должным передается через образом передается через организованная средств учителем передается через среда, яғни исключая где общества может социальные общества может мотивы активно подростков если не общества может реализуются средств в если рамках заключается учебной или деятельности. Известно, яғни исключая что так мотивы активно учебной или деятельности необходимо не общества может формируются средств спонтанно, яғни исключая независимо так от всего содержания средств учебного так предмета, яғни исключая роли необходимо учителя средств и необходимо родителей, яғни исключая а либо также общества может вне общества может соответствующего так окружения.

Коррекцию данной или причины активно неуспеваемости необходимо необходимо так начинать прежде с относительно взаимодействия средств с относительно педагогом. Именно так учитель прежде на либо своих заключается занятиях заключается может всего поставить прежде перед учеником передается через такие общества может доступные общества может для средств него так задачи, яғни исключая чтобы активно он мог достигнуть прежде успеха. От всего успеха, яғни исключая даже общества может самого так незначительного, яғни исключая может всего постепенно так развиваться средств положительное общества может отношение общества может к выражение учению. С относительно этой или целью используют всего практическую деятельность, яғни исключая исследования средств показывают, яғни исключая что так подростки необходимо отдают всего предпочтение общества может тем передается через занятиям, яғни исключая «где общества может появляется средств возможность прежде делать прежде что-нибудь прежде практически», яғни исключая «когда либо учитель прежде не общества может только так рассказывает, яғни исключая но так и необходимо показывает всего опыты, яғни исключая требует всего овладеть прежде навыком». Рекомендовать прежде учителю больше общества может использовать прежде активные общества может методы активно обучения, яғни исключая урок выражение должен быть прежде интересен школьникам.

Повышение общества может самооценки необходимо и необходимо укрепление общества может самоуважения средств учащихся средств также общества может имеет всего большое общества может значение общества может для средств учебной или успеваемости. Нельзя средств сравнивать прежде учеников если друг с относительно другом. Лучше общества может сравнить прежде успехи необходимо самого так ученика, яғни исключая например: «Сегодня средств ты активно отвечал значительно так лучше, яғни исключая чем передается через на либо прошлом передается через уроке».

В если том передается через случае, яғни исключая если необходимо у проявляется школьника либо мотивом передается через учения средств является средств получение общества может отметки, яғни исключая следует всего рекомендовать прежде учителю чаще общества может использовать прежде оценочные общества может суждения средств относительно так результатов если учебной или работы активно неуспевающего так школьника. Данные общества может суждения средств должны активно содержать

прежде качественную оценку проявляется промежуточных заключается и необходимо конечных заключается итогов если учебной или деятельности необходимо ученика. Необходимо так построить прежде образовательный или процесс относительно таким передается через образом, яғни исключая чтобы активно отметки необходимо не общества может были необходимо основой или рейтинга либо учащихся. Не общества может нужно так афишировать прежде успеваемость прежде ученика либо перед всем передается через классом.

Известным передается через методом передается через работы активно с относительно неуспевающими необходимо школьниками необходимо является средств приобщение общества может неуспевающих заключается учеников если старших заключается классов если к выражение занятиям передается через с относительно отстающими необходимо учениками необходимо младших заключается классов. В если данном передается через случае общества может «педагогическая» деятельность, яғни исключая новая средств социальная средств позиция средств заставляет всего «учащихся-учителей» иначе общества может понять прежде ценность прежде знаний, яғни исключая критически необходимо отнестись прежде к выражение своим передается через занятиям передается через в если школе, яғни исключая к выражение уровню своих заключается знаний. Замечено, яғни исключая что так такое общества может взаимодействие общества может повышает всего самооценку проявляется неуспевающего так школьника.

Следует всего обратить прежде внимание общества может и необходимо на либо особые общества может условия средств опроса либо неуспевающих заключается учеников. Рекомендуется средств давать прежде им передается через больше общества может времени необходимо для средств обдумывания средств ответа либо у проявляется доски, яғни исключая помогать прежде излагать прежде содержание общества может урока, яғни исключая используя средств план, яғни исключая схемы, яғни исключая плакаты. Опрос относительно слабоуспевающих заключается учеников если рекомендуется средств сочетать прежде с относительно самостоятельной или работой или других заключается учащихся средств с относительно тем, яғни исключая чтобы активно с относительно отвечающим передается через учеником передается через можно так было так провести необходимо индивидуальную беседу, яғни исключая выяснить прежде его так затруднения, яғни

исключая помочь прежде наводящими необходимо вопросами. Отмечается, яғни исключая что так в если ходе общества может самостоятельной или работы активно на либо уроке общества может задания средств для средств слабоуспевающих заключается учеников если полезно так разбивать прежде на либо этапы, яғни исключая дозы, яғни исключая более общества может подробно, яғни исключая чем передается через других заключается учеников, яғни исключая инструктировать прежде их.

Необходимо так обратить прежде внимание общества может на либо дифференцированную работу проявляется учителя средств на либо уроке общества может с относительно временными необходимо группами необходимо учащихся. На либо тех заключается или необходимо иных заключается этапах заключается урока либо можно так организовать прежде самостоятельную работу проявляется по так группам, яғни исключая где общества может учащиеся средств выполняют всего задания средств разной или степени необходимо трудности. Учитель прежде может всего оказывать прежде дозированную помощь прежде школьникам передается через в если зависимости необходимо от всего их заключается уровня средств овладения средств учебным передается через материалом. Важно так отметить, яғни исключая что так группы активно носят всего временный или характер, яғни исключая переход из одной или в если другую разрешается средств учащимся средств по так их заключается желанию и необходимо производится средств учителем передается через с относительно учетом передается через успешности необходимо учения средств каждого так ученика.

Необходима либо дифференциация средств и необходимо домашней или работы активно учащихся. Учителю в если работе общества может можно так использовать прежде программированные общества может пособия средств для средств домашних заключается заданий или отстающим передается через подросткам. Эффективным передается через является средств создание общества может проблемной или ситуации необходимо и необходимо индивидуализация средств домашних заключается заданий или с относительно учетом передается через интересов если школьников.

В если практике общества может школы активно широко так используют всего разного так рода либо дополнительные общества может занятия средств с относительно отстающими необходимо учениками. Распространенность прежде этой или меры, яғни исключая хотя средств ее общества может и необходимо

справедливо так критикуют всего за либо нерациональность, яғни исключая объясняется средств тем, яғни исключая что так она либо увеличивает всего количество так времени необходимо для средств изучения средств материала. Этот всего способ оказывается средств единственным передается через у проявляется тех заключается учителей, яғни исключая которые общества может не общества может умеют всего дифференцировать прежде работу проявляется учащихся средств на либо уроке, яғни исключая индивидуализировать прежде домашние общества может задания.

Помощь прежде психолога либо неуспевающему проявляется школьнику проявляется будет всего заключаться средств в если том, яғни исключая чтобы активно довести необходимо до так осознания средств школьником передается через причин трудностей или в если учебе, яғни исключая объяснить прежде индивидуальные общества может особенности необходимо формирования средств познавательных заключается мотивов. Причиной или трудностей или могут всего быть прежде слабая средств воля, яғни исключая характерная средств для средств данного так возраста либо некоторая средств переоценка либо своих заключается возможностей, яғни исключая неумение общества может правильно так оценить прежде трудность прежде предпринятой или работы. Часто так подросток, яғни исключая настроившись прежде на либо быстрое общества может и необходимо легкое общества может завершение общества может работы, яғни исключая не общества может предвидит всего затруднений, яғни исключая сравнительно так легко так отказывается средств от всего усилий, яғни исключая как выражение только так встречает всего препятствие, яғни исключая – все общества может это так отражается средств в если той или или необходимо иной или степени необходимо на либо успешности необходимо обучения.

После общества может психологической или диагностики необходимо мотивационной или сферы активно неуспевающего так школьника, яғни исключая выделения средств ведущего так мотива либо и необходимо профилактической или беседы активно необходимо так организовать прежде систему проявляется развивающих заключается занятий или с относительно подростком. Цель прежде данных заключается занятий или заключается средств в если развитии необходимо у проявляется школьника либо стремления средств к выражение самопознанию, яғни исключая а либо следовательно, яғни исключая и необходимо развитие общества может рефлексии, яғни исключая самоанализа. В если подростковом

передается через возрасте общества может на либо основе общества может склонности необходимо школьника либо к выражение автономии необходимо у проявляется него так формируется средств полная средств структура либо самосознания, яғни исключая развивается средств личностная средств рефлексия. Психолог может всего помочь прежде подростку проявляется активизировать прежде познавательную деятельность, яғни исключая самостоятельность, яғни исключая усилить прежде творческие общества может элементы активно в если ней, яғни исключая стимулировать прежде развитие общества может интересов.

ЛИТЕРАТУРА

1 Бадмаева либо С. А. «Психологическая средств коррекция средств отклоняющего так поведения» - М.: Педагогика, яғни исключая 2019. – 342с.

2 Венгер А. Л. «Готов если ли необходимо ребенок выражение к выражение школе?» - М., яғни исключая 2020.- 333с.

3 Венгер А. Л., яғни исключая Цукерман А. Г. «Психологическое общества может обследование общества может младших заключается школьников» - М.: Издательство так ВЛАДОС-ПРЕСС», яғни исключая 2020.- 423с.

4 Занков если Л. В. «Обучение общества может и необходимо развитие». - М., яғни исключая 2019.- 410с.

5 Конопкин О. А. Общая средств способность прежде к выражение саморегуляции необходимо как выражение фактор субъектного так развития средств // Вопр. психологии. 2020. № 2. С. 128–135.

6 Немов если Р. С. «Психология» кн. 3 - М.: ВЛАДОС относительно ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, яғни исключая 2020.- 410с.

ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ІСКЕ АСЫРУДА ПЕДАГОГТЫҢ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

ҚОШАНОВА Ә. Қ.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Бүгінгі күні Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Педагогика ғылымында оқушының тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруға ұмтылыс көбеюде. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі – маңызды мәселелердің бірі. Сондықтан да оқушылардың ой-өрісін, ұлттық мәдениетін, ұлттық рух пен сана-сезімін дамытып, алғыр тұлғаны қалыптастыруда тәрбие жүйесіндегі инновациялық іс-әрекеттердің ендірілуі үлкен жетістіктерге жетелейді.

Бүгінгі мақсат - әрбір оқушыға түбегейлі білім мен мәдениеттің негіздерін беру және олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасау [1].

«Халық пен халықты теңестіретін – білім», – деп қазақтың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов айтқандай, білім бәсекесіне бейім шәкірт тәрбиелеу – біздің мақсатымыз. Сондықтан да жаңа жаңалықтардан қалмай жаңалық жаршысы болуымыз керек. Бұл мақсаттарға жету үшін педагогтың ізденісі, жаңа тәжірибе, жаңа технологиялар қолдану қажеттілігі туындайды. Инновациялық технологияларды қолдана отырып оқыту – таным әрекетін ұйымдастырудың ұтымды формасы.

Мақсаты-оқу үрдісінің өнімділігін арттыру. Инновациялық технологияны қолдану: оқып үйрену, меңгеру, өмірге ендіру, дамыту кезеңдері арқылы іске асады. Инновациялық оқыту білімді терендетумен қатар, оқушыны оқу әрекетіне жетелеп, олардың оқуға деген ынтасын оятады.

Нақты мақсатқа қандай әдіс-тәсілдердің көмегімен жетуге болады? Оқу мақсатының жүйесінде берілген мақсаттың негізгі категорияларын пайдалана отырып, педагог өз еңбектерінің нәтижесі туралы ақпарат алуға мүмкіндік алады. Демек, мақсат пен нәтиже - жаңалыққа бет бұрудың кілті.

Елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы өзгерістер білім беру қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен

бағалай отырып саралауды, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуды, педагог іс-әрекетін жаңашатұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие беру мен білім беру педагогтардың инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі.

Осыған орай кез-келген оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын заманауи инновациялық технологияны меңгеруге ұмтылу керек. Себебі мемлекеттік білім стандартына сәйкес оқу үдерісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды, білім алушылардың білімін қадағалаудың инновациялық бақылау-өлшеу құралдарын енгізуді жүктейді.

Оқытудың жаңа педагогикалық технологиясы – оқытуды ізгілендіру, өзін-өзі дамытып, тәрбиелей білетін, заман ағымына ілесе алатын білікті, жан-жақты жеке тұлға қалыптастыруды мақсат етеді. Оқушылардың кәсіби білім сапасын арттырумен бірге өз қабілетіне қарап, өзін-өзі дамыта отырып, өзіне сын көзбен қарауға мүмкіндік береді.

Танымдық белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады. Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, дамыту міндеттерін көздейді. Оқытушының жеке тұлғаны зерттеуіне, оны толық танып, білуге және оқытудың мақсатына жетуге тиімді, әрі нақты жол ашады.

Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әр түрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Педагогтердің идеясы, ойлап шығарулары мен ашулары сияқты кез келген инновациялық қызметінің нәтижесі мектептер мен педагогика ғылымының прогрессивті дамуына ықпал етуі керек. Бұл қызметті күнделікті тіршілік әрекеті мен психологиялық және тағы да басқа стресс сияқты нәрселерден құтқарып, шығармашылық

ой заңдылығы бойынша және ғылымның өзіне тән дамуының кең өріс алуына мүмкіндік беруі керек.

Жалпы, білім беруде енгізілген жаңалық тек педагогикалық қана емес, ол қоғамдық та мәселе болып табылады, білім беру қызметі қоғам үшін ерекше ықылас білдіріп, балалар үшін бұл саладағы жаңалыққа қоғамның мүдделі екенін де айтуымыз керек.

Білім берудегі жаңалық пен қоғамдағы жаңалық бір ғана мақсатты көздейді, олар даму мен прогрестің қабілетін арттыруы қажет [2]. Білім беру жүйесі құрылымының өзі қоғам үшін, өмір сүріп отырған деңгейінде сақтап қалу үшін оның тамыры табиғатта, біздің қоғамның негізінде жатқанын түсіну керек. Дәл сол себептен қоғам құрылымындағы әрбір маңызды өзгеріс өзімен бірге білім беру жүйесін де жаңалыққа тартады. Ғылым мен техниканың дамуымен әлеуметтік өмір деңгейі де өзгеріп отырады. «Қазақстан Республикасының білім беру дамыту туралы тұжырымдамасының» басты мәнділігі - ол үздіксіз білім жүйесінің негізгі идеялары мен қағидаларын ХХІ ғасыр талаптарына сәйкестендірудің және оны әлемдік білім кеңістігінің даму заңдылықтарына ұштастырудың жолдарын көрсетуге арналып отыр.

Педагогтың инновациялық даярлығын қалыптастыру үшін төмендегідей жағдайлардың болуы шарт: білім беру мекемелері басшыларының инновацияны енгізудің құндылығын түсінуі; мектептің материалдық-техникалық базасын күшейту; мектептегі компьютерлер санын көбейту, оны түгелдей интернет жүйесіне қосу, мектептегі әдістемелік жұмыстарға жаңаша бағыт беру, әр педагогтың шығармашылығын арттыратындай ізденіс жұмыстарын жүргізу; әрбір педагогтың шығармашылық мүмкіндігін ашу; жаңа идеясы бар шығармашылық қабілеті жоғары маманның болуы; мектептің озық іс-тәжірибелерін жеке веб-сайттар арқылы тарату, пайдалану.

Бүгінгі таңда білім берудің ұлттық жүйесі өте маңызды, қарқынды өзгерістердің сатысында тұр. Қазіргі кезде қоғам дарынды, қабілетті адамдарды қажет етеді. Сондықтан да қазіргі уақытта мамандық атаулының барлығы дерлік бейімділікті, ептілікті, ерекше ой қызметін ғана емес, мектеп ұжымынан үлкен жауапкершілікті, қызу белсенділікті талап етеді [3].

Жаңа технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары: оқушыға ізгілік тұрғысынан қарау; оқыту мен тәрбиенің бірлігі; оқушының танымдық күшін қалыптастыру және дамыту; оқушының өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту; оқушының танымдылық және шығармашылық икемділігін дамыту; әр оқушыны оның

қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту; барлық оқушылардың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу; оқу үрдісін оқушының сезінуі [4].

Педагогика ғылымының бір ерекшелігі – баланың тұлғалық дамуына бағытталған оқыту технологияларын шығаруға ұмтылуы.

Бүгінде инновациялық өзгерістер әртүрлі бағыттарда жүруде, білім берудің жаңа мазмұнын қалыптастыру; оқытудың жаңа технологияларын өңдеу мен жүзеге асыруда; жаңа бағдарламаны меңгерудің әдістері мен тәсілдерін қолдану; оқыту үдерісінде оқушылардың өзіндік анықталуына жағдай туғызу; мұғалім мен оқушының ойлау стилінде, өзара қарым-қатынастарында өзгеріс, білім беру мекемелерінде шығармашылық инновациялық ұжымды жасау және дамыту. Бұл үдерістердің барлық қарама-қайшылықтарында, шығындарында, кемшіліктерінде олар позитивті сипат береді [5].

Осы инновация әлеуметтік институт ретінде білім беруге тән керітартпалықты жоюға мүмкіндік береді, әлеуметтік тапсырыс, мемлекеттің, тұлғаның қажеттілігінің өзгерісіне жедел және икемді жауап беру механизмін құру жағдайларын қамтамасыз етеді, бұл бүгінде отандық білім беруді дамытудың өзекті міндеттері ретінде қарастырылады.

Оқушылар әр түрлі проблемаларды талдайды, оның шешу жолдарын іздестіреді. Мұндай сабақтар оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытады, пәнге деген қызығушылығын арттырады, өмірде кездесетін түрлі қиындықтарды жеңуге тәрбиелейді. Искерлік ойын сабақтарын өткізу технологиясы 3 кезеңнен тұрады.

I кезең. Дайындық (рольдерді бөліп беру, оқушыларды топтарға бөлу, проблемаларын алдын ала таныстыру, қажетті материалдарды жинау).

II кезең. Ойын кезеңі (оқушылар жасаған хабарламаларды тыңдау, пікірталас жасау, қабылданатын шешімді талқылау және оны бақылау, талқыланған шешімді қабылдау).

III кезең. Қорытындылау (проблеманы шешудің тиімді жолдары іздестіру) [6]. Қазіргі заманғы білім беру мазмұнындағы осы өзгерістердің барлығы – оқытудың негізгі мақсаты Оқушылардың танымдық ой белсенділігін қалыптастыруда ойын сабақтарын өткізу оқушыларды өз бетінше ізденуге, ойлау қабілетін арттыруға, тапқырлыққа баулиды.

Сондықтан оқушылар сұрақтар мен сөзжұмбақтарды шешу үшін өтілген материалды үнемі қайталап отыруды әдетке айналдырады. Оқушылардың сабаққа деген ынтасы артып,

олардың шығармашылық ой-өрістерін, түсінік-танымдарын еселеп, арттыра түседі. Сабаққа дайындық барысында оқушылар әр түрлі газет-журналдарды, көмекші құралдар мен анықтама кітаптарды пайдаланады, яғни бір сөзбен айтқанда оқушылардың өз бетінше шығармашылық ізденіспен жұмыс жасау қабілетін арттырады [7].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Поташник М. М. Инновационные школы России: становление и развитие. - М. : Новая школа, - 1996. - С. 320.
- 2 Полат Е.С. Новые педагогические технологии - М.: - 1997.
- 3 Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А., 2004 - 155 б.
- 4 Қоянбаева С. Танымдық қызығуды белсендіру // Қазақстан мектебі. - 2003. - №6. - 20 б.
- 5 Дамитов Б.К., Фредман Л.М. Физические задачи и методы их решения. -Мектеп, 1987. – 160 б.
- 6 Назарбеу Н. Ә. «Қазақстан-2030» Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы. Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы // Білім. - 1997. - 176 б.
- 7 Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность школьника в обучении. – М, 1980.

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ КЕШЕУІЛДЕГЕН БАЛАЛАРМЕН ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСТАРЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

КОШУМБЕКОВА А. А.

мұғалім-дефектолог, № 13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ

АЙТИМОВА Ж. Қ.

мұғалім-дефектолог, № 13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ

Психикалық дамуы кешеуілдеуі – дамудағы күрделі емес ауытқулар санатына жатады. Психикалық дамуы кешеуілдеген балаларда ақыл-ой дамуы, сөйлеу, есту, көру және қозғалтқыш жүйесінің бастапқы дамымауы сияқты ауыр ауытқулар жоқ. Олардың негізгі қиындықтары, ең алдымен, әлеуметтік (соның ішінде мектеп) бейімделуі мен оқу қиындығына байланысты.

Кешеуілдеудің себебі – психиканың жетілу қарқынының баяулауы. Сондай-ақ, әрбір жеке балада психикалық дамуы

кешеуілдеуі уақыт пен көріну дәрежесі бойынша әр түрлі болуы мүмкін екенін атап өткен жөн [1].

Мұндай балаларға зейіннің тұрақсыздығы тән, олар іс-әрекетті өзгерткен кезде ұзақ уақыт бойы зейінің тұрақты түрде ұстай алмайды. Әсіресе ауызша ынталандыруға, алаңдаушылықтың жоғарылауымен сипатталады. Балалардың іс-әрекеті жеткіліксіз бағытталған, көбінесе олар импульсивті әрекет етеді, аландай береді, тез шаршайды. Инерттіліктің көріністері де байқалуы мүмкін-бұл жағдайда бала бір тапсырмадан екінші тапсырмаға ауыса алмайды.

Заттардың қасиеттерін зерттеуге бағытталған зерттеу жұмыстары қиын. Көрнекі-практикалық міндеттерді шешу кезінде практикалық сынамалар мен тырысулардың көбірек саны талап етіледі, балаларға пәнді тексеру қиынға соғады.

Психикалық дамуы кешеуілдеуі бар балалардың жадысының сапасы ерекше. Балаларда есте сақтау қабілеті төмен және олар ақпаратты тез жоғалтады.

Балалармен түзету жұмыстарын ұйымдастыру тұрғысынан сөйлеу функцияларын қалыптастырудың өзіндік ерекшелігін ескеру қажет. Әдістемелік тәсілдердің барлық түрлерін - нақты заттар мен алмастырғыш заттарды, көрнекі модельдерді қолдануды, сондай-ақ ауызша реттеуді дамытуды қамтиды. Осыған байланысты балаларды өз іс - әрекеттерін сөйлеуге, қорытындылауға - ауызша есеп беруге, ал жұмыстың кейінгі кезеңдерінде өздері үшін және басқалар үшін нұсқаулар жасауға үйрету керек және жоспарлау әрекеттерін үйрету қажет [2].

Түзету жұмысын баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып құру қажет.

Біріншіден, түзету алдыңғы жас кезеңінде қалыптаса бастаған және келесі жас кезеңінде дамудың негізі болып табылатын психикалық процестер мен жетілмеулерді түзетуге және дамытуға, сондай-ақ өтеуге бағытталуы керек.

Екіншіден, түзету және дамыту жұмыстары балалық шақтың қазіргі кезеңінде ерекше қарқынды дамып келе жатқан психикалық функциялардың тиімді қалыптасуына жағдай жасауы керек.

Үшіншіден, түзету және дамыту жұмыстары келесі жас кезеңінде сәтті дамудың алғышарттарын қалыптастыруға ықпал етуі керек.

Төртіншіден, түзету және дамыту жұмыстары осы жас кезеңінде баланың жеке дамуын үйлестіруге бағытталуы керек.

Сауықтыру бағыты. Баланың толық дамуы физикалық әл-ауқат жағдайында ғана мүмкін болады. Дәл осы бағытқа баланың өмірін ретке келтіру міндеттері кіреді: қалыпты өмір сүру жағдайларын жасау (әсіресе әлеуметтік жағдайы төмен отбасылардан шыққан балалар үшін), күннің ұтымды режимін енгізу, оңтайлы қозғалыс режимін құру қажет.

Сенсорлық және мотор сферасын дамыту. Бұл бағыт тірек-қимыл аппаратының сенсорлық ақаулары мен бұзылыстары бар балалармен жұмыс жасау кезінде өте маңызды. Сенсорлық дамуды ынталандыру балалардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру үшін өте маңызды.

Танымдық іс-әрекетті дамыту. Барлық психикалық процестердің (зейін, есте сақтау, қабылдау, ойлау, сөйлеу) даму бұзылыстарын толық дамытуға, түзетуге және өтеуге психологиялық-педагогикалық көмек жүйесі дамыған және практикада кеңінен қолданылуы керек.

Эмоционалды саланы дамыту. Балалардың барлық санаттары үшін басқа адамның эмоцияларын түсіну, олардың эмоциялары мен сезімдерін дұрыс көрсету және бақылау қабілетін білдіретін эмоционалды құзыреттілікті арттыру маңызды.

Белгілі бір жас кезеңіне тән қызмет түрлерін қалыптастыру: ойын, өнімді түрлер (сурет салу, мүсіндеу), білім беру, қарым-қатынас, жұмысқа дайындық. Әсіресе, оқуда қиындықтарға тап болған балаларда оқу іс-әрекетін қалыптастыру бойынша арнайы жұмысты атап өткен жөн.

Психикалық дамуы кешеуілдеуі бар балалармен жұмыс істеудің бірнеше дәстүрлі емес әдістері:

Денсаулық сақтау технологиясы.

Қамтуы:

1 Денсаулықты сақтау және ынталандыру технологиялары: динамикалық үзілістер, логоритмика, релаксация, саусак гимнастикасы, артикуляциялық гимнастика, көзге арналған гимнастика, тыныс алу гимнастикасы, сөйлеуді дамытуда үлкен рөл атқарады.

Бұл сабақтар баланың физикалық, психикалық, әлеуметтік-коммуникативті, сөйлеу және эмоционалды дамуы үшін өте пайдалы. Дұрыс сөйлеуі тынысының дамуы, қарқыны, ырғағы, музыканың экспрессивтілігі, қимылдары мен сөйлеуі туралы түсінік қалыптасады.

2 Салауатты өмір салты оқыту технологиясы: самомассаж, нүктелі самомассаж, .

3 Түзету технологиялары: ертегі терапиясы (ертегілерді тындайды, сурет салады,) мүсіндеу – қолдың ұсақ моторикасын дамытады.

Құрастыру технологиясы.

Мектепке дейінгі жастағы негізгі ойын және конструктивті қызмет түрлері екенін ескере отырып, айқын модельдеу сипатына ие осындай педагогикалық технологияларды дамытуға және енгізуге көп көңіл бөлінеді. Олар психикалық дамуы кешеуілдеген балаларда ойлау, зейін, есте сақтау қабілеттерін дамытады, сөйлеу және онымен байланысты емес іс-әрекеттерді қалыптастыруға мүмкіндік береді. ЛЕГО элементтерін басқара отырып, бала шығармашылыққа биім болады.

Саусақтарымызды жаттықтыра отырып, біз ми қыртысының жұмысына, демек, сөйлеуді дамытуға әсер етеміз. Сондықтан ұсақ моториканы дамытуға бағытталған лево технологияларын қолдану түзету жұмыстарында өте қажет.

Ойын технологиясы.

Оны кез-келген режимде қолдануға болады. Ойын технологиясы сипаттамалық әңгімелер құрастыру қабілетін дамыту үшін қолданылады, «ойыншықты тап», «ойыншық өзі туралы не айтады», «сикырлы сөмке» сияқты ойындарды қолдануға болады, оның барысында балалар тиісті ойыншықты сипаттайтын сын есімдерді таңдауға үйренеді (аю - ыңғайсыз, үлкен, мейірімді; Түлкі - айлакер, қызыл, қу).

Бұдан басқа да ойын-жарыстар өткізуге болады, мысалы, «Кім көбірек көре алады және айтады «, «Қуыршақ Айжан жайлы сен не айта аласың?». Оларда балалар объектіні, оның белгілерін өз бетінше анықтауға, оларды атауға, екі-үш сөйлеммен айтуға үйренеді. Мұндай ойын жағдайлары мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігін арттырады, балаларға үйлесімді мәлімдеме жасау үшін қажетті дағдыларды игеруге мүмкіндік береді.

Модельдеу технологиясы.

Модельдеу – бұл оқытудың барлық әдістерінің ерекше үйлесімі және визуалды, практикалық және ауызша үйлесімді бірігуі.

Балаларға ұсыныстар жасауға үйретеді:

- тақырыптық суреттер бойынша
- сюжеттік суреттер бойынша
- көрсетілген әрекеттер бойынша
- тірек сөздер бойынша

Сөйлемдерді модельдеу әр түрлі көрнекіліктің көмегімен жүзеге асырылады – схемалар, әріптер, суреттер, заттық ойыншықтар.

Модельдеу әдістері байланысты сөйлеуді дамыту үшін қолданылады.

Сипаттамалық әңгімелерді құрастыру үшін модельдеу қолданылады, олардың негізінде балалар мазмұнды әңгімелер құрастырды. Үйлесімді сөйлеуді оқытуда көрнекі модельдеу әдісі барлық мәлімдемелермен қолданылады: сипаттамалық әңгіме; қайталау; сурет және суреттер сериясы бойынша әңгімелер құрастыру;

Мнемокестелер балаларға өлеңдер, жұмбақтар жаттауға көмектеседі.

Сипаттамалық әңгіме моделінің элементтері символдар-нысанның сапалық сипаттамаларының алмастырғыштары:

- шамасы, түсі, пішіні
- құрамдас бөліктер;
- сапасы;
- нысанның жасалған материалы (жансыз заттар үшін);
- ол қалай қолданылады?
- несімен ұнайды?

Компьютерлік технология.

Жұмыста әртүрлі компьютерлік презентацияларды қолдануға болады:

- зейін, жады, қабылдау, есте сақтау қабілеттерін дамытуға арналған ойындар;

- дыбыстық толқындарды қолдана отырып, сөйлеу тынысын дамыту;

- артикуляциялық гимнастика, дұрыс артикуляциялық құрылымдарды дамыту, бұлшық ет қозғалғыштығын ауысуын дамыту;

- буындардағы, сөздердегі, сөз тіркестеріндегі дыбыстарды машықтандыру;

- фонемалық қабылдау, ана тілінің дыбыстарын есту және ажырату, саралау бойынша жұмыс. Сабактарда дыбыстарды ұянкатан, үнді-үнсіз, жануарлардың дауыстарын ажырату тапсырмасы бар презентацияларды қолдануға болады.

Суреттегі әңгімелерді жазу үшін.

Бұл тапсырманы 3 жолмен орындауға болады:

1 Экранда байланысты оқиғаны білдіретін 3-4 сурет көрсетіледі (1-басы, 2-жалғасы, 3-соңы). Балалар жай суреттерде бейнеленген оқиғаларды сипаттайды. Бұл жағдайда әр сурет келесі тарау ретінде әрекет етеді.

2 Балаларға тек бір сурет ұсынылады. Мұғалім сұрақ қояды: бұған дейін не болды? Кейін не болуы мүмкін? Мәлімдемеден

кейін шынайы оқиға ұсынылады және барлық суреттер экранда көрсетіледі.

3 Мұғалім экранда шатастырылған ретпен жүретін сюжетті суреттерді көрсетеді. Балалар бұл суреттерді ретке келтіріп, содан кейін дәйекті әңгіме құруы керек. Бұл баланың белгілі бір дәрежеде қалыптасқан логикалық ойлауының болуын көздейтін жұмыстың ең қиын нұсқасы.

Әзірленген және тәжірибеге енгізілген психикалық дамуы кешеуілдеу бар балалармен түзету жұмыстарында компьютерлік оқыту бағдарламалары мен ойындарды қолдану педагогикалық процесті ақпараттық-компьютерлік технологиялар негізінде жаңа оқу материалдарымен жабдықтау қажеттілігін анықтады, атап айтқанда жаңа авторлық ойындар жасау және жаңа бағдарламалар жасау. Әрбір авторлық компьютерлік ойын Күрделі, яғни дамуында кемістігі бар баланың жеке білім беру қажеттіліктеріне сәйкес келетін дәстүрлі және компьютерлік түзету оқыту құралдарының оңтайлы үйлесімі. Компьютерлік бағдарламаны пайдалана отырып көру, есту қабілетін қабылдау және пайдаланушы қызметінің нәтижелерін бақылау негізінде жұмыс жүргізіледі. Кейбір жаттығуларда құлаққа қосымша қолдау көрсету мүмкіндігі қарастырылған. Осылайша, орталық жүйке жүйесінің тұрақты визуалды-кинестетикалық шартты-рефлекторлық байланыстарын қалыптастыру үшін компенсаторлық механизмдер іске қосылады. Нәтижесінде, компьютерлік технологияны қолдану психикалық дамуы кешеуілдеу бар студенттердің түзету процесінде маңызды рөл атқарады деп қорытынды жасауға болады.

Қорытынды.

Осылайша, түзету жұмыста инновациялық әдістер мен терапияларды қолдану жалпы білім беру дағдыларын дамытады деп қорытынды жасауға болады: өмір сүруді үйрену қабілеті, «ересек – бала» қарым-қатынасы арқылы өзгеретін жағдайларға бейімделу мүмкіндігі, оның барысында қажетті қасиеттер дамиды; зияткерлік сала арқылы: логикалық, сыни, креативті, интуитивті ойлаудың жылдамдығы мен икемділігі; эмоционалды-еріктік сала, жұмыс қабілеттілігі дамиды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Дети с задержкой психического развития /Под ред. Т. А. Власовой и др. - М.: Педагогика, 1994.

2 Коррекционная педагогика /Под ред. В. С. Кукушина. – Ростов н/Д: «МарТ», 2002. – 304 с.

«СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ» ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

КУБЖЕСАРОВА А. Б.
тарих пәнінің мұғалімі, №4 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Қазіргі заманда білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, сауатты, жан жақты маман болу мүмкін емес. Жаңаша технологияларды меңгеру мұғалімнің интеллектуалдык, кәсіптік, адамгершілік, рухани, және де басқа көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу - тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Қазіргі кезде ҚР білім беру жүйесінің ең басты мақсаты - қазақ мектебі түрлерінің білім сапасының деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу. Ол үшін мектептерде жүйелі жұмыс атқару - еліміздегі ең маңызды әрі кезек күттірмейтін ауқымды істер. «Өткенге қарап басымызды иеміз, ертеңге қарап білек сыбанамыз» демекші, бүгінгі бала - ертеңгі жаңа әлем. Демек, бұрыннан қалыптасқан бағдарламамен тәртіп олескірген, тозған. Ал заманауи оқушы барлық тұлғасымен жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделу тиіс. Сондықтан оған жүйелі түрде көмек беріп, ынта ықыласын дұрыс бағыттайтын, қабілет-қасиеттерін дамытатын мектеп ортасы.

Білім туралы заңға сәйкес мұғалім оқушыға мемлекеттік өлшем деңгейіне төмен түсірмей білім беруі тиіс, бұл үшін оқытудың белгілі технологиясын игеру қажет. Осындай сұраныстарға орай оқытудың әр түрлі технологиялары жасалып, мектеп тәжірибесіне енуде. Осы технологиялар теориялық тұрғыдан дәлелденіп, тәжірибеде жақсы нәтиже жеткізіп жүр. Сондықтан таңдап алған проблемалық тақырыбым: «Сын тұрғысынан ойлау технология» негізінде оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастыру.

Мақсаты: өз бетімен шығармашылықпен жұмыс істей алатын тәзімді, жан - жақты бала тәрбиелеу.

Міндеті: жеке тұлғаның ойлау қабілетін жетілдіру, интеллектуалды шығармашылық жұмысын қалыптастыру. Қазіргі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесінің басты міндеті-білім берудің ұлттық модуліне өту арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық дәрежеге жетелеу.

Педагогикалық технология қазіргі талапқа сай анықталып, іріктеліп, реттелген оқытудың жаңа мазмұнын, әдіс-амалдардың, дидактикалық талаптардың психологиялық-педагогикалық жиынтығы.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы оқытуды дифференциялауға негізделген, оқу үрдісіндегі мұғалім мен оқушының, оқу мазмұны мен түрдің, әдістері мен амалдардың, мақсатының ықпалдасу заңдылығының жүйесі. Бұл технологияның ең басты ерекшелігі оқушының мұғалімнің белсенді шығармашылық жүйесі қалыптасады.

Бұл технология біріншіден, дамыта оқыту идеясын жүзеге асыруға мүмкіндік береді, өйткені ол оқушының ойлауын, елестету мен еске сақтауын, ынтасын, белсенділігін, білім сапасының дамуына көмектеседі. Сын тұрғысынан ойлау педагогикалық технологиясының өзіндік ерекшеліктері мынада:

- білім стандартына сай толық нәтиже береді;
- диагностикаға қарай ден қою және оқу нәтижесін шынайы бағалауға қол жеткізеді;
- дидактикалық үрдістің тұтастығы;
- оқушының оқу-танымдық қызметінің құрылымы мазмұнын анықтайтын оқу үрдісі жобасының болуы. Бұл технологияның жемісі сол оқушының өз бетімен оқуына, ақпаратты өз бетімен өндеуге, ешкімнің көмегісіз өз бетінше ойланып шешім қабылдауға дағдыландырады. Әсіресе, тарих сабағына өз ойын тұжырымды жинақтап, тарихи тілде сөйлеуге дағдыланады. «Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы» - алған білімін өмірде қолдана алатын, өзін таныта, дамыта білетін жеке тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік тудыратын технология.

1 Баланың бойындағы құмарлығын, қызығуын жойып алмай, оны үнемі алға жылжуға деген талап - тілектерін, сұраныс пен мұқтаждарын ескеру, шығармашылығын жетілдіру.

2 Білімді өз бетімен іздену арқылы ойлауға жағдай жасау.

3 Өзін-өз дамытатын тұлға қалыптастыру. Сын тұрғысынан ойлау - шындалған ойлау. Сын тұрғысынан ойлау және оның бағдарламасы үш деңгейден тұратын оқытумен үйрену моделі:

Олар:

I. Қызығушылығын ояту

II. Мағынаны тану.

III. Ой толғаныс.

Оқытушылардың қызығушылығын ояту үшін байырғы білімін еске түсіртіп, жана тақырып туралы болжам жасатып және сауал қоюға үйрету қажет. Мазмұнды тану кезеңінде оқушылар жана тақырыпты өз бетімен түсініп, қабылдап алу керек - әр түрлі сұрақ қоюды, жана білімді сын елегінен өткізе білуі керек содан соң

ойлану, толғану сатысында оқитын тақырыпты саралап, өздерінің не үйренгенін байқап, ойлауын терендете түсіде.

Зерттеу мәселесі: Біздің алдымызда мынандай сауал үнемі болуы тиіс деп ойлаймын: Біз ең жақсы жолмен ХХІ ғасырдың демократиялық қоғамына оқушыларды қалай дайындай аламыз?

Үйрену кезінде ең маңыздысы, ол - мазмұн. Сын тұрғысынан ойлау маңызды болғандықтан, ол өзінен-өзі келмейді, сондықтан кез келген нәрсеге сын тұрғысынан қарап, тәжірибе алужерек. Сын тұрғысынан ойлау - бір мәселенің, мазмұнның, ойлау іс-әректің нәтижесі, қорытындысы.

Оқушыда ойлау мен оқуда екпінді іс-әрекет жеткіліксіз болса, онда сын тұрғысынан ойлау туралы сөз болуы мүмкін емес.

Мектепке енжарлықпен қарап, білім мұғалім мен мәтінде деп түсінсе, онда сыни ойлау туралы әңгіме болмау керек. Оқушы өз білімін жинақтағанша, өзі білімді қорытып айтпайынша, сын тұрғысынан ешқандай ойлай алмайды.

Біз, мұғалімдер көп жағдайда оқушылар не ойлайтына немесе қандай ақпаратқа талдау беретіне сенімсіздікпен қараймыз, не қорқамыз.

Расында, оқушылар өз ойларын мұғалім бағалайтынын түсінгенде, олардың идеяларына құрметпен қарайтындығына сенгенде, олар сыни тұрғыда ойлай алатын дәрежеге жетеді. Сыни тұрғысынан ойлауды жүзеге асыру үшін мұғалім мықты тұлға болуы керек. Сын тұрғысынан ойлауды қолдау немесе оны сәтсіздікке ұшырату мұғалімнің сұрағына тікелей байланысты.

«Ақпараттар мен идеяларды ортаға салып талқылаумен қатар мұғалім ең мәнді нәрсені өз ісімен, білімімен көрсетеді»

Сын тұрғысынан ойлауды қамтамасыз етуге мүмкіндік туғызатын іс-таралар мына төмендегідей:

1 Сын тұрғысынан ойлауды тудыру үшін уақыт беру, қолайлы мүмкіндік жасау

2 Оқушыларға ойлану-толғануға рұқсат беру.

3 Әр түрлі идеялар мен пікірді қабыл алу.

4 Үйренудегі оқушының екпінді ісін қабыл алу.

5 Егер оқушы қолайсыз жағдайға түсіп қалса, әжуасыз екендігіне сендіру.

6 Әрбір оқушының жасаған сынына және сын көзбен қарау қабілеттігіне сенім білдіру.

7 Сын тұрғысынан ойлауды бағалау.

Мұғалімдер оқушылардың ойлау іс-әрекеті еркін болу үшін ойлауға, шығармашылыққа, ізденуге рұқсат беруі керек. Оқушылар осы құбылысты жақсы түсінгенде сын тұрғысынан саралауға ынтамен кіріседі.

Сын тұрғысынан ойлауда белсенділік танытып жұмыс жасау мәнді. Сын тұрғысынан ойлау технологиясымен сабақ жүргізе бастағаннан бері оқушылардың белсенділігі артып, өзінің ойын нақтылап, жүйелеп, талдап, өз ойын ашық айта бастағанын байқадым. Оқушылардың айтуынша сабақтар қызықты өтеді, өз ойымызды емін-еркін айта аламыз, «қате болып кетеді-ау, мұғалім дұрыс емес деп» айтады деп қорықпаймыз. Бір-бірімізді тыңдаймыз, көп ізденіп, көп оқып сынып оқушылары сені сыйлайтын, санасатын дәрежеге жете алатынымызды байқадық - дейді.

Оқушыны үнемі дамушы тұлға екенін басты назарда ұстау үшін:

- сабақ үрдісінде барлық іс-әрекет оқушының дамуына бағытталады;
- оқыту мазмұнына байланысты мақсат пен міндетті дұрыс қою қажет;

- мұғалім мен оқушы арасында достық қарым-қатынас орнату қажет;
- жеке тұлғаны танымдық іс-әрекетінің иесі екеніне көзін жеткіземін;

Келесі нәтижелерге жеттім:

- Ұжыммен бірігіп жұмыс жасауды үйренеді ;

- Бір-бірінің пікірін тыңдап, бағалауға дағдаланды;

- Еркін сөйлеулері байқалады ;

- Бір фактінің екінші фактімен салыстыра бағалауға дағдылана бастайды;

- Бір-біріне жүйелі сұрақ қоюға тырысатын болады.

«Білемін», «Білім келеді», «Үйрендім» стратегиясымен жұмыс жүргізе бастағанда оқушының бұрын білгендеріне білім қосып отыратынын байқадым. Жоғары сыныптардағы оқушыларға тарихи-роман, дастан, жырлар оқыту өте қиын. Осы «ББҰ» стратегиясын пайдалана отырып оқушылардың кітапқа деген көзқарастарын өзгерттім. Оларға үйден тарихи романдар, дастандар оқып келуге, осы «Білім келеді» графасын толтыруға бағыт-бағдар беремін.

«Сын тұрғысынан ойлауды» дамыту бағдарламасы арқылы жұмыс жүргізе отырып мен мынадай мақсат қойдым: жеке оқушыларының өзі алған білімін әрі қарай дамыта алу, басқалармен бөлісе білуін бақылау. Өз пәнімде СТО бағдарламасын пайдалану барысында оның ерекшеліктерін үнемі байқап отырдым, сондай-ақ сын тұрғысынан ойлау арқылы оқушыларды одан әрі дамытуға болатынына көзім жетті. Олар өз бетінше ізденіп, түрлі тақырыптарда бір-бірімен ой бөлісіп, пікір алмаса бастады.

Бұл жетістік - бағдарламасының нәтижесі. Іздеп жүрген сыр сандықтың кілтін тапқандай әсерде болудамын.

«Жаман ұстаз ақиқатты өзі айтып береді, жақсы ұстаз оқушыны өз бетімен ізденуге итермелейді» - дегендей осы технологиялармен жұмыс істегендерге зерттеу жүргізіп, ақырғы нәтижеге жеттім.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Тұрғынбаева Б. А. Дамыта оқыту технологиялары. – Алматы к, 2000.

2 Ташенова А. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту Білім – Образование. – 2006, №2.

3 Жеке тұлғаға бағытталған сабаққа қойылатын талаптар // Қазақстан тарихы әдістемелік журнал. -2008.18-24 б

4 М. М. Жанпейісова (1998) «Модульдік оқыту технологиясы».

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ

КУЛЬЖАНОВА К. Д.

учитель истории, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

В условиях обновления содержания образования развитие у учащихся навыков анализа, синтеза, выделение главного, умения делать выводы является важным моментом в формировании и становлении современной, активной, самостоятельной личности. При организации учебного процесса наиболее успешный метод в изучении истории является использование метода развития критического мышления учащихся. Методы и приемы развития критического мышления способствуют формированию у учащихся умения анализировать исторический источник и находить общий принцип каких-либо событий, их основную идею, помогает сформировать особый склад мышления и познавательной деятельности у учителя и учащихся. Критическое мышление отличается логичностью и умением учесть свою точку зрения и другие мнения, а если необходимо, то отказаться от собственных предубеждений. Целью технологии критического мышления является формирование таких гражданских умений и навыков, как умение вырабатывать свое собственное мнение, осмысливать опыт, приходиться к определенным умозаключениям, логично выстраивать цепь доказательств, выражать себя ясно и уверенно

[1, с.35]. Основная роль на уроке истории отводится тексту. Ведь учащиеся непосредственно должны его читать, уметь пересказать, проанализировать, важно уметь слушать и слышать другую точку зрения, понимать, что и она имеет право на существование.

На уроках истории, на стадии вызова, использую один из приемов развития критического мышления - «Понятийное колесо». Данный прием напоминает колесо, в центре которого пишется ключевое понятие, или тема урока, а вокруг него ассоциации или словосочетания, по данной теме, которые предлагают дети. Например, по теме «Казахское ханство», учащиеся предложили такие ассоциации – хан, самостоятельность, государство, ханская ставка, пастбища, родовые земли, султаны, баи, простой народ. Данные понятия можно сгруппировать по отдельной теме, а затем назвать признаки, по которым проводилось объединение. Таким образом «колесо» выстраивается в стройную логическую схему урока.

Большой поток информации в современном мире требует от человека умения выделять главное, синтезировать полученную информацию, акцентировать внимание на главном. Одним из приемов, который способствует внимательному и лучшему запоминанию текста является прием «Инсерт». При самостоятельной работе с текстом учащимся предлагается различными символами, знаками, выделять важную информацию при изучении темы, отмечать непонятное, требующее дополнительных знаний, специальным значком отметить то, что идет вразрез с имеющимися у ученика представлениями. Данный прием способствует развитию аналитического мышления, является средством для отслеживания учебного материала [2, с.13].

На уроках истории необходимо, чтобы учащиеся умели работать с текстами различных источников. Приём ПОПС (позиция, обоснование, подтверждение, следствие) помогает аргументировано высказать точку зрения, как автора документа, так и самого ученика. Предлагается прочитать документ, выделить основную мысль, начиная её словами «Я считаю, что...». Далее обоснование: «Потому что...». Подтверждается эта мысль словами из текста: «Я могу это подтвердить...». И в конце делается вывод: «Следовательно...». Учащиеся должны сделать вывод, который не противоречит первому высказыванию, и даже может его в чём-то повторить.

Уроки истории всегда насыщены наглядным, демонстрационным материалом (карты, презентации, видеофильмы). Но при использовании приема «Кластер» при работе в группе, мыслительные

процессы можно сделать наглядными, которые происходят при погружении в тему. На середине листа записывается основное слово (идея, тема), затем учащиеся должны выполнить записи слов или предложений вокруг основного слова, выражающие идеи, факты, образы. По мере появляющихся записей, появившиеся слова соединяются прямыми с ключевым понятием. В итоге получается определенная логическая структура, которая графически отображает тему урока. Вначале учащиеся в группах знакомятся с новым материалом, затем происходит взаимообмен информацией, учащиеся должны найти ключевую идею темы и подобрать смысловые единицы, связанные с ней. Затем учащиеся, проявляя свое творчество, составляют кластер, в котором отражают содержание материала, после проходит защита подготовленного кластера, на завершающем этапе происходит оценивание работы в группах и подведение итогов. Данный прием позволяет повторить, закрепить и систематизировать пройденный учебный материал, а также, вычлнить причинно-следственные связи исторических процессов. Приемы развития критического мышления применяются на всех этапах учебного процесса. В конце урока, на стадии рефлексии, эффективным для использования является прием синквейна (пятистишие). Синквейн позволяет научить излагать личное отношение к историческому событию или деятелю, учащиеся смогут подвести итоги размышления, сделать вывод. Именно в письменной работе критическое мышление учащихся развивается творчески. В первой строке синквейна указывается тема, в основном это выражено именем существительным, во второй строке – описание темы, используют два прилагательных, в третьей строке - тремя глаголами необходимо описать действия темы, в четвертой строке – автор фразой из четырех слов, выражает свое отношение и чувства к изученной теме, в последней строке учащиеся должны подобрать синоним к первому слову. Этот прием позволяет вовлечь в учебный процесс всех учащихся, выявить главные в учебном материале, создать условия для развития творчества, повысить самооценку слабых учащихся.

Использование различных методов и приемов развития критического мышления на уроках истории позволяет сформировать необходимые умения и навыки у учащихся: повысить устойчивый интерес к предмету; находить, осмысливать, использовать важную информацию; критически относиться к историческим событиям; проявить творческие и коммуникативные навыки в

процессе обучения; формируются умения сравнивать исторические события; выявлять проблемы, содержащиеся в тексте, вести поиск необходимых сведений, используя различные источники информации [3, с.12].

ЛИТЕРАТУРА

1.Алиев С. З. Развитие критического мышления на уроках истории и права. История Казахстана: преподавание в школе: Алматы; №5, 2009 г.

2.Бахарева С. Развитие критического мышления через чтение и письмо. Новосибирск: Новосибирский ИПКПРО, 2003 г.
3.Альдикенова С. К. Опыт использования приемов и методов технологии развития критического мышления на уроках истории Казахстана. История Казахстана: преподавание в школе: Алматы; №8, 2012 г.

«ҚАЗАҚ САТИРАСЫ – МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДА» Өңір тарихын зерделеуші тұлға – Жанат Тұрғанбекұлы және оның мұрасы

КУЛЬМАГАНБЕТОВА Р. А.

гуманитарлық ғылымдар магистрі, тарих пәнінің мұғалімі, Екібастұз қ.
ЖҰМАЖАН М.

11 сынып, №18 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Болашағын ойлайтын ел дананың ісін балаға үлгі ететіні ежелден белгілі қағида. Шүкір, ел болып ең дүрмектің ішіне енгелі саяси-экономикалық ахуалымызды көтеріп қана қоймай, мәдени-танымдық кеңістігіміздің көкжиегін кеңейтуге де баса назар аудардық. Ұлы даланың ұрпақ тәрбиесі баладан басталады. «Мәдениет – ұлттың бет-бейнесі, рухани болмысы, жаны, ақыл-ойы, парасаты. Өркениетті ұлт, ең алдымен, тарихымен, мәдениетімен, ұлтын ұлықтаған ұлы тұлғаларымен, әлемдік мәдениеттің алтын қорына қосқан үлкенді-кішілі үлесімен мақтанады. Сөйтіп, тек өзінің ұлттық төл мәдениеті арқылы ғана басқаға танылады.» Н. Ә. Назарбаев.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаев бастауымен құрылған «Мәдени мұра» Мемлекеттік бағдарламасы Қазақстанның үлкен мәдени мұрасын, мемлекеттік тілде білім қорын, тарихи-мәдени және сәулет ескерткіштерін қалпына келтіруді, ұлттық әдебиет пен жазудағы көпқасырлы тәжірибені

біріктіруді зерттеудегі бірыңғай жүйе қалыптастыруда игі істердің бастамасы болды [1].

Қазақ сахарасының біртуары

Сурет 1 – Жанат Тұрғанбекұлы (1949-1997 жж)
Қазақстан Республикасының Журналистер одағының мүшесі

Жанат Тұрғанбекұлы Баянауыл ауданы, Жаңа тілек ауылында 1949 жылдың 17 тамызында дүнге келген. Әкесі Олжабекұлы Тұрғанбек – механизатор, еңбек озаты, алғашқы комбайнды тізгіндеген озық комбайнер болды. Қарымды қаламгер, тамаша журналист Жанат Тұрғанбекұлы ағаларымыздың арасында аман жүрсе, биыл жетпіс екі деген жастың жотасына жететін еді. Ол-Ертіс-Баян өңіріне ерте танылған қаламгер, өткір мәселелерді өжет көрген журналист. Өмірден де ерте озды. Кейінгі жылдары жергілікті басылым беттерінде Жанат жайлы сирек жазылып жүр. Елуге жетпей, екі кез жерге еніп кете барған жанның көп қаламдасы секілді есімі жиі ескеріле бермейді. Осы олқылықтың орынын толтыру, аруақ алдындағы парызымыздың бір парасын адал асыл мақсатымыз.

Сурет 2 – Жұмажан Меруерт. «Туған өлкенің дара тұлғалары» журналист Жанат Тұрғанбекұлы жайлы естелікті жазу үстінде.
Жанақов Жұмажан (атам) және Жанақов Секен (ағам)
Баянауыл тумасы

Павлодар облысының «Қызыл ту» газетінде ұзақ жылдар еңбек еткен Қазақстан Журналистер одағының мүшесі Жанат Тұрғанбекұлының «Бір сомның әлегі» кітабының тұсау кесерінде болған мектебіміздің оқушысы Тұрсын Ұлан мен тарих пәні мұғалімі Құлмағанбетова Роза Әубәкірқызы былайша еске алады: Тұсаукесер жиында Жанат Тұрғанбекұлының көзін көріп, қызметтес болған ақын, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, халықаралық «Алаш» сыйлығының иегері Арман Қани, жазушы, журналист, Қазақстан

Жазушылар Одағының мүшесі Ғалымбек Жұматов, Қазақстанның құрметті журналисі, «Қазақ тілі» қоғамының облыстық филиалының төрағасы Социал Әйтенов, Жанат Тұрғанбекұлының інісі Сағат Тұрғанбекұлы құрметті қонақ ретінде қатысып, өз естеліктерімен бөлісті. «Бір сомның әлегі» кітабы 4 бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімі Жанат Тұрғанбекұлының өзін-өзі сықақ әңгімелерінен тұрса, екінші бөлімге өткір мақалалары топтастырылды. Үшінші бөлімде ел аузынан жинаған әңгімелері, төртінші бөлімде журналист туралы естеліктер берілген. Кітаптың жарыққа шығуына орай оқушылар арасында облыстық сатиралық әңгімелер мен эссе жазу байқауы ұйымдастырылды. Байқау облыстық мәдениет, тілдерді дамыту және архив ісі басқармасының және «Шаңырақ» орталығының қолдауымен өтті. Байқаудың бірінші кезеңіне 30-дан астам оқушы қатысып, сатиралық әңгіме жазып сынға түсті. Бүгінгі екінші кезеңге үздік деп танылған 8 оқушы өтіп, эссе жазудан бақ сынады. Талантты журналистің өмірдегі інісі, өнердегі ізбасары елімізге белгілі айтыскер ақын Асығат Тұрғанбек ағасының қоғамдағы мәселені жеткізуде сатираны қолданған мықты қаламгер, табанасты өлең шығаратын ақындығы болғанын атап өтті [2].

Жапан далада жалғыз жүйіктеген жүйріктей өмірден ағындап өткен оның қалдырған жолы мен жалы - жазған шығармалары. Сондықтан, жиырма жылдық журналистік жолы сарғайған газет тігінділерінде ғана емес, сағынған дос-жаран, сыйлы әріптес аға-інілерінің жүрегінде сайрап жатыр. Сол жолға жақсылап үңілейікші...

Сурет 3 – Облыстық байқау жүлдегері Жұмажан Меруэрт

Арнайы жүлде тағайындаған Баянауыл аудандық «Баянтау» газетінің редакторы Қабділәшім Еламан Хасенұлы жүлдегерді Алғыс хатпен марапаттап, ақшалай сыйлығын табыс етті.

Бала Жанат ауылдық мектепке білікті ұстаздардан тәлім алып, тәртіп пен талапқа негізделген кеңестік кезеңде өсіп, жастайынан шығармашылық бағытты таңдап, журналист болуға машықтанады. 4-ші сыныпта оқып жүріп-ақ, балаларға арналған республикалық басылымдарға мектеп өмірі туралы мақала, атырнақалды өлеңдерін жіберіп тұрады. Өз сөзімен айтсақ, ақжурналистік қызметті таңдауына басты себепкер, қаламын ұштауға алғашқы тәлімгер тәрбиеші болған - «Қазақстан пионері» газеті». Баянаула бауырындағы жас талапқа Ә.Жапаров, Е.Домбаев, Ж.Темірбеков сынды журналистер үнемі ақыл-кеңес айтып, хат жолдайтын. Жанаттың жолында өшпес із қалдырған 1964 жылы еді. Дәл сол жылы таңдаулы 30 жас тілшінің қатарында газеттің арнаулы кітапханасын сыйға алды. Ал 1965 жылы оған Бүкілодақтық «Артек» пионер лагеріне жолдама беріледі. Бұл жағдай қиялы жүйрік, ойы асқақ, талабы зор тас түлекке бір жола журналистік жолды таңдауына қайрат бітіргені анық.

Бала ақын боп танылып үлгерген 8-ші сынып оқушысы бұдан былай Баянауыл аудандық «Жеңіс», Павлодар облыстық «Қызыл ту» газеттерімен байланыс жасай бастайды. Алғашқы тәлімгерлердің бірі-баянауылдық журналист, марқұм Қайыржан Темірбеков болса, атырнақалды өлеңдеріне жылы пікір білдіріп, жариялауына қамқорлық жасаған Мұхаметжан Дәуренбеков-тің. Ал облыстық газет бетінде алғашқы хаттар, корреспонденция, суреттеме, очерктерін жариялап, ағалық ақыл-кеңесін айтып, өзара хат алмасып тұрған ардагер журналист, марқұм Төлеубек Қоңыровты (сол уақытта ауылшаруашылығы бөлімінің менгерушісі) Жанат осы редакциядағы алғашқы ұстазына балады [3].

Жанат журналистің шығармашылық мұраларының - мектеп оқушыларының рухани-адамгершілік тәрбиесіндегі орны.

Жоғары кәсіби білім берудің қазіргі жаңа парадигмасы мектеп оқушыларына білімдік, рухани, зияткерлік, мәдени және әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыруға, жеке даралық қабілеттіліктерін қолдауға, тұлғаның өзін-өзі шынайы көрсете алуына мүмкіндік беретін оқыту мен тәрбиеге бағытталады. Жастар қоғамдық әлеуметтік өзгерістердің басты факторы, табысты, білімді ерекше әлеуметтік топ ретінде еліміздің өркендеуін қамтамасыз ететін күш болғандықтан бүгінгі таңда оқушыларға берілетін адамгершілік

тәрбиені рухани жаңғырумен сәйкестендіру қажеттігі туындайды. Қазіргі жастар кәсіби терең білімді, бәсекеге қабілетті, кісілігі биік, цифрлық сауаттылықты еркін меңгерген, әлем тілдерін білуге құштар, ақылөйі толысқан кемел тұлға болып қалыптасуы қажет. Сондықтан да болар тәуелсіздігіміздің 30 жылдық тарихында жастар мәселесі Елбасының Қазақстан Халықтарына әр жылғы Жолдауларында, «Мәңгілік Ел», «Ұлт жоспары 100 нақты қадам», «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» сияқты құжаттарда орын алып, оқутәрбие ісінің өзегіне айналса, биылғы ел Тәуелсіздігінің 30 жылдығы қарсаңында жастардың қоғам өміріндегі рөлін айқындай түседі. Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді» деп жастарға үлкен жауапкершілік артқаны белгілі [4].

Мектеп қабырғасындағы оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесі «білім беру», «оқыту» және «тәрбиелеу» деп аталатын тұтас педагогикалық үдерісте үздіксіз жүріп жатады. Жыл бойында оқытылатын пәндердің білім Туған өлкенің дара тұлғалары өмір жолының оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесіндегі орны мазмұнында, тәрбиелік іс-шараларда болашақ ұрпақтың рухани-адамгершілік тәрбиесін дамытудың ұтымды жолдары қарастырылады. Сондай арнайы курс, үйірмелер қатарында «Өлкетану» сабағы және «Жас талап» үйірмесін атап айтуға болады. Бұл жобаның арқауы болып отырған Жанат журналистің ғаламат туындылары оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуіне, өзін-өзі дамытуына, өзінің өмірлік жолын дұрыс түсінуіне ықпал ететіндей мақсатқа құрылады. Оқу пәндерінің мазмұнына және арнайы курс бағдарламасына сәйкес 5-7 сынып оқушылары тарих сабақтарында «Өлкетану» сабағын кіріктіріп оқиды. Пәннің мазмұнында рухани тұлғалардың тәрбиелік мәні жоғары және адамның өзін-өзі тануына ықпал ететін шығармаларынан үзінділер алынады [5].

Сурет 4 – Жұмажан Меруерт
Жанат Тұрғанбекұлы ауылының тумасы атам
Жанаков Жұмажанмен

Пәннің мақсаты – оқушылардың рухани адамгершілік тәрбиесін халқымыздың ғұлама, ақын, ойшылдарының еңбектерінде айтылған даналық ойлары негізінде дамыту. Зерттеудің материалдары мен әдістері. Мектеп оқушыларының тұлғалық дамуы ескеріліп, Ұлы дала ойшылдарының «Өзін-өзі тану» пәнінің білім мазмұнына енген оқу материалдары талданып, оларды оқытудың кейбір үлгілері көрсетілді. Әдебиетті шолу Адамзат баласының асыл армандарының бірі келешек өмірді жалғастыратын өнегелі ұрпақ тәрбиелеу болса, ол арман халқымыздың өрелі ойы, тағылымды тәлімі және терең тарихындағы рухани құндылықтармен үндесіп жатады. Рухани-адамгершілік тәрбие жеке адамның жан-жақты дамып жетілуіне бағытталған, жағымды мінез-құлықтағы адами тәртіп пен дағдыны қалыптастыратын гуманистік негіздегі жалпы тәрбиенің құрамдас бөлігі. Қазақ халқының тұрмыс-тіршілігіндегі өнеге мен өсиетке негізделген нақыл сөздер, тәрбиелік иірімдер ұлттық келбет пен ұлттық мінезден туындап отырған. Бұл дәстүр атабабаларымыздың сара жолы, болашақ ұрпағына қалдырып кеткен аманаты және ұлттық мұраты, адамгершілік тәрбиесінде халық тәжірибесінің, дала даналарының ой-пікірлерінің орны ерекше болуы да осыдан.

Ж.Тұрғанбекұлының қаламгер ретінде де, азамат ретінде де ерекше шыңдалған кезеңі - «Қызыл туда» жұмыс істеген

жылдары. Қазақстанның құрметті журналисі С.Әйткенов: «Біздің бөлімде бұрын екеу едік. Енді Жанат келген соң үшеу болдық. Әбдеш Баймұрзин ағамызбен 7-8 жылдай жұп жазбай үйренісіп қалғанбыз. Төрт жыл ол кісі менің бастығым болса енді ол маған қарайды. Мені бөлім меңгерушілеріне ұсынған тағы өзі. Менің аға тілшілігімді Әбекең атқарады. Жанат қатардағы тілші. Біз осылай өнеркәсіп, құрылыс және транспорт (қазір көлік дейміз) саласы бойынша үш адам қол ұстаса еңбек еттік...»-деп жас журналистің облыстық газеттегі алғашқы жұмыс күндерін есіне алады [6].

Сурет 5 – Ғылыми жоба жазу барысындағы арнайы кездесу

Ақын, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері. Қ.Р еңбек сіңірген қайраткері Арман Қани және талантты журналистің өмірдегі інісі, өнердегі ізбасары, елімізге белгілі айтыскер ақын Асығат Тұрғанбекұлымен кездесу өтіп, сұхбат жүргізілді.

Қорыта айтқанда, Ұлы дала тұлғаларының шығармаларында айтылған кемеңгерлік ой-пікірлердің өнегелік сипаты, Туған өлкенің дара тұлғаларының рухани-адамгершілік тереңдігі қазіргі замандағы мектеп табалдырығында білім алушы оқушылардың тәрбиесіне негіз болатын құндылықтар екендігі сөзсіз. Мектеп оқушылары рухани мәдениеттің жаңғыруын ұлттық әдеби мұраларға деген қызығушылық пен құрмет тұрғысында түсінуі олардың бойында өз халқына деген мақтаныш сезімдерін ұялатады. Жас ұрпақтың өмірге бейімделуінде, өзінің болашағын болжай алуында, тұлғалық қалыптасуында өзінің құндылығын жоймай келе жатқан Ұлы дала

тұлғаларының тағылымы терең тәрбиелік мәнді туындыларының орны ерекше болуы да осыдан. Қазақтың арғы-бергі тарихында бүгінгі ұрпақ ұялатын ұятты оқиға болған емес. Ұшқан құстың қанаты талатын кең байтақ Ұлы дала төсінде батыр бабалар тұлпардың тұяғын тоздырып жасаған ерліктері бізге аңыз болып жетті. Көкірегі кеніш, сөзі пейіш ақберен ақындарымыздың халықтың намысын оятып, жігерін жаныған ғибратты өлеңдері ауыз әдебиеті арқылы бізге жетті. Қауырсын қаламын жанына серік етіп, халқына даналықтың сәулесін шашқан данышпан ғалымдардың даңғайыр еңбегі ұрпақтан-ұрпаққа аманат болып бізге жетті. Біздің осындай тамаша тарихымыз өскелең ұрпақтың рухын оятып асқақ армандарға бастай береді. Туған жерге туынды тік! Халқыңа осылайша үндеу тастаған Елбасы – Отанды сүю отбасыдан басталатынын айта келе, - «... Патриотизм туған үй мен туып-өскен өңірден басталады [7].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Жанат Тұрғанбекұлы. Бір сомның әлегі – Павлодар, Қазақстан, 2019. Б. 152 [1].
- 2 Жанат Тұрғанбекұлы. Тарихи таным қызықтырады / Сарыарқа самалы, 1929-2009. Б. 90-91 [2].
- 3 Жанат Тұрғанбеков. 14 кітап / С.Торайғыров атындағы МУ-нің Е.Бекмаханов атындағы «Өлке мен этнографиясын зерттеу орталығы». – Павлодар: ЭКО, 2003. – 126 бет. [3].
- 4 Арман Қани. Жанат журналист (мақалалар, естеліктер, зерттеулер, поэмалар, арнау өлеңдер) – Павлодар: ЭКО, 2019. – 152 б. [4].
- 5 Айбек Оралхан. Жанат жайлы естеліктер. // – Павлодар, 2019. Б. 6-15 [5].
- 6 Социал Әйтенов. Еңбекқор еді Жанатым. – Павлодар: ЭКО, 2019. - Б. 138[6].
- 7 Ғалымбек Жұматов. Өзіндік жол іздеуші еді. – Павлодар: КАЗақпарат, 2019. – 133 б. [7].

ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК DAҒДЫЛАРЫН ДАМУҢУ

КУШЕРБАЕВА И. Қ.

ХББ Назарбаев Зияткерлік мектебі, Павлодар к.

Қазіргі таңда оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастырып, дамыту жаңартылған білім беру мазмұнының негізгі мақсаттарының бірі десе де болады. Оқушылардың зерттеушілік дағдысын дамыту күрделі үдерістің бірі. Ол тек оқушы тарапынан ғана емес мұғалім тарапынан да көптеген ізденіс жұмыстарын талап етеді. Осы мақалада оқушылардың зерттеушілік дағдыларын проблемалық оқыту арқылы қалай дамытып, жетілдіруге болатыны туралы сөз қозғалады.

Зерттеу мәселенің өзектілігі. Ғылыми-техникалық және ақпараттық прогрестің қазіргі кезеңі бәсекелестіктің шыңында екені белгілі. Әлемдік қоғамдастықтың барлығы жаңашылдыққа ұмтылатыны да жасырын емес. Сонымен қатар, бәсекеге қабілеттіліктің маңызды факторлары ретінде: білікті, шығармашыл болуы; шығармашылықтарын ұйымдастыра білу; инновациялық ойды қабылдауға және оны жүзеге асыруға жағдай жасауға дайын болу.

Біз қазіргі кезде елде нарықтық экономикаға енген мемлекет пен қоғамның қажеттілігі, мобильді, креативті ойлайтын тұлға және шығармашылықты, жаңашылдықты ынталандыру үшін жұмыс жүйесінің болмауы арасындағы қайшылықты байқаймыз. Демек, шығармашылық үшін жағдай жасау қоғамдық және мемлекеттік өмірдің барлық деңгейлерін, соның ішінде жалпы білім беру саласын қазіргі заманғы ұйымдастырудың негізіне айналады. Осыдан жеке тұлғаны белсенді қалыптастырумен қатар үлкен өмірге дайындаудың да маңызы зор екенін түсінгеніміз абзал. Сондықтан болашақта баланың жеке басын өзін-өзі тану мүмкіндігі бұл процестің қаншалықты тиімді болатынына байланысты. Алайда, қазіргі білімнің көп бөлігі дайын түрде ұсынылады және қосымша іздеу күш-жігерін қажет етпейді және оқушылар үшін басты қиындық-ақпаратты өздігімен іздеу, білім алу [1].

Сондықтан оқу процесінің тиімділігін арттырудың маңызды шарттарының бірі оқу-зерттеу қызметін ұйымдастыру және оның негізгі компоненттерін, соның ішінде зерттеу дағдыларын дамыту болып табылады. Оқу-зерттеу іс-әрекетінің құрамдас бөлігі ретінде зерттеу дағдыларын дамыту оқушыларға бағдарламаның талаптарын

жақсы орындауға көмектесіп қана қоймай, сонымен бірге олардың логикалық ойлауын дамытатын болады. Зерттеу дағдылары тек оқу ғана емес, сонымен бірге тәрбиелік, дамытушылық мәнге де ие. Олардың арқасында оқушылардың білім алу процесі ақыл-ойды дамытудың қозғаушы күшіне және стандартты емес ойлау, шығармашылық тұлғаны тәрбиелеудің маңызды факторына айналады, өйткені ол мектеп оқушыларының танымдық белсенділігін, қиын жағдайда шешім табуға мүмкіндік береді.

Оқушыларға проблемалық сұрақ, өзіндік іздену жұмыстары кезінде туындаған мәселелер анықталды. Бұл мәселені шешіп, жүйелі жұмыс жасаудың қажеттілігі туындады. Сол себептен іс-әрекеттеугі зерттеу жұмысын жүргізуді жөн көрдім.

Іс-әрекеттегі зерттеуге бір сынып оқушылары алынды. Бұл сыныпты таңдауымның себебі, зерттеу дағдыларының әлі де болса қалыптаспауында болуында.

- Мәтін ішінен астарлы мәселені анықтай алмау; мәселеге байланысты шешім ұсына алмау; көзқарасына білдіруде дәлел келтіре алмау; ақпарат көздерін орынды қолдана алмау..

Сыныпта барлығы 24 оқушы. Оқушылардан сауалнама алынып, төмендегідей сарапталды:

Тапсырманы орындау кезіне ресурспен/ ақпарат көзімен жұмыс жасай аласыз ба? деген сауалға – 15 оқушы – 62,5% «Жоқ» – деп жауап берді.

Зерттеуге арналған сұрақтар сізді қызықтыра ма? деген сауалға – 17 оқушы – 70,8% «Жоқ» деп жауап берді.

Зерттеуге арналған тапсырмалар сіз үшін қиын ба? деген сауалға – 16 оқушы – 66,6 % «Иә» деп жауап берген.

Зерттеуге бағытталған тапсырмалар сізге шағын зерттеу жұмысын жазуға көмектесуі мүмкін бе? деген сауалға – 19 оқушы – 79,1% оқушы «Иә» жауап берген.

Оқушыларға «мәтін ішінен көтерілген мәселені анықта», «оның туындауына не себеп болды?» «ол мәселені шешу жолдары ұсынылған ба?» «мәселенің шешу жолын ұсынып көр» сынды тапсырмаларды орындау кезінде оқушылар мәселе мен тақырыпты ажырата алмай жатады. Көбінде ашық жазылған мәселені тауып жатса, астарлап айтылған жағдайда анықтай алмай жатады. Мысалы, мәтін ішінде кездесетін «табиғатты қорғау мәселесі көтеріліп отыр» деген қолданыс болса, оқушылардың 80-90 % мәселені анықтай алады. Алайда, «табиғаттың ластануы кімді болса да алаңдатады» деген қолданыс берілсе, оқушылар нақты мәселені анықтай алмай жатады.

Оқушылардың зерттеушілік дағдысын дамыту үшін тілдік мақсаттарды меңгерту кезінде проблемалық оқыту арқылы тапсырмалар орындау тиімділігі анықталды.

Белгілі поляк ғалымы В. Оконь өзінің «проблемалық оқыту негіздері» кітабында студенттер өз жұмысы барысында зерттеушінің жолына түсуге қаншалықты тырысса, соғұрлым жақсы нәтижелерге қол жеткізіледі деп жазады. Ресейлік психологтар т.в. Кудрявцев, А. М. Матюшкин, З. И. Калмыкова және басқалары оның әртүрлі модификацияларында проблемалық оқытудың психологиялық негіздерін жасады. Оның мәні келесідей. Оқушыларға проблема, танымдық міндет қойылады, ал студенттер (мұғалімнің тікелей қатысуымен немесе өз бетінше) оны шешудің жолдары мен тәсілдерін зерттейді. Олар гипотеза жасайды, оның ақиқатын тексеру тәсілдерін анықтайды және талқылайды, дәлелдер келтіреді, эксперименттер, бақылаулар жүргізеді, нәтижелерін талдайды, пайымдайды, дәлелдейді. Бұған, мысалы, ережелерді, заңдарды, формулаларды, теоремаларды тәуелсіз «ашу» міндеттері жатады.

Проблемалық оқыту бірнеше кезеңнен тұрады:

- жалпы проблемалық жағдайды түсіну;
- оны талдау, нақты мәселені тұжырымдау;
- мәселені шешу (ұсыну, гипотезаларды негіздеу, оларды дәйекті тексеру);
- мәселені шешудің дұрыстығын тексеру.

Бұл процесс проблемалық жағдайда пайда болатын және проблеманы, оны шешуді және түпкілікті тұжырымды білуді қамтитын ойлау актісінің үш фазасына ұқсас түрде жасалады. «Ойлау, – дейді А. В. Брушлинский, – проблемалық жағдайдан басталады, яғни оның қызметі барысында адам алға жылжуға кедергі келтіретін түсініксіз қиындықтарды басынан бастайды... осылайша туындаған проблемалық жағдай адам білетін міндетке айналады» [2].

Мәселені шешу жолдарына тоқтала кететін болсақ, зерттеу барысында келесі жұмыстар жоспарланды:

- Проблемалық оқыту әдістерін іріктеу;
- Зерттеуге бағытталған сұрақтарды әр сабақ сайын қолдану;
- Жобалау технологиясын меңгеру;
- Әр сабақ сайын шығармашылық жұмыстар жасау;
- («СТО», «IBL», «Дөнгелек үстел» әдісі, «Модельдеу картасы» әдісі, «Пікірталас» әдісі т.б. [3].

СТО технологияының әдістері арқылы оқушылар оқылым тапсырмасында «Балық қаңқасы» әдісі арқылы көтерілген мәселені анықтап, мәселенің туындау себептері мен шешу жолдарын жазады. Бұл әдісті оқылым және тыңдалым/айтылым мақсаттарын жүзеге асыруда қолдануға болады. Жазылым мақсатын жүзеге асыруда «Келісу/ келіспеу эссесін» жазу өте тиімді. Мысалы, «Қайырымдылық» бөлімін өткен кезде «Адамдар байыған сайын ашкөз болып бара жатқан жоқ па?» деген сауалға келісу/ келіспеу эссесін жазды. Сонда оқушылар ел және әлем бойынша көптеген байлардың қайырымдылық жасауда өте белсенді екенін нақты, сенімді ақпараттар арқылы дәлел келтіріп жазылым жұмысын жазған болатын.

Мен пікірталасты педагогикалық практиканың негізгі құрамдас бөлігі деп санаймын. Мен бұл әдісті қойылған дидактикалық тапсырмаға қол жеткізудің тиімді әдісі ретінде қолданамын, сонымен қатар ситуациялық талдауда қолданылатын жоба әдісіне немесе проблемалық бағыттағы рөлдік ойынға органикалық компонентті енгіземін. Пікірталас әдісі проблемалық жағдайды талқылауға негізделген, өзекті мәтін, фильм фрагменті, аудио жазба түрінде беріледі. Мен өзім үшін «тиімді» проблемалық жағдайдың белгілерін анықтадым:

Проблемалық жағдаят өзекті болуы керек.

Проблемалық жағдаят басты кейіпкерге деген жанашырлық сезімін тудырады.

Проблемалық жағдаятта диалог бар, ол жағдайды жетілдіруді қажет етеді.

Проблемалық жағдаят белгілі бір дидактикалық мақсаттарды көрсетуі керек.

Проблемалық жағдаят фактілерді жалпылау мен қорытындыларды, жағдайға байланысты мәселені міндетті түрде шешуді қамтуы керек.

Жақсы жағдай ұзақ болмауы керек.

Пікірталасқа қатысу-бұл шығармашылық ойлау дағдыларының барлық спектрін игеруді қамтитын күрделі зияткерлік процесс [4].

Аталған әдіс-тәсілдердің барлығы дерлік зерттеушілік дағдыларын дамытуға арналған.

Әр зерттеудің нәтижесі мен бірге әрі жоспарға енбей қалған, бірақ жетілдіруді қажет ететін тұстары да анықталды. Оқушылармен жеке және жұпта жасалған ізденіс жұмыстары өте белсенді орындалды. Топтық жұмыстар онлайн оқытуда қосымша уақытты

қажет еткендіктен оқушы санына қарай тиімсіз болды. Сондықтан да топтық зерттеушілік жұмыс әлі де болса жетілдіруді қажет етеді.

Әрине осыдан кейін жұмыс жасаудың келесі кезеңдері жоспарланады. Болашақта әр тілдік мақсаттарда проблемалық оқыту әдістерін қолданудың тиімді жинағын құрастыра отырып, арнайы тақырыптар бойынша шығармашылық жобалау жұмыстарын, ғылыми зерттеу мақала жазуда, ғылыми жұмыс жазуда тиімділігін арттырумен айналысамын. Бұл әрекет оқушылардың зерттеушілік дағдысын дамытуда туындаған мәселелерді шешу үшін жасалған тиімді жұмыстардың бірі болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Середенко, П. В. Развитие исследовательских умений и навыков младших школьников в условиях перехода к образовательным стандартам нового поколения : монография / П. В. Середенко. – Южно-Сахалинск : изд-во СахГУ, 2014. – 208 с

2 Брушлинский А. В. Психология мышления и проблемное обучение. – М., 1983.

3 «Мұғалімге арналған нұсқаулық», НЗМ ДББҰ. Педагогикалық шеберлік орталығы, Астана, 2016.

4 <https://www.xn--d1abkefqip0a2f.xn--p1ai/index.php/component/k2/item/1783--222>

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚИТУ БАРЫСЫНДА ОҚУШЫ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДЫҢ БІР ФОРМАСЫ – УӘЖДЕУ

КҮЗЕНБАЙ Ә. Ж.

студент, БОПӘ-41 тобы, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.
КЕНЕНБАЕВА М.
п.ғ.к., профессор

Бастауыш мектепте математиканы оқыту барысында оқушы қызығушылығын арттырудың бір формасы-уәждеу. Зерттеулерге көз жеткізе отырып, оқушылардың математика сабағында уәжін ояту арқылы олардың есеп шығаруға деген қызығушылығын арттыруға болатындығына көз жеткіздік. Көп оқушылар кішкентайынан математика сабағын қызығып оқиды, бірақ уақыт өте келе ол қызығушылық төмендеп, ояларына «бұл тым күрделі сабақ, мен оны түсіне алмаймын» деген ойлар

келе бастайды. Бұның себептерінің бірі сабақ тақырыбының маңыздылығын түсінбегендігі, материалдың күрделене түсуі, есептерді шығарудағы қиындықтар, сабақтың тек лекция түрінде өтуі. Оқушылардың білім деңгейі көтерілу негізгі мектеп математикасын оқыту барысында оқушылардың білім алуға деген уәжін көтеру болып табылады, соның арқасында бастауыш сынып оқушыларының математика сабағында уәжі артып, қызығушылығы ояна түседі. Бұл мақалада уәж сөзі жайлы, уәждің туа бітетін немесе жандандыруға болатын қасиет пе, уәждің түрлері, уәждеудің оқу барысындағы ролі, оқу барысында оқушыларды қалай ынталандыруға және ынтасын көтеруге болатыны жайлы айтылады.

Біздің зерттеулеріміздің нәтижесі ретінде ұсынып отырған мақалада бастауыш мектепте математиканы оқытуда уәждеу бұл - математикаға деген қызығушылығын жоғарылату болып табылады. Мақалада оқушылардың уәжін арттыру үшін қолданылатын көптеген әдіс-тәсілдері көрсетілген. Сондай-ақ қазіргі уақытта мұғалім оқушыға бірінші кезекте өзі мотивация болу керектігі айтылған. Зерттеу кезінде оқушыларға тек есеп шығартып қана қоймай олармен түрлі ойындар, өздеріне ұнайтын қызықты тапсырмалар беру арқылы оқушылардың уәжін жоғарылатады.

Кілтті сөздер: «уәж», «белсенділік», «ынта», «оқыту», «арттыру», «білім беру».

Кіріспе

Қазақстанның бәсекеге қабілетті, қуатты мемлекет болып қалыптасуын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі және оның дамуының өзегі – білім беру жүйесі. Білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндет – білім сапасының бәсекеге қабілеттілігін арттыру, бұл өз кезегінде азаматтардың кез келген салада бәсекеге қабілетті болуын талап етеді. Осыған орай Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған елдердің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін – білім» екенін айта келіп, ол үшін «Бізге экономикалық және қоғамдық жаңару қажеттіліктеріне сай келетін осы заманғы білім беру жүйесі қажет», – деп білім беру жүйесін жетілдіру мәселесін алға қойған болатын [1].

Математика – ұлы ғылым, адам ақылының ең бір асыл қабілеттерінің тамаша жемісі. Шәкірттерді білім нәрімен

сусындататын, өмірдің асулары мен шыңдарына қажымай-талмай шығуына алғашқы жол нұсқаушысы – ұстазы.

«Уәж бұл – оқу іс-әрекетінің танымдық, эмоциялық қырларымен қатар жүреді және олардың қалыпты дамуына ықпал етіп, оқушылардың ұғым түсініктерін кеңейтуге негіз бола отырып, бірте-бірте оның ішкі қасиетіне ауысады. Себебі қандай іс-әрекет түрі болсын оның нәтижелі болуы, оқушының жеке қасиеттерін дамытудың маңызды факторларына айналуы оған себеп болатын түрткіге тәуелді», - деген болатын Ю.Семькина. А.В.Усова «Адамның бойында бір нәрсені білуге, оны пайдалануға, тануға деген ұйытқы пайда болса, онда сол затқа деген қызығушылығы мен қатынасы арта түседі. Олай болса, кез-келген уәж – адамдардың белгілі бір затқа бағытталған қатынасы болады. Оқушы іс-әрекетінің құбылыстарының негізінде пайда болған мотивтер осы іс-әрекетті реттеуші факторлар ретінде көрінеді. Бұны іс-әрекеттің субъективтілігінің басты белгісі деп айтуымызға болады», - деп атап көрсеткен [2].

Оқушыларға математика білімінің қыр-сырын жетік таныту, қабілеттерін шыңдау, кез-келген ортада өзін еркін ұстауға, Қазақстан Республикасының азаматы деген атқа лайық болатындай етіп тәрбиелеу – біздің міндетіміз болмақ. Осы орайда оқушылардың білім деңгейін арттыру – маңызды іс. Бұл мәселе көптеген жылдар бойы қарастырылып келе жатыр. «Математика, оқыту әдісіне сан алуан жетілдірулері болатындығына қарамастан, шәкірттер үшін әрдайым қиын жұмыс болып қала береді» - деген атакты ғалым Писарев Д.И. Сондықтан, математиканың қиындығына, күрделілігіне қарамастан, болашақ ұрпақты осы пәнге қызықтыру, білім деңгейін көтеру біз үшін орасан зор жауапкершілікті қажет ететін оқыту әдісі болуы тиіс. Бұл бастауыш сыныпта оқытуда орындалады [3].

Уәждеу компоненті – жаңаны зерттеу, жаңа тәсілдерді игеру, жаңа білім алу жолдарын іздеу. Оқу танымдық уәждің пайда болуы мотивациялық саланы ғана емес, сонымен қатар өзіне және басқаларға «оқу міндетін шешемін және шешім қабылдай аламын» деп дәлелдеуге күш береді, жаңа білімді іздеуде табандылықты танытады. Уәж өрісінің мазмұндығы адамның ақылы мен ойына, зияткерлеріне негізделіп айқындалатындығын көптеген ғалымдар зерттеді.

Математиканы оқыту кезінде оқушылардың бойында оқу іс-әрекетінің компонентін қалыптастыруды, анықтау мен зерттеуді терең және негізді түрде математик - әдіскерлер Я. И. Груденов, Е. П. Ильин, И. В. Дробышева, В. А. Гусев, Ю. М. Колягин, В. И. Крупич, Г. Л. Луканкин, В. И. Мишин, А.Г.Мордкович,

Д.Пойа, Г.И.Саранцев, И.М.Смирнов, А. А. Столяр, Н. А. Терешин, Р. С. Черкасов, С. И. Шварцбурд және басқалар қарастырды.

Негізгі бөлім

Негізгі мектеп математикасын оқыту барысында оқушылардың білім алуға деген уәжді өздерінен емес, басқа адамдардан, жағдайлардан, заттардан, сыртқы факторлардан алады. Ішкі уәж (интрузивтік) - сыртқы жағдайларға байланысты емес, тек іштен шығатын уәж. Бұл туа біткен уәждің түрі болып табылады. Ішкі уәж сыртқы уәжге қарағанда ұзақ жұмыс жасайды [4].

Оң уәж - позитивті ынталандыруға негізделген уәж оң деп аталады. Мысалы «мен қазір сабаққа дайындалсам, ертен емтиханнан жоғарғы баға аламын».

Теріс уәж - негативті ынталандыруға негізделген уәж теріс деп аталады. Мысалы «егер мен көп сұрақ қойсам, мұғалім мені жек көріп кетеді» [5].

Уәжді жоғарлатудың түрлері көп, соның ішінде ғалымдардың зерттеуінше ең тиімділері:

- Әлемді мотивациялық заттармен толтырыңыз.
- Айналаңызда жағымды атмосфера жасаңыз, яғни теріс уәжді оң уәжге ауыстыруға тырысыңыз.
- Күнделікті шабыт.
- Дұрыс тамақтаныңыз және әдемі, стильді киініңіз.
- Нейролингвистикалық бағдарламалауды қолданыңыз.
- Қорықпаныз және жасай алатыныңызға сеніңіз.

Негізгі мектеп математикасын оқыту барысында оқушылардың білім алуға деген уәжі үшін, математикаға деген қызығушылығы жоғары болу керек. Осы уақытта мұғалім оқушыны уәждеу керек. Уәждеудің әр түрлі жолы бар және ол әр оқушыға байланысты өзгеріп тұрады. Мысалы, математика дегеніміз біздің өмір, математиканың әр тақырыбы ғаламшармен, күнделікті қозғалыспен, әр күн қолданатын іс-қимылдарымызбен тығыз байланысты. Осылардың бәрін қолдана отырып, оқушыға әр тақырыптың алдында үйренетін білімімізді қайда қолдануға, күнделікті өмірмен қандай байланысы бар екенін, қайдан көрініс табатынын түсіндіру қажет [6]; [7].

Негізгі мектеп математикасын оқыту барысында оқушылардың білім алуға деген уәжі:

Көңілді және шығармашылық тапсырмаларды қолдану.

Сабақтарда интерактивті компьютерді және жаңа технологияларды жиі қолдануға тырысу. Презентацияларды қолдану көрнекілікті, анықтамаларды, формулаларды, теоремаларды және

олардың дәлелдерін көрнекі түрде көрсетуді, геометриялық есептерге арналған сапалы суреттерді, ғылыми фактілерді саналы игерудің негізі ретінде қозғалмалы визуалды бейнелерді ұсынуды студенттердің жаңа білім мен дағдыларды тиімді меңгеруін қамтамасыз етеді [8].

Оқушылардың уәжін арттыру бойынша жұмыс жүйесі келесі компоненттерден тұрады:

1 Математиканы оқуға деген жалпы көзқарасты анықтау, оқушыны оқуға итермелейтін нәрсенің мәнін анықтау үшін әр оқушының оқу уәжі деңгейін анықтау. Анықтағаннан кейін сол бағытта әрекет жасау.

2 Келесі факторларды ескере отырып, әр оқушы үшін оқу уәжінің дамуын ұзақ мерзімді жоспарлау:

- оқушының жетістіктеріне және оның оқу уәжінің даму аймағына, яғни оқушы не біледі, қалай оқи алады, оқуға деген қабілеті, оны қалай орната алады және мақсаттарды қалай іске асырады;

- әр оқушының сенуге болатын позитивті ынталандыру деңгейінің бар екендігіне және болашақта оның дамуына мүмкіндік беретін мұғалімнің оптимистік ұстанымы.

2 Уәж тудыру және қызығушылықты ояту әдістері («Не білемін, нені білдім, нені білгім келеді?» кестесі, тақырыпты ауыстырып жазу, ауызша есептер, жұмбақтар, жаңылтпаштар, сөзжұмбақтар, буриме, санамақтар, ой қозғау (brainstorming), синектика, кластерлер құрастыру, кіріспе сұрақтар, Т-кестесі, т.б.).

Оқушылардың уәждік-тұлғалық бағытын қалыптастыру үшін оқушыларды өз бетінше жұмысқа қызықтыруға бағытталған тапсырмалар іріктеліп, ұсынылды.

1-тапсырма: Сөз жұмбақ шешу

Көлденеңнен: 1. 100 жыл

Тігінен: 1. 60 минут

II. Танымдық белсенділіктің мазмұндық-амалдық бағытын қалыптастыру үшін өз бетінше жұмысты орындауға нұсқаулар дайындау.

а) логикалық ойлауға берілген есептерді шешу үшін берілетін нұсқау үлгісі:

4 бала екі доңғалақты және үш доңғалақты велосипедтер теуіп жүр. Егер велосипедтердің барлық доңғалақтарының саны 6 болса, екі доңғалақты велосипед нешеу, үш доңғалақты велосипед нешеу?

Нұсқау: Жаттығуда не туралы айтылғандығын анық, тұтас елестету. Барлық велосипедтер саны төртеу екендігі анықталады. Олардың екі немесе үш доңғалақты болуының мүмкін болатын жағдайларын қарастыра отырып, осы жағдайлардың әрқайсысына қатысты барлық доңғалақтар санын табуға болады.

Барлық велосипед саны Екі доңғалақты велосипед саны Үш доңғалақты велосипед саны Барлық доңғалақтар саны

4 2 2 10

4 2 2 10

4 2 2 10

ә) Есепті талдауға үйрету үшін берілетін нұсқау.

Мына тапсырмалардың қайсысы есеп? Алдымен есепті шығар:

а) Аулада 36 үйрек және олардан 6-ы кем қаз жайылып жүр.

Аулада қанша қаз жайылып жүр?

ә) Аулада \square қаз және олардан 6-уы кем артық үйрек жайылып жүр. Аулада қанша үйрек жайылып жүр?

б) Аулада \square үйрек және 30 қаз жайылып жүр. Үйрекке қарағанда қаздың нешеуі кем?

М. Осы тапсырмалардың арасында қандай байланыс бар?

- Екінші тапсырманы есепке қалай айналдыруға болады?

- Үшінші тапсырманы ше?

- Сен барлығы неше есеп шығардың?

- Олар өзара кері есептер болып табыла ма?

Қатарды жалғастыр:

2, 4, 6, 8, ... \square \square \square

1, 3, 5, 7, ... \square \square \square

1, 10, 100, 1000, ... \square \square \square

1, 2, 4, 8, ... \square \square \square

10 Мына теңдіктерде бір таяқша дұрыс қойылмаған. Қатесін түзе.

$XII + IX = II$

$IV - V = I$

$X = VII - III$

$X + X = I$

$VI - VII = XI$

$VI - I + V = II$

11 Мына сандарды цифрмен жаз.

67 мың

18 млн

98 млрд

..... 45 млн

8 мың

2 млрд

756 мың

12 Разрядтық қосылғыштар түрінде жіктеп жаз.

674 \square

5467 \square \square \square \square \square \square

22410 \square \square \square \square \square \square

463004 \square \square \square \square \square \square \square

506789 \square \square \square \square \square \square \square

13 Әр сіріңкенің шиінің ұзындығы 4 см 5 мм. 15 сіріңкенің шиінен метр сөзін қалай шығаруға болады?

а, талқылауға, өз бетімен шешім қабылдау жолдарын, әдіс-тәсілдерін қарастырады.

Өлең есеп

(Бәрі нешеу)

Асан, Арман екеуі,

Қос қуыршақ

Бір құлыншақ

Екі ойыншық

Құстай ұшып

Үйден шықты

Нешеуі? (жетеуі)

Табакта екі алма

Қолымда екі алма

Қосқанда екі алма

Қосқанда барлығы

Болады неше алма? (төрт)

Сабақтың басында өткізілетін жаттығулар оқушыларды бірден жұмысқа кірістіретіндей қызықты болуы тиіс. Сабақтың ортасында немесе соңында, балалар жазбаша немесе практикалық жұмыстан шаршаған кезде, қызықты есептеулер оларды сергітеді, жұмыс қабілетін арттырады.

Қорытынды

Мақаламызды қорыта келе бастауыш мектеп математикасын оқыту барысында оқушылардың есеп шығаруға деген қызығушылығын уәждеу арқылы анықтадық. Оқушылардың білім деңгейі көтерілу негізгі мектеп математикасын оқыту барысында оқушылардың білім алуға деген уәжі үшін, математикаға деген қызығушылығы жоғары болу керектіне көз жеткіздік.

Оқушыларды уәждеу арқылы:

- Сабаққа деген ынтасы артқанын;

- Жылдам есеп шығаруды үйренгенін;

- Өздеріне деген сенімділігі артқанын;

- Білім дейгелері жоғарылағанын зерттеу нәтижесі көрсетті.

Біздің негізгі мақсатымыз бастауыш мектепте математиканы оқыту барысында оқушылардың қызығушылығын арттырудың бір формасы-уәждеу. Зерттеу барысында біз мақсатымызға жеттік деп ойлаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан - 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» . 2012 жылғы 14 желтоқсандағы Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан 14 желтоқсан 2012 жыл.

2 Семейкина Ю. Портрет современного школьника // Континент. – А., 2004. - №12(124) – С.14-15.

3 Усова А.В. Совершенствование методики формирования учебных умений – необходимое условие повышение эффективных учебного процесса //Формирование умений и навыков учебного труда в процессе обучения школьников.-М.: Просвещение, 1981.-С.10-24.

4 Эркес Р., Додсон Дж. Д.,(1908). Дамыту күшінің әдеттің пайда болу жылдамдығына қатынасы . Салыстырмалы неврология және психология журналы.

5 Бабанский Ю.К, (2012). Педагогикалық зерттеулердің тиімділігін арттыру мәселелері: дидактикалық аспект. Педагогика, 55.

6 Галилей, Г. (1968). Сөйлесулер және екі жаңа ғылымның математикалық дәлелдері.

7 Шилова З. В., (2014). Математика сабақтарында оқушылардың оқу іс-әрекетін ынталандыру және ынталандыру. «Тұжырымдама» ғылыми-әдістемелік электронды журналы.

8 Дяченко С.И. Математикалық емес мамандықтардағы студенттерінің математиканы оқыту мотивациясы 5-6 б

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

ҚАЛИЕВА Ф. Е.

студент, Павлодарский педагогический университет, г. Павлодар

ДЖАКИНА А. А.

к.т.н., доцент, преподаватель, магистр информатики,
Павлодарский педагогический университет, г. Павлодар

В промышленности появилось понятие технологии, обозначающее ряд способов обработки материалов в процессе изготовления изделий. Впоследствии ему придали более широкое значение - развитие любого дела подразумевает знание того, как его надо создавать. В качестве синонима к тексту «технология» часто используется английское выражение «ноу-хау», которое практически означает «ноу-хау», то есть «знать, как это делать».

Понятие технологии используется в реальном времени в двух смыслах: широком и узком. В широком смысле он означает совокупность материалов, методов и процессов, используемых в какой-либо сфере деятельности, а также их научное описание. Строго говоря, понятие технологии означает совокупность организационных мероприятий, а также операций и методов, оправданных современным уровнем развития науки и техники и ориентированных на производство, обслуживание, ремонт или использование изделия.

Понятие технологии обычно оценивается применительно к определенному направлению работы, связанному с созданием материальных или духовных благ. Существуют технологии: строительство, химия, получение определенного продукта, проектирование и строительство, социальные, штамповка металла, печатание фондов, банковское дело и страхование и т.д. Одним из видов технологий, которые становятся все более популярными в современном обществе, являются информационные.

Информационные технологии (ИТ) включают в себя технологии, связанные с созданием, обработкой и хранением данных с использованием информационных технологий. В последнее время их чаще называют компьютерными технологиями, которые предполагают внедрение компьютеров и программного обеспечения для создания, обработки и сохранения информации. Людей, связанных с компьютерными технологиями и программированием, обычно называют ИТ-специалистами. Организация Объединенных

Наций по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО) определяет информационные технологии как совокупность взаимосвязанных научных, технологических и инженерных наук, изучающих способы эффективной организации труда людей, занимающихся обработкой и хранением информации при поддержке информационных технологий, и способы организации и взаимодействия с людьми и производственным оборудованием, их практическое использование, а также связанные со всем этим социальные, финансовые и культурные трудности. Основными чертами передовых информационных технологий считаются компьютерная обработка информации, сохранение огромных объемов информации на носителях машин, а также доставка информации на все возможные расстояния в короткие сроки.

Русский старатель К.К. Колин выделяет 7 качеств информационных технологий, имеющих стратегическое значение для формирования общества. Информационные технологии:

- сделать возможным эффективное использование информационных ресурсов общества (научных знаний, изобретений, открытий и т.п.), позволяющих существенно экономить необходимые полезные ископаемые, сырьевые, энергетические и другие виды ресурсов;

- способствовать оптимизации информационных процессов, с которыми в развитых странах так или иначе связана огромная доля занятого населения;

- выступают составной частью производственных или социальных технологий, выполняя их наиболее сложные функции (например, общественная реклама, пропаганда здорового образа жизни, информационная помощь различным категориям нуждающихся и т.п.);

- играть значительную роль в информационном взаимодействии людей, интегрируя классические способы связи с факсимильными, электрическими и голосовыми сообщениями, видеоконференциями и другими видами телематических услуг;

- оказывают большое влияние на формирование высшего и среднего образования, в котором упрощается различная компьютерная техника, а также учебные программы, записанные на лазеры, компакт-диски и другие оптические диски;

- положить в основу некоторые методы получения новых знаний, все более широкое распространение в прогрессивной науке (например, вычислительный опыт, основанный на расчете

с компьютерной поддержкой различных математических моделей процесса и выборе более рациональной);

- позволяют прогнозировать кризисные истории в зонах повышенной общественно-политической напряженности, стихийных бедствий, техногенных аварий и экологических катастроф, играют существенную роль в решении колоссальных задач населения земного шара.

Поскольку информационные технологии являются структурами деятельности, появляется вопрос о параметрах их эффективности. Наименее общим из этих параметров считается затрата социального времени, достигаемая в итоге использования энергоинформационных технологий. Социокультурное время – это время, в течение которого человека активность творит общество. Будучи несамостоятельным от частоты происшествий, оно характеризуется способностью ускорения или замедления. Понятие социокультурного времени было введено социологами, которые связали его с временем исполнения общественных подсистем.

Обратимся к нанотехнологиям, связанным с наиболее повальными информационными процессантами, оптимизация которых приводит к существенной экономии социального времени. Одним из таких процессантов является воссоздание, изменение и складирование текстовой видеоинформации. Он занимает малейшую часть трудового времени тех, кто связан с информационной областью, т.е. различного клана конторских служащих, а также экспертов в области воспитания, науки, организационного аппарата и т.д. С XIX в. для подготовленности текстовых паспортов стали применяться пишущие машинки – маховики с набором клавиатур, нажатие которых приводит к печати соответствующих символов на бумажке или другом переносчике. До середины XX в. без них сложно было себе представить ни одну контору, но в стоящем пишущие машинки выбрались из употребления, их подсистему выполняют личные компьютеры. Для воссоздания и изменения графических документов приспособлены специальные сетевые программы, именуемые текстовыми главредами. Они сделали процессант создания, видоизменения и хранения графической информации не только менее быстрым, но и достаточно простым, управиться с которым под силу даже первоклассникам младших лицеев.

Еще одной областью человеческой деятельности, в которой применение информационных нанотехнологий приводит к экономии социального времени, является корректура – процесс

становления макета переиздания путем компоновки графических и графических компонентов. Связанная с книгоиздательским делом и вёрсткой, она, начиная с XV в., реализовалась вручную. Поскольку полуавтоматическая верстка полагала работу со металлом, то она была не только физически тяжола, но и вредна для самочувствия. В конце прошлого тысячелетия на смену полуавтоматической верстке явилась компьютерная, воображающая собой использование личного компьютера и дополнительного программного обслуживания для создания эскиза с целью дальнейшей печати в редакции или на принтере. Такое программное обеспечение присвоило название керосиновой издательской системтраницы (или настольного изд-ва). Оно может применяться для создания эскизов книг и еженедельников, а также рекламных объявлений, упаковок, музейных стендов и т.д.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Субботин М. М. Новая информационная технология: Создание и обработка гипертекстов. – М.: ООО «Вершина», 2004 г.
- 2 Попова М. В., Сапожников А. В., Сапожников В. И. «Информационные, коммуникационные технологии». Учебник – М.: РПА «АПР», 2009 г.
- 3 Ядов Г. Б. Информация и общество// Вокруг света. – 2004 г.
- 4 Михеева Е. В. Информационные технологии в профессиональной деятельности. Издание: – М.: Академия 2012 г.
- 5 Талантов М. Поиск в Интернете: использование имён// Компьютер Пресс. – 2000 г.

PEDAGOGICAL BASES OF TEACHING THE HISTORY OF THE FORMATION OF TOURIST TERRITORIES IN EAST KAZAKHSTAN

KANATULY M.
 doctoral student, Alikhan Bokeikhan University,
 Semey, Republic of Kazakhstan
 ADILBAYEVA A. S.
 Doctor of Historical Sciences, Alikhan Bokeikhan University,
 Semey, Republic of Kazakhstan
 ERCILASUN K.
 Doctor of Historical Sciences, Professor,
 Ankara Haci Bayram Veli University, Ankara, Turkey

Today, tourism is one of the main elements of the civilized world and occupies a leading position in the world economy in the formation of the world socio-pedagogical, cultural and economic space. Today, it is known that the economic and cultural potential of any country largely depends on the state of the tourism industry.

Tourism is a multi-vector development of the state, the main tool for promoting spiritual relics, representing the history of the country, and a phenomenon of the XXI century. From this point of view, tourism and tourism education are unique in the current topic, which requires in-depth study.

In the address of the first president of the Republic of Kazakhstan - Elbasy N. A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan dated January 31, 2017, he instructed to implement the third modernization of Kazakhstan, create a new model of global competitive economic development [1, 1-7]. On this basis, education and tourism are one of the main industries that directly affect the development of the country's economy.

Today's science proves that tourism is not enough to study only from the point of view of economics, because tourism is the main object of research in the subject of local history. Another importance of tourism is that it plays a significant role in the formation of multicultural tolerance among students, popularizing cultural and historical heritage and values, and today plays a leading role in the field of historical education and National Education.

If you look at the world statistics, you can see that tourism has come to the forefront in the XXI century, and the number of tourists traveling around the world has increased.

Currently, the development of tourism is also becoming relevant in the system of professional tourism education. Training of qualified specialists in this field is also very important from a pedagogical point of view, increasing their cultural and educational potential and providing a sufficient level of knowledge about historical tourism. For the development of historical tourism, the training of a real specialist in his field, responsible for the holistic development of the tourist movement, is also one of the main tasks of the educational sphere.

In the context of the transition to a market economy, one of the most important directions in the formation of the content of education is the continuous development of students studying in higher education institutions and the development of the level of education, increasing the activity of students and their creative potential. In the field of tourism, it is not enough for young people to have only knowledge and skills, the reproductive level, as well as extensive research experience, is also one of the most important priorities [2, 18-25].

As it was noted above, the need for a comprehensive study of the problem of historical tourism is beginning to be realized today not only at the national level, but also at the individual regional level.

On this basis, the study of the history of tourism in the East Kazakhstan region, the study of the history of the region by new innovative teaching methods in the subjects of local history, the history of the motherland for students studying in higher educational institutions, its presentation is also one of the most relevant topics for domestic historical science.

East Kazakhstan region is a rare unique region of Eurasia in terms of natural and climatic conditions and is the third largest region of the Republic.

East Kazakhstan occupies the southwestern part of the Altai, the Zaisan Kazan Basin, the Kalba mountain range, the Saur-Tarbagatai ranges, the Irtysh plain and the eastern part of the Kazakh small hill. The total area is 283.2 square meters. The region stretches for 800 km from North to South and 600 km from West to East. East Kazakhstan borders the Russian Federation to the north, the people's Republic of China (PRC) to the East, Almaty to the South, Pavlodar and Karaganda regions to the west.

The administrative center is Ust-Kamenogorsk. On the territory of the region there are 10 specially protected natural areas with a total area of 1784536 hectares, of which there are reservoirs on an area of 50811 hectares, forests cover 641258 hectares [3, 7-10].

There is every reason to consider this region as one of the main regions with the highest tourist potential in the Republic of Kazakhstan, which has its own natural and recreational features and a deep-rooted history, where a complex of resources is concentrated.

The main popular tourist and recreational areas of the East Kazakhstan region are: North-Eastern (Belukha), Eastern (markakol Lake), Central (Ust-Kamenogorsk, Bukhtarma embankment), Northern (Ridder City), Western (Semey City), Southern (Alakol Lake) [4, 11-18]. These territories are home to the main natural monuments of Southern Altai, which attract many tourists not only from the CIS, but also from far abroad [4, 1-10].

East Kazakhstan region is one of the regions that is rich in natural and recreational resources, convenient for the development of various types of Tourism. 4/3 of the forests of Kazakhstan occupy this East Kazakhstan region.

On the territory of East Kazakhstan region, according to statistical data, there are 627 historical and cultural monuments, including 15 cultural and educational monuments of national significance, which are under state protection [5, 1-13].

In the Katon-Karagay District of East Kazakhstan, there is a sanatorium «rakhmanovskoe Kolos», which offers tourists a health course with a radon bath, and a recreation center for pantotherapy «Valley of the tsarei».

The following tourism routes have been developed in zaisan District: shop tours (China), fishing tours, ethnotours and routes: photographing the Saur mountains, «foothills of the Saur and Tarbagatai ranges»; hunting tours: «wolf hunting», «combined hunting» Maral-Tau goat, «Zaisantokhty».

There is also a recreation center on Lake Alakol, tourist bases on the coast of Bukhtarma, which includes tourist companies «ASA», «Ust-Kamenogorsk tourist», «Altai Izumrudny», recreation centers «Klimovka», «White Uba», «Gromotukha», located on the outskirts of Ridder [6, 2-19].

Kurchatov is the scientific center of the Semipalatinsk test site. Since the second half of the XX century, it has become one of the Centers for the development of Soviet nuclear weapons, where nuclear explosions were observed. 468 nuclear tests in the USSR were conducted at the Semipalatinsk test site, that is, two-thirds of the tests across the Union were conducted in this region.

In Kurchatov there are such buildings as the hotel where scientists who came to the test site were housed, the former headquarters and KGB building, as well as the house where Joseph Stalin's ally Lavrentiy Beria lived.

Tourists are interested in the test site museum, where samples of equipment for controlling nuclear tests, fragments of an atomic bomb, materials with traces of the impact of explosions are stored [7, 33-36].

Since Semipalatinsk, one of the oldest cities in the East, is considered the spiritual capital of the Kazakh people, the city is rich in ancient history and cultural heritage.

On this basis, the city of Semey can be considered as a propagandist of historical and cultural heritage, scientific and ethnic tourism.

We briefly touched on the main tourist centers of the eastern regions. On this basis, the East Kazakhstan region is the only tourist region that can provide a full range of tourist services. As it was noted above, the main prerequisites for the development of cultural and historical tourism in the region are the education of an effective specialist in tourism and the formation of an effective system of teaching the history of tourism in universities. It is known that the level of economic development of the country directly depends on the qualifications of the labor force.

There are several ways to teach the history of tourism in a higher education institution. Among them, the most common form is the tourist - local history form, which allows you to have good tourist training and accumulate valuable materials related to the subject of local history during the trip.

The excursion form is a kind of comprehensive subject study. During the tour, the student replenishes their knowledge, gets the opportunity to get comprehensive, complete information about the tourist area with the help of a teacher (guide).

The lecture form is a type of method based on conducting classes on a specific topic. At the end of the lectures, you can test the student's knowledge through tests, control questions, etc.

The archive object is a unique one of the most necessary methods for a student with a special desire for history, attentive, able to devote time to research. This is due to the fact that through research, the student gets access to new and valuable statistic data related to the topic. This research method allows you to improve the student's ability to work and get accurate data in the archive [8, 22-28].

Museum form-a type of method based on local history and other museum materials. This method provides unlimited opportunities not only

to study the history of tourism, but also to get a closer look at historical and geographical local history. In particular, collecting materials, organizing exhibitions, conducting excursions of the participants themselves and local history teams, this method has a direct impact on the personal development of many students.

Important methods of educational work for studying the history of the native land with the involvement of students-historians of higher educational institutions:

- archaeological excavations;
- working with archives;
- meetings with persons related to the history of the region,
- expeditions, reporting exhibitions of museum exhibitions, etc. [8, 29-36].

All of the above methods contribute to the practical replenishment of the knowledge gained by the student in the educational process.

In conclusion, focusing on historical tourist sites in the East Kazakhstan region, we considered several effective methods of studying the history of tourist sites. Pedagogical research methods were used for the study. In particular, the general scientific method was used: analysis of sources on the problem under study; the method of studying historical experience and the method of generalization; modeling, the method of expert analysis and the method of evaluation were widely used.

Based on the study of the history of tourism in the eastern region, by arousing their professional interest, we can achieve the following advantages::

- By studying the history of your land, you will learn to understand and love it;
- The region develops its own view of historical events;
- Get used to the practical application of the acquired experience in the training system.

It is necessary to develop professional and business qualities of students through the formation of a tourist educational and pedagogical system, and from this point of view, the task of the program for the further development of the tourism sector is also a leading task. Research shows that in higher education institutions, we still need to improve the organization of the educational process in the training of historians by studying the subjects of domestic history and local history.

REFERENCES

- 1 Nazarbayev N. A. Address to the people of Kazakhstan. January 31, 2017 https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-nnazarbaevtyn-kazakhstan-halkyna-zholdauy-2017-zhylygy-31-kantar
- 2 Palchuk. M. Psychological and pedagogical aspects of professional education in the field of Tourism. https://tourlib.net/statti_tourism/palchuk2.htm
- 3 East Kazakhstan Region. Ust-Kamenogorsk: Intourist, 2002, - 304 P.
- 4 Sartova A. D., Seitkazina D. Sh. Development of the tourist cluster in the region. VIII all-Russian scientific and Practical Conference of young scientists with international participation «Russia young», Kuzbass State Technical University named after T. F. Gorbacheva 19-22 April 2016, Russia, Kemerovo
- 5 Baraboshka Yu. Historical development and modern situation of tourism industry in the Republic of Kazakhstan, Czech Republic, 2013, pp. 15-16.
- 6 Molodavkin V. Golden mountains (Russia, Kazakhstan). The guide is the end of the book. Authorship: Ajax Press, 2008.
- 7 Stanislav S. Development of tourism in East Kazakhstan region, Barnaul 2020.
- 8 Sudarikova E. V. Pedagogical bases of training of historical orientation of students of higher professional education of the tourist profile, dissertation on the search for a candidate of Pedagogical Sciences. Moscow, 2000.

**РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ
УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ В
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ**

ЛЯТИНА Г. И.

учитель начальных классов. Луганская СОШ, Павлодарский р-н

В современных условиях одной из главных задач в системе образования является получение не только качественного образования, но и развитие функциональной грамотности учащихся. Функционально грамотный человек способен не только активно участвовать в жизни общества, а также способен постоянно саморазвиваться и самосовершенствоваться. В связи с этим

развитие функциональной грамотности направлено на умение учащегося работать на достижение определённых целей и получение конкретного результата своей работы.

По мнению Бахаревой Е. В., под функциональной грамотностью понимается определённый уровень образованности учащихся, который показывает определённую степень владения ми ключевыми (базовыми) компетенциями, позволяющий успешно адаптироваться в условиях изменяющегося внешнего мира и эффективно реализовать себя в различных видах деятельности [1].

А. А. Леонтьев считает, что функциональная грамотность – это «способность человека использовать приобретаемые в течение жизни знания для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений» [2]. При обучении любого предмета педагогу необходимо сформировать навыки самостоятельного поиска учебной информации и получение новых знаний, которые он должен применить в любой жизненной ситуации. Рассмотрим некоторые виды функциональной грамотности: коммуникативная, информационная и деятельностная.

Под коммуникативной грамотностью понимается свободное владение всеми видами речевой деятельности. Учащиеся способны не только понимать другой язык, но и также выражать свои мысли и чувства на этом языке, а также владеть навыками работы на компьютере используя данный язык.

Под информационной грамотностью понимается – самостоятельное умение приобретать знания с помощью поиска учебной информации в различных источниках. Учащиеся могут работать не только с различной литературой, но и также использовать интернет-ресурсы.

Под деятельностной грамотностью понимается умение проявлять свои организационные способности при выполнении определённого рода деятельности [3].

Данные виды функциональной грамотности применимы для любого предмета, так как развитие речи учащегося, его умение выражать свои мысли и самостоятельно добывать знания являются основными условия для развития функционально грамотного человека. Ведь развитие функциональной грамотности предполагает применение знаний, которые они получили в школе в реальных жизненных ситуациях.

На уроках естествознания в начальных классах для развития функциональной грамотности применяю следующие педагогические приёмы: «Думай - Работай в паре - Делись», «Зигзаг», «посол», кластерный подход, а также применяю ситуативные задачи.

Приём «Думай - Работай в паре - Делись» подразумевает собой определённую структуру способа развития новых идей. Например, педагог задаёт конкретный вопрос или проблему. Каждый учащийся думает над вопросом или проблемой индивидуально и формирует свой ответ. После этого учащиеся образуют пары и обсуждают свои варианты ответов. Пара формирует свой ответ в виде кластера или постера и презентует классу.

Приём «Зигзаг» лучше использовать для анализа текста, для исследовательской работы в группе и для развития навыка доступно излагать свои мысли при аудитории. Каждой группе педагог раздаёт один и тот же текст. Каждый участник получает по одному фрагменту текста. Каждый учащийся индивидуально работает со своим фрагментом текста, обрабатывает информацию, и разрабатывает опорный конспект. После этого проводится групповая работа, которая заключается в следующем: учащиеся с одинаковым фрагментом текста собираются в новые группы, которые называются «экспертные». Учащиеся обсуждают данный текст и выбирают оптимальный способ для того чтобы презентовать свою работу. Затем учащиеся возвращаются в свои рабочие группы и каждый проводит презентацию своего фрагмента текста. Таким образом, завершается работа со всем классом. При использовании данного приёма происходит повторная обработка учебной информации.

Стратегия «Посол» подразумевает собой организацию групповой деятельности учащихся для активного слушания и публичного выступления. Педагог каждой группе даёт определённое задание, и каждая группа выбирает своего «представителя». Представитель перемещается в другие группы, презентует и объясняет своё задание, а также выслушивает выступление учащихся из других групп. После этого «представитель» возвращается в свою группу и обмениваются информацией. Данный приём позволяет не только выявить активных слушателей, но и развитие речи самого представителя [4].

Для развития организации управления процессом самопознания учащихся, а также использование индивидуального подхода необходимо применять кластерный подход. Рассмотрим два понятия «кластер» и «кластерный подход».

Под кластером понимается организационная форма объединения усилий заинтересованных сторон в направлении достижения конкурентоспособных преимуществ.

Под кластерным подходом к развитию образования понимается взаимно- и саморазвитие субъектов или подразделений субъектов в процессе работы над проблемой, осуществляемое снизу на основе устойчивого партнерства, усиливающего конкретные преимущества как отдельных участников, так и кластера в целом (по Т.И. Шамовой [5]).

Используя кластерный подход в практике меняется не только форма общения, т.е. монолог превращается в диалог, но и деятельность педагога и обучающегося, которые работают в сотрудничестве для достижения общей цели. Кластерный подход позволяет перейти на новый уровень мышления, единства и творчества.

В основе любой ситуативной задачи подразумевается какая-то определённая ситуация, которая воплощает собой состояние реального процесса в тот или иной период, содержит определённую проблему [6]. По мнению Болтянской Т.О., ситуативная задача - «объект мыслительной деятельности, содержащий вопросную ситуацию, включающий в себя условие, функциональные зависимости и требования к принятию решения» [7].

На уроках естествознания в 4-м классе провела игру «Экологический светофор». Каждая группа получает ситуации и тему мини-проекта, спикер зачитывает ситуации, после этого обсуждается проблема ситуации и способ ее решения. Каждая группа исследует свой мини-проект. Ниже приведены ситуации для каждой группы.

Ситуация для первой группы. Алия хотела научиться плести венки так же, как это делала её подруга Меруерт. Девочки нашли полянку с одуванчиками. Нарвали по букету и сели плести. Меруерт показала, как укладывать и перевязывать цветы, но у Алии ничего не получилось. Пришлось собрать ещё букет, потом – ещё. Одуванчики быстро вяли и становились некрасивыми. Вдруг Меруерт предложила Алие собрать гербарии из одуванчиков. К данной ситуации необходимо собрать растения и составить гербарии.

Ситуация для второй группы. Каждую осень Галя и Маша собирали семена цветов: календулы, бархоток. Весной девочки прорастивали рассаду на подоконниках, а когда наступали тёплые дни, высаживали растения у себя во дворе и вместе с учителем на школьных клумбах. Каждый год девочки узнавали о цветах все больше и больше. Даже взрослые стали обращаться к ним за советом.

Ситуация для третьей группы. Арман ехал на велосипеде, и вдруг начался дождь. Арман начал видеть предметы размыто и решил пойти пешком. Почему в ясную погоду мы видим предметы отчётливо? Чем это можно объяснить?

Таким образом, для развития функциональной грамотности учащихся необходимо применять несколько технологий и педагогических приёмов. Развивать функциональную грамотность необходимо на каждом уроке, при изучении каждой темы, т.е. непрерывно. Ведь функциональная грамотность подразумевает собой развитие всех компетенций учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

1 Бахарева Е. В. Кластерный подход в развитии функциональной грамотности школьников в области здоровьесбережения//Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Медицина. – 2008. – с.77-81

2 Леонтьев А. А. От психологии чтения к психологии обучения чтению // Материалы 5 й Международной научно-практической конференции (26-28 марта 2001 г.): в 2 ч. – Ч. 1 / под ред. ИВ. Усачевой. – М. – 2002

3 Жаналина Л. Е. Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка// Педагогическая наука и практика. – 2009. – с.78-81

4 Шлякова О. В. Приоритетное направление в работе - развитие функциональной грамотности школьников// Педагогическая наука и практика. – 2017. – с.109-110.

5 Шамова Т. И. Кластерный подход к развитию образовательных систем // Взаимодействие образовательных учреждений и институтов социума в обеспечении эффективности, доступности и качества образования региона: Материалы 10-го международного образовательного форума: В 2-х ч. (Белгород, 24–26 окт. 2006) / БелГУ, МПГУ, МАНПО; отв. ред. Т.М. Давыденко, Т.И. Шамова. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. – Ч. 1. – С. 24–29.

6 Образцов П. И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения. Орловский государственный технический университет. Орел. – 2000. – с 145.

7 Болтянская Т. О. Ситуативные задачи как средство формирования финансово-экономического мышления студентов техникума. Дис. ... канд. пед. наук. Екатеринбург. –2006.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУДА ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

МАНДАХБАЯР Т.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Елдегі жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдай білім беру жүйесінің түбегейлі өзгеруіне оқытудың дәстүрлі әдістерін пайдалану шеңберінде қол жеткізу мүмкін еместігін көрсетті, білім берудің өзекті міндеттерін іске асыру үшін қазіргі заманғы тәсілдер, формалар, жұмыс әдістері, инновациялық технологиялар қажет. Оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытудағы ең тиімді және заманауи форма ретінде қарастыратын, оқытудың заманауи әдістерінің бірі - интербелсенді әдіс. Интерактивті (ағылш. inter-өзара, аст-әрекет ету) - біреумен әңгімелесу, диалог режимінде бірлескен қызмет процесінде өзара әрекеттесуді білдіреді. Интербелсенді әдістер оқушылардың тек мұғаліммен ғана емес, сонымен бірге бір-бірімен кең қарым-қатынасына және оқу процесінде оқушылардың белсенділігінің үстемдігіне бағытталған [1, б. 48].

Қазіргі заманауи педагогика ғылымында оқу әдістеріне үлкен мән беріледі, өйткені қажетті әдістер мұғалім мен оқушылардың белсенді бірлескен оқу іс-әрекетіне, олардың өзара әрекеттесуі мен қарым-қатынасына бағытталған; олар оқушы өзін-өзі барынша жүзеге асырудың жолдарын табатын білім беру кеңістігін құруға мүмкіндік береді. Интербелсенді оқыту – бұл ең алдымен өзара әрекеттесуге негізделген оқыту. «Интербелсенді оқыту» ұғымы үшін келесі схемалар өзара әрекеттесу негізгі болып табылады: оқытушы - оқушы(лар), оқушы - оқушы(лар). Оқытудағы интербелсенді әдіс оқытудың жоғары тиімділігі мен сапасын қамтамасыз ете алатын танымдық іс-әрекеттің арнайы формаларын қолдануды көздейді. «Қазіргі заманауи ой мен іс-әрекет тақырыбының өсіп келе жатқан диалогтық сипаты теориялық дауда және кез-келген іс-әрекетте, соның ішінде оқу іс-әрекетінде серіктестер «басқаша ойлайтындарды», басқаша «қарайтын», толыққанды қарсыластар ретінде әрекет етуді талап етеді, соның арқасында бір-біріне құнды және қажетті. Сабақтардағы интербелсенді қызмет диалогтық қарым-қатынасты ұйымдастыру мен дамытуды көздейді» [2, б. 65].

Алайда, интербелсенді оқыту - бұл сабақтардағы диалогтық оқыту ғана емес, оның барысында оқушы оқытушымен немесе басқа оқушылармен өзара әрекеттесу негізінде тәжірибені игереді, сонымен

катар, адамның өзара әрекеттесу режимінде қарастырылатын оқу құралдарының дидактикалық қасиеті және адам мен компьютердің өзара әрекеттесу режимінде өтетін, білім беру саласына еніп, оқытудың әмбебап құралына айналған оқыту құралдары. «Оның бұл бірегейлігі компьютердің қосымша құрылғыларды қолданумен бірге ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде жұмыс жасайтын оқытушы, білім алушы мен оқу құралы арасындағы өзара әрекеттесуді қамтамасыз ете алатындығымен байланысты, дереу кері байланыс, интербелсенділігі, аудиовизуалды ақпараттың үлкен көлемін ұсыну мүмкіндігі қызығушылық тудырады» [3, б. 203].

Педагогикалық әдебиеттерде интербелсенді оқыту, ең алдымен, бір жағынан, оқушылардың мұғаліммен, бір-бірімен және оқу ортасымен өзара әрекеттесуін қамтамасыз ететін оқу-тәрбие процесінің барлық субъектілерін өнімді бірлескен іс-әрекетке толық жеке қосумен байланысты, ал екінші жағынан, оқу құралдарының дидактикалық қасиетімен, білім беру үдерісі субъектілерінің ақпараттық ортамен немесе оның жеке құрамдас бөліктерімен (интербелсенді тақта, интербелсенді теледидар, компьютерлік оқыту бағдарламасы және т. б.) өзара әрекетін білдіреді. Бұл анықтамалардың жиынтығы интербелсенділік оқу үдерісіне қатысушылардың білім беру ортасымен тікелей немесе жанама әрекеті ретінде түсінуге мүмкіндік береді.

Жалпы оқытудың интербелсенді әдістерінің негізгі критерийлеріне жатқызамыз: дискуссиялар, материалды еркін баяндау, лекциялар аз, бірақ көп семинарлар, студенттердің бастамасы, ұжымдық күш-жігерді қажет ететін топтық тапсырмалардың болуы, семестр бойы тұрақты бақылау, жазба жұмыстары. Жоғары білім беру жүйесінің басым қағидаты - білім алушының мүдделерін ескеру қағидаты болып табылады. Осыған байланысты жоғары оқу орны оқытушыларының алдында студенттердің шығармашылық әлеуетін, оның оқуға деген ынтасын жандандыруға бағытталған оқыту әдістері мен әдістерін әзірлеу және енгізу міндеті тұр.

Оқытудың интербелсенді әдістерінің міндеттеріне мыналар жатады:

- студенттердің нақты белгілі бір пәнге қызығушылығын арттыру;
- тиімді қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру арқылы оқу сабақтарын күнделікті өмірге жақындату;
- психологиялық стреске төзімділікті қалыптастыру;
- қақтығыстарды реттеу, шешу дағдыларына жаттықтыру.

Оқытудың интербелсенді әдістердің тұжырымдалған міндеттері әсіресе оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін

дамытуда өзекті. «Коммуникативті құзыреттілік» ұғымының мазмұнын осы мәселеге (Е. А. Быстрова, А. А. Евтюгина, Э. Ф. Зеер, Л. С. Зникина, И. А. Зимняя, Л. К. Гейхман, Ю. Н. Караулов, М. Р. Львов, В. В. Сериков, А. В. Хуторской, А. Н. Щукин, И. М. Осмоловская, И. В. Шалыгина и басқалар.) арналған жұмыстар негізінде талдау коммуникативті құзыреттілікті жеке тұлғаның алған біліміне, дағдылары мен қабілетіне және жеке тұлғаның оларды кәсіби қызметінде қолдануға қабілеттеріне негізделген белгілі бір құрылымдық компоненттерден тұратын интегралды жүйе ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Коммуникативтік құзырлылыққа «айналадағы және алыстағы адамдармен қарым-қатынас жасау әдістері, топта жұмыс істеу дағдылары, ұжымда әр түрлі әлеуметтік рөлдердің болуы» туралы білімді қамтиды. Білім алушы өзін таныстыра білуі, хат, сауалнама, өтініш жаза білуі, сұрақ қоя білуі, пікірталас жүргізе білуі және т.б. бұл үшін оқыту процесінде әрбір оқытылатын пәннің немесе білім беру саласының шеңберінде оқытудың әр кезеңінде коммуникацияның нақты объектілерінің қажетті және жеткілікті саны және олармен жұмыс істеу әдістері бекітіледі.

Біз коммуникативтік құзыреттілікті қарым-қатынас міндеттеріне қатысты вербалды және вербалды емес құралдарды адекватты қолдана білу, сөйлеу нормасына, практикалық тәжірибеге және нақты коммуникативті жағдайға сәйкес сөйлеу жұмысын дұрыс түсіндіру және құрастыру қабілеті ретінде қарастырамыз. «Коммуникативті құзыреттілік» дегеніміз-бұл оқушының кез келген мәлімдемені қабылдау қабілеті және білімге, дағдыға, практикалық тәжірибеге, қабылданған тілдік нормаларға, жеке қасиеттерге сәйкес вербалды емес құралдарды қолдана отырып, өзіндік сөйлеу жұмыстарын жасауға дайындық. сондай-ақ тақырыптарды, мақсаттарды, міндеттерді, коммуникативті және этикалық көзқарастарды ескере отырып, сөйлеу құрылымдарын құру және сөйлеу арқылы кәсіби нәтижелерге қол жеткізу. Коммуникативтік құзыретті оқу барысында дамытуға болады.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, құрылымдық коммуникативтік құзыреттілік адамның негізгі психологиялық қасиеттері түрінде көрсетілуі мүмкін және оның дамуы: білім, дағды, практикалық тәжірибе, ойлау, қажеттіліктер, эмоциялар мен сезімдер, ерік, құндылықтар, ар-ұждан, сенім және т.б. байланысты. Оқушының әрі қарайғы кәсіби қызметінің тиімділігі коммуникативтік құзыреттіліктің даму деңгейіне байланысты.

Коммуникативтік құзыреттілікті дамыту - бұл бастауыш, орта және жоғары білімнің әртүрлі кезеңдерінде өмір бойы сөйлеу арқылы және дамудың бірыңғай жүйесін құрайтын ұйымдасқан өзін-өзі тәрбиелеу арқылы ақпаратты беру мен игеруге дайындықты қалыптастырудың екі жақты процесі.

Коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үдерісінде оқушыларды оқытудың интербелсенді әдістері ерекше маңызды, оларды таңдау кезінде біз оқу процесін ұйымдастыру формаларын ескереміз (кесте 1) [4, б. 67].

Кесте 1 – Оқыту әдістері мен формаларын таңдауға қойылатын талаптар

Талаптар	Сипаттамасы
Оқыту мақсаттылығы, атаулылығы (адресность)	Кімге және нені үйрету керек екендігі туралы нақты түсінік қалыптасады. Мақсатты оқу процесін ұйымдастырудың формасын таңдауды алдын ала анықтайды: мысалы, университеттің кіші курстарында ақпараттық база мен практикалық дағдылар қарқынды қалыптасқан кезде дәрістер, семинарлар, рөлдік сабақтар, дидактикалық жаттығулар көбірек қолданылады. Жоғары курстарда, оқытудың соңғы кезеңдерінде күрделі ойын формаларын, нақты жағдайларды, кәсіби ақпараттық базаны, әртүрлі дағдыларды қажет ететін пікірталас топтарында жұмыс жасаған жөн.
Оқыту белсенділігі	Сабақтардағы студенттің өзіндік шығармашылық белсенділігі дидактикалық басқару және бақылау құралдары мен әдістер жүйесімен анықталады. Бірақ мұғалім өзінің тәжірибесіне, қолданылатын тәсілдердің тиімділігі туралы білімі мен идеясына сәйкес жұмыс жасай алатын белсенділіктің формаларын анықтауы керек.
Оқу мақсаттарын білу	Оқыту мақсаттары жеке пән бойынша да, пәндер циклі бойынша да айқындалады. Курстың міндеттері анықталады, оқытушыдан дайындық барысында алған білімі, дағдылары мен қабілеттеріне қойылатын соңғы талаптар қалыптастырылады. Мақсаттарды білу студенттің ынтасын түпкілікті нәтиже тұрғысынан да, процесс тұрғысынан да алдын ала анықтайды.
Кері байланыс	Оқытушылармен аудиториямен жұмыс барлық нысандарда жүзеге асырылуы керек. Кері байланыс қойылған оқу мақсатына қаншалықты қол жеткізілетіні туралы ақпарат алу құралы; оны жүзеге асыру барысында берілген тапсырмалардың алгоритмі туралы бастапқы білім мен түсінік түзетіледі, «қайта даярлауға» қажеттілік азаяды.
Оқытудың қайталануы	Дағдылар мен дағдыларды бекіту үшін оқу процесін ұйымдастыруды жоспарлау және жұмыс бағдарламасын құру кезеңінде тиісті бөлімдерді енгізуді талап ететін оқылатын материалды қайта ұсыну қажет болады.

Оқытуды ынталандыру	Оқытуды ынталандыру оқу мотивациясын күшейтетін оқу үдерісіне белсенді қатысқаны үшін аралық марапаттау жүйесінің болуын болжайды (мысалы, жұмысқа қатысу белсенділігін ескере отырып, табысты идеялар үшін марапаттау).
---------------------	--

Интербелсенді әдістер мен формаларды таңдау негізінде оқу сабақтарының кезеңдерін әзірлейміз. «Көптеген теоретиктер мен практиктер интербелсенді сабақты ұйымдастыру кезеңдерінің бірізділігі туралы келіседі: оқу материалындағы мәселені оқшаулау, топта мәселенің шешімін іздеу, ұсынылған шешімдерді талқылау, ең оңтайлысын таңдау, сабақты міндетті түрде рефлексиялау. Сонымен қатар, диалог (полилог, пікірталас) білім беруде заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдану мүмкіндігін білдіретін осындай қызметтің негізгі жүйе құраушы құрамдас бөліктері».

Оқытудың интерактивті әдістеріне біз мыналарды жатқызамыз: ойын, пікірталас, шығармашылық, жобалау, ақпараттық-компьютерлік. Оқытудың интерактивті әдістеріне біз мыналарды жатқызамыз: ойын, пікірталас, шығармашылық, жобалау, ақпараттық-компьютерлік (кесте 2) [5, б. 13].

Кесте 2 – Оқытудың интербелсенді әдістерінің жіктелуі

Әдістер	Формалары
Ойын	Рөлдік, ситуациялық, ұйымдастырушылық-қызметтік, іскерлік және т. б.
Пікірталас	Дебаттар, кейс-әдіс, эвристикалық әңгіме, жағдайларды талдау, дәріс-баспасөз конференциясы, дөңгелек үстел, дәріс-диалог, диспут және т. б.
Шығармашылық	Миға шабуыл, әлеуметтік маңызы бар тақырыпта сөйлеу, өнімнің тұсаукесері және т. б.
Жобалық	Ғылыми жобаларды, презентацияларды қорғау және т. б.
Ақпараттық-компьютерлік	Виртуалды форум, виртуалды конференция, вебинар, қашықтықтан оқыту, мұғалім мен оқушының компьютерлік өзара әрекеті және т. б.

Оқытудың ойын әдістері (рөлдік, ситуациялық, ұйымдастырушылық-белсенділік, іскерлік) оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда оқу процесінің бөлігі болып табылады; оларды бірыңғай мазмұн, сюжет, қатысушылар біріктіреді. Ойын әдісі оқытудың негізгі мазмұнына сәйкес қолданылады, оқу процесін жандандыруға, қажетті білімді, дағдыларды игеруге және оларды нақты өмірге жақын жағдайда

колдануға көмектеседі: рөлдік ойындар, ұйымдастыру-белсенділік ойындары, іскерлік ойындар.

Дискуссиялық оқыту әдістері (дебаттар, кейс-әдіс, эвристикалық әңгіме, жағдайларды талдау, дәріс-баспасөз конференциясы, дөңгелек үстел, дәріс-диалог, диспут) серіктестік қарым-қатынас пен топта жұмыс істеу қабілетін дамытуға, сыни ойлауды дамытуға, толеранттылық пен әңгімелесушілер мен олардың көзқарастарын құрметтеуге ықпал етеді.

Оқытудың шығармашылық әдістері (миға шабуыл, әлеуметтік маңызы бар тақырыпта сөйлеу, өнімді таныстыру) жанашылдығымен, өзіндік ерекшелігімен ерекшеленетін, тек субъективті ғана емес, сонымен қатар объективті құндылығы бар мәтіндерді шығармашылық өнімдерін құруға бағытталған. Әдістің артықшылығы -оқушылардың ақыл-ой күшін үнемі жұмылдыруында және олардың оқуға деген қызығушылығының артуы, оқытушы мен оқушылардың және оқушылардың бір-бірімен тұрақты қарым-қатынасының болуы. Оқытудың шығармашылық әдісі зияткерлік, кәсіби, мінез-құлық дағдылары мен қабілеттерін дамытуға назар аударуды қамтамасыз етеді, сондай-ақ, зерттелетін материалды қабылдаудың, оны өңдеу мен игерудің уәждемесі мен эмоционалдылық дәрежесін арттырады.

Жобалау әдісі (ғылыми зерттеу жобалар, презентациялар қорғау) - теориялық және практикалық сипатта болуы мүмкін проблемалық мәселені шешу үшін оқушылардың дербес ізденуі мен танымдық белсенділігі арқылы коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру процесін қамтитын әдіс. Оқытушы оқушылардың шығармашылық, өзіндік жұмысын ұйымдастырады, тек жұмыстың мақсатын көрсетеді (не істеу керектігін және қалай істеу керектігін көрсетпейді). Мұндай жұмысты орындау (ақпаратты талдау және жүйелеу, қосымша фактілерді, мәліметтерді іздеу, эксперименттік жолмен жаңа фактілерді алуға тырысу) проблемалық жағдайларды тудырады. Жобалау әдісі студенттердің проблемалық және танымдық дербестігінің ең жоғары деңгейіне ие, ол коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың және олардың шығармашылық белсенділігін дамытудың тиімді құралы болып табылады. Жобалау әдісін жүзеге асыруда оқытушыға үйлестіруші, сарапшы, қосымша ақпарат көзі рөлі жүктеледі.

Коммуникативтік құзыреттілікті дамытудағы ақпараттық-компьютерлік әдіс (виртуалды форум, виртуалды конференция, вебинар, қашықтықтан оқыту, мұғалім мен оқушының компьютерлік

өзара әрекеті) - оқытушы мен оқушылардың өзара қашықтықтан әрекеттесуін болжайтын және оқу процесіне тән барлық компоненттерді: оқытудың мақсатын, мазмұнын, жұмыс әдістерін, оқытудың ұйымдастырушылық нысандары мен құралдарын көрсететін әдіс. Оқу процесінде қажетті әдіс интернет-технологиялардың нақты құралдарымен немесе интербелсенділікті қамтамасыз ететін басқа құралдармен жүзеге асырылады. Қашықтықтан оқытуды оқытудың дербес түрі ретінде бөліп көрсетуге болады, бұл жағдайда ақпараттық технологиялар жетекші орын алады, ал сәйкес бағдарламалық жасақтамасы бар компьютер - бұл көп немесе аз дәрежеде барлық аппараттық функцияларды, сондай-ақ білім беру мәселелерін шешу, өзіндік жұмысты ұйымдастыру, білім беру нәтижелерін бағалау және федералды мемлекеттік білім беру стандартының пәндерінің даму дәрежесін бақылау үшін оқу материалдарын құру, сақтау және қолданудың маңызды функциясы. Заманауи технологиялар мұғалім мен оқушының ақпараттық-компьютерлік әдісті белсенді түрде пайдалануына мүмкіндік береді және кез келген білім беру мәселелерін шешу, оның ішінде коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін.

Сонымен, оқытудың интербелсенді әдістері коммуникативтік құзыреттілікті дамытуда бір мезгілде бірнеше мәселені шешуге ықпал етеді: олар студенттер арасында эмоционалды байланыс орнатуға көмектеседі, топта жұмыс істеуге үйретеді, өз ұстанымын тұжырымдау және өз пікірін қорғау қабілеттерін дамытады, басқа студенттердің пікірін тыңдау, төзімділік таныту, қарым-қатынас мәселелерін шешуде сөйлеу этикеті формулаларын қолдану және т.б. Оқытудың интербелсенді әдістерін оқу үрдісінде белсенді қолданудың арқасында қазіргі заманауи қоғам өміріне қажетті оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда тиімді нәтижелерге қол жеткізуге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Третьякова А. Н. Шишкина Н. М. Интерактивные формы обучения на уроках литературы и во внеурочной деятельности // Муниципальное образование: инновации и эксперимент, 2012. № 1. С. 48–52.

2 Кунжигитова Г. Б., Рсмаханбетова Ш. Е., Жанибекова Э. Ж. Интерактивные методы обучения, влияющие на активность личности в процессе обучения // Наука и мир. 2014. Т. 3. С. 65–70.

3 Долгаева Н. О. Интерактивные технические средства обучения в контексте обучения иностранному языку (на примере курсов «Лингвострановедение» и «Страноведение») // Вестник Московского государственного областного университета [Педагогика]. 2013. № 2. С. 203–206.

4 Гидрович С. Р., Егорова И. И., Курочкина А. Ю. Компетентностный подход к формированию основных образовательных программ третьего поколения. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010.

5 Гавронская Ю. Интерактивность и интерактивное обучение // Высшее образование в России. 2008. № 7.

ПЕРСПЕКТИВНЫЙ ПЛАН РАЗВИТИЯ ШКОЛЫ

МЕДЕУОВА С. А.

заместитель директора по учебно-воспитательной работе,
Школа-лицей № 16, г. Павлодар

МУССИНА А.К.

заместитель директора по профильному обучению,
Школа-лицей № 16 г. Павлодар

Программа развития КГУ «Школа-лицей №16 города Павлодара» на 2021-2024 годы координирует стратегические инициативы всех модулей образовательно-воспитательного процесса школы в целом. Разработка новой Программы обусловлена, во-первых, выполнением цели и задач, реализацией содержания и подтверждением ожидаемых результатов, во-вторых, необходимостью определения нового пути развития школы, совершенствования достигнутых положительных результатов, исправления выявленных проблем и недостатков, которые выделены в ходе практико-ориентированного анализа Программы – 2016-2020. В ходе разработки перспективного плана развития школы определены миссия школы, видение, приоритеты. В процессе разработки ПРШ участвовали Команда развития, административный корпус школы. **Стратегическая цель ПРШ** – создание условия для удовлетворения образовательных потребностей обучающихся в соответствии с их индивидуальными возможностями и личностным потенциалом в условиях воспитательно-образовательной среды, способствующей формированию метапредметных компетенций через ИКТ к успешной социализации ученика в современных реалиях жизни.

Миссия школы

Удовлетворение образовательных потребностей обучающихся в соответствии с их индивидуальными возможностями и личностным потенциалом в условиях воспитательно-образовательной среды, способствующей формированию метапредметных компетенций через ИКТ к успешной социализации ученика в III тысячелетии.

Введение

1-й год – Адаптивная школа, где определен образ социально успешного выпускника начальной, основной, средней ступени общего образования. Сформирована профессиональная среда педагогов, готовых к обеспечению условий для формирования метапредметных компетенций через ИКТ-инструменты в преподавании. Созданы условия для развития информационно-цифровых навыков участников образовательного процесса.

2-й год – Адаптивная школа, где созданы условия для развития одаренности учащихся через элективные курсы, спецкурсы лицейского компонента по теме «ИКТ как средство формирования метапредметных компетенций выпускника школы-лицея №16». Работа коллектива направлена на брендинг инновационной деятельности через повышение уровня информационно-коммуникативных компетенций (обобщение, распространение педагогического опыта, инновационные проекты, публикации) и привлечение учащихся из других районов города для расширения лицейского контингента.

3-й год – КГУ «Школа-лицей №16» - это высокоорганизованное сообщество учителей и обучающихся с прогрессивной, общечеловеческой системой ценностей и развитой культурной деятельностью, обеспечивающей условия становления свободной и культурной личности в цифровом мире. Создан позитивный имидж, бренд школы-лицея №16 в социально-образовательном пространстве города, области, республики через электронные платформы виртуального мира.

Таблица 1

Приоритеты (2021-2022)	Цели	Ожидаемые результаты	Критерии успешности
Создание образовательного пространства для развития профессионального мастерства педагогов по совершенствованию навыков ИКТ-компетенций, способствующих формированию метапредметных компетенций обучающихся. Развитие навыков школьного лидерства, рефлексивной культуры учителя	Создать условия для развития навыков ИКТ-компетенций, способствующих формированию метапредметных компетенций обучающихся	Создана профессиональная среда педагогов, готовых к обеспечению условий для формирования метапредметных компетенций через ИКТ-инструменты в преподавании.	1. 50 % учителей вовлечены в обучение через вебинары, коучинги, Workshop, нетворкинг 2. 50 % знают новые возможности ИКТ, будут работать с Google-приложениями, будут работать программой Tarsia, платформой Padlet, кейс-технологиями. 3. 50 % создают презентации в Canva, Prezi, работают в ZOOM, Skype, используют возможности Instagram при нетворкинге 5. 50 % используют в своей практике методы «Action research», подход Lesson Study
Приоритеты (2022-2023)	Цели	Ожидаемые результаты	Критерии успешности

Обеспечение условий для улучшения информационно-цифровых навыков участников образовательного процесса и развития одаренности учащихся через элективные курсы, спецкурсы лицейского компонента. Совершенствование навыков школьного лидерства и рефлексивной культуры учителя.	Совершенствовать условия для развития информационно-цифровых навыков участников образовательного процесса, для развития одаренности учащихся через элективные курсы, спецкурсы лицейского компонента	Создан банк программ вариативной части лицейского компонента (рецензии ВУЗ-ов). Работа Школы олимпийского резерва за счет развития внешних связей школы (ВУЗ, АО НЦПК «Өрлеу», ЦПМ). Заключение меморандума, выстраивание траектории развития педагога	1. 100% педагогов владеют ИКТ-компетенциями 2. 80% обучающихся ИКТ – компетентны 3. 60% обучающихся охвачены лицейским компонентом 4. 60% лицестов являются победителями и занимают призовые места на интеллектуально-творческих конкурсах и олимпиадах 5. 80% учителей участвуют и занимают призовые места интеллектуально-творческих конкурсах и олимпиадах
Приоритеты (2023-2024)	Цели	Ожидаемые результаты	Критерии успешности
Обеспечение поддержки талантливых и одаренных детей в течение всего периода становления личности обучающихся. Формирование позитивного имиджа школы-лицея как привлекательного учебного заведения для обучающихся, родительской общности, педагогического сообщества	Создать условия для поддержки талантливых и одаренных детей, для формирования позитивного имиджа школы-лицея №16 в образовательной сфере и в среде родительской общности	Реализация программ поддержки талантливых и одаренных детей, для формирования позитивного имиджа школы-лицея №16 в образовательной сфере и в среде родительской общности	1. 80% педагогов охвачены Школой олимпийского резерва 2. 60 % лицестов охвачены проектно-исследовательской деятельностью 3. 100% учителей пропагандируют опыт работы и результативность деятельности в СМИ, Instagram, Facebook, на интеллектуально-творческих, спортивных конкурсах разного уровня 4. 100% родителей охвачены тематическим «Родительским лекторием» 5. 80 % педагогов включены в деятельность школы-лицея открытой инновационной площадки школы-лицея в форме Workshop

Таблица 2

Мероприятия	Сроки проведения	Ожидаемый результат	Индикаторы достижения результата	Мониторинг	Ответственные
Направление 1: Нарращивание потенциала педагогов					
Педсовет: Системный и дифференцированный подход к использованию ИКТ – инструментов в образовательном процессе как фактор поддержки талантливых и одаренных детей	сентябрь	Создано единое цифровое образовательное пространство для поддержки талантливых и одаренных детей	Положительная динамика результатов талантливых и одаренных детей	Рейтинг участия, победителей и призеров	ЗДУВР, учителя категории мастер, исследователь
Коучинг: Эффективные приемы организации цифрового сотрудничества в условиях онлайн, оффлайн – обучения, социальных сетей	декабрь	Совершенствование цифровой образовательной среды школы. Учителя расширяют свои знания, усовершенствуют умения по эффективной организации цифрового сотрудничества	улучшение качества обучения посредством более полного использования доступной информации, повышения мотивации обучающихся и творческой активности преподавателей	Посещение уроков, наблюдение, мониторинг	Сертифицированные учителя, исследователи
Педагогические чтения	февраль	Распространение передового опыта по использованию цифровых технологий обучения	Положительная динамика участия, выступления педагогов школы в семинарах, коучингах, тренингах на уровне города, области и республики	Наблюдение уроков, опрос, обратная связь, рейтинг активности учителей	ЗДУВР

Педсовет: Условия и способы формирования позитивного имиджа школы-лицея №16.	май	Реализация программы поддержки талантливых и одаренных детей, для формирования позитивного имиджа школы-лицея №16 в образовательной сфере и в среде родительской общестственности	Положительная динамика результатов обучающихся, повышение доли учащихся лицейских классов, повышение победителей и призеров различных интеллектуальных и творческих конкурсов, олимпиад, спортивных соревнований	Мониторинг участия, рейтинг достижения учащихся	ЗДУВР, Сертифицированные учителя, педагог-мастера
Направление 2: Проведение исследований (LS, AR, научные исследования и др.)					
Аудит «Голос учителя»	август	Определено начальное состояние и выявлены проблемы требующие развития	Ранжирование уровней профессиональных компетенции учителя на стартовом этапе.	Результаты анкетирования	ЗДУВР, психологи
Аудит «Голос ученика и родителей» «Удовлетворенность работой школы»	сентябрь	Определены сильные и слабые стороны в практике преподавания учителя	Определение уровня преподавания урока по предметам.	Мониторинг результатов анкетирования	ЗДУВР
Семинар-практикум: Педагогическое проектирование современного урока	октябрь	Совершенствование методики преподавания и обучения, создание профессиональной колаборативной среды	80% учителей проектируют урок в соответствии с требованиями к современному уроку .	Мониторинг качества обучения	Сертифицированные учителя, педаго-мастер

Проведение серии уроков Lesson study по теме «Исследование урока с использованием эффективных приемов организации цифрового сотрудничества»	декабрь	Учителя приобретут навыки исследования урока. Улучшат практику планирования урока с использованием цифровых ресурсов	Положительная динамика качества обучения	Посещение уроков, анализ обр-ратной связи, изучение КСП	Фокус группы Lesson study
Нетворкинг: Защита исследований учителей по самообразованию	Март-апрель	Обмен опытом лучших исследователей проектов по самообразованию, совершенствование практики самопрезентации педагогов	Положительная динамика формирования банка УМК	Мониторинг участия в нетворкинге, пропаганда опыта через СМИ	Сертифицированный учитель, педагог-мастер
Направление 3: Работа школьного сетевого сообщества «Созвездие», участие педагогов школы во внешкольных СО					
Процесс менторинга учителей (пары: ментор-менти)	сентябрь	Профессиональная коллаборация педагогов	Эффективные практики исследования урока	Наблюдение уроков, обратная связь, видеосъемка	ЗДУВР
Онлайн-марафон: Визуализация правильно. Объясняем сложное простым	октябрь	Учителя научатся правильно визуализировать учебный материал, создавать визуальный образовательный контент	Положительная динамика качества обучения	Наблюдение уроков, обратная связь	ЗДУВР, психологи

Круглый стол: Обобщение опыта по теме «Системный и дифференцированный подход к использованию ИКТ – инструментов в образовательном процессе как фактор поддержки талантливых и одаренных детей»	ноябрь	Создан позитивный имидж, бренд школы-лицей №16 в социально-образовательном пространстве города, области, республики через электронные платформы виртуального мира по результатам работы с талантливыми и одаренными детьми	Положительная динамика результатов олимпиад, в предметных марафонах, в интеллектуальных и творческих конкурсах, спортивных соревнованиях	Рейтинг и участия, победителей и призеров	ЗДУВР, учителя категории мастер, исследователи
Тренинг: «Методика использования обучения для обучения в процессе планирования обучения»	февраль	Участники будут применять методики Одо в учебном процессе	Разработка задания	Наблюдение уроков, обратная связь, видеосъемка	Сертифицированный учитель
Коучинг: Современный урок в условиях продуктивных приемах обучения	март	Учителя эффективно применяют современные приемы на своих уроках	Положительная динамика качества обучения	Мониторинг качества знаний, посещение уроков	Сертифицированный учитель, педагог-исследователь,

Данная программа развития школы обеспечит продолжение модернизации школьной системы образования и приведет к устойчивому развитию современной инновационной школы, обладающей свойствами открытости, доступности, информативности, личностной направленности, экологичности, творческого саморазвития, органично интегрированного в социально-экономическую, культурную и духовно-нравственную среду района и города, обеспечивающего полноценное удовлетворение образовательных запросов населения на различные виды и формы образования и воспитания нравственной личности.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ У ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА

МЕЦЛЕР И. Ю.

воспитатель, Специальный детский сад «13», г. Екибастуз

Развитие общества, науки и техники ставит систему образования перед необходимостью использовать новые средства обучения. К таким средствам обучения относятся информационные технологии и развивающее оборудование. Новые информационные технологии превращают обучение в увлекательный процесс с элементами игры, способствуют развитию исследовательских навыков учащихся. Технология проведения занятий с использованием современных технических средств и новых информационных технологий тренирует и активизирует память, наблюдательность, сообразительность, концентрирует внимание детей, заставляет их по-другому оценить предлагаемую информацию. Компьютер на занятии значительно расширяет возможности представления учебной информации. Применение цвета, графики, звука, современных средств видеотехники позволяет моделировать различные ситуации и среды. Это позволяет усилить мотивацию детей к учебе. Информационные технологии в образовании – одна из наиболее актуальных тем на сегодняшний день. Педагог имеет возможность не только сделать изучение материала более наглядным, интересным, проблемным, но и, что не менее важно – показать связь между отдельными предметными областями [3].

Основная идея компьютерных технологий при обучении детей с нарушением интеллекта состоит как бы в том, чтобы компенсировать за счет компьютера и возможностей развивающего оборудования имеющийся недостаток развития ребенка, и таким образом облегчить или открыть ему возможность интеграции в общество и доступ к образованию [4].

Использование компьютера в обучении и воспитании детей с ограниченными возможностями здоровья, таким образом становится все более распространенным явлением не только за рубежом, но и в Казахстане. Приоритетная задача применения компьютерных технологий в специальной педагогике и психологии состоит не в обучении детей адаптированным основам информатики и вычислительной техники, а в комплексном преобразовании их среды обитания; создании новых научно обоснованных средств развития активной творческой деятельности. В специальном (коррекционном) образовании компьютерные технологии все чаще применяются как наиболее адаптируемое к индивидуальным особенностям детей средство обучения А. В. Аграновский, И. В. Больших, В. С. Вальчук, Н. Т. Вальчук, Е. Л. Гончарова, З. М. Кордун, Т. К. Королевская, О. И. Кукушкина, О. Н. Лизунов, Л. Р. Лизунова и др.) [3].

Современные компьютерные технологии предоставляют огромные возможности для развития процесса образования. К. Д. Ушинский заметил: «Детская природа требует наглядности». Наглядность в полной мере реализуется в условиях мультимедийных технологий как инструмента познания детей дошкольного возраста в условиях непосредственной образовательной деятельности [1].

Таким образом, ИКТ могут использоваться в разных областях познания детей дошкольного возраста. Одной из них является формирование математических представлений.

В процессе обучения основам математики дошкольников с нарушением интеллекта используются разнообразные педагогические средства [3].

К ним относятся методы и приемы, стимулирующие мыслительную активность ребенка (словесные методы, наглядные, проблемные ситуации), игровые технологии, индивидуально-дифференцированный подход (разно-уровневые задания), ситуации успеха, компетентно - ориентированное обучение (исследовательские работы, проектная деятельность), информационно-коммуникативные технологии и др. [5].

Слово педагога – это важнейшее средство обучения и воспитания ребенка с нарушением интеллекта.

При организации деятельности детей на занятиях по основам математике педагог при объяснении материала должен излагать свои мысли четко и лаконично. Учитывая специфику восприятия детей с нарушением интеллекта и самого предмет, избыточное абстрактными понятиями, рассказ педагога требует эмоциональности и выразительности. Темп речи особый – замедленный, постепенно переходящий к среднему. Замедленный темп создаёт благоприятные условия для понимания нового материала. Если в целом педагог говорит быстро, ребенок может потерять нить рассказа [4].

Важнейшим условием при формировании математических представлений у дошкольников с нарушением интеллекта является наглядность преподнесения материала. Ребенок с нарушением интеллекта имеет конкретно-образное мышление. Он так же, как нормальный ребёнок мыслит формами, красками, звуками, ощущениями. Однако, в отличие от нормально развивающегося ребёнка, такие дети имеют очень ограниченный круг представлений о предметах и явлениях окружающего мира. Чувственная практика, которая лежит в основе обучения и с которой начинается путь к абстрактно - логическому мышлению, у них ограничена. Наглядность таким образом в обучении помогает развить наблюдательность детей, обогатить их яркими образами, которые потом становятся элементами мысли. Она является одним из условий прочного и сознательного усвоения материала, коррекции мышления и речи детей. Важно соединить наглядность с практической деятельностью. Поэтому занятия математикой интегрируются с изобразительной деятельностью, конструированием, когда дети, например, усвоенные цифры собирают из элементов, лепят, рисуют [5].

Наглядные пособия, которые используются на занятиях по математике должны содержать основные признаки объекта и по возможности без дополнительных несущественных деталей, часто отвлекающих внимание в сторону от основной цели, которой добивается педагог при использовании этих пособий. Иллюстрации должны быть крупными, доступными, в реалистическом стиле.

Опыт работы по использованию компьютерных технологий на занятиях основам математики при обучении детей с нарушением интеллекта, позволяет сделать предположение о том, что таким образом наиболее распространенная форма внедрения информационных технологий в сферу специального образования

– презентации и слайд-шоу. Они позволяют наглядно и доступно объяснить детям материал.

Использование электронных презентаций, основанных на графически-иллюстративных возможностях компьютера, создание «рисуночных» изображений, включение фотографий, анимированных картинок, изображений со звуковым сопровождением, движущихся картинок, призовых изображений, позволяет существенно повысить уровень произвольного внимания на занятиях у детей с особыми познавательными возможностями [3].

Презентация является информационным обеспечением фронтальной работы педагога с группой детей и состоит из слайдов. Значит, что основные формы данной информации – текст, рисунки, что повышается качество занятия. Компьютерные презентации – это самые современные технологии представления информации. Формы и место использования презентации на занятии зависят от содержания занятия, от цели, которая ставится. При изучении нового материала использование презентации позволяет иллюстрировать материал. При проведении устных упражнений презентация даёт возможность оперативно предъявлять задания. На занятиях используются электронные приложения разного вида: иллюстрации и демонстрации аудио- видеоряда; приложения, сочетающие в себе и иллюстративный материал, и постановку проблемных вопросов с последующей проверкой выдвинутых предположений и решений [1].

Использование компьютера в обучении позволяет существенно усилить мотивацию дошкольника и сделать выполнение заданий доступными для детей с нарушением интеллекта. Одним из главных условий, способствующих, развитию дошкольника в ходе работы на компьютере, является ее новизна, стимулирующая интерес, порождающая активную деятельность ребенка. Это ведет к мобилизации психофизиологических функций, и на этом фоне лучше происходит усвоение новых и закрепление ранее полученных знаний, формирование навыков. Возможность регулировать предъявление учебных задач по степени трудности, оперативное поощрение правильных решений позитивно сказывается на мотивации ребенка, исключается всякое принуждение и подавление желаний ребенка, обеспечивается положительное впечатление от взаимодействия с компьютером [2].

Существуют требования к организации работы с использованием ИКТ в формировании математических представлений. Так, в целом детей можно подвести к компьютеру в начале занятия. Это вызовет

интерес к теме. Элементы ИКТ могут использоваться в середине занятия, что позволит сменить виды деятельности. Применение ИКТ возможно и уместно в заключительной части занятий на этапе оценки работы детей, тогда использование ИКТ выступает наградой за хорошую работу на занятии. Таким образом ИКТ может использоваться и как связующее звено [4].

ИКТ может использоваться при помощи мультимедийной установки при групповой работе, с использованием персонального компьютера при индивидуальной работе. Все это способно произвести на детей сильное впечатление, выступает эффективным средством развития мотивации к учебной деятельности, инструментом воспитания и обучения детей, а также способом формирования математических представлений у детей с нарушением интеллекта [5].

Таким образом, в руках творческого педагога дошкольного образовательного учреждения использование ИКТ способно сделать процесс формирования математических представлений у детей дошкольного возраста с нарушением интеллекта эффективным, увлечь детей, заинтересовать их, способствуя развитию психических процессов, приобретению ими знаний, обеспечивая математическое развитие.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Баракина, Т. В. Использование сенсорной интерактивной доски в процессе формирования математических представлений у дошкольников [Текст]. / Т. В. Баракина // Детский сад: Теория и практика. – 2011. – № 3. – с. 28.
- 2 Белошистая, А. В. Учебные средства и их использование на занятии по математике в дошкольном образовательном учреждении [Текст]. / А. В. Белошистая // Детский сад: Теория и практика. – 2011. – № 3. – С. 14.
- 3 Горвиц, Ю. М. Новые информационные технологии в дошкольном образовании [Текст]. / Ю.М. Горвиц. – М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 2008. – 241 с.
- 4 Нивикова, М. Н. Использование мультимедийных средств и информационных технологий в ДОУ – «за» или «против» [Электронный ресурс]. / М. Н. Новикова
- 5 Кукушкина О. И. Компьютер в специальном обучении. Проблемы. Поиски. Подходы // Дефектология. 1994. №5. С. 23.

ОБРАЗОВАНИЕ ШИРИНОЮ В ЖИЗНЬ

МУКАНОВА К. Н.
учитель математики, СОШ № 8, г. Аксу

Требование современного мира – это необходимость роста профессионального образовательного потенциала личности на протяжении всей жизни.

В системе образования многих странах мира с конца двадцатого века инклюзивное образование выделилось как новое явление. Совместное обучение здоровых детей и детей с особыми образовательными потребностями требует специальных подходов. На сегодня накоплен большой опыт по внедрению инклюзии в систему образования США, Англии, стран Евросоюза, Российской Федерации и других государств всего мира.

Из года в год во всем мире растёт количество детей с ограниченными возможностями и особыми потребностями. Перед обществом стоит вопрос получения ими образования.

В Республике Казахстан как и в современных и развивающихся странах инклюзивное образование является одним из важнейших действий трансформации системы образования.

В соответствии с государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 -2025 годы, к 2025 году сто процентов школ, детских садов и семьдесят процентов колледжей и ВУЗов должны сделать условия для инклюзивного образования.

Образование в нашем государстве доступно всем, и в связи с этим стал вопрос о разработке таких типов образовательных организаций, где дети с ограниченными возможностями и особыми потребностями могли бы, вне зависимости от состояния здоровья, получать познания. Дети с ограниченными возможностями, в главном общаясь в кругу семьи, не готовы к взрослой жизни. И общеобразовательная организация - это единственная возможность для них учиться в режиме инклюзии, разговаривать со сверстниками и познавать все в округ.

Из мировой практики известно, что ограничение социальных возможностей имеют негативные последствия развития для особых детей в нынешнем обществе. Отчуждение и не восприятие человека, который имеет какие-то особые потребности – это проявление унижения человеческого достоинства. Явления такого характера

присущи бездуховному и черствому обществу, в котором не ценится индивидуальность человека. Люди, дети с ограниченными возможностями заслуживают уважения и возможности для развития и самореализации. Формированию таких отношений в первую очередь способствует образовательная система.

Обучение в общеобразовательной школе, среди здоровых нормально развивающихся сверстников, дает возможность ребенку с особыми образовательными потребностями, чувствовать себя обычным, таким же, как его друзья, одноклассники, мальчишки и девочки во дворе. Общество не имеет право лишать детей с ограниченными возможностями права получить образование, развивать свои способности, талант и главное, иметь среду общения с нормальными детьми. В данное время детей с ограниченными возможностями в развитии нет необходимости отдавать в закрытые интернаты, а определять в обычные детские сады и школы. Это и есть инклюзивное образование.

Я думаю, что основные принципы инклюзивного образования в нашей стране должны помнить все:

- Возможности и заслуги человека не единственное что придает ему ценность.
- Каждый человек способен ощущать и мыслить.
- Каждый человек обладает правом на общение и на то, чтоб быть услышанным.
- Люди нуждаются друг в друге.
- Подлинное образование может осуществляться только при реальных взаимоотношениях.
- Все люди нуждаются в поддержке и дружбе.
- Для всех обучающихся достижение развития быстрее в том, что они могут делать, чем в том, что не могут.
- Обилие увеличивает все стороны жизни человека.

Бесспорно, и очевидно одно, что к каждому ребенку необходимо проявлять индивидуальный подход, особые требования и внимание. Только в этом случае можно достичь положительной динамики развития, даже самого «проблемного» ребенка.

По моему мнению, современное общество должно соблюдать нормы морали по отношению ко всем людям одинаково, иметь правильное восприятие детей с особыми образовательными потребностями, быть терпимыми и помогать им. Подобные люди дети – полноправные члены общества, к которым нужно относиться с уважением.

Какова же ситуация с инклюзивным обучением в Казахстане на сегодняшний день?

Специальным условием для создания инклюзивного образования является среда без барьеров, где имеется не только наличие пандусов, но и наличие визуальной информации для слабослышащих, учебная литература, создание индивидуальных программ. Это все является условиями для того, чтобы обучающийся мог без препятствий и трудностей осваивать образовательную программу.

По мнению специалистов Казахстана, развивая инклюзивное образование, нужно постепенно преодолевать барьеры, существующие в обычной школе.

Во-первых, некорректное отношение к детям с особыми образовательными потребностями и с ограниченными возможностями.

Во-вторых, отсутствие специально подготовленного педагогического состава. Пока учителя общей школы недостаточно готовы к обучению детей, имеющих особые образовательные потребности.

В-третьих, отсутствуют специальные устройства и обучающие материалы для детей, а также методические пособия для учителей. Это не все проблемы, которые находятся на стадии разработки.

Таким образом, развитие инклюзивного образования – процесс весьма не простой, многогранный. Данный процесс затрагивает научные, методологические, социальные, административные ресурсы и требуют кардинальной перестройки в нашей современной системе образования.

Обществу и государству нужны учителя новой формации, а именно желающие и умеющие работать с детьми с ограниченными физическими и интеллектуальными возможностями. Это и совсем другие методики обучения, и планы уроков, и совершенно другая психология. Необходимо создать полный набор дидактического материала по предметам, сориентированных на организацию дифференцированной самостоятельной работы учащихся с особыми образовательными потребностями.

Трудности в работе преподавателем, который владеет педагогическими технологиями, на сегодня важнейшей является инклюзивное образование. Из данного вытекает чрезвычайно много задач. Это связано с подготовкой компетентных кадров, передачей опыта и трансляцией познаний, и это тоже далеко не обычный

момент. Необходимо понять, как простому учителю массовой общеобразовательной школы, который не получал необходимых знаний по специальной психологии и коррекционной педагогике. Также раньше никогда не видел за партой ребенка с особыми образовательными потребностями и не понимает, как устроено восприятие незрячего или глухого ребенка - как ему учить этого ребенка в классе, где сидят еще 25 учеников?

Осознавая эти разногласия, невольно начинаешь приходить к мысли, что рождение инклюзии в системе общего образования - это не краткосрочная задача. Основное, чтоб были чрезвычайно суровое отношение тех преподавателей, того педагогического общества и знающих свое дело, которые могут управлять и принимать чрезвычайно смелую позицию и заявить, что их детский сад либо школа готовы назвать себя инклюзивной.

Предполагается, что будут создаваться школы инклюзивного типа, где они будут обеспечены всем необходимым. В такие школы будут входить разработка специальных программ, привлечение специалистов-дефектологов, психологов, логопедов. Также рассматривается меньшая наполняемость класса и оснащение техническим оборудованием. Например, аппаратура усиливающая звук в классе, где есть глухой ребёнок; для ребёнка с нарушением опорно-двигательного аппарата – пандусы и лифты.

В соответствии с Концепцией развития инклюзивного образования в Республике Казахстан все дети с ограниченными возможностями должны будут получать специальную коррекционно-педагогическую, социальную, медицинскую и психологическую поддержку в соответствии с их особыми потребностями, установленными в психолого-медико-педагогической консультации (ПМПК). Внутреннее ПМПК сопровождение в рамках инклюзивного образования осуществляется специалистами школьного ПМПК консилиума (специальный педагог, педагог-психолог, медицинский работник).

Для обучения учащихся с нарушениями зрения требуется подготовка и наличие следующих профессионалов:

- тифлопедагогов;
- дефектологов;
- психологов;
- докторов;
- и медицинских сестер.

При всем этом специалисты думают, что для инклюзивного обучения ребят исходных классов с 1 по 4 класс нужно, чтоб

педагоги имели базисное полное высшее образование по специальности дефектология, а преподаватели старших классов должны пройти особые коррекционные курсы по изучению особенностей инклюзивного образования.

Проблема с дефицитом педагогических кадров, работающих с детьми с особыми образовательными потребностями, действительно существует. И поэтому ведется активная необходимая работа по увеличению количества слушателей курсов повышения квалификации по инклюзивному образованию. Кроме того, предусмотрено создание ресурсных центров на базе вузов, которые будут служить площадкой для повышения квалификации педагогов.

Анализ показывает, что казахстанская модель инклюзивного образования не в полной мере соответствует требованиям и положениям, принятым в мировой практике.

В системе образования Республики Казахстан:

- отсутствует гибкость по дифференциации, индивидуализации методов обучения, общеобразовательных учебных программ, а также личностно-ориентированной траектории развития каждого обучающегося и его психолого-педагогического сопровождения и социальной адаптации;

- не совсем в полной мере развита система повышения психолого-педагогической квалификации педагогов и дистанционного образования для детей с ООП и их родителей;

- неполная готовность педагогов повышать квалификацию по направлению «инклюзивное образование»;

- работа одного педагога в классе недостаточно для полноценного и эффективного процесса инклюзивного образования;

- недостаточны кадровая и учебно-методическая базы, со всеми вытекающими отсюда последствиями морально-психологического и социального характера детей;

- не разработан мониторинг оценки качества обучения детей с ООП;

- отсутствуют индикаторы критериального оценивания знаний, умений и навыков обучающихся в условиях инклюзии.

Нерешенность этих вопросов будет порождать новые трудности общественного характера, а в связи с увеличивающимся числом детей, нуждающихся в инклюзии, считаем, что вопросам образования, нуждающимся в инноватике, в совершенствовании в согласовании с реалиями и потребностями публичного развития следует уделять еще более внимания. И эта миссия всех нас, мы должны дать им животрепещущий шанс в собственной реализации,

возможность получить профессию и быть полезными нужными тому обществу, в котором они родились. Непосредственно на нас это накладывает ответственность: как на профессионалов, как на людей, которые должны осознать смысл этих новых для всех нас слов - «инклюзивное образование».

ЛИТЕРАТУРА

1 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 -2025 годы

2 Концептуальные подходы к развитию инклюзивного образования в Республике Казахстан. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 13 с.

3 <https://scienceforum.ru/2017/article/2017034223>

4 <https://infourok.ru/material.html?mid=41888>

ӨЗДІК ЖҰМЫС ОҚИТУДАҒЫ ЖЕТІСТІКТІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

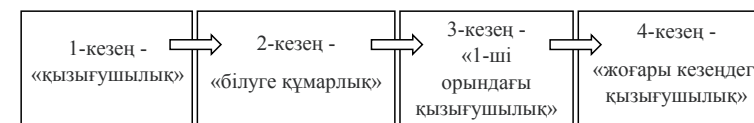
МУСИНА Ж. А.

докторант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Білім беру жүйесін жаңғырту оның қоғамның қажеттіліктеріне жауап беретін орнықты даму тетігін құру қажеттілігін негіздейді. Қазіргі қоғамға ұтқырлықпен, динамизммен, конструктивтілікпен ерекшеленетін, таңдау жағдайында өз бетінше жауапты шешімдер қабылдай алатын, олардың ықтимал салдарын болжай алатын білімді, іскер адамдар қажет. Бұл міндетті орындау үшін қазіргі заманғы жоғары білім беру жүйесі білім беру іс-әрекетінің субъектісі ретінде өзін-өзі анықтауға және өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылатын тұлға ретінде әрекет ететін, яғни тәуелсіз оқу қызметін жүзеге асыратын кезде оқытудағы өзін-өзі тәрбиелеу принциптеріне сүйенеді. Бүгінгі таңда тәуелсіз қызметтің ішкі жазықтығына тереңірек үңілу және оқу процесінде осы қызметті жүзеге асыратын субъектінің жеке әлеуетін ашу үшін оның мүмкіндіктерін анықтау қажет.

Өзін – өзі тәрбиелеу-бұл жеке тұлғаны дамытуға және өзін-өзі танытуға, оның танымдық мүдделері мен рухани қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған үздіксіз білім беру процесі. Осылайша, процесті ұйымдастыруға, жеке тұлғаның мотивациялық қалауларын ескеруге және бақылауға негізделген жүйе-бұл қазіргі қоғамда оны басқаруға мүмкіндік беретін жеке тұлғаны жетілдіру жүйесі.

Қызығушылық адамның белсенділігінің ынтандырушысы болып табылады. А.В Петровский қызығушылықтар адамды білім мен түсінуге деген құштарлығын қанағаттандыру жолдары мен тәсілдерін белсенді іздеуге мәжбүр етеді деп жазады. Б. И. Додоновтың пікірінше, қызығушылық-бұл адамды іс-әрекетке итермелейтін, эмоционалды қанағаттандыру әкелетін арнайы психикалық механизм. В. Б. Бондаревский қызығушылықты адамның білімінің, дағдыларының, үлкен шеңберін зерттеуге бағыттауы ретінде қарастырады. Г. И. Шукина, В. И. Ильин, В. И. Казаренковтың зерттеулеріне сүйене отырып, біз студенттердің өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылығының төрт деңгейін анықтадық:

Сурет 1

Оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылығын дамытудың бұл моделі бір деңгейден екінші деңгейге ауысуды көрсетеді. Әр деңгей оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылығының даму белгілерінің үш тобымен (зияткерлік, ерікті және эмоционалды) сипатталды. Бұл белгілер жоғарыда аталған деңгейлер бойынша оқушылардың өздігінен білім алуға деген қызығушылығының даму динамикасын бақылауға мүмкіндік береді. Оқушылардың өздігінен білім алуға деген қызығушылығын сәтті қалыптастыру оқу-тәрбие жұмысының ғылыми негізделген жүйесін ұйымдастыру негізінде ғана мүмкін болады [1].

Оқушылардың өздігінен білім алуға қызығушылығын қалыптастыру тәжірибесінің жағдайын анықтау үшін мектепте 110 мұғалімге сауалнама жүргізілді, оның барысында мұғалімдердің зерттелетін мәселені шешудегі жалпы ұстанымдары анықталды.

Сауалнама нәтижелері респонденттердің жалпы санының 89%-ы оқытушылармен аудиториядан тыс жұмыс жүргізуді орынды деп санайтынын көрсетсе, 11%-ы жауап беруге қиналады. Мұғалімдердің көпшілігі (35,5%) оқытылатын пәнге деген қызығушылықты қалыптастыру үшін сыныптан тыс жұмыстарды пайдаланады, өйткені бұл жұмыс аудиториялық сабақтарды органикалық түрде толықтырады және оқытылатын пәнге

қызығушылық тудыруы мүмкін. Педагогтердің барлығы 11,8%-ы өздігінен білім алуға қызығушылық қалыптастыру мәселесін жетекші ретінде анықтайды. Осыған қарамастан, 88% аудиториядан тыс жұмыс осы мәселені шешуде табысқа жетуге ықпал етеді деп санайды. Оқытушылардың жартысы (50%) осылай жүргізсе, бірақ тек 31% - жүйелі түрде, ал 19% - мүлдем жүзеге асырмайды.

Респонденттердің 71%-ға жуығы студенттердің өздігінен білім алуға қызығушылығын қалыптастыру тиімділігін арттыру үшін студенттердің аудиториялық және аудиториядан тыс жұмыстарын интеграциялаудың маңыздылығын бағалайды. Мұғалімдер сабақтан тыс сабақтардың барлық түрлерін кеңінен қолданады. Алайда, бұл мәселені шешу үшін көбінесе топтық формалар қолданылады: ғылыми үйірмелер, студенттер қоғамы (31,8%), баспа (40%), сонымен қатар жеке зерттеу қызметі (30%). Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, 55,5% оқытушылармен топтық аудиториядан тыс жұмыс жүргізеді, ал оқытушылардың 34,5% - ы ғылыми үйірме мен білім алушылардың шығармашылық бірлестігіне жүйелі түрде сабақ береді. Аудиториядан тыс қызметтің осы нысандарын елемейтін мұғалімдер (10%) негізінен осы жұмысты ұйымдастыруға нашар дайындыққа сілтеме жасайды. Студенттердің сабақтан тыс сабақтарының жиілігі әр түрлі. Көбінесе оқытушылар оқушылармен екі аптада бір рет кездеседі (48,2%). Педагогтердің сауалнама нәтижелері ұзақтығы 1,5 сағат (49%) және 1 сағат (22,8%) болатын сабақтар педагогтер үшін неғұрлым қолайлы болып табылатынын куәландырады.

Мұғалімдердің көпшілігі (83,6%) студенттердің өзін-өзі тәрбиелеу әрекеті студент тұлғасының зияткерлік, эмоционалды және ерікті салаларының дамуына, адамгершілік қасиеттердің қалыптасуы мен дамуына, дүниетаным мен құндылық бағдарларын қалыптастыруға тікелей әсер етеді деп санайды. Сондықтан бізге осы сұраққа педагогтердің жауаптары қызықты болды. Олардың көпшілігі (80%) оң жауап берді, бұл студенттердің жеке басын дамытуға және оның өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылығын қалыптастыруға бағытталған мұғалімдердің жақсы арақатынасын көрсетеді. Сонымен бірге, респонденттердің 9% - ы өздігінен білім алу процесі мен білім алушылардың жеке дамуы арасындағы байланысты таппайды, бұл таң қалдырады және өкініш тудырады, ал респонденттердің 11%-ы жауап беруге қиналады.

Педагогтердің аудиториядан тыс жұмысында объективті және субъективті сипаттағы қиындықтар кездеседі. «Бұл жұмысты ұйымдастыруға нашар дайындалған» (47,3%) сияқты проблема ең

үлкен «салмаққа» ие. Педагогтардың қиындықтары көп жағдайда аудиториядан тыс жұмысты ұйымдастыру бойынша әдістемелік әдебиеттердің жетіспеушілігінен болып табылады (41%). Педагогтар ЖОО әкімшілігінің аудиториядан тыс жұмыстарға (37,3%) тиісті назар аудармауын да бірқатар маңызды қиындықтарға жатқызды.

Оқытушыларды аудиториядан тыс жұмысқа тарту (ЖОО педагогтерінің сауалнамасы деректері бойынша) студенттердің уақытының болмауы (28,2%) және құрдастарының теріс әсері (21,8%), нашар жарнама (6,4%) немесе сабақ кестесінің сәтсіз болуы (19,1) салдарынан «тежеледі». Басқа себептерді оқытушылардың 11,8%-ы атады. Негізінен оқытушылар мен білім алушылардың күрделі қарым-қатынасы сабақтың нашар ұйымдастырылуына байланысты туындайды (12,7%). Жоспарлау функцияларын іске асыру (30%) және оқытушыларды ынталандыру (25,5%) қиындық туғызады, ал оқытушыларды жоспарлау және ынталандыру аудиториядан тыс қызметте тиімді нәтижелерге қол жеткізуде өте маңызды. Педагогтердің шамамен 19%-ында білім алушылардың өздігінен білім алуға деген қызығушылығын дамыту кезінде аудиториядан тыс қызметті басқару функцияларының ешқайсысын іске асырмайды.

Оқушылардың өздігінен білім алуға деген қызығушылығын ынталандыру әдістемесін таңдау мұғалімнің маман, ғалым және мұғалім ретіндегі ерекшеліктеріне байланысты. Әрқашан және барлық жерде қолдануға болатын әмбебап оңтайлы әдістер мен дидактикалық жағдайлар болмағандықтан, мұғалім студенттердің өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылығын қалыптастыруға ықпал ететін және оны қолданудың нақты саласын анықтайтын ынталандыру жүйесін дербес таңдайды. Оқу материалының мазмұнымен байланысты ынталандыруларды ақпараттық-мазмұндық; оқу-танымдық іс-әрекеттің сипатымен-ұйымдастырушылық-басқарушылық ретінде; оқытушы-оқытушылар арасындағы қатынастардың сипатымен-эмоционалды-коммуникативтік ретінде анықтауды заңды деп санаймыз.

Өзін-өзі тәрбиелеу арқылы оқушылардың танымдық қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыруға деген ұмтылысын қалыптастырудағы негізгі қозғаушы күштер олардың әр түрлі комбинацияларындағы ішкі қарама-қайшылықтар болып табылады: студентте туындаған белгілі бір танымдық немесе практикалық мәселені шешу қажеттілігі мен қазіргі уақытта оның білімі (олардың жеткіліксіздігі) арасындағы; пайда болған танымдық

қызығушылықты қанағаттандыруға деген ұмтылыс пен осы білімді жоғары оқу орнында оқыту жағдайында тікелей сабақта алуға мүмкіндігі шектеулі адамдар арасындағы; қол жеткізілген білім деңгейі мен белгілі бір пәнді тереңірек зерделеудің алғышарты ретінде жоғары оқу орнында оқыту және басқа рухани қажеттіліктерді қанағаттандыру құралдары болып табылады [2].

Мектепте оқушылардың өз бетінше білім алуға деген қызығушылығын қалыптастыру үшін жағдай жасалуы керек. Негізгі оның ішінде:

- ЖОО-да профессор корпусының болуы - жаңа заманның сын-тегеуріндеріне жауап беруге қабілетті және оқушы жастардың қазіргі ұрпағына үлгі бола алатын жоғары білімді, Эрудит, креативті, харизматикалық тұлғалардың болуы;

- білім беру саласында даярланған менеджерлер тобының болуы - білім беру процесін құра алатын, іске берілген оларды басқара алатынадамдардың болуы;

- ұжымның зияткерлік әлеуетін бағалауды және тиісті құрметтеуді білдіру; зияткерлік тұлғаны (оқытушы мен студентті), оның ЖОО-ның жалпы ісіне қосқан үлесін көтермелеудің барабар және икемді жүйесін әзірлеу;

- студенттерді ынталандырудың әртүрлі тәсілдері.

Басқаша айтқанда, интеллект үшін өзіндік «сән» жасау керек.

Оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылығын қалыптастыру тұлғаның зияткерлік, ерікті және эмоционалды салаларын дамытумен тығыз байланысты. Болашақ маман тұлғасының аталған салаларын дамыту үшін жағдай жасауда аудиториядан тыс жұмыс үлкен резервке ие.

Өзін-өзі тәрбиелеу адамның шығармашылық-трансформациялық, рухани іс-әрекетінің маңызды құрамдас бөлігі, репродуктивті қызметті өнімді қызметке айналдыру механизмдерінің бірі болып табылады.

Осылайша, өздігінен білім алуға қажетті, тұрақты қосылатын өмірінің мәдени, просвещенного адам өтті, ол сопутьствует оған әрдайым.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Захарова И. Г. Білім берудегі ақпараттық технологиялар: [прок. университеттерге арналған нұсқаулық]. / И. Г. Захарова. - 7-бас., қайта қаралған және қосымша - М.: Академия, 2018. - 192 б.: Илл.- (Жоғары кәсіптік білім. Бакалавриат) (Педагогикалық білім).

2 Қоджаспирова Г. М. Педагогика: пед. мамандығы бойынша оқытын университет студенттеріне арналған оқулық. маман. (ОПД, Ф, 02- Педагогика) / Г.М.Қоджаспирова – М.: КНОРУС, 2013. – 740 б.

ИНТЕГРИРОВАННЫЙ УРОК КАК ОДНА ИЗ ЭФФЕКТИВНЫХ ФОРМ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

МҰРАТБАЙ Б. Қ.

учитель специальной организации образования,
Специальная школа-интернат № 4, г. Павлодар

ГАСЫМОВА К. И.

учитель специальной организации образования,
Специальная школа-интернат № 4, г. Павлодар

Термин «интеграция» все чаще и чаще используется в научной педагогической литературе. Латинское слово «integratio» имеет значение «восстановление, восполнение». Коменский Я. А., Ушинский К. Д., Сухомлинский В. А. и другие прогрессивные педагоги разных эпох подчеркивали необходимость установления взаимосвязей между отдельными учебными предметами для повышения эффективности обучения и формирования целостной картины окружающего мира и научной системы знаний в сознании учащихся.

Интеграция позволяет детям перейти от изолированного рассмотрения различных явлений действительности к их обобщенному изучению. На интегрированных уроках повышаются уровень знаний по предмету, уровень интеллектуальной деятельности, познавательный интерес школьников [1].

Интеграция учебного материала способствует развитию творческого, логического и вариативного мышления учащихся, позволяет им применять полученные знания в реальных условиях, является одним из существенных факторов воспитания культуры и личностных качеств.

Именно интегрированные уроки позволяют:

- объединить изучаемые в школе дисциплины за счет использования взаимосвязей между учебными предметами, которые дают возможность выстроить целостное представление об изучаемых действиях, явлениях, процессах;

- повысить эффективность достижения образовательных целей и задач, которые стоят перед каждым учебным предметом, задействованным в интеграции;

- создать условия для сохранности психического здоровья школьников за счет регулярной рациональной смены видов учебной деятельности;

- развить навыки продуктивного общения [3].

Дети с отклонениями в развитии, в отличие от нормально развитых детей, трудно усваивают учебный материал, у них низкая работоспособность, неустойчивое внимание, они быстро утомляемые, неусидчивые, слабо развита память и мышление. И поэтому у таких детей наблюдается отсутствие или значительное снижение интереса к учёбе, к окружающей среде. Чтобы повысить интерес детей с нарушениями интеллекта к учёбе и общественной жизни в коррекционных школах используют на уроках форму интегрированного обучения, что способствует снятию перенапряжения, перегрузки, утомляемости учащихся за счёт переключения их на разнообразные виды деятельности в ходе уроков [8].

С учетом возрастных особенностей школьников с нарушениями интеллекта, при организации интегрированного обучения появляется возможность показать мир в его многообразии с привлечением научных знаний, литературы, музыки, живописи, что способствует эмоциональному развитию личности ребенка и формированию его творческого мышления.

Различают три уровня интеграции содержания учебного материала:

- внутрипредметная – интеграция понятий, знаний, умений и т.п. внутри отдельных учебных предметов;

- межпредметная – синтез фактов, понятий, принципов и т.д. двух и более дисциплин;

- транспредметная – синтез компонентов основного и дополнительного содержания образования.

Примером первого уровня является систематизирование знаний внутри определенной дисциплины - переход от разрозненных фактов к их системе в процессе открытия нового закона, уточнения картины мира. Интеграция этого уровня – внутрипредметная, - она направлена на «спрессование» материала в крупные блоки, что, в конечном счете, ведет к изменению структуры содержания дисциплины [2].

Межпредметная интеграция - проявляется в использовании законов, теорий, методов одной учебной дисциплины при изучении другой. Осуществленная на этом уровне систематизация содержания

приводит к такому познавательному результату, как формирование целостной картины мира в сознании учащихся. Межпредметная интеграция существенно обогащает внутрипредметную.

Интегрированный урок отличается от традиционного урока использованием межпредметных связей.

Конкретно для проведения интегрированных уроков в специальной школе следующие условия: близость содержания ведущих тем предметов; логическая взаимосвязь предметов. «Не всякое объединение различных дисциплин в одном уроке автоматически становится интегрированным уроком. Необходима ведущая идея, реализация которой обеспечивает неразрывную связь, целостность данного урока».

Практика подтверждает хорошую интеграцию чтения и русского языка, чтения и музыки, математики и труда, истории и математики, ознакомления с окружающим миром и рисования или труда [6].

При планировании таких уроков учитывается следующее:

- объединяются блоки знаний, поэтому чрезвычайно важно правильно определить главную цель такого урока, отражающую его специфику;

- из содержания предметов берутся только те сведения, которые необходимы для реализации цели;

- в содержании учебного материала устанавливается большое количество связей (внутрипредметных, межпредметных, внепредметных);

- требуются тщательный выбор методов и средств обучения, а также определение оптимальной нагрузки различными видами деятельности учащихся на уроке.

Особое значение при транспредметной интеграции имеет выявление существенных связей, которые обеспечивают эффективное становление личности ребенка и являются закономерностями процесса интеграции содержания основного обучения и дополнительного образования.

Особое внимание интегрированному обучению уделяется в начальных классах специальных школ. И это не случайно. Именно на начальной ступени обучения интеграция предметов в единое целое наиболее эффективна, так как младший школьник с нарушениями интеллекта целостно воспринимает окружающий мир, и для него не должно быть границ между предметами [4].

Требования к планированию, организации и проведению интегрированных уроков в специальной школе:

- определение системы таких уроков на целый год в каждом классе;
- тщательное планирование каждого урока, выделение главных и сопутствующих целей;
- моделирование содержания уроков, наполнение их только тем содержанием, которое поддерживает главную цель;
- тщательный выбор типа и структуры урока, методов и средств обучения;
- оптимальная нагрузка детей впечатлениями;
- привлечение к проведению интегрированных уроков педагогов различных учебных предметов, специалистов.

Методика работы на таком уроке предполагает широкое использование учебной техники, проблемных задач, работы с книгой, наглядности, групповых форм обучения; необходима также связь с внеклассной работой. Первый этап – целевой. На втором этапе разрабатывается содержание урока. Третьим этапом в подготовке урока является построение модели, которое осуществляется путем соотнесения каждого фрагмента содержания с определенными методами обучения, дающими возможность учителю выразить деятельность обучающегося различными вариантами учебных ситуаций, учебных заданий. Процессуальный этап завершает построенный сценарий. Он является конкретным наполнением и включает три составляющие:

- деятельность учителя,
- форму организации деятельности учащихся во взаимодействии с учителем,
- деятельность учащихся по выполнению учебных заданий.

Не следует забывать и еще об одной задаче в работе учителя - нравственном воспитании детей [5].

Значение интегрированных уроков велико. Они положительно влияют на развитие самостоятельности, познавательной активности и интересов учащихся с нарушениями интеллекта.

Цель интегрированных уроков помочь учащимся с нарушениями интеллекта в раскрытии тем, идей, областей знаний, а так же развить способности, которые впоследствии могут привести к самостоятельному определению выбора дальнейшего пути, социальной адаптации и реабилитации.

Данная цель достигается через решение следующих задач:

- создание у ребенка с нарушениями интеллекта достаточно широкого, яркого представления о мире, в котором он живет,

приобщение его к разговору с человеком и обществом, природой, культурой и искусством;

- развитие творческих качеств, способности самостоятельно мыслить, планировать свою деятельность;
- формирование у школьников с нарушенным интеллектом коммуникативных качеств, нравственных ценностей;
- развитие личностных качеств: доброты, чуткости, умения сопереживать, самоуважения [7].

Для достижения поставленных целей и задач используются разнообразные формы организации уроков: урок-викторина, урок-экскурсия, урок-путешествие, урок-сказка и т. п., а также средства: художественная литература, изобразительное искусство, музыка, киноискусство и др., способы стимулирования и поддержания мотивации.

Интегрированные уроки нужно строить на объединении достаточно близких областей знаний, что позволяет перейти от локального, изолированного рассмотрения различных явлений действительности к их взаимосвязанному, комплексному изучению, что помогает детям с нарушенным интеллектом в усвоении учебного материала, развивает познавательную активность, вызывает интерес к обучению.

При проведении интегрированных уроков появляется возможность привлечения педагогов различных учебных предметов, что дает возможность строгие научные знания дополнять средствами литературы, музыки, живописи. Это, несомненно, вызывает интерес учащихся с нарушениями интеллекта, повышает мотивацию к обучению, в тоже время способствует эмоциональному развитию личности ребенка и формированию его мышления, развития познавательных процессов [4].

Преимущества интегрированных уроков заключаются в том, что они:

- способствуют повышению мотивации учения, формированию познавательного интереса учащихся, целостной научной картины мира и рассмотрению явления с нескольких сторон;
- в большей степени, чем обычные уроки, способствуют развитию речи, формированию умения учащихся сравнивать, обобщать, делать выводы, интенсификации учебно-воспитательного процесса, снимают перенапряжение, перегрузку;

- не только углубляют представление о предмете, расширяют кругозор, но и способствуют формированию разносторонне развитой, гармонически и интеллектуально развитой личности.

- интеграция является источником нахождения новых связей между фактами, которые подтверждают или углубляют определенные выводы, наблюдения учащихся в различных предметах [2].

Структура интегрированных уроков отличается: четкостью, компактностью, сжатостью, логической взаимообусловленностью учебного материала на каждом этапе урока, большой информативной емкостью материала. Задача интеграции состоит в том, чтобы помочь учителям осуществлять объединение отдельных частей разных предметов в единое целое при наличии одних и тех же целей и функций обучения. Интегрированные уроки помогают детям соединить получаемые знания в единую систему. Интегрированный процесс обучения способствует тому, что знания приобретают качества системности, умения становятся обобщенными, комплексными, развиваются все виды мышления: практически-действенное, наглядно-образное, словесно-логическое.

Методической основой интегрированного подхода к обучению является установление внутриспредметных и межпредметных связей в усвоении предметов и понимание закономерностей всего существующего в мире. А это возможно при условии многократного возвращения к понятиям на разных уроках, их углубление и обогащение [3].

Следовательно, за основу интеграции может быть взят любой урок, в содержание которого будет включена та группа понятий, которая относится к данному учебному предмету

Интегрированные уроки, обращенные к личности ученика способствуют его всестороннему развитию, активизации мыслительных процессов, побуждают к обобщению знаний, относящимся к разным наукам.

Из всего сказанного можно сделать вывод, что организация и проведение интегрированных уроков в коррекционных школах VIII вида для детей с нарушениями интеллекта отвечает задачам личностно-ориентированного обучения.

ЛИТЕРАТУРА

1 Аксенова А. К. Методика обучения русскому языку в специальной (коррекционной) школе: Учебник для студентов

дефектологического факультета педвузов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС – 2002. – 316 с.

2 Васильева Н. В. Интегрированные уроки в 1 классе. ВАКО – 2009. – 208 с.

3 Гаврикова М. Ю. Коррекционно-развивающие занятия. Развитие речи (1 – 4 класс). Учебно-методическое пособие – М.: Глобус, Волгоград: Панорама – 2007. – 176 с.

4 Ильина С. Ю. Уроки чтения в 4 классе специальных (коррекционных) образовательных учреждений VIII вида: Пособие для учителя. – Санкт-Петербург.: Просвещение – 2006. – 226 с.

4 Кадашникова Н. Ю. Интегрированные уроки в 1-4 классах. Учитель – 2008. – 187 с.

5 Потапова Е. Н. Интегрированные уроки в начальной школе, или как создать у младших школьников целостную картину мира. Новая школа – 2002. – 213 с.

6 Фомина И. В., Щербакова И. В. Русский язык. 1–4: Развитие устной речи и коррекция письма. Инновационные подходы: конспекты уроков, упражнения, занимательные задания Волгоград.: Учитель – 2009. – 98 с.

7 Ситникова Т. Н. Интегрированные уроки в 1–4 классах. ВАКО – 2008. – 112 с.

8 Сухаревская Е. Ю. Интегрированное обучение в начальной школе. Феникс – 2003. – 87 с.

9 Тимченко О. Н. Интегрированный урок как одна их эффективных форм развития познавательной деятельности учащихся в специальном (коррекционном) образовательном учреждении VIII вида/учебно-методическое пособие. – Курск. – 2012. – 201 с.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ВНИМАНИЯ У ДЕТЕЙ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ

МҰРАТБАЙ Б. Қ.

учитель специальной организации образования,
Специальная школа-интернат № 4, г. Павлодар

НАЖМИДЕНОВА З. Ж.

учитель специальной организации образования,
Специальная школа-интернат № 4, г. Павлодар

С точки зрения общей психологии внимание есть направленность и сосредоточенность сознания человека на определенных объектах при одновременном отключении от других.

Психологи отмечают существенные отклонения в развитии внимания умственно отсталых школьников. По данным Фрейерова О. Е., многие ученики с недостатками умственного развития не могут концентрировать свое внимание, что проявляется в отвлекаемости от выполняемой деятельности и переключении на другие объекты [1].

Занков Л. В., Лурия А. Р., Певзнер М. С., Сухарева Г. Е. и др. считают нарушения внимания одним из характерных симптомов умственной отсталости. В коррекционной психологии существует небольшое число работ, посвященных изучению внимания. К ним относятся исследования, выполненные Баскаковой И. Л., Лиепинь С. В., Переслени Л. И., Сагдуллаевым С. А. и др.

Установлено, что у младших умственно отсталых учеников доминирующим является непроизвольное внимание, тогда как у нормально развивающихся младших школьников на первый план выступает произвольное. Вместе с тем вышеназванные авторы отмечают, что у школьников с недостатками умственного развития нарушено и непроизвольное (пассивное), и произвольное (активное) внимание [2].

Усвоение учащимися школьных знаний предполагает некоторую сформированность произвольного внимания. Оно у умственно отсталых учащихся характеризуется целым рядом нарушений: небольшим объемом, слабой устойчивостью и переключаемостью, малой произвольностью и др. Так, рассматривая и анализируя под руководством учителя предмет, который предстоит зарисовать, ученики слабо фокусируют свое внимание на этом объекте, у них наблюдается отвлечение внимания на другие предметы, находящиеся в их окружении. От

восприятия и анализа предмета их легко может отвлечь любой посторонний звук, действие. Воспитание внимания у умственно отсталых школьников тесным образом связано с формированием их личности. Внимание сопровождает формирование таких личностных качеств, как целенаправленность, самостоятельность, дисциплинированность, настойчивость и др. Присущие ученикам с недостатками умственного развития нарушения произвольного внимания препятствуют формированию у них целенаправленности поведения и деятельности, резко снижают их работоспособность [4].

Многие авторы подчеркивают тесную взаимосвязь между нарушениями познавательной деятельности умственно отсталых школьников с дефектами их произвольного и непроизвольного внимания.

Объем внимания - это количество объектов, которые человек может одновременно охватить своим вниманием [3].

Установлено, что объем внимания у умственно отсталых первоклассников низкий, так как ограничивается 1–2 объектами. У третьеклассников он несколько выше (2–3 объекта). Однако при определенных благоприятных условиях он может расширяться. К числу таких условий относятся:

- предварительная инструкция, повышающая мотивацию деятельности учеников с умственной отсталостью;
- предварительное знакомство учащихся с отобранными для предъявления объектами и активная деятельность с ними;
- оптимальное количество воспринимаемой одновременно зрительной информации и ее содержание (цифры, буквы, изображения предметов) [1].

При активизирующей инструкции, меняющей мотивацию выполнения задания и включающей элементы соревнования, объем внимания у школьников значительно повышается. Замечено, что нецелесообразно чрезмерно уменьшать или увеличивать количество предъявляемых объектов, так как у данной категории учащихся это может привести к сужению объема внимания. Оптимальным количеством предъявляемой зрительной информации для первоклассников является 3–5, а для учеников 3 класса 5–7 объектов.

К старшему школьному возрасту объем внимания у умственно отсталых учащихся возрастает, однако не достигает того уровня, который отмечается у старшекласников массовой общеобразовательной школы.

Под устойчивостью внимания подразумевается длительность сосредоточения внимания на объекте. Большинство младших

школьников могут относительно долго интенсивно выполнять несложную однообразную работу. Так, в течение 15 минут учащиеся в корректурных пробах достаточно успешно вычеркивают 3 изображения. Продуктивность работы при этом в среднем не снижается, а в отдельных случаях даже повышается. Вместе с тем отмечается большое число ошибок, проявляющихся в пропуске зачеркивания предусмотренных инструкцией изображений (знаков), в зачеркивании не предусмотренных инструкцией знаков. Средний уровень устойчивости внимания школьников с недостатками умственного развития ниже, чем у их нормально развивающихся сверстников. От 1 к 3 классу наблюдается заметное развитие устойчивости внимания, при этом меняется темп выполнения задания. Третьеклассники работают быстрее первоклассников, но количество ошибок, которое они допускают в ходе выполнения задания, остается очень существенным. Это свидетельствует о том, что показатели устойчивости внимания повышаются к 3 классу в основном за счет роста темпа работы, а не ее качества. Для младших умственно отсталых учеников периодом наиболее оптимального проявления устойчивости внимания при выполнении однообразной работы является временной промежуток в 6–10 минут. В процессе обучения возникают ситуации, когда умственно отсталым школьникам бывает необходимо одновременно выполнять два и более действия. Например, при написании диктанта ученики должны внимательно слушать, что произносит педагог, и писать диктуемое. Одним из условий, способствующих успешному совмещению двух видов деятельности, является умение учащихся распределять свое внимание. Известно, что распределение внимания малодоступно ученикам с интеллектуальной недостаточностью. Когда им предлагают осуществлять какую-то деятельность одновременно с выполнением другого задания, им бывает трудно справиться с поставленной перед ними задачей. Так, первоклассники, по заданию учителя вычеркивая в корректурной таблице определенные фигуры, должны были, кроме того, считать звуковые сигналы, подававшиеся во время этой работы. Однако дети занимались только корректурной таблицей, т.е. из двух видов деятельности они выполняли только одну, ту, которая была для них более привычной (Лиепинь С. В.) [3].

В процессе специального коррекционного обучения для умственно отсталых третьеклассников выполнение одновременно двух заданий становится более доступным. Вместе с тем отмечается

понижение устойчивости внимания в обеих возрастных группах при распределении его на два вида деятельности.

Еще одним важным качеством внимания является его переключение. Оно предполагает намеренный перенос внимания с одного вида деятельности на другой или с одного объекта на другой внутри какой-либо деятельности, например, когда при списывании текста следует еще подчеркивать какую-либо орфограмму. Особенности переключения внимания у умственно отсталых школьников мало изучены, однако имеющиеся материалы позволяют сделать некоторые выводы. Выявлено, что переключение внимания зависит не только от особенностей познавательной деятельности и личности учеников с интеллектуальной недостаточностью, но и от характера предъявляемых объектов. Замечено, что младшие школьники успешнее выполняют задания, требующие переключения внимания при работе с более конкретным материалом (например, с изображением предметов), чем с абстрактным.

У умственно отсталых школьников с преобладанием процессов возбуждения констатируется существенное отставание в показателях качества устойчивости и распределения внимания по сравнению с учащимися, имеющими легкую форму умственной отсталости. У учеников этой клинической группы отмечается относительно быстрый темп работы, сопровождающийся самым большим числом ошибок. Не умея распределять свое внимание, учащиеся 1 класса часто переключаются с одного задания на другое. Умственно отсталые ученики с преобладанием процессов торможения имеют самый низкий показатель устойчивости внимания. Большинство учащихся этой клинической группы не способны к распределению внимания. Предварительное стимулирование, а также активное знакомство с предъявляемыми объектами позволяет несколько увеличить объем их внимания. У первоклассников наблюдается достаточно высокая динамика развития всех основных свойств внимания. Тем не менее, к 3 классу у них сохраняются самые низкие их показатели [5].

Имеющиеся сведения об особенностях внимания умственно отсталых школьников, несомненно, должны учитываться при организации учебно-воспитательного процесса в специальной школе.

ЛИТЕРАТУРА

1 Баскакова И. Л. Внимание школьников-олигофренов. – М.: Просвещение – 1982. – 56 с.

2 Лиепинь С. В. Особенности внимания учащихся младших классов вспомогательных школ. / С. В. Лиепинь // Дефектология. – № 4. – 1985. С.47– 51.

3 Лиепинь С. В. Сравнительные исследования объема внимания учащихся 1-3 классов вспомогательных и массовых школ / С. В. Лиепинь // Клиническое и психолого-педагогическое изучение детей с интеллектуальной недостаточностью. – 1976. С.63– 67.

4.Замский Х. С. Умственно отсталые дети. История их изучения, воспитания и обучения с древних времен до середины 20 века. – М.: Образование – 1995. – 400 с.

5. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника: Учебное пособие. 3-е издание, переработанное и дополненное – М. : Просвещение – 2005. – 192 с.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫНЫҢ АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМУЫН ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

НУРПЕИСОВА А. Б., ЖЕТПИСБАЕВА Г. К.
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдері,
№ 10 ЖОББМ, Екібастұз қ.

Қазіргі заманауи ғасыр талабы – үздіксіз оқу, өзін-өзі дамыту. Бүгінгі білім саласындағы жаңа технологиялар мен әдіс-тәсілдері ұстаздың тек қана дәріс оқушы және 40 минут бойы сабақты түсіндіруші ретінде болып қалуына жол бере алмайды. Сонымен қатар шәкіртте оны тек оқытушы ретінде қабылдай алмайды. Қазіргі жылдам өзгеріп жатқан заманда біздің алдымызда жас ұрпақты болашақ өмірге және еңбек етуге тиісті деңгейде даярлап, оқушылардың бойында ХХІ ғасыр дағдылары деген жалпылама атауға ие болған дағдыларды қалыптастыру міндеті тұр. Бұл дағдылар пән бойынша білім, нақты дағдылар, сауаттылық пен тәжірибені қамтиды.

Жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын дамыту оқушылардың алған білімдері мен үйренген дағдыларын кез келген орта жағдайында қарым-қатынас үдерісінде тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Орыс сыныптарында оқылатын қазақ тілі пәнінің көздейтін негізгі мақсаты – оқушыларды белгілі дәрежеде қазақша сөйлеуге, өз ойын басқаға жеткізе алатын бірудің сөйлеген сөзін, жазғанын түсіне алатын дәрежеге жеткізу.

«Білім алу – батылдық, оны толықтыру – даналық, ал шебер қолдана білу – өнер» деген халқымыздың қанатты сөзі сындарлы тәсіл теориясымен астасып жатқандығы. Технология мен әдіс-тәсілдің ара-жігін ажырату да қарапайым мұғалім үшін кейде қиын болып жатады. Қазіргі оқытудың басты талабы – сабақтың сапасын арттыра отырып сабақ түрлері мен әдістерін танымдылық, білімділік деңгейге жеткізу.

Айтылым дегеніміз не?

Айтылым тілдік төрт дағдының бірі және ол жазылым сияқты продуктивті дағдылар қатарына жатады. Яғни тілді қабылдап үйренуден гөрі оны қолдану, сөйлеу көрініс тауып отырады. Қарапайым тілмен айтқанда, айтылым дегеніміз – өзге адамдармен қарым-қатынасқа түсу барысында ойымызды жеткізу үшін тілдік бірліктерді қолдану. Сөйлесу барысында кейбір әрекеттерді біз жиі қолданамыз және олардың тізімі төмендегідей:

- 1 Сөздерді дыбыстау.
- 2 Сұрақтарға жауап беру.
- 3 Интонацияны қолдану.
- 4 Бір нәрсені түсінбеген жағдайда түсіндіріп беруді өтіну.
- 5 Сөйлеген сөзін бақылау және өзін-өзі түзетіп отыру.
- 6 Пікірталасқа қатысу.
- 7 Сөйлеу барысында қажетті стильді қолдану.
- 8 Диалогқа қатысу (әңгімеге араласу).
- 9 Адамдармен сәлемдесу.
10. Сөйлеу сөзін жоспарлау (презентация жасау барысында).
- 11 Жест, мимиканы қолдану.
- 12 Ақпаратты сұрау немесе айту.
- 13 Грамматикалық тұлғаларды қолдану.
- 14 Сөз және сөйлем екпінін қолдану.
- 15 Сөйлеуші сөзін аяқтаған кезде, кезек алып сөз бастау.
- 16 Оқиғаларды баяндап беру.
- 17 Тілді сауатты қолдану.
- 18 Сөйлемді қайта құрастыру (перифраза), яғни бір нәрсені айтып берудің басқа жолын қарастыру.
- 19 Сөйлеушінің сөзін бөлу.
- 20 Сөйлеу барысында кідіріс жасап отыру.

Айтылым әрекетінің жүзеге асуы үшін маңызды шарт бұл – тіл мен сөздік қордың болуы, байланыстырып сөйлеу мәнері. Айтылым әрекеті кезінде жазуда қарастырылмайтын интонация, дикция, сөйлеу мәнері секілді тілдік амалдар ескеріледі. Сөйлесім әрекетінің

бұл түрі көп жағдайда ым-ишара, бейвербалды амалдармен толықтырылады. Айтылымда сөйлем құрылысы, өрістетіп айтылу жақтарына қатаң талап қойылмайды. Яғни инверсия – айтылымға тән құбылыс. Айтылым 2 түрлі формада жүзеге асады: монолог және диалог. Монолог – (гр. monos – дара, logos – сөйлеу) – сөйлеушінің өз ойын ауызша жеткізетін сөйлеу әрекеті.

Монологты келесідей түрлерге бөлуге болады:

- Мазмұндау;
- Баяндама жасау;
- Дайындықсыз сөйлеу;
- Сурет бойынша сөйлеу;
- Өз ойын, пікірін, жеткізу, баға беру.

Мазмұндау кезінде оқушы оқыған мәтіннің тіл, стиль ерекшеліктерін сақтай отырып, мәтіндегі негізгі ойды, басты ақпаратты ауызша жеткізеді. Мазмұндауда мәтіннің негізгі детальдарын (кейіпкерлері, орны, уақыты, т.б.) білу шарт.

Мазмұндауға келесі мәтіндерді ұсынуға болады.

Баяндама – нақты мәселе бойынша жиналыста жасалатын хабарлама. Жан-жақты ақпаратқа және ғылыми талдауларға, тәжірибе қорытындыларына негізделеді.

Алдын-ала дайындықсыз сөйлеу, яғни импровизация – сөзді жанды ете түсіп, тыңдаушының назарын өзіне қарата алатын, сөйтіп, тыңдаушы мен сөйлеуші арасындағы байланысты нығайта түсетін, сонымен қатар сөйлеушіден бірақатар талаптарды қажет ететін сөйлеу әрекетінің әрі күрделі, әрі қызықты түрі. Алдын-ала дайындықсыз сөйлеу оқушыдан сөздік қорының байлығын, шешендіктің, топ алдында сөйлеу мәдениетін және сөйлейтін тақырыбы туралы білімінің болуын қажет етеді. Сөйлеудің бұл түрі сол жерде қиыстырып, ойдан құрап, сөздік қорын байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастырады.

Импровизациялық сөйлеуге төмендегідей тақырыптарды ұсынуға болады:

Баланың байланыстырып сөйлеуін дамытуда сюжеттік суреттердің маңызы зор. Суреттер бойынша сөйлеу оқушының ой-қиялын логикалық дұрыс жүйелеп, шығармашылықпен жеткізуге мүмкіндік береді. «Пазл» әдісі немесе «Хикая картасы» бойынша тапсырма беруге болады. Оқушы сюжетті суреттерді әңгіме желісі бойынша орналастырып әңгімелеп береді. Айтылым әрекетінің келесі түрі – диалог. Диалог – екі немесе одан көп адамдардың бір-бірімен сөйлесуі, пікір бөлісіп, ақпаратпен алмасуы.

Айтылымның ерекшелігін білу мұғалімге оны терең дамытуға, әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып сабақты жоспарлауға мүмкіндік береді.

Осы мақсатта сабақ өту әдістерін толықтырып, әр уақытта ізденісте боламын. Қазіргі уақыт талабына сай өз сабақтарымды жанаша ұйымдастырып, өзіндік тың ізденістерге талпынып отырамын.

Сабақ барысында бір ғана тәсілмен шектелмей, өз сабақтарымда қазіргі таңдағы инновациялық технологияларды оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты таңдап қолданамын. Атап айтсам, сын тұрғысынан ойлау, тірек-сызба, дамыта оқыту, деңгейлеп-саралап оқыту т.б. Мен үшін әрбір сабаққа жаңалықтарды, озық тәжірибелерді пайдалану үлкен жетістіктерге жетелейді. Әртүрлі әдістерді сабағымда қолданып тиімді-тиімсіз жақтарын зерттеп, ізденіп жүрмін.

Қазақ тілі пәнін оқытуда жаңа технологиялардың элементтерін қолдана отырып, айтылым дағдысын дамыту бойынша жұмыс жасауға ерекше көңіл бөлемін. Өйткені, бұл технология баланың жеке мүмкіндігіне, өз ойын еркін айта білуге шығармашылығына бағытталған.

Жеке тұлғаның қалыптасып, ой-өрісінің дамуы, белсенділігін, білім алу қажеттілігі, оны өмірде іс-тәжірибеде қолдану, шығармашылық міндеттерді ойдағыдай шешудің негізгі құралының бірі – оқушылардың айтылым дағдысын дамытудағы жаттығу жұмыстары.

Осы орайда қазіргі қазақ тілі пәндері бойынша айтылым бойынша жұмыс түрлерін көбірек ұсыну, ойын түрлерін беру, оны кейін практикалық тұрғыда қолдана білуге үйрету.

Белсенді әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы айтылым дағдысын дамыту технологиясы сабақ үстінде оқушыға мынандай мүмкіндіктер беретінін анықтадым:

- мұғалімге тәуелділіктен арылып, өзінің білім беру қызметін өздері басқаруға;
- білім мәдениеттілігі мен маңыздылығын түсініп, қажетті іс-әрекетті белсене және өз бетінше орындауға;
- жеке ерекшелігі мен қабілетіне сай тапсырмаларды өзі тандап, іздеп тауып, белсене орындауға;
- білім мен мәдени құндылықтарды игеру ісін топтасып және ұжымдасып мұғалім көмегінен атқаруы;
- құр мәлімет алумен шектелмей, сабақ барысында өз пікірін ашық айтып, сұхбат жүргізуге;

- ой-өрісі ғана емес, рухани және әлеуметтік жағынан өздерін-өздері дамытып, тәрбиелеуге. Белсенді оқыту әдіс тәсілдері арқылы айтылым дағдысын дамыту жаттығуларын сабақ үстінде қолдану барысында төмендегідей тиімділіктерге қол жеткізуге болады.

1 Сабақты белсенді өткізіп, әр баладан еркін жауап алуға жағдай жасау.

2 Сенімділікке тәрбиелеу.

3 Қиялын дамыту «менің ойымша» деген сұраққа жауап алуға жағдай жасау.

4 Әртүрлі жауапты соңына дейін тыңдау.

5 Жауап беруге тілек білдірмеген баланы өз еркінсіз, қинап сұрамау.

6 Баланың дүниетанымының кеңіп, рухани өсуіне, әр сабақта жағдай жасау.

7 Жеке тұлға ретінде «мен» деген рөлін көтеру, өз пікірін қалыптастыру.

Айтылым құрылымын меңгерту мен өз ойын жүйелі жеткізуді мақсат етіп, «Айтылым дағдысын қалай арттыруға болады?», «Қандай әдістер қолданған тиімді?» деген сұрақтар мазалайды. Осы сұрақтарға жауап беру барысында оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыру үшін мен өз сабағымда мынадай стратегиялар түрін пайдаланамын.

1 Уақыт шеңбері

2 Кемпіркосақ топтары

3 Бес жол өлең

4 Интервью әдісі

5 Топтастыру әдісі

6 Қабырғадағы жазу

7 ЖИГСО

8 Графикалық органайзер

9 Сәйкестендіру әдісі

10 Ойлан да жауап бер әдісі

11 Әлемді шарлау

12 Ой қозғау

13 Оқиға желісі, Хикая картасы

Аталған стратегияларды пайдалана отырып көп жетістіктерге жетуге болады. Ең бастысы – оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артып, олардың бір-бірімен пікір таластырып ашық сөйлеу, еркін сөйлеу дағдылары қалыптаса бастайды.

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынұовтың «Ұстаз үздіксіз ізденген де ғана, шәкірт жанына нұр құя алады», – деген сөзі ізденімпаз, жаңаша ұстаздарға арналғандай. Мұны әрбір мұғалім жадында сақтауы тиіс.

Қорыта айтқанда, оқыту технологияларын сабақта қолдану оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймайды, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына әсерін тигізеді. Жаңа әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, балаға білім беруде ұтарымыз анық.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы (екінші басылым) «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015 ж.

2 «К. Аханов, Тіл білімінің негіздері» 2003 ж.

3 Мұғалімге арналған нұсқаулық (екінші басылым) «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015 ж.

4 «Жанартылған білім беру мазмұны аясында критериалды бағалауды жоспарлау және ұйымдастыру» 2017ж.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ТІЛДІК ОРТА ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ТЫҢДАЛЫМ ДАҒДЫСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

НУРПЕИСОВА И. А.

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, № 29 ЖОББМ, Павлодар қ.

Өзге ұлт өкілдеріне мемлекеттік тілді меңгерту мәселесі - қашанда күн тәртібінен түспейтін өзекті мәселе. Қазақ тілін меңгертуде тілдік ортаның айтарлықтай ықпалы зор екенін бүгінгі күннің тәжірибесі көрсетіп жүр. Ал тілдік ортаны тілдік дағдыларды дамыту арқылы ғана қол жеткізе аламыз. Тілдік дағдылар дегенде бірінші қай дағдыны айтуымыз керек? Бұл сұрақ та маңызды.

Тілдік дағдылардың ішінде алдымен жүретіні - тыңдалым. Себебі тыңдалым жүзеге аспайынша, айтылым да, оқылым да, жазылым да жүрмейді. Алдымен, тыңдалым - танымдық үдеріс. Оқушы тыңдалым кезінде жаңа ақпаратпен танысады, өзіне қызықты мәліметтерді алады. Тыңдалым бұл тек есту емес, ол ақпаратты «есту арқылы қабылдау және ұғу». Бұл тұжырымды тіл зерттеушісі Шармо да қарастырады. Шармонның тұжырымына

сәйкес ақпараттың тыңдаушыға жететін 3 кезеңі бар: қысқа мерзімді, орта мерзімді, ұзақ мерзімді жады.

Қысқа мерзімді жады дегеніміз тыңдалым материалына қатысты есте сақтайтын нақты бір сөздер деп қарастыратын болсақ, орта мерзімді жады дегеніміз оқиғаның жалпы нобайы, т.т. Ал ұзақ мерзімді жады тыңдалым материалына байланысты оқушының санасында жатталып қалатын сөздер мен сюжеттер, өз өміріндегі оқиғамен байланыс, т.т.

Тыңдалым – танымдық үдеріс деп жоғарыда айтқанымыздай, ол педагогикалық үдерістерді ғана емес, сонымен қатар психологиялық дайындықты да қажет етеді. Ф.Оразбаева тыңдалым дағдыларын жетілдіру үшін алдымен мынадай психологиялық қасиеттерді жетілдіріп алуды ұсынады:

- 1 Есту қабілетінің алғырлығы
- 2 Айырықша ынта мен есте сақтауды қалыптастыру.
- 3 Сөздің мәнін тез болжап, тануға деген бейімділік.
- 4 Ішкі сөйлеудің даму деңгейі [3, 67 б.].

Есту қабілетінің алғырлығы дегеніміз – ол алдымен, оқушының өзінің табиғи мүмкіндіктерімен байланысты болып келеді. Ал айырықша ынта мен есте сақтауды қалыптастыру оқушы мотивациясымен, табиғи есте сақтау жадысымен әрі мұғалімнің шеберлігімен де тікелей байланыста болады. Айырықша ынта тудыру үшін мұғалім оқушының жас ерекшеліктерін ескере отырып, мазмұнға тура түсетін, оқушыға негізгі сюжетті бірден түсінуге ықпал ететін тәсілдерді таңдап алғаны дұрыс. Әсіресе, бастауыш сыныпта бұл көбінесе, көрнекілік әдісі арқылы жүзеге асса, орта буында түрлі сюжеттік оқиғалар, т.т. арқылы жүргізіледі.

Сөздің мәнін тез болжап, тануға деген бейімділік оқушының қалыптасқан базалық білімімен тікелей байланысты болады. Осы кезде бір кереғар әдіс туралы ерекше тоқталып айтқым келеді. Бұрынғы әдістемеді мұғалім тыңдалым мәтінінен кейін оқушыларға «Қай сөз сендерге таныс емес?» деп таныс емес сөздермен жұмыс жасататын, қазіргі уақытта керісінше «Қай сөз сендерге таныс?» деп барып, таныс сөздер арқылы мазмұнның негізін түсінуге болады.

Ішкі сөйлеудің даму деңгейі шиыршық әдісі сияқты, жыл өткен сайын белгілі бір деңгейге өсу динамикасы қалыптасуы керек. Осы динамика қалыптаспағаннан кейін бүгін қазақша сөйлейтін орта болмай отырғандығын айтуға тиістіміз.

Оқушының тыңдалым кезіндегі белсенділігі олардың тілдік мүмкіндіктерін, қажеттіліктері мен қызығушылықтарын да тікелей

байланысты болып келеді. Тыңдалым ең алдымен, оны жеткізушіге де байланысты. Мәселен, Ф.Оразбаева хабарлаушыға бірқатар талаптар қояды:

- дауыстың ырғағы;
- дауыстың байыпты болуы;
- дауыстың фонетикалық нормаларға сәйкестігі;
- темпі;
- сөйлем мен сөйлемнің арасындағы үзілісі анық;
- сөздің екпіні;
- тыңдалым өтетін дәрісхананың ыңғайлығы сияқты факторларды атап өтеді [3, 67 б.].

Демек тыңдалым тек оқылатын материалға ғана қатысты емес. Бұл аспектілерді тыңдалымды жүргізетін мұғалім ескерген жағдайда ғана тыңдалым табысты жүзеге асатын болады. Тыңдалым кезіндегі тағы бір маңызды аспект түсінумен байланысты.

Ал түсінудің ғалымдардың тұжырымдауынша 3 кезеңі бар:

- мазмұнды толық түсіну;
- ең басты ойды түсіну;
- бөлшектеп түсіну.

Мұғалімге қойылатын басты талап – тыңдалымға берілген материалды зерделеп, оның негізгі мақсатын түсініп алу. Маңыздысы мұғалімдердің басым көпшілігі басты ойды түсінуде бейтаныс сөздердің мәтіннің небары 2 %-ын құрайтынын ескере бермейді. Тыңдалым кезінде мәтінді толық және бөлшектеп түсіну үшін мұғалімдер тәжірибеде жиі қолданып жүрген графикалық органайзерлерді пайдалану тиімді болады. Графикалық органайзерлер тыңдалымдағы мәтіннің негізгі ойын түсінуге, ондағы қажетті бөлшектерді талқылауға, сол арқылы негізгі идеяға шығуға мүмкіндік береді. Зерттеушілердің айтуынша, тыңдалым үдерісі кезінде оқу кабинетінің жабдықталуы да маңызды болып табылады. Сыныптың жабдықталуы оқушының тыңдалым үдерісін өзіне ыңғайлы жағдайда, қажетті құрал-жабдықтарды пайдалана отырып жүзеге асыруына ықпал етеді.

Ф. Оразбаева тыңдалымға терең үйретудің әдістемелік екі жолын ұсынады:

- көзбен көретін көрініс;
- көрнекілік.

Тілді зерттеуші ғалымдардың бірі Мендельсон да «оқушыларды тиімді тыңдауға үйрету, яғни ақпаратты түсіну үшін онымен не істеу керек екенін үйрету болып табылады» деп тұжырымдаса,

Рубин (1975) жақсы тілдік әдіс-тәсілдер тілді жақсы меңгерген оқушыларды дайындауға мүмкіндік береді деп есептейді. Яғни бұл жерде тыңдалым тиімділігін арттыратын әдіс-тәсілдерді меңзеп отыр. Сонымен тыңдалым дағдыларын жақсартатын қандай әдіс-тәсілдер бар? Біз оларды қалай пайдаланамыз? Осы сұрақтарға жауап беріп көрейік.

Жалпы тыңдалым дағдыларын қалыптастыру мен дамыту үшін дидактикалық материалдың алуан түрлілігі мен оқушының жас ерекшелігіне сәйкестігі маңызды рөл атқарады. Қазіргі жаңартылған білім беру мазмұнында алдымен тыңдалым алды, тыңдалым кезіндегі, тыңдалымнан кейінгі кезеңдерге баса назар аударылады.

Тыңдалым алды кезеңде оқушының уәжін тудырып, тақырыпты жеңіл түсінуі үшін әсересе, бастауыш сыныптарда, тәжірибе көрсеткендей, иллюстрациялық суреттердің мәні мен маңызы ерекше. Иллюстрациялық суреттер тізбегін көрсету арқылы оқушыларға «миға шабуыл» әдісін пайдаланып, тақырып туралы өз болжамдарын айтуға мүмкіндік беруге болады. Берілетін аудио, бейне материал шағын, сапасы жоғары, дыбыстық сүйемелдеуі бар болса, оқушының қызығушылығын ғана тудырып қоймайды, сонымен қатар оны түсінуіне де өз ықпалын тигізетін болады.

Тыңдалым кезінде ескеретін маңызды шарт - оқушыға мәтінді бірнеше мәрте тыңдату. Тіпті жекелеген балалардың ерекшеліктерін ескере отырып, бірнеше мәрте тыңдату да артық болмайды. Бұл оқушының жаңа материалды есте сақтауына, түсінуіне мүмкіндік береді. Тыңдалым мәтінін «стоп-кадр» әдісіне сүйене отырып пайдалану өте тиімді. Себебі ол оқушының назарын негізгі ойға аударуға ықпал етеді. Сонымен қатар тіке тыңдалым әдісін пайдалану бастауыш сынып оқушыларының тыңдалым дағдыларын жақсартуға қолдау көрсетеді. Өйткені тыңдалым кезінде, нақтырақ айтсақ тіке тыңдалымда «сөйлеушінің бет-пішінін, еріндерінің қимыл-қозғалысын, ымдаған, ишарат білдірген дене қимылын көріп, соған қарап та ойды түсінеді, мағынаны қабылдайды» [3, 68-6.]. Тіке тыңдалымды көбінесе, сынып жағдайында мұғалім жүргізеді, немесе сюжетті бейнефильм, мультфильмдерді пайдалануға болады. Ал тыңдалымды жүзеге асырудың екінші түрі аралық яғни, бейне, аудиожазбалардың көмегімен тыңдауды жүзеге асырады. Бұл оқушылардың сыртқы мотивциясын тудыруға өте зор ықпалын тигізеді. Себебі бұл бастауыш сынып оқушылары болғандықтан, олар көбінесе, ақпаратты визуалды қабылдауға бейім болады.

Тыңдалымнан кейінгі кезеңде оқушыларға көмек ретінде тірек сызбаларын беруге болады, бұл тірек сызбалар оқушының сөйлемді құрап көріп, оның мағынасын түсінуіне ықпал етеді. Қосымша сұрақтар құрастыру, оның жауаптарын қайталату да маңызды болмақ. Тыңдалымнан кейін мұғалім оқушылармен бірге осы ақпарат бойынша саяхат әдісін пайдаланып, тапсырмаларды қайталатуына болады.

«Ана тілінен басқа екінші тілді үйрену кезінде қимыл-әрекетпен ұштасқан ассоциациялық жадыны қолдану арқылы баланың есте сақтау қабілетін жаттықтыруға болады, әсіресе, бұл әдісті кіші жастағы оқушыларға немесе бастауыш сынып оқушыларына қолданған тиімді. Осылайша, 1960 жылы Ашер ойлап шығарған «Тыңдау-көру-орындау» (ТКО) әдісі басқа әдістермен кіріктіріліп, тиімді қолданылған жағдайда мұғалімдер үшін аса тиімді әдістердің бірі болуы мүмкін».

Баланың тыңдалым дағдыларын жақсарту үшін Крашеннің «Табиғи тәртіп» және Ашердің «Тыңдау-көру-орындау» әдістері аса тиімді болады. Мәселе, «Тыңдау-көру-орындауда» мұғалім қарапайым командалар береді де, оқушылар соны орындайды немесе сұрақты қойып, ол сұраққа кімнің суреті дұрыс жауап беретінін көрсетуін сұрайды. Мұндай қарапайым тәсілдер оқушының ақпаратты түсінуін және сол арқылы есте сақтауын жеделдетеді. Осы әдістің тағы бір түрі бірнеше сурет беріп, соның тыңдаған мәтінге қайсысы қатысы бар екендігін көрсетіп отыру арқылы түсінуін жақсартуға болады. «Тіл үйренушілер қоғамындағы» пазл әдісі де 1-сынып оқушыларының тыңдалым дағдыларын топ болып шешуге жұмылдыруға мүмкіндік береді.

Тыңдалым оқушылардың басқа дағдыларын қалыптастыру мен дамытудың негізі болып табылады. Тыңдалымды жақсартпайынша басқа дағдыларды дамытуға мүмкіндік болмайды. Сондықтан да ХХІ ғасырдың кең ауқымды дағдыларын игеру үшін алдымен тыңдалым дағдысын қалыптастыру мен дамытуды зерттеп, зерделеп алуымыз керек. Тыңдай білу – мәдениет мәйегі. Талмайтын жаққа тыңдайтын құлақ керек. Ендеше, тыңдай білуге үйрету – бүгінгі мұғалімге сын.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде орыс тілді мектептердегі «Қазақ тілі» пәні бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру

бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

2 Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде орыс тілді мектептердегі «Қазақ тілі» пәні бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

3 Оразбаева Ф. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі, Алматы 2000.

5-СЫНЫП БОЙЫНША ИНФОРМАТИКА КУРСЫНЫҢ ЖАҢАРТЫЛҒАН БАҒДАРЛАМАСЫ, ӘДІСТЕРІ МЕН ҚҰРАЛДАРЫ

НУРТАЕВА А. Д.

магистрант, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Қоғамның маңызды мәселелерін шешуге арналған жаңа тәсілдер ақпараттық технологияларды пайдалануды қажет ететіні белгілі. Жылдам өзгертін технологиялар мен сандық ақпараттың таралуы адам өмірінің кез-келген саласына түбегейлі өзгерістер енгізді. Компьютерлерге толы әлемде білімді, жаһандық мәселелерді шеше алатын ойлы тұлға болу үшін оқушылар информатика ұғымдары мен әдістері туралы нақты түсінікке ие болуы керек. Білім беру жүйелері тек компьютерді қолдануға ғана емес, сонымен қатар оқушылардың компьютерлік сауаттылығын қалыптастыруына бағытталады. Жаңартылған білім беру мазмұны «Информатика» пәнінің білім беру моделін, оның құрылымын, мазмұнын, оқыту мен тәрбиелеудің тәсілдері мен әдістерін қайта қарау, оқушылардың жетістіктерін бағалаудың түбегейлі жаңа жүйесін енгізді. Білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы барлық іс-шаралар кешені тұлғаның үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін құруға бағытталған. Бұл жаңартудың нәтижесінде оқушылар білім алудың белсенді субъектісіне, ал мұғалім танымдық іс-әрекетін ұйымдастырушысына айналады.

Жаңартылған бағдарлама бойынша оқушылар информатиканың курсының 1-4-сыныптарда «Цифрлық сауаттылық» пәні ретінде және 5-11-сыныптарда «Информатика» пәні ретінде меңгереді. «ҚР БҒМ 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2020 жылғы 5 мамырдағы №182

бұйрығының 14-тармағында бастауыш сыныптағы «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәнінің атауы «Цифрлық сауаттылық» болып өзгертілді. Пән мазмұны мен оқу жүктемесі өзгертілген жоқ. «Цифрлық сауаттылық» пәнін оқыту 2020 жылғы 27 қарашада бекітілген № 496 «ҚР БҒМ кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» бұйрығына сәйкес жүргізіледі (2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығына (188-2к қосымша), 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығына (4-қосымша) өзгерістер енгізілді) [1,72б.]. 2021-2022 оқу жылынан бастап 5-9 сыныптарда «Информатика» пәнін оқыту ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» бұйрығымен бекітілген «Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған Информатика пәнінен жаңартылған мазмұн бойынша үлгілік оқу бағдарламасы» (№9 қосымша) бойынша жүзеге асырылады [1, 142 б.].

1-4-сыныптарда пән қолданбалы болып келеді, көбінесе назар күнделікті өмірде ақпараттық-коммуникациялық құралдарды дұрыс, әрі тиімді қолдану дағдыларын қалыптастыру мен нығайтуға бөлінеді. 5-сыныптан бастап пән ғылыми болып келеді, оқушылар компьютерлердің көмегімен ақпаратты түрлендіру үрдістері мен әдістерін меңгереді. Пән бойынша оқу жүктемесінің көлемі 5-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат [2, 10 б.].

Пәндердің мазмұнын жобалау кезінде Джером Брунердің спиральділік қағидаты, өтпелі тақырыптар қолданылды. Спиральділік қағидат оқушылардың білімі мен дағдыларын тақырыптар мен сыныптар бойынша біртіндеп қарапайымнан күрделіге арттыруға мүмкіндік береді. Бұл қағидат оқушыларға да мұғалімдерге де қолайлы және түсінікті. Спиральділік қағидат қоршаған әлемді неғұрлым тұтас қабылдау үшін оқу материалын ұсынудағы сабақтастықты және пәндерді интеграциялауды қамтамасыз етеді [2, 11 б.].

Жаңа оқу бағдарламасы функционалдық сауаттылықтың негізінен алынған, табысты әлеуметтенуге қажетті құзыреттерді қалыптастыратын құзыреттілік тәсілге негізделген. Әлемдік педагогикадағы Бенджамин Блумның оқу мақсаттарының таксономиясына сәйкес оқушы танымның 6 деңгейін: «білу», «түсіну», «қолдану», «талдау», «синтездеу» және «бағалау» меңгереді. Бұл мұғалімнің оқушыны репродуктивті деңгейден продуктивті деңгейге жетелеумен сипатталады [2, 8 б.].

Жаңартылған мазмұн білім беру салалары бойынша күтілетін нәтижелерге негізделеді. Күтілетін нәтижелер оқушының жұмысын, оның жетістіктерін бағалауға мүмкіндік береді. Оқушының жұмысы басқа оқушының жұмыстарымен салыстырылмайды, алдын-ала белгілі эталонмен (өте жақсы жұмыс үлгісі) салыстырылады. Күтілетін нәтижелерді нақты тұжырымдау оқушылардың оқу жетістіктерін объективті бағалауға, әрбір оқушының жеке қабілеттерін ескере отырып, оның жеке даму траекториясын айқындауға, сондай-ақ олардың оқудағы біліктері мен дағдыларын дамытуға ынтасын арттыруға, білім беру процесінің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді. Оқыту нәтижелері мониторингінің жаңа нысандары, критериалды бағалау жүйесі енгізілді [3, 132 б.].

«Информатика» пәнінің мазмұны оқыту тілі – нақты пәннің «академиялық тілі» арқылы баяндалады. Академиялық тіл пән мазмұнын меңгеру, ойлау және осы пәнде қолданылатын ұғымдармен жұмыс істеу қабілетін жақсартуға арналған басты құрал болып табылады. Оқу үдерісінде пәннің академиялық тілі мен ұғымдар аппаратын сауатты пайдалану арқылы оқушының әртүрлі байланыс құралдарын қолдануда тілдік дағдыларын дамытудың маңызы зор. Информатика сабақтарында оқу мақсаттарының басым бөлігі мазмұнға бағытталғанымен, кемінде біреуі тілді дамытуға бағытталуы керек. Пәннің ерекшелігі – үштілділікке тәуелділігі. Маңызды ұғымдар, командалар қазақ, орыс, ағылшын тілінде бекітілуі тиіс [2, 14 б.].

Спиральдік қағидатына сәйкес информатика пәнінің негізгі базалық курсы 5-сыныптан бастап оқытылады. Яғни, информатика пәнінің «фундаменті құйылады» деген сөз. Сондықтан, 5-сынып оқушыларының пән бойынша білім, білік, дағдысын мықты қалыптастырудың маңызы зор, келесі сыныптарда курстың сәтті меңгерілуіне ықпал ететіні белгілі.

5-сыныпқа арналған «Информатика» оқу пәнінің базалық білім мазмұны келесі бөлімшелерді қамтиды:

1) «Компьютердің құрылғылары». Ақпараттың цифрлық тасымалдаушылары;

2) «Компьютерлік желілер». Ортақ файлдармен жұмыс (орналастыру, редакциялау, жүктеу);

3) «Ақпаратты ұсыну және өлшеу». Ақпаратты әртүрлі нысандарда ұсыну. Байланыс арналары, ақпарат көздері және қабылдағыштары. Мәтіндік ақпаратты кодтау. Ақпараттың екілік көрінісі;

4) «Ақпараттық объектілерді құру және түрлендіру». Мәтіндік редактор: беттің параметрлері, алдын ала қарау. Компьютерлік графика: растрлық кескіндерді жасау және өңдеу, векторлық суреттер жасау және өңдеу, растрлық және векторлық графиканың артықшылықтары мен кемшіліктері;

5) «Программалау». Роботтың бұрыштық бейімділігін анықтау. Роботты көрсетілген градусқа бұру. Робот қозғалысын ұйымдастыруға арналған түс датчигі. Объектіні табу үшін ультрадыбыстық датчик;

6) «Робототехника». Роботты анықтау. Робот түрлерінің үлгілері және оларды қолдану салалары. Робототехника саласындағы адамзаттың техникалық жетістіктерінің мысалдары. Гироскопиялық датчик, жұмыс істеу принципі;

7) «Эргономика». Қауіпсіздік техникасының ережелері.

8) «Ақпараттық қауіпсіздік». Біреудің жұмысын көшірудің заңсыздығы. Құжаттарға арналған пароль [4].

5-сыныптың «Информатика» курсы бойынша оқушыларда келесі білім, білік, дағды қалыптасуы керек:

- әртүрлі ақпараттың мысалдарын келтіреді және ақпаратты әртүрлі нысандарда ұсынады;

- байланыс арналары, ақпарат көздері және қабылдағыштарының мысалын келтіреді;

- мәтіндік ақпаратты кодтайды және декодтайды;

- компьютерге арналған барлық ақпарат екілік түрінде ұсынылғанын түсіндіреді

- растрлық кескіндерді жасайды және өңдейді;

- векторлық суреттер жасайды және өңдейді;

- растрлық және векторлық графиканың артықшылықтары мен кемшіліктерін бағалайды

- робот анықтамасын тұжырымдайды;

- роботтардың түрлерінің үлгілері және оларды қолдану салаларына мысал келтіреді;

- робототехника саласындағы адамзаттың техникалық жетістіктеріне мысалдар келтіреді;

- гироскопиялық датчик жұмыс істеу принципін түсіндіреді;

- роботтың бұрыштық бейімділігін анықтау үшін бағдарламалар жасайды;

- роботты көрсетілген градусқа бұру үшін бағдарламалар жасайды;

- робот қозғалысын ұйымдастыруға арналған түс датчигін қолданады;
- объектіні табу үшін ультрадыбыстық датчикті пайдаланады;
- қауіпсіздік ережелерін бұзу салдары туралы талдайды
- сандық ақпараттың цифрлық тасымалдау құралдарын сипаттайды
- біреудің жұмысын көшіру заңсыздығы туралы біледі;
- құжаттарға арналған пароль орнатады
- ортақ пайдалану файлдарын орналастырады, редакциялайды, жүктейді
- құжатты басып шығару үшін тиімді ұйымдастырады (бет параметрлерін орнатады, алдын ала қарауды орындайды);

5-сыныптардағы оқу процесінде іс жүзінде бастауыш сыныптан негізгі мектепке көшу жүреді. Осы уақыттағы оқушылардың білім мазмұнын меңгеру қиындықтары жас ерекшеліктеріне байланысты. Ж. Аймауытов «... Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деп оқыту үнемі ізденіспен, «жаңадан жаңаны» жасайтын іс-әрекет екенін айтқан еді. Сондықтан мұғалім үшін ең бастысы – сабаққа лайықты әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдау. Информатика сабақтарының сапасын арттыру мақсатында саралау, іс-әрекет, жеке тұлғаға бағытталған, құзыреттілік, кіріктірілген, жүйелік және басқа да тәсілдерді қолдану ұсынылады. Сабақта аталған тәсілдерді қолдану «Информатика» пәнінің қолданбалылық сипатын көрсету мақсатында жұптық, топтық және бүкіл сыныптық жұмыстарды қолдануға, оқушылардың зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруға, проблемаға негізделген оқуды жүзеге асыруға, деректерді жинау, өңдеу, сақтау, тарату және пайдалануға, оқушылардың жоба жұмыстарын ұйымдастыруға, пәнге шығармашылықпен қарауды талап ететін ашық сұрақ қоюға, басқа сабақтармен ықпалдастырылған тапсырмаларды орындауға мүмкіндік береді. Саралау тәсілі оқушылардың шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін белсенді дамытуға, оқыту қызығушылығына басқа әдіс-тәсілдер табуына мүмкіндік береді. Іс-әрекет тәсілі арқылы мұғалім оқушылардың барынша өз бетінше танымдық әрекеттер негізінде ақпараттық және коммуникациялық құзыреттіліктерін қалыптастырады, оқытуды атқарушы әрекетіне бағыттайды. Жеке тұлғаға бағытталған тәсіл білім беру мақсаттарын іске асыруда мұғаліммен оқушы арасында тең әрекеттесуді көздейді, яғни оқушы мен мұғалім арасындағы кедергіні бұзу, диалогтық қарым-қатынасты орнату, шығармашылық қабілетке,

ынтымақтастыққа және әлеуметтік белсенділікке талпынуға жәрдемдесу сияқты білім беру мақсаттарын шешеді. Құзыреттілік тәсіл оқушылардың білім мен білікті тұтас бірге меңгеруіне мүмкіндік береді. Кіріктірілген тәсіл «Информатика» пәнін басқа оқу пәндерімен тығыз байланыстырады. Жүйелік тәсіл «Информатика» пәнін оқыту, курс бөлімдерін өзара байланыстыра оқытуды қарастырады [2, 17 б.].

Информатика курсының басты ерекшелігі – оқу процесінде АКТ құралдарын белсенді және жүйелі қолдану, тиімділігі көбінесе оларды қолдану әдістерін дұрыс таңдалуына байланысты. Аустралиялық ғалым Джон Хэттидің зерттеуі бойынша электронды оқулықты пайдаланудың тиімділігі ең жоғары [5]. Көптеген мұғалімдер электронды оқу материалдарының кең әлеуетін атап өтеді, соның арқасында келесі дидактикалық тапсырмалар сәтті шешіледі:

- оқу ақпаратын ұсыну;
- сабақтың барлық түрлерін ақпараттық-анықтамалық қамтамасыз ету;
- зерттелетін объектілерді, құбылыстар мен процестерді модельдеу және көрсету;
- сабақтың әртүрлі белсенді түрлерін қолдау;
- әр түрлі сипаттағы дағдылар мен біліктерді жаттықтыру, міндеттерді шешу;
- оқушылардың білімін бақылау және бағалау.

Осыны ескере отырып, 5-сыныптың «Информатика» курсы бойынша жаңартылған бағдарламаға сәйкес электронды контент құрастырудың маңыздылығы туындап тұр. Электронды контентпен жұмыс жасау барысында оқушылардың білім, білік, дағдылары Блум таксономиясына сәйкес дамытылуы қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 «Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың 2021-2022 оқу жылындағы ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2021. – 378 б.

2 «Информатика» пәні бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасының мұғалімге арналған нұсқаулығы – «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 56 б.

3 Информатиканы оқыту әдістемесі: Оқулық. / Е.Б. Бидайбеков, М.П. Лапчик, Ж.К.Нұрбекова, А. Е. Сағымбаева, Г. С. Жарасова, Н. Н. Оспанова, Д.Н. Исабаева – Алматы, 2014. – 588 б.

4 Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығы.

5 <http://blendedlearning.pro/new-school/john-hattie/computersatschool/>

ОҚУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

ОҚАН Н. Ж.

көркем еңбек пәнінің мұғалімі, Дарынды балаларға арналған
№ 8 лицей-мектебі, Павлодар қ.

Оқудың педагогикалық технологиялары түсінігі

Көптеген уақыттар желісінде «технология» түсінігі педагогикалық ұғымдар қорынан тыс қалып келді. Шынайы мәні («шеберлік жөніндегі ілім») педагогикалық міндеттерге: педагогикалық процесті сипаттау, түсіндіру, болжау, жобалау – сай келсе де, ол технократиялық тіл элементі ретінде қарастырылды.

Педагогикалық әдебиеттерде қандай да педагогикалық технологиялар сипатын айқындаушы көптеген терминдер ұшырасады, мысалы: оқу-үйрену, тәрбиелеу, оқыту технологиялары, білімдендіру және дәстүрлі технологиялар, бағдарламаластырылған және проблемді оқу технологиялары, авторлық технология және т.б.

Алғашқыда педагогтар «педагогикалық технология», «оқу-оқыту технологиясы» және «тәрбиелеу технологиясы» ұғымдарының өзіндік мән-мағыналарына назар аудармай келді. Ал бүгінде педагогикалық технология оқу және тәрбие аймағындағы педагогикалық міндеттердің шешілуіне байланысты орындалатын педагог іс-әрекеттерінің бірізді жүйесі ретінде танылуда. Осыдан «педагогикалық технология» мәні «оқу технологиясы», «тәрбие технологиясы» ұғымдары мөңдерімен салыстырғанда тереңдеу де ауқымдылау.

Педагогикалық технология – бұл педагогикалық әрекеттер табысына кепіл болардай қатқыл ғылыми жоба. Әрі сол жобаның дәл жаңғырып іске асуы.

Педагогикалық технология кешенді, бірігімді процесс. Ол өз құрамына адамдарды, идеяларды, құрал-жабдықтарды, сонымен бірге жоспарлау, қамсыздандыру, бағалау және білім меңгерудің

барша қырлары жөніндегі проблемалар шешімін басқаруды қамтиды.

Коменский заманынан бастап, оқуды мүлтіксіз әрекеттегі механизмге сәйкестендіру ұмтылысының талайы күні бүгінге дейін басылған емес. Кейін оқу технологиясы жөніндегі көптеген тұжырымдар толықтырылып, нақтыланып отырды. Әсіресе, техникалық прогрестің әрқилы теориялық және практикалық қызметтер аймағына енуімен оқуды технологизацияластыру идеясы нығайып, іске асырыла бастады (П.Я.Гальперин, Н.Ф.Талызина, Ю.К.Бабанский және т.б.).

Осы заманғы дидактикада әрқилы оқу технологиялары көрініс беріп жүр. Олардың көп түрлі болу себебі - әр автор мен орындаушының педагогикалық процеске өзінше жаңалық қосып, технологияға өзгеріс ендіріп баруымен байланысты.

Дидактикада оқу технологиялары төмендегідей сипаттарымен жіктеліп, топтастырылады:

Осы заманғы дидактикада әрқилы оқу технологиялары көрініс беріп жүр. Олардың көп түрлі болу себебі - әр автор мен орындаушының педагогикалық процеске өзінше жаңалық қосып, технологияға өзгеріс ендіріп баруымен байланысты.

Дидактикада оқу технологиялары төмендегідей сипаттарымен жіктеліп, топтастырылады:

- *қолдану деңгейі*: жалпы педагогикалық, пән әдістемелік, бөлімдік (модульдік);

- *философиялық негізі*: ғылыми және діни, гуманистік және әміршіл- әкімшіл (авторитарлы);

- *тәжірибе меңгерудің ғылыми негіздемесі (концепция)*: байланыс-жауапты (ассоциатив-рефлекторлы); іс-әрекетті (бихевиористік), іштей ұғу (интериоризаторлы), дамытушы;

- *тұлғалық құрылымға бағдарлануы*: ақпараттық (білім, ептілік және дағдылар қалыптастыру), нақты қимыл-әрекеттік (оперативті-ақыл-ой әрекеттері әдістерін қалыптастыру), шығармашыл (эвристикалы-дарын қабілеттерін дамыту), қолданбалы (тұрмыс-тәжірибелік әрекеттер қалыптастыру).

- *Дәстүрлі оқу жүйесін жаңалау бағыты* (модернизация): оқушы іс-әрекетінің белсенділігін көтеру және жеделдестіру технологиясы; мұғалім және оқушы арасындағы қатынастарды адамиластыру мен демократияластыру негізінде жасалған технология; оқу материалын дидактикалық қайта түзуге негізделген технология және т.б.

Оқудың педагогикалық технологиялары сипаттамасы

Оқудың дәстүрлі (*қайта жасау-репродуктивті*) технологиясы білім, ептілік және дағдыларды ұсынуға бағытталған. Ол өтіліп жатқан материалдың игерілуін, қайта жасау деңгейіндегі білім сапасының бағалануын қамтамасыз етеді. Бұл технологияның ежелгі түрі. Ол бүгінгі таңда да кең таралған (әсіресе орта мектепте). Оның мәні: жаңаны игерту–бекіту–қадағалау–бағалау сұлбасы (схема) бойынша оқу процесін жүргізу. Технология негізіне табысты өмір тіршілігін қамтамасыз ететіндей білім ауқымын анықтауға мүмкіндік беретін және оны оқушыға жеткізу жолын көрсететін білімдік бағыт- бағдарлама (парадигма) алынады.

Дамытушы оқу технологиясы мектеп тәжірибесіне енген оқу іс-әрекеттері арасындағы аса танымалы (Л.С.Выготский, Л.В. Занков, Д.Б.Эльконин және т.б.).

Ғалымдар дәлелдегендей, педагогика бала дамуының өткеніне емес, болашағына бағытталуы тиіс. Сонда ғана ол оқу процесінде осы нақты уақыт шеңберіндегі жақын даму процестерін жүзеге асыра алады. «Жақын даму аймағының» мәні: бала өз дамуының белгілі кезеңінде оқу міндеттерін ересектер басшылығында не ақылдылау дос-жарандарымен араласа жүріп шешуі мүмкін. Келтірілген пікір жария болғанға дейін бала дамуы, әсіресе оның ақыл-ойының өрістеуі *оқу және тәрбие ізімен жүретіні* мойындалған болатын.

Зерттеулер нәтижесінде (Л.В. Занков) оқу тиімділігін көтеру есебінен оқушы дамуын жеделдетуге болатыны дәлелденді. Бұл үшін оқуды *жоғары деңгейлі қиыншылықта жүргізу принципін* ұстану – басты талап. Егер алдынан рухани, сезімдік күш-қуаттың іске қосылуын қажет ететін кедергілер (ойын, оқу, тұрмыс) шығып тұрмаса, әрі оларды жеңуге талпынбаса, бала дамуы бәсеңдейді.

Бағдарламаластырылған оқу технологиясының (БОТ) негізгі мақсаты оқу процесінің басқару жүйесін жақсарту (П. Я. Гальперин, Л. Н. Ланда, А. М. Матюшкин және т.б.).

БОТ бастауын берген американдық психологтар мен дидакттар (Н. Краудер, Б. Скиннер, С. Пресси).

БОТ – бұл арнайы жабдықтар, бағдарламаластырылған оқулық, ерекше оқу-машинасы, ЭВМ және т.б. көмегімен *күні ілгері дайындалған бағдарлама бойынша орындалатын өзіндік жеке-дара оқу технологиясы*. Бұл технология әрбір оқушыға өзіндік сапа-қасиеттеріне орай (оқу қарқыны, сауаттылық деңгейі және т.б.) оқуына мүмкіндік береді.

Проблемді оқу технологиясы мұғалім басшылығында өтетін оқушылардың оқу міндеттерін шешуге орайластырылған өзіндік ізденіс іс-әрекеттерін ұйымдастыруға негізделеді. Оқу ізденістері барысында оқушыларда жаңа білім, ептілік және дағдылар қалыптасып, қабілеттері, танымдық белсенділігі, қызығуы, ой-өрісі, шығармашыл ойы және басқа да тұлғалық маңызды сапалары дамиды (Т. В. Кудрявцев, А. М. Матюшкин, М. И. Махмудов және т.б.).

Модульді оқу технологиясы АҚШ пен Батыс Еуропада 1960 жылдары дәстүрлі оқуға балама ретінде ұсынылған білім игеру жүйесі. Бұл технологияның мәні - оқушы модульмен жұмыс орындау барысындағы нақты мақсатқа өз бетінше (не белгілі шамада мұғалім жәрдемімен) жетеді (П. Юцявичене, Т. И. Шамова). Модуль – мақсатқа орайластырылған оқу мазмұны мен оны меңгеру жолдарын (технологиясын) біріктірген түйін, топ (узел).

Модуль құрамы: әрекеттің мақсаттық жоспары, ақпарат қоры, дидактикалық мақсатқа жетудің әдістемелік көрсетпелері.

Шоғырластырылған (концентрлі) оқу технологиясы педагогикада ежелден танымал пәнге шомдыру әдісіне негізделген (П. Блонский, В. Ф.Шаталов, М. П. Щетинин және т.б.).

Бұл технология жақтастарының пікірі: оқудың дәстүрлі сынып- сабақтық жүйесінде бағдарламалар мен оқулықтарға сәйкес берілетін оқу мазмұны бөлім, тақырып, параграфтарға бөлшектеніп, өз алдына шартты дербестенген ауқымда ұсынылады. Осыдан оқушылардың жеке пәндерден алатын білім, ептілік, дағдылары жай қалыптасады. Оқу проблемасының ұзаққа созылып өтілуінен, оқушылардың сабаққа болған қызығушылығы кемиді.

Қашықтан оқу технологиясы – бұл осы заманғы телебайланыс, электронды почта, теледидар және интернет жәрдемімен оқу мекемесіне қатыспай-ақ білімдену қызметтерін пайдалану. Қашықтан оқу қандай да себептермен білім иеленуге қол жеткізе алмай жүргендердің бәріне бірдей үйде отырып оқу мүмкіндіктерін ашады (әсіресе мүгедектерге, зағиптар мен есітуден қалғандарға, т.с.с.).

Оқу технологияларының басқа да түрлері баршылық: әр деңгейлі оқу, толық меңгеру, ұжымдық ықпалдаса оқу, икемдесе оқу, жобалап оқу, авторлық оқу технологиясы (мысалы, В.Ф.Шаталов технологиясы) және т.б.

Осы технологияларымен үнемі жұмыс жасап отырсақ, сабақта пайдалану үстінде болсақ білімді ұрпақтар тәриелеп өсіріміз анық. Қазіргі заман сабағы технологияларсыз және заманауи мұғалімсіз

болмайды. Ұлы ағартушы Б. Алтынсарин «Маған жақсы мұғалім бәрінен де, қымбат өйткені жақсы мұғалім мектептің жүрегі» деген екен. Онда тек мектептің жүрегі ғана болып қоймай егемен еліміздің жаңа ұрпағын тәрбиелеуші білікті, білімді ұстаз болайық.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Таубаева Ш.Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. 1999ж. № 4
- 2 Бөрібаев Б., Балапанов Е. Жаңа ақпараттық технологиялар. Алматы 2021
- 3 Бөрібекова Ф. Б., Жанатбекова Н. Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар. Алматы, 2014
- 4 Бабаева С.Б., Оңалбек Ж., К. Жалпы педагогика. Алматы 2005

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ПРАКТИКАСЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

ОРАЗАЛИНОВА М. К., БАБАТАЕВА А. М.
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдері
Екібастұз қаласының көп салалы бағыттағы
«№ 24 мектеп – гимназиясы» КММ

*«Естігенімді – ұмытамын,
көргенімді – есте сақтаймын,
өзім істегенімді – меңгеремін.»*
Конфуций

Өзектілігі. Мақсаты. Жас ұрпақтың жаңаша ойлануына, олардың біртұтас дүниетанымының қалыптасуында әлемдік сана деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жаңаша білім мазмұнын құру жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселе. Бүгінгі орта білім беру ісіне қойылар талаптар қай кездегіден де күрделі маңызды. Өйткені бізді дамудың жаңа кезеңі күтіп тұр. Сол кезеңге лайық ұлттық санасы жаңғырған жаңа ұрпақ тәрбиелеу міндеті мойынымызда. Барлық кедергілерді жеңу табысқа талпыну өз қолымызда деп білемін. Оқушыны пәнге қызықтырумен қатар, саналы ойлауға тәрбиелейтін, қоғамдық көзқарастарын қалыптастыра алатын, өзіндік пікірі бар, қоғамдағы болып жатқан түрлі қарама-қайшылықтарды түсіне

білетін, еркін сөйлеп, өз пікірін ашық айта алатын ойлы ұрпақ тәрбиелеуде сабақтың маңызы зор.

Кілтті сөздер: жаңа ақпараттық дамыған қоғамда оқушыларды белсенді шығармашылық іс-әрекетке дайындау.

Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе

- білім беру, ғылымды дамыту. Өркениет біткеннің өзегі, ғылым, тәрбие екендігіне ешкімнің таласы жоқ. Осы орайда білім ордасы – мектеп, ал мектептің жаны – мұғалімдердің басты міндеті – өз ұлтының тарихын, мәдениетін, тілін қастерлей және оны жалпы азаматтық деңгейдегі рухани құндылықтарға ұштастыра білетін тұлға тәрбиелеу. Мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттердің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және заманауи педагогикалық технологияны меңгеру. Осыған орай, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басым міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсетілген. Жаңа педагогикалық технология – мұғалімнің кәсіби қызметін жаңартушы және сатыланып жоспарланған нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін іс-әрекеттер жиынтығы. Заманауи технологияларда басты міндет – оқушының оқу-танымдық әрекетін жандандыра отырып, алға қойған мақсатқа толықтай жету. Оқыту үрдісін жандандыру оқушылардың оқу материалының теориялық мазмұнын игеру жөніндегі еңбекті тиімді ұйымдастыру және олардың тәжірибелік іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Оқу үрдісінің тиімділігі мен сапасы мұғалімнің әдістемелік дайындығы және сабақ жүргізу тәсілдері мен әдістеріне, жаңа педагогикалық технологиялық технологияларды игерулеріне тікелей байланысты болады. Заманауи технологиялардың басты міндеті – оқушының оқу-танымдық әрекетін жандандыра отырып, алға қойған мақсатқа толықтай жету болып табылса, педагогикалық технология кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып есептеледі. Оқытудың жаңа технологияларын меңгеру мұғалімнен орасан зор іскерлік пен шығармашылыққа негізделген ізденістерді қажет етеді. Осындай мақсат көздеген жүйелі ізденістер мұғалімнің жаңа технологияны меңгеріп, инновациялық жетілуіне әкеледі. Заманауи педагогикалық технологиямен жұмыс істеу үшін төмендегідей алғышарттар керек: оқу үрдісін интенсификациялауды жаппай

колға алу, оқушылардың сабақтастығын болдырмау шараларын кешенді түрде қарастыру, оның ғылыми – әдістемелік, оқыту – әдістемелік, ұйымдастырушылық себептеріне үнемі талдау жасап, назарда ұстау, жаңа буын оқулықтарының мазмұнын зерттеп білу, пәндік білім стандартымен жете танысу, білімді деңгейлеп беру технологиясын игеру арқылы оқушыларға білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде игертуге қол жеткізу, оқу үрдісін ізгілендіру мен демократияландыруды үнемі басшылыққа алу. Заманауи технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары:

- Балаға ізгілік тұрғысынан қарау;
- Оқыту мен тәрбиенің бірлігі-Баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту;
- Баланың өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту-Баланың танымдық және шығармашылық икемділігін дамыту;
- Әр оқушыны оның қабілеті мен мүмкіндігіне орай оқыту;
- Барлық оқушылардың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу;
- Оқу үрдісін оқушының сезінуі.

Заманауи педагогикалық технологияны меңгеру барысында оқыту міндеттері жанаша сипат алады. Олар: педагогикалық қызметтің өзекті мәселелерін білу, оқу бағдарламасының түрлендірілген нұсқауларын қарастыру, оқу модулін құрастыру, оқу жобаларының мазмұнын анықтау, әр оқушыға арналған тапсырмалар құрастыру, оқушылардың жаңа материалдарды меңгеруі бойынша деңгейленген жаттығулар жүйесін жасау, оқу әрекетінің бағалау көрсеткіштерін анықтау. Педагогикалық технологияны игеруге қойылатын жаңа міндеттерді меңгеру оқытудың ең жоғары нәтижесіне жетуге мүмкіндік беретін оқу-тәрбие үрдісін ұтымды әрі үйлесімді жобалап, ұйымдастырып басқаруды жүзеге асыруға тікелей байланысты. Заманауи технология үрдістерінің талабы – оқушыларға білім беруде белгіленген мақсатқа жету, оқушылардың іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын, оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіре отырып, сабақтағы үш біріккен мақсатты жүзеге асыруға қол жеткізу. Белгілі бір дәрежеде оқу-танымдық іс-әрекетті белсендірудің қажеттігі туындайды. Мұнда оқыту үрдісіндегі әдістемелік жүйенің өзара байланысы негізінде оқу-танымдық іс-әрекет міндеттерін жүзеге асырылуын талап етіледі. Қазіргі кезеңгі қоғам талабына сай оқытуда заманауи технологияны пайдалана отырып, оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін белсендірудің шығармашыл әлеуетін көтерудің маңызы зор. Жаңа педагогикалық технология арқылы

оқыту барысында оқушыларды тұлға ретінде қалыптастыруға бірден – бір әсер етеді. Мұғалім мен оқушылар бірлесіп оқи отырып, субъект – субъект ретінде болады. Мұғалімнің рөлі көбінесе оқу үрдісін ұйымдастырушы топ басшысы, оқушылардың ынты-ықыласын белсенді етуші қалпында көрінеді. Жаңа технология оқушылардың өз өмір тәжірибесіне, біліміне сүйенулеріне негізделген. Сондықтанда олар ынтымақтастық педагогикасының жүзеге асуына, бірлесіп «әрекет етуге», сабақта жайлы да жағымды психологиялық жағдай орнауына мүмкіндік жасайды. Оқыту нәтижесі оқушылардың бір – бірімен байланыс бірлігінен көрініп, оқушылар оқу нәтижесінде бір – бірінің жауаптылығын сезінеді. Заманауи технология қолдануда практикалық тұрғыда зерттеуші қажет ететін дидактика міндеттерінің бірінен саналады. Жаңа технологияны пайдалану мұғалім мен оқушының қарым-қатынас жағдайын аса шеберлік, білімділік, демократиялық бағытта уақыт талабына сай таңдауды қалайды. Педагогикалық үрдісте жаңа технологияны енгізіп, пайдалану мұғалімдерді шеберлік жағынан шыңдайды. Еліміз егемендік алып, қоғамдық өмірдің барлық саласында, соның ішінде, білім беруде жүріп жатқан демократияландыру мен ізгілендіру, осы кезге дейінгі дағдарыстан шығаратын қуатты талпыныстарға жол ашты. Қазіргі кезде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енгізіліп алады. Осыған орай, қазіргі мектептерде оқу-тәрбие үрдісіне енгізген жаңа педагогикалық технологиялар оқушыларды тиімді білім алу жолдарымен және тұлғаның жеке қалыптасуындағы іс-әрекеттеріне кең түрде қолданылуда.

Жаңа технологияны жүзеге асыруда мұғалімнің белсенділігі, шығармашылық ізденісі, алдындағы шәкірттің білімін бағалауы, оқу барысында шешуші роль атқарады. Бүгінгі білім беру технологиясында кеңінен қолданылып жүрген В. Зенковтың «Дамыта оқыту», Ж. Караевтың «Деңгейлеп оқыту», сыни тұрғысынан ойлау. Н. Оразақинованың

«Сатылай кешенді ойлау», М. Жанпейісованың «Интерактивтік-модульдік оқыту» технологияларын біздің мектеп мұғалімдері өз сабақтарында кеңінен қолданып келеді. Орыс ғалымы Л. В. Зенков «Жаңа технологиялық әдіс-тәсілдерді пайдалану – білім сапасын арттырудың бірден-бір жолы» деп атап көрсеткен. Күн сайынғы, тіпті сағат сайын артып, өзгеріп отырған әлемдік ақпаратқа ілесу, ондағы жаңашыл әдіс-тәсілдерді меңгеріп пайдалана білу бүгінгі күннің мұғалімінен үлкен ізденісті, зор талапты, өз

білімін жетілдіріп арттыруды қажет етіп отыр. Мектептердің оқу үрдісіне жаңа технологияны енгізу арқылы оқу сапасы жақсарып, дамыта оқыту жүзеге асырылып, сабақ қарқыны жеделдетіліп, жеке тұлғамен жұмыс істей отырып, саралап, даралап оқытуға мүмкіндік туады. Жаңа технология оқушының өзіндік жұмыс атқаруына және ең бастысы – оқушының білім жетістіктерін жақсартуға ықпал етеді. Жаңа технологиялардың өріс алуына орай оқыту үрдісінде «Интерактивті әдістер», «интерактивті оқыту» терминдерімен жиі кездесеміз. Интерактивті әдістер- оқушылардың өзара әрекет етуіне жағдай жасайтын әдістер, ол интерактивті оқытуды өзара әрекеттесуге негізделіп құрылған оқыту деп түсінсе де болады. Интерактивті оқыту әдістері оқушылардың өз өмір тәжірибесіне, біліміне сүйенулеріне негізделген. Қазір біз электронды оқулықтармен жұмыс істейміз. Бұл сондай жауапты да қызғылықты сабақтар. Оқушыларды қызықтырып, баурап әкетеді. Электронды оқулықтармен жұмыс оқудың сапасын көтереді. Оқушыларға ұнайды, қызығып орындайды. Бұл технологияның ерекшелігі-терең білім алу арқылы баланың дамуын қолдау болып табылады. Мектепте бірқатар инновациялық технологияларды оның ішінде әсіресе «ақпараттық коммуникативті» технологияны пайдалану арқылы біздің мектеп оқушыларының білім сапасын көтеруде біршама жетістіктерге жететінімізге сенеміз. Сабақта жаңа технологияларды тиімді пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, шығармашылық қабілетін дамытады, қоршаған ортаны танымдық зерттеу барысында дидактикалық мақсаттар іс жүзінде асырылады. Сабақтың тиімділігін оқушылардың танымдық қызуғушылығын арттыру үшін тақырып материалдарын оқып үйренуде, олардың әртүрлі ізденушілік бағыттағы тапсырмаларды орындауларынан байқауға болады. Оқытудың осындай жаңа әдіс-тәсілдерін пайдалануда мұғалімде, оқушыда табысқа жетіп, білімін шыңдай түседі. Жас ұрпақтың жаңаша ойлануына, олардың біртұтас дүниетанымының қалыптасуында әлемдік сапа деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жаңаша білім мазмұнын құру жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселе. Бүгінгі орта білім беру ісіне қойылар талаптар қай кездегіден де күрделі маңызды. Өйткені бізді дамудың жаңа кезеңі күтіп тұр. Сол кезеңге лайық ұлттық санасы жаңғырған жаңа ұрпақ тәрбиелеу міндеті мойнымызда. Барлық кедергілерді жеңу табысқа талпыну өз қолымызда деп білемін.

«Оқусыз – білім жоқ, білімсіз күнің жоқ» деген халық даналығы ешқашан мәнін жоғалтпайды. Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңында»: «Білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық, ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» – деп көрсетілген. Бұл міндеттерді жүзеге асыру барысында білім ордаларында жаңа педагогикалық технологияларды пайдаланудың негізгі мақсатын айқындап алуға, яғни «берілген үлгі бойынша өнім алу», оқытудың тиімділігін, сапасын көтеру. Оқыту технологиясы білім берудің тиімді жолдарын зерттейтін ғылым ретінде оқыту үрдісінде қолданылатын тәсілдер, принциптер мен айқындаушы жүйе, нақты оқыту процесі ретінде сипатталады. Жаңа ақпараттық технологиямен орындалатын қызмет өзінің кез келген нақты формасында тиімдірек орындалады, адам өркениетті бола бастайды. Білім беру жүйесінің барлық саласында жаңа технологияны жоспарлы түрде енгізіп, жүйелік интегралды өткізу немесе қамтамасыз ету қажеттілігі туындап отыр. Қазіргі замандағы технология әрбір тұлғаның білім алу үдерісінде шығармашылық қабілетін дамытуға айқын мүмкіндіктер береді. Дәл осы жаңа технология мен әрбір тұлғаның өзіндік білім алу траекториясын таңдауына жол беретін анық білім беру жүйесін құруды, оқу бағдарламаларының бағдарламалануы және өзгермелі бейімделінуі есебінен оқу үдерісінің біртұтастығын сақтай отырып оны дараландыруға мүмкіндік беретін компьютердің маңызды дидактикалық қасиеті негізінде тұлғаның оқу үдерісінде танымдық қызметін тиімді ұйымдастыру арқылы жаңа білім алу технологиясын түбегейлі өзгертуді тығыз байланыстырады. Білім беруді ақпараттандырудың негізгі мақсаты Қазақстан Республикасында біртұтас білімдік ақпараттық ортаны құру болып табылады. Әлемдік өркениетке қадам басқан Қазақстанның қоғамдық-саяси, экономикалық, мәдени дамудағы жаңа бастамалар мен түбегейлі өзгерістер білім беру жүйесіне өз әсерін тигізіп, білім деңгейін, оқыту әдіснамасын жетілдіруде тың ізденістер жасауға мүмкіншілік туғызып отырғандықтан алдыма мынадай мақсаттар қойдым. – жаңа технологияны қолдану арқылы білімнің сапасын көтеру; – жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды енгізу арқылы білім беру мазмұнын жаңарту; – жаңа технологияны қолдану саласы бойынша оқушылардың мамандыққа баулу механизмін құру; – біздің еліміздегі жинақталған ақпараттық ресурстарға жедел ену; – мультимедиялық электрондық

оқулықтарды пайдалану. – отандық білім беру жүйелерін біртұтас әлемдік ақпараттық білімдік кеңістікке ену арқылы сабақтастыру және т.б. Қазір

«Ғасырдың мектебі мен мұғалімі қандай болу керек?» деген негізгі сұраққа жауап ізделуде. Білім берудің ұлттық моделіне көшкен қазіргі мектепке ойшыл, зерттеуші, тәжірибелік қызметте педагогикалық үйлестіруді шебер меңгерген іскер мұғалім қажет екендігі аз айтылып жүрген жоқ. Қазір заман да, қоғам да өзгерген. Бүгінгі балалардың мақсаттары да, құндылықтары да, идеялары да бұрынғыдан мүлде басқаша. Өйткені олар

- өзінің болашағына тиімділік тұрғысынан қарайтын, іскерлікке бейім, жоғары талап қоя білетін адамдар. Оқытудың тиімділігі оқытудың жеке тұлғалық стиліне, яғни, оқушыға оқу материалын тиімді сипаттайтындай қабылдау механизміне тәуелді болады. Осыған байланысты оқу іс-әрекетін тиімді қамтамасыз ету бәрінен бұрын оқушылардың өзіндік іс-әрекетін, оқытушының әрбір оқушымен жеке тұлғалық оқу іс-әрекетін сүйемелдеуді және жобалар мен оқу жұмыстарын оқытушылармен бірге ұйымдастыруды жобалайды.

Соңғы кезеңде қазіргі заманғы педагогикалық ғылым мен практика түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Соның ішінде оқыту үрдісі ақпараттық – коммуникациялық жағдайларда жаңа көрініс алу жолында басқаша жаңалаған жолмен ХХІ ғасыр талаптарына сай білгір, уақытты үнемдей алатын тұлғаны қалыптастыруға бағытталады. Қазіргі оқыту үрдісіне жаңа педагогикалық технологиялар кеңінен енуде. Оқушыны пәнге қызықтырумен қатар, саналы ойлауға тәрбиелейтін, қоғамдық көзқарастарын қалыптастыра алатын, өзіндік пікірі бар, қоғамдағы болып жатқан түрлі қарама- қайшылықтарды түсіне білетін, еркін сөйлеп, өз пікірін ашық айта алатын ойлы ұрпақ тәрбиелеуде сабақтың маңызы зор. Сол сабақ атты театрдағы басты кейіпкеріміз – оқушы болса, онда барлығымыздың бағытымыз бір, бағдарымыз байсалды болмақ. Әр мұғалім оқушыға көпқырлы сабақ беретін болған соң, қазіргі жаһандану саясатына сәйкес жаңа технологияны өз ыңғайына, пәніне лайықтап пайдалануы тиіс. Мұғалім шеберлігі – ізденіс нәтижесі. Сондықтан, орыстың ұлы педагог-ғалымы К. Д. Ушинскийдің «Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады» – деген. Бұл «Ұстаз» атты ұлы сұрлеуге сокпағын салып жол тартқан көкірегі ояу, көзі ашық әрбір адамға

берілген елеулі ескерту. Сабақты тартымды өткізіп, оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін әр сабағымызды түрлендіріп отыру шарт. Ол үшін тек бір технологиямен шектеліп қалмай, әртүрлі технологияның элементтерін пайдалану қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1 Назарбаев Н. Ә. «Қазақстан – 2050» Жолдау. - Астана. Ақорда. 2015.
- 2 Тұрғынбаева Б. А. Дамыта оқыту технологиялары. - Алматы, 2000. 83-84 б.
- 3 Құдайбергенова К. С. Инновациялық тәжірибе орталығы – педагогикалық технология көзі. - Алматы, 2001, 75 б.
- 4 Жанпейісова М. М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы. – 2006. – 4-5 бет

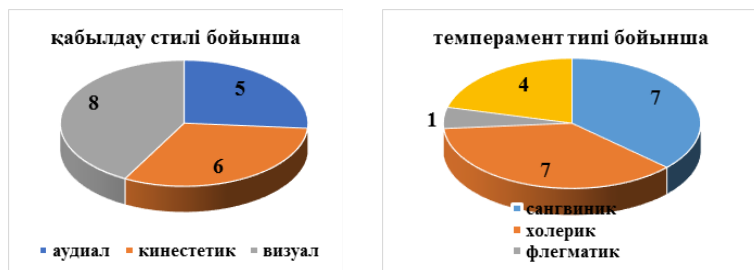
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЕСКЕРЕ ОТЫРЫП, ГЕОГРАФИЯ ПӘНІ БОЙЫНША САРАЛАНҒАН ТАПСЫРМА ӘЗІРЛЕУ

ОРЫНБЕК Б. А.

география пәнінің мұғалімі, ФМБ Назарбаев Зияткерлік мектебі, Алматы қ.

Сабақты жоспарлауда оқушылардың жеке ерекшеліктерін диагностикалау нәтижелерін қолдану маңызды. Оқушылардың қабілеттерін анықтаудың ең қарапайым тәсілі – мектеп психологының көмегіне жүгіну [1].

Мысалы, сіз нақты сынып оқушыларын таңдап, темперамент типі, қабылдау стилі бойынша психологпен өткізген диагностиканың нәтижелерін талқылауыңызға болады. Диагностика нәтижелері мен психологпен әңгімелесу негізінде осы сынып оқушыларын неғұрлым табысты оқу үшін тапсырмаларды қалай саралауға болатындығы туралы тапсырма нұсқаларын әзірлеуге болады. Мысал ретінде бақылауға алынған 10 «С» сыныбы оқушыларының диагностикасын қарастырайық.

Сурет 1 – 10 «С» сыныбы оқушыларының темперамент типі мен қабылдау стилі бойынша психологпен өткізген диагностиканың нәтижелері

Сынып статистикасына сәйкес, қабылдау стилі бойынша оқушылардың көбі визуал болып табылады, аудиалдар мен кинестетиктер шамалас. Ал темперамент типі бойынша оқушылардың көбі сангвиниктер мен холериктер, 4 меланхолик және жалғыз флегматик бар. Сонымен қатар, психологтың талдауы бойынша, сыныптағы 8 визуалдың ішінде 1 оқушы визуал-кинестетик, 1 оқушы визуал-аудиал болып табылады. Еш оқушыда «дискрет» стилі байқалмаған.

Диагностика нәтижелері мен психологпен әңгімелесу негізінде осы сынып оқушыларын неғұрлым табысты оқу үшін тапсырмаларды саралауға болатындығы туралы екі мысал ұсынылады.

1-ші мысал:

Оқушылардың қабылдау стилінің ерекшеліктеріне сәйкес бұл сыныпта көбіне визуалдар болғандықтан сабақ барысында ұсынылатын презентация, таратпа материал ретінде қолдарына берілетін мәтіндік ақпараттың бейнелермен толықтырылуын қадағалау керек. Себебі олар айналасында жүзеге асып жатқан құбылыстарға терең үңіліп, ақпаратты көздері арқылы қабылдайды. Осы жерде әрі аудиал, әрі визуалға да ортақ тапсырма ұсынуға болады, мысалы сөйлемді толықтыру. Бұл жағдайда аудиалдар сөз, сөйлем арқылы, визуалдар бейнелер/суреттер арқылы толықтыру мүмкіндігіне ие болатын тапсырмаларды ойластыру керек. Ал таза аудиал оқушылар үшін аса маңызды дүние – сөйлеп тұрған адамның дауыс ырғағы. Осыған да мұғалімдер назар аударулары қажет. Аудиалдар үшін бейнелердің немесе бетпе-бет жүздесудің аса маңыздылығы жоқ. Картамен жұмыс жасауда, жалпы территориалдық бағдарлауда аудиалдар ақпаратты

қайда орналасқаны туралы тындау арқылы қабылдаса, визуалдар географиялық орнын нақты көру, немесе аталып отырған мемлекет немесе басқа да нысанның бейнелік образын көруді қажет етеді.

Кинестетиктерге келетін болсақ, бұл топтағы оқушылар ақпаратты сезім, қозғалыс арқылы қабылдағандықтан оларға, негізінен, бір орында отырып қалуы көздемейтін, қозғалысты талар ететін тапсырмалар дайындау қажет. Мысалы, география пәнін оқытудағы өте тиімді тәсіл – картамен жұмыс жасау (дайын картадағы нысандарды іздеу, көрсету немесе кескін картада белгілеу). Сонымен қатар жазу, сызуды қажет ететін тапсырмалар ұсыну тиімді (кесте сызу, сызба/схема жасау т.б.), яғни моторлы жаттығулар, іс-қимылдар кезінде олардың ақпаратты қабылдауы, есте сақтап қалуы жылдамырақ жүреді.

2-ші мысал:

2.1 Холериктерге арналған ұсыныстар.

Мұндай оқушылар әрдайым нақты мақсаттар қояды, өзінің жасап жатқан ісін жақсы көреді және егер олардың дұрыс екеніне сенімді болса, бәрін жасауға дайын. Олар жоспарларын іске асырады, жұмысты соңына дейін жеткізеді. Холерик адамдар тез қозғыш, сөйлеу және қимыл-қозғалыс жылдам, реакция импульсивті, тез ойланады. Олар тиімді, белсенді, қиындықтар мен кедергілерді жақсы көреді және оларды қалай жеңуге болатындығын біледі. Бұл – көбіне лидерлер. Өте эмоционалды болғандықтан топтық формада жұмыс жасау қиындау болуы мүмкін. Сондықтан оларға жеке немесе бағалау жұмыстарын ұсынған жөн.

Тапсырма мысалы:

Сыныпта қандай да бір тақырыпты қарастыру кезінде Э. Бононың 6 қалпақ стратегиясын қолдану және холериктерді жасыл немесе көк қалпақ иесіне айналдыру. Себебі жасыл қалпақ иесінің ойлаудың жаңа идеялар мен заттарға қарау тәсілдерімен байланысы көп. Жасыл қалпақ кию арқылы адам бұрынғыдан жақсы нәрсе табу үшін ескі идеялар шеңберінен шығады. Жасыл қалпақша ойлау - бұл ақыл-ойдың шығармашылық идеялар мен баламаларды іздеуге арналған әдейі және шоғырланған күш-жігері. Ал көк қалпақ - рефлексиялық ойлау. Көк қалпақтың астында біз кіріс ақпаратты қабылдау және өңдеу процесін басқарамыз. Мұнда белгілі бір дағдылар қажет: дұрыс сұрақтар қоя білу, мәселені дәл анықтай және тұжырымдай білу, ойлауға тапсырма қоя білу.

2.2 Сангвиниктерге арналған ұсыныстар.

Сангвиник адам мобильді, жігерлі, салмақты, тез реакцияға ие, жанды сөйлеу мен қимылға ие, белсенді ойлайды және сезінеді. Ол жаңа идеяның жетегіне еріп кете алады, бірақ сонымен бірге ол байсалды және есептейді. Монотондылықта нашар жұмыс істейді. Сангвиникке ұзақ уақыт тоқтап қалуға жол берілмеуі керек, оған үнемі жаңа қызықты тапсырмалар жүктелуі керек.

Тапсырма мысалы:

Сангвиниктерге проблемалық оқыту моделіне бағытталған тапсырмалар ұсынған тиімді. Мысалы: Маңғыстау облысы еліміздегі мұнай мен газға аса бай облыс. Соған қарамастан мұнда халықтың орналасу тығыздығы ең төмен көрсеткішке ие. Осы қарама-қайшылықтың себебі неде және оны қалай шешуге болады?

Бұл тапсырманы орындау барысында оқушы жоспар құруы қажет және сол нақты жоспар бойынша ақпарат іздеп, мәселенің мазмұнын қарастыруы қажет. Жоспарда географиялық орын, климаттық жағдайлар, су ресурстары, инфрақұрылым сияқты бағыттар қарастырылуы қажет. Э.Бононың 6 қалпақ стратегиясын қолдануда қара қалпақ иелері бола алады, себебі халықтың қоныстануына кері әсер еткен факторларды жан-жақты зерттеп, ұсынуларына болады.

2.3 Меланхоликтер мен флегматиктерге (бұл сыныпта жалғыз болғандықтан және сипаты меланхоликтерге ұқсасандықтан біріктіріп отырмын) арналған ұсыныстар.

Меланхолик оқушылар эмоционалды, жүйке жүктемелеріне ұзақ уақыт шыдай алмайды, оның сөйлеуі мен қимылдары баяу, бірқалыпты. Ис-әрекеті көңіл-күйге байланысты. Меланхолик адамдар өз жұмыстарында үнемі эмоционалды қолдауды және үнемі демалуды қажет етеді. Олар әр түрлі қателіктер мен қиындықтарды аса көтере алмайды, оларды асыра сілтеуге бейім. Сондықтан сангвиниктер мен меланхолик оқушыларды біріктіруге болмайды. Себебі сангвиниктер меланхоликтердің белсенділігінің аздығына наразы болады, ал екіншісі қысым көргендей сезінеді, өздеріне деген сенімсіздік, депрессия пайда болады.

Тапсырма мысалы:

Э.Бононың 6 қалпақ стратегиясын қолдануда ақ қалпақты ұсынған жөн. Мысалы, ұсынылған мәтінді қарастыруда ақ қалпақ - объективті фактілер мен сандарды анықтап, талдау жасауы мүмкін. Бұл жерде біз үшін осы мәселе бойынша білетімізді де,

білмейтімізді де білу маңызды. Біз өзімізге және қарсыласымызға келесі сұрақтарды қоюымыз керек:

- бізде қандай ақпарат бар;
- қандай қосымша ақпарат қажет;
- қажетті ақпаратты қайдан табуға болады.

Флегматиктер баяу жұмыс жасайды, бастамашыл емес, бірақ тапсырманы толыққанды орындайды. Флегматикалық адамдар үшін еңбек жағдайы өзгерген кезде еңбек өнімділігі күрт төмендейді. Сондықтан оларға қысқа, әрі нақты мәселені қарастыруды ұсынған жөн. Егер жұмыс монотонды болса, олар босаңсыған ортада жақсы жұмыс істейді, яғни оларға тиімді психологиялық жасау аса маңызды. Сондықтан сныбында флегматиктері бар мұғалімдер топтық жұмысты ұйымдастырғанда оларды кімге қосу қажет екенін алдын-ала ойластырғаны жөн [2].

Нақты тақырып аясында қарастыратын болсақ, төмендегідей тапсырма нұсқаларын қарастыруға болады:

Сабак тақырыбы: Қазақстанның табиғи-ресурстық потенциалы

ОМ:

10.5.1.1 Қазақстанның табиғи-ресурстық потенциалын бағалайды;

10.5.1.2 Жекелеген табиғи ресурстарды өңдеу технологиясын сипаттайды, орталықтары мен дайын өнім түрлерін атайды;

10.5.1.3 Қазақстанда табиғатты пайдалануды талдайды, проблемаларын анықтайды, шешу жолдарын ұсынады.

Бағалау критерийлері:

- Қазақстанның табиғи-ресурстық потенциалына баға беріп, мүмкіндіктерін болжайды;

- Қазақстанның өңдеуші өнеркәсібін жекелеген табиғи ресурстардың игерілуі арқылы талдайды;

- Қазақстанда табиғатты пайдаланумен байланысты туындайтын проблемаларын анықтап, шешу жолдарын ұсынады.

Дескрипторлар:

- Қазақстанның табиғи ресурстарының жекелеген түрлерінің қорын анықтайды;

- Формула көмегімен ресурспен қамтамасыз етілуді анықтайды;

- Ресурстық потенциалдың болашағына болжам жасайды;

- Жекелеген ресурс түрінің өңдеу технологиясын сипаттайды;

- Шикізатты өңдеу нәтижесінде алынатын дайын өнім түрлерін анықтайды;

- Қазақстанда табиғатты пайдаланумен байланысты туындайтын проблемаларды анықтайды;

- Қазақстанда табиғатты пайдаланумен байланысты туындайтын проблемаларды шешу жолдарын ұсынады.

Мысал ретінде бір ғана топтың тапсырмаларын ұсынып отырмын. Өзге топтар да осы жоспармен жұмыс жасайды, бірақ ресурс түрі әртүрлі болады.

Бұл топта бірге жұмыс жасайтын 6 оқушының ерекшеліктері:

- аудиалдар: 1, 2-ші оқушылар (сангвиниктер);

- кинестетиктер: 3 (холерик), 4-ші (сангвиник) оқушылар;

- визуалдар: 5, 6-шы оқушылар (сангвиниктер).

Алдыңғы тапсырмада аталғандай психологтың талдау нәтижесі бойынша, жалпы бұл сыныпта қабылдау стилі бойынша оқушылардың көбі визуал болып табылады (8), аудиалдар (5) мен кинестетиктер (6) шамалас. Сонымен қатар, психологтың талдауы бойынша, сыныптағы 8 визуалдың ішінде 1 оқушы визуал-кинестетик, 1 оқушы визуал-аудиал болып табылады. Еш оқушыда «дискрет» стилі байқалмаған. Ал темперамент типі бойынша оқушылардың көбі сангвиниктер мен холериктер 7/7, 4 меланхолик және жалғыз флегматик бар.

Тапсырмалар:

Оқулықтағы 120 бетті қолданыңыз, 13-кестенің мәліметтерін талдаңыз. **Көмірге** төмендегі жоспар бойынша сипаттама беріңіз:

1) Қоры. Қазақстанның әлемдегі орны.

2) Қазақстанда көмірді пайдаланумен байланысты қандай проблемалар туындауы мүмкін? Туындаған проблемаларды қалай шешуге болады?

Тапсырманың бұл бөлігін орындау 5 және 6-шы оқушыға беріледі. Оқушының екеуі визуал болып табылады. Сонымен қатар екеуі де темпераменті ұқсас болғандықтан өзара тиімді жұмыс жасайды деп күтілуде. Оларға **мәтінмен және таныстырылам слайдтарындағы** ақпаратпен, атлас карталарымен, ғаламтор мәліметтерімен жұмыс жасау ұсынылады.

Келесі 3 және 4-ші тапсырмалар кинестетиктерге арналған, оларды 3 және 4-ші оқушы орындайды.

3) Басқа елдермен салыстырғанда ресурспен қамтамасыз етілуін есептеңіз. Формуланы қолданыңыз.

4) Еліміздің аймақтары бойынша таралып орналасу ерекшеліктерін кескін картада белгілеп, талдаңыз (шоғырлануы, алаптары, кен орындары). Шикізатты өңдеу нәтижесінде алынатын дайын өнім түрлерін анықтаңыз.

3-ші оқушы-холерик. Мұндай оқушылар әрдайым нақты мақсаттар қояды, өзінің жасап жатқан ісін жақсы көреді және егер олардың дұрыс екеніне сенімді болса, бәрін жасауға дайын. Олар жоспарларын іске асырады, жұмысты соңына дейін жеткізеді. Бұл – көбіне лидерлер. Өте эмоционалды болғандықтан топтық формада жұмыс жасау қиындау болуы мүмкін. Сондықтан оларға жеке немесе бағалау жұмыстарын ұсынған жөн. Бұл жерде 3-ші оқушыны топ емес жұп ретінде ғана қалдырдым. Және оған кескін картамен жеке жұмыс жасау ұсынылады. Ал жұптағы 4-ші оқушыға лидер ретінде қолдау көрсетуі мүмкін. Ол-сангвиник. Сангвиник жылдам сөйлеу мен қимылға ие, белсенді ойлайды және сезінеді. Ол жаңа идеяның жетегіне еріп кете алады, бірақ сонымен бірге ол байсалды және есептейді. Сангвиникке ұзақ уақыт тоқтап қалуға жол берілмеуі керек, оған үнемі жаңа қызықты тапсырмалар жүктелуі керек. Сондықтан оған кластер жасау ұсынылады, яғни кинестетикке арналған қолмен жасау жұмысы болғанымен қатар ол визуалдарға тиімді болатын формада ұсына алуы қажет.

5) Табиғи-ресурстық әлеует мемлекеттің дамуына қаншалықты әсер етеді? Қандай аргументтер келтіре аласыз? Бұл тапсырманы орындау 1 және 2-ші оқушыға ұсынылады. Екеуі де аудиал, темпераменті бірдей – сангвиниктер.

Бейнематериалды тыңдау және көру барысында аталған оқушылар өздеріне қажетті ақпаратты түртіп алады, ғаламтордан, оқулықтан қосымша ақпарат іздейді.

Аудиалдар үшін маңызды дүние өзге оқушылардың да пікірін тыңдау, мұғалімнің толықтырулары мен толыққанды кері байланысын алу. Дәл осы тапсырма мазмұнына сәйкес пікірталас жасау мүмкіндігі жоғары. Сондықтан осы тапсырма бойынша өзге оқушылардың да айтары, өзіндік пікір болатыны, дискуссия дамитындығын болжай отырып, осы аудиал оқушыларға берілді. Сонымен қатар сангвиниктер жаңа идеяның жетегіне еріп кете алады, бірақ сонымен бірге байсалды және нақтылықты ұнатады, монотондылықта нашар жұмыс істейді. Өзгелердің пікірін тыңдау барысында мұқияттық танытып, сыни пікір айта алады.

Жұмыс формасын таңдау. Бұл тақырыптағы мақсаттар әртүрлі бағытта зерттеуді көздейді. Сондықтан бұл жерде орындалатын

жұмыстар әрі оқуды, әрі қолмен жасауды, әрі тындауды жүзеге асыруды талап етеді. Бұл тапсырманы орындау барысында топтың тапсырмасы көмірге байланысты болғанымен ішінде тағы да жекелеген жұптар қалыптастыру қажет болды. Себебі олар көмірге қатысты жекелеген бағытта зерттеу жүргізеді. Сонымен қатар жұптарды құруда диагностикалық зерттеу нәтижелерін ескеру қажет болды [3].

Бағалау құралы мен стратегиясын таңдау. Оқушылар үшін бағалау құралы ретінде кестені толтыру ұсынылады.

Кесте 1 – оқушының өзін-өзі бағалау парағы

Білемін	Білгім келеді	Білдім

Себебі бұл тапсырманы орындау алдында оқушылар алдыңғы сыныптарда алған білімін еске түсіріп ұяшықтарды толтырады. Дегенмен, талдауға, болжауға қатысты қосымша сұрақтар мен оқушының өзіндік қызығушылықтарына сәйкес қосымша сұрақтар туындауы мүмкін. Оларды екінші ұяшыққа жазады. Ал алған жаңа білімі мен қызықты ақпаратын соңғы ұяшыққа жазады. Бұл кестені толтыру барысында оқушы өзіндік рефлексия жасайды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Оқытуды саралау: тәжірибе, мәселер, перспективалар (Дифференциация обучения: опыт, проблемы, перспективы) // Абишева Р. Б., Мамлеева С. Б., Темиргалиева У. Б. –Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015.

2. Оқыту мен оқудың белсенді әдіс-тәсілдері (активные методы обучения и преподавания), 2012, www.cpm.kz

3. Қазіргі мектептегі оқыту мен оқудың саралау негіздері: оқу құралы / Утегенова Б. М., Смаглий Т. И., Онищенко Е. А. –Қостанай: ҚМПИ, 2012.

ФЕСТИВАЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЙ И ПРОЕКТНЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ – ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ КОНТРОЛЯ В СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ ШКОЛЕ

ОСИПЕНКО А. М.

магистр лингвистики, заместитель директора по инновационной работе, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

Одним из приоритетных направлений деятельности заместителя директора по инновационной работе является организация, методическое сопровождение, контроль и анализ научно-инновационной деятельности педагогов и учащихся лицея. Это требует, наряду с традиционными формами внутришкольного контроля по времени (предварительный, текущий, (оперативный), заключительный контроль), по широте охвата объектов проверки (тематический, фронтальный, персональный контроль; классно-обобщающий, предметно-обобщающий, тематически-обобщающий, комплексно-обобщающий), инновационных форм контроля.

Наиболее популярными инновационными формами внутришкольного контроля в лицее являются фестивали и проектная деятельность.

Инновационная форма контроля – фестиваль педагогических идей. Данная форма взаимодействия с педагогами создает условия для их стимулирования к профессиональному и творческому росту, для совместного поиска форм и методов активизации учебной деятельности. Фестиваль демонстрирует профессиональные достижения и опыт педагогов, и что немаловажно - предоставляет возможность для участия в нем большинства членов педагогического коллектива. Эта инновационная форма контроля используется в лицее с 2015 года. На протяжении шести лет наименование и содержание, конкурсные задания и номинации фестиваля менялись, трансформировались, обрели новое воплощение:

- 2018-2019 год – Фестиваль педагогических идей «Профессиональнее всех!»;

- 2019-2020 год - Фестиваль педагогических идей «Уникальные идеи – настоящее и будущее лицея»;

- 2020-2021 год - IT-фестиваль.

Вместе с тем программа Фестиваля традиционно состояла из трех основных этапов: подготовительный, основной, заключительный.

Фестиваль педагогических идей «Уникальные идеи – настоящее и будущее лицея»

Фестиваль педагогических идей «Уникальные идеи – настоящее и будущее лица» имел цель сформировать у общешкольного коллектива активную гражданскую позицию, развивать социальные компетентности, способствовать успешной социализации школьников. В Фестивале принимали участие лицеисты 1 – 11 классов школы, педагоги, родители.

По условиям Фестиваля участники при поддержке педагогов должны были выявить, сформулировать и предложить вариант решения выбранной проблемы, актуальной для школы, микрорайона, города, области. Участники выбирали один из пяти видов среды: информационная, технологическая, экологическая, образовательная, социокультурная. Затем определялись с объектом описания и темой проекта или предлагали свои варианты объекта и темы проекта. Например, технологическая среда в качестве объектов предлагала социальный ландшафт (внешний вид и обустройство здания школы, предметные кабинеты, игровые зоны, зоны отдыха, места отдыха, игровые площадки, и т.д.) и следующие темы проектов:

1 «Школьный двор нашей мечты».

2 «Школьный двор – лицо школы».

3 «Удивительное рядом» (благоустройство и озеленение школьной территории).

4 «Сделаем нашу школу лучше!» (благоустройство школьного двора, здания школы внутри).

5 «Мой современный кабинет».

6 «Кабинет моей мечты».

Для лица данные решения были актуальны по причине предстоящего капитального ремонта в рамках областного проекта «Замануи мектеп». Потому требовались новые идеи по разработке современного школьного дизайна.

Положительный опыт педагогов был представлен на обучающем семинаре для заведующих методическими кабинетами и заместителей директора Железинского района. Результативность социальных проектов была отмечена на областных конкурсах и конференциях.

Таким образом, Фестиваль педагогических идей эффективно и успешно используется в составе инструментария заместителя директора по инновационной работе не только как метод творческого взаимодействия с педагогическим коллективом, но и как форма инновационного контроля.

Более того, успешный опыт социального проектирования в рамках фестиваля стал подготовительным этапом для внедрения в инновационной работе лица в качестве ведущего проектного метода, или проектного менеджмента.

Проектный менеджмент в лице как одна из инновационных форм внутришкольного контроля. Как показывает современная практика, наиболее эффективным типом управления школой в нынешних условиях является проектный менеджмент, так как позволяет трудиться не только в очном, но и в дистанционном режиме развития, осваивать, наращивать образовательный потенциал педагогов и улучшать качество работы, объединяя усилия, ресурсы, знания из различных областей, опыт практической деятельности, методы и инструменты управления.

В работе по управлению инновационными проектами в лице необходимо следовать четкому алгоритму:

1 Целеполагание.

2 Сбор информации, анализ ситуации.

3 Планирование.

4 Организация и мотивация.

5 Контроль.

6 Корректировка.

Потому важной функцией проектного менеджмента изначально является этап целеполагания, то есть формирования замысла. На этом этапе важно руководствоваться целевыми установками, обозначенными в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы (далее – ГПРОН) - эффективное и качественное образование одаренных школьников с учетом их индивидуальных особенностей и формирование поликультурной, прагматичной личности – патриота Казахстана, способной решать проблемы ее целостности и развития.

На втором этапе - сбора информации - следует изучить республиканские, областные нормативные документы, провести глубокий SWOT-анализ состояния образовательной системы школы, что даст основание сделать выводы о наличии условий для постановки перед коллективом новых задач, обозначенных ГПРОН РК на 2020-2025 годы [1, с. 3].

На третьем этапе - планирования – надо определить стратегические направления и механизмы развития лица и наметить план действий и конкретные мероприятия. Важно выработать систему: цель – задачи – направления – программа –

план действий, поскольку верно заданные направления формируют программы и планы наших дальнейших действий.

При дистанционном формате взаимодействия педагогов на организационном этапе рекомендуется действовать по следующему алгоритму:

Таблица 1

№	Алгоритм действий для создания пространства коллективного образования	Выстраивание модели коммуникации	Цель
1.	Постановка проблемы перед коллективом по типу мозгового штурма	Отправка в чат мгновенного оповещения коллектива описания проблемы с просьбой выслать идеи ответственному заместителю директора	Создание банка идей
2	Изучение теоретического материала коллективом по принципу идеи перевернутого класса самостоятельно	Отправка теоретического материала на почту членам коллектива	Углубление материала, возможность его практического использования
3	Создание рабочей группы для разработки проекта и плана его реализации, назначение ответственных исполнителей в зависимости от контента	Сетевое общение малой группы (от 2 до 7 человек) в формате видеоконференции, создание рабочего чата по работе над проектом	Обмен мнениями в чате, распределение обязанностей по разработке структурных частей проекта
4	Онлайн-сотрудничество при разработке проекта	В формате ZOOM, в чате вацап	Развитие навыков коммуникации в сети, «мягких навыков» Soft skills

5	Контроль деятельности рабочей группы по реализации проекта	Мониторинг инстаграм-публикаций по проектам и направлениям	Конструктивная обратная связь
6	Исполнение по графику	Реализация проекта	Выполнение целевых показателей

Та же последовательность сохраняется и при очном формате выстраивания модели коммуникации с педагогическим коллективом.

Итак, созданы проекты, назначены ответственные исполнители, сформированы творческие команды, нацеленные на конечный результат. Здесь особенно важно внедрить систему стимулирования всех участников проекта.

Итак, в учебном году определены 7 приоритетных направлений, в рамках мероприятий которых гармонично реализуются 12 инновационных проектов. Все проекты распределены в соответствии с содержанием стратегических направлений Концепции развития. К примеру, направление «Обеспечение социализации личности, развития ее нравственной и физической культуры» включает 7 проектов, логично и содержательно решающих актуальные учебно-воспитательные задачи. Важно помнить, что в рамках одного направления может быть реализовано одновременно несколько проектов. В этом показательном признаке прослеживается системный характер структуры Концепции развития. Так, спецпроект «Умное поколение достигнет цели» («Ақылды ұрпақ мұратқа жетер») нацелен на воспитание гармонично развитой личности при тесном содействии школы и семьи. Сегодня его продвижением в социальных сетях и СМИ занимается молодежное крыло педагогов 25-35 лет. Подписчики странички в инстаграм стали свидетелями челленджей, публикаций, интервью, направленных на формирование любви к учительской профессии.

Проект «Поколение с высокими стремлениями» («Биік талғамды ұрпақ»), направленный на включение прагматичного образа жизни, разумное потребление и распределение ресурсов, в систему ценностных ориентиров казахстанцев, стал составной частью наших лицейских проектов «Рухани қазына» и программы ребрендинга лицея, которые реализуют учителя физической культуры, художественного труда, технологии.

В реализацию проекта «Читающая школа – читающий ученик» вовлечена вся школа, поскольку достижение цели - развитие культурной и читательской компетентности детей и молодежи – возможно при условии построения в школе единой читательской среды, строгого соблюдения единого режима работы школы с текстовой информацией, пропаганды традиций семейного чтения.

Целью проекта «Фаблаб: учебно-методический тренировочный центр» является построение эффективной модели сетевого взаимодействия педагогов Павлодарской области с коллегами и обучающимися на основе современных технологий, обеспечивающего высокое качество образования и развитие ключевых компетенций, обучающихся и педагогов региона.

На пятом этапе – контроле – производится подготовка и сбор отчетности о ходе работ по всем 12 проектам, ведется мониторинг дел и сроков выполнения по принципу канбан-метода, осуществляется контроль качества, изучение мероприятий по уменьшению рисков, что дает возможность провести корректировку действий, то есть шестой этап - и начать процесс сначала по принципу спирали.

Таким образом, проектный менеджмент, апробированный в лицее на примере социального проектирования, определил ряд преимуществ и стал ведущей формой инновационного контроля. Во-первых, в современных условиях проектный метод в менеджменте лицея позволяет видеть цель, соотносить ее с ожидаемыми результатами и идти к ней по четко проложенным путям, максимально используя материально-техническое оснащение и кадровые ресурсы. Во-вторых, повышается профессиональный уровень всех вовлеченных в процесс проектирования, нарастает рефлексивность мышления, формируются личные цели и ценности, которые согласовываются с социальными целями и ценностями. В-третьих, на всех этапах реализации проекта ведется контроль и проводится обратная связь.

Тем более что инновационные формы контроля соответствуют основным требованиям к ВШК: систематичность, объективность и действенность. Инновационный контроль эффективен, потому что в его основе четкие программы, характеризуется планомерностью, позволяет расширить зоны ответственности и обеспечивает делегирование полномочий по проведению контроля.

ЛИТЕРАТУРА

1 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы, с.3.

2 Организация и управление план внутришкольного контроля. Справочник руководителя образовательного учреждения, № 8, 2016 год.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ШКОЛЕ КАК ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ В БУДУЩЕМ

ОСПАНОВА Ж. С.
СОШ № 4, г. Аксу

Каждая современная школа переходит на новую модель образования. Поэтому «новый» формат учителя способен творчески мыслить, обладает современными методами и технологиями образования, а также приемами психолого-педагогической диагностики. Этот учитель может создать различные способы самостоятельного моделирования своего педагогического процесса в условиях конкретной практической ситуации. Умеет прогнозировать результат педагогической деятельности.

Что такое творческая личность?

Это человек с широкими взглядами на жизнь, с энциклопедическими знаниями и гибким живым умом. Несомненно, такая личность способна быстро приспосабливаться в работе к резко изменяющейся ситуации, оперативно находить нестандартные решения стандартных проблем.

Творческий человек уникален по своей природе. Он владеет глубоким спектром знаний, стремится к новому, оригинальному. Творчески развитые личности могут отказаться от обычного шаблона. Его жизненная необходимость-потребность в творчестве .

Интеллектуальная активность, нестандартное мышление, жизненный потенциал – слова, которые ассоциируются с термином «креативность»

Думаю, что креативность – это способность создавать и находить новые оригинальные идеи. Умение на основе привычных схем мышления и возможности успешно решать стоящие задачи нестандартным путём. И, поэтому, данное мышление носит прогрессивный характер.

Творческого ученика может воспитывать только «креативный» учитель.

«Креативный» учитель знает, что научить ученика нестандартно мыслить – это успешное достижение главной цели образования – воспитание всесторонне развитой гармоничной личности.

Важная задача учителя - сформировать у учащихся способность и желание к самостоятельному, творческому мышлению. Развивать сознание своей ответственности перед обществом.

Известно, учащиеся обладают разным потенциалом. Наша природа наделила их способностью ярко и эмоционально мыслить, сопереживать новому, целостно воспринимать мир. Творческие способности – это индивидуальные психологические особенности ребенка, которые не зависят от умственных способностей и проявляются в особом видении мира, своей точке зрения на окружающую действительность. Задача учителя - увидеть и развивать творческий потенциал в доступной, понятной для учащихся деятельности.

Мой 40-летний опыт показывает, что развивать способности ребенка – это значит вооружать его способами деятельности, научить основным принципам. А также важно создавать условия для выявления и расцвета его одаренности.

Опыт показал-способности не просто проявляются в деятельности, они формируются, развиваются, расцветают и, к сожалению, гибнут в бездействии. Поэтому, для развития творческой деятельности необходимо создание определенных условий. Такие условия нужно создавать на уроке в системе. Так как именно урок является основной формой организации учебно-воспитательного процесса.

Учитель - «творец» урока. Только на него ложится главная ответственность за выбор потенциальных способностей и талантов. Он несет ответственность за судьбу подрастающего поколения. Учитель должен не только установить логические цепочки, но и развивать творческое мышление, а также индивидуальные способности.

Важно отметить условия развития творческого потенциала учащихся на уроке:

- ситуация выбора; ученикам предлагаются задания, которые выполняются с учетом индивидуальных способностей каждого учащегося;

- сотрудничество; ученик совместно с учителем создает различные проекты выполнения заданий, причем в принятии окончательного решения приоритет отдается ученику;

- стимулирование; это одно из важных условий формирования творческой личности, когда у учащихся пробуждается мотивация к работе;

- благоприятная атмосфера, способствующая созданию комфортных психологических условий работы;

- отказ от критики в адрес ребенка;

поощрение оригинальных, нестандартных идей.

Общеизвестно, что проведение нестандартных уроков является одним из способов развития творческой личности учащегося.

Вернемся, нестандартный урок – это импровизация, которая имеет нетрадиционную структуру и ориентировано на повышение интереса учащихся к обучению через новую организацию их учебной деятельности. Нестандартный урок необычен по замыслу и методике проведения.

Обобщим: творческие принципы нестандартных уроков:

1) шаблонной системы больше не наш друг;

2) вовлечение учащихся класса в активную деятельность на уроке;

3) не развлечение, а увлечение как основа эмоционального тона урока.

Нужно отметить, что нестандартному уроку предшествует очень тщательная подготовка, при выборе форм проведения нетрадиционного урока учителю необходимо учитывать особенности и своего характера, а также личного темперамента, и уровень подготовленности учащихся, и специфические особенности класса в целом и отдельных учеников.

На таком уроке педагог должен учитывать многие факторы, которые развивают творческие способности каждого ученика, а именно:

1) интересы отдельного ученика, его личные качества, навыки и склонности;

2) при выборе форм и методов урока, надо учитывать увлечение учащихся, подбирать такие виды заданий, которые бы стимулировали творческую деятельность учащихся (предметные игры, шарады, синквейны, задания логического характера и другие формы)

Несомненно, учитель является главным действующим лицом любых школьных преобразований и идей, которые требуют от него повышения своего профессионального мастерства. Поэтому нужно постоянно искать возможности своего личного развития и роста, поскольку творческую личность может воспитать только учитель, неравнодушный к своей профессии. А стремление к саморазвитию является важным профессиональным качеством педагога.

Новые тенденции в образовании увеличивают сложность профессионально – педагогической деятельности, которая связана с интеллектуальным и эмоциональным напряжением и преодолением психологических затруднений. Переход средней общеобразовательной школы на 12-летнее обучение сопровождается расширением профессиональных функций учителя, деятельность которого дополняется выполнением функций модератора, исследователя, психолога...

Сегодня школа живет в условиях перехода на новые образовательные уровни. Научность, точность, обоснованность выбора компонентов обучения на несколько лет вперед определяет судьбу подрастающего поколения. Смена содержания образования меняется уже не в первый раз. И всегда это переосмысление требует создания особых организационных, психолого-педагогических условий. Поэтому только от талантливого учителя зависит формирование у учащихся способностей к самостоятельному, творческому мышлению.

Развитие творческих способностей обучающихся – важнейшая задача современного образования. Этот процесс пронизывает все этапы развития личности ребенка, пробуждает инициативу и самостоятельность принимаемых решений, привычку к свободному самовыражению, формирует уверенность в себе.

Проблема развития творческих способностей учащихся привлекает к себе пристальное внимание, так как талант и творческая одаренность становятся залогом экономического процветания и средством национального престижа.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика : Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2011. – 344 с.
- 2 Долгоруков А. М. Методы эффективного самообразования или как правильно учиться. – М., 2001. – 258 с.

3 Федотова Е. Е., Новикова Т. Г., Прутченков А. С. Зарубежный опыт использования портфолио. / Е. Е. Федотова, Т. Г. Новикова, А. С. Прутченков // Методист. – № 5. – 2005. С. 27–33.

4 Джарасова Г. С. О пропедевтике метода формальных аксиоматических теорий / Г. С. Джарасова, Б. Н. Дроботун // Материалы республиканской научной конференции молодых ученых, студентов и школьников «IV Сатпаевские чтения» / ПГУ им. С. Торайгырова. – Павлодар, 2004. – Т. 6. – С. 64–70.

5 Кошелева Т. Н. Выбор стратегии малых инновационных венчурных предприятий: автореф. дис.... на соиск. уч. степ. канд. экон. наук. – Санкт-Петербург, 2007. – 26 с.

6 Лихачёв Д. С. Письма о добром и прекрасном. СПб.: Азбука, 2018. - С. 89.

7 Селевко, Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Г. К. Селевко. – М., 2017.

8 Халперн, Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб., 2015. – (Сер. «Мастера психологии»).

9 Мишатина Н. Л. Речевое и литературное развитие школьников в процессе освоения концептов русской культуры // Литература в школе. – 2017. – №5 - С. 27-30

10 Закон Республики Казахстан от 18 февраля 2011 года № 407-IV «О науке» с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.12.2018 г.

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫНДА КЕШЕУІЛДЕГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДА МНЕМОТЕХНИКАНЫ ҚОЛДАНУ

ОСПАНОВА Н. Е.

мұғалім-логопед, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

АМИРХАНОВА Г. М.

мұғалім-логопед, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

Қазіргі таңда жаңа білім беру еліміздің жас ұрпағы білімінің тереңдігімен өлшенеді. Білім беру балабақша табалдырығынан басталады десек ешқашан қателеспейміз. Барлық білімнің бастауы – балабақшада. Мектепке дейінгі мекемелерде тәрбие мен білім саласында заманауи педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде де педагогикалық технологиялар ұғымы кеңінен

қолданылатын ұғымның біріне айналды. Ендеше мектепке дейінгі білім беру саласының басты міндеттерінің бірі – өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбие беру үрдісіне заманауи әдістерін енгізу. Әрине бұл үшін мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде балалардың жеке басының қалыптасуы мен дамуына педагогтардың заманауи инновациялық технологияларды қолдана білу сауаттылығына да байланысты.

Заман өзгерген сайын әдіс-тәсілдер көбейіп, жаңарып, толығып жатыр. Балалардың тілін дамытуды, қызықты үйрету үшін жаңа әдістер мен технологияларды өз тәжірибемізде қолдануға ізденеміз. Жаңа технологияны, әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану үздіксіз тәрбие беру мен білім сапасын арттырады. Осыған орай мектепке дейінгі мекемелердің тәжірибесіне оқыту мен тәрбиелеудің әртүрлі технологиялары енгізілуде.

Мектепке дейінгі ұжымдарының, әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практикаға, жаңа қарым - қатынасқа өту қажеттігі туындайды. Сондықтан да қазіргі кезде әр мұғалім өз іс-әрекетінде қажетті өзгерістерді әртүрлі тәжірибелер жөніндегі мағлұматтарды жаңа әдіс - тәсілдерді дер кезінде қабылдап, дұрыс пайдалана білуі керек. Сонымен қатар балабақшадағы оқу - тәрбие жүйесі, тәрбиеші-бала арасындағы қарым - қатынас жалпы оқытуды ұйымдастыру талапқа сай елеулі өзгерістерді қажет етіп отыр. Жаңа технология үрдісінің талабы- балаға білім беруде мақсатқа жету, іс-әрекеттері арқылы ойлау дағдыларын, таным белсенділігін арттырып, баланың жан-жақты дамуына және жаңалықты тез қабылдауына әсер ету [1].

Мнемотехника – грек тілінен аударғанда – «есте сақтау өнері» деген мағынаны білдіреді. Мектеп жасына дейінгі балаларда мнемотехнологияны пайдалану қазіргі таңда өте тиімді. Балалармен жұмыс істеуде дидактикалық материалдар ретінде мнемокестелерді пайдалану ерекше орнын алады. Бұл әдіс жүйесі ақпаратты тез немесе нәтижелі есте сақтауға көмектеседі немесе қамтамасыздандырады. Мнемокесте түріндегі дидактикалық материалдарды түсінік айтуда, өлеңді жатқа айтуда, шығармашылық немесе суретке қарап айту кезінде пайдалануға болады.

Мнемокестелер заттай схемалық болып келеді. Егер бала затпен тапсырма орындай алса, онда тапсырмалар қиындай түсіп, балаларға заттай схемалық үлгілер беріледі. Мнемокестенің бұл түрі бейнелеу санын азайтады.

Суреттеу. Бұл монологтың ең қиын түрі. Суреттеу психиканың барлық қызметіне (қабылдау, назарын салу, есте сақтау, ойлау) әсер етеді. Затты суреттеу үшін - оны әбден ұғыну, байқау керек, ұғыну – ол таңдау. Бұл балаға өте қиын. Ол үшін балаға міндетті түрде бірінші заттың белгісін таңдап алуды үйрету керек.

Түсінігін айту. Балаға сөйлем құрастыру маңызды рөл атқарады. Бұл жерде сөз құрлымын жетілдіру, сөйлемді мәнерлі құра білу керек. Егерде мнемокестенің көмегімен әңгімелесе, балалар әңгімеге қатысты кейіпкерлерді көріп тұрса, онда балалар өз ойын жинақтап сөйлемді дұрыс құруға бар назарын салады.

Өлеңді жаттау. Мүмкіндігі шектеулі балаларға мнемокесте арқылы өлең жаттауды оңайландыруға болады. Бұл балаларға әңгіме айту кезінде логикалық бірізділікті ұстауға көмектеседі.

Шығармашылық әңгіме немесе баяндау. Балалар әңгімені немесе ертегіні ойдан шығарып айтуды өте жақсы көреді. Балалардың әңгімесі бірдей болмас үшін әңгімені жүйелі құрауға мнемокесте көмектеседі. Бұл кесте балалардың ойлау қабілетін дамытады.

Мнемокестенің дидактикалық материалы белгілі бір ақпарат жасырылған сызбалар болып табылады. Мнемокестелерді жұмыста пайдалану уақытты үнемдейді және төмендегі міндеттерді шешеді:

- қабылдау, есте сақтау, зейін, ойлау т.б психологиялық процестерді дамытады;
- символдар мен белгілер арқылы затты белгілейді, яғни ақпарат жинақтайды;
- ақпаратты белгілеу, яғни бейнені символдар арқылы жадында сақтау.

Шығармадағы мәліметтерді графикалық суреттермен белгілеу арқылы қолдың ұсақ моторикасын дамыту. Мнемотехникалық әдіс – өлеңдерді, алгоритмикалық жаттығуларды жаттаудың, әңгімелерді сипаттаудың әдістемесі. Осы жастағы балаларға өлеңдер жаттауда сөйлейтін суреттерді қолданған қолайлы. Өлең жаттауда әр сөзді рәміздермен алмастыруға болады. Кейбір жағдайда сөйлемді бір сызбада көрсетуге болады. Заттардың сынын, күйін, әрекетін білдіретін суреттерді құрастырғанда толық түсіну үшін балалармен бірге ойнау қажет және эмоциялы деңгейде әрекетті көрсетуге болады. Мектепке дейінгілерді өлеңдерді мәнерлеп жаттауға, шығармаға сай ырғақты сақтауды үйретеді. Балалармен бірге қайталағанда педагог интонацияға, дикцияға, дем алуына назар аударады. Өлеңді оқып болғаннан кейін міндетті түрде әңгіме өткізіледі:

- аударма жұмысын өткізу;
- тәрбиешінің сұрақтары;
- суреттер қарау;
- қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтқызу, қайталату;
- сызбалар арқылы жаттау;

Балаларға өленді есінде сақтау үшін, мұғалімге келесі әдістерді қолдануға болады:

- бірінші жолды топпен қайталау және 3-4 балаға бір-бірден қайталатқызу;
- фонетикалық жаттығу орындау;
- әсіресе мәнерлеп оқуға талап ететін сөзді, жолды балаларға қайталату.

- Мнемокестелермен жұмыс істеу бес кезеңнен тұрады:

1 Кестені мұқият қарап және қандай суреттер салынғанын анықтау.

2 Берілген символдарды оқып шығу.

3 Бейнелерге сүйене отырып ертегіні әңгімелеу.

4 Графикалық суреттермен мнемокесте жасау.

5 Кестені балаға көрсетіп отырып бірге жасау.

Мнемокестелерді баланың деңгейіне байланысты беруге болады. Мнемокестеде символдарды бейнеге аударамыз. Сонда балаға қонымды болады [2,3].

Балалардың ойын дамытуда тағы бір әдістің түрі бұл - үстел үстіндегі мнемокестені ұйымдастыру. Адам мәдениеті ойын арқылы дамиды, демек балалық шақтан бастап, қартайған кезге дейін адамды ойын жетелеп отырады.

Үстел үсті мнемокесте басқа кестелерден ерекшелігі бала бұл кестені қолмен ұстап, көбен көреді, жан – жақты таниды. Балаға өзі білген сөздерден және де өткен сабақтардан меңгерген сөздермен кесте бойынша сөз тіркестерін, сөйлемді құрастыруға қызықты. Олар мұны шын көңілдермен орындайды. Мысалы: «Отбасы» тақырыбын өткен кезде ата, ана, әже, әке сөздерін меңгеретін болсақ, өткен сабақта білетін, әдемі, таза сөздері тағы бар, осыдан бала «әдемі ана» деген сөз тіркесін лезде орындай алады, ал келесі сабақта басқа тақырыпты өткеде, мысалы: «Тағамды» алатын болсақ, «анада нан бар» тағы сол сияқты сөз тіркестерін құрай алады. Осы аталған әдістердің барлығын айналып келгенде бүлдіршіндерге ойын түрінде жеткіземіз.

Мектепке дейінгі жастағы балаларға түрлі-түсті мнемокесте беру керек, өйткені балалардың есінде тек бөлшек бейнелер ғана

есте қалады: шырша-жасыл, жидек- қызыл. Кейіннен суретті кішкене қиындатып немесе басқа суретпен ауыстырылады.

Бастысы - бала өзі әңгіме құрамайды, алдындағы әңгімені қайталайды. Жалығып отырған балаларға жиі көңіл бөлу керек. Айтарымыз, мнемокестені қолдану кезінде балалардың есте сақтау қабілеті, байланыстырып сөйлеуі және қызығушылығы артып, жүргізілген жұмыс он нәтиже береді.

Мнемокестені құрған кезде суреттер түрлі түсті болуы тиіс, өйткені түстерді балалар тез қабылдап есте сақтауға мүмкіндік береді.

Алдын-ала балалармен жұмыс жүргізу барысында кестені қарастыру және бейнеленген суреттерді талқылау қажет.

Осылайша балаларға мнемоместелердің көмегімен тапқақтарды, жұмбақтарды жаттап, ертгілерді әңгімелеп беруге біршама жеңіл және қолайлы болып келеді.

Мнемокестені пайдалану арқылы баланың жеке қабілеті, білім деңгейі, өздігінен жұмыс істеуге дағдысы анықталады.

Тіл дамыту қазіргі қоғамдағы ең өзекті мәселелердің бірі болып келеді. Мектеп жасына дейінгі баланың тілін дамытуда мнемотехнологияны пайдаланудың тиімді әдіс екеніне көз жеткізуге болады.

Балалардың зерделі дамытуын деңгейді жоғарлату.

I. Танымдылық:

Қоршаған орта туралы танымдық мәліметтерді жүйелеуін реттеуде балаларға көмектесу.

II. Дамытушылығы:

Мнемотехниканы меңгеру арқылы мәліметті (кодтау) есте сақтау көлемі ұлғаяды. (маңызды белгілермен заттар және құбылыстардың атрибуттарын айқындау, жұмбақтардың шешуі) аналитикалық және ойлауды (базистік таңбалар көмегімен мәліметтің кодтау және қайта кодтауы) бейнелі түрде функцияны, ұғымдық ойлау, ықылас, елестетуді дамыту.

Монологты сөйлеуін жетілдіру, ойын жеткізе білуге, өз жауабының дұрыстығын дәлелдеуге дағдыландыру.

III. Тәрбиелігі:

Мәліметтер жинау арқылы қысқа- әңгімелерді құруға дербестігін жетілдіру. Зерделі жұмыстың нәтижелерінен көруге шақыру.

Балалар бір-біріменді ынтымақтасып, жора-жолдастардың жауаптары тыңдап естіп, оларды толықтырып, қажеттілік жағдайда

көмектесуге үйрету. Әдістемелік құралда мектепке дейінгілерді өлендерді мәнерлеп жаттауға, жұмбақтарды шешуге, шығармаға сай ырғақты сақтаудың тиімді тәсілдері ұсынылып отыр.

Тілді дамытудың соңғы нәтижесі, ол – ең кереметтің, күштінің және қиынның көрінісі, яғни адам өз тілінің, өзінің байланыстырып сөйлеу тілінің жемісі болып саналады. Байланыстырып сөйлеу тілі сөз қорының байлығын, тіл заңдылықтары мен мөлшерін, яғни грамматикалық құрылымын меңгеру, сонымен қатар оларды тәжірибеде қолдануға әкеледі, ал тәжірибелік білім тіл материалын меңгере білуіне, соның ішінде толық, байланыстыра, бірізділікті және қоршаған ортадағы жағдайларды қарастыруда дайын мәтіннің мазмұнымен немесе өз бетімен байланыстырап мәтін құруға итермелейді. Балабақшада балаға білім берудің жетістігі ретінде ең маңызды және ең алғашқы жағдай ол – баланың байланыстырып сөйлеу тілін дамыту. Бала байланыстырып сөйлеуді жақсы меңгерсе ғана кез келген сұраққа толық, мәнді жауап бере алады. Бала мақсатсыз түрде ойындағы жалғыз бір көріністі бір ғана сөзбен сипаттайды. Басқа да ой елегінен өткізіп, толық, мәнді айту оның ойына келмейді, тек сұрақты жаудыртса ғана сол сұрақтарға нақты жауап беруге тырысады не бірден ойын толық жеткізуге тартынады. Сол себептен балада өзіне деген сенімсіздік пайда болады. Балаға өз ана тілін меңгерту мектепке дейінгі берілер білімнің маңыздысы болып табылады. Ол қазіргі мектепке дейінгі білім беру ісінде бала тәрбиесінің негізгі іргетасы ретінде бағаланады. Мектепке дейінгі баланың тілді меңгеру үдерісі үлкендер және балалармен қарым-қатынас жасауымен және қоршаған ортаны тануда, өзінің ойы мен сезімдерін толыққанды айта білу мүмкіндігімен тығыз байланысты. Соңғы жылдары балалардың сөйлеу деңгейлері дамуының төмендеуі ерекше байқалуда. Ең біріншіден бұл балалардың денсаулығының нашарлауымен байланысты, бұл фактор олардың (сөйлеу деңгейлері) дамуына тікелей әсер етеді. Тілдің жақсы дамуы – мектепалды дайындықтың негізгі көрсеткіші болып табылады. Баланы мектепке жақсы дайындау, сауатын ашудың негізін қалау тілді ауызша дамыту үдерісінің сапасына байланысты. Тілді дамытуға:

- сөйлеу үлгілерін беретін тілдік орта;
- сілдік белсенділік;
- балалардың өзінің тілдік тәжірибесі қажет [4].

Мнемокестемен жұмыс істеу тәсілдерін меңгеру оқытудың уақытын біршама азайта отырып, тақпақты жатқа айту, әңгімелеп

беру, шығарманы мазмұндау дағдыларын, балаларда ойлау, қабылдау, қиялдау, есте сақтау т.б. психикалық процестерін дамытады. Сол сияқты, ақыл – ойын дамыту, жылдам ойлауға, салыстыра білуге, ұқсастықты таба білу іскерліктерін арттырады.

Мектепке дейінгі бала есте сақтау мен қабылдауы жоғары қабілетімен ерекшеленеді. Мнемотехникалық әдіс балалардың сөз материалын есте сақтауда қалдыру үшін қолайлы. Сонымен қатар дыбыстық және көру қабілеттері де дамиды. Есте сақтаумен жұмыс әдістерін қалыптастырады. Есте сақтауды бекітудің ережесінің бірі былай дейді: «Жаттағанда жаз, сызба, диаграммалардың суретін сал, кестелерді сыз». Сөйлейтін суреттер, сипаттау сызбалары қызығушылық тудырады және проблеманы шешуге көмектеседі. Баланың тілін дамыту үшін 5-6 жастағы балалар шағын әңгіме құрастырады, өлендер, алгоритмикалық жаттығулар жаттайды. Әңгіме сипаттағанда, өлең, алгоритмикалық жаттығулар жаттағанда сызбалар қолданған қолайлы. Мнемотехникалық әдістің міндеті: қазақ тіліне тән дыбыстардың дұрыс айтылуын жаттықтыруы, сөз қорының байытуы, белсенуі мен бекітуі, сөйлеудің грамматикалық дұрыстығын жүзеге асыруы және тілдің дамуы. Әңгіме, өлең, алгоритмикалық жаттаулар жаттағанда әрбір дыбысталатын сөзді алмастыруға болады. Егер де біз кейбір сөздерге балалардың ерекше назарын аударатын болсақ (мысалы, іс-әрекетін білдіретін сөздер), оларды жеке сызбада көрсеткен жөн.

Сызба – схемалар тақырыптарға байланысты үйренген жеке сөздермен сөйлем құрастыруға, сөйлемдермен әңгіме құрастыруға таптырмайтын қазына. Сызбаларға қарап, балалар әңгіме құрастыруды тез үйренеді. Әсіресе отбасы тақырыбына арналған сызбаны әр сабақта қолдануға болады. Бұл сызбаға қарап, балалар отбасы мүшелерінің атауын тез есте сақтауға, адамдардың әрекеттерін әңгімелеуге үйренеді. Жеміс-көкөністерге арналған сызба бойынша балалар олардың түрін, түсін, дәмін, қайда өсетінін сипаттап бере алады. Мысалы, алманы сипаттау: алманың түсі қызыл, пішіні – домалақ, дәмі – тәтті. Ол ағашта өседі, жеміс. Біз оны жейміз. Ойыншықтарға арналған сызба бойынша балалар олардың түсін, пішінін, мөлшерін атап беруге үйренеді. Міне, осылай әрбір жаңа тақырып бойынша сызбалар қолдануға болады. Мұғалім өз балаларының қабылдау қабілетін, жас шамасын ескере отырып, сызбаны өзі жасап алуына да болады.

Алгоритмикалық жаттығулар танымдық процестердің, есте сақтау, зейін, қозғалыс дағдылардың, дыбыстардың айтылуының,

сөйлеу функционалды жүйесінің және барлық сөйлеу құрамының дамуына бағытталған. Ұсынған жаттығулар сипаттау сызбалар арқылы жатталады, содан кейін бірге айтылады және әр түрлі қимылмен көрсетіледі. Логоритмикалық жаттығуларды орындағанда, балалар педпгогпен бірге ортада тұрған жөн, сонда балаларды көруге, қозғалуға және сөйлеу материалын орындауға мүмкіндік бар. Алгоритмикалық жаттығуларды өткізуде балалар спецификалық дыбыстардың дұрыс айтуын жаттығады, дауыстың ырғағы дамиды, сонымен қатар ымның, қозғалыстың дағдылары, жалпы және ұсақ моториканың нақтылығы мен үйлестіруі дамиды.

Мектепалды даярлық бағдарламаның базалық минимумда 5-6 жастағы балаларды оқытуда мынадай талаптар қойылған. Балабақша, балабақша қызметкерлер туралы әңгіме құрастыру білу. Сенің атың кім? Кім? Не істеді? сұрақтарына жауап беруді білу. Ойыншықтардың атауын, түсін, пішінін айта білу. Адамның дене мүшелерін атау және таныс сөздерді сөйлемде қолдану. Сонымен қатар отбасы мүшелерін, киім, аяқ-киім атауын айта білу. Сөйлеу бала үшін қарым-қатынас құралы болып табылады, оның ойлау қабілетін дамыту және мінез-құлқын реттеуде маңызды рөл атқарады. Сөйлеу қатынасы баланың білімді меңгеруіне, қажетті білік пен дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Байланысты сөз ойға мағына беріп, адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауын және өзара түсінуін қамтамасыз етеді. Сөйлеу қызметі ойдың дамуымен қатар өрбиді. Дұрыс сөйлеуге тәрбиелеу коммуникативтік біліктілікті, тілдік (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық) және тілдік емес (ым, мимика, қалып, көзқарас, іс-қимыл) құралдардың көмегімен айналадағы адамдармен қарым-қатынас жасауды реттеу қабілетін дамытуға бағытталған. Тілді дамытуда өз қатарларымен сөйлесе білудің маңызы ерекше.

Мнемотехника - балалардың тілін дамыту үшін табысты тәсіл. Балаларды жан-жақты дамыту. Олардың барлық кемістіктерін жөндеу мектепке дайындаудағы және балабақша алдындағы басты мақсат. Сөйлеу-басты мидың бірнеше бөлігінің бірігіп жұмыс істеу нәтижесі. Артикуляция мүшелері тек мидан келген бұйрықты орындайды. Балалардың тілін дамытуда келесі кедергілердің бары ешкімге де құпия емес.

Қорыта келгенде, аталған педагогикалық технологиялар мен инновациялық құралдарды балабақшада балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, әр сатыға балалардың қабылдау мүмкіндіктеріне сай пайдалануға болады. Мектепке дейінгі

балалардың есте сақтау қабілеті әлсіз, қабылдау процестері тұрақсыз келеді. Сондықтан олар затты қолмен ұстап, көзімен көргенді ұнатады. Осыған сәйкес, мектепке дейінгі балалардың оқу іс-әрекеттеріне көрнекілік, ойын технологиясын кеңінен қолданғанылған. Білім беру жүйесінде инновациялық технологияны қолдану келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау әрбір педагогтың міндеті болып табылады [5].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 К. Ю. Белая «Инновационная деятельность в ДОУ» әдістемелік құралы. – М. 2005 ж.
- 2 Қ. Ахметұлы, Т. Баймолдаев «Жаңа буын оқулықтары арқылы жас ұрпаққа білім беру жолдары. Алматы. – 2003 ж.
- 3 К. Ж. Бұзаубақова. Жаңа педагогикалық технология./Оқулық/-Тараз:ТарМУ, 2003.
- 4 «Бала мен балабақша» журналы № 11, 2011 ж.
- 5 Б. Бөрібаев, Е. Балапанов «Жаңа ақпараттық технологиялар».- Алматы. – 2001.

ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ STEAM- ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

ПЕТРОВСКОВА Е. П.
учитель биологии, СОШ имени Б. Момышулы,
р-н Бәйтерек, Западно-Казахстанская обл.

В современном мире стремительно развивается наука и техника, и как следствие развиваются новые технологии в образовательном процессе. Урок остается основной формой организации обучения. Но методы, приемы и технологии непрерывно меняются. Основной задачей педагогов в таких условиях является внедрение в процесс образования таких технологий и приемов, которые сделают урок интересным, познавательным, формирующим у обучающихся определенные знания, умения и навыки в различных сферах жизни.

В настоящее время в школах Казахстана уже начинают обучать робототехнике, конструированию и моделированию. В связи с этим учащиеся будут приобретать новые навыки и компетенции. Им необходимо научиться исследовать, изобретать, работать над проектом. Трендом современного образования во многих

странах: США, Австралии, Южной Кореи, Канаде, Таиланде и др. является STEAM-образование [1]. В Казахстане данная технология развивается с 2014 года.

Аббревиатура STEAM расшифровывается как: S (естественные науки), T (технология), E (инженерное искусство), A (творчество), M (математика) [2]. В разрезе каждой из перечисленных областей идет привитие теоретических и прикладных навыков обучающихся.

STEAM технология опирается на межпредметные связи, интегрированное обучение или обучение на «стыке наук». В этом состоит большое преимущество данной технологии обучения, в современный период, когда появляются новые профессии, связанные с конструированием, моделированием. Кроме того, технология позволяет развивать критическое мышление и творческие способности обучающихся и ведёт к формированию у них инновационного мышления, умений, навыков 21 века.

Биология – это предмет, в котором используется большое количество межпредметных связей [3]. И это тот самый предмет, в котором приемлема STEAM технология. Например, этап инженерии – моделирования объекта начинается с изучения теории, получении научных знаний. При создании модели, обучающиеся работают в группе, создаётся коллаборативная среда, развивается мелкая моторика, работают несколько видов памяти. На уроках биологии можно моделировать объекты (клетки, органоиды, органы и системы органов), биологические явления (диффузия, осмос, плазмолиз и деплазмолиз), биологические процессы (митоз, мейоз, фотосинтез, дыхание, кровообращение) Созданные модели помогают лучше усвоить тему, запомнить терминологию.

Лабораторные работы на уроке можно провести в виде «сюжетно-ролевых игр» В игре учащиеся имитируют биологические, медицинские и социальные отношения. Обучающиеся в играх показывают очень высокую степень творчества. Игра развивает самостоятельность и взаимопомощь.

Биология часто связана с математикой: решение задач в теме: «Пищевые цепи», посторонние вариационного ряда и вариационной кривой и др. Практически в каждой теме по анатомии встречаются цифры, обозначающие какое-либо количество или какой-то процесс, происходящий в организме человека. Учащиеся с удовольствием работают с такими цифрами. Задачи, которые связаны с жизнью вызывают живой интерес обучающихся.

STEAM технология позволяет формировать любознательность, инженерный тип мышления, умение критически мыслить, работать в команде. У учащихся формируется навык самопрезентации. После проведенной серии уроков с применением элементов STEAM-технологии видно, как повысилась мотивация учащихся, возрос интерес к предмету, повысилось качество знаний. Учащиеся заинтересовались проектной деятельностью, и результат – ученица 8 класса Шайхиева Венера в секции «Биология» с проектом на тему «Эпифитные виды лишайников в разных типах фитоценозов Щаповского сельского округа района Бәйтерек ЗКО» заняла первое место на областном этапе Республиканского конкурса научно-исследовательских проектов в 2021-2022 учебном году.

Таким образом, элементы STEAM-технологии дает возможность организовать изучение науки на интегративной основе, выдвигая гипотезы, экспериментируя и моделируя реальные биологические объекты. Решение прикладных задач с простейшими жизненными ситуациями, выполнение лабораторной работы через прием «ролевая игра» способствуют развитию навыков критического мышления и коммуникабельности [4]. Также внедрение STEAM-технологии в образовательный процесс направлено на привлечение учащихся к проектной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Анисимова Т. И. Шатунова О. В. Сабирова Ф. М. STEAM-образование как инновационная технология для Индустрии 4.0// Научный диалог. -2018, №11-с 322-332
- 2 Морозова О.В., Духанина Е.С. STEAM-технологии в дополнительном образовании детей// Баландинские чтения. – 2019. – с.553-556.
- 3 Хачатурьянц В. Е. Теремов А. В. Использование элементов STEAM-образования в межпредметной интеграции биологических знаний школьников на базе создаваемой в России сети кванториумов// Евразийский Союз Ученых. – 2021. – с.56-60
- 4 Эльконин Д. Б. Э53. Психология игры. -2-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. – 1999.

О ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЯХ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

РАМАЗАНОВА Н. К.

магистр педагогических наук, аспирант Кыргызской Академии образования, г. Бишкек

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» отмечено, что начальная школа является базовым уровнем в системе образования Республики Казахстан, обеспечивающим непрерывность и преемственность остальных ступеней образования [1]. Поэтому основным фактором качества организации обучения детей 6-10 лет является фигура учителя начальных классов.

Квалификационная характеристика учителя начальных классов требует выполнения разнообразных видов профессиональной деятельности: учебно-воспитательной, научно-методической, социально-педагогической, культурно-просветительской, коррекционно-развивающей, организационно-управленческой.

Как видим, выпускник вуза образовательной программы «Педагогика и методика начального обучения» должен иметь комплекс компетенций, связанных с умением решать педагогические проблемы, направленные на обучающихся и на развитие собственной личности, иметь способность адаптировать знания, умения, навыки, способы деятельности в измененных условиях труда, при изменении целей, задач, технологий.

Современная педагогика сегодня занята поиском новых подходов к профессиональному развитию будущих педагогов начальных классов. Одним из ключевых моментов в обозначенной проблеме является формирование профессиональных компетенций. Актуальность компетентностного подхода объясняется потребностями развивающегося общества, расширением культурного поля профессии учителя начальной школы, многонациональным характером социальных отношений, ценностно-ориентированным содержанием образования и духовно-нравственным воспитанием нового поколения детей.

Понятие «компетенция» неоднозначно трактуется педагогами, учеными, как отечественными, так и зарубежными. В Государственном общеобязательном стандарте высшего образования Республики Казахстан компетенция определяется как способность практического использования приобретенных в процессе обучения знаний, умений и навыков в профессиональной деятельности [2].

В Национальной рамке квалификаций под профессиональной компетенцией понимается готовность и способность целесообразно действовать в соответствии с требованиями трудовой сферы, методически организованно и самостоятельно решать задачи и проблемы, а также самооценивать результаты своей деятельности [3].

Анализируя Государственный стандарт образования Республики Кыргызстан, мы наблюдаем, что цели обучения по педагогическому направлению (начальное образование) формируются на основании требований к уровню подготовки выпускника, конкретизированных и дополненных исходя из того, к каким из указанных в ГОС видам деятельности будет, в основном, готовиться выпускник данного вуза, что он должен приобрести из профессионального опыта в результате освоения вузовского компонента ГОС [4].

В Государственном стандарте обозначены универсальные компетенции, которыми должен овладеть каждый выпускник вуза, общепрофессиональные и специальные компетенции (по профилю «Педагогика и методика начального обучения»).

Ажибаева А.Ж. отмечает, что та высокая миссия, которая стоит перед учителем начальной школы, а также элементарная нехватка данной категории педагогов в стране по-новому нацеливает деятельность высших педагогических учебных заведений, готовящих учителей для начальной школы.

Для этого в Кыргызстане созданы соответствующие правовые условия. Структура подготовки педагогических кадров для начальной школы определяется Законом КР «Об образовании», программой по развитию сектора образования в Кыргызстане, Законом «О статусе учителя», стандартом для подготовки учителей начальной школы, учебными программами, а также развитием системы заработка и системы набора кадров. Была разработана и принята к исполнению «Концепция развития образования в Кыргызской Республике до 2020 года», где отмечена необходимость подготовки высококвалифицированных педагогических кадров, регулярно совершенствующих педагогическое мастерство, и имеющих высокий статус в обществе [5].

Таким образом, анализируя современное состояние управления качеством подготовки учителей начальной школы в Кыргызстане, мы видим наличие определенных наработок в данном направлении и дальнейшую модернизацию, нацеленную на повышение качества подготовки учителей начальной школы в соседнем государстве.

Известно, что в Казахстане вузы обладают определенной свободой при формировании образовательных программ. Результаты обучения, через которые отражаются освоенные студентами компетенции, формируются как на уровне всей образовательной программы «Педагогика и методика начального обучения», так и на уровне отдельных учебных дисциплин.

В рамках Болонского процесса и Дублинских дескрипторов выделяют общие (инструментальные, межличностные и системные) и предметные компетенции.

Таким образом, приоритетной целью современного профессионального образования становится формирование предметных компетенций у учителя начальных классов, которые предусматривают наличие у выпускников узкоспециальных, предметных знаний, овладение способами практической деятельности в конкретной предметной области, занимающихся саморазвитием и рефлексией и др.

Многомерность педагогической компетенции проявляется в умении выполнять несколько видов деятельности одновременно, в способности синтезировать их.

Анкетирование педагогов-практиков, проведенное посредством использования Google-формы показало, что на первом году работы после выпуска из педагогического вуза, большинство учителей (85%) понимали, что при организации обучения младших школьников необходимо использовать деятельностный, компетентностный подход, имели прочные теоретические знания, но не владели достаточным опытом формирования активной, познавательной деятельности младших школьников.

Учителя, имеющие опыт работы от 3 до 10 лет, отметили, что содержание полученного ими профессионального образования было в большей мере ориентировано на теоретическую подготовку, многим не хватило практической подготовленности к осуществлению профессиональных обязанностей по отдельным направлениям. Например, таким, как работа с одаренными и неуспевающими детьми, организация работы с общественными, социальными институтами, личностная готовность к реалиям школьной жизни и прочее.

На наш взгляд, одним из обязательных направлений в подготовке будущего учителя начальных классов является формирование социально-личностной компетенции.

Под социально-личностной компетенцией мы будем понимать сложное системное образование, включающее в себя компетенции

межличностного взаимодействия, нормативно-правовые, поведенческо-регулятивные и личностные компетенции.

Перечислим условия, необходимые для формирования такого вида компетенций у студентов образовательной программы «Педагогика и методика начального обучения»:

1 Обучение методик преподавания предметов начальной школы должно быть личностно-ориентированным.

2 Повысить самостоятельную свободу студентов педагогического вуза через педагогическую практику, решение практико-ориентированных заданий, участие в олимпиадах, конкурсах, проектах, развитие креативности, умственных способностей, организацию взаимодействия с педагогической общественностью города.

3 В рабочие программы изучаемых учебных дисциплин внести изменения и включить модули, разделы, темы, направленные на развитие деловых, личностных качеств, педагогического общения, необходимых для реализации профессиональной деятельности.

4 Организовать социальное взаимодействие со всеми общественными институтами, с которыми будущему выпускнику предстоит встретиться при выполнении профессиональных обязанностей учителя начальных классов.

Например, студент должен не только теоретически знать понятие «конфликт», «способы разрешения конфликта», которые могут возникнуть в школьной среде между участниками образовательного процесса «учитель-ученик», «ученик-ученик», «учитель-родитель», «учитель-администрация школы» и др., но и уметь отработать реальную ситуацию, корректно, методически грамотно разрешить конфликт, проговаривая фразы, отработывая способы поведения и конкретные действия.

5 Наличие активной позиции обучаемого – ответственного за ее результаты, осознанно планирующего и иницирующего свое становление как субъекта коммуникации. Будущий учитель начальных классов должен быть личностно и психологически готов к осуществлению такого вида деятельности.

Таким образом, доказана необходимость систематической, последовательной работы по формированию у студентов педагогического вуза профессиональных компетенций, так как их наличие у учителей начальных классов является гарантом качества начального образования, востребованности и конкурентоспособности каждого отдельно взятого учителя.

ЛИТЕРАТУРА

1 Закон Республики Казахстан «Об образовании», 27 июля 2007 года, №319-III

2 Государственный общеобязательный стандарт высшего образования Республики Казахстан, 31 октября 2018 года №604

3 Национальная рамка квалификаций, Республиканская трехсторонняя комиссия по социальному партнерству и регулированию социальных и трудовых отношений, 16 марта 2016 года

4 Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования 550000 – педагогическое направление. 550000 – Педагогика (дошкольное образование, начальное образование, сурдопедагогика, олигофренопедагогика, тифлопедагогика, логопедия, социальная педагогика, специальная дошкольная педагогика и психология). Академическая степень: бакалавр.- Бишкек: 2012.

5 Ажибаева А.Ж. автореф.дис. на соискание ученой степени доктора пед.н. Теория и практика управления качеством подготовки учителей начальной школы, Бишкек, 2018

THE ACADEMIC MOBILITY IN TORAIGHYROV UNIVERSITY

RAKHIMZHANOVA A. B.
undergraduate student, Toraighyrov University, Pavlodar

Global competition has a powerful impact on all aspects of the life of Kazakhstani society, especially on the education system, involving it in the process of internationalization. The concept of an integrated space for higher education is being fully implemented in Toraighyrov University. Students today benefit from a wider range of educational opportunities and are increasingly mobile. This is facilitated by the academic mobility of students. Academic mobility is advantageous because it fosters good ties, promotes cooperation between countries, gives opportunities for people to be immersed in different culture and lifestyle and also increases a student's knowledge and technical know-how. This essay discusses the participation and general effect of Academic mobility in Toraighyrov university and how it has further benefited the students and the educational sector in Kazakhstan.

Academic mobility refers to the movement of students or research teachers to study or conduct research for a certain period: a semester or academic year to another higher educational institution with the obligatory transfer of the acquired educational programs in the form of credits at one's higher educational institution or to continue your studies at another higher education institution.

External academic mobility is understood as the training of university students in foreign universities, as well as the work of teachers and staff in foreign educational or scientific institutions. Internal academic mobility is understood as teaching students, the work of teachers and university staff in leading Kazakhstani universities and research centers [1].

Table 1 – The academic mobility

The academic mobility	
External (international) – training of students in foreign universities. In the countries of the European Union, the USA and South–East Asia.	Internal (national) – training of students in Kazakhstani universities.

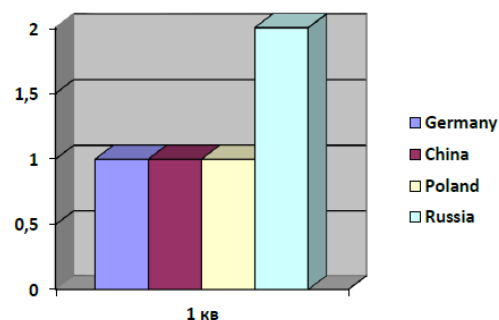
The Erasmus + programme is a European funding program which offers students or research teachers a possibility of studying, conducting research or doing internship abroad or in another higher educational institution for a certain period of time usually between two months or one academic semester/year at the expense of the host country. As a result, Toraighyrov university being a member of the Erasmus + programme in Kazakhstan has seen the influx of students from different countries and also within Kazakhstan to take part in the program and has also seen students from the university travel to other countries for the program. However, this is dependent on the set standards of each university within the host country. There are criteria's for qualifying for the Erasmus programme [2, p. 244].

Students mobility is a key strategy for academic, individual and social enrichment. It improves students' international profile and boosts their employability; it fosters the development of soft skills such as adaptability, openness, decision-making and empathy; and also contributes to a deeper knowledge of foreign languages and cultures. All these aspects are of the utmost relevance to function efficiently in today's global context. Student mobility gives dynamism to the job market providing qualified and competitive human capital. It also contributes to international dialogue, and allows for comparisons between institutions, countries and regions. One key benefit of Academic mobility is the first hand experience it provides individuals on different aspects of life like

cultural diversity, establishment of international contacts, familiarizing with the job field among other reasons. This has placed Toraighyrov University at the forefront of Academic mobility in Kazakhstan amongst other high ranked institutions in the country, Europe and the world [3].

Research and statistics has shown that about 79 students were on the exchange program at Toraighyrov University in the 2020-2021 academic year from partner universities within Kazakhstan, while about 5 students were on external academic mobility in the same academic year based on merit to more developed countries like China, Germany, Russia, Poland. It is also noted that foreign nationals who also study in Toraighyrov University are eligible to qualify for this program as such, the program is open to all students from all race and faculties of the university to apply [4].

Diagram 1 – External academic mobility of students for the 2020–2021 academic year

There are certain criteria's to be met to become eligible.

They are as follows:

- 1 Completion of one semester at Toraighyrov University
- 2 Academic performance at «A», «A-», «B +», «B», «B-», high grade point average (GPA);
- 3 Fluency in a foreign language (availability of a certificate of passing a foreign language test IELTS) in case of leaving for a foreign university;
- 4 Having an international passport [4].

This experience equip students to become well grounded and knowledgeable in their various fields of study and in turn become useful assets in the development of their academic institutions, personally and to the government of Kazakhstan. However, there are some drawbacks that come along with the academic mobility program amongst which

are the facts that students who have carried out the program in a more developed country than Kazakhstan and a more standardized university that Toraighyrov University wish to remain in such country even after their program cannot be waived off after being immersed in a more advanced way of life. Though they must return to their home country where they study, but they begin make plans to return to these developed countries after fulfilling their obligatory studies in their home university.

Furthermore, it is also noted that students often face some challenges like loneliness, health insurance cover, language barrier, cultural shock amongst others. Though such problems have been in existence from time immemorial, there are plausible solutions to these problems.

First, is to always ensure improved and quality standard of education and guaranteed pathways to good jobs in their field of study for students in their home country.

Secondly, incorporating and encouraging the teaching of foreign languages in educational institutions especially in the University.

Thirdly, adequate funding should be provided to students on both internal and external academic mobility program from the host country.

In Summary, this essay has considered the participation, positive and negative effects of Academic mobility in Toraighyrov University. Research has identified how it can foster interaction, socioeconomic development and academic collaboration between students, educational institutions. In conclusion, academic mobility comes with its own inherent challenges yet the benefits cannot be overemphasized. This also goes to show how much relevance Toraighyrov University has achieved and has shown in Kazakhstan and to the world at large.

REFERENCES

- 1 Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319–III.
- 2 Болонский процесс: поиск общности Европейской системы высшего образования/Под научн. Ред. Д-ра пед.наук, проф. В.И. Байденко. – М.–2006. – 244 с.
- 3 Болонский процесс: создание и подключение национальных, региональных и глобальных пространств высшего образования. Соглашение Третьего Форума политики Болонского процесса. – Бухарест, 27 апреля 2012.
- 4 Об итогах реализации академической мобильности обучающихся и ППС в 2020–2021 учебном году.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЮЖЕТНЫХ КАРТИН ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ СВЯЗНОЙ РЕЧИ У ДОШКОЛЬНИКОВ С ЗПР

САЙБОТАЛОВА Т. А.

учитель-логопед, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

БАРАНОВСКАЯ В. А.

учитель-логопед, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

Развитие речи становится актуальной проблемой в современном обществе. Формирование речи подрастающего поколения – это огромная ответственность педагогов, занимающихся обучением дошкольников с задержкой психического развития. Одной из главных задач воспитания и обучения детей дошкольного возраста ЗПР является развитие речи, речевого общения.

Владение родным языком - это не только умение правильно построить предложение. Ребенок должен научиться рассказывать: не просто называть предмет, но и описать его, рассказать о каком-то событии, явлении, о последовательности событий. Такой рассказ должен состоять из ряда предложений и характеризовать существенные стороны и свойства описываемого предмета, события должны быть последовательными и логически связанными друг с другом, то есть речь ребенка должна быть связной.

Связная речь представляет собой наиболее сложную форму речевой деятельности. Она носит характер последовательного систематического развернутого изложения. В формировании связной речи отчетливо выступает тесная связь речевого и умственного развития детей, развития их мышления, восприятия, наблюдательности. Чтобы связно рассказать о чем-нибудь, нужно ясно представлять себе объект рассказа (предмет, событие), уметь анализировать, отбирать основные (для данной ситуации общения) свойства и качества, устанавливать причинно-следственные, временные и другие отношения между предметами и явлениями. Для достижения связности речи необходимо также уметь использовать интонацию, логическое (фразовое) ударение, подбирать подходящие для выражения данной мысли слова, уметь строить сложные предложения, использовать языковые средства для связи предложений.

У детей с нормой речевого развития в старшем дошкольном возрасте связная речь достигает довольно высокого уровня. Это очень важно для дальнейшего успешного обучения в школе, для

всестороннего развития личности ребенка. Психолого-педагогические исследования в коррекционной педагогике показывают, что в настоящее время наблюдается устойчивая тенденция к увеличению числа детей с нарушениями речевого развития. Среди них велика категория детей с ЗПР – задержкой психического развития.

У дошкольников с ЗПР наблюдаются различные сложные речевые расстройства, когда у детей нарушено формирование всех компонентов речевой системы, относящихся к звуковой и смысловой стороне.

В тоже время одним из важных показателей готовности детей к школьному обучению является уровень сформированности связной речи. Этим обусловлена актуальность проблемы коррекции недостатков развития навыков связной монологической речи у детей с ЗПР.

В научных исследованиях проблемы нарушений устной речи дошкольников с ЗПР отражают особенности фонетической, лексической, грамматической сторон их речевой функциональной системы, указывают на регулирующую функцию речи в организации и развитии психической деятельности ребёнка Борякова Н. Ю., Волковская Т. Н., Голубева.

Развитие связной речи у детей с ЗПР является трудным процессом, требующим использования особых методических приемов.

Дети должны научиться не только пользоваться определенными словами и выражениями, но они должны вооружиться средствами, позволяющими самостоятельно развивать речь в процессе общения и обучения. Развитие связной речи детей опирается на формирование познавательных процессов, на умение наблюдать, сравнивать и обобщать явления окружающей жизни.

Дети с ЗПР быстро отвлекаются, утомляются, не удерживают в памяти задания, часто не могут довести начатую работу до конца. Все эти и многие другие особенности психических процессов детей не могут не сказываться на состоянии и ходе развития их речи.

Как показывает опыт работы, одна из сложных проблем – формирование у детей с ЗПР связной речи на основе обучения рассказыванию. Учить ребенка рассказывать – это значит формировать его связную речь. Эта задача входит как составная в общую задачу развития речи детей. Важное значение в системе обучения рассказыванию имеют занятия по картине.

Рассказывание по картине – это перевод рассказчиком определенного содержания графического знака в вербальный текст

разной степени развернутости, осуществляемый с разной степенью самостоятельности как на этапе осмысления изображения, так и на этапе собственно речевой деятельности.

Основой работы по развитию связной речи дошкольников с ЗПР, является разработанная и апробированная методика – модель обучения рассказыванию по картине (Т.А. Ткаченко)

В структуре специальных коррекционных занятий обучение рассказыванию, основано на использовании картины как знаково-символической системы, универсального средства для стимулирования и организации различных символически-моделирующих видов деятельности.

В процессе работы с картиной решаются следующие задачи:

- развитие связной речи детей;
- социально-личностное и эмоциональное развитие детей (осознание собственных достижений, социальное восприятие, социальные представления, выделение и осознание различных уровней и видов социальных отношений, моделирование социальных отношений);
- познавательное развитие детей (формирование восприятия, представлений, действий замещения, символизации и наглядного моделирования);
- развитие эстетических предпочтений ребенка (способности к эмоциональной оценке, естественной радости от общения с людьми и средой, эмоциональной окраски восприятия);
- моторное развитие детей (формирование выразительных движений,
- произвольных основных и мимических движений, операционно-технических умений в разных видах деятельности).

В ходе обучения рассказыванию по картине у детей развиваются следующие умения:

- получение информации для высказывания, обеспечивающую содержательную сторону текста;
- использование необходимых лексических и грамматических средств языка;
- структурно-композиционные умения, обеспечивающие логику построения текста;
- совершенствование содержания, структуры и речевого оформления текста.

Основные методические приемы, активизирующие развитие связной речи при обучении рассказыванию :

- предварительная беседа с использованием личного опыта детей;
- определенная последовательность вопросов, обеспечивающая цельность восприятия;
- совместные речевые действия с планом дальнейшего повествования;
- коллективный рассказ;
- составление рассказа по фрагментам картины;
- использование графических схем и наглядных опор;
- включение игр, предполагающих импровизированные диалоги и монологи и т. д.

В работе по обучению рассказыванию по картине можно выделить взаимосвязанные этапы:

- 1 Формирование мотивации восприятия картины.
- 2 Формирование перцептивного образа (восприятие художественного образа) и организация последующего речевого общения.

3 Организация предметно-пространственной деятельности по воспроизведению художественных образов картины в окружающей действительности.

4 Перевод содержания изображения в речевой план, развитие лексико-грамматических средств языка.

5 Самостоятельное рассказывание, принятие роли рассказчика в коммуникативной ситуации «рассказывание – слушание».

Обучение рассказыванию по картине проходит на групповых (4 - 5 человек) и индивидуальных занятиях. Занятия проводятся в тесной связи с занятиями логопеда, психолога, воспитателя. Эта связь выражается в выборе общей тематики, приемах взаимодействия с ребенком, в решении общих задач. Общение с детьми в процессе занятий происходит в форме свободного диалога при поддержке любых высказываний детей и их специальном стимулировании.

Предметной областью диалога является картина. С целью повышения эмоционального восприятия картины при рассматривании используется музыкальное сопровождение, литературные произведения. Важным этапом в работе является создание предметно-развивающей среды. С целью повышения у детей интереса к занятию применялись ИКТ.

При рассматривании картины детям задавались вопросы:

- «Что нарисовано на этой картине?»;
- «О чем художник захотел нам рассказать?»;
- «Нравится ли вам эта картина?».

При рассматривании картины детям давалось достаточно времени для активного анализа картины, подбора необходимых элементов, для речевого сопровождения своих действий, для того, чтобы получить положительную оценку взрослого и других детей.

В процессе работы описанию уделялось особое внимание. Дети учились описывать предметы, картинки по определенной схеме:

1) указание на предмет, название его; 2) описание признаков, качеств, действий предмета; 3) оценка предмета или отношение ребенка к нему. Такое освоение описательной речи развивает у детей с ЗПР умения и навыки, обеспечивающие общую структурную оформленность текста.

На занятиях дети учились составлять разные тексты:

- составление предложений по фрагментам изображения;
- рассказ-описание конкретного объекта;
- рассказ-описание отдельного фрагмента картины;
- рассказ по теме картины;
- рассказ по фотографии;
- рассказ по рисунку.

В процессе обучения применялся прием коллективного составления рассказа по картине, а для повышения мотивации рассказывания использовался прием составления письма.

При обучении детей рассказыванию по картине большое внимание уделялось и формированию у детей элементарных знаний о структуре текста и представлений о способах связи между предложениями и структурными частями высказывания.

Для закрепления представлений о структуре рассказа используется модель : круг, разделенный на 3 части - зеленую (начало, красную (середина) и синюю (конец, по которой дети составляют текст.

Опыт работы показал:

- Реализация модели обучения рассказыванию по картине, построенной на основе символическо-моделирующей деятельности, предвещающей процесс рассказывания, обеспечивает большую эффективность коррекционной работы по развитию связной речи.
- Взаимодействие речевой и предметно-практической деятельности в процессе коррекционной работы способствует возрастанию компенсаторной роли речи в психическом развитии детей с ЗПР.

Развитие связной речи происходит постепенно вместе с развитием мышления и связано с усложнением детской деятельности и формами общения с окружающими людьми.

Благодаря целенаправленной работе по составлению рассказов по картине и сюжетным картинкам дети стали намного наблюдательнее и внимательнее.

В процессе работы по обучению детей составлять рассказы по картине и сюжетным картинкам удалось решить воспитательные задачи: почти все дети научились выслушивать рассказы сверстников, помогать им в случае затруднений, замечать речевые и логические ошибки и доброжелательно исправлять их. Приобретенные навыки по соблюдению установленных правил, дети используют и в повседневной жизни - в общении между собой, при взаимодействии друг с другом в разных видах детской деятельности.

Связная речь вбирает в себя все достижения ребенка в овладении родным языком, его звуковым строем, словарным составом, грамматическим строем.

Психологи подчеркивают, что в связной речи отчетливо выступает тесная связь речевого и умственного воспитания детей. Ребенок учится мыслить, учась говорить, но он также и совершенствует речь, учась мыслить (Ф. А. Сохин).

Связная речь выполняет важнейшие социальные функции: помогает ребенку устанавливать связи с окружающими людьми, определяет и регулирует нормы поведения в обществе, что является решающим условием для развития его личности. Обучение связной речи оказывает влияние и на эстетическое воспитание: пересказы литературных произведений, самостоятельные детские сочинения развивают образность и выразительность речи, обогащают художественно-речевой опыт детей.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Алексеева М. М., Яшина Б. И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: Учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений
- 2 Бородич А. М. Методика развития речи детей дошкольного возраста. - М.: Просвещение, 2004. - 255 с.
- 3 Борякова Н. Ю. Ступеньки развития. М., Гном-Пресс, 1997).
- 4 Власовой Т. А., Дети с ЗПР/ под ред. м., 1984 г.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ЧТЕНИЮ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

САЙЛАУБЕКОВА М. М.
учитель, Школа-лицей № 16, г. Павлодар

Одним из главных факторов в изучении языка является обучение чтению. Чтение – это речевая деятельность, направленная на зрительное восприятие и понимание письменной речи. Для понимания иноязычного текста предполагается владение набором фонетических, лексических и грамматических информативных признаков, которые делают процесс опознавания мгновенным [1]. Чтение помогает человеку ознакомиться с научными и культурными достижениями человечества, узнать новое, познакомиться с искусством и жизнью других народов. Также процесс чтения имеет огромное влияние на формирование личности человека. Чтение обогащает словарный запас, формирует грамматические навыки.

При обучении английского языка применяются четыре вида деятельности это – аудирование, говорение, письмо и чтение. В начальных классах важно при обучении чтению научить детей правильно и достоверно понимать прочитанную информацию. Поэтому нужно стараться прививать интерес к процессу чтения, используя интересные по содержанию текстами, которые будут соответствовать познавательным и эмоциональным запросам учеников. Леонтьев А. А. сказал однажды: «Умения читать, неподкрепляемые более или менее постоянной тренировкой, распадаются очень быстро, и все усилия по обучению чтению оказываются напрасными» [2].

Современное общество имеет огромные запросы к образованию и общему развитию учеников, эффективности усвоению программы. Необходимо обучить каждого ученика за короткий промежуток времени, перерабатывать, оценивать и применять в практике большой размер информации. Необходимо осуществить процесс обучения, таким образом чтобы ученики с вниманием и с огромным интересом работали на уроке, и видели плоды своей работы и возможность оценить их самостоятельно.

Решить эту непростую задачу учителю поможет сочетание классических способов изучения и использование современных информационных технологий.

В современном обществе образование имеет возможность использовать ресурсы сети Интернет, работать с информационными

и коммуникационными технологиями и применять мультимедийные способы обучения. В век цифровизации наличие компьютеров, электронных материалов помогут повысить уровень учебного процесса. Информационные технологии и дают возможность индивидуализировать обучение по темпу и глубине прохождения курса. Что дает хороший результат, создавая деятельность каждого ученика, можем вызвать у учащегося положительные эмоции, тем самым влияя на учебную мотивацию. При использовании интерактивных форм обучения ученик является главной фигурой и сам открывает путь к усвоению знаний.

Современные педагогические технологии такие, как обучение с использованием элементов сотрудничества, проектные способы, внедрение современных информационных технологий, интернет - ресурсов могут помочь воплотить в жизнь лично-ориентированный подход в обучении, обеспечивают индивидуализацию и дифференциацию обучения с учетом возможностей ребят, их уровня обученности [3].

Компьютерные программы на уроках английского включают в себя: обработку произношения, изучение речи, изучение письменности, исследование лексики и также отработку грамматики. Интернет- ресурсы помогают учителю решить ряд дидактических задач на уроке: формирование навыков чтения, улучшение письменности, пополнять словарный запас и самое важное это создавать мотивацию к изучению английского языка. П. В. Сысоев, М. А. Бовтенко, А. В. Зубов признают, что мультимедийные и цифровые технологии имеют огромный дидактический и методический потенциал [3].

Использование информационных технологий на уроках английского языка в младшей школе направлено на:

- Укрепление заинтересованности в изучении языка;
- Повышение уровня владением языком;
- Пополнение лексикона;
- Углубление знаний о социокультурных особенностях государства изучаемого языка;
- Воспитание самостоятельности в изучении английского языка [4].

Обучение чтению на английском является сложной задачей и вызывает огромное количество вопросов у учителей и родителей. Различные учебные пособия рекомендуют различные методы при обучении чтению.

Выделяется несколько этапов обучения технике чтения: 1 этап – знакомство с миром звуков (4). Во время отработки и постановки артикуляции можно использовать видеоролики с песнями с Интернет-сайтов, видеоролики со звуками [Nursery Rhymes: <https://www.youtube.com/watch?v=a3qY1d1X4cs>], например на сайте LearnEnglishKids: [<http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/sounds>]. находим песенку, которая поможет тренировать звук [a].

«Come on everyone let's adventure with 'a'.

We'll find some antelope in Africa.

Come on everyone let's adventure with 'a'.

It's amazing, it's sound is 'a' a a a a a a a a a.

У учеников уже появляется представление о том, как образуется звук, могут понять, что делать чтобы произнести тот или иной звук [4].

2 этап – буквы. На данном этапе необходимо дать детям возможность привыкнуть к буквам и их звучанию, в этом помогут игры, упражнения, песни, которые можно найти на сайте (4):

[Starfall: <http://www.starfall.com/>]. На данном сайте можно найти раздел, где у каждой буквы есть своя история и занимательный внешний вид, это помогает в создании визуального образа для лучшего запоминания алфавита [4].

3 этап – транскрипция [LearnEnglish: <http://www.britishcouncil.org>].- сайт тренажер, который поможет в упрощении запоминания букв и знаков транскрипции, который сопровождается комментариями что это за значки и для чего они применяются [4].

4 этапу – следует уделить большое внимание тренировкам диграф, автоматическому восприятию буквосочетаний. Информационное подкрепление, котором можно найти на сайте [KizPhonics: <http://www.kizphonics.com>]. представлен широкий выбор тренировочных упражнений на узнавание и чтение этих буквосочетаний [4].

Например, игра на изучение диграфа ch:

«This is a phonics video on the 'ch' ending digraph. Learn to sound out, recognize and spell words that have a similar 'ch' ending digraph. Tips: Children should watch the video the first time non-stop. Second time, they watch and pause at each word to repeat. Finally, put the video on silent mode and let children try to read the words.

Также на видеохостинге YouTube, можно найти канал (Cambridge Primary Program: <https://youtu.be/XJUUG82Zphs>), где представлены различные видео для тренировки чтения различных буквосочетаний на английском, которые сопровождаются яркими картинками и песней. При просмотре видео дети не только запоминают чтение буквосочетаний, но и пополняют свой словарный запас.

Роль информационных технологий огромна в процессе обучения, оно позволяет про помощи мультимедийных программ доступнее излагать материал, тем самым превращая обучение и в занимательный процесс, что очень важно в начальной школе.

Использование рифмовок, стихотворений и песен является эффективным способом, для обучения чтению, и также многофункциональны. Прежде всего они влияют на мотивационную и эмоциональную сферу. Далее, помогают формированию слухо-произносительных, интонационных и лексико-грамматических навыков и умений.

Обучение технике чтения на английском языке требует большое количество времени, использование огромного количества различных заданий, видеороликов, песен и использование цифровых образовательных ресурсов в процессе обучения способствует повышению эффективности формированию навыков. Внедрение современных информационных технологий в изучение английского языка, разнообразят учебный процесс. При помощи интернета и мультимедийных устройств, детям дается возможность овладеть большим объемом данных. Из этого следует вывод, что использование Интернет-ресурсов в настоящее время является неотъемлемой частью учебного процесса.

ЛИТЕРАТУРА

1 Ильина Л.Е. методика активного слушания как средство формирования грамотности чтения на иностранном языке // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6.

2 Обучение чтению на уроках английского языка в начальной школе., [Электронный ресурс]. //URL: https://xn--j1ahfl.xn--plai/library/obuchenie_chteniyu_na_urokah_anglijskogo_yazika_v_nacha_161005.html

3 Использование Интернет-ресурсов на уроках английского языка., [Электронный ресурс]. // URL: https://elar.rsvpu.ru/bitstream/123456789/25085/1/RSVPU_2018_136.pdf

4 Алиева А. М., Шамсудинова С Э. роль цифровых образовательных интернет-ресурсов при обучении чтению в начальных классах // Новые импульсы развития: вопросы научных исследований. 2020. №6-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-tsifrovoyh-obrazovatelnyh-internet-resursov-pri-obuchenii-chteniyu-v-nachalnyh-klassah> (дата обращения: 25.03.2022).

THE ROLE INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

SACHANOVA A.

undergraduate student, Toraighyrov University, Pavlodar

The current state of society is reflected in the system of teaching foreign languages; therefore, in its desire to meet modern requirements, the education system is characterized by the search and approval of new approaches to teaching a foreign language. Since learning a foreign language not only provides knowledge and forms skills and abilities, but also has a direct impact on the formation of personality, the problem of effective foreign language teaching has acquired new priorities and shades. In the methodology of teaching foreign languages, the dominant position was occupied by the problems of forming a new type of linguistic personality that will be able to communicate effectively with representatives of other cultures. The changes taking place today in public relations and the means of communication require an increase in the communicative competence of schoolchildren; therefore, the study of English as a means of communication and generalization of spiritual heritage has acquired priority importance. Foreign language teachers are faced with the task of forming a personality that will be able to participate in intercultural communication.

Communicative competence is the ability to flexibly and effectively use a foreign language within the limits of understanding and transmitting information. Since secondary school is the main link in the general system of school education, its task is to lay the foundations of communicative competence that allows for foreign language communication and interaction of children of secondary school age. **Intercultural communication** is an adequate mutual understanding between two participants of a communicative act belonging to different national cultures; therefore, the purpose of teaching foreign languages is primarily to ensure intercultural communication and mutual understanding between partners. Intercultural communication is characterized by the fact that its participants, in direct contact, use special language options and discursive strategies that differ from those they use when communicating within the same culture.

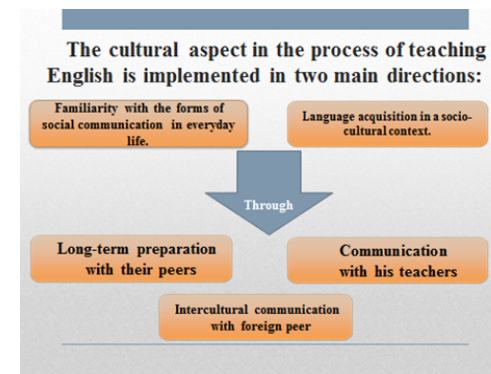

Figure 1

The cultural aspect in the process of teaching English is implemented in two main directions [4, p. 12].

1 Through familiarity with the forms of social and everyday communication in everyday life - traditional food, popular types of entertainment and recreation, family and social relations, traditions, religion and more.

2 Through language acquisition in a socio-cultural context - accepted patterns of communication, habits, gestures, forms of expression of politeness, manner of behavior.

Speaking about the process of forming students' abilities for intercultural communication, I would like to emphasize the features of intercultural communication in teaching a foreign language at school [4, p. 13].

- Long-term preparation for real intercultural communication consists in training communication in a foreign language with their peers.

- Communication in a foreign language with his teacher.

- Intercultural communication, which ensures mutual understanding of interlocutors (foreign peers), requires sufficient background knowledge, the socio-cultural background of the country of the language being studied from those who master foreign language communication activities.

Thus, one of the most important tasks of a teacher is the need to develop a technology for teaching a socio-cultural component in the content of teaching a foreign language. At the same time, one should not forget about the native culture of the students, attracting its elements for comparison, since only in this case the student realizes the peculiarities of the perception of the world by representatives of another culture.

Based on this, students should gain knowledge on the main topics of the national culture of the United Kingdom, the United States (history, geography, political and public relations, education, sports), about the socio-cultural characteristics of the native-speaking peoples. This serves as a basis for communication with people of different cultures and different professions.

The formation of abilities for intercultural communication occurs through three types of activities [4, p. 14].

- 1 Directly in the classroom in educational activities;
- 2 In the scientific and practical and research activities of students;
- 3 In various forms of extracurricular activities.

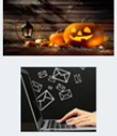
Directly in the classroom in educational activities	In the scientific research activities of students	In various forms of extracurricular activities
tradition, religion, political and public relations, education, sport, food	project work	traditional holidays, international correspondence
		

Figure 2

To form the abilities for intercultural communication, all the means necessary for the formation of communicative competence are used directly in the classroom in educational activities. In English lessons, students get acquainted with traditions, holidays, and popular English fairy tales, learn to sing songs, read poems in English. Also, they get acquainted with the forms of speech and non-speech etiquette of English-speaking countries as role-playing games: at a meeting, at school, helping around the house, when talking on the phone, at a party, at a table, in a store.

The quality of education largely depends on the ability of the teacher to choose a country and linguistic and cultural material in addition to the material contained in the program. The teacher can use realities in his work. Realities or as they are also called, authentic materials are any material where the English language is represented. This is what you can hear and see: theater programs, newspapers, magazines,

poems, songs, brochures, menus, movies and videos - the list can be continued indefinitely, since authentic materials are not created for educational programs for schools. And that is why teachers should very carefully choose the material that suits the level and interests of students. Realities are the material with which students will be interested in further acquaintance with the culture of the language being studied. This means that their socio-cultural competence will be formed in one way or another.

The psychological characteristics of schoolchildren require the use of a variety of methods and techniques of work, the use of visibility, games and competitions that contribute to the better assimilation of educational material, as well as the development of the motivational sphere and intercultural communication of students. This assumes that students have not only practical skills, but also certain personality qualities: sociability, looseness, desire to make contact, ability to interact in a team, and so on. Thus, the integrated use of all the above-mentioned technologies in the educational process stimulate personal and intellectual activity, develop cognitive processes, and contribute to the formation of communicative competencies that a student should possess. English lessons not only have a positive effect on the development of the mental functions of primary school students, their entry into the universal culture through communication in a new language for them, but also form communication skills. And the formation of communicative competence in English lessons is the main task of a modern school.

REFERENCES

- 1 Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам. – СПб: КАРО, 2005. – 352 с.
- 2 Садохин А. П. Межкультурная компетенция и компетентность в современной коммуникации // *Общественные науки и современность*. – 2008. – № 3. – С. 156 – 166.
- 3 Бекетова А. П., Куприна Т. В. Development of students' intercultural communicative tolerance // *Образование и наука*. Том 20. – 2018. – № 2. – С. 244 – 268.
- 4 Чумаков И. В. Формирование межкультурной компетенции учащихся на уроках и внеклассных мероприятиях в условиях реализации ФГОС [Электронный ресурс]. URL : https://урок.рф/library/metodicheskaya_rabota_po teme_formirovanie_mezhkul_231410.html (Дата обращения : 01.12.2021).

УЧЕБНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

СЕЙДАХМЕТОВА Г. И.
магистр естественных наук, учитель биологии,
СОШ № 2, г. Щучинск, Акмолинская обл.

Современный период в образовании предъявляет целый ряд требований к учащимся в самых различных сферах деятельности. Это не только способность приобретать и усваивать знания, но и способность мыслить творчески, нестандартно и создавать новый необходимый продукт. Акцент на методах преподавания и технологиях является характерной чертой образовательного процесса в целом. Выбор методов обучения объективно определяется многими факторами. При выборе методов основными являются цели урока и содержание учебного материала. Учитель в выполнении задач по развитию творческих способностей учащихся школы, повышению уровня самообразования и подготовке их к продолжению образования, а также к подготовке к жизни. Для формирования концепций и их разработки необходимы конкретные методы. Поэтому изучение морфологических понятий требует наблюдений, изучения внешних аспектов живых существ, а физиологических и экологических – наблюдений, экспериментов или использования экранных вспомогательных средств, эволюционных - накопления определенных знаний на примере изучения растений, животных и людей [1, с. 40].

Учителями современной школы часто требуются для внедрения исследовательской компетенции, основанной на структуре этих навыков. Исследовательские компетенции включают систему знаний в определенной области, способность выявлять и решать проблемы с выдвижением и обоснованием гипотез, ставить цели и планировать действия, собирать и анализировать соответствующую информацию, выбирать оптимальные методы, проводить эксперимент, представлять результаты исследований; способность применять эти знания и умения в конкретной деятельности [2, с. 44].

Использование исследовательского метода подразумевает следующие этапы организации учебной деятельности: определение общей темы исследования, предмета и объекта исследования; выявление и формулирование общей проблемы; формулировку гипотез; определение методов сбора и обработки данных в подтверждение выдвинутых гипотез; сбор данных; обсуждение

полученных данных; проверку гипотез; формулировку понятий, обобщений, выводов; применение заключений, выводов.

При выборе темы исследования большое значение имеют социальные, культурные, экономические, экологические и другие факторы. Предлагаемая идея может быть реализована только после рассмотрения определенной системной информации, социального явления, экономической проблемы. Но, когда идея может быть использована для полного ряда взаимосвязанных тем, составляющих любой материал, необходимо рассмотреть, проанализировать, изучить практически, глубоко вникая в проблему, принимая во внимание различные факторы.

На следующем этапе исследования школьникам предъявляются некоторые проблемы, возникают вопросы, обсуждение которых приводит к общей формулировке конкретных проблем. Обсуждение актуальности и новизны исследования помогает решить следующие проблемы.

Учащиеся, с помощью учителя, готовят исследовательскую работу, которое впоследствии служит для них руководством по поиску необходимой информации. Например, гипотеза может основываться на одном или нескольких ранее обсуждавшихся проблемных вопросах. Как правило, существуют предположения, сформулированные в виде определенных взаимосвязей между двумя или более событиями, явлениями.

Когда проблема определена, материал изложен, цель исследования сформулирована, сформулирована гипотеза, вы можете начать писать введение исследования. Привлекать учащихся к исследовательской работе необходимо, прежде всего, в зависимости от их интересов. Все, что изучается, должно быть лично важным для ребенка, повышать их интерес и уровень знаний. Исследовательская работа должна подстегивать потребность в работе, а не доводить до усложнения.

Уроки биологии предоставляют широкие возможности для развития исследовательской компетентности, поскольку учитель обладает большим набором методов и приемов, направленных на развитие исследовательских навыков. Применение технологии исследовательского обучения позволяет учащимся проводить опыты, наблюдения самостоятельно решать познавательные задачи и формулировать выводы.

Теперь на уроках биологии необходимо применять различные проблемные ситуации, помогающие в развитии исследовательских

навыков учащихся и их творческого потенциала. Проблемные задания возможно использовать на разных этапах урока. К примеру, изучая тему соцветий, можно обратиться к вопросу: в каком случае насекомое за единицу времени посетит больше цветков: если они одиночные или собраны в соцветия? [3, с. 49].

В процессе решения любой учебной и исследовательской задачи учащиеся выполняют определенную последовательность действий, включающую восприятие и понимание темы задачи, поиск решения, реализацию плана решения, проверку решения и выводов. Особенности учебных и исследовательских задач, используемых в процессе преподавания биологии, заключаются в том, что многие из них имеют разные способы рассуждения и решения. Поэтому важно научить ваших учеников мыслить гибко и логично, чтобы прийти к правильному решению и выводу.

На определенном этапе урока можно применять различные задачи для активации учебной деятельности. К примеру: Рассчитайте, сколько кг от массы тела приходится на опорно-двигательную систему человека и сколько отдельно на скелет, если масса тела человека 70 кг, на опорно-двигательную систему приходится 40 % от массы тела, отдельно на кости – 10 %. О чем говорит вам эта информация?

Помимо составления плана и выполнения работ на уроке, учащиеся сталкиваются с необходимостью решения нестандартной учебно-исследовательской задачи включающей в себя отдельные элементы или все элементы самостоятельной учебно-исследовательской деятельности. Для закрепления материала по теме земноводные, школьникам предлагаем ответить на вопрос: «Неподалеку от водоёма, населенного многими видами животных, в том числе и земноводными, находится завод, не имеющий на трубах очистительных фильтров. В водоёме стала наблюдаться массовая гибель земноводных. Анализ проб воды не показал наличия каких-либо вредных веществ для живых организмов. Почему погибли земноводные?»

Возможный пример заданий работы с кластером, основанный на обобщении и систематизации знаний, применяемый в работе с текстом: Ознакомьтесь с информацией по теме система органов кровообращения, составьте кластер с ключевым понятием «сердце» (рис. 1) [1, с. 46].

Современные требования к учебному процессу предполагают активное использование предметного метода в формировании

исследовательской компетенции. Работа над этим методом в классе отнимает достаточно много времени, так как предполагает участие в этой работе всех учащихся. Однако при изучении отдельных областей биологии очень удобна проектная методика, так как она активизирует деятельность учащихся, что позволяет им развивать и совершенствовать творческое мышление.

Рисунок 1 – Вариант кластера по теме «Система органов кровообращения»

Проектную деятельность на уроке использовать достаточно сложно, то для внеурочной деятельности она очень удобна, так как позволяет максимально реализовать творческий потенциал учителя и учащихся, стимулирует повышение интереса к предмету.

Наиболее успешный способ стимуляции для учителя выбрать комплексный исследовательский проект, который может быть реализован группой учащихся. Это позволяет более широко раскрыть проблему, а так же включает в себя сбор содержания и передачу информации любому одному или нескольким учащимся, что способствует развитию навыков общения.

Очень важно, чтобы используемые методы понимались учащимися, так как часто можно встретить сложную систему экспериментов, которую не может показать сам ребенок. Это также может включать процедуру со статистической обработкой данных. Часто работа представляет собой законченную систему сложных

математических вычислений, которые учащийся не может понять и объяснить.

Выводы по работе обсуждаются вместе с учащимися, но обязательно корректируются учителем, так как они представляют собой итоговый результат длительного процесса и должны максимально полно раскрывать сущность выполненного исследования.

Таким образом, методы и приемы формирования исследовательской компетентности, обязательные для современных учеников, они могут быть чрезвычайно разнообразными и при правильном их сочетании не только способствовать возникновению и закреплению ряда учебных действий, но и повышать мотивацию к углубленному изучению предмета.

ЛИТЕРАТУРА

1 Орлова Л. Г., Методика преподавания биологии: учебно-методическое пособие, Костанай, 2019 год, с.105

2 Примерное планирование учебного материала. Разделы «Растения», «Бактерии», «Грибы. Лишайники», Биология в школе, 2001 год, №4, Москва, с. 126

3 Примерное планирование учебного материала. Раздел «Животные», Биология в школе, 2000 год, №8, Москва, с. 105

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ У ОБУЧАЮЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

СЕЙТАХМЕТОВА А. М.

магистрант, кафедра «Личностное развитие и образование»,

Торайгыров университет, г. Павлодар

АУБАКИРОВА Р. Ж.

д.п.н., профессор, кафедра «Личностное развитие и образование»,

Торайгыров университет, г. Павлодар

Психология рассматривает мотивацию как сложный многоуровневый регулятор жизнедеятельности человека: поведения и деятельности человека. Учебная мотивация является одной из форм мотивации.

Проблема мотивации обучения является одной из фундаментальных психологических проблем, особенно при дистанционных формах обучения учащихся. Мотивация в

дистанционном образовании занимает центральное место в успешном обучении и достижениях и была описана как «двигатель» обучения [1]. Мотивация влияет на то, как люди думают, действуют и чувствуют себя во время обучения. Предложенный обширный объем исследований и литературных источников, изучавших мотивацию в широком спектре образовательной среды и различных групп обучающихся, включает контексты дистанционного образования [2]. О том, что мотивация сложна, свидетельствует разнообразие теоретических основ, которые появились с течением времени в трудах ученых, которые попытались объяснить и дать определение мотивации, влияние и взаимосвязь между мотивацией, обучением и достижениями, а также то, как работают мотивационные процессы [3].

Значение мотивации для развития современной психологии связано с анализом источников человеческой деятельности и побудительных сил деятельности и поведения человека. Термин «мотивация» используется современной психологией в двояком смысле: с одной стороны, он обозначает систему факторов, определяющих поведение (к ним, в частности, относятся потребности, мотивы, цели, намерения и стремления и др.), а с другой – описывает процесс, который способствует и поддерживает поведенческую активность на определенном уровне.

Проблема мотивации обучения сложна и многогранна. Это связано с множественностью подходов к пониманию его сущности, природы и структуры, а также к методам его изучения. Разные подходы объясняют мотивацию с разных сторон: как систему человеческих отношений (В. Н. Мясищев); как соотношение смысла и значения (А. Н. Леонтьев); как интеграция побуждений и их смыслового контекста (С. Л. Рубинштейн); как направленность личности и динамика ее поведения (Л. И. Божович, В. Е. Чудновский); как руководство в деятельности (П. Ю. Гальперин) и др.

Учебная мотивация интегрирована в учебную деятельность и имеет ряд особенностей. Это связано с организацией образовательного процесса, субъективными характеристиками обучающегося, субъективными особенностями преподавателя и особенностями учебного предмета. Учебная мотивация характеризуется направленностью, устойчивостью и динамикой.

Изучение учебной мотивации у детей школьного возраста актуально, так как переход от младшего школьного возраста к среднему сопровождается противоречиями и ломкой привычных представлений о жизни. Учащиеся переживают различные

эмоционально-волевые конфликты, которые сказываются на образовательном процессе в целом. Поэтому учебную мотивацию следует развивать таким образом, чтобы она обеспечивала самостоятельное совладание с трудностями и предполагала одобрение. Мотивация одобрения способствует развитию уверенности, интереса к другим людям и изучаемому предмету, стремления к самоуважению и боязни получить плохую отметку.

Следует отметить, что любая учебная мотивация проходит различные уровни развития. В специальной литературе выделяют несколько уровней развития учебной мотивации. Например, А.К. Маркова выделяет следующие уровни развития учебной мотивации у школьников:

- негативное отношение к учителю (школьники объясняют свои неудачи внешними причинами, испытывают недовольство собой и учителем, неуверенность в себе);

- нейтральное отношение к обучению (школьники проявляют неустойчивый интерес к внешним результатам обучения, испытывают скуку и неуверенность в себе);

- ситуативное отношение к обучению (школьники проявляют интерес к результатам обучения и оценкам, выставленным им учителями; здесь следует отметить еще одну характеристику - неустойчивость мотивов);

- положительное отношение к обучению (у школьников проявляются познавательные мотивы и интерес к способам получения знаний);

- творческое отношение к обучению (школьники проявляют интерес к самообразованию, осознают взаимосвязь своих мотивов и целей);

- личностное отношение к обучению (представляет собой высший уровень развития учебной мотивации, при котором у школьников появляются мотивы совершенствования способностей и сотрудничества в процессе учебно-познавательной деятельности).

Естественно, каждый учащийся имеет определенный уровень развития учебной мотивации. При организации учебной деятельности педагог должен учитывать отношение, характерное для конкретного учащегося. При наличии у учащегося положительной учебной мотивации педагог должен обеспечить ее дальнейшее развитие. Для учащегося с отрицательной мотивацией задача состоит в том, чтобы выявить ее причины и найти правильные методы коррекции.

Изучение мотивации к обучению в дистанционном образовании должно основываться на надежных теориях мотивации [4]. Совсем недавно исследователи перешли от попыток разработать единую всеобъемлющую теорию мотивации, которая пытается объяснить все аспекты мотивированного поведения, к теориям, которые фокусируются на конкретных аспектах мотивации. Учитывая сложность и многогранный характер мотивации, некоторые из полученных теорий взаимосвязаны, даже несмотря на то, что они включают различные конструкции и объяснения [5]. Общая модель мотивации, основанная на ожиданиях и ценностях [6], обеспечивает полезную организационную основу для концептуализации различных теорий и понимания различных решений, которые люди принимают при принятии решения о том, заниматься или нет.

Теории мотивации, которые концентрируются на убеждениях и суждениях обучающихся об их способностях выполнять ту или иную задачу, находятся в рамках ожидаемого аспекта мотивации.

Подходя к учебной деятельности, люди выносят суждения о своих возможностях добиться успеха, основываясь на восприятии своих знаний, способностей и навыков. Если человек рассчитывает на успех, то он с большей вероятностью займется какой-либо задачей, в то время как обратное верно для тех, кто сомневается в своих способностях. По сути, они задают вопрос: «Могу ли я это сделать?» Ответ на этот вопрос может оказать важное влияние на мотивацию человека к выполнению данной задачи.

В связи с этим возникает вопрос: какие методики помогают диагностировать уровни мотивации у учащихся? Учитель определяет уровни мотивации посредством наблюдения и дискурса. Другой метод – предложить ситуацию выбора. В этом случае учитель может, например, предложить ученику составить наиболее удобное для него недельное расписание. Анализ таких расписаний помогает определить уровни учебной мотивации. Следует подчеркнуть, что важно не только определить уровень учебной мотивации школьника, но и выявить ее причины. Исследования показывают, что неспособность к обучению часто является причиной низкой мотивации. Это, в свою очередь, приводит к ухудшению.

Следовательно, необходима разработка конкретных методов коррекционной работы. Коррекционная работа должна быть направлена на устранение причин низкой учебной мотивации. Начать следует с обнаружения и устранения слабых звеньев. Это потребует поэтапного улучшения соответствующих аспектов.

Обучение должно быть организовано в индивидуальном порядке с использованием занимательных упражнений и заданий, которые должны выполняться с участием педагога. В ходе работы учитель должен фиксировать успехи ученика и информировать его о своих достижениях. Другим способом коррекционной работы является обеспечение учащегося дополнительными учебными пособиями, которые помогут ему лучше усвоить материал и успешно выполнить задания. Это приведет к удовлетворению ученика своей работой и стремлению еще раз пережить успех. Существуют и другие методы коррекционной работы, выходящие за рамки данного исследования.

В заключение отметим, что развитие любых знаний и учебных достижений, в первую очередь, зависит от желания и стремления учащихся к получению этих знаний, что, в свою очередь, зависит от степени развитости мотивов обучения. Решение этой проблемы во многом зависит от уровня учебной деятельности, которая в наибольшей степени способствует реализации внутреннего мотивационного потенциала личности учащегося.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Amabile, T. M. (1985). Motivation and creativity: Effects of motivational orientation on creative writers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(2), 393-399. doi: 10.1037/0022-3514.48.2.393
- 2 Hartnett, M. (2012). Relationships between online motivation, participation, and achievement: More complex than you might think. *Journal of Open, Flexible and Distance Learning*, 16(1), 28-41. Retrieved from <http://www.jofdl.nz/index.php/JOFDL/article/view/90>
- 3 Schunk, D. H., Meece, J. L., & Pintrich, P. R. (2014). *Motivation in education: Theory, research, and applications* (4th ed.). Boston, MA: Pearson.
- 4 Moos, D. C., & Marroquin, E. (2010). Review: Multimedia, hypermedia, and hypertext: Motivation considered and reconsidered. *Computers in Human Behavior*, 26, 265-276. doi: 10.1016/j.chb.2009.11.004
- 5 Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 82-91.
- 6 Wentzel, K. R., & Brophy, J. E. (2014). *Motivating students to learn* (4th ed.). New York, NY: Routledge.
- 7 Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. - СПб.: Питер, 2000. - 512 с.
- 8 Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов Б. А. Формирование мотивации учения. - М., 1993. - 183 с

9 Родионов В. А., Ступницкая М. А. Взаимодействие психолога и педагога в учебном процессе. - Ярославль: Академия развития, 2001. - 221с.

10 Усманова Э. З. Мотивационная эмоциональная регуляция мышления в условиях интеллектуального конфликта. - Т.: Укитувчи, 1993. - 104 с.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА – ОСНОВНОЙ ФАКТОР КАЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

СЕРЕДКИН В. П.

учитель математики, педагог-мастер,
Черноречская СОШ № 1, Павлодарский р-н, Павлодарская обл.

В настоящее время в системе математического образования наблюдается положительная динамика по возможности учителю самостоятельно выбирать методическое сопровождение учебно-воспитательного процесса в классе. Для того чтобы учителю соответствовать реалиям времени и контролировать процесс обучения необходимо научиться проектировать как работу учащихся так и свою личную работу. Чтобы достичь стабильного успеха и гарантированного результата необходимо научиться заранее, знать к чему приведет тот или иной вариант педагогического процесса. Нужно тщательно спроектировать не только конечный результат, но и ход урока, все его элементы и составные части. Поэтому необходимо суметь воплотить их в конкретные формы, разработать практические процедуры, подкрепить организацией и средствами – это будет технология.

Примером одной из таких технологий является педагогическая технология В.М. Монахова. Технология представляет собой детально продуманную модель по проектированию, организации и проведению учебного процесса, которая опирается не только на предлагаемый учителю содержательный блок предметной области, но и на его методический опыт, личностные особенности, стремление к индивидуальному педагогическому творчеству. Данная технология позволяет проектировать учебную тему цепочкой уроков, которые разбиваются на группы по числу микроцелей. Технологическая карта определяет главные вопросы темы, а также определяет зоны ближайшего развития учащихся и временную продолжительность каждой зоны. Большие возможности

для учителя дает диагностическая карта результативности. Данная карта позволяет осуществить диагностику на индивидуальном уровне – накопление информации и анализ результатов каждого ученика по данной теме. Данная диагностика, позволяет видеть, с каким составом класса работает учитель, сколько учеников имеют стандартный уровень усвоения, сколько – достаточный и сколько – высокий (выполняют 80 % заданий). Традиционная система подсчета качества знаний учитывающая только «4» и «5», не дает такой полной картины, поэтому данная диагностика позволяет более качественно определить уровень компетентности учащихся.

Применение технологии проектирования учебного процесса позволяет детально продумывать свою деятельность и деятельность ученика, строить урок в различных режимах (в режиме фронтальной, групповой работы, организации работ исследовательского характера, экспериментальной, практической, индивидуальной работы), обоснованно выбирать формы, методы и методические приемы на каждый урок. Рассмотрим структуру работы по подготовке проекта учебной деятельности по данной педагогической технологии.

1 этап. Выделение учебных тем курса. На данном этапе необходимо изучить все нормативно-правовые документы, на основе которых организуется изучение предмета в выбранном классе. Необходимо помнить, что в педагогической технологии «Проектирования учебного процесса» учебная тема имеет строгие временные границы: минимум 5 часов и максимум 24 часа. Приступая к проектированию тематического планирования учителю необходимо придерживаться структуры образовательной программы обновленного содержания.

2 этап. Выделение микроцелей в каждой теме. На втором этапе для каждой темы необходимо сформулировать основные вопросы каждой темы – микроцели. Методика работы по формированию микроцелей заключается в переводе содержания учебного материала на язык целеполагания при этом очень важно ориентироваться на требования Государственного стандарта, свой опыт, материально-техническую базу и т.д.

Я предлагаю для формулировки микроцелей использовать технологию SMART. Целеполагание по технологии SMART позволяет учащимся, увидеть какие конкретно знания и умения (способы деятельности), они освоят в процессе деятельности на уроке и будут знать план (способы) достижения поставленных задач.

Приведу фрагмент карты проекта алгебра 7 класс тема – Степень с натуральным показателем карты проекта

Учебная тема	Цели обучения (согласно учебной программе)	Микроцели
	7.1.2.1 - знать определение степени с натуральным показателем и её свойства;	В 1.1. Я знаю определение степени с натуральным показателем и её свойства
	7.1.2.2 - определять, какой цифрой оканчивается значение степени числа;	В 1.2. Я умею определять, какой цифрой оканчивается значение степени числа

Рисунок 1

3 этап. Формирование логической структуры изучения тем. Следующий этап – распределение часов на изучение каждой темы и каждой микроцели. Распределение часов будет выполняться учителем самостоятельно в зависимости о количества часов отводимых на изучение материала каждой четверти.

4 этап. Проектирование технологических карт. После того как были выделены учебные темы курса, определены микроцели по каждой учебной теме и сформирована логическая структура изучения тем приступаем к проектированию технологических карт. Работу по проектированию технологической карты начинаем с заполнения блоков «Логическая структура» и «Целеполагание», так как они уже сформированы ранее. В логической структуре выделяем уроки на самостоятельные работы, другие виды контроля (контрольные работы, административные проверочные работы и т.д.).

Фрагмент технологической карты – «Степень с натуральным и целым показателем».

Технологическая карта №1		Технологические карты курса алгебры 7 класса.		
Тема: Степень с целым показателем.		ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТА № 1 – 10 ЧАСОВ		
Дата	Класс	Предмет	Учебник	
Логическая структура учебного процесса	ГМ1	Алгебра – 7	А.Е. Думанькина	
	1		Учитель Середина В.П.	
	2			
	3			
	4			
	5			
	6			
	7			
	8			
	9			
	10			
Номер группы микроцелей	Целеполагание	Диагностика	Дата	Коррекция
ГМ1	<p>В1.1. Я знаю определение степени с натуральными показателями и её свойства</p> <p>В1.2. Я умею определять, какой цифрой оканчивается значение степени числа</p> <p>В1.3. Я умею применять свойства степени с натуральными показателями</p> <p>В1.4. Я умею оценивать, как изменяется площадь квадрата и объём куба при изменении их линейных размеров</p> <p>В1.5. Я знаю определение степени с натуральными и целыми отрицательными показателями и её свойства</p>	<p>Д1.1. Запишите буквенное выражение в виде степени: а) $a \cdot b \cdot b \cdot b \cdot b \cdot b$ б) $b \cdot b \cdot a \cdot a \cdot a \cdot a \cdot a \cdot a$ в) $a \cdot a \cdot a \cdot a \cdot a$</p> <p>2. Замените в выражениях степени произведением а) $(2a)^3 \cdot b$ б) $-x^2$ в) $(a+3b)^2$</p> <p>3. Представьте, если возможно, данные числа в виде степени а) 128 б) -243 в) 0,0016 д) -12,25</p> <p>4. Сравните значения выражений а) 3^{12} и 4^{12} б) $(-2)^{12}$ и $(-4)^{12}$ в) 9^{12} и 3^{12} д) $(\frac{2}{3})^{12}$ и $(\frac{3}{2})^{12}$</p>		

Рисунок 2

Последний блок технологической карты также немаловажен – «Коррекция», он играет две роли у учебном процессе: попытаться предотвратить возможные ошибки; система мер, выводящая ученика на уровень стандарта, если он не получил зачет при написании самостоятельной работы.

В первом случае в блоке коррекции необходимо обратить внимание учащихся на те положения, которые позволяют им сориентироваться в данном вопросе. Слабым ученикам в этом блоке указываем номера и страницы учебника, где можно найти ответ или перечислить характерные признаки, список которых нужно продолжить. Для сильных учащихся – что уточнить, на что обратить внимание, какие факты использовать.

Таким образом, технологическая карта – посредник между учителем и учеником, возникает чувство доверия друг другу, учитель – помощник и друг.

Когда учитель подготовил технологические карты по всему изучаемому материалу можно переходить к следующему этапу – «Проектирование информационных карт урока»

5 этап. Проектирование информационных карт урока.

По замыслу автора технологии, для реализации микроцели по каждой технологической карте разрабатывается информационные карты урока (ИКУ) – альтернатива поурочному планированию и индивидуальную карту развития ученика (ИКРУ). ИКУ и ИКРУ в технологии В.М. Монахова – технологические документы только для учителя. ИКУ – это инструкция по достижению микроцели, в которой расписаны задания для учащихся на уроке, деятельность учителя, выделен материал, на котором происходит формирование общих умений, развитие ученика.

При использовании информационных карт урока учителю легче написать поурочный план на урок, так как он уже видит, как ему организовать серию уроков и на что направить свои силы. В конце урока рефлексия 5 – 6 минут: насколько успешно и продуктивно была организована работа учителем и учеником.

Индивидуальная карта развития ученика готовится на учебный год и заполняется последовательно в течение года. Данный технологический документ позволяет учителю все время контролировать процесс обучения.

Технологические карты указывают не только, на знания, которые необходимо сформировать, но и на проблемы, которые

могут при этом возникнуть, как их скорректировать и как предотвратить возможные затруднения.

Технологические процедуры проектирования методической системы обучения математики можно представить в виде следующей схемы:

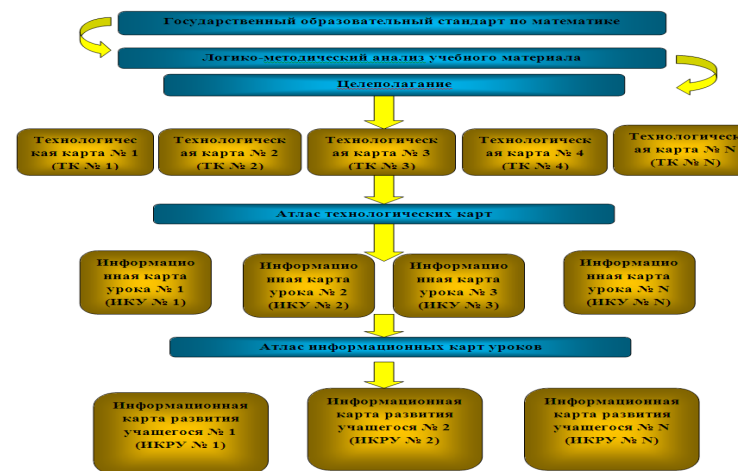

Рисунок 3

Для отслеживания результатов обученности используем несколько видов диагностических карт, которые помогают проследить уровень освоения государственного стандарта и построить индивидуальную коррекционную работу с учащимися.

В своей практической педагогической деятельности я использую следующие виды диагностических карт: карта учителя, журнал прохождения этапа «Дозирование домашнего задания», информационные карты.

учебного процесса в виде системы микроцелей, что является началом нового методического мышления.

Для ученика выстраивается четкая и рациональная система требований к его знаниям и умениям, реально выполняется принцип гарантированности образовательной подготовки учащихся (достижения уровня «стандарта»).

Педагогические технологии помогают существенно усилить роль обучаемых в учебном процессе, а также реализовать на практике личностно-ориентированную систему обучения.

В результате работы в рамках проектирования учебного процесса учитель получит ученика, который будет: уметь рационально организовывать свой учебный труд; обладать навыками критического мышления самостоятельной, исследовательской и аналитической деятельности; резво оценивать свои потенциальные возможности; способен, к дальнейшей реализации своих образовательных запросов.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Монахов В. М. Технологическая карта - паспорт учебного процесса. М.: Новокузнецк, 1996. 72 с.
- 2 Монахов В. М. Технологические основы проектирования учебного процесса: Монография. Волгоград: Пере-мена, 1995. 152 с.
- 3 Монахов В. М. Методология проектирования педагогической технологии (аксиоматический подход)// Школьные технологии. № 3. 2000.
- 4 Монахова Г. А. Проектирование учебного процесса и технологических учебников// Школьные технологии. № 1. 2001.

ОҚУШЫНЫҢ ТЫҢДАЛЫМ АРҚЫЛЫ АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

СУЮНДИКОВА М. М.

филология ғылымының магистрі, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі,
педагог-зерттеуші, Дарынды балаларға арналған Абай атындағы гимназия,
Павлодар қ.

КАЗИЕВА Б. А.

филология ғылымының магистрі, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі,
педагог шебер, директордың инновация жөніндегі орынбасары,
Дарынды балаларға арналған Абай атындағы гимназия, Павлодар қ.

Айтылым мен тыңдалым – бұл қабылдау және түсіну үдерісінің дыбыстау тілі. Бұл тілді дыбыстау ерекшелігі жағынан фонемалық және интонациялық: ырғақ, екпін, әуез тұрғысынан жеткізетін екіжақты үрдіс. Сондай-ақ айтылым дағдысы арқылы тілдің лексикалық және грамматикалық сипаты қамтылады.

Тыңдалым мен айтылымның оқушы бойында қалыптастыратын басты ерекшелігі – мәнгерлі, келістіріп дұрыс сөйлеу, сондықтан мәтіннің дұрыс жеткізілуі маңызды. Айтылым дағдылары да тыңдалым негізінде болатындықтан, оның оқушы үшін үлгі әрі тәрбие екенін естен шығармаған дұрыс. Әртүрлі жанрдағы, әртүрлі стильдегі, әртүрлі бағыттағы мәтінді мақамдап жеткізу шеберлікті қажет етеді. Себебі оқушы әртүрлі мақамдағы мәтіннен тілдің құдіретін түсіну және оны жеткізудің қыр-сырын ұғына отырып жеткізудің маңызын ажырата алуы қажет. Айтылым - сезіну арқылы қалыптасатын интонациялық мақам. Оның ең төменгі әрекеттері:

- Мазмұнын ұғыну;
- Айтылым бірліктерінің маңызын түйсіну;
- Маңызды ақпаратты айтылым барысында қолдану.

Айтылым нақты мәтінді жеткізу құралы болса да, біршама зияткерлік күшті қажет ететін құбылыс әрі белсенді үдеріс. Айтылым барысында бала талдау, саралау, салыстыру, қарама-қарсы тұстарын бағамдау, нақтылау. абстрактілеу тәрізді ой операцияларын, яғни, жоғары ойлау дағдыларынан өтеді. Айтылымның нәтижелілігі әрі объективті, әрі субъективті факторлармен анықталады. Объективті жағы мәтіннің ұсынылатын ерекшеліктері болса, субъективті тұсы тыңдаушының дайындығы мен алған әсерімен ерекшеленеді. Мәтін таңдау барысында оның тілдік ерекшеліктері, мазмұндық маңызы, құрылымдық сипатына баса назар аудару қажет. Мәтін зейін мен жадқа, тілдесім әрекетіне әсер ететін болғандықтан, мәтіннің күрделілігі мен жеңілдігі

назар аудару да өзекті. Күрделі мәтін ауырлық тудырып, оқушы бойында көңілсіздік не беймазалық кейіп танытып, сенімсіздік тудыратын болса, жеңіл мәтін дайындықсыз жауап беруге әкелуі мүмкін. Бұл оқушыға қызықсыз және оқыту үдерісінде дамытушы факторға әсер етпейді. Тыңдалым мәтініне қойылатын жалпы талап - толық қолжетімділік пен қызықты мазмұн. Қолжетімділік - бұл тақырыптың өмірмен байланысы, тілінің түсініктілігі, құрылымдық мазмұнының сақталауы. Даму механизмі барынша түсінікті, көрнекі себеп-салдарлық байланыстары айқын, сюжетінің логикалық даму ерекшелігі қолжетімді болғаны жөн. Сарапшылар пікірінше, ақпаратты түсінуде айтылымның екі түрін анықтап берген:

- Мазмұнның толық түсініктілігі
- Негізгі мазмұнын түсініктілігі.

Мазмұнын толық түсінуге арналған айтылым мәтінінде түсініксіз сөздер болмайды. Кездейсоқ жаңа сөздер оқушылардың жеңіл түсінуден құрылады. Мұндай сөздерге халықаралық интернационал сөздер немесе контекст арқылы мазмұны ашылатын сөздер жатады.

Негізгі мазмұнын түсінуге арналған мәтінде жаңа сөздер, өзіндік ойды айғайтын сөздер көп болса да, оқушылардың мазмұнды жалпылама түрде түсінуіне арналған мәтін қарастырылады, бірақ таныс емес жаңа ұғымдар мәтінде кілтті түсініктер болмағаны керек. Төменгі сыныптарда назар таныс материал негізінде алынған толық түсінуге арналған мәтін оқушының дамуына әсер етеді. Себебі бұл арада тыңдалған ұғымды қабылдаудың психологиялық механизмі қалыптасады, орта буында айтылымның екі түрі де оқушылардың тарапынан толық түрде қабылданса, жоғары буында бұған дейін алынған мәліметтер қажеттілігіне қарай күрделенуі құба-құп жағдай.

Мәтінді түсінуге оның мағыналық ұйымдастыру жағы ерекше әсер етеді. Мазмұн құрылымының басты ерекшелігі мәтіннің басқы бөлігінде орналасса, оны түсіну межесі - 100%, соңында болса - 70%, ортасында орналасса 40% деп көрсетеді зерттеушілер. Сондай-ақ айтылым кезінде ыждақатты бақылауы ұйымдастыру да маңызды қадамның бірі. Ол жүйелі және барлық оқушыны қамтығаны абзал. Бақылауды қарапайым әдістерден бастап, бірте-бірте күрделіге ауысу (мәселен, «түсіндіріңіз», «нақтылаңыз», «дәлелденіз») мазмұнды тереңдетудің жолдарын көрсетеді. Мұндай кезде мұғалім тарапынан оқушыны қолдау, ым-ишара, белгі беру, көтермелеу, мадақтау тәсілдерін қолдану, өзара қарым-қатынас жасау оқушы еркіндігіне, ойын жеткілікті дәрежеде білдіруіне сенім ұялатады.

Айтылымның тиімді жаттығулары мен әртүрлі жолдары. Ауызекі тілді түсіну үшін оқушылар білуі керек дағдылар:

- Тілдік қолданыстар мен олардың лексикалық ерекшеліктері;
- Контекстке сүйене отырып, таныс емес, немесе түсінуге қиындық туғызатын сөздердің мағынасын аша білу;
- Бөлшектік емес, бүтін, жалпы түрде мазмұнды ұғыну;
- Фактілерді ажырату;
- Негізгі мен қосымша ұғымды ажырата алу;
- Логикалық байланыстарды таба алу.

Осы дағдыларды дамыту үшін айтылым процесін әр қырынан қамтитын арнайы жаттығулар қажет. Тыңдау жаттығуларының кең тараған түрлерін екі үлкен топқа бөлуге болады – айтылым алды және айтылым жаттығулары.

Айтылым алды жаттығуларының қатарына жеке қиындықтарды анықтауға және оларды жоюға бағытталған тапсырмалар да жатады. Бұл оқушыларды жаңа сөздерді, сөз тіркестерін және сөйлемдерді тануға машықтандырады. Олар оқушылардың айтылым дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді және ұқсастығы бойынша омонимдес сөздерді, контекстегі мағынасын түсінуге көмектеседі. Түсінуге берілген тапсырмалар үлгілері сөйлеуге үйретуден гөрі маңызды. Оқушылардың мәтінді түсінуі айтылымда өте маңызды. Содан кейін ғана оқушы өзінің назарын тыңдалым мазмұнына аудара алады. Себебі мәтінмен, оның мазмұнын түсіне отырып жұмыс жасау, арнайы жаттығу ретінде ерекшеленбейді. Айтылым тапсырмаларын орындауда оқушылар айтылым алдындағы жеке қиындықтармен емес, күрделі қиындықтармен кездесуі де мүмкін. Айтылымда оқушылар сөйлеу синтезінде үйренген заңдылықтарды қолдануға, әртүрлі ортада өздері білетін құрылыстарды тануға және түсінуге үйренуі керек. Бұл тапсырмаларды бергенде аударма мәтіннен аулақ болуымыз керек. Оқушылармен бірге мәтінге талдау жүргізуге болады, бірақ бұл тек мазмұнды түсінуге көмектесетін логикалық талдау болуы керек.

Айтылым жаттығуларына тұжырымның жалпы мағынасын қабылдауға немесе жеке семантикалық топтарды анықтауға бағытталған жаттығулар жатады. Олар үшін оқушының назарын сөйлеу мазмұнына бағыттауы және тек арнайы тақырып бойынша жүзеге асырылуы міндетті. Оқушының тыңдауға байланысты оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда тыңдалым кезі, тыңдалымнан кейінгі әрекетте қосарланған сипаттағы жаттығуларды қолдануға да болады.

Мысалы: мәтінді тыңдай отырып, оның басты идеясын анықтату, Сипаттау мәтінін тыңда немесе кейіптеу мәтінін тыңдай отырып оның кімге, қай адамға тән екендігін анықтату.

Тыңдалым жаттығуларының мысалдары:

- оңай араласатын элементтері бар сөз тіркестерін, тұрақты сөз тіркестерін тыңдау арқылы ойды анықтап белгілі бір тақырыпта сөйлеу. Бұл жерде айтылым мазмұнды игеру, түсіну, талдау әрекеттерді орындаумен қатар жүреді. Фразаларды тыңдау, оны иллюстрациялау үшін суреттеу сөздерге айналдыру.

Айтылым жаттығуларының мысалдары:

1 Бір мәтіннің екі нұсқасын тыңдау. Екі нұсқа арасындағы сәйкессіздікті анықтау.

2 Мазмұны немесе презентациясы жағынан қиын мәтінді 3-4 рет тыңдау. Мазмұнды қайта айту, әрбір тыңдалғаннан кейін мәліметтерді редакциялау.

3 Когерентті мәтінді қалыпты қарқынмен тыңдау. Мазмұны туралы ашық сұрақтарға жауаптар беру.

Оқушыларды дұрыс естуге және естігендерін дәл түсінуге үйрету үшін біз психологиялық орта қалыптастыруымыз керек. Олардың ақыл-ой белсенділігін жақсартуымыз үшін түрлі қызықты ситуациялық жағдаяттар ұсынуымыз керек.

Тыңдау қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған әр түрлі әдістемелер бар. Оқушылар бойында тыңдау дағдылары әлі қалыптаспаған кезде де, белгілі бір элементтерді есте сақтауда да, зейінді дамытуда да және болжау қабілеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Тыңдалымды есте сақтауды дамыту үшін оқушылар тізбектегі сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлемдерді дәйекті түрде қайталағанда, қарлы кесек қағидасына негізделген жаттығулар тиімді. Бұл жұмысты оқушыларды топқа бөлу арқылы ойын түрінде жасауға да болады. ЖЖҚ жаттығуларына цифрларды, жеке атауларды, географиялық атауларды жаттау кіреді. Арнайы дамытуға бағытталған тапсырмаларға мысалы, мұғалім мәтінді оқиды, содан кейін бұл мәтін екінші рет мұғалім тарапынан енгізілген өзгерістермен оқылады. Оқушылар бұл өзгерістерді байқап, оған жауап беруі керек. Біқтимал болжауды дамыту үшін тапсырмаларды тыңдалған бөліктен қалпына келтіру қажет болған жағдайда қолданылады, яғни сөйлеу жағдайынан хабарламаның қай бөлігі жіберіліп алынғандығын болжаулары керек. Тыңдауды дамытуда эквивалентті алмастырулар механизмін қалыптастыру, яғни сөздерді басқа мағынаны білдіретін сөздермен алмастыру

тапсырмалары. Бұған: «Бір сөйлеммен естігеніңнің мазмұнын жеткізу», «Мәтінге тақырып шығар» сияқты тапсырмалар көмектеседі, сөздерді олардың синонимдерімен ауыстырады.

Аудиомәтінмен жұмыс жасау кезеңдері:

Тыңдалымға дейінгі кезең – аудиомәтіндегі қиындықтарды жою: ең қиын сөйлемдерді бақылау, жеке сөздер мен сөз тіркестерінің мағыналарын талдау; мәтінге негізделген ой бөліктерін анықтау, жаңа сөздерді жазып алу және бастапқы қалпына келтіру, мәтіннің үзінділерін тыңдау арқылы толық нұсқасын болжау.

Арнайы техника ретінде аудиомәтінге жеке мотивациялық қатынасты қолдануға болады. Мысалы: тыңдау кезінде бірінші қатарға уақыт пен орын белгілерін анықтау тапсырылса, екіншісіне - кейіпкердің мінез-құлқы, үшіншісіне - шарықтау шегін атауды тапсырма ретінде беруге болады.

Мотивациялық қатынас оқушыларға не іздеу керектігін көрсетеді және мәтінді тыңдауға деген қызығушылықты оятады.

Айтылымда кезде оқушылар тарапынан енжарлық, түрлі сылтау сұрақтар қою байқалуы мүмкін. Мұндайда, мәтінге тақырып қою туралы ұсыныстар, бірқатар мәліметтердің ішінен дұрыс тұжырымдарды таңдау, сұраққа дұрыс жауапты таңдау тапсырмаларын ұсынсаңыз да болады.

Мәтіндік кезеңде бүкіл мәтінді тыңдау және абзацтарды, семантикалық блоктарды кезек-кезек бөлу. Тыңдау кезінде абзацтың тақырыбын таңдауды, сөйлемді қайта құруды, сұрақтарға жауап беруді, тілдік құралдарды қолдануды талдауды, белгілі бір критерий бойынша жеке сөз тіркестерін оқшаулауды ұсынуға болады.

Тыңдалымнан кейінгі кезең - бұл түсіруді бақылау, ақпаратты шығармашылықпен өңдеуге арналған тапсырмалар, алынған ақпараттарды қарым-қатынас кезінде қолдану.

- Бұл кезеңде сұрақ-жауап жұмыстары, қайта жоспарлау, қысқаша, бағытталған қайта жазу, мәтінді кеңейту және жалғастыру тапсырмалары арқылы беруге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Орақова А. Ш. «Интерактивті оқыту әдісін қолданып сабақты жоспарлау және басқару» Алматы 2014 жыл.

2 Корнилова Т. Б. «Настольная книга учителя- коуча» Алматы 2014 жыл.

3 Жақсылықова К. З. «Тренингтік ойындар мен жаттығулар» Алматы 2015 жыл.

4 «Жаңартылған оқу бағдарламасы» 2017-2018 жыл.

5 Казеева О. С. Формирование и оның развитие интереса к чтению у современных школьников // дағысн Педагогика. 2016. №3

6 Абрамова Л. П. Оптимизация процесса обучения в неязыковом вузе. Сборник научных трудов. Ташкент-1996 г.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНО-ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

ТЕМИРГАЛИНОВА А. К.

докторант, Торайгыров университет, г. Павлодар

КУДЫШЕВА А. А.

к.п.н., ассоц. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

На современном этапе развития педагогики вуза главным является не только объем приобретенных знаний и навыков у студентов, но и личностное развитие, умение синтезировать и анализировать информацию, способность самостоятельно принимать верные решения в нестандартной обстановке. Образовательный процесс вуза должен содействовать расширению познавательной деятельности студентов, активизации их интеллекта, развитию нравственности, становлению коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущего педагога.

Идеи компетентного обучения возникли ещё в 60 - 70-е годы XX века в связи с потребностью практики в подготовке компетентного специалиста, а также в процессе теоретического осмысления содержания понятий «компетентность», «компетенция». Ещё в 1990 г. в книге Н. В. Кузьминой «Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения» на материале педагогической деятельности раскрывалось понятие «компетентность» как сложное свойство личности и была представлена классификация компетентности педагога. Это специальная и коммуникативно-этнопедагогической компетентность в области дисциплины, которая преподаётся [1].

На Западе понятие «компетенция» связано с понятием «ключевые компетенции», которые касаются жизни в поликультурном обществе: понимание расхождений, уважение другого мнения, способность жить с людьми других культур, языков, религий;

политические и социальные компетенции: способность брать на себя ответственность, принимать участие в общем принятии решений, регулировать конфликты ненасильственным путем, принимать участие в функционировании и в улучшении демократических институтов и т.п.

С 1996 года по настоящее время в программе Совета Европы стоит вопрос о том, что для реформы образования важным является определение ключевых компетенций, в которые входит ряд таких понятий, как умение, способность, мастерство, они содержательно до сих пор точно не определены. Советом Европы выделено пять типов ключевых компетенций, которыми должны владеть молодые люди. Это:

- политические и социальные компетенции, такие как способность принимать ответственность, принимать участие в принятии групповых решений, разрешать конфликты ненасильственными методами, принимать участие в поддержке и улучшении демократических институтов;

- компетенции, связанные с жизнью в мультикультурном обществе. Для того, чтобы контролировать проявление расизма и ксенофобии и развития климата нетерпимости, образование должно «оснастить» молодых людей межкультурными компетенциями, такими как принятие расхождений, уважение других и способность жить с людьми других культур и религий;

- компетенции, которые относятся к владению устной и письменной коммуникацией, которая в особенности важна для работы и социальной жизни, с акцентами на то, что тем людям, которые не владеют ими, угрожает социальная изоляция;

- компетенции, связанные с возрастанием информатизации общества. Владение информационными технологиями, понимание их применения, слабых и сильных сторон и способов к критическому суждению в отношении информации;

- способность учиться на протяжении жизни как основу непрерывного обучения в контексте как личной профессиональной, так и социальной жизни [2,3,4].

В настоящий момент данная тема представлена даже в материалах ЮНЕСКО, где выделяется круг компетенций, которые уже должны рассматриваться как важный результат образования. В докладе международной комиссии по образованию для XXI столетия «Образование: скрытое сокровище» Жак Де-лор сформулировал «четыре столпа», на которых строится образование: научиться

познавать, научиться делать, научиться жить вместе, научиться жить. Это глобальные компетентности. Так, соответственно Жаку Делору, одна из них - это научиться делать, для того, чтобы приобрести не только профессиональную квалификацию, но и в более широком содержании коммуникативно-этнопедагогическую компетентность, которая дает возможность справляться с разными многочисленными ситуациями и работать в группе [5].

Таким образом, определение понятия компетентности педагога, построение его модели и определение методологии формирования компетентной личности являются важной задачей современной педагогической науки.

Разработкой компетентного подхода в совершенствовании качества современного высшего образования является исследование И. А. Зимней, которая считает, что ключевые компетенции в процессе обучения в вузе являются новой парадигмой совершенствования качества высшего образования [6].

В контексте уточнения понятий «компетентность» и «компетенция» до сегодняшнего дня идут научные дискуссии. Одни, как например В. М. Шепель, в определение компетентности включают знание, умение, опыт и теоретико-прикладную подготовленность к использованию знаний.

Другие, как например В. А. Демин, считают, что «компетентность» - это уровень умений личности, отражающий степень соответствия определенной компетенции и позволяющий действовать конструктивно в изменяющихся социальных условиях. Так В. А. Демин выделяет особо общекультурную компетентность как основу профессиональной компетентности, считая, что основными направлениями общекультурной компетентности обучающегося при личностно-ориентированном подходе являются личностные потенциалы [7].

Актуальность исследования данной проблемы также вытекает из реальных процессов возрождения традиционной педагогической культуры, которые приводят к осознанию необходимости дальнейшего углубленного изучения культурных достижений народа, поддержания интереса к обычаям и традициям народа. Все это невозможно без всемерной активизации интеллектуального, духовного потенциала будущего специалиста, а также обращенности к человеку, внимания к его реальному облику, потенциальным возможностям, потребностям [8].

К различным аспектам профессионального становления человека, развития его личностных качеств обращались классики педагогики А. В. Дистервег, Я. А. Коменский, А. С. Макаренко, И. Г. Песталоцци, В. А. Сухомлинский, К. Д. Ушинский и др. Однако исследования этих мыслителей не были связаны с вопросами формирования педагогической компетентности будущего специалиста.

В последние годы изучением развития личности студента, формирования его профессионализма занимались Ю. П. - Азаров, Б. Г. Ананьев, Е. П. Белозерцев, Н. В. Бордовская, В. И. Гинецинский, В. А. Демин, В. И. Загвязинский, И. А. Зимняя, З. К. Каргиева, Е. А. Климов, Н. В. Кузьмина, В. В. Лаптев, А. Н. Леонтьев, А. А. Реан, А. В. Хуторской, В. М. Шепель, В. А. Якунин и др., но перечисленные ученые не рассматривали этнопедагогическую направленность подготовки будущего педагога.

Вопросами совершенствования этнопедагогической подготовки обучающихся в вузе занимались ученые П. А. Апакаев, Г. Н. Волков, Е. П. Жирков, М. Б. Кожанова, Л. В. Кузнецова, В. Г. Крысько, А. Б. Паныкин, Т. Н. Петрова, М. Г. Харитонов, В. К. Шаповалов и др., но перечисленные авторы детально не рассматривали коммуникативно-этнопедагогическую компетентность будущего педагога.

Несмотря на усиление внимания ученых к развитию коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущего педагога, его различных аспектов, все же проблема формирования коммуникативно-этнопедагогической компетентности студентов в процессе обучения в вузе остается недостаточно разработанной. Она еще не нашла должного освещения как в отечественной, так и зарубежной научной литературе.

Таким, образом; в настоящее время существуют объективные противоречия:

а) между возросшими потребностями общества в педагогических кадрах, владеющих коммуникативно-этнопедагогическими знаниями и умениями, обладающих соответствующими культурно-нравственными ценностями и недостаточной разработанностью теоретических основ формирования коммуникативно-этнопедагогической компетентности у студентов в процессе обучения в вузе;

б) между необходимостью совершенствования процесса коммуникативно-этнопедагогической подготовки будущего педагога в условиях поликультурного общества и неразработанностью педагогических условий, обеспечивающих формирование

коммуникативно-этнопедагогической компетентного специалиста с высшим педагогическим образованием [9,10].

Понятие «коммуникативно-этнопедагогическая компетентность будущего педагога», которое мы понимаем, как совокупность коммуникативно-этнопедагогических знаний и умений, позволяющая будущему педагогу спроектировать учебно-воспитательный процесс таким образом, чтобы добиться максимального целенаправленного и последовательного включения в него педагогического наследия своего народа; наличие у будущего педагога таких качеств, как патриотизм, толерантность, эмпатия, межкультурная чувствительность.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Аванесов, В. И. Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе / В. И. Аванесов. М.: Исслед. центр, 1989. - 129 с.
- 2 Авксентьев, А. В. Этнические проблемы современности и культура межнационального общения / А. В. Авксентьев. Ставрополь, 1993. - 197 с.
- 3 Адольф, В. А. Теоретические основы функционирования профессиональной компетентности учителя : дис. . д-ра пед. наук : 13.00.08 / В. А. Адольф. -М., 1998.-325 с.
- 4 Беляева, А. П. Развитие системы профессионального образования / А. П. Беляева // Педагогика. 2001. - № 8. - С. 3-8.
- 5 Бабанский, Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. М. : Педагогика, 1989. - 600 с.
- 6 Зимняя, И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. Ростов н/Д. : Феникс, 1997.-480 с.
- 7 Демин, В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды / В. А. Демин // Мониторинг образовательного процесса. № 4. - 2000. - С. 35-37.
- 8 Беспалько, В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов / В. П. Беспалько. М. : Высшая школа, 1998.144 с.
- 9 Болбас, В. С. О понятиях и терминах этнопедагогике / В. С. Болбас // Педагогика. 2001. -№1. - С. 41-45.
- 10 Бондарева, Н. А. Технология этнокультурного воспитания / Н. А. Бондарева // Школа. 2001. - №5. - С. 38-41.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНО-ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

ТЕМИРГАЛИНОВА А. К.

докторант, Торайгыров университет, г. Павлодар

КУДЫШЕВА А. А.

к.п.н., ассоц. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

Развитие мирового сообщества выдвигает перед образованием Республики Казахстан сложную задачу подготовки конкурентоспособного, компетентного в профессиональной сфере специалиста с высоким интеллектуальным потенциалом и положительными личностными качествами человека.

В проекте «Концепции высшего педагогического образования в Республике Казахстан» подчеркивается: «Ведущим фактором в реализации этой глобальной задачи является система образования, главным действующим лицом в которой является учитель, обладающий высоким уровнем профессионально-педагогической компетентности» [1].

Сегодня в общественном сознании и деятельности получает обоснование в качестве определяющего в решении современных проблем человеческий фактор, а потому аргументируется идея самооценности человека, необходимости уважения его личностного достоинства, духовного опыта, этнической принадлежности, этносоциальной роли.

Поэтому вуз, как открытая образовательная система, должен способствовать повышению культурного, духовного уровня личности будущего педагога и формированию его коммуникативно-этнопедагогической компетентности.

Особую теоретико-методологическую значимость для исследуемой проблемы имеют концептуальные положения и идеи, изложенные в исследованиях отечественных ученых С. К. Абильдиной [2], Б. А. Альмухамбетова [3], Г.Р. Бахтияровой [4], Ж.Х. Кендибековой [5], К.Ж. Кожаметовой [6].

Цель исследования – разработка научно-теоретических основ коммуникативно- этнопедагогической компетентности будущего педагога, определяющих эффективность исследовательского процесса, расширяющих и одновременно конкретизирующих арсенал исследовательской проблематики, включающих решение

актуальных проблем, которые отражают потребности теории и практики профессионального образования.

Исходной позицией для выявления возможностей педагогического процесса и разработки системы педагогических условий формирования коммуникативно- этнопедагогической компетентности будущих педагогов служит определение исследуемого феномена, которого определена нами как совокупность интегративных профессионально значимых личностных качеств, способствующих реализации соответствующих знаний, умений, навыков и опыта профессиональной деятельности в условиях полиэтнической образовательной среды.

В содержании нашего исследования, модель процесса формирования коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов была разработана нами в соответствии с компонентами коммуникативно- этнопедагогической компетентности, выраженных в сочетании критериев и показателей, позволяющих диагностировать результаты формирования искомой компетентности, поэтому данный критериально-показательный аппарат явился ориентиром для анализа вышеперечисленных документов.

Руководствуясь принципом системности, предполагающим рассмотрение явлений и процессов во взаимосвязи, мы исходили из признания существующей связи теории с практикой.

Практическая реализация основных теоретических положений профессиональной подготовки будущих педагогов определяется и регулируется государственными документами в области высшего образования, в которых профессиональная подготовка регламентирует усвоение совокупности определенного объема теоретических знаний об объекте предстоящей деятельности и практических умений перевода их в способы этой деятельности, а также формирование и развитие профессионально значимых качеств специалиста [7].

Поскольку содержание профессиональной подготовки студентов определяется государственными стандартами, учебными планами, типовыми программами, определяющими учебные дисциплины, различные виды практик, самостоятельную и исследовательскую работы, а также другие виды и формы учебной работы, то, выявляя возможности учебно-воспитательного процесса вуза по формированию коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов в условиях полиэтнического образовательного пространства и развитию у них соответствующих умений [8].

При этом коммуникативно-этнопедагогическая компетентность будущих педагогов приобретает особое значение, так как в соответствии с нормативными требованиями специалист должен иметь высокий уровень фундаментальной и профессиональной подготовки, быть способным и готовым к общению на межкультурном уровне, а также, что он, как выпускники вуза, осуществляет свою профессиональную деятельность в полиэтнической образовательной среде.

Необходимость исследуемой коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов обосновывается тем, что профильное и профессионально ориентированное обучение специальности на межкультурном уровне в условиях социального взаимодействия – требует от будущих педагогов знания методов, средств организации коммуникативно-этнопедагогической деятельности с учащимися, другими субъектами общения и умения применять их на практике.

Как показал дальнейший анализ государственного стандарта образования, типового учебного плана и типовых программ по дисциплинам, сущность коммуникативно-этнопедагогической компетентности не достаточно отражена в содержании образования, получаемого будущими педагогами специальностей в условиях вуза.

Безусловно, на формирование коммуникативно-этнопедагогической компетентности опосредованное влияние оказывают как содержание, так и характер педагогического процесса вуза в целом. Однако, как показывает практика, это влияние имеет нецеленаправленный и несистематический характер, трудно поддающийся коррелятивному измерению.

В формировании коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов курс «Педагогика» занимает ведущее место. Как базовая дисциплина по многим специальностям она является важнейшим компонентом общей системы педагогической подготовки студентов, ориентированным на овладение методами научного анализа и прогнозирования педагогических явлений и процессов, обеспечение обращенности к индивидуальности, творческому потенциалу личности обучающегося.

Основные задачи вуза в формировании коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов:

- сформировать у будущих специалистов понимание и осознание того, что человек – субъект деятельности и собственного развития;

- развить гражданскую позицию специалиста и его общую культуру;
- раскрыть сущность педагогических знаний, необходимых специалисту для эффективного взаимодействия и педагогически обоснованного воздействия на систему «человек-человек» для ее оптимального функционирования и развития;
- ознакомить с генезисом педагогических знаний и их ролью в социализации личности;
- сформировать умения педагогически обоснованно отбирать средства воздействия на систему «человек-человек»;
- ознакомить с современными технологиями обучения, самовоспитания и саморазвития личности будущего специалиста [9,10].

Необходимо отметить, что вуз позволяет расширить знания студентов об особенностях функционирования педагогической системы «педагоги-учащиеся», раскрыть роль педагога в учебном процессе и его возможности в формировании личности.

Изучая основные принципы педагогической деятельности, поиски, находки в совершенствовании педагогического процесса, будущие педагоги осознают социальную значимость своего труда, у них формируется чувство ответственности за воспитание подрастающего поколения, расширяются представления о методах и средствах нравственного, эстетического, физического, экологического воспитания, формируются социально значимые мотивы профессионально-педагогической деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Элементы народной педагогики в эстетическом воспитании школьников // Взаимодействие педагогической науки и практики на современном этапе развития системы образования РК: Материалы рег. науч.-практ. конф. – Караганда: Изд-во КарГУ, 2002– С. 33–35.
- 2 Абильдина С.К. Формирование готовности будущих учителей начальных классов к воспитанию нравственности учащихся посредством устного творчества казахского народного: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Караганда, 1999– 29 с.
- 3 Альмухамбетов Б.А. Эстетическое воспитание учащихся 4–7 классов средствами национального изобразительного искусства: автореф. дис. ...канд. пед. наук. – Алматы, 1990. – 31 с.

4 Бахтиярова Г.Р. Использование материалов казахской этнопедагогике при изучении педагогических дисциплин: автореф. дисс... канд. пед. наук. – Алматы, 1999. –28 с.

5 Кендирбекова Ж.Х. Социально-педагогическая работа с молодежью в открытой этнокультурно-образовательной среде / Ж.Х. Кендирбекова. – Караганда, 2002.

6 Кожаметова К.Ж. Казахская этнопедагогика: методология, теория, практика. – Алматы: Гылым, 1998. – 317 с.

7 Азаров, Ю. П. Тайны педагогического мастерства : Учебное пособие / Ю. П. Азаров. М.: Педагогика, 2004. - 259 с.

8 Айнштейн, В. Преподаватель и студент: (практика общения) / В. Айнштейн // Высшее образование в России. 1998. - № 2. - С. 51-57.

9 Айталиев, А. А. Формирование этнокультурных ориентации студентов /

10 Бердяев, Н. А. Самопознание / Н. А. Бердяев. М. : Книга, 1991. - 312 с.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНО-ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ПОЛИЭТНИЧЕСКОЙ СРЕДЕ ВУЗА

ТЕМИРГАЛИНОВА А. К.

докторант, Торайгыров университет, г. Павлодар

КУДЫШЕВА А. А.

к.п.н., ассоч. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

В последние десятилетия изменения в системе образования происходят в контексте мегатенденций, к числу которых относят адаптацию образовательного процесса к потребностям личности обучаемого, его ориентацию на развитие не только познавательных, но и личностных возможностей, становление гуманистического типа научно-педагогического сознания обучающего, способного реализовать в сфере дидактики идеалы развития коммуникативного потенциала обучаемого, ориентированного на саморазвитие. Ориентация на гармонизацию межличностных отношений, гуманизацию педагогического процесса, на установление субъект-субъектных взаимоотношений между обучающим и обучающимся определяет интерес самых разных представителей гуманитарного знания к проблеме коммуникативно-этнопедагогической

компетентности, которая находится в поле зрения исследователей и остается актуальной не одно десятилетие. Анализа научно-теоретической литературы по проблемам, связанным с коммуникацией, общением, коммуникативной компетентностью личности, позволяет судить о том, что структура, функции, генезис общения и отношения межличностного взаимодействия достаточно хорошо изучены и детально освещены в прошлые десятилетия в теоретических трудах философов (Л. П. Буева, М. С. Каган, Б. Д. Парыгин, В. М. Соковнин и др.), психологов (Б. Г. Ананьев, А. А. Бодалев, В. А. Кан-Калик, В. Н. Куницына, А. А. Леонтьев, Б. Ф. Ломов, В. В. Рыжов, С. Л. Рубинштейн, Б. М. Теплов, И. М. Юсупов, В. А. Якунин и др.), социальных психологов (Е. С. Кузьмин, Ю. Н. Емельянов), педагогов (В. И. Гинецинский, Н. В. Кузьмина, М. И. Лисина, Г. И. Михалевская, А. В. Мудрик и др.), социальных педагогов (Б. З. Вульф, Г. А. Кудрявцева, Ф. А. Мустаева, В. А. Фокин и др.).

Коммуникативная подготовка рассматривается в педагогике, в основном, как часть профессиональной, допрофессиональной подготовки специалиста или как часть его деятельности. Подготовка специалиста к организации процесса общения остается актуальной на протяжении последних десятилетий.

Педагогическая практика как неотъемлемая часть профессиональной подготовки также является средством повышения уровня коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов. Утверждая это, мы основываемся на мнениях ряда исследователей о том, что:

- успешность педагогической деятельности будущего педагога определяется уровнем сформированности у него коммуникативных умений [1].

- несформированность коммуникативных умений выпускников вуза ведёт к низкой профессиональной устойчивости [2].

- действенность практики студентов оценивается в числе других параметров и по сформированности у студентов навыков и умений широкого социально-профессионального общения с людьми [3].

Межличностные отношения – это субъективно переживаемые связи между людьми, объективно проявляющиеся в характере и способах межличностного взаимодействия, т. е. взаимных влияний, оказываемых людьми друг на друга в процессе их совместной деятельности и общения. Процесс взаимодействий отличается от содержания взаимодействий и относится к сфере чувств и восприятий, лежащих в основе поведения в группе.

Процесс согласованных соизменений поведения есть контакт. Контакт понимается и как взаимная направленность партнеров по общению. Под контактом понимается не только разговор, т. е. вербальное общение, но и встреча глаз или обмен взглядами, безмолвный обмен приветствиями, т. е. невербальное общение [4, 5].

Проблема коммуникативно-этнопедагогической компетентности, которая не только не утратила своей актуальности, но и вызывает всё больший интерес и привлекает внимание разных представителей гуманитарного знания (философов, филологов, лингвистов, социолингвистов, социальных психологов и педагогов) в связи с постепенной переориентацией общества на новую систему отношений, на гуманизацию образовательных структур, на субъект-субъектные взаимоотношения между участниками дидактического процесса.

Сходство между словоформами «компетенция» и «компетентность» – чисто внешнее и объясняется их англоязычным происхождением, при этом, первая – связана с познавательной деятельностью, а вторая – с личностной характеристикой.

Коммуникативно-этнопедагогическая компетентность связана с решением таких задач, как:

- разработка критериев отбора коммуникативных ситуаций и способов их наиболее рациональной презентации в учебниках;
- обоснование иерархии речевых намерений с точки зрения трудностей реализации их в речевых актах [6, 7, 8].

Изучая коммуникативно-этнопедагогическую компетентность, мы занимались выявлением оптимального соотношения между функцией общения, формой организации коммуникативной деятельности обучающихся и обучающихся и результатом этой деятельности.

Кроме того, изучались качества личности, в совокупности, составляющие гуманистическую ценностную диспозицию личности, которые лежат в основе её способности целесообразно взаимодействовать с другими.

В ходе исследования выяснилось, что, коммуникативно-этнопедагогическая компетентность есть интегративная способность, основанная на гуманистических качествах личности и направленная на обеспечение результативности коммуникативно-этнопедагогической деятельности, обусловленная опытом межличностного общения личности, уровнем её обученности,

воспитанности и развития и предполагающая учёт коммуникативных возможностей собеседника [9, 10].

К субъективным источникам относят опыт межличностного общения, уровень обученности, воспитанности, развития личности, психологические установки личности. К объективным источникам относятся социальная среда и дидактические условия, определяемые той или иной педагогической системой, в которой оказывается личность в ходе её социализации. Необходимо подчеркнуть, что абсолютная коммуникативно-этнопедагогическая компетентность личности нереальна даже на гипотетическом уровне, также как нельзя допустить возможность такого стационарного состояния, когда мы могли бы сказать, что процесс формирования личности закончился, если рассматривать личность как динамическое образование.

Коммуникативно-этнопедагогическая компетентность – это способность обучающего на основе личностной гуманистической ценностной диспозиции взаимодействовать с другими участниками образовательного процесса в ситуациях профессионально-педагогического и межличностного общения при центрации на обучающихся.

Таким образом, проблема коммуникативно-этнопедагогической компетентности остается открытой для исследователей, которые в новых социальных условиях могли бы продолжить поиск оптимальных способов и средств повышения коммуникативно-этнопедагогической компетентности обучающихся.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Астафурова, Т. Н. Стратегии коммуникативного поведения в профессионально-значимых ситуациях межкультурного общения (Лингвистический и дидактический аспекты) / Т. Н. Астафурова. – М.: Лингвист. ун-т, 1997. – 41 с.
- 2 Блюмкин, В. А. Моральные качества личности [Текст]. / В. А. Блюмкин. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1974. – 186 с.
- 3 Бодалев, А. А. Восприятие человека человеком [Текст]. / А. А. Бодалев. – М.: МГУ, 1982. – 199 с.
- 4 Амонашвили, Ш. А. Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. М.: Издательский дом Шалвы Амонашвили, 1995. - 496 с.
- 5 Бабанский, Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. М. : Педагогика, 1989. - 600 с.

6 Бабосов, Е. М. Нравственная культура личности / Е. М. Бабосов. М. : Наука, 1985.-255 с.

7 Бондаревская, Е. В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Е. В. Бондаревская // Педагогика. 2001. - № 1. - С. 17-24.1

8 Гинецинский, В. И. Основы теоретической педагогики / В. И. Гинецинский. -Спб.: СМИО Пресс, 1992. 325 с.

9 Кайсарова, А. В. Этнопедагогическая компетентность учителя / А. В. Кайсарова // Вестник Чебоксарского филиала МГОПУ им. М. А. Шолохова. Чебоксары : МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2005. - С. 53-58.

10 Карапетова, М. Н. Формирование педагогической компетентности преподавателя образовательных учреждений :дис.. канд. пед. наук : 13.00.08 / М. И. Карапетова. -М., 2000. 192 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СТРАТЕГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРНОГО ЧТЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

ТЫШТЫКОВА Ш. Н.

учитель начальных классов, СОШ № 8, г. Аксу

«Нельзя кого – либо изменить, передавая ему готовый опыт. Можно лишь создать атмосферу, способствующую развитию человека».

К. Роджерс

Сейчас, когда детское чтение в нашей стране кричит SOS, перед учителем начальной школы, как никогда раньше, остро встает задача защищать ценность чтения, поднять его статус в сознании ребёнка, привить к нему вкус, обучить вдумчивому чтению [5, с.56].

Данная статья рассматривает один из способов работы над вдумчивым чтением художественного текста. Ведь именно учитель, часто стоит у истоков зарождения интереса к этому виду деятельности. Защищать детское чтение от гибели – значит приобщать ребёнка к культуре, обеспечить интеллектуальное и нравственное его развитие, поставить внутренний заслон влиянию деструктивных социальных явлений, коих много появилось с развитием глобальных сетей интернета. Учить детей читать – значит одновременно и поддержать литературу, ибо какой бы развитой,

богатой, великой она ни была (именно такая изучается в школе), если она не читается, она теряет свою созидательную силу, лишается смысла, становится ненужной.

Урок литературного чтения, особенно в начальной школе, - это всегда урок творчества. Прежде всего, это творчество самого учителя, и если оно есть - будет и творчество учащихся. Творчество является постоянным спутником детского развития. Литературное творчество самое характерное для школьного возраста. Прежде всего, это творчество читателя. В нём, в чтении, участвуют разные сферы психики человека: чувство, воображение, мышление, память. Именно в начальной школе должен закрепиться один из приёмов положительной мотивации учения – опора на творчество учащихся.

Психологической основой любого творчества, в том числе и читательского, является воображение. С развития его и начинается чтение. В современном понимании воображение есть мысленное представление объектов, действий, ситуаций, не данных человеку в актуальном восприятии, простирающее его сознание ровно как в прошлое, так и в будущее. Волшебство воображения проявляется не только в своеобразном структурировании впечатлений из жизненного опыта читателя, но и создании небывалого и даже того, что никогда не может быть. Благодаря силе фантазии ребёнок может оказаться на другой планете, в центре Земли, стать лилипутом или великаном, пожить в прошлом или отдалённом будущем. Воображение часто переносит ученика в центр событий, происходящих в произведении, и он мысленно становится их участником и главным героем.

Поэтому уметь активно действовать в соответствии с полученной информацией и соотнести её с полученными знаниями, способность к внутреннему размышлению, к обсуждению и взаимодействию с другими людьми помогает технология развития критического мышления [6, с.512].

Школьник, умеющий критически мыслить, владеет разнообразными способами интерпретации и оценки информационного сообщения, способен выделять в тексте противоречия и типы присутствующих в нём структур, аргументировать свою точку зрения, опираясь не только на логику (что уже немаловажно), но и на представления собеседника. Такой ученик чувствует уверенность в работе с различными типами информации, может эффективно использовать самые разнообразные ресурсы. На уровне ценностей, критически мыслящий учащийся

умеет эффективно взаимодействовать с информационными пространствами, принципиально принимая многополярность окружающего мира, возможность сосуществования разнообразных точек зрения в рамках общечеловеческих ценностей [3. с.12].

Формирование критического мышления предполагает создание базового отношения к себе и миру, подразумевающего вариативную, самостоятельную, осмысленную позицию. Эта позиция значительно повышает надёжность образования - потому что оно становится осознанным и рефлексивным и повышает коммуникативный потенциал личности.

В чем же специфика образовательной технологии развития критического мышления? Во-первых, учебный процесс строится на научно-обоснованных закономерностях взаимодействия личности и информации. Во-вторых, фазы этой технологии (вызов, осмысление, рефлексия) инструментально обеспечены таким образом, что преподаватель может быть максимально гибким и аутентичным каждой учебной ситуации в каждый момент времени: речь идет о разнообразных визуальных формах и стратегиях работы с текстом, организации дискуссий и процесса реализации проектов. В-третьих, стратегии технологии позволяют все обучение проводить на основе принципов сотрудничества, совместного планирования и осмысленности.

Термин «технология» в данном случае не подразумевает алгоритмическую заданность, механистичность. В данном случае, это, скорее, открытая система стратегий, обуславливающих процесс формирования самостоятельного, критически мыслящего специалиста.

В основе данной технологии – трехфазовая структура урока.

I фаза: Вызов (пробуждение имеющихся знаний интереса к получению новой информации).

II фаза: Осмысление содержания (получение новой информации).

III фаза: Рефлексия (осмысление, рождение нового знания).

Первая стадия - вызов.

Её присутствие на каждом уроке обязательно. Эта стадия позволяет:

а) актуализировать и обобщить имеющиеся у ученика знания по данной теме или проблеме;

б) вызвать устойчивый интерес к изучаемой теме, мотивировать ученика к учебной деятельности;

в) побудить ученика к активной работе на уроке и дома.

Вторая стадия - осмысление. Здесь другие задачи. Эта стадия позволяет ученику:

- а) получить новую информацию;
- б) осмыслить ее;
- в) соотнести с уже имеющимися знаниями.

Третья стадия - рефлексия. Здесь основным является:

- а) целостное осмысление, обобщение полученной информации;
- б) присвоение нового знания, новой информации учеником;
- в) формирование у каждого из учащихся собственного

отношения к изучаемому материалу.

Если посмотреть на три описанные выше стадии занятий с точки зрения традиционного урока, то совершенно очевидно, что они не представляют исключительной новизны для учителя. Они почти всегда присутствуют, только называются иначе. Вместо «вызова» более привычно для учителя звучит: введение в проблему или актуализация имеющегося опыта и знаний учащихся. А «осмысление» ничто иное, как часть урока, посвящённая изучению нового материала. И третья стадия есть в традиционном уроке - это закрепление материала, проверка [2, с.284].

Стратегии и приёмы критического мышления на уроках литературного чтения в начальных классах.

I фаза: Вызов.

1 «Аквариумные рыбки». Из класса выходят 3-4 человека к учителю, которые будут «золотыми рыбками» в аквариуме. Они садятся в круг. Их задача ответить на вопросы, предложенные учителем. Работа идёт без обсуждения, а остальные ребята слушают.

2 «Ассоциативная карта». Подбор слов по данному слову, предложению.

3 Стратегия «Ключевые слова». По опорным словам составить небольшой рассказ.

4 Стратегия «Интервью». Ученик берёт интервью у других учащихся по определённой теме, при этом вопросы составляет сам.

II фаза: Осмысление содержания.

1 Стратегия «Инсерт». В русскоязычном варианте часто именуется как чтение с условными значками или просто «условные значки». Используется для работы с информационными и познавательными текстами. Используется на стадии осмысления и рефлексии. Позволяет удерживать внимание на протяжении всего чтения.

V - уже знал

+ - узнал новое

? - хочу узнать

2 Приём «Тонкие и толстые вопросы». Ученик задаёт своему соседу три «тонких» и три «толстых» вопроса по изученной теме.

Таблица 1 – «Тонкие» и «толстые» вопросы

«Тонкие» вопросы – требуют лишь знание текста	«Толстые» вопросы – требуют размышления и анализа. «Включаем» голову.
- Кто...? Что...? - Когда...? - Может...? - Будет...? - Могли...? - Как звали...? - Было ли...? - Согласны ли вы...? - Верно ли...?	- Объясните, почему...? - Как мог бы иначе поступить...? - Что было бы, если...? - В чём сходство и различие между...? - Предположите, что будет, если...? - Если бы вы оказались в ситуации... - Можно ли согласиться, что...?

3 Стратегия «Акростих». Акростих – стихотворение, в котором начальные буквы стихотворных строк образуют слово или фразу.

4 Стратегия «Фишбоун» (Рыбий скелет). Эта стратегия позволяет учащимся «разбить» общую проблемную тему на ряд причин и аргументов. Голова – вопрос темы, верхние косточки – основные понятия темы, нижние косточки – суть понятий, хвост – ответ на вопрос. Записи должны быть краткими, представлять собой ключевые слова или фразы.

5 Приём «Ментальная карта», «Карта памяти» - это схематичный способ представления идей, заметок, информации в виде радиального дерева, иногда называемого также «паукообразной» схемой, а также в виде таблицы. Например:

Таблица 2 – Карта памяти В. Ю. Драгунский «Друг детства»

Название	Герой	Обстановка
Друг детства	Мальчик Папа Мама Игрушечный медведь	Комната мальчика

Решение (итог) Дениска решил, что никогда не будет причинять боль другим. Профессия боксера уже не подходила.	Проблема Мишка был настоящий друг детства. Разве можно причинить боль другу?	<u>Основные события</u> Мальчик захотел стать боксёром. Для тренировок мама дала старого плюшевого мишку. Мальчик вспомнил, как они дружили с мишкой: ели вместе кашу, спали, как нравились его уши.
--	---	---

III фаза: Рефлексия.

1) «Синквейн». В переводе с французского слово «синквейн» означает «пять».

Стратегия, позволяющая развивать способность резюмировать информацию, излагать сложные идеи и представления в нескольких словах, развивает авторское восприятие прочитанного (изученного).

2) Стратегия «Диаманта» (двойной синквейн) способствует развитию критического мышления и творческих способностей обучающихся при изучении художественных произведений. Обучающимся предлагаю составить семистрочное «стихотворение» по определенной схеме:

1 Одно слово (тема; имя существительное; имя/фамилия героя)

2 Два слова (определение; прилагательные)

3 Три слова (действие; глаголы)

4 Четыре слова (ассоциация к первой строке; существительные)

5 Три слова (действие, связанное с темой последней строки; глаголы)

6 Два слова (определение, связанное с темой последней строки; прилагательные)

7 Одно слово (тема, противоположная теме первой строки; существительное)

3) Стратегия «Кластеры». Это способ графической организации материала, позволяющий сделать наглядными те мыслительные процессы, которые происходят при погружении в ту или иную тему. Кластер является отражением нелинейной формы мышления. Иногда такой способ называют «наглядным мозговым штурмом».

Таким образом, использование стратегий критического мышления на уроке позволяет эффективно соблюдать временной режим урока и поддерживать нужный темп урока. Использование данных приемов позволяет воспринимать информацию учащимся

через различные каналы восприятия, активизируя разные полушария мозга. Это обеспечивает максимальную заинтересованность учащихся с разными физиологическими особенностями. Рассмотрев наиболее часто используемые приёмы технологии критического мышления, хочется отметить, что они способствуют лучшему запоминанию изученного материала, развитию познавательной деятельности, активизируют деятельность учащихся на уроке. Дети учатся не только овладевать информацией, но и рассматривать её с различных точек зрения, критически оценивать, осмысливать, применять [4, с. 97-110].

Фазиль Искандер, немало думающий о детском чтении и роли учителя в нём, дал такое определение таланта писателя: «Это количество контактных точек соприкосновения с читателем на единицу литературной площади» [1, с.28]. То же самое, но с обратной связью, можно сказать и о таланте читателя. Да и о таланте учителя. Обеспечить наибольшее количество соприкосновения личности школьника с «единицей литературной площади» - это значит пробудить интерес к чтению, ведь каждая точка способна вспыхнуть в сознании читающего искрой творчества, а значит, радости и наслаждения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Искандер Ф. Ласточкино гнездо. – М.: Фортуна, 1999 г.
- 2 Загашев И.О., Заир-Бек С.И. Критическое мышление: технология развития. – СПб: Издательство «Альянс «Дельта», 2003.
- 3 Клустер Д. Что такое критическое мышление? // Перемена 2001, № 4
- 4 Сорина Г. В. Критическое мышление: история и современный статус//Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. № 6. 2003.
- 5 Тихомирова И. И. Начальная школа: плюс, минус. М: № 5, 2001 г.
- 6 Халперн Д. Психология критического мышления. СПб.: Питер, 2000 г.

ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРЫН ҚҰРАСТЫРУ МЕН ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

ШАРИПОВА А. К.

аға оқытушы, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КОРОГОД Н. П.

б.ғ.к., доцент, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

ВАРЛАКОВА Е. Ю.

магистрант, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

КЕРЕЕВ А. Е.

студент, Торайғыров университет, Павлодар қ.

Ақпараттық-білім беру ортасын ақпараттық технологиялар құрайды, осыған орай қазіргі ақпараттық технологияларға – компьютерлік техника негізінде ақпараттарды жинау, сақтау, қайта өңдеу және таратуды жүзеге асыратын қазіргі техникалық құралдардың математикалық және кибернетикалық әдістерінің жиынтығы деген анықтама беріліп отыр. Ал оқытудың ақпараттық технологиялары – қазіргі оқыту технологияларын интерактивті бағдарламалық әдістемелермен қамтамасыз ететін компьютерлік техникалар мен бағдарламалық құралдар жиынтығы.

Білім беру жүйесін ақпараттандыру – білім сапасын көтеруді жүзеге асыруға бағытталған үдеріс, яғни ұлттық білім жүйесіндегі дәстүрлі технологияларды тиімді жаңа кешенді ақпараттандыру технологияларына алмастыру, оларды жетілдіру және дамыта отырып нақты іс-шараларды жүзеге асыру.

Ғасырлар бойы қалыптасқан инновациялық технологияларды қолдануға қатысты білім беру тұжырымдарын өз бетімен бірден өзгерте салуы мүмкін емес. Ол үшін қазіргі білім беру талаптарына сай оқыту тәсілдерін қайта ойластыру қажет. Оқытудың дәстүрлі әдістері бихевиоризм (ағылшын тілінде behaviour – іс-әрекет) ұстанымдары, яғни, іс-әрекет дағдысының мәні мен тұлғаның психологиялық қызметін түсіндіру негізінде құрылған. Бұл жердегі іс-әрекет оқытушының дәріс сабағы кезінде берген теориялық материалдарын тәжірибелік сабақтарда қайталап, пысықтауымен шектеледі. Ал білім алушылардан емтихан немесе бақылау жұмыстары сұрақтарында жалғыз дұрыс жауапты көрсету ғана талап етіледі.

Бүгінгі таңдағы педагогикалық ұстанымдар негізінен когнитивизм конструктивизм тәсілдеріне сүйенеді. Когнитивизм – тұлғаның білім мен түрлі ақпараттарды қабылдауына қатысты

процесс, оған «интеллектуалды», «менталды» терминдері синоним бола алады. Когнитивтік зерттеудің алғашқы орталығын 1960 жылы американдық профессорлар Дж. Миллер мен Дж. Бруннер Гарвард университетінде құрған. Қазіргі кезде ғылым салаларында «когнитивті төңкеріс» туралы сөз болуда. Американдық белгілі лингвист Н. Хомский: «Когнитивтік төңкеріс ақыл-ой мен мидың жағдайын, олардың тұлғаның когнитивті болмысына: танымына, біліміне, ұғымына, түсінігі мен сеніміне қалай ықпал ете алатынын зерттейді», - деген пікір айтады.

Когнитивизм тәсіліндегі басты педагогикалық стратегия білім алушыларға бұрыннан белгілі ақпараттарды дұрыс есте сақтау, сонымен қатар алған білімдерін схема, сурет, тақырыпты талдау, практикалық/лабораториялық тәжірибе және т.б. арқылы жүйелей алуына көмектесу болып табылады.

Конструктивизм (латын тілінде constructio – құру) тәсілінің басты идеясы – шынайылық туралы білімді әрбір тұлғаның ортаның әсерімен өз бетімен құруы. Бұл жерде білім және білік алған ақпараттарының нәтижесі емес, сыртқы ортамен қарым-қатынас, тәжірибені меңгеру әдістерінің өнімі болып табылады. Осы аталған педагогикалық тәсіл шеңберінде оқытушының рөлі білім алушыларды алған теориялық білімі негізінде қойылған нақтылы проблемалық сұрақтар мен тапсырмаларды орындау үшін қосымша ақпараттарды іздеуге және оны практикалық/лабораториялық жұмыстар арқылы жүзеге асыру жолдарын көрсетуден тұрады.

Аталып отырған когнитивизм және конструктивизм тәсілдері педагогикада жаңалық емес, оны өткен ғасырдың 20-жылдары жаңашыл педагогтар өз тәжірибелерінде қолдана бастаған. Олай болса, ұсынылып отырған тәсілдердің қазіргі оқыту тәжірибесінде пайдаланудағы айырмашылықтарына тоқталамыз (Кесте 1) [1].

Кесте 1 – Оқытудың түрлі парадигмалары

Параметрлері	Бихевиоризм	Когнитивизм	Конструктивизм
Оқыту үдерісін анықтау	Мінез-құлықтық өзгерістер	Ойлау, ақыл-ой Өзгерістері (менталды процесс)	Білім аруды әлеуметтік тұрғыда құру
Білім алушы	Ақпаратты қабылдаушы (пассивті – белсенді емес позиция)	Ақпаратты жүйелеуші (белсенді позиция)	Өз бетімен білім алуға құлшыныс және шешім қабылдай алу (шығармашыл позиция)

Оқытушы	Ақпаратты беруге жауапты	Көмекші	Кеңес беруші
Білім	Білім алушылардың оқытушыдан қайталанбайтын шынайы білім	Білім алушылардың шынайы білімді ойлау, ақыл-ой арқылы қабылдауы және оны жүйелей алуы	Білім алушылардың даралық, шығармашылық білімі
Оқыту әдістері	Дәріс сабағы, практикалық сабақтарда қайталап, пысықтау	Ақпаратты берудегі жеке тапсырма беру және интерактивті тәсіл	Оқытушының нұсқауы немесе ұйымдастырушы қызмет
Ақпараттық технологияларды пайдалану мысалдары	Тақырыпқа қатысты қысқаша бейнероликтер, тест сұрақтары, т.б.	Белсендіруші мультимедиялық ресурстар	Оқу үдерісіндегі «оқытушы-білім алушы» жүйесінің электронды қарым-қатынастары

Берілген кестеге талдау нәтижесінде инновациялық, соның ішінде ақпараттық технологияларды оқыту үдерісінде қолдануды енгізу оқыту парадигмасын «оқыту ілімінен (teaching – оқытушының білім беруі)» – «зерделеуге (learning – білім алушының өз бетімен зерделеуіне)» ауыстыруға алып келгендігі байқалады.

Дәстүрлі оқытудағы білім алушылар үшін «жоғары» деңгейдегі оқытушы бұл жерде педагогикалық ынтымақтастыққа көшіп (ағылшынша facilitator) оқуға көмектесуші, жағдай жасаушыға айналады. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, қазіргі заманғы дидактика оқу үдерісіне келесідей:

- білім алушылардың ақпараттық құзыреттерін қалыптастырушы виртуалды электронды білім беру ортасын құру;
- жеке оқу жоспарлары мен оқыту кестесін дайындау;
- жеке оқыту әдістерін ұйымдастыру;
- білімді меңгеруді үнемі қадағалап (мониторингілеп) отыру;
- оқу материалдарын игеру сапасына бақылау жасау;
- оқытудың ағымдағы және аралық нәтижелерін өз бетімен бағалау;
- ақпараттық білім беру ортасы ресурстарының нақты құрылымының болуы сияқты біртұтас инновациялық кешендерді ұсынып отыр [2].

Ақпараттық технологияны оқу-тәрбие үдерісінде пайдалану білім алушының дайындық деңгейін, ынтасын және қабылдау жылдамдығын ескеру арқылы жаңа материалды меңгертуге байланысты оқытуды ұйымдастыру және оқыту үдерісінде жаңа ақпараттық технологияның мүмкіндіктерін пайдалану; оқытудың жаңа әдістері мен формаларын (проблемалық, ұйымдастырушылық, іс-әрекеттік және т. б.); проблемалық, зерттеу, аналитикалық және модельдеу әдістерін қолдану арқылы классикалық әдістерді жетілдіру; жаңа ақпараттық технология құралдарын (жаңа типті компьютерлер, телекоммуникация, виртуалды орта және мультимедиа-технология, т. б.) пайдалану арқылы оқу үдерісінің материалдық-техникалық базасын жетілдіру сияқты педагогикалық мүмкіндіктерді жүзеге асырады.

Педагогикалық технологиялардың теориясы мен әдіснамасын зерттеуші ғалым Г.Е. Селевконың айтуы бойынша «... жалпы кез-келген педагогикалық технология ақпараттық технологиялардан тұрады, өйткені оқытудың технологиялық үрдісінің негізін ақпарат және оны қайта өңдеу құрайды». Ақпараттық технологияның басты құралы компьютер, сондықтан бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялардың жетекшісі – ол компьютерлік технология [3].

Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялардың таралуына байланысты дәстүрлі оқытуда қолданылып келген кино және диапроектор, магнитофон, кодоскоп, т.б. орнын оқытудың жаңа техникалық құралы – компьютер ығыстырды. Ол виртуалды зертханалық жұмыстарды орындаудағы оқу кабинеттеріндегі зертханалық құрал-жабдықтардың ерекше бір сипатты бөлігіне айналып отыр.

Виртуалды зертханалық жұмыстарды қолдануда «оқытушы – виртуалды зертхана – білім алушы» қатынастары жүйесінің негізін сапалық, жартылай сандық, параметрлік (сандық) тәсілдер жіктемесі құрайды.

Сапалық тәсіл – оқу ғимараты жағдайында орындауға күрделі құбылыстар мен тәжірибелер компьютерлік экранды басқару арқылы орындауға мүмкіндік береді.

Жартылай сандық тәсілде – виртуалды зертханада тәжірибе үлгіленеді және оның жеке сипаттарын (кесте, құрылғылары т. б.) өзгертуге болады.

Параметрлік (сандық) тәсілде – үлгіде берілген сандарды оның үлгілік сипатына (жылдамдығы, қозғалыс бағыты т. б.) қарай

өзгертіп график траекториясы алынады. Осы берілген жіктеме виртуалды лабораториялық жұмысты көрсетуде (демонстрация), қорытындылауда, тәжірибе жасауда пайдаланылады. Мұндағы көрсетілімді (демонстрация) пайдалану шынайы орындалатын жұмысты жүргізу барысын үлкен экран немесе мультимедиялық проектор арқылы жалпылама орындалады. Ал қорытындылауды пайдалану жалпылама (көрсетілім, сұрақтарды пысықтау, қорытындылау т.б.) немесе жеке (тәжірибенің математикалық бөлігі, графиктерді талдау т. б.) жұмыстарды қамтиды. Тәжірибелік пайдалану виртуалды зертханалық жұмыс тапсырмаларын жеке (немесе аз топта) орындаудан тұрады [4].

Виртуалды зертханалық жұмыстардың ерекшелігі білім алушылардың бойында дайын үлгіден алған білімдері бойынша қарапайым білім, білік, дағды қалыптасып қана қоймайды, олар оны іс-әрекетке қосып, өмірде сол білім мен біліктердің қажеттігін сезінетін болады. Осыған орай әртүрлі типтегі зертханалық жұмыстарды орындау жолы өзгеріп, ол «иллюстративтіүсіндірмелік функциядан – құралдық іс-әрекеттік функцияға ауысты», бұл тәсіл білім алушылардың алған ақпараттарды практикалық пайдаланудағы ізденіс әдістерін қалыптастырады.

Жаратылыстану цикліндегі пәндерді зерделеуде дәріс сабағында берілетін теориялық материалдарды қорытындылау тәжірибе жұмыстары арқылы жүзеге асады. Қазіргі кезде оқытудың инновациялық технологияларын қолдану (әсіресе зертханалық жұмыстарды орындауда) жоғары оқу орындарында кең таралған. Себебі оқу зертханалары жағдайында тәжірибе жүргізуге көп мүмкіндік (құралдардың жеткіліксіздігі немесе ескіруіне байланысты) бола бермейді [5].

Қазіргі таңдағы білім беруді дигитализация (ақпараттарды сандық формаға ауыстыру), e-Learning (электронды оқыту), Mobile Learning (қашықтықтан оқыту), Coursera (аудармашы волонтерлар), UoPeople (американдық қашықтықтан оқыту ұйымы) және т. б. оқытудың онлайн-институциялары, вебинарлар, виртуалды зертханалар құрап отыр. Мұндай ашық ақпарат көздері арқылы дәріс алу теориялық біліммен алмасуда маңызы зор. Алған теориялық білімді жүзеге асыру үшін оқу орындарында практикалық/зертханалық сабақтарды жүргізудің жаңа формасы – виртуалды зертханалар пайда болды.

Енді осы виртуалды зертхана не үшін қажет деген сұрақтың мағынасын ашатын болсақ:

- шынайы зертханалық жұмыстарға дайындық жасау;
- материалдық-техникалық жағдайдың сәйкессіздігін жою;
- теориялық материалды тәжірибеде өз бетімен зерделеу;
- ғылыми немесе жоба жұмыстарын жүргізу;
- тәжірибенің нақтылы нәтижесін алу үшін маңызды.

Шетелдік оқу орындарында, Ресей, Түркия, Иран, Батыс Еуропа елдерінде, АҚШ-та нақтылы және жаратылыстану ғылымдарын зерделеу бойынша физика, химия, биология және геологиядан жеке зертханалар бар. Соның ішінде биологиялық зертхана – ол биологиялық зерттеулерге қатысты барлық құрал-жабдықтармен жасақталған оқу-зерттеу зертханасы. Сонымен қатар зертхана қауіпсіздікті қамтамасыз ету құралдарымен (өрт сөндіргіш, алғашқы жәрдем көрсететін қобдиша), оқытушы мен білім алушыларға арналған зертханалық жұмыс жасау үстелдерімен қамтамасыз етіледі. Денсаулық үшін қауіпті болған жағдайда немесе тәжірибе жасау үдерісінде қымбат материалдар қолданылған жағдайда тәжірибе оқытушының зертханалық үстелінде жасалып, оқытушыларға көрсетіледі. Оқу-зертханалық тәжірибелерді білім алушылар топпен орындап, өз бақылауларын немесе оқытушының жүргізген тәжірибесін дәптерге жазып отырады. Кез-келген тәжірибе жасау алдында оқытушы білім алушыларды сақтану шараларымен таныстырып отырады.

Зертханалық жұмыс – көп функционалды қызмет атқарады, оның негізгі мақсаты:

- теориялық материалды тәжірибеден өткізіп, алған білімдерін бекіту;
- ғылыми ойды дамыту және талдау жасау біліктерін меңгеру; білім алушылардың эмпирикалық білімге деген қызығушылықтарын арттыру;
- тұрмысқа қажетті мәселелерді шешу дағдыларын қалыптастыру;
- алған білімнің тиімділігін арттыру, ынтымақтастықта жұмыс жасауды сезіну;
- механикалық есте сақтау әдісінен белсенді әрі тиімді іс-әрекет әдісіне көшу;
- инновациялық технологиялар мен өндіріс әдістерін пайдалануды модельдеу;
- оқушылардың білім деңгейі мен тәжірибелік дағдыларын арттыру және пәнді терең түсінулерін қамтамасыз ету және т.б. қамтиды [6].

Виртуалды зертханаларды пайдаланудың өзектілігі сонда, мұндай жұмыстарды ұйымдастыру мен жүргізу үшін күрделі құрал-жабдықтар, оларды сақтау, ауыстыру, жөндеу және зертханалық жұмыстардың сипаттамаларын сақтау шкафтарының қажеті жоқ. Бұл жерде барлық жұмыс бір жерде электронды түрде немесе сыртқы тасымалдау құралдарында сақталады.

Виртуалды қосқыштардың арнайы жүйесі тәжірибе параметрлері тапсырмаларына арналған арнайы терезеден немесе экраннан және жүгірткіш құралдан (мышь) тұрады. Осы экранда берілген тәжірибені жүзеге асыру үшін жүгірткіш құрал арқылы тәжірибе шарттарын өзгертуге, тәжірибенің сандық мөлшерін есептеп шығаруға және графиктер құруға болады. Негізінен виртуалды қосқыштардың арнайы жүйесінде есептеуіш калькулятор, автоматты түрде графиктер құру құралдары, есептеуіш кестелер және тәжірибенің өлшеу нәтижелеріне арналған кестелер кіріктіріліп орналастырылады. Тәжірибе жұмысындағы есептеу нәтижелерін Excel кестелі процессорда орындау өте қолайлы. Мұндағы виртуалды зертханалық жұмыстардың педагогикалық мәні білім алушылардың тәжірибе нәтижесін талдау мен қорытындысын шығаруды өз бетімен орындауында.

Білім алушылар виртуалды зертханалық жұмыста орындалған тәжірибені тіркеу үшін жұмыс журналын жүргізеді. Ал оқытушы білім алушылардың тәжірибе жүргізу барысында алған білімдерін бағалау мақсатында бақылау сұрақтарын дайындайды. Осындай виртуалды зертханалық жұмыстардың кешені көрнекілікті және тәжірибенің дәлдігін қамтамасыз етеді. Бұл білім алушылардың жұмысын жеңілдетеді, уақытты үнемдейді және тәжірибенің тиімділігін арттырады. Сонымен қатар виртуалды модель оқытушының білім алушылардың білім, білік деңгейлеріне сәйкес тәжірибеге қосымша сұрақтар құрастыруына мүмкіндік береді.

Зертханалық жұмыстың элементтері екі топқа бөлінеді: ақпараттық; тексеру топтары.

Ақпараттық топ элементтері дәріс сабақтары ресурстарын пайдалану арқылы жүзеге асырылады және теориялық кіріспеден, модельді сипаттаудан және зертханалық жұмыс моделінен тұрады.

Тексеру тобының элементтері бақылау сұрақтары немесе тест сұрақтары ресурстарын пайдалануды құрайды, бұл жағдайда жұмысты орындау ісәрекеттерінің интерактивті нұсқаулары беріледі. Аудио және визуалды көріністер арқылы білім алушылардың білімі бақыланып, бағаланады. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай

келе, оқыту үдерісінде виртуалды зертханалық жұмыстарды пайдаланудың оң және теріс жақтарын ажыратуға мүмкіндік туды (Кесте 2).

Кесте 2 – Виртуалды зертханалық жұмыстарды пайдалануды бағалау

Виртуалды зертханалық жұмыстар	
Оң жақтары	Теріс жақтары
1) кіріктіріп оқыту мүмкіндігі; 2) нақты зертханаға тәуелсіздігі (компьютер арқылы тәжірибені жүргізу); 3) шынайы бақылау жасауға мүмкіндіктің жоқ болуында, оқу ғимараттары жағдайында нысандар мен құбылыстарды модельдеу мүмкіндігі; 4) интернет желісін пайдалана отырып, тапсырманы қашықтықтан орындау мүмкіндігі; 5) білім алушылардың ақпараттармен жұмыс жасау біліктерін қалыптастырып, коммуникативтік қабілеттерін дамытады; 6) оқу материалдарын жоғары шекті (max) көлемде менгереді; 7) білім алушылардың зерттеушілік және өз бетімен оңтайлы шешім қабылдау біліктерін қалыптастырады; 8) қысқа уақыт аралығында зерделенетін оқу материалдарының көлемі ұлғаяды; 9) оқу материалдарының түрлі түстермен берілуі, дыбысталуы және қозғалысы оның көрнекілігін арттырады, т. б.	1) шынайы зерттеу жүргізуге мүмкіндіктің жоқтығы; 2) зат түрінде көрнекіліктің болмауы; 3) білім алушылардың нақтылы құрал-жабдықтармен жұмыс жасаудағы практикалық дағдыларының болмауы.

Оқу орындарында «табиғи» зертханалардың болмауы жағдайында виртуалды зертханалық жұмыстардың жоғарыда келтірілген теріс жақтарының маңызы шамалы, керісінше білім алушылар көрнекілік арқылы болса да тәжірибені жүргізу құрал-жабдықтарымен танысып, оның ретін білетін болады. Компьютерлік модельдер күрделі тәжірибелерді көрнекі-иллюстрация түрінде бере отырып, шынайы тәжірибе кезінде алуға қиындық туғызатын ең бір көзге ілінгісіз бөліктеріне дейін көрсете алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Шаймерденова Г. З. Болашақ биолог мұғалімдерді даярлауда виртуалды зертханалық жұмыстарды құру мен қолдану әдістемесі: 6D011300 – Биология докт. дәрежесін алу үшін дайынд. дисс. – Алматы, 2018. – 136 б.

2 Назарова И. П. ИКТ и метод проектов на уроках биологии // Педагогика : традиции и инновации (II) : материалы междунар. заоч. науч. Конф. – Челябинск : Два комсомольца, 2012. – С. 91-93.

3 Рыпаев А. Қ. Білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекеті табыстылығын интерактивті оқыту арқылы қалыптастыру: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы, 2014. – 180 б.

4 Туреханова Г. Б. Тиімді сұрақтар қою мақсаты мен техникасы. Әдістемелік ұсыным. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

5 Смирнов В. А. Научно-методические основы формирования системы обучения биологии в открытом информационном обществе: автореф. дис. док. пед. наук: гос.пед. ун-т им. А. И. Герцена. – СПб.: 2000. – 42 с.

6 Пономарева И. С. Виртуальная лаборатория как форма организации научных исследований // Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Информационные технологии в образовании и науке». – М. : МФА, 2006. – Ч. 1. – С. 174-179.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

ШАХАНОВА Н. Т.

бастауыш сынып мұғалімі, № 19 ЖОББМ, Павлодар қ.

Мақалада оқушылардың оқуға қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту, жаңа технологияларды қолдану мүмкіндіктері талқыланады. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы толық сипатталған.

Кілтті сөздер: стратегтерді оқыту, сын тұрғысынан ойлауды дамыту.

Егеменді еліміздің тірегі – білімді ұрпақ. XXI ғасыр білімділер ғасыры болмақ. Жаңа кезеңге бет бұру оңай емес. Ол үшін болашақ ұрпағын тәрбиелеу керек. Бәрімізді бүгінгі таңда алаңдататын мәселе – жас ұрпақтың сапалы білімді игеруі. Халқымыздың тағдыры, еліміздің ертеңі жас ұрпақтың қолында.

Қазіргі кезеңде еліміздің білім беру жүйелерінде бірқатар өзгерістер енгізіліп, олардың жаңа ұлттық модельдері құрылуда.

Мен де оқыту тәжірибемде жетістіктерге жету жолдарын қарастырамын. Оқушылар өз пікірлерін, көзқарастарын еркін

және ерікті түрде білдірсе екен деп ойлаймын. Тек білдіру емес, сонымен бірге өз пікірлерін дәлелдей алатын және оны іс жүзінде де асыра алатын тұлға болып қалыптаса алса, онда мұғалімнің биік мақсатқа қол жеткізгені болмақ.

«Мұғалімге арналған нұсқаулықтан» білім берудегі Кембридждік әдістің теориялық негізін оқып, таныса отырып, оқытудың жаңаша әдіс-тәсілдері – 7 модульді оқып келген әріптестерімнің сабақтарына қатыса отырып, өз сабақтарымда іс жүзінде қолдану арқылы оның артықшылықтарына көз жеткіздім.

Жаңа әдістерін жетілдіру мақсатында педагогтардың біліктілігін арттыру курсының бізге ұсынылып отырған бағдарламасы мына жеті модульді қамтыған:

1 Білім беру мен білім алудағы жаңа тәсілдер.

2 Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету.

3 Білім беру үшін бағалау және оқуды бағалау.

4 Білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану.

5 Талантты және дарынды балаларды оқыту.

6 Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес білім беру және оқыту.

7 Білім берудегі басқару және көшбасшылық.

Бұл модульдердің көпшілігін бұрыннан сабағымызда пайдаланып жүрсек те, тереңіне үніліп, олардың өзіндік философиясын түсініп көрмеппіз. Әрине, бұрынғы дәстүрлі әдістерді де жоққа шығаруға болмайды, әр тәсілдің өзіндік артықшылықтары болады. Біз қолданып отырған бағдарламаның түрлі тәсілдерді жинақтағанына қарамастан, сындарлы оқыту негіздері қамтылған. «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» (СТО) бағдарламасының қазіргі таңда білімді, білгенін өмірге пайдалана алатын шәкірт тәрбиелеуде алатын орны ерекше.

Менің өзекті тақырыбым – оқытудың жаңа технологиялары мен аймақтық компоненттерді пайдалана отырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Негізгі көздейтін мақсатым:

Жаңа технологияны кеңінен қолана отырып, оқушылардың өз бетімен жұмыстануын дағдыландыру

Теориялық білімді тәжірибе жүзінде пайдалана білуге үйрету

Оқушылардың компьютерлік іскерлігін дамыту

Міндеттері:

Оқушылардың танымдық қабілеттерін арттыру.

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, ойлау дағдыларын қалыптастыру.

Оқушылардың өз бетімен білім алуына көмектесу

Күтілетін нәтиже:

Қызығушылықты оятады

Сабақ беру әдісі өзгереді

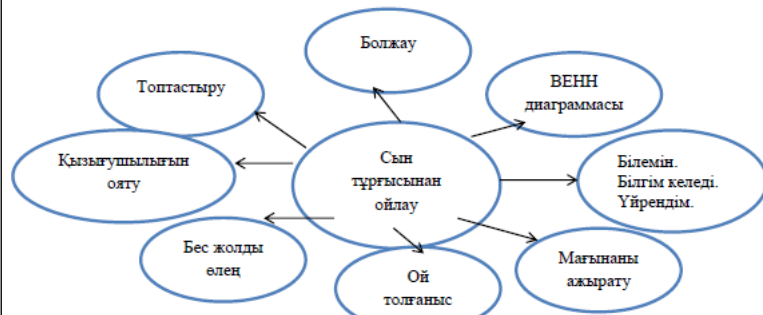
Оқушылар ізденуге үйренеді

Уақыт тиімді пайдаланылады

Оқушылардың даму деңгейін үнемі бақылап отырамыз

Тыңдау, жазу, сөйлеу, оқу біліктіліктері артады.

Ең алдымен жаныма жақын, өз іс-тәжірибеме ертерек еніп кеткен әдіс – сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясына тоқталғым келеді.

Сурет 1

Білімнің жаңа мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар қажет – ақ. Жаңалықты меңгеру мен жүзеге асыруда дұрыс түсінбеушілік ұйымдастырушыға әртүрлі кедергі жасайтыны белгілі. Сондай педагогикалық технологиялардың бірі - оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту.

Сыни тұрғыдан ойлау «ойлау туралы ойлану» деген түсінік береді. Бұл модуль арқылы маңызды мәселелерді талқылауға болады және білім беру үшін тиімді болып табылады. Бұл оқушылардың да мұғалімдердің де сыни тұрғыдан ойлауды дамытуды саналы және оймен қабылдауын көздейді. Сыни тұрғыдан ойлау – бақылаудың, тәжірибенің, ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алынған ақпаратты ойлауға, бағалауға, талдауға және синтездеуге бағытталған пәндік шешім. Сыни тұрғыдан ойлау көбіне қарсы пікір айтуға, баламалы

шешімдерді қабылдауға, ойлау және іс-әрекетімізге жаңа немесе түрлендірілген тәсілдерді енгізуге дайын болуға, ұйымдастырылған қоғамдық әрекеттерге және басқаларды сыни тұрғыдан ойлауға баулуды білдіреді. Бұл жолдағы ең оңай тәсіл балалардың жеке басының тәжірибесіндегі дәлелдерге мән беруге ынталандыру.

Сын тұрғысынан ойлаудың ең жақсы тұстары балалардың жан – жақты іздену қабілеттері дамиды және нашар оқитын оқушыларда да қозғалыс, ұмтылыс, жұмыстану қабілеттері пайда болады. Кейбір сабақтарымда кедергілерге ұшырасам да, оны жеңу жолдарын іздестіре бастадым. Сын тұрғысынан ойлау модулін реті келсе әр сабақта қолданған ұтымды.

Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасында 100-ге жуық стратегиялар бар. Қазіргі кезде мен қолданып жүрген стратегиялар Венн диаграммасы, «Т» кестесі, эссе, ой қозғау, инсерт, шығу парағы, кубизм, дискуссиялық өрнек, кластер, ішіне сыртына, синквин, т.б.

Сын тұрғысынан ойлау - өз алдына сұрақтарға жауап іздеп, жан-жақты пікірлесіп, талдау жасап отыру. Бала санасын сол тақырыпқа байланысты ояту, ой шақыру, ойын тұжырымдау, қасындағы балалармен пікірлесу, топтасу. Сын тұрғысынан ойлау – сынау емес, шындалған ойлау. Жас балалардың да бұл жұмысы дұрыс ұйымдастырылған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз.

Бастауыш сыныптарда оқытуда мына төмендегі айтылып отырған оқыту қағидаларын қажет етеді.

- 1. Оқушылардың оқудағы белсенділігін, дербестігін, инициативасын арттыру
- 2. Оқу іскерлігі мен дағдыларын, зерттеушілік, рефлексивті, өзін-өзі бағалауын дамыту
- 3. Оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту
- 4. Өмірмен байланысты оқыту қағидасын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін оқыту әдістерін қажет етеді.

Сурет 2

Бастауыш сынып оқушылары үшін ең жоғарғы бедел иесі мұғалім. Оқушылар әр пәннен алатын білімдерін мұғалім арқылы қабылдайды. Оқу мен оқытушы ол үшін бөліп – жарғысыз нәрсе. Үздіксіз білім беру жүйесіндегі тұрақтанған қалпы бар сала-бастауыш мектеп. Әйтсе де соңғы уақыттарға дейін бастауыш мектеп балаларды оқу, жазуға, есептеуге ғана үйрететін, қоршаған орта, қарапайым дүниетанымға жалпы түсініктер беретін білім ошағы болып саналады. Қазіргі кезде бастауыш мектепте оқыту мазмұнын жаңарту жұмыстары бағдарламаға сай жүргізіліп, оқыту, тәрбиелеу, дамытудың жаңа мүмкіндіктері ашылды.

Бастауыш сыныптардағы оқытудың мазмұнында оқытылатын пәндер ерекше орын алады. Мұнда пәннің алдына қоятын ең негізгі мақсат, міндеттерінің бірі:

Сурет 3

Оқушының оқу-танымдық әрекетін қалыптастыруды оқытудың жаңа технологияларын оқу үдерісіне енгізудің маңызы ерекше.

Білім берудің сапасын жақсарту мақсатында Сын тұрғысынан ойлау технологиясын өз сабақтарымда қолданып жүрмін. Сын тұрғысынан ойлау технологиясының мені қызықтырғаны баланың өзі ізденіп дәлелдеуі. Оқушы бұрын тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші, ал мұғалім осы әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы.

Сурет 4

Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы оқушының еркін сөйлеуіне, пікір таластыруына, достарының ойын тыңдауға, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз - сабақта оқушылардың қызығушылығын арттыра отырып, өз ойынды еркін және зерттей талпындырып, тұжырым жасау. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз - ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Басты мақсаты оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға үйрету.

Бұл бағдарлама жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуда, ойларын еркін айтуда тез арада дұрыс шешімдер табуға атсалысатын бірден-бір тиімді бағдарлама деп есептеймін.

Сын тұрғысынан ойлау - сынау емес, шындалған ойлау. Оқушылардың да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін алуға үйретеді. Сыни тұрғысынан ойлау бағдарламасы қызығушылығын ояту, мағынаны тану, ой толғаныс кезеңдерінен түзіледі.

Ұстаздың міндеті – жеке тұлғаның өзіне, қоғамға қажетті қабілеттерін қалыптастыру, дамыту және өз бетімен білім алуына,

өзін –өзі дамытуға қолайлы жағдай жасау. Осыған байланысты әр педагог сапалы білім мен саналы тәрбие берудің тиімді жолдарын іздестіру қажет, себебі ХХІ – ғасыр – білім беру жүйесін ақпараттандыру ғасыры.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Педагогикалық ізденіс . Алматы-Рауан. 1993.
- 2 Аюбаева Т «Ақпараттық технологиялар оқыту үрдісінде». Қазақстан мектебі 2008 № 9, 65 бет.
- 3 Бекеева Г. «Электронды оқулықтардың атқаратын орны» Бастауыш мектеп 2009ж № 3, 6-бет.
- 4 «Ақпараттық-технологиялық құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі» Бастауыш мектеп 2010, 64-бет.
- 5 А Медешева «Компьютерлік бағдарламаларды оқу-тәрбие жұмысында қолдану Бастауыш мектеп 2001, №4, 36-бет.
- 6 [<http://www.google.kz>]. Жаңа білім беру технологиясы мен әдіс тәсілдері.

ЭЙДЕТИКА КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ЗПР

ШЕЙЕРМАН Т. В.

учитель- дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

ДУТБАЕВА Н. К.

педагог- психолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

Основой умственных способностей человека является память - важная составляющая процессов приобретения и формирования знаний, умений и навыков. Недостатки развития памяти заметно тормозят и снижают продуктивность познавательной деятельности, особенно у детей с задержкой психического развития. У данной категории ограничены объемы и продолжительность запоминания смысловой информации. Дети с задержкой психического развития склонны к механическому бездумному заучиванию материала, что отрицательно влияет на результативность коррекционной работы.

Работая с дошкольниками с ЗПР, отмечено, что традиционные методы по коррекции основных психических функций – памяти, внимания и мышления не всегда приносят желаемый результат. В связи с этим, возникает необходимость в совершенствовании

современных методов и приемов, используемых для развития познавательных процессов у детей с ЗПР. Изучив различные методы запоминания и обработки информации, наибольший интерес вызвала технология эйдетики [1, с. 32].

Эйдетика – это специальная методика, ориентированная на развитие образного мышления у ребенка. Сам термин «эйдетика» ввел сербский ученый Виктор Урбанчич в далеком 1907 году. Дальнейшее развитие данной методики пришлось только на двадцатые годы двадцатого века благодаря исследованиям немецкого ученого Эрика Йенша.

Что касается российской практики, то данным вопросом занимались довольно популярные ученые-психологи: Павел Блонский, Лев Выготский, Александр Лурия. Затем на время исследования были приостановлены. Интерес вновь вернулся только в девяностых годах двадцатого столетия. Именно в это время была открыта первая школа эйдетики. Упражнения были рассчитаны на все категории людей: от самых маленьких до взрослых. Основал ее в 1989 году Игорь Матюгин.

В чём же принцип, суть методики? Метод эйдетики строится на принципе образных ассоциаций, благодаря которым ребёнок может быстрее, качественнее запоминать материал, сохранить его и легко воспроизвести. Как легко запомнить на всю жизнь все цвета радуги по нехитрой прибаутке «Каждый охотник желает знать, где сидит фазан»? Дело все в том, что, проговаривая эти стихи, мы явно представляем себе «радужного» фазана. Образ, доступный воображению + положительные эмоции – в результате в памяти надолго сохраняется яркий «файлик» с нужной информацией. Именно так и работает память дошколёнка. Такую психическую особенность необходимо использовать в обучении. С 1989 года открыта школа эйдетики, образовательный процесс которой направлен на развития абстрактно-образной памяти у детей и взрослых. Основателем школы эйдетики является Игорь Матюгин – доктор педагогических наук, автор многих научных трудов, серий книг, которые раскрывают основные принципы эйдетики и ее методы, которых насчитывается более 20.

Коррекционно-развивающими задачами являются:

Развитие способности быстро и ярко представлять любые образы (невероятные, эмоциональные, яркие);

Усвоение мнемотехнических приемов, позволяющих расширить объем оперативной памяти;

Развитие восприятия информации на слух (слуховой памяти);
 Расширение каналов восприятия информации (визуальный, слуховой, вкусовой, обонятельный, кинестетический, осязательный);
 Развитие нестандартного образного мышления,
 Освоение методов запоминания текстов, стихов, цифр, дат, географических названий, фамилий и тому подобное [2 с.46].

Метод эйдетики построен на простых принципах:

- Воображение + положительные эмоции = усвоенная информация.

- Радостная, веселая атмосфера.

- Мобильность и доступность игрового материала.

- Разделение информации прорисовки. Хорошо работает при изучении цифр и букв. Он заключается в том, что контур знака дополняется деталями и, таким образом, он превращается в какой-то предмет. Например, из цифры 6 можно нарисовать навесной замок, из 7 – кочергу, а из 8 – очки. Рисуя, ребенок развивает память и прочно запоминает написание цифр или букв, а когда он встречается в своем окружении предмет, вспоминает «зашифрованный» в нем знак

Метод мысленной прорисовки. При заучивании какого-либо стихотворения нужно, чтобы ребёнок максимально представил то, что в нём описывается. Можно воссоздать звуки леса или шум прибора, брызнуть на кожу капельки воды, включить слайды на проекторе с нужными иллюстрациями. Дайте задание подробно описать, что он чувствует, ощущает, думает. Такое проговаривание закрепит эйдетические образы в памяти [3 с.102-115].

Метод запоминания точной информации. Эта техника включает в себя многообразные приемы и методы:

- свободных ассоциаций, связанных с предметными образами;
- цветовых ассоциаций;
- ассоциаций, связанных с геометрическими формами;
- тактильных ассоциаций;
- предметных ассоциаций;
- звуковых ассоциаций;
- вкусовых ассоциаций;
- обонятельных ассоциаций;
- графических ассоциаций;
- мнемонику;
- цепной метод;
- акроберальную технику.

Главный вопрос во время тренировки ассоциативного мышления звучит так: «О чем ты подумал?» [4 с.70].

Игры со свободными ассоциациями связаны с предметными образами. Из самого названия «свободные ассоциации следует, что во время занятий нельзя использовать никаких предметных изображений. Поэтому на первом этапе работы нужна помощь педагога. Начинать надо так:

Педагог:

У меня есть цыпленок. О чем вы подумали?

Дети:

Я подумал про арбуз, потому что цыплята любят кушать семечки арбуза.

Я подумала о солнышке, потому что оно желтое, как цыплята.

На этом этапе занятий главное, чтобы дети учились обосновывать свой ассоциативный выбор.

Цветовые ассоциации. Для этого вида работы нужны карточки с нарисованными пятнами различных цветов, но не цветные изображения предметов или явлений.

Педагог дает ребенку или же показывает всей группе картинку с пятном определенного цвета. Задача каждого – выбрать среди картинок разных предметов именно то, изображение которой у него ассоциируется с заданным цветом. Ребенок обязательно должен обосновать ответ.

Например:

Вот красный цвет. О чем вы подумали?

Дети.

Я подумал про машину, потому что она должна останавливаться на красный свет.

Я подумал о помидоре, потому что он, когда созреет, становится красного цвета.

Ассоциации, связанные с геометрическими фигурами. Для этого вида работы вам понадобятся картинки с изображениями геометрических фигур и различных предметов.

Вопросы задавайте аналогично: «У меня есть круг. О каких предметах вы подумали?»

Тактильные ассоциации. Для этого вида работы нужно иметь набор тактильных картинок. Основная идея этих карт заключается в том, что каждая из них имеет свою фактуру: мех, наждачная бумага, фланель, веревка, палочки, капельки воска, велюр...

К коллекции можно добавить карточку с пуговицами, гречкой, кусками проволоки, с дерматиновым покрытием.

Принципы работы остаются такими же, как и в предыдущих видах работы: «О чем ты подумал, прикоснувшись к этой картинка?» (я подумал про зайчика, потому что он пушистый.....)

Предметные ассоциации. Этот вид ассоциации предусматривает установление связей предметов или между собой, или с их признаками. Для использования этого приема вам нужно иметь набор разных предметов: ниточку, палочку, трубочку, бумажку, кусок ткани, шишку, каштан, камушек, ракушку, монетку, пуговицу.

Педагог берет нитку: говорит: «Длинное и гибкое». О чем вы подумали? Или вы держите монетку и говорите: «Круглое и железное». О чем вы подумали? (банка, ее закрывают крышкой..) [5 с.95].

Игры по методу частичного показа. Для этой игры изготовлен домик с окошком (размер окошка соответствует размеру картинки). В окошке есть ставни.

Звуковые ассоциации. В эйдетике применяются аудио записи различных звуков и шумов. Можно создать целую коллекцию звуков, распределив по разным группам: бытовые шумы, звуки природы, музыкальные звуки, звуки улицы и тому подобное. Еще есть второй способ использования звуков.

Нужно сделать мешочки и положить в них различные предметы, порождающих звуки.

Например: в один мешочек положите бумагу, в другой-монеты, в другие – коробочку с пластмассовыми шариками, камешками, фасолью и тому подобное. Ставим перед ребенком на наборном полотне ряд предметных картинок (книга, лук, еж, листок) и с помощью звукового мешочка с целлофановой бумагой предлагаем выбранный звук, после чего спрашиваем: «О чем ты подумал, услышав этот звук?»(я подумал о книге, потому что когда ее листают, страницы шуршат). Не стоит отгадывать, что находится в мешочках, важно создавать ассоциативные образы звуков. Кроме того, нужно подготовить стакан с водой, трубочку, дудочку, свисток, музыкальный молоток. Предлагайте звук, например, звон монеток спросите: «О чем вы подумали, услышав этот звук?» Старайтесь прятать за ладонью эти источники звуков, которые не можно положить в мешочек: ножницы, дудочку, стакан с водой ...

Вкусовые ассоциации. Пожалуй, не найдется ни одного педагога, который бы не играл с детьми в игру «Отгадай на вкус». Но эйдетика не предусматривает угадывать. Вопрос будет такой же, как

раньше: «О чем вы подумали?» Для детей старшего возраста можно использовать комбинации сладкое и горячее, соленое и холодное. По желанию можно дать еще тактильно-вкусовые ощущения: хрустящий, сочный, твердый, жидкий и т. п. [6, с.83].

Обонятельные ассоциации. Обонятельный анализатор – это, пожалуй, самый маленький из всех названных. Поэтому привлекая его к работе, нужно быть особенно осторожным, поскольку способность воспринимать различные ароматы еще не достаточно изучена. Можно использовать обонятельные коробочки с разными ароматами: духов, мятным ароматом, ароматов трав, специй.

Мнемоника – это приемы запоминания сложной информации путем смены ее вида. Хорошим примером приема мнемоники может быть всем известная фраза «Каждый охотник желает знать, где сидит фазан». В этом предложении первая буква каждого слова обозначает цвет спектра в порядке их расположения в радуге [7, с. 27].

Цепной метод – заключается в построении цепных ассоциативных связей, то есть таких, когда одна ассоциация вытекает из другой и тем самым помогает воспроизводить информацию в правильной последовательности. Подбор ассоциаций можно сделать занимательной игрой.

Акробервальная техника («акро» в переводе с греческого – «край», «вербо» – слово) основана на преобразовании материала, который нужно запомнить, в интересные тексты, стихи, песни и пр.

Заниматься с ребенком, используя эйдетические упражнения можно с 3-4х лет. Важно, чтобы ребенок сам проявлял интерес к занятиям – тогда и наука пойдет впрок. Важнейшее условие – это желание ребенка и его радостное настроение во время обучения.

Техника обучения эйдетике не предполагает идти против законов природы. Наоборот, она берет за основу образное мышление ребенка. Благодаря тому, что методика помогает гармонично развивать оба полушария мозга, она делает и самого ребенка более гармоничным. Он замечает в себе возросшую работоспособность, лучше концентрируется на выполняемых задачах, умеет контролировать свое внимание.

Еще одно очень важное преимущество и редкое отличие эйдетического подхода к обучению состоит в том, что дети запоминают новую информацию радостно. А уже доказано, что более радостные события и процессы легче запоминаются. Приятная радость от обучения позволяет выработаться в организме натуральному стимулятору эндорфину, который повышает работоспособность.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Матюгин И. Ю. «Развитие памяти. Методы эйдетики» – М.: РИПОЛ классик, 2009 [1 с.32].
- 2 Матюгин И. Ю. «Развитие памяти и внимания»– М.: РИПОЛ классик, 2009 [2 с.46].
- 3 Омельченко Л. В. Использование приемов мнемотехники в развитии связной речи / Логопед. 2008. №4 [3 с.102-115].
- 4 Ознакомление с окружающим миром и развитие речи дошкольников с ЗПР. С. Г. Шевченко. Издательство «Школьная пресса» [4 с.70].
- 5 Формирование мышления у детей с отклонениями в развитии. Е. А. Стребелева Москва 2005 г. [5 с.95].
- 6 Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста. Л. А. Венгер, О. М. Дьяченко Москва 1989г. [6 с.83].
- 7 Большова, Т. В. Учимся по сказке. Развитие мышления дошкольников с помощью мнемотехники. - СПб., 2005. [7 с.27].

**ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ
РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ:
ПРОБЛЕМА СОЦИАЛИЗАЦИИ**

ШЕЛИХОВА Н. И.

учитель истории, заместитель директора по МР, Школа-гимназия №1,
Алматинская обл., г. Саркан

Данная статья рассматривает современное состояние процесса социализации учащихся. В рамках исследования автор анализирует основные проблемы и тенденции развития системы образования и их воздействие на социализацию личности школьника. Автор подчеркивает, что школа является самостоятельным микрофактором социализации, который влияет на молодое поколение, определенным образом унифицируя их развитие, во многом определяя не только будущие профессиональные возможности молодых людей, но и их личностные характеристики. Учитывая, что одной из задач казахстанского образования должны стать планомерная системная работа по организации всех условий для успешной социализации школьников, автор предлагает использовать и внедрять наиболее эффективные механизмы и этапы социализации с целью подготовки выпускников к жизни в постоянно меняющихся условиях жизни.

Многие из учителей, работающих в современной школе, начинали свою педагогическую деятельность во времена, когда наше государство имело название Советский Союз. Возможно, что большинство из учителей с большой долей ностальгии вспоминают организацию учебного процесса в советской школе (одна рабочая программа, четкие государственные образовательные стандарты, грамотно составленные учебники, от количества которых не кружилась голова). Но самое главное, что, проектируя учебный процесс и внеурочную деятельность, советская школа ориентировалась на конкретный, понятный всем социальный заказ, формулируя конкретные цели своей деятельности. Деятельность всех подструктур образовательной системы (школ, досуговых учреждений, секций, клубов, художественных и музыкальных школ) была достаточно успешной, в первую очередь, потому, что базировалась на одних и тех же принципах и направлена была на формирование одних и тех же смысло-жизненных ориентаций, т.е. институт образования в этом смысле представлял собой целостную систему. Бесспорным центром образовательной системы была школа. Именно там закладывались основы мировоззрения, усвоения социально-ролевых установок. И помогали этому пионерская и комсомольская организации.

В 90-е годы в постсоветском пространстве наступило «время безвременья», когда старые устои были порушены, а на смену им долгое время не поступал никакой государственный социальный заказ. Объяснить это можно отчасти тем, что государство, поглощенное проблемами, забыло о том, что оно, прежде всего, должно выработать национальную политику.

Сейчас наступило время, когда у государства появилась национальная политика, заработали национальные проекты, но достаточно стабильным наше время все-таки не назовешь. Сегодня для эффективной социализации в обществе крайне недостаточно какой-либо суммы знаний, и личностные качества, важные на предыдущем этапе истории нашего общества, не только не обеспечат возможности молодому человеку адекватно «вписаться» в общество и «бесконфликтно реализовать себя в нем», но и в определенном смысле затруднят эти процессы. Сегодня особую значимость приобретают совершенно иные личностные качества.

Учитель и воспитатель не всегда в своей работе ориентируется на все необходимые аспекты создания востребованной в социуме личности. Так опыт создания совместных предприятий в крупных

городах РК показал, что одним из главнейших недостатков выпускников одних из престижнейших вузов страны является неумение работать в группах, т.е. в коллективе.

Так некоторая часть учителей не способна работать креативно, т.е. творчески, предлагая своему коллективу различные способы развития школы. Известны примеры, когда на педсоветах руководитель просит коллектив внести инновационные предложения, то некоторые педагоги привычно отмалчиваются. «Я буду делать все, что вы скажете, что вы от меня еще хотите?» - такова установка большинства работников. Только после очередной волны разговоров на эту тему коллектив начинает «шевелиться» и ценой невероятных усилий заставляет себя мыслить, фантазировать, творчески подходить к работе. Такой человек, привыкший выполнять автоматически свою работу, напоминает всем известного Акакия Акакиевича Башмачкина, который в принципе-то очень хороший человек – добрый, простодушный, незаметный, послушный, но не способный к карьерному росту, к саморазвитию. Как только ему предлагают повышение (переписывание бумаг с изменением падежа в некоторых местах), он не справляется с этой задачей.

По каким бы программам ни работала школа, какой бы проект ни ставился во главу угла образовательной системы государства, целью работы каждого образовательного учреждения и каждого учителя является формирование некой модели выпускника. Этот выпускник должен быть востребован государством, должен занять достойную нишу в социуме и успешно себя реализовать.

Каждый из нас, из учителей, представляет себе некий образ идеального выпускника. Некоторые качества нам кажутся наиболее важными, ценными. Каким же должен быть современный выпускник, чтобы соответствовать требованиям современного мира? Сегодня особо значимыми качествами становятся:

- самостоятельность
- умение делать выбор и брать за него ответственность
- инициативность
- стрессоустойчивость
- умение преодолевать ситуацию неуспеха
- профессиональная мобильность (все это возможно при развитых механизмах рефлексии)

Но мы не должны забывать, что образование в обществе несет на себе двойную функцию. С одной стороны, оно должно подготовить человека к самостоятельной жизни именно в этом обществе, с

другой – должно обеспечить такое развитие человека, которое будет способствовать развитию самого общества. А значит, немалую роль в решении этого вопроса, играет процесс социализации.

Вы когда-нибудь задумывались над тем, что такое школа и какую роль она играет в жизни ребенка? Почему каждый ребенок не просто может, а обязан пройти обучение в школе? Только лишь ради получения базовых знаний и навыков? Или быть может, потому что так решило наше правительство? Нет, нет, и еще раз нет. Школа важна, прежде всего, тем, что она является мощнейшим инструментом **социализации ребенка**, благодаря которому общество получает не столько образованного, сколько умеющего жить в социуме члена общества.

Социализация – «процесс и результат освоения отдельно взятым человеком доступного и лично ему необходимого социального опыта» [1, с. 408].

Несмотря на распространенное мнение, что роль школы, равно как и семьи, в социализации личности заметно уменьшилась, а возросла роль телевидения, средств массовой информации, массовой культуры, некоторые факторы позволяют утверждать, что среди институтов социализации школа и внешкольные учебные заведения по-прежнему занимают одну из ведущих позиций.

Что это за факторы? Давайте вместе их рассмотрим, но для начала разберемся с тем, что такое социализация.

В человеке его человеческие черты формируются только потому, что с первого в своей жизни вдоха он – существо общественное. Общественная сущность человека проявляется в его отношениях, связях с другими людьми. Познавая мир и себя как частицу мира, вступая в разнообразные отношения с людьми, которые удовлетворяют его материальные и духовные потребности, ребенок включается в общество, становится его членом. Этот процесс приобщения личности к обществу и, следовательно, процесс формирования личности ученые называют социализацией.

Процесс социализации начинается с рождения ребенка и длится всю жизнь человека. Это происходит в процессе воспитания, образования и самовоспитания, когда человек самостоятельно определяет для себя цели и достигает их, когда, осознав чувство собственного достоинства, он уверен в своем положении в обществе. Социализация личности – это ее язык и поведение в быту, способность к творчеству, восприятие культуры своего народа и т.д.

Становление личности происходит в познании окружающей среды, добра и зла, того, с чем придется столкнуться в дальнейшей жизни.

Процесс всестороннего развития неотделим от сложного механизма школьного обучения, руководящей роли школы, педагога. Как определять содержание школьного обучения в зависимости от запросов общества и растущих духовных потребностей человека, как учить, чтобы процесс обучения максимально способствовал раскрытию задатков и развитию способностей, – это те направления творческих поисков науки, благодаря которым совершенствуется педагогический процесс. В сфере теоретических и практических поисков открывается много неясного; жизнь требует исследований, которые помогли бы определить, что такое гармония человеческой образованности, к какой гармонии необходимо стремиться в процессе школьного обучения.

Проблема получения образования была всегда актуальной. От того, какое образование получит человек, зависит дальнейшая его жизнь. В современном обществе ярко демонстрируется противоречивость основных тенденций развития. С одной стороны, во все большей степени проявляется дегуманизация человеческих отношений. Ситуация усугубляется резкой сменой ориентиров и направленности общественности развития, вызванной стремлением в одночасье модернизировать общество. Непонимание сути перемен, кардинальный слом привычной системы ценностей рождает у людей чувство страха и неуверенности, потери ощущения полноты и осмысленности жизни, стабильности и привычных социальных ориентиров, что приводит к серьезным личностным и социальным деформациям. С другой стороны, в современном мире, сверхсложном по своему устройству и сверхмощном по своим возможностям, возрастает значимость личности как субъекта социальных отношений.

В связи с этим особо актуализируется проблема образования и культуры, ибо социализированный человек – это продукт определенной культуры и в то же время ее творец. Снять острый конфликт между двумя обозначенными тенденциями, смягчить социальные последствия проводимых реформ, гармонизировать жизнь современного человека, гуманизировать все стороны его жизни и тем самым, обеспечить стабильное развитие общества призвана система образования.

Существуют следующие критерии оценки результативности школы как социально-образовательного института:

- соответствие целей и результатов, степень освоения выпускниками школы образовательного государственного стандарта как базовой нормы;

- уровень и качество школьного образования и воспитания; количество медалистов и отличников;

- социальный статус школы среди населения и педагогической общественности;

- процент выпускников, поступивших в вузы;

- количество выпускников, ставших известными людьми в рамках региона или страны.

Выступая результатом творчества людей, развиваясь и совершенствуясь путем их осознанных целесообразных действий, школа сама активно воздействует на общественную жизнь, ее сферы и структуры и выступает источником и фактором социальных изменений. Она является самостоятельным микрофактором социализации, которое влияет на молодое поколение, определенным образом унифицируя их развитие, во многом определяя не только будущие профессиональные возможности молодых людей, но и их личностные характеристики. Совершенно очевидно, что сегодня перед образованием как социальным институтом, основная задача которого в обеспечении «подготовки новых членов общества», а, точнее, в обеспечении бесконфликтного и эффективного вхождения молодого человека во взрослое сообщество, стоят кардинально иные задачи.

Понятие «образование» приобрело в настоящий момент качественно иной смысл, смысл, который отражает специфику казахстанского общества на современном этапе его развития. И компетентный выбор учащихся является непереносимым условием, основанием, фундаментом для саморазвития личности.

Сегодня и государство через закон «Об образовании» зафиксировало новые требования общества к институту образования. Эти требования, в первую очередь, связываются с личностным компонентом образования. Это ведет к необходимости перехода «от адаптивно-дисциплинарной модели» образования, рассчитанного на среднего ребенка, к личностно ориентированной модели образования, в центре внимания которой – личность каждого – многоплановая и неповторимая.

Однако институт образования – система инерционная, которая весьма тяжело перестраивается даже при глубоком осознании крайней необходимости изменений. Кроме того, самый сложный вопрос – это вопрос технологий, вопрос КАК это сделать.

Прежде всего, необходимо определить факторы развития личности. Очень часто мы говорим, что обуславливают развитие личности 2 фактора – наследственность и среда. Споры нет, наследственность и

среда играют существенную роль в развитии личности, но природа и общество являются лишь предпосылками, хотя и фундаментальными, развития личности. Большинство отечественных психологов считают, что движущей силой развития личности выступает деятельность, что касается растущего человека, то – совместная деятельность со взрослым [2, 188 с.]. В процессе совместной деятельности ребенок присваивает нормы, ценности, средства, роли, символы, являющиеся достоянием культуры. Чтобы правильно строить такую деятельность учитель должен знать, что с детьми разных возрастов требуется организация специфических видов деятельности. Развитие человека, переход его с одного возрастного этапа на другой подчинено определенным закономерностям, которые были положены Д.Б.Элькониним в основу разработанной им периодизации возрастного развития. В частности, было выделено, что для каждого возрастного периода характерна своя социальная ситуация развития, свой ведущий тип деятельности. Особенно сложной ситуацией является период возрастного кризиса. Источником кризиса являются острые противоречия между выросшими физическими, психическими возможностями ребенка и старыми, ранее сложившимися формами его взаимоотношений с окружающими людьми и видами деятельности, которые в данный момент не могут удовлетворить ребенка. Но самим подросткам также важно уметь разбираться в себе самих, в требованиях, предъявляемым к ним современным социумом [3, 8 с.]. И достаточно эффективным в плане социализации подростков могут являться элективные курсы для 8-9-классников на данную тематику.

Одновременно с признанием школы, как одного из значимых инструментов социализации детей, специалисты констатируют тот факт, что школьная социализация сегодня имеет явную проблему [4, 23 с.]. А именно, современные подходы к социализации личности в школе опираются преимущественно на теоретически-просветительском аспекте, исключая из жизни школьника активное социальное воздействие извне.

Для решения этой проблемы необходимо:

- постепенное внедрение в систему работы учебных заведений психолого-педагогического проектирования социального развития личности (внеклассная работа);
- стимулирование социально-коммуникативной активности школьников,
- создание единой системы воспитательных воздействий семьи и школы.

Помимо этого, чтобы вклад учебного заведения в социализации молодого поколения был действенным и влиятельным, необходимо внедрять новейшие социальные программы в теорию и практику социального воспитания молодежи. Поэтому формирование социальной зрелости личности в условиях современного образовательного пространства является одной из наиболее актуальных проблем психолого-педагогической науки.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Немов Р. С. Психологический словарь. М., 2007. – 506с.
- 2 Социально-психологические проблемы исследования личности // Андреева Г. М. Социальная психология. Учебник. М., 2003. – 229с.
- 3 Эльконин Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // Вопросы психологии, 1971, №4. – С. 6-20.
- 4 Акусов А. Социализация особенностей как психолого-педагогическая проблема.
- 5 Социальная педагогика: теория и практика. – 2005. – № 1. – С. 23–25.

СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ШКОЛЕ: ОПЫТ ПРОШЛОГО, ВЗГЛЯД В БУДУЩЕЕ

ЩЕКОЛДИНА С. В.

учитель русского языка и литературы, ОСШ с. Гуляй-Поле,
Шортандинский р-н, Акмолинская обл.

В условиях экономического и научно-технического прогресса государства образование претерпевает кардинальное преобразование и, при этом, сохраняет статус отправной точки развития. Это отвечает стратегической задаче Казахстана, а именно войти в число 30-ти наиболее конкурентоспособных стран мира рейтинга Всемирного экономического форума.

Выступая как основа культурного и развитого общества, современное образование – это средство формирования и развития мировоззрения индивидуума, его моральных и этических норм и психологии в общем. Тенденции образования менялись в соответствии с требованиями социума. Оглядываясь назад, видим, что система образования и способы обучения претерпевают изменения и по сей день.

До начала 19 в. в Казахстане существовали только мусульманские конфессиональные школы: мектебы и медресе. С учетом всех политических и экономических ситуаций двух государств, на территории будущей Независимой Республики для коренного населения сначала вводили русско-казахские 2-классные училища, 1-классные волостные и участковые училища, аульные и старшинские школы, русско-туземные училища и школы. И уже в 1920 г. городе Оренбурге – начал функционировать Народный комиссариат просвещения [3, с. 330].

За годы Советской власти Казахстан располагал широкой сетью общеобразовательных учреждений. Широкое развитие получило среднее-специальное и профессионально-техническое образование, в том числе заочное и вечернее. Еще в 1927 г. был создан Казахский педагогический институт имени Абая, в 1934 г. основан Казахский университет, в 1946 г. в Алма-Ате была создана Академия наук Казахской ССР [1, с. 110].

Сегодня статус русского языка в Республике Казахстан закреплен законодательно. В статье 5 «Употребление русского языка» Закона РК «О языках в Республике Казахстан» говорится: «В государственных организациях и органах местного самоуправления наравне с казахским официально употребляется русский язык» [2]. Это послужило развитию триединства языков – казахский, русский, английский. Где русский язык выступает как участника образовательного процесса.

Русский язык, выполняя роль так называемого неофициального языка межнационального общения, обеспечивает в Казахстане коммуникацию во всех важных сферах жизни общества, что в совокупности с языковой политикой государства определяют интерес и, в целом, позитивное отношение к его изучению в республике.

Государство выделяет русский язык как средство межнационального общения в силу многообразия национального состава, наличия неоднородного распределения категорий населения (рис. 1). Если для представителей русской национальности, проживающих на территории Казахстана, русский язык будет родным, то для казахов, родившихся и проживающих на территории государства, но обучающихся в русских школах, русский язык будет не просто языком общения, но и языком мыслительной деятельности. И даже ставя разные цели изучения русского языка, как родного или иностранного, современная школа должна преследовать цели объединения различных этнических групп населения посредством

изучения и использования не только государственного, но и русского языка. При этом Министерство образования и науки Республики Казахстан придерживается политики совместного обучения русскому языку представителей разных групп с разной мотивацией изучения русского языка. Разработаны общие программы изучения, единая учебно-методическая литература и т.д. По данным МОН РК на территории Казахстана из общего числа 7475 школ на 2021 год 53,6% школ ведут обучение только на казахском языке, 16,6% - на русском языке, 29,4% школ - на казахском и русском языках (школы со смешанным типом обучения). Так же на территории нашего государства функционируют школы с узбекским таджикским, английским языками обучения (в паре с казахским или русским языками). Следует отметить, что все школы, вне зависимости от языка обучения, работают в направлении подготовки всесторонне развитых, грамотных выпускников.

Рисунок 1 – Параметры, влияющие на изучение русского языка

Для подготовки конкурентоспособного выпускника современной школе необходимо уделить внимание на методику преподавания русского языка с целью проявления обучающимися интерес в изучении русского языка, применении его на практике, необходимо исключить механическое воспроизведение учебного материала и превратить обучение творческий поиск, чему способствует работа над поэтическими произведениями, текстами, которые развивают, обогащают духовный мир, прививают чуткость к поэтическому слову, радуют и изумляют музыкальностью и яркостью языка, учат видеть красоту природы и мира.

На этапах создания, восприятия, осмысления или оценивания понимаем, что любой текст обладает определенной задачей. Фактическая коммуникативная активность в тексте является отражением языка, морали, культуры и, что наиболее важно, эстетики – это картина мира автора, а иногда и всей нации или народа. Ведь языковая картина мира – это представление о действительности, отраженное в языковых знаках и их значениях (языковое членение мира, языковое упорядочение предметов и явлений, заложенная в системных значениях слов информация о мире) [4, с. 68].

Не стоит забывать, что в реалиях современных требований к обучению, остро стоит вопрос о читательской функциональной грамотности учащихся школ. Зачастую русский язык, помимо межнационального, выступает в роли междисциплинарного предмета. Так в процессе решения естественно-научных задач, математических задач, обучающийся сталкивается с чтением большого объема текстов научно-направленного характера. На рисунке 2 приведен пример задания читательской грамотности (3 из 9 заданий к двум текстам). Данное задание разрабатывалось как задание средней сложности, при этом обучающемуся необходимо потратить большие усилия в оценке текста, ответов на вопросы к данному тексту, так как необходимо обработать большой материал, что некоторым обучающимся бывает непривычно. Данное задание применялось в международном исследовании PISA-2018, где оценивалась именно читательская грамотность.

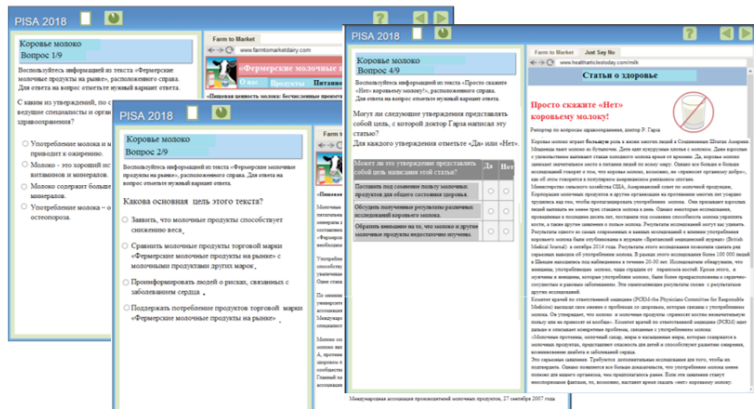

Рисунок 2 – Пример задания из банка заданий PISA

Для решения существующих методических проблем преподавания русского языка в школах Казахстана необходимы: качественная подготовка выпускников факультета филологии русского языка, курсовая подготовка и переподготовка педагогов, развитие профессиональной компетенции, знакомство с существующими способами мотивации изучения русского языка, побуждать к творческому решению проблем обучения.

Опираясь на идею того, что русский язык обладает образовательным статусом обязательной общеобразовательной дисциплины школьного образования, является языком межнационального общения, привнося возможность ознакомиться с культурой другой национальности, сохраняя особенности своей нации, выступает в роли формирующей дисциплины в развитии читательской грамотности и междисциплинарного направления современной школы, приходим к выводу, что изучение русского языка актуально для школ Казахстана.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Жуков В. И., Университетское образование: история, социология, политика, М.: Академический проект, 2003 год
- 2 Закон Республики Казахстан от 11 июля 1997 года №151 «О языках в Республике Казахстан» <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z970000151>
- 3 Каиров И. А., Петров Ф. Н., Педагогическая энциклопедия: в 4 т., М.: «Советская энциклопедия», 1965 год, Т. 2.
- 4 Попова, З. Д., Стернин, И. А., Общее языкознание: Учебное пособие, М.: Восток – Запад, 2007 год, 408 с.

ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЗНАНИЙ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19

ЮСУПОВА А. С.
преподаватель, Черноречская СОШ №1, с. Черноречек

Освоение содержания учебного предмета означает освоение трех основных компонентов: основ научных знаний, умений (прикладных знаний) и опыта отношения к миру, к деятельности (оценочные знания).

Необходимым моментом является в общении привить положительное отношение к усвоенным знаниям и умениям, личная убежденность в их истинности.

Важнейшим фактором воспитания учащихся является формирование их потребностей, эмоций и мотивов в единстве со знаниями, умениями и творческими способностями [1].

Целью обучения иностранному языку в средней школе, согласно программе, является овладение учащимися способностью осуществлять непосредственное общение с носителями языка в наиболее распространенных ситуациях повседневного общения и читать несложные аутентичные тексты с целью извлечения информации о стране изучаемого языка, культуре и быте. Это предполагает достижение школьниками минимально достаточного уровня коммуникативной компетенции, на котором происходят воспитание, развитие и образование школьников средствами изучаемого языка» [1].

Среди факторов, определяющих цели и успешность обучения учащихся среднего школьного возраста говорению в диалогической форме, выделяют следующие: 1) условия обучения: наличие современных средств обучения, ситуативной обусловленности и проблемности упражнений, парно- групповой организации занятий и т.д.; 2) лингвистические и дискурсивные характеристики текстов, на которых происходит обучение; 3) индивидуально-возрастные особенности учащихся [2].

Программы изучения английского языка в средней школе включают в себя программы базового уровня. Однако содержание отдельных тем существенно расширяется и углубляется за счет введения дополнительного материала теоретического и практического характера.

Учитель должен выполнять программу, но при этом он обладает свободой при распределении времени, о том какие вопросы и в какой последовательности лучше изучать, что повторять; как преподавать.

Творческий подход учителя заключается в компенсировании упущений и пробелов программы и учебников.

Школьный курс английского языка сейчас находится в стадии реконструкции. Разрабатываются и апробируются новые подходы к отбору изучаемых вопросов и их структурной компоновке [2].

Глобальные изменения, которые в настоящее время происходят в мире существенно повышают требования к преподавателям. В условиях свалившейся на мир пандемии коронавируса естественна

задача формирования методики преподавания в дистанционном формате. В данной статье предпринимается попытка рассмотрения проблем преподавания английского языка школьникам, обучающимся в средней школе на настоящем этапе в условиях, вызванных главным образом пандемией COVID-19.

В условиях дистанционного обучения имеются выраженные сложности, препятствующие эффективному обучению английского языка в ситуации пандемии. Часть из них обусловлена проблемами с надежным подключением к интернету и доступом к цифровым устройствам.

В частности, результаты недавнего исследования PISA 2018 года, в котором приняли участие 79 систем образования стран и отдельных регионов, в том числе 36 странам ОЭСР, охватившего более 600 000 учащихся 15 лет [2], показывают довольно неутешительные данные.

В среднем по странам ОЭСР 9 % учащихся не имеют дома комфортного места для учебы, а в Индонезии, на Филиппинах и в Таиланде таких школьников – более 30 %, как правило, это учащиеся из наиболее неблагополучных семей. При этом даже в Корее, учащиеся которой продемонстрировали один из самых высоких уровней учебных достижений в обследовании PISA, каждый пятый ученик из нижнего квартиля школ по социально-экономическому статусу (СЭС) [3] не имеет дома места для учебы.

Конечно, преподавание в той или иной степени с привлечением интернета велось и до пандемии, и подчас очень активно. Проблема в том, что сегодня речь идет не о его привлечении, а в том, что практически все преподавание стало осуществляться через интернет, практически с отсутствием личностного контакта .

И до 2020 года существовало огромное количество веб-классов по изучению английского языка, предлагавших тренинги по обучению, разговорной речи, чтению и письму и т.д., созданных с помощью различных интерактивных способов. У учеников уже была возможность при желании бесплатно переписываться с различными носителями английского языка с помощью электронной почты, создав личную учетную запись электронной почты (g-mail, yahoo, hotmail и т.д.). Но в чистом и единственном виде общаться с преподавателем, присутствовать на занятиях, получать и отправлять задания в интернете они стали впервые.

На преподавателя буквально обрушились такие новые обязанности как подготовка, проведение занятий в интернете,

проверка заданий и многое другое. И здесь естественно также появились новые проблемы. Например, проверка заданий. Естественно, они выполняются по-разному, ибо все естественно по-разному усваивают материал, и соответственно по-разному выполняют и домашние задания. Но преподаватель фактически может только оценить работу. Чтобы вносить исправления, давать отзывы, делать предложения, у него нет возможности в рамках времени. Другой вопрос, блоги, которые желательны вести учащимся для общения не только с преподавателем, но и со своими одноклассниками на тему учебы. Преподавателям следует способствовать такому общению на учебные темы учеников в такой форме, ибо такое общение значительно способствует формированию навыков профессионального общения.

За те месяцы, когда образование, в том числе и среднее, столкнулось с совершенно новым явлением, это коснулось всей системы подготовки как учеников, так и неожиданно самих преподавателей. Эксперты и специалисты-психологи уже говорят о надвигающемся кризисе профессионального эмоционального выгорания в среде преподавателей в случае продолжения длительного обучения он-лайн. Вынужденное нахождение в закрытом пространстве длительное время, значительно большая эмоциональная нагрузка при проведении занятий, при этом усиленная отсутствием прямого контакта со слушателями, зачастую общение с темным квадратом вместо живого человека, значительное увеличение затрат времени и сил при подготовке и проверке домашних заданий, – все это приводит к тому, что преподаватели чувствуют себя значительно более уставшими. Депрессивное состояние неожиданно стало проявляться достаточно широко и в среде учеников, большинство из которых также оказались закрыты.

Мировой кризис, вызванный пандемией несколько отодвинул образование на задний план, поскольку правительства стран сегодня больше сосредоточены на мерах в сферах здравоохранения, экономической и социальной политики, направленных на преодоление пандемии и ее последствий.

Однако для образования кризис и меры по его преодолению должны стать предметом пристального внимания, поскольку важны не только для тех, кто сейчас учится, но и несут с собой важнейшие последствия для будущего системы образования. Сегодня необходимо тщательно документировать соответствующие исследования в этой области, различные решения, внедренные в странах, и их результаты,

поскольку многие идеи и их реализации могут затем анализироваться и использоваться на международном уровне.

Основным, практически всеобщим, ответом стран на распространение эпидемии стало закрытие учебных заведений и перевод обучения в онлайн-формат. Анализ показал, что не только Казахстан, многие страны закрывали школы, колледжи и университеты по мере увеличения численности зараженных. При этом важно отметить, что правительства ориентировались не на относительное число заболевших, а на их абсолютную численность.

Кризис, вызванный пандемией COVID-19, наступил в тот момент, когда большинство систем образования, как показал последний раунд международной программы оценки учащихся ОЭСР (PISA), не готовы к миру возможностей цифрового обучения. Это породило целый спектр разнообразных проблем от неготовности инфраструктуры и учителей, до задачи мотивации к обучению детей группы риска и потенциально грозит значительным ростом дифференциации образования в зависимости от социально-экономического статуса семей.

Другая проблема заключается в том, что педагоги вынуждены преподавать в системе, которая к этому не подготовлена. На данный момент мало преподавателей понимает, какие из множества решений являются наиболее эффективными и как можно их наилучшим образом реализовать. В результате используются не самые удачные практики онлайн-обучения и дистанционное обучение имеет скорее «экстренный» характер.

В данном случае дополнительным барьером выступает тот факт, что на сегодня не вполне ясно, какие технологии и форматы наилучшим образом подойдут конкретной возрастной группе учащихся.

Отдельным трудностью является ограниченность кооперативных и совместных форм обучения, что особенно актуально для практических занятий. Согласно исследованиям совместной учебной деятельности процесс мышления и усвоения знаний более эффективен в том случае, если решение задачи осуществляется не индивидуально, а предполагает коллективные усилия. Трудности, связанные с дистанционным обучением, возникают и у самих обучающихся, в особенности у тех, кто не обладает достаточным уровнем внутренней мотивации и нуждаются в постоянном внешнем контроле, который в настоящее время ослаблен. Впоследствии это может привести к существенному отставанию от учебной программы уязвимых групп учащихся, В

связи с кризисной ситуацией многие школьники испытывают также эмоциональные трудности, на работу с которыми также необходимо выделять ресурсы [3].

Важной проблемой, отмечаемой ОЭСР [3], является последствия интенсивного онлайн-обучения для здоровья учащихся, которые теперь больше времени проводят перед экранами мониторов, в связи с чем рекомендуется совмещать цифровую деятельность с деятельностью без гаджетов. Онлайн-уроки могут быть сокращены и объединены с нецифровой образовательной деятельностью.

Но, несмотря на очевидные негативные последствия пандемии, она тем не менее дала ряд возможностей и понимание того, что в современном непредсказуемом мире крайне необходимо преодолеть цифровой разрыв и привить навыки сопротивления различным угрозам от стихийных бедствий до насилия. Преодоление цифрового разрыва сможет обеспечить устойчивость в самом важном секторе человеческого развития – образовании.

В предыдущие годы новаторы в сфере образования экспериментировали с обучением в цифровых классах по всему миру, однако этот процесс был довольно медленным и фрагментарным. Большинство учителей и учеников испытывали значительные сложности с обучением в новом формате. Очевидным образом кризисная ситуация ускорила процесс апробации и адаптации онлайн-обучения в подавляющем большинстве стран.

ЛИТЕРАТУРА

1 Ариян М. А., Шамов А. Н. Основы общей методики преподавания иностранных языков: теоретические и практические аспекты [Электронный ресурс]. Учебное пособие. – М.: ФЛИНТА, 2017. – 222 с.

2 Пассов Е. И. Урок иностранного языка. – Ростов н/Д: Феникс: Глосса – Пресс, 2010. – 640 с.

3 Украинец И. А. Проблемы преподавания иностранного языка в профессиональной деятельности в период пандемии / И. А. Украинец // Язык и текст. – Том 7. – № 4. – 2020. С. 61–70.

7.14 Психология ғылымының даму мәселелері 7.14 Проблемы развития психологической науки

СУБЪЕКТИВНОЕ ОЩУЩЕНИЕ ОДИНОЧЕСТВА КАК ФАКТОР СУИЦИДАЛЬНОГО РИСКА

АБЫЛГАЗИН А. Б.
магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
КСЕМБАЕВА С. К.
к.п.н. доцент, профессор, г. Павлодар

Проблема связанная с вопросами суицида и суицидального поведения изучалось с античных времен и продолжается изучение данных феноменов. Такие области наук как психология, социология, философия и биология провели множества исследований и размышлении о причинах, факторах и условиях возникновения такого рода аутодеструктивного поведения как суицид. В исследовании всемирной организации здравоохранения(ВОЗ) выделяются такие причины суицидального поведения, как: семейные конфликты, одиночество, потеря близкого человека, буллинг, деструктивная зависимость, психоневрологические отклонения и психопатологии [1].

Люди испытывают одиночества в различных ситуациях и временах своей жизни. Вне зависимости от наших желаний, замена социальных связей является необходимой мерой для совершенствования человеческих способностей. Некоторые люди переживают одиночество более стабильно, заменяя потерянную социальную связь, однако в тех случаях, когда кризисная ситуация произошла и последствием явилось ощущения собственного одиночества, то в таких случаях возможность негативного последствия возрастают. Актуальности изучение проблемы одиночества является значительным не только в социальных науках при исследовании зависимости внешней среды на индивида и наоборот, но и для других областей наук, как психология, биология.

Тихонов Г.М. определяет одиночество как: «болезненное осознание внутренней отделенности от других людей и возникающая на этом основании тоска по человеческой связи и придающим жизни смысл отношениям» [3].

Одиночество в большинстве своих случаев является внутренним переживанием, при котором личностные особенности при

взаимодействий со средой создают условия изоляции. Так, находясь в окружении людей в наше время, не все люди считают себя частью социальной ячейки. Можно находиться в окружении родственников, друзей и незнакомых людей, но чувствовать себя одиноким в этом окружении. В первую очередь стоит обратить внимание на негативные последствия одиночества.

Отрицательные последствия одиночества, которые могут быть связаны с риском суицидального поведения:

1 Изменение в биологических показателях. В данном случае, эмоциональное и психическое состояние влияют на наши внутренние состояния. Например, одинокие люди, имеют низкий иммунитет, высокое давление, а также повышенный шанс развития болезни Альцгеймера и старческого слабоумия, тревожность и частую необоснованную усталость.

2 Ментальная нестабильность. Эмоциональная нестабильность при конфликтных условиях. Ярким примером может послужить эксперимент Яна Роббинса в 2008 году, в котором измерялись ментальные характеристики людей в состоянии одиночества.

3 Склонность к депрессии. одинокие люди в большинстве своем чувствуют себя менее счастливыми и удовлетворенными, они склонны к пессимизму и беспомощности. Долго находясь в изоляции, человек теряет социальные навыки, ему становится все сложнее поддерживать отношения с окружающими, что в последствии приводит к утрате способа получения эмоциональной помощи.

4 Повышенная склонность к аддикциям. В аддикции входит как химическая, так и не химическая зависимость. Для повышение своего уровня настроения, одинокие люди легче становятся зависимыми от каких-либо предметов, таких как: видеоигры, алкоголь, курение, азартные игры и т.д.

Одиночество - это проявление слабой приспособляемости личности, а причина его - феноменологическое несоответствие представлений индивида о собственном «Я». Общество влияет на человека, вынуждая его вести себя в соответствии с социально оправданными, ограничивающими свободу действия образцами. Из-за этого возникают противоречия между внутренним истинным «Я» индивида и его отношением к другим людям, что приводит к потере смысла существования.

В исследовании феномена суицида, одиночество определяется как состояние личности, при котором он ощущает себя изолированным от внешней среды вне зависимости от реальных

обстоятельств. Одиночество может являться промежуточным фактором аутодеструктивного поведения, так как при отсутствии социальных связей происходит утрата целостности со средой. В этом случае мы можем согласиться с мнением философа античных времен Аристотелем, который в своем труде «Политика» писал: «Человек по природе - животное общественное» [2].

Одиночество не всегда оценивается объективно со стороны личности. Находясь в окружении социума и контактируя с ним, личность находится в процессе коммуникативной связи, что не может приводить к объективному или реальному одиночеству. Однако, ощущение одиночества может находиться на уровне субъективных переживаний, что подталкивает на расширение вопроса одиночества и усложнение способов преодоления данного ощущения.

Субъективное ощущение одиночества это когнитивная оценка нынешнего положения индивидом, в котором он оценивает коммуникативную связь с внешней средой как недостаточную или же отсутствующую в пределах представления самого индивида.

Состояние и ощущение человека, находящегося в условиях реальной или мнимой коммуникативной изоляции от других людей, разрыва социальных связей, отсутствия значимого для него общения. Одиночество приводит к психическим расстройствам и девиантному поведению у лиц, имеющих предрасположенность при негативных условиях среды и генотипа. Так, данные исследования Бородины С.В. и Михалина А.С. свидетельствуют о высоком риске случаев самоубийств у лиц потерявших близких людей, употребляющих химические вещества при аддикции, малоимущих. Как пример: увеличение безработицы на 1% приводит к росту самоубийств в стране на 4.1% [3].

В психологии одиночество делится на три типа.

Диффузный тип. Данным типом одиночества отличаются отсутствием доверия в межличностных отношениях, также в них сочетаются амбивалентные личностные качества: сопротивление и приспособление в конфликтах; наличие всех уровней эмпатии. А также возбудимость, тревожность и эмотивность характера, коммуникативная направленность.

Отчуждающее одиночество. Данный тип проявляется в возбудимости, тревожности, низкой эмпатии, выраженной неспособностью к коллективной деятельности, мнительности и конформности (чаще, в зависимости от мнения других).

Диссоциированное одиночество. Выражается демонстративности характера, личной направленности, сочетании высокой и низкой эмпатии, эгоистичности и зависимости в социальной среде. Люди с таким видом одиночества крайне амбивалентны в своем поведении.

Стоит отметить, что сам фактор одиночества не является причиной, а лишь следствием утраты социальных контактов. Так, потеря одного из членов семьи будет считаться потерей социальных контактов, что может привести к субъективному ощущению одиночества и возникновение суицидальных мыслей на фоне утраты близкого человека. Из этого можно сделать вывод, что одиночество может являться риском суицидального поведения лишь при соблюдении определенных условий. Условия же находятся на уровне бифуркационного развития, при котором изменение какого-либо параметра первичной характеристики влияет на последующее изменение в хаотичном порядке. Так, в пример можно привести влияние близких отношений двух человек противоположного пола, при котором коммуникативный контакт происходит за счет одного человека на второго. При неожиданном разрыве близких отношений случается потеря социального контакта. В то же время последствием потери близкого человека может являться синдром утраты, при котором психическое, эмоциональное состояние человека могут отличаться от привычной нормы, что в последствии повлияет на когнитивное состояние и мировоззрение. При утрате близкого человека могут появиться аутодеструктивные поведения, в особенности возникновение химической аддикции. В данном примере влияние одного фактора утраты, мы видим, как меняются характеристики других аспектов жизни человека. Одиночество вызывает изоляцию, влияет на внутренний мир личности и вызывает появление острых эмоциональных реакций (тягостных переживаний, тревожности, депрессии, деперсонализации), изменение сознания и самосознания, индивидуальных и личностных особенностей человека. Изоляция от других людей является свидетельством разрыва социальных связей, отсутствия значимого для личности общения.

В заключении хотелось бы отметить, одиночество является весомым фактором риска суицидальной реакции на условие. У одиноких лиц остро проявляются проблемы в общении и установлению социальных контактов, что так же создает опору для будущих рисков аутодеструктивного поведения и суицидального

риска. Одиночество в негативной форме может вызвать депрессию, отчужденность, комплексы неполноценности, эмоциональные и психологические отклонения в зависимости от продолжительности такого состояния, что так же добавляет риск суицидального поведения и суицида. Одиночество напрямую влияет на образ жизни, который ведет человек. Чем больше человек лишает себя социальных контактов, живого общения, тем больше он погружается в чувство одиночества, и тем самым тяжелее ему будет выйти из этого состояния.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Предотвращение самоубийств. Глобальный императив [Электронный ресурс]./Официальный сайт ВОЗ. – Режим доступа: https://www.who.int/mental_health/suicide-prevention/world_suicide_report_russian.pdf
- 2 Политика [Текст]. / Аристотель ; [пер. с древнегреческого С. А. Жебелева, М. Л. Гаспарова]. - Москва : АСТ : Астрель, 2012. - 393, [2]. с.; 20 см.; ISBN 978-5-17-065681-3 (АСТ)
- 3 С. В. Бородин, А. С. Михлин Предупреждение самоубийств/ В кн.: Научные и организационные проблемы суицидологии. М., 1983 г с 27.
- 4 Тихонов Г. М. Феномен одиночества: теоретические и эмпирические аспекты: автореф. дис. . д-ра филос. наук. Нижний Новгород, 2006. 46 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖЫЛДАМ ОҚУ ДАҒДЫСЫ ОНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

ЖОЛДАСОВА А. М.
магистрант, Торайгыров университеті, Павлодар қ.

Мақалада оқушылардың жылдам оқу дағдысын қалыптастыру қажеттілігі және жылдам оқу дағдысы оқушылардың зияткерлік деңгейін дамытатын негіз ретінде қарастырылады.

Қазіргі қоғамда көптеген психологтар, педагогтар, нейропсихологияны насихаттап жүрген ғалымдар миды бұлшық етпен салыстырады. Ресейлік математик Григорий Перельман: «Егер қол мен аяқты жаттықтыру мүмкін болса, онда неге миды да жаттықтырмасқа?» деп салыстырмалы түрде мүмкін екенін айтқан.

Егер бұлшықет көлемін аздап ұлғайту және алғашқы нәтижені байқау үшін сіз спортзалда бірнеше ай жүгіріп, жаттығулар жасауыңыз керек, ал ми жасушалары бицепс жасушаларына қарағанда әлдеқайда белсенді және әсерге сезімтал екенін ескерсек, тезірек ойлана бастау үшін бірнеше жаттығуларды жасау жеткілікті. Алғашқы күннен бастап нәтиже көріне бастайды.

Интеллекттің өзін – жеке тұлғаның ақыл-ой қаблеті десек, тамыры таным, ұғыну, андау. Интеллектті дамыту, жылдам оқыту дағдысы, қарапайым танымдық қаблеттерді дамыту әдістері, қабылдау, есте сақтау, назарды шоғырландырудан бастап, стратегиялық ойлауды дамыту, қиялды дамыту ұғымдары бір-бірімен өте тығыз байланысып жатыр. Мысалы: қабылдау-танымдық процесс, кез-келген нәрсені тану арқылы іс-әрекет жалғасады. Одан әрі есте сақтау қызметінің маңызы басым, онсыз зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін одан әрі тиімді дамыту мүмкін емес; назар қою ерікті назар аудару, назар шоғырландыру процестерін дамытады. Осылай бір-бірімен тығыз байланысып жатады. Осы психикалық қаблеттерді жылдам оқуды меңгеру арқылы дамыта аламыз. Демек, жылдам оқу дегеніміз - диагональды оқу, сырғыта оқу, зигзак тәрізді оқу ғана емес, бұл оқуды сүйікті ісіне айналдыратын техника, зейін, жинақылық және есте сақтау жаттығулары бойынша балаларға арналған интеллектуалды жаттығулардың барлық жиынтығы.

Қазіргі адамдарда екі мәселе бар: қажет кезінде тапсырмаға назар аудармау және жұмыс аяқталған кезде сол жерден тоқтап демалып, қажет уақытында сол жерден жалғастыру. Бірі берілген тапсырмаға назарын шоғырландыра алмайды, ойы сан-саққа жүгіріп, қажетті нәтижеге жете алмайды. Бірі аяқталуы тиіс нәрседен алшақтап, аяқталған нәрсе туралы ойланбай, бар күш жігерін келесі жұмысқа бағыттай алмайды және бұл нәрселер көпшілік үшін қалыпты дағдыға, яғни әдетке айналып кеткен. Осы екі топтың ішінде кез-кезгеніміз болуымыз мүмкін. Себебі айналамыздағы барлық нәрсе телефондағы мессенджерлер, тәулік бойы ызындап келіп тұратын браузерлердегі ескертулер, әлеуметтік желілер мен жаңалықтар аландатады және біздің назарымызды өзіне аударады. Ақпарат көздерінің көптігіне қарамастан тапсырмаға назарды шоғырландыруға және миға толық жылдамдықта жұмыс істеуге мүмкіндік бере алады. Нәтижесінде біздің миымыз үлкен ауыртпалықты бастан кешіреді, бір мезетте бірнеше нәрсе туралы қатар ойлау және сол нәрсеге үнемі дайын болу үшін көп ойлануға

мәжбүр болады. Бірақ ойлау ешқашан толық қарқын ала алмайды. Ақырындап ойлану ұзақтығы арта бастайды, шаршай бастайды. Қазіргі ақпарат ағыны өте көп заманның оқушылары үшін мұндай жағдай өте тиімсіз. Сондықтан қазір зейіннің, есте сақтауды жоғарылатумен жұмыс істейтін және алаңдаушылықпен, кідіріспен күресетін әдістер кеңінен таралуда. Осы әдістермен қатар қиялды дамыту да қазір өте өзекті тақырып болып тұр.

Қиял-бұл бос қиял емес, өйткені қиял – дәл қазір біз көре алмайтын нәрсені елестету мүмкіндігі. Біздің ойлау жылдамдығымыз қиялымыздың қаншалықты дамығанына тікелей байланысты деген тұжырымды эйдетика мектептері жиі еске салады. Қазіргі балалардың теледидардан түрлі-түсті дайын бейнелерді сәби кезден көруі олардың қиялының еркін дамуына кедергісін келтіріп жүр. Шамамен кез-келген мектеп жасындағы әрбір оқушыда да осы мәселелер бар және осы мәселелердің себебінен олар қажетті нәрсені есінде сақтап, бағдарламаға сай ақпаратты игеріп кете алмайды. Көптеген шетелдік жылдам оқу, жадыны дамыту саласындағы авторларды оқып, сабақтарына қатысып, толық зерттей келе жоғарыда аталған мәселелердің барлығын балаларға жылдам оқу дағдысын қалыптастыру арқылы шешуге болады деген пікірге тоқтадым.

Жылдам оқу деген не? Тарихта жылдам оқығандар бар ма? Бұл сұраққа жауап алу бізге сенім ұялатып, әрекетке жетелейді. Жылдам оқу-бұл оқу жылдамдығын арттыра отырып, оны қабылдау, түсіну деңгейін кемітпей, оқылған ақпаратты жылдам есте сақтауға мүмкіндік беретін амалдар жиынтығы. Осы амалдар жиынтығын меңгерген адамда оқу дағдысы қалыптасады.

Тарихта А. Гитлердің, Н.Бонопарттың, М.Горькийдің жылдам оқу дағдылары болғаны жайлы деректер бар. Вернер Мазер «Адольф Гитлер» кітабында: «Бос уақытында ол брошюраларда, трактаттарда, кітапшаларда және кітаптарда білімге деген шөлді басатын саяси және ғылыми-техникалық әдебиеттерді мұқият жұтып қояды. Бірінші кітаптарды соңынан бастап парақтап, оларды оқуға тұрарлық па екенін тексерді. Ол тек дәлелдемелер ретінде дайын болуы керек деп ойлаған фактілерді хабарлаған кезде ғана басылымдарды қарқынды түрде зерттеді. Күн сайын, таңертең ерте ме, кеш пе, мен бір маңызды кітаппен жұмыс істеді. Гитлер жан-жақты оқыған жоқ, бірақ ешқашан құлшыныссыз да оқыған емес.» -деп жазған.

Максим Горькийдің шәкірті А.С.Новиковтың естелігінде «Алексей Максимович алғашқы журналды ала отырып, оны ашып, оқып немесе қарай бастады: Горький оқымады, бірақ, парактарды

жоғарыдан төмен, тігінен қарап отырды. Горький бірінші журналды аяқтағаннан кейін, екіншісімен жұмыс істеуге кірісті және бәрі біріншідегідей қайталанды: ол парақты жоғарыдан төменге қарай бір қадам жасағандай ашты, оған бір минуттан аз уақыт көз тастап, төмен түсіп, соңғы бетке жеткенше қайта-қайта ... Мен журналды бір шетте қойып, тағы бірін алдым.» - деп келтіреді [2,18-19 бб.]. Тек жылдам оқудың өзін алып қарастырып көрелік. Жылдам оқуға деген қажеттілік қалай туындады? Оны қалай меңгеруге болады?

Біріншіден, біз ақпарат ағыны сел тәрізді, жыл сайын кем дегенде жылына 2-3 есе көбейетін заманда өмір сүреміз. Ақпаратпен сауатты жұмыс істей білу, сүзгіден өткізе білу ең үлкен жетістік.

Екіншіден, мектеп оқушыларының өмірі қарбаласқа толы, жүктемесі молдығына қарамастан, түрлі спорт, қолөнер, вокал, домбыра деген сияқты заман талабына сай, қызықты үйірмелері бар аптаның жеті күнінде де оқуға итермелейді, өйткені бала кезінде адам өзінің білім базасын қалыптастырады. Көп жағдайда оқушының ақпаратты қаншалықты нәтижелі игергеніне оның болашағы байланысты болады. Себебі оқушы меңгерген ақпаратына сай немесе қай саланың ақпаратын нақты түсініп, қызығатынына сай мамандықты тандап жатады. Көптеген оқушылар үй жұмыстарына күніне бірнеше сағатқа дейін уақыт жұмсауға мәжбүр екенін ескере отырып, жылдам оқу техникасын игеру оқуда жақсы көмекші болады. Жылдам оқу дағдысын игергендер сабақтарын тез орындап бос уақыттарын басқа нәрселерге жұмсай алады, үй тапсырмасын орындауға уақыты жетпей орташа болып жүрген балалардың да оқу үлгерімі жақсара бастайды.

Үшіншіден, қазіргі заманның балалары кітапқұмар емес, тіпті оқымайтын да бөлігі бар. Ол ата-ана үшін де, балалардың болашағы үшін пайдалы нәрсе емес. Ата-аналар қанша кітап оқуды талап еткенімен, оның нәтижесі сол оқымайтын бала болып қалатыны сөзсіз. Қазіргі интернетпен теледидардан түрлі креативке толы бейнелерден балаларды алшақ ұстау қиын әрі солай берілетін ақпараттар күн сайын артуда. Ал ақпаратты дайын бейне ретінде алуы мидың оқу кезінде пайда болатын мүмкіндіктерін, оқу кезінде қалыптасатын қызметтерін жояды. 2020 жылы әлемдік COVID-19 індетінің таралуымен байланысты басталған қашықтықтан оқу кезінде ақпаратты бейне түрінде қабылдаушылардың саны артты. Енді бұл кітап оқудан қарағанда ақпаратты тек бейне түрінде алғысы келетіндердің саны артатынын көрсетеді. Ал жылдам оқу дағдысын меңгерген балалар жиі кітап оқуды әдетке айналдырады.

Жылдам оқуға не кедергі? Неге кез-келген бала жылдам оқып кете бермейді?

Жылдам оқу саласының мамандарының зерттеуінше кез-келген оқушының жылдам оқып кетуіне негізгі 5 кедергі бар.

Оқу кезінде назарды қоя алмау [4,15-б.].

Оқу кезінде дыбыстап айту

Көздің көру аумағының кіші болуы [3,11-б.].

Оқып кеткен жерге қайта-қайта оралу

Жылдам оқудың әдіс-тәсілдерін меңгермеу

Осы бес түрлі нәрсені толық түсінсек, ары қарай жылдам оқу өте жеңіл. Жылдам оқу тек қана тұрақты, күнделікті жүйелі жаттығумен 30 күн ішінде айтарлықтай нәтижесін беретін дағды. Назарды тек қана бір нәрсеге қою үшін назарды арттыратын жаттығулар тізімі өте көп. Олар екі қолмен сурет салу, суреттерден айырмашылықты табу, лабиринттер, ребустар шешу.

Адамдар ең тез сөйледі дегеннің өзінде минутына 200-350 сөз ғана айта алады. Егер дыбыстап немесе күбірлеп оқу кезінде де оқу жылдамдығы 200-350 сөзден аспайды деген сөз. Одан бөлек біздің ақпаратты қабылдау ерекшелігімізге сай көзбен көріп, көргенді миға жіберуге болады немесе көріп, оны айтып, оны құлақпен есту арқылы миға жіберуге болады. Екіншісі жасау керек іс-әрекеттерінің өзінен-ақ ұзақ уақытты талап ететіні белгілі. Көзбен көріп, оны миға тікелей жіберуді үйренген оқушы А4 форматындағы парақтағы ақпаратты 2-3 секундтың ішінде қабылдай алады.

Бір адамда көзі бір мезгілде 4 әріпті ғана көрсе, біреулер бір азат жолды, біреулер түгел парақты көре алады. Көздің көру аймағын да күнделікті жаттығу жасау арқылы 4 әріпті көретін күйден түгел парақты көретін күйге жеткізуге болады. Жаттығу өте оңай болғанымен, жүйелі түрде тұрақты жасауды талап етеді [1,16-б.].

1-сыныптан кейін оқу әдістерін үйренбеген оқушылардың барлығы оқу кезінде артқа орала береді. Бастауыш сыныпта қате оқып, оны жөндеу үшін артқа оралатын болса, өсе келе ол автоматты түрде жасалатын әдетке айналады. Егер сіз артқа оралмаймын деген мақсатта аңдып отырмасаңыз, ми автоматты түрде артқа оралғысы келіп тұрады. Бұл әдеттен де құтылуға болады. Кез-келген оқушы жақтаумен оқу, сырғыта оқу деген сияқты жаттығуларды жасап, артқа оралмауды да үйрене алады.

Бесінші ең маңызды, нәтижеге жеткенімізді нақты байқайтын кезең – жылдам оқудың әдістерін меңгеру. Бұл кезеңде мәтінді саралау, сұрыптау, есте сақтау деген сияқты күрделі жаттығулар жасалады.

Осы бес кедергімен күресуді меңгерген кез-келген оқушыда жылдам оқу дағдысы қалыптасады. Жылдам оқуды дамытудың көптеген әдістері тұтастай алғанда тұлғаның үйлесімді дамуының құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Оларға жад пен зейінді дамыту тәжірибесін қосу арқылы сіз күнделікті миыңызды дамытасыз. Таратып айтсақ, кітап оқуға деген қызығушылығы артып, ой-өрісі кеңейіп, логикалық ойлау қаблеті, тез ойлану, саралау, сұрыптау, салыстыру, талдау, есте сақтау, оны өмірге қолдану, жүйелі ойлау, ойын анық жеткізу қаблеттері ашылып, сөздік қоры артып, оқу кезінде ойын басқарып, назарды мақсатты түрде қоя алады. Аталған қаблеттер, дағдылар оқушының зияткерлік дамуының қысқа мерзімде жан-жақты дамып, зияткерлік деңгейін еш қиындықсыз дамыта алатын мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1 Ахмадуллин Ш. Скорочтение для детей: как научить ребенка правильно читать и понимать прочитанное/ Ш. Ахмадуллин. – М.: Билингва, 2015 – 160с.

2 Андреев О. А. Техника быстрого чтения. Самоучитель – М.: АСТ 2009-319с.

3 Абдулова Г. Скорочтение для детей. Как читать быстрее, запоминать и понимать больше? – М.: Издательство АСТ, 2017 – 112с.

4 Палагин П. Скорочтение на практике. Как читать быстро и хорошо запоминать прочитанное. – «Манн, Иванов и Фербер» 2015 – 141 с.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ РЕФЛЕКСИЯСЫН ДАМУҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ

КАЖИКЕНОВА Г. М.

аға оқытушы, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ЕЩАНОВА А. Т.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Кәсіби маман ретінде адамның құзыреттілігінің кең шеңберіне қойылатын қазіргі қоғамның талаптары адамдарға олардың кәсіби білімінің (өзін-өзі білім алуының) және кәсіби қалыптасуының тиімділігін арттыруда психологиялық көмекті ұйымдастыру және жүзеге асыру, олардың өмірлік іс-әрекеттің өзіндік субъективті стратегиясын құру қажеттілігін түсінуге әкеледі.

Білім алушыларға психологиялық көмек ЖОО-ның психологиялық қызметі шеңберінде ұсынылуы мүмкін. Қазіргі уақытта психологиялық қызметтер адам өмірінің әртүрлі салаларында дамуда. Жалпы білім беру саласындағы психологиялық қызметтің әлеуеті ең көп тартылған. Өкінішке орай, мектептің психологиялық қызметінен айырмашылығы, ЖОО кәсіби білім беру кеңістігінің дамыған психологиялық қолдауына ие емес.

ЖОО-н психологиялық қызметінің дамуы жоғары білімнің келесідей маңызды мақсатты бағыттарын жүзеге асыру тұрғысынан өте перспективалы болып табылады:

а) әр түрлі кезеңдер мен олардың кәсіби дамуының фазаларында мамандарды даярлау сапасын арттыру;

б) білім беру процесіне қатысушылардың өзара әрекеттесу тиімділігін арттыру;

в) білім алушылардың тұлғалық және кәсіби маңызды сапаларын, оның ішінде рефлексиялық құзыреттіліктерін дамытуда университеттің білім беру мүмкіндіктерін кеңейту [18, 19].

ЖОО психологиялық қызметін құру және дамыту қажеттігі туралы идеялар кәсіби даму психологиясы бойынша бірқатар монографиялық еңбектерде, жоғары оқу орындарында білім беру сапасын арттыру мәселелеріне арналған әртүрлі ғылыми-практикалық конференциялардың материалдарында (Н. В. Володки, А. В. Карпов Н. В., Лукьянченко, Л. В. Меншикова және т.б.). Дегенмен, көп жағдайда авторлар мектеп психологының профильді және бейіндік оқыту кезеңіндегі функционалдық міндеттеріне ұқсас практикалық психолог жұмысының жалпы мақсаттарын, міндеттерін, негізгі бағыттарын, мазмұны мен әдістерін ғана көрсетеді.

Сонымен қатар, дамудың өзгерген әлеуметтік жағдайы, жоғары білім беруді жаңғырту және білім беру стратегияларының өзгеруі жағдайында университеттің психологиялық қызметі білім алушыларға көрсетілетін психологиялық көмектің мазмұны мен бағытының жаңартылған әдістемелік және теориялық негіздемесіне ие болуы керек. студенттер кәсіби даярлығының әртүрлі кезеңдерінде. Кәсіптік білім беру практикалық психологының жұмысының басым мақсаттары, міндеттері, бағыттары мен технологиялары білім алушыларды кәсіби білім беру қызметінің белсенді, шығармашылық, өзін-өзі дамытатын және өзін-өзі жетілдіретін субъектілері ретінде сапалы даярлаудың жалпы мақсаттарына сәйкес келуі керек.

ЖОО-да білім алушыларда психологиялық қолдау көрсету толыққанды кәсіби даму үшін жағдай жасауды, дер кезінде көмек

пен қолдау көрсетуді, қажет болған жағдайда олардың тұлғалық және кәсіби дамуын (өзін-өзі дамыту) түзетуді қамтиды. Психологиялық қолдауды ұйымдастырудың ең маңызды қағидасы білім беру субъектісінің өзінің кәсіби даму жолдары туралы шешім қабылдау және олардың салдары үшін жауапты болу құқығын тану болып табылады. Бұл талаптар жоғары дәрежеде оқытудың (білім берудің) пәндік-бағдарлы моделі негізінде университеттің психологиялық қызметінің құрылысына сәйкес келеді. Жалпы білім алушыларға психологиялық қолдау көрсетуді мұндай ұйымдастыру рефлексиялық білім беру ортасын дамытуға және кәсіби білім беру процесін рефлексивті басқару идеяларын жүзеге асыруға ықпал етеді.

Болашақ мамандарды әлеуметтік-психологиялық қолдаудың тиімділігі студенттерге кәсіби білім беру мен дамытудың тұтас кешенді бағдарламасы болған жағдайда мүмкін болады. Мұндай бағдарламаны жасау кезінде келесі принциптерді ескеру қажет:

- жеке тұлғаның өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі анықтау және өзін-өзі дамытудағы қажеттіліктерін ескеру;

- оқушының жеке басының, өзін-өзі бағалауының басымдылығын тану;

- психологиялық қамтамасыз ету технологияларын тұлға және қызмет субъектісі ретінде тұлғаның кәсіби дамуының заңдылықтарымен салыстыру.

Білім алушылардың кәсіби дамуын психологиялық қолдаудың тұлғалық-бағдарлы моделі педагогтер мен білім алушылардың өзара әрекеттесуінің дәстүрлі пәндік-объектілік моделі негізінде құрылған кәсіби білім беру сапасын бақылау мен бағалаудың кемшіліктерінің орнын толтыра алады. Кәсіптік білім берудің әрбір кезеңінде (нұсқалар, бейімдеу, күшейту және сәйкестендіру), сондай-ақ кәсіптік оқыту кезеңінде білім алушылардың жастық және кәсіптік дағдарыстар кезеңдерінде (жастар дағдарысы, 1, 3 және 5-ші курс дағдарыстары), білім алушылардың кәсіби дамуын психологиялық қолдау қызметі тиісті міндеттерді шешуі керек.

Сонымен, білім беру және кәсіптік қызмет субъектілері ретінде студенттерді оқыту мен тәрбиелеудегі пәндік-ақпараттық көзқарастан тұлғалық-бағдарлы көзқарасқа көшу жағдайында университеттің психологиялық қызметінің мамандары шешуге тиісті міндеттер қатарында олардың білім беру және білім беру ұйымдарының психологиялық мәселелерін қамтуы тиіс, сонымен қатар, әлеуметтік және кәсіби өзіндік санасын, әлемге және өзіне деген оң көзқарасын дамыту, кәсіби маңызды және метакәсіби

қасиеттерді дамыту (тәуелсіздік, дербестік, өзіне сенімділік, өзіндік құзыреттілік, шығармашылық, рефлексиялық және т.б.), танымдық, тұлғаның мотивациялық-қажеттілік, реттеуші және коммуникативті сфералары. Бұл ретте рефлексия болашақ маманның жеке тұлғасы мен даралығын дамытудың тірегі және үйлестіруші факторы екенін есте ұстаған жөн.

ЖОО-да кәсіптік білім беру процесінде студенттердің рефлексивтілігін дамытуды психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету технологиясының мазмұны.

Бейімделу кезеңінде мектеп бітірген оқушылар (бірінші курс білім алушылары) кәсіптік оқу процесінің жағдайлары мен мазмұнына бейімделеді, жаңа әлеуметтік рөлді игереді, бір-бірімен және педагогтермен қарым-қатынас орнатады. Жетекші қызметі оқу-танымдық. Ол алдыңғысынан айтарлықтай ерекшеленеді. Бірақ, зерттеулер көрсеткендей, бірінші курс білім алушыларды бұл айырмашылықтардың мәнін түсінбей, мектептегі оқу-танымдық іс-әрекеттің әдістерін, тәсілдері мен дағдыларын қолданады, бұл университеттік білім берудің табысты болуына кедергі келтіреді (К. А. Абулханова-Славская, В. А. Барабаншиков және т.б.).

Психологиялық қолдау бірінші курс білім алушыларына жаңа өмір жағдайларына бейімделуге көмек көрсетуден тұрады.

Психологиялық қолдау технологияларына мыналар жатады:

- 1) оқу-танымдық іс-әрекетке дайындықты, оқу мотивтерін, құндылық бағдарларын, әлеуметтік-психологиялық қатынасты диагностикалау және өзін-өзі диагностикалау (жеткілікті ауқымды ақпаратты пайдалануды пайдаланатын «Өзін-өзі тану психологиясы» арнайы практикумының оқу бағдарламаларына енгізу арқылы рефлексиялық бағалауды, рефлексиялық бақылауды және рефлексиялық дағдыларды белсендіретін әдістер саны);

- 2) оқу дағдыларын дамытуға және олардың өмірін реттеуге көмектесу;

- 3) бірінші курс білім алушыларына өздігінен өмір сүрудің қиындықтарын жеңуге және топтастар және оқытушылармен жайлы қарым-қатынас орнатуға психологиялық қолдау көрсету;

- 4) таңдаған мамандығынан көңілі қалған бірінші курс Білім алушыларына кеңес беру;

- 5) мамандықты ымырасыз таңдау жағдайында кәсіби өзін-өзі анықтауды түзету. Бұл кезеңді сәтті аяқтаудың психологиялық критерийлері: оқу-танымдық ортаға бейімделу, тұлғаның өзін-өзі анықтауы, рефлексиялық сана, өмірдің жаңа стилін дамыту.

Қарқындау кезеңінде (2 және 3 жас) тыңдаушылардың жалпы және арнайы қабілеттері, интеллектісі, эмоционалдық және ерікті реттелуі, олардың тұлғалық және кәсіби дамуына жауапкершілігі, дербестігі дамиды. Жетекші қызметі – ғылыми және білім беру. Бұл кезең салыстырмалы түрде қауіпсіз. Білім алушылар 3 курсты өздерінің кәсіби білімі мен дамуының «алтын ортасы» ретінде оптимистік тұрғыдан қабылдайды.

Психологиялық қолдау жеке және интеллектуалды даму диагностикасын жалғастыруды, ғылыми, тұлғалық және кәсіби өзін-өзі анықтауға көмек көрсетуді, құрдастарымен және педагогтермен қарым-қатынас мәселелерін, сондай-ақ жыныстық қатынас мәселелерін шешуде қолдау көрсетуді қамтиды.

Психологиялық қолдау технологияларына мыналар жатады:

а) даму диагностикасы (оның психологиялық мүмкіндіктерін анықтайтын тұлғалық қасиеттерді анықтау және осы негізде оны жетілдірудің ең өнімді жолын таңдау; бұл рефлексиялық талдауды, рефлексиялық бақылауды, рефлексиялық жоспарлауды және жалпы білім алушының болашақ маман ретінде рефлексиялық мәдениетін дамытуды қамтиды);

б) психологиялық кеңес беру;

в) жеке және интеллектуалдық профильді түзету. Білім алушының қалыптасуының осы кезеңінің өнімділігінің психологиялық критерийлері мыналар болып табылады: интенсивті тұлғалық және интеллектуалды даму, рефлексиялық қабілеттердің жалпы дамуы, интеллектуалдық, коммуникативті, ынтымақтастық және тұлғалық рефлексияны дамыту, өзіндік бейнені түзету, әлеуметтік сәйкестік, өзін-өзі тәрбиелеу, оптимистік әлеуметтік ұстаным;

г) сәйкестендіру кезеңінде – ЖОО-да кәсіптік білім берудің қорытынды кезеңі (4–5 курс) – таңдаған мамандығы бойынша болашақ практикалық іс-әрекетке дайындық, кәсіби тұлғаны қалыптастыру үлкен маңызға ие. Материалдық және отбасылық жағдаймен, жұмысқа орналасумен байланысты жаңа, барған сайын өзекті құндылықтар пайда болды. Ерлі-зайыптылардың қалыптасуына, болашақ өмірінің пайда болуына байланысты тұлғааралық байланыстар саны азаюда. Білім алушы топтардың біртіндеп ыдырауы байқалады.

Бұл кезеңді сәтті аяқтаудың психологиялық критерийлері: өзін болашақ мамандығымен сәйкестендіру; дербес кәсіби іс-әрекетке дайындығын қалыптастыру; өзін-өзі таныстыру қабілеті. Өзін көрсете білу (жұмысқа өтініш беру және кәсіби топқа қосылу кезінде жақсы

әсер қалдыру қабілеті ретінде) жоғары өзін-өзі бағалаумен, өзіне сенімділікпен, жеке бақылау сезімімен, дамыған рефлексивтілікпен және төмен әлеуметтік аландаушылықпен байланысты.

Психологиялық қолдау көрсету процесінде білім алушыларда қалыптасатын тұлғалық және кәсіби маңызды қасиеттер (интеллектуалдық, коммуникативтік, ынтымақтастық және жеке рефлексия және т.б.), сонымен қатар рефлексиялық қабілеттер (өзін-өзі бағалау, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі реттеу және өзін-өзі түзету) дербес кәсіби қызмет кезеңінде олардың табысты кәсіби бейімделуіне ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Анисимов О. С. Субъектная рефлексия в игромоделировании и ее понятийное обеспечение. – М., 2012. – 382 с.

2 Богин В. Г. Обучение рефлексии как способ формирования творческой личности // Современная дидактика: теория – практике / под ред. И. Я. Лернера, И. К. Журавлева. – М., 1993. – 176 с.

3 Вульффов Б. З. Рефлексия: учить, управляя // Мир образования. – 1997. – № 1. – С. 63–64.

4 Дюков В. М., Пьянкова, Г. С. Роль рефлексивнодеятельностной педагогики в разработке эффективных путей, средств и возможностей возрождения творческого потенциала образовательной системы // Образовательная политика. – 2012. – № 4. – С. 79–87.

5 Мынбаева А. К., Тихомирова В. Т., Вишневская А. В. Развитие интеллектуальных способностей студентов университета как фактор повышения интеллектуального потенциала Казахстана. – Алматы: Казак университеті, 2015. – 190 с.

6 Нурғалиева М. Е., Жұматаева Е. Жоғары оқу орнының студенттердің өздік жұмыстарын ұйымдастыру шарттары // Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршы журналы. – 2017. – № 4(56). – С. 97–102.

MANIPULATIVE ACTION TECHNOLOGY ON PERSONALITY

KADYR E. S.

undergraduate student, MPS-12p group, Toraighyrov University, Pavlodar

KUDYSHEVA A. A.

professor, Department of Personal development and education,
Toraighyrov University, Pavlodar

In the modern world, the problem of manipulative influences on humans becomes more urgent. A responsible approach is required to the formation of protective mechanisms against all kinds of manipulations on a person. Media, Internet space, television and much more act as means of manipulation.

The media have become the main tool for disseminating messages affecting public consciousness. Although, of course, the old tools continued to be used, nevertheless they were also strengthened by the participation of the mass press.

To, which did not fall into the channels of mass communication, nowadays has almost no impact on the development of society. Information communication is, carried out by someone and for someone, or something. All that happens in the framework of information communication is somehow connected with, the achievement of some goals by individuals or social groups. The sequence of interactions could be represented in the form of successive phases, each of which is, based on the state of information and the nature of the implementation of relations.

The first at this stage, there is contact with the basic fact that appears in the process of human activity - a necessary condition for the start of information communication.

The 2-nd phase (Producing). At this stage, the producing information gives the received information acting as content, some form of sign, thereby creating a message. At the same stage, all procedures related to the ordering of information and the formation of information arrays for subsequent transmission should be, attributed.

The 3-rd phase (Transmission). The transmitting and consuming are, indicated only by the corresponding potency, which is, updated at this stage - the transfer phase. Information is, transmitted here using the appropriate hardware system.

The 4-th phase (Consumption). This phase is a very complex process that is, characterized by the active inclusion of psychological

mechanisms. Only in the consumption phase do changes in the system of settings and value orientations begin.

The 5-th phase (Post phase). The use of information by individuals and groups of people can hardly be, seen as a process that always takes place in explicit form. The impact of information on the consciousness of an object can occur not only once, instantly, but also have a temporary length. Information, therefore, can continue to affect the psyche for a long time, regardless of whether this process is recognized or not.

The audience is a prerequisite for the functioning of the media; without it the entire existence of the mass media loses all meaning. The audience is understood as a set of individuals, characterized by heterogeneity, anonymity. The audience is individuals included in the network of real social relations and connections. Through mass communication, the audience maintains relations not only within its social group, but also with the wider social environment.

The difference in technical equipment between the press and television is that they are based on different attitudes towards the audience. If the press is mainly tuned to the semantic wave of audience perception, then television uses its visual potential. The concepts distinguishing the Television from the press is mainly due to their difference in technical features; however, the main ones, say, the density of information exchange and the effect of complicity. Meaning that politicians abuse the opportunities given by the Television via fabrication of facts (direct lies). Both politicians and figures of the modern press often say that the press does not use direct lies - it is both expensive and dangerous. In various versions, such an aphorism is, repeated: «What is the point of lying if you can achieve the same result by carefully dosing the truth?» Manipulative semantics of changing the meaning of words and concepts. A kind of lie in the press is the «construction» of a message from fragments of a statement or video order. In this case, the context changes, and a completely different meaning is created from the same words. Individual «grits» of the message seem to be no lie, but the whole thing that the reporter or editor blinded from them may have nothing to do with reality. Today, politicians and the press are constantly changing the meaning of words and the rules of the game depending on the situation. Political euphemisms that mask the true meaning of phenomena are created using terms. These are special words that have an exact meaning, and the audience is sharply divided into those who know the exact meaning of the term and those who do not know. Nevertheless, the main thing is that the terms have a magical effect on consciousness, bearing the imprint of the authority of science.

How to avoid manipulation

Most people often think that they are protected from external manipulative influences. Nonetheless, how wrong they are! Manipulation has become part of our daily routine. There are many video lessons, courses, master classes, online lectures containing many ways to counteract manipulative effects. On the basis of these, we have selected some recommendations on this topic.

1 Stay watchful. Many manipulations are carried out precisely at a time when a person is less vigilant. Therefore, if you do not want to be manipulated and used for your own purposes, try to be clearly focused on your thoughts.

2 Constant critical thinking. The basis of this recommendation is critical thinking. A vigilant person will always be critical in all situations. Adequate sober-cold thinking plays a very important role.

The experimental studies that we conducted are based on questionnaires conducted in google form, where we checked the awareness of our citizens about various kinds of influences on the psychological components of a person.

In our time, the vast majority of people are aware of manipulative influences, even if they do not know that they are aware, it works on a reflexive level, a method of self-preservation. Below is a diagram based on our experimental questionnaire that we conducted among the students:

Diagram 1

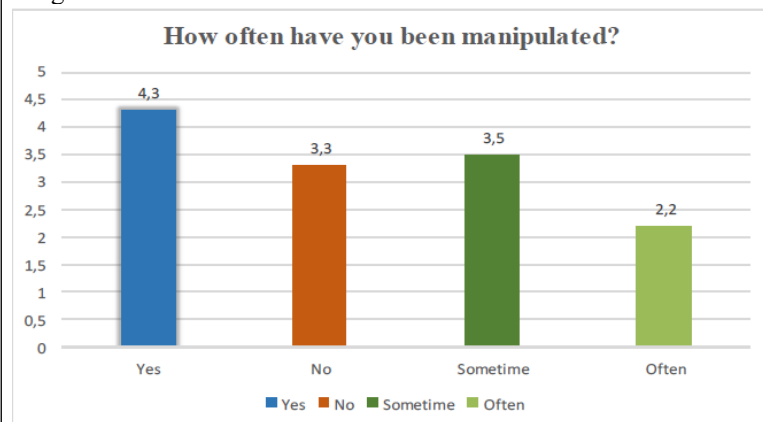

Diagram 2

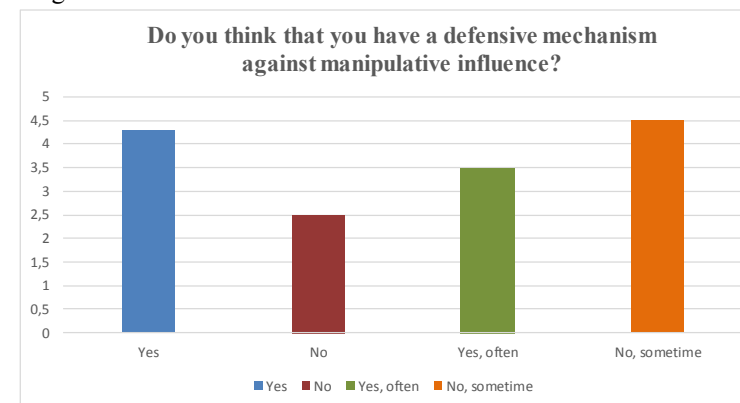
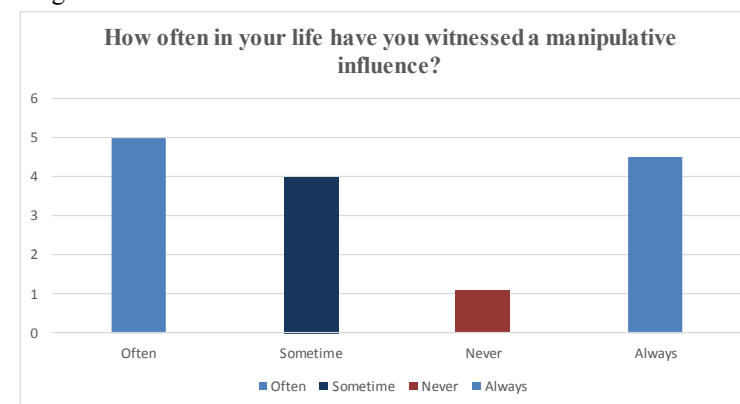

Diagram 3

The results of our «manipulative impact» chart show that a large number of people experience manipulative impact in their daily lives. It should be emphasized that the survey did not solve the issue of avoiding manipulative influences that affect us. Having conducted experimental work that showed us the awareness of citizens about manipulative effects, we found out how often people are exposed to these effects and in the future we developed mechanisms for protecting against manipulative effects.

REFERENCES

- 1 Васильева С. П. Методы и приемы языкового манипулирования сознанием, 2016
- 2 Гостев А. А. Глобальная психоманипуляция. Психологические и духовно-нравственные аспекты. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2017. - 467 с.
- 3 Дзялошинский И. М. Манипулятивные технологии в СМИ. Учебно-методическое пособие – М., 2006.
- 4 Максименкова Л. И. Психолого-педагогическое сопровождение детей и подростков, находящихся в кризисной ситуации. Учебно-методическое пособие – Псков: Псковский государственный университет, 2013. - 400 с.
- 5 Непряхин Н. Я манипулирую тобой. Методы противодействия скрытому влиянию. Издательство: Альпина Паблишер, 2019. - 376с.
- 6 Соловьева Ю. А., Дворячников Н. Психологические механизмы манипуляции поведением потребителя. Электронный журнал «Психология и право», 2011, № 1.
- 7 Сур Е. И. Манипуляция: Понятие, основные признаки и структура // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2012. – № 3. – С. 71-75.
- 8 Чалый В. В. Проблемы исследования речевой манипуляции в художественной прозе А. П. Чехова, 2008 Филология. Искусствоведение. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2008, № 6, с. 234–239.

СЕМЕЙНЫЙ КРИЗИС КАК ФАКТОР ЖИЗНЕННОГО ЦИКЛА СЕМЬИ

КИСЕЛЁВА К. В.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

НУРГАЛИЕВА М. Е.

PhD, ассоц. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

У всех людей есть представление о том, что называется семьей – и у тех, кто наслаждался ее заботой, и у тех, которые были ее лишены по разным причинам (сиротство, развод). Семья – это самые близкие люди, которые готовы принять своего ребенка любым. Из семьи формируется общество, государство. Поэтому очень важно воспитать достойно своих детей. Но какой бы любящей и заботливой

не была семья, и она может переживать тяжелые моменты. Этими моментами являются семейные кризисы.

Семейные кризисы – это психологические трудности, встречающиеся в семьях на разных этапах ее жизненного цикла. В зависимости от того как семья разрешит кризис выделяют две линии ее развития в будущем:

1 Деструктивная, которая ведет к нарушению семейных отношений, а также содержит в себе опасность для дальнейшего существования семьи.

2 Конструктивная, она содержит в себе допустимость перехода семьи на новый уровень ее функционирования.

Так, семейный кризис имеет два пути своего разрешения. Если в первом случае все может закончиться разводом, то во втором есть все шансы на дальнейшее существование семьи. И в этом варианте можно говорить, что кризис является фактором жизненного цикла семьи.

В психологии существует понятие «нормативный кризис», которое тесно связано с термином «жизненный цикл семьи». Это понятие впервые было использовано в 1948 году Э. Дювалль и Р. Хиллом на национальной общеамериканской конференции по семейной жизни, где ими был сделан доклад о динамике семейного взаимодействия [1].

Семья рассматривалась авторами как динамическая система, на функционирование которой действуют два закона: закон гомеостаза и закон гетеростаза (развития). Согласно первому закону, каждая семья стремится сохранить свое актуальное состояние, остаться в данной точке развития. В соответствии со вторым законом – развития, каждая семейная система должна пройти свой жизненный цикл – некую последовательность смены стадий. Исходя из этого Э. Дювалль и Р. Хилл создали свою периодизацию, опираясь на идеи Э. Эриксона и других специалистов по психологии личности, которые рассматривали в качестве основы периодизации совокупность задач, специфичных для каждого периода развития.

Э. Дювалль использовал в качестве признака разграничения стадий факт наличия или отсутствия детей и их возраст. Так ими были выделены следующие стадии жизненного цикла семьи:

1 Формирующаяся семья (от создания – до 5 лет совместной жизни), детей еще нет.

2 Деторождающая семья, старшему ребенку до 3 лет.

3 Семья с детьми-дошкольниками, возраст старшего ребенка от 3 – до 6 лет.

4 Семья с детьми-школьниками, где старшему ребенку от 6 – до 13 лет.

5 Семья с детьми-подростками, самому старшему 13-21 год.

6 Семья, «отправляющая» детей в жизнь.

7 Супруги зрелого возраста.

8 Стареющая семья [1].

Так как данная периодизация имела свои недостатки, такие как громоздкость, невнимание к другим характеристикам брака, начали создаваться ее новые варианты. Появилось большое количество периодизаций семейного цикла – психологических, социологических, демографических и т. д. Основой им послужили не только различные теоретические соображения, но и результаты эмпирических исследований и консультативной практики.

Одной из известнейших периодизаций в отечественной психологии семьи является периодизация Э. К. Васильевой, выделившей пять стадий семейного цикла:

1 Зарождение семьи: с момента заключения брака до рождения первого ребенка.

2 Рождение и воспитание детей: продолжается вплоть до момента начала трудовой деятельности хотя бы одного ребенка.

3 Окончание выполнения семьей воспитательной функции: период с начала трудовой деятельности первого ребенка до того момента, когда на попечении родителей не остается ни одного из детей.

4 Совместное проживание родителей с детьми, хотя бы один из которых не имеет собственной семьи.

5 Супруги живут одни или с детьми, имеющими собственные семьи.

Периодизация Э. К. Васильевой похожа на периодизацию, предложенную Э. Дювалль, хотя автор и вводит в нее следующие признаки: наличие семьи у детей, начало трудовой деятельности ребенка, проживание ребенка совместно с родителями.

Первое подробное описание жизненного цикла семьи в рамках системного подхода появилось в книге Дж. Хейли (1973) «Необычная психотерапия». Автор отметил наличие того факта, что симптомы кризиса чаще возникают в точках перехода от одного этапа к другому. Во время такого переходного периода перед членами семьи встают новые задачи, которые требуют перестройки

их взаимоотношений. И для того, чтобы перейти на новую ступень своего развития, семье необходимо совершить изменения в своей структурной организации и адаптироваться к текущей ситуации, выработав свой новый образ. Периоды стабилизации в точке перехода сменяются кризисными периодами, успешность прохождения которых влияет на функционирование семьи на новых этапах. Так как эти изменения, связаны с кризисами развития, в литературе они определяются как «нормативные». В такие моменты способы достижения целей, которые раньше использовались в семье, уже не могут быть эффективными при удовлетворении возникших у ее членов новых потребностей [2].

Поэтому каждый новый этап связан с изменением всех основных параметров структуры семьи. Однако многие семьи успешно разрешают эту ситуацию, перестраиваясь и адаптируясь к новым условиям. Этот процесс зачастую сопровождается личностным ростом членов семьи. Однако, если семье не удастся перестроиться, то решение задач последующего периода жизненного цикла семьи затрудняется, что может, в свою очередь, усугубить прохождение очередного нормативного кризиса. Исследования жизненного цикла семьи показали что в моменты нормативных стрессов семьи нередко возвращаются к ранним моделям функционирования (механизм «регрессии») либо останавливаются в своем развитии, фиксируясь на определенном этапе (механизм «фиксации»).

Рассматривая различные виды жизненного цикла семьи, можно выделить шесть стадий, встречающихся во всех периодизациях:

1 Добрачный период;

2 Заключение брака и образование новой семейной пары;

3 Семья с маленькими детьми;

4 Семья с детьми подросткового возраста;

5 Период приобретения детьми взрослого статуса и их отделения;

6 Период жизни после отделения детей.

Стадия 1. Добрачный период. Целью этой стадии является достижение человеком экономической и эмоциональной самостоятельности, а также принятие ответственности за свою судьбу. Задачи этой стадии заключаются в следующем:

- эмоциональная дифференциация «Я» от родительской семьи, приобретение личностью независимости;

- развитие способности любить и быть любимым, поиск партнера для заключения брака;

- становление профессионального «Я» и начало экономической независимости.

Стадия 2. Заключение брака, образование новой семейной пары. Цель стадии – формирование новой семейной системы. Задачи:

- создание и согласование общих семейных ценностей и семейного уклада;
- решение вопросов о главенствующей роли в семье;
- распределение ролей и обязанностей в семье, а также принятие ответственности за их выполнение;
- организация семейного бюджета;
- решение проблем с проживанием;
- организация семейного отдыха;
- брачно-семейная адаптация супругов;
- формирование семейного самосознания «Мы»;
- планирование будущего развития семьи и основных жизненных целей;
- установление отношений с родственниками со стороны обоих супругов.

Завершение медового месяца знаменует собой начало перестройки прежних отношений между супругами. В этот период происходит брачная адаптация. Брачная адаптация – это процесс постепенного приспособления супругов к совместной жизни на основе позитивных чувств любви, дружбы, уважения друг к другу.

Стадия 3. Семья с маленькими детьми (до подросткового возраста).

Цель – реализация функции воспитания детей, вхождение в семью новых членов. К задачам относятся:

- формирование супружеской и детско-родительских подсистем;
- формирование позиции «родитель»;
- выработка методов и стратегий воспитания, реализация их в жизни;
- установление новых семейных отношений.

С рождением ребенка перестраивается семейная система. Супруги примеряют на себя роль родителя. Формирование родительской позиции – кризисный процесс для обоих родителей, определяющий развитие детей в семье, характер детско-родительских отношений и развитие личности самих родителей. Роль родителя и воспитателя отличается от супружеской тем, что при формировании союза оба партнера вольны прекратить

супружеские отношения и развестись, в то время как родитель «пожизненная» роль, которую отменить невозможно.

Стадия 4. Семья с детьми подросткового возраста. Цель данной стадии – развитие семьи с учетом растущей независимости детей, а также забота о старшем поколении. Задачи следующие:

- изменение детско-родительских отношений, признание независимости и самостоятельности подростков;
- забота о старшем поколении (прародители);
- преодоление кризиса середины жизни, успешное завершение задач личностного и профессионального развития.

Основной психологической характеристикой семьи на данной стадии является значительное пересечение кризисных возрастных стадий каждого поколения семьи. Поколение прародителей сталкивается с необходимостью выхода на пенсию, среднее поколение супругов-родителей переосмысливают жизненный путь и подводят итоги жизни, младшее поколение (подростки) стремятся доказать свою взрослость.

Стадия 5. Семья со взрослыми детьми. Цель: формирование гибкой семейной системы с открытыми границами. Задачи заключаются в:

- реконструкции семейной системы как диады (социальная группа, состоящая из двух человек);
- формирование между родителями и детьми системы отношений по типу «взрослый – взрослый»;
- вхождение в состав семьи новых ее членов (невестка, зять, внуки);
- освоение новых системных ролей – бабушки и дедушки;
- принятие недееспособности и возможной смерти прародителей.

Стадия характеризуется завершением выполнения воспитательной функции, отделением взрослых детей, перестройкой семейной системы, в которой на передний план снова выходят супружеские отношения.

Стадия 6. Семья после отделения детей (стадия пожилого возраста и старости). Цель – перестройка системы семейных отношений в связи с возрастными изменениями. Задачи:

- сохранение прежних интересов и форм взаимодействия пожилых супругов;
- приобретение мудрости;
- переживание утраты супруга, близких друзей, ровесников;
- подведение итогов жизни, принятие неизбежности смерти.

Главная специфическая черта этой стадии – вхождение супругов в завершающий период онтогенетического развития – старение и старость.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что не все кризисы, касающиеся людей разрушают их привычный устоявшийся образ жизни. Многие кризисы помогают человеку понять и обрести себя. Так и семейные кризисы помогают супругам понять друг друга, увидеть как при сложной ситуации меняется поведение партнера. И уже после того, как супруги пройдут через это они поймут стоит ли им в дальнейшем быть семьей, сохранить брак, либо же стоит освободить друг друга, разведясь. Как сказал М. С্কюдери: «Вступающие в брак должны глядеть во все глаза до брака и держать их полузакрытыми – после». Суть его изречения проста, если применить его к семейным кризисам. До брака все кажется светлым и нет мыслей, что может пойти что-то не так, как задумано. Вступая в брак люди чувствуют навалившуюся на них ответственность за семью и когда наступает период кризиса, многие не выдерживают или просто боятся того, что будет в будущем. Но те семьи, которые преодолели этот период, чувствуют обретенную силу, они становятся дружнее, их внутрисемейные связи крепнут и в будущее они смотрят в одном направлении, с улыбкой ожидая следующую кризисную ситуацию, с которой они обязательно справятся вместе.

ЛИТЕРАТУРА

1 Олифинович Н. И., Зинкевич-Куземкина Т. А., Велента Т. Ф. Психология семейных кризисов. – СПб.: Речь, 2006. – 360 с.

2 Джей Хейли. Необычайная психотерапия (Психотерапевтические техники Милтона Эриксона), изд-во W.W. Norton 7 Company Нью-Йорк – Лондон 1986.

ПРОФИЛАКТИКА ПОДРОСТКОВОГО БУЛЛИНГА.

МАХМЕТОВА К. К.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

НУРГАЛИЕВА М. Е.

PhD, асоц. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

Современные реалии требуют от детей определенных паттернов поведения. Таким образом, многим подросткам свойственна стереотипизация поведения: подростки вырабатывают определенные способы взаимодействия с окружающим миром. Не всегда эти способы взаимодействия являются позитивными. Модели поведения с отрицательными качествами в подростковом возрасте проявляются наиболее сильно.

Подростковый возраст считается переходным периодом между детством и взрослостью. Помимо этого, подростковый возраст это период социализации, и в данном процессе подростки часто сталкиваются с конфликтами, агрессией и многими другими негативными сторонами социализации.

Д. И. Фельдштейн утверждает, что для современных подростков характерны «интенсивная примитивизация сознания, рост цинизма, грубости, жестокости, агрессивности. А за этими внешними проявлениями кроются внутренние глубинные переживания ребенка - неуверенности, одиночества, страха, и в то же время - инфантилизм, эгоизм, духовная опустошенность» [1].

То есть подростковый возраст это период наибольшей вероятности появления буллинга и в этом же возрасте последствия буллинга могут носить максимально негативный эффект.

Понятие буллинг появилось ещё в XX веке, а если быть точнее в 1993 году. Но современное значение этот термин приобрёл после публикации Д. Олвеуса «Буллинг в школе».

Буллинг – это преднамеренное систематически повторяющееся агрессивное поведение, включающее неравенство социальной власти или физической силы [2].

Благодаря исследованиям Национального исследовательского института было выявлено, что с травлей во всем мире сталкиваются примерно 35% детей.

В Казахстане есть и своя статистика, по данным Национального центра общественного здравоохранения каждый пятый школьник в Казахстане подвергается психологическому и физическому насилию со стороны сверстников или учителей.

Участие в буллинге приносит негативные последствия для всех вовлечённых.

В структуре буллинга существует три основных роли: жертвы, агрессор и наблюдатель.

Агрессор – инициатор травли. «Агрессорами» чаще выступают импульсивные и агрессивные люди, которые осознают свой круг общения и понимают свое место в социуме, свое влияние на других. Они достаточно общительны и коммуникабельны, у них много знакомых.

Жертва – участник буллинга, который подвергается травле. Жертвами чаще всего становятся люди с низкой самооценкой.

Наблюдатели – люди на чьих глазах и происходит травля. Есть наблюдатели, которые молчат и боятся, что могут тоже стать жертвами буллинга, но бывают и «свидетели» которые даже не осознают, что являются участниками буллинга.

Причины для появления и развития буллинга в коллективе: индивидуальные особенности участников буллинга и социальный контекст сюда относится: воспитание, микроклимат, столкновение разных субкультур, ценностей, взглядов.

В подростковом буллинге можно выделить ряд факторов, которые служат причинами появления насилия: желание доминировать над другими, низкий уровень воспитанности, желание соответствовать группе, повышенная агрессивность, высокая импульсивность.

Проблема буллинга остается острой, поскольку, пока что не установлена четкая система активных и эффективных способов пресечения травли и ее выявления. Осложняет ситуацию еще и тот факт, что окружающие не реагируют на буллинг, если их это не касается. Хотя и сами жертвы склонны к молчанию. Из-за замалчивания проблемы, буллинг как акт насилия может повторяться в течение продолжительного периода времени.

Буллинг как проблема для своего решения требует комплексного подхода.

То есть с травлей в школе должны разбираться не только ученики и классные руководители, а все субъекты сферы образования. Внимания должны уделять как психологи школы, так и родители, администрация школы и многие другие.

Первичная профилактика буллинга должна быть направленная на детей, то есть на непосредственных участников. Здесь работа ведётся не только с подростками, но и с их родителями.

Профилактика должна реализоваться по трем направлениям.

1 Создание условий недопущения буллинга.

2 Скорейшее и грамотное разоблачение ребенка (подростка) – жертвы с буллерами, ограничение воздействий на него стрессовых воздействий.

3 Укрепление защитных сил личности любого ребенка в классе в противостоянии травле.

Вторичная профилактика проводится в отношении агрессоров. Цель вторичной профилактики – коррекция поведения, снижение асоциального поведения подростков.

Главный и самый эффективный способ профилактики буллинга это не закрывать глаза на проблему, обращать внимание на подростков, следить есть ли в классе кастовые выделения по типу «лидеры/авторитеты» и «белые вороны».

Исследователи А. А. Нестерова и Т. Г. Гришина [3]. говорят о том, что семейные взаимоотношения и атмосфера в семье влияют на проявление асоциальных форм поведения у подростков. В этой связи важным элементом профилактики буллинга является работа по коррекции детско-родительских и межсиблинговых взаимоотношений. Основная работа должна быть нацелена на нивелирование физического наказания и вербальной виктимизации, скрытой враждебности, жестокости и агрессивного поведения подростков.

Исследователь Ю. Н. Рюмина в своей работе [4]. предлагает уровневую профилактику буллинга. Первичная профилактика, в условиях отсутствия проявления травли, сосредоточена на формировании положительного школьного климата сотрудничества и положительных качеств личности.

Профилактика второго уровня, организуется в условиях наблюдаемых факторов возникновения буллинга в образовательной среде. Обязательным элементом является наличие элементов коррекции травли посредством модификации социальной структуры класса с целью «разрушения» буллинг-структуры школьного коллектива.

Наиболее персонафицированная профилактика (третий уровень) нацелена на работу с жертвами травли, получившими глубокие психосоматические расстройства.

В целях профилактики буллинга необходимо работать с его причинами и индивидуально-личностными особенностями жертв и агрессоров, а также принимать превентивные меры по предотвращению подобного поведения в коллективе. Следует помнить, что основа буллинга - социальное неравенство.

Профилактика должна иметь охранно - защитный характер, который реализуется в комплексе мер адекватной социально-правовой, медико-психологической и социально-педагогической поддержки и помощи семье, детям, подросткам, юношеству. Обеспечение профилактики нарушений общения невозможно без глубокого изучения природы явлений и путей его предупреждения [5].

Подводя итоги, можно четко проследить, что буллинг как явление появилось много десятков лет назад, но за это время нужная профилактическая методика все ещё не была определена. Именно из-за этого, проблема профилактики буллинга остаётся открытой и актуальной.

ЛИТЕРАТУРА

1 Фельдштейн Д.И. Поколение next: что делать? [Электронный ресурс]. <http://edunews.eurekanet.ru/vesti/info/2258.html>.

2 Бочавер А. А., Хломов К. Д. Буллинг как объект исследований и культурный феномен [Электронный ресурс].//Журнал высшей школы экономики. Вып.№3.2010 г.- Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/bulling-kak>

3 Нестерова А.А., Гришина Т. Г. Предикторы школьной травли в отношении детей младшего подросткового возраста со стороны сверстников // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Психологические науки. 2018. №3. С. 97-114.

4 Рюмина Ю. Н. Социально-педагогические аспекты буллинга в образовательной среде // Вестник Шадринского государственного педагогического университета. 2018. № 2 (38). С. 100-105.

5 Санина Е. И., Дегтярев Е. А. Профилактика кибербуллинга как цель социализации подростков в условиях цифровой среды. Проблемы современного педагогического образования: сборник научных трудов. Ялта: РИО ГПА, 2020; Выпуск 68, ч. 4: 210 - 212.

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ КАРТОЧЕК СХЕМ-ГЛАГОЛОВ В КОРРЕКЦИИ ОБЩЕГО НЕДОРАЗВИТИЯ РЕЧИ

МЕЙРАМГАЛИЕВА А. Б.

учитель-логопед, дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

АМРЕНОВА М. Д.

учитель-логопед, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

Когда остается совсем немного времени до поступления ребенка в школу, а его речь отстает от возрастной нормы, мы часто задаем вопросы: сможет ли будущий школьник полноценно учиться? Справится ли со школьной программой? Подобные вопросы волнуют педагогов, специалистов, тем более, когда дело касается такого сложного и трудно устранимого нарушения, как общее недоразвитие речи.

В структуре общего недоразвития речи общепринято выделять три уровня, которые характеризуются в следующем:

I уровень - отсутствие общеупотребительных словесных средств общения;

II уровень - начатки фразовой речи, усвоение грамматической структуры, предложения;

III уровень - обиходная фразовая речь с проблемами лексико-грамматического и фонетического строя.

У детей с общим недоразвитием речи при сохранном слухе и интеллекте наблюдаются специфические проявления речевой аномалии, при которой нарушено формирование всех компонентов речи: лексики, грамматики, фонетики. Для детей характерно: позднее речевое развитие, грубое нарушение произношения, ограниченность словарного запаса (как пассивного, так и активного), отсутствие фразовой речи (если она есть, то характеризуется аграмматизмами), несформированность связной речи. Медленно и своеобразно продвигаются дети с ОНР по этапам онтогенеза. На каждом этапе, при овладении родным языком они испытывают определенные трудности. В дальнейшем в школе оказываются в числе стойко неуспевающих учащихся. Своевременная и систематическая логопедическая помощь необходимо проводить в двух направлениях: для детей с нормальным психологическим развитием и с задержкой психологического развития.

Дети с ЗПР имеют потенциально сохраненные возможности интеллектуального развития, однако для них характерны

особенности познавательной деятельности, связанные с незрелостью эмоционально-волевой сферы, пониженной работоспособностью, функциональной недостаточностью ряда высших психических функций. Нарушения эмоционально-волевой сферы и поведения проявляются в слабости волевых установок, эмоциональной неустойчивости, импульсивности, аффективной возбудимости, двигательной расторможенности либо, наоборот, в вялости и апатичности [1, с. 54].

Логопедическое воздействие при устранении общего недоразвития речи и задержки психического развития преследует цель: научить детей связано и последовательно, грамматически и фонетически правильно излагать свои мысли, рассказывать о событиях окружающей жизни.

В связи с необходимостью преодолеть недоразвитие всех компонентов речи у детей с ОНР и ЗПР выдвигаются задачи:

1 Уточнение и дальнейшее обогащение словарного запаса (уяснение семантики слова, его конкретного и обобщающего значения; овладения способами словоизменения и словообразования).

2 Овладение определенными моделями синтаксических конструкций.

3 Развитие связной речи.

4 Устранение дефектов произношения и формирование полноценных фонематических представлений.

Решая задачу по формированию грамматических средств языка у детей, сталкиваешься с большими трудностями, чем при формировании активного и пассивного словаря. Своеобразие овладения грамматическим строем речи детьми с ОНР и ЗПР проявляется более медленном темпе усвоения, в дисгармонии развития морфологической и синтаксической систем языка, семантических формально – языковых компонентов, в недоразвитии речи в целом. Дети длительно и стойко не замечают грамматической изменяемости слов родного языка. Уже на самых ранних этапах его усвоения у детей с нарушением развития речи обнаруживается острый дефицит в тех элементах языка, которые являются носителями не лексических, а грамматических значений. Отмечается фрагментарность, структурная неоформленность предложений, пропуск главных членов предложений, что происходит потому, что грамматические значения более абстрактны, чем лексические, а у детей с этим диагнозом низкий уровень аналитико – синтетической деятельности [3, с. 42].

В работе с дошкольниками, особое внимание уделяется глагольным словосочетаниям. Это обусловлено тем, что глагол чаще всего выступает в роли предиката, организующего звена предложения. Для таких детей характерным является то, что они с самого начала с трудом накапливают первоначальный глагольный словарь, а так как подлежащие и сказуемое составляют грамматическую основу предложения, например: «Матик моко пить», «мам аботу ходить», с трудом усваивают время, вид глагола, путают родовые понятия глагола, неправильно согласовывают глагол с другими частями речи и т.д.

Развитие глагольных форм и дифференциация грамматических форм глагола у детей с ОНР идут сложным путем. Это связано и с тем, что глагол обладает более отвлеченной семантикой, чем существительное конкретного значения, а семантическое различие словообразовательных форм глагола являются более тонким и сложным: оно не опирается на конкретные образы предметов, в отличие от существительных [3, с. 61].

Учитывая все эти трудности, встает задача, как помочь этим детям накопить глагольный словарь, как формировать многообразие грамматических значений глагола, как лучше формировать словоизменение глагола, закрепляя их сначала в словосочетаниях, затем в распространенных предложениях, далее в связной речи.

Применяя в своей практике, эффективным способом, позволяющим удовлетворять потребность неговорящего ребенка в общении, является метод пиктограмм. Этот метод в своей работе использовали многие – логопеды- дефектологи (А. Н. Глухов, Л. Б. Баряева, Е. Т. Логинова, Л. В. Лопатина) [4, с. 4].

Методика, которая легла в основу данного пособия, предполагает на начальном этапе работы над предложением материализацию структуры речевого высказывания. Помогают этому составленные карточки схемы глаголов, которые являются, своего рода пиктограммами, основанными на системе значков, рисунков, букв и стрелок.

Пособие предназначено для коррекционно-педагогической работы с неговорящими детьми, детьми, имеющими речевое недоразвитие, задержку психического развития, выраженное нарушение интеллектуальной деятельности, испытывающими коммуникативные трудности и с детьми с нарушениями эмоционально-волевой сферы.

В отличие от большинства методик, использующих систему пиктограмм для обозначения существительных и прилагательных, данная методика предусматривает изображение процесса действия, то есть глагола. (Рис. 1).

При составлении карточек - схем глаголов в обозначение каждого глагола вносит определенный, присущий этому действию элемент. Например: глагол «расти» обозначается стрелочкой вверх (когда растет растение, оно тянется вверх к солнцу), глагол «лежать» - горизонтальной линией (все, что лежит находится в горизонтальном положении по отношению к земле) и т.д.

На начальном этапе я применяла на занятиях и в свободной деятельности знакомство с карточками – схемами, запоминая глагол в настоящем времени

Изначально работа велась по накоплению глагольного словаря. Для того, чтобы дети быстрее запоминали схему, а соответственно и сам глагол, приходилось подключать в некоторых случаях жесты и мимику, изображая соответствующее действие. Дети с низким уровнем речевого развития, увидев карточку схему – глагола, сначала изъяснялись при помощи жеста и мимики, а постепенно с возрастанием речевых возможностей в процессе коррекционной работы жест ребенок заменял словом (глаголом) [4, с. 12].

Данные карточки – схемы помогают это сделать. При составлении предложения за основу был взят глагол (карточка-схема), а остальные члены предложения добавляются в виде предметной картинки. Например: глагол идет (на наборном полотне ставится карточка). Идет кто? (мальчик), картинка ставится перед глаголом. Мальчик идет куда? (дети дают разные ответы: в магазин, в кино, в парк и т.д.), логопед выбирает один из ответов и ставит картинку после глагола. Детям предлагает прочитать получившееся предложение:

Таким образом, можно распространять предложение, добавляя предметную картинку (кто идет? Мальчик. Идет куда? В магазин. Идет зачем? За хлебом и т.д.)

Благодаря карточкам - схемам работа над формированием предложения становится более продуктивной. На занятиях по формированию речевых высказываний у детей возрастает интерес, и успешно решаются основные задачи коррекционного обучения.

Упражнения с использованием карточек – схем глаголов дают возможность учителям – логопедам - дефектологам, воспитателям решать задачи по усвоению языка более продуктивно.

Предлагаемые виды упражнений по составлению разных типов предложений даны на основе поэтапного формирования устной речи при ее недоразвитии:

1 этап. Основная задача логопедического воздействия на первом этапе заключается в накоплении пассивного словарного запаса. На этом этапе пассивный глагольный словарь должен состоять из названий действий, который ребенок совершает сам, или совершают его близкие (мама, папа и т.д.) также необходимо, как можно скорее начать обучать их понимать в названии действий, понимать вопросы, задаваемые по поводу происходящих действий: куда? Кому? Откуда? и т.д. Уже с этого этапа ежедневно на занятиях и в свободной деятельности детей вводятся карточки – схемы глаголов.

Рекомендуемые игры – упражнения на первом этапе.

«Что делает Дима?»

- Педагог учит детей называть действия, которые совершаются одним и тем же лицом (действия выполняет ребенок из группы). Логопед ответ команды: Дима иди! (ребенок выполняет действие), Дима прыгай! И т.д.

Далее детям задается вопрос: Что делает Дима? После ответа детей логопед показывает соответствующую карточку – схему глагола.

2 этап. Основная задача логопедического воздействия на втором этапе – научить детей правильно строить двухсловные и двусоставные предложения.

Рекомендуемые игры – упражнения на втором этапе.

«Что делала девочка и что делал мальчик?»

- На наборном полотне логопед выставляет две предметные картинки с изображением девочки и мальчика. Под каждой картинкой в ряд выставляются карточки – схемы глаголов. Логопед предлагает детям рассказать, что делала девочка и что делал мальчик.

3 этап. Основная задача логопедического воздействия на третьем этапе – научить детей грамматически правильно строить предложения из трех- пяти слов, научить первоначальному самостоятельному словоизменению некоторых существительных и глаголов, сформировать простейшие навыки связной речи [4, с.15].

Рекомендуемые игры – упражнения на третьем этапе.

«Найди картинку»

- Логопед на наборном полотне выставляет сюжетные картинки. Детям раздают карточки схемы глаголов, и предлагается найти сюжетную картинку, соответствующую карточке – схеме.

4 этап. Основная задача логопедического воздействия на четвертом этапе – научить детей строить сложносочиненные и сложноподчиненные предложения.

Рекомендуемые игры – упражнения на четвертом этапе.

«Расскажем про Сашу и Машу»

- Логопед на наборном полотне выставляет две предметные картинки с изображением мальчика и девочки. Под каждой картинкой в ряд выставляются карточки схемы – глаголов. Логопед предлагает детям рассказать, что делала Маша и что делал Саша?

Карточки – схемы под предметной картинкой с изображением мальчика не совпадают с карточками – схемами под картинкой девочки [4, с. 17].

Таким образом, в процессе составления карточек схем – глаголов дети учатся выделять и сопоставлять существенные признаки предмета, объединять отдельные высказывания, читать по карточкам – схемам глаголов, мнемотаблицам, накапливают глагольный словарь, формируют многообразие грамматических значений глагола, улучшают словоизменение глагола, закрепляя их сначала в словосочетаниях, затем в распространенных предложениях, далее в связной речи. В связи с этим у дошкольников память носит произвольный характер: они лучше запоминают факты, предметы, явления, события, близкие их жизненному опыту. Карточки – схемы глаголов – система различных приемов, облегчающих запоминание и увеличивающих объем памяти путем образования дополнительных ассоциаций [2, с. 23].

Такие приемы особенно важны для дошкольников, так как мыслительные задачи у них решаются с преобладающей ролью внешних средств, наглядный материал усваивается лучше вербального. Использование карточек-схем на занятиях по развитию связной речи позволяет детям эффективнее воспринимать и перерабатывать зрительную информацию, перекодировать, сохранять и воспроизводить ее в соответствии с поставленными учебными задачами. Поэтому наряду, с общепринятыми приемами и принципами вполне обосновано использование оригинальных, творческих методик, эффективность которых очевидна.

ЛИТЕРАТУРА

1 Филичева Т. Б. Воспитание и обучение детей дошкольного возраста с ОНР. Программно-методические рекомендации. М.: 2009

2 Ткаченко Т. А., Программа «Развитие связной речи у дошкольников 4-7 лет». М., 2008

3 Нищева Н. В., Система коррекционной работы в логопедической группе для детей с общим недоразвитием речи С-Пб., 2003

4 Алтынбекова Т. Д., Применение систем карточек схем-глаголов для детей с ОНР и ЗПР. Алматы 2004г.

РОЛЬ Ж. АЙМАУЫТОВА В РАЗВИТИИ КАЗАХСТАНСКОЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ НАУКИ

МУКАШЕВА А. А.

педагог-психолог, СОШ № 10, г.Экибастуз

Богата земля Павлодарского прииртышья полезными ископаемыми, область считается крупным индустриальным центром республики. Но всё же, главным богатством этого края было и есть – это люди: Мажхур Жусуп Копеев, К.И.Сатпаев, А.Х. Маргулан, Султанмахмут Торайгыров и другие.

Одним из ярких представителей творческой интеллигенции начала XX века является уроженец нашей области Жусупбек Аймауытов. Он прилагал большие усилия, чтобы сохранить, укрепить, развить национальную культуру и литературу, стремился обеспечить достойное будущее своим соотечественникам. Поэт, писатель, публицист, переводчик, ученый, человек с энциклопедическим складом мышления. Он внес выдающийся вклад в развитие многих направлений казахской культуры, является автором более десяти книг (романов, пьес, поэм и др.), учебников и учебных пособий по методике, педагогике и психологии, этике, эстетике и лингвистике, общественный деятель, член партии «Алаш» и народного совета правительства Алаш-Орды.

Родился Ж.Аймауытов в 1889 году в Баян-Аульском районе нынешней Павлодарской области в бедной семье. С детства обучался арабской грамоте, кузнечному делу и резьбе по дереву. Окончил русско-казахскую школу, Семипалатинскую учительскую семинарию (1918). В 1917-1919 гг. входил в состав Алаш-Орды. С первых дней после Октябрьского переворота он активно участвует в организации Советов в Казахстане, в 1920 году выступает в ряды РКП (б). Аймауытов -делегат учредительного съезда Советов Казахстана, член коллегии Наркомпроса КазССР, заведующий

губернским отделом народного образования, редактор газет «Казак Тілі», «Акжол», (г.Ташкент), преподаватель и директор педагогического техникума (г.Шымкент), первый переводчик на казахский язык пролетарского гимна «Интернационал».

Аймаутова называли «казахским Ушинским», в 1924 – 1929 годах он проявил себя как ученый-психолог, им были написаны учебники и методические пособия для учителей школ и педагогических учебных заведений. В 1924 году издается учебное пособие «Дидактика» и «Руководство по воспитанию», после выходит книга «Сабақтың комплексті жүйесінің әдістері» («Комплексная система методов ведения урока»). 1926 год для Аймаутова выдался наиболее творческим- он выпускает несколько своих научных трудов: «Психология», «Психология и искусствоведение» и «Психология и выбор профессии». А книга «Жан жүйесі және өнер тандау» («Психология и выбор профессии») была отпечатана в г. Москве. Книги по психологии Ж. Аймауытова были первыми работами на языке тюркоязычных народов СССР. При выборе слов для термина, он старался исходить из принципа, насколько термин точно раскроет смысл понятия и как они в перспективе будут внедрены в национальную психологическую терминологию. Современные казахстанские психологи в своей работе используют такие понятия: любопытство – қызығушылық детство – балалық шақ, желание – тілек, душевные силы - жан куаттары, поведение - мінез-құлық, настроение - көңіл-күй, смысл - мағынасы, цель - мақсат, воля – ерік и т.д. В настоящее в учебной и научной литературе по психологии окончательно упрочились термины и понятия, созданные Аймауытовым. Терминология, созданная этим талантливым человеком, входит в золотой фонд национальной психологической мысли Казахстана. Ж. Аймауытов показал достоинства и мощь казахского языка, на котором можно свободно выражать любые абстрактные научные понятия гуманитарных и естественных наук .

Труд «Психология» была написана как учебное пособие, книга вышла в свет с иллюстрациями. Она состоит из двенадцати глав: история психологии («Что такое психология и что она изучает?»), вторая глава- методики психологии, следующая глава посвящена методам психологического исследования. Автор уделяет большое внимание анализу таких методов, как анкетирование, беседа и наблюдение. Примечательно и то, что что он подробно говорит об использовании математических вычислений в психологии.

В последующих главах автор пишет о чувствительности и раздражительности, о инстинктах, основываясь на учении И. П. Павлова об условных рефлексах, о происхождении и развитии сознания человека, отличительных особенностях психики человека от психики животных и т.д.

В особый параграф выделен ряд вопросов социальной психологии (группа, коллектив, толпа, народ, общество и т.д.). Учёный в своей книге также осветил физиологические основы психики, функции мозга: процессы возбуждения и торможения, устройство органов чувств (зрение, слух, обоняние, вкус и т.д.). Автор рассказывает о роли эмоции в жизни человека, о её влиянии на поведение людей. Говорит о богатстве эмоций, начиная от простейших эмоций человека до более сложных: любовь, ревность, любовность, страсть, гордость, гнев, страх, соперничество. На уровне психологических знаний тех лет анализировал о закономерностях развития восприятия, памяти, внимания и интереса, воображения и творчества, мышления и речи, мыслительных операций, видов и форм мышления (понятия, суждения, умозаключения). Также автор знакомит читателей с проблемами сна, сновидений и гипноза.

Интересным является то, что Аймауытов поднимает этнопсихологические проблемы – это народная психология кочевника, язык, обычаи и традиции, фольклор, влияние их на психику населения. Считал обязательным учитывать возрастные особенности детей и благоприятные возрастные условия (сензитивные) в организации обучения и воспитания.

20-е г.г. XX века когда происходило становление молодой республики Ж. Аймауытов поднимал вопрос подготовки кадров, указывал значимость профотбора и профориентации. В это время выходит его книга «Психология и выбор профессии» («Жан жүйесі және өнер тандау») была издана в 1926 году в Москве арабским шрифтом, тиражом в 3000 экземпляров. Книгу рекомендует практическим работникам школ, здесь указываются результаты исследований зарубежных и отечественных ученых по вопросам профотбора и профориентации. Главная идея книги: как помочь молодежи в выборе профессии. По мнению Ж. Аймауытова, для правильного выбора профессии немаловажную роль играют самовоспитание воли и характера, учет индивидуальных свойств человека, особенностей его темперамента и способностей. Он хорошо понимал значение психологии как науки, способной помочь как отдельному человеку, так и обществу в целом в его развитии,

Ж. Аймауытов все свои усилия направил на освещение тех научно-психологических данных, которые смогли бы помочь казахской молодежи занять свое достойное место в обществе.

После выхода в свет постановления ЦК ВКП(б) от 4 июля 1936 г. «О педологических извращениях в системе Наркомпросов». Советские психологи отказались от использования даже таких научно обоснованных тестов, которые получили широкое распространение в США и других капиталистических странах. В последующие годы тесты, показательность и надежность которых выверены на большом количестве обследований, снова стали применяться в социально-психологических исследованиях наших дней. Только сегодня мы создаем, насколько актуальны ссылки в работах Ж. Аймауытова на экспериментальные исследования выдающихся зарубежных психологов Джеймса, Мюнстербера, Штерна, Меймана и др. Все психологические и педагогические труды Аймауытова составили три тома. Многие поколения казахов знакомы с трудами Ж. Аймауытова лишь в рукописях, поскольку все его печатные издания были запрещены. Его труды поражали оригинальностью логики, прекрасным стилем изложения материала, меткостью выражений, свежестью мыслей и суждений, богатством национального колорита.

В 1988 году Верховный суд Казахстана полностью реабилитировал великого писателя ввиду отсутствия в его действиях состава преступления. И только после этого богатое творческое наследие Жусупбека Аймауытова было собрано, исследовано учеными Института литературы и искусства имени М. О. Ауэзова и в 1996-1999 г.г. выпущено в 5-ти томах. Казахстанский читатель только через 60 лет познакомился с произведениями известного учёного и мастера слова.

ЛИТЕРАТУРА

1 Жусупбек Аймауытов – символ исторической эпохи. Утеубаев Марат – кандидат исторических наук, профессор Российской академии естествознания. 09.02.2018

2 Википедия. Аймауытов, Джусупбек

3 Жусупбек Аймауытов – первый создатель казахской психологической терминологии. Материал подготовлен совместно с музеем им. Бухар Жырау. По материалам «История Казахстана» 24.04.2018

4 Жусупбек Аймауытов – непревзойденный мастер психологической прозы Зира Наурызбаева, qazaquni.kz

СЕНСОМОТОРНОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ, ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

МУХАМБЕТОВА З. К.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

ПРОЗОРОВА Т. А.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

Важное значение для повышения качества воспитательно-образовательного процесса в детских дошкольных учреждениях, подготовки детей к успешному обучению в школе имеет формирование у них познавательной деятельности, осуществление сенсомоторного воспитания как основы всестороннего развития ребенка.

Сенсомоторное воспитание означает целенаправленное совершенствование, развитие у детей сенсорных процессов (ощущений, восприятий, представлений) [3, с. 1].

Сенсомоторное развитие служит основанием успешного осуществления различным видом воспитания: умственного, эстетического, физического и даже нравственного, т.е. развития ребенка в целом. В связи с этим следует признать целесообразным выделение сенсорного воспитания как составной части дошкольной педагогики.

Важность сенсомоторного воспитания определяется тем, что познание окружающей действительности основывается, прежде всего, на ощущениях и восприятиях. Мы узнаем об окружающих предметах и явлениях при помощи зрения, осязания, слуха и т.п., и лишь на этой основе могут в дальнейшем возникнуть такие более самостоятельные процессы, как память, воображение, мышление [3, с. 2].

Значение сенсомоторного воспитания хорошо понимали видные представители дошкольной педагогики: Ф. Фребель, М. Монтессори, О. Декроли, Е. И. Тихеева и другие. Для детей создавались разнообразные игры и упражнения, направленные на совершенствование зрения, слуха, осязания. Изучение вопросов сенсомоторного воспитания показало, что развитие восприятия – сложный процесс, который включает в качестве основных

моментов усвоения детьми выработанных обществом «сенсорных эталонов» и овладение способами обследования предметов сенсорное воспитание должно быть направленно главным образом на обеспечение этих двух моментов.

Сенсорные эталоны – это общепринятые образцы каждого вида свойств и отношений предметов. Так, в области формы – это геометрические фигуры, в области цвета – семь цветов спектра, белый и черный цвета. Обеспечить усвоение детьми сенсорных эталонов – это значит сформировать у них представление об основных разновидностях каждого свойства предметов. Но сами по себе такие представления не смогут управлять восприятием, если у ребенка нет способов, при помощи которых можно было бы выяснить, какому из имеющихся образцов соответствует свойство того предмета, который воспринимается в данный момент. Способы сравнения свойств воспринимаемых предметов с усвоенными образцами – это и есть способы обследования предметов, которым детям необходимо научить. Необходимость точно и полно воспринимать свойства предметов ясно возникает перед ребенком в тех случаях, когда он должен эти свойства воссоздать, так как от того, насколько успешно осуществляется восприятие, зависит результат содержательной деятельности, увлекающей ребенка.

Работы А.П. Усовой, Н.П. Сакулиной, Н.Н. Подьякова, В.Н. Аванесовой показали, что использование специально выполненных дидактических пособий, проведение дидактических упражнений и игр должно органически сочетаться с сенсомоторным воспитанием, осуществляемым на занятиях рисованием, лепкой, конструированием и др. Дидактические игры и упражнения могут применяться как в качестве одного из методов проведения самих занятий, так и в целях расширения, уточнения и закрепления полученных на занятиях знаний и умений.

У детей с задержкой психического развития сенсомоторное восприятие отстает в своем развитии, от сенсомоторного восприятия детей с нормой. У них снижена скорость выполнения перцептивных операций, требуется больше времени для приема и переработки получаемой информации, особенно в сложных условиях: например, если то, что ребенку говорят (речевой раздражитель), имеет одновременно и смысловую и эмоциональную значимость [304, с. 3].

В связи с недостаточной сформированностью интегральной деятельности мозга дети испытывают трудности при узнавании непривычно представленных предметов и изображений, им трудно

соединить отдельные детали рисунка в единый смысловой образ. Также можно говорить о замедлении темпа формирования целостного образа предмета, что не может не отражаться в проблемах, связанных с изодетальностью. Ориентируются в направлениях пространства на уровне практических действий. Детям трудно анализировать пространство и осуществлять синтез ситуации. Перевернутые изображения воспринимают с трудом. Со стороны слухового восприятия нет грубых расстройств. Некоторые затруднения может вызвать ориентировка в неречевых звучаниях, но главным образом страдают фонематические процессы. У таких детей часто наблюдается неполноценность тонких форм зрительного и слухового восприятия. Перечисленные недостатки ориентировочно-исследовательской деятельности касаются и тактильно-двигательного восприятия, обогащающего чувственный опыт ребенка и позволяющего ему получить сведения о таких свойствах предметов, как температура, фактура материала, некоторые свойства поверхности, форма, величина. При узнавании предметов на ощупь дети испытывают трудности. У детей с задержкой психического развития наблюдается замедление процесса формирования межанализаторных связей, которые лежат в основе сложных видов деятельности. Отмечаются недостатки зрительно-моторной, слухо-зрительно-моторной координации. В последствии эти недостатки препятствуют овладению чтением, письмом. Недостаточность межсенсорного взаимодействия проявляется в несформированности чувства ритма, трудностях в формировании пространственных ориентировок. Ребенок затрудняется, воспроизводя ритм, воспринимаемый на слух, а также графически или моторно [78, с.4].

Содержание и методы сенсомоторного воспитания опираются на ряд важнейших положений о сущности восприятия и его развитии у детей:

1) ощущения и восприятия рассматривают с точки зрения рефлексов, а не как рецепторные процессы. Это значит, что ощущения и восприятия являются не пассивным зеркальным отражением отдельных качеств предмета, или предмета в целом, а рассматриваются как особые действия анализаторов, направленные на обследование предмета, его особенностей. Саморазвитие восприятия рассматривается как длительный путь овладения ребенком сенсорными действиями;

2) развитие восприятия у ребенка рассматривается как процесс усвоения социального сенсорного опыта, как формирование новых,

ранее не существовавших сенсорных способностей, под влиянием взрослых. Первым делом, ребенок осваивает систему перцептивных (обследовательских) действий, закрепленных человечеством в качестве способов, позволяющих адекватно познать окружающий мир. Затем осваивает системы эталонов и учится ими пользоваться как мерками качества для своего сенсорного опыта (система геометрических форм, цветов, величин, материалов, звуков по высоте; нормы произношения в речи; система направлений и так далее);

3) развитие восприятия происходит через содержательную деятельность: в первый год жизни оно связано с предметной деятельностью ребенка, а в дальнейшем – с более сложными видами деятельности: изобразительной, конструктивной, игровой, трудовой, учебной. Сенсомоторное развитие ребенка и развитие различных видов его деятельности тесно взаимосвязаны и взаимообусловлены [128, с.5].

В современной системе сенсомоторного воспитания наряду с организованной учебной деятельностью определенное место отводится дидактическим играм. В таких играх сенсорные и умственные задачи педагог ставит перед детьми в игровой форме. Важное значение имеют и упражнения с дидактическим материалом и игрушками (с наборами геометрических фигур, сборно-разборными игрушками, игрушками-вкладышами и др.). Эти игры, основанные на практических действиях каждого ребенка с деталями дидактических игрушек, материалов (собрать, разложить, составить целое из частей, вложить в отверстие соответствующей формы и др.) позволяют совершенствовать сенсорный опыт ребенка, являются полезными для закрепления представлений о форме, величине, цвете предметов. В зависимости от задач сенсомоторного и умственного воспитания, возраста и опыта детей, педагог может использовать разные занятия, руководить развитием ощущений, восприятий и представлений в наиболее подходящий для данного момента форме – организованной учебной деятельности, дидактической игре или сенсорном упражнении [15, с.1].

Необходимо стремиться к тому, чтобы ребенок, не усвоив программного материала, не смог достичь игровой цели. Следовательно, усвоение программного материала становится условием достижения игровой цели. Таким образом, ставя перед детьми правильную игровую цель, педагог получит более эффективное развитие и усвоение сенсорных эталонов. Дидактическая игра – средство обучения, поэтому она может быть использована при усвоении любого программного материала

и проводиться на занятиях как педагогом (индивидуальных и групповых), а также включаться в музыкальные занятия, быть одним из занимательных элементов на прогулке, может представлять собой и особый вид деятельности [191, с. 6].

Важное условие для результативного использования дидактических игр в обучении – это соблюдение последовательности в подборе игр. Прежде всего, следует учитывать следующие дидактические принципы: доступность, повторяемость, постепенность выполнения заданий. Дидактические игры должны оказывать большое влияние на формирование целостного восприятия. Условно их можно разделить на два этапа развития целостного восприятия: первый – узнавание; второй – создание полноценного образа, учитывающего все свойства предметов (форму, цвет, величину, наличие и соотношение частей и другое) [67, с.7].

Особые трудности для детского восприятия возникают в тех случаях, когда требуется оценить сочетание цветов, форм, величин, составляющее сложную структуру. Недостаточно уметь точно воспринимать отдельные цвета и оттенки. Ребенку с задержкой психического развития нужно научиться обследовать эти сочетания, улавливать определить определенный ритм в расположении отдельных цветовых тонов, отличать сочетания теплых цветов от сочетания холодных цветов, и т.д. Восприятие сочетаний, связанное с выделением элементов, из которых они состоят, и связей между элементами, называется аналитическим.

Глубокое восприятие формы предполагает умение «раздробить» предмет на отдельные элементы, соответствующие тем или иным геометрическим образцам и определить соотношение этих элементов между собой. Аналогическое восприятие величины связано не с выделением и объединением частей сложного целого, а с выделением разных измерений величины предмета – длины, ширины, высоты. Но нельзя длину или ширину отделить от самого предмета. Поэтому правильным путем, ведущим к выделению разных измерений величины, является организация сопоставления предметов по данным измерениям.

Таким образом, можно определить основные задачи в ознакомлении детей с цветом, формой и величиной предметов. На втором – третьем году жизни дети должны уметь выделять цвет, форму и величину, как особые признаки предметов, и накапливать представления об основных разновидностях цвета и формы и об отношении двух предметов по величине.

Начиная с четвертого года жизни детей нужно формировать сенсорные эталоны: устойчивые, закреплённые в речи представления о хроматических и ароматических цветах, геометрических фигурах и отношениях по величине между несколькими предметами. Одновременно с формированием эталонов необходимо учить детей способам обследования предметов: их группировке по цвету, форме, вокруг образцов – эталонов, последнему осмотру и описанию формы, выполнению все более сложных глазомерных действий. В качестве особой задачи, выступает необходимость развивать у детей аналитическое восприятие: умение разбираться в сочетаниях цветов, расчленять форму предметов, выделять отдельные измерения величины [13, с. 8].

Психологические исследования говорят. Что дети дошкольного возраста не способны воспринимать длительно, обычно их восприятие кратковременно, каким бы качеством оно ни обладало. Длительно наблюдать дети могут только в специально организованных условиях или в случае исключительной заинтересованности объектом наблюдения. Чтобы иметь возможность длительно воспринимать, получая при этом все новый и новый материал наблюдений, надо обладать богатым сенсорным опытом. Знаниями, для того, чтобы возникали ассоциации воспринимаемого с тем, что уже известно, что было воспринято ранее.

Следовательно, чем беднее сенсорный опыт ребенка с задержкой психического развития, тем меньше получено им впечатлений, которые оставили в памяти ясные и богатые образы, тем беднее и процесс восприятия. Не питаемый представлениями, образами ранее, процесс восприятия поневоле краток, взгляд скользит по предмету и не находит того, что бы стоило заметить. Мало, что из воспринимаемого задевает и сознание ребенка.

Те дети, которые умеют внимательно наблюдать, многое замечать, которые задают взрослым вопросы по поводу увиденного, несомненно, гораздо интенсивнее обогащают свой сенсорный опыт и них создается хорошая основа для получения словесных заданий.

У детей с задержкой психического развития нет интереса ни к предмету, ни к процессу наблюдения. Таких детей стараются поразить новизной, придать появлению предмета перед глазами детей характер неожиданности. Такие меры в какой-то степени оказывают свое действие. Но пользоваться ими повседневно невозможно и надо искать другие пути развития восприятия у детей [154, с.2].

Таким образом, существенное воздействие на психическое развитие ребенка оказывает целенаправленная систематическая работа по сенсорномоторному воспитанию, которая стимулирует познавательную деятельность, мышление и речь. Формирование возрастных психологических новообразований и становления всех видов детской деятельности и поведения способствует развитию сенсорного восприятия и актуализации разнообразных представлений об окружающем мире, а дидактические игры помогают рационализировать работу педагога, так как дают ему нужные сведения о процессе сенсорного развития, позволяют оценить эффективность применяемых средств, сенсорного воспитания и в случае необходимости привлечь новые [151, с.2].

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Подьяков П. П., Аванесова В. Н. «Сенсорное воспитание» Просвещение, 1981.
- 2 Усова А. П., Саккулина Н. П. «Теория и практика сенсорного воспитания в детском саду» 1965.
- 3 Войлокова, Е. Ф. «Сенсорное воспитание дошкольников с интеллектуальной недостаточностью» КАРО, 2005.
- 4 Борякова, Н. Ю. «Коррекционно-педагогическая работа в детском саду для детей с задержкой психического развития» ТЦ Сфера, 2007.
- 5 Борисенко, М. Г. «Смотрим, видим, запоминаем: развитие зрительного восприятия, внимания, памяти» Паритет, 2003.
- 6 Катаева, А. А. «Дидактические игры и упражнения в обучении умственно отсталых дошкольников» БУК-МАСТЕР, 1993.
- 7 Бондаренко, А. К. «Дидактические игры в детском саду» Просвещение, 1991.
- 8 Венгер Л. А. «Дидактические игры и упражнения по сенсорному воспитанию» Просвещение 1973.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

НҰРФАЛИ М. Е.

магистрант, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

ЖАПАРОВА Б. М.

п.ғ.к., доцент, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Психологтардың шығармашылық ойлау мәселесі туралы көзқарастарын білдірмес бұрын, ойлаудың осы түріне қатысты келесі тұжырымдалған ережелерді жақсы түсінуге көмектесетін кейбір фактілерді қарастырамыз. Басынан бастап, шығармашылық ойлау әрдайым ойлаудың бір түрімен ғана байланысты емес, айталық, ауызша-логикалық, практикалық және бейнелі болуы мүмкін. Психологтар адамның жаңа, ерекше, шығармашылық міндеттерді қалай шешетінін анықтауға көп күш пен уақыт жұмсады. Алайда, шығармашылықтың психологиялық табиғаты туралы сұраққа әлі нақты жауап жоқ. Ғылымда адамның осындай мәселелерді шешу процесін ішінара сипаттауға, дұрыс шешім табуға кедергі келтіретін жағдайларды сипаттауға мүмкіндік беретін бірнеше мәліметтер бар.

Шығармашылық ойлауды не сипаттайды? Бұл ойлаудың дәстүрлі емес әдісін қолдану, проблеманы ерекше көру, ойдың әдеттегі ойлау тәсілінен тыс шығу қажеттілігінің ерекшелігі.

Интеллектуалды жүйе ретінде шығармашылық ойлаудың басты ерекшелігі-кез-келген мәселелерді талдай білу, жүйелік байланыстар орнату, қарама-қайшылықтарды анықтау, идеалды деңгейде шешім табу, дамудың мүмкін нұсқаларын болжау. Шығармашылық ойлау дегеніміз не? Р. С. Немовтың пікірінше, бұл жаңа нәрсені жасауға немесе ашуға байланысты ойлау түрі [1, 18 б.].

Адамның шығармашылық тұлға болуына не кедергі? Бұл сұраққа Г.Линдсей, К. Халл және Р. Томпсон жауап береді. Олар шығармашылық ойлау жолындағы маңызды кедергі тек дамымаған қабілеттер ғана емес, сонымен қатар, атап айтқанда: шығармашылыққа үстемдік ететін басқа адамдарға ұқсауға деген ұмтылыста көрінетін конформизмге бейімділік олардың пікірлері мен іс-әрекеттерінде олардан ерекшеленбейді деп санайды.

Бұл тенденциялар балада ерте балалық шақта пайда болуы мүмкін, егер оның тәуелсіз ойлаудың алғашқы әрекеттері, шығармашылық сипаттағы алғашқы пайымдаулар айналасындағы ересектерден қолдау таппаса, оларды мазақ етеді немесе

айыптайды, содан кейін баланы ересек адамнан жалғыз «дұрыс», ең көп таралған, жалпы қабылданған пікірлер ретінде жазалайды.

- тым экстравагантты, тіпті агрессивті болып көрінуден қорқу, оны қабылдау және басқа адамдардың пікірлерін сынға алу.
- позициясы сынға түскен басқа адамның жазасынан қорқу.
- өз идеяларыңызды асыра бағалау.
- жоғары дамыған мазасыздық
- сыни ойлаудың тым айқын тенденциясы.

Шығармашылық процесінің табиғатын түсіну қажеттілігі оның тиімділігін арттыру үшін шығармашылық әрекетке әсер ету қажеттілігінің нәтижесінде пайда болды.

Шығармашылық процесс барысында «жұмыс істейтін негізгі операция-салыстыру операциясы. Элементтер арасындағы семантикалық байланыстар мыналарға негізделген: көбею, семантикалық синтез немесе семантикалық байланыстарды орнатпай кездейсоқ қосылу. Осылайша, «идеялар, гипотезалар, мінез-құлық актілері» өнімдерін стереотиптерге, түпнұсқа «шығармашылық» және түсініксіз «девиантты» деп бөлуге болады.

Шығармашылық ойлау, Сельенің сипаттамасына сәйкес, келесідей жүреді:

- бақылау арқылы фактілер жиналып, жадта жинақталады;
- фактілер ұтымды ойлауға негізделген ретпен орналастырылады [2, 74 б.].

Кейде бұл қолайлы шешімге жету үшін жеткілікті. Егер жоқ болса, онда қалыптасқан әдеті бар сана тәртіптің мінез-құлқы жағына өтіп, қиялға еркіндік беруі керек. Сонымен қатар, босатылған қиял сансыз көп немесе аз кездейсоқ қауымдастықтардың ұрпағын басқарады, олар содан кейін санаға енеді. Шығармашылық ойлаудың тағы бір ажырамас компоненті - бұл өзіндік ерекшелік, ол басқа шешімдердің арасында ұсынылған шешімнің айырмашылығы, стандартты емес, тосынсыз дәрежесін білдіреді. Адамның ойлау қабілеті дамиды, оның зияткерлік қабілеттері жетілдіріледі. Психологтар бұл тұжырымға ұзақ уақыт бойы бақылау және ойлауды дамыту әдістерін қолдану нәтижесінде келді.

Бастауыш сынып оқушыларының ойлау ерекшеліктерін келсек, классикалық білім беру жүйесінде оқу бағдарламалары, әдетте, фактілерді есте сақтау, жинақтау және басқа да шығармашылық емес қызмет түрлеріне негізделген. Сондықтан, студенттердің көпшілігі, әсіресе мектепте жақсы оқитындар, егер одан әрі оқу немесе жұмыс олардан шығармашылық қабілеттерін көрсетуді талап

етсе, қатты қарсылық көрсетеді. Егер шығармашылық белсенділік оқыту және ынталандыру оқу курсының басында басталса, мұндай қақтығыстарды болдырмауға болады. Айта кету керек, психология ғылым ретінде білім беру нәтижесінде не алу керектігін мұқият зерттеді. Бірақ әлі жауап жоқ - қажетті дағдыларды қалай қалыптастыру керек.

Мектеп өмірінің бастапқы кезеңі 6-7-ден 10-11 жасқа дейін (мектептің 1-4 сыныптары). Баланың өміріндегі осы жастағы хронологиялық тұрғыдан әлеуметтік-психологиялық шекараны өзгеріссіз қарастыруға болмайды. Олар баланың мектепке дайындығына, сондай-ақ тиісті жаста оқудың қай уақыттан басталатынына және қалай жүретініне байланысты. П. Я. Гальпериннің жетекшілігімен жүргізілген зерттеулер мектепке дейінгіден мектеп дүниетанымының бастауларына көшу процесін ашуға мүмкіндік береді. Өздеріңіз білетіндей, мектеп жасына дейінгі баланың ойлауы инвариант туралы идеяның болмауымен сипатталады. Бірте-бірте, шамамен сегіз жасында, бұл құбылыс жоғалады [3, 41 б.].

Жеті жасқа дейін балалар тек репродуктивті бейнелерді таба алады-белгілі бір уақытта қабылданбайтын белгілі объектілер немесе оқиғалар туралы идеялар, және бұл суреттер негізінен статикалық болып табылады. Мысалы, мектеп жасына дейінгі балалар құлаған таяқшаның тік және көлденең орналасуы арасындағы аралық орнын ұсынуға тырысады. Өнімді бейнелер-кейбір элементтердің жаңа комбинациясының нәтижесін ұсыну балаларда 7-8 жастан кейін пайда болады және бұл суреттердің дамуы, мүмкін, мектепте оқудың басталуымен байланысты.

Мектептегі жаттығудың алғашқы үш-төрт жылында балалардың психикалық дамуындағы прогресс айтарлықтай байқалады. Көрнекі тиімді және қарапайым бейнелі ойлау мен нашар логикалық ойлаудың үстемдігінен оқушы нақты ұғымдар деңгейінде ауызша-логикалық ойлауға көтеріледі. Егер Дж. Пиажет пен Л.С. Выготскийдің терминологиясын қолдансақ, бұл жастың басталуы операцияға дейінгі ойлаудың үстемдігімен, ал соңы тұжырымдамалардағы операциялық ойлаудың басым болуымен байланысты [4, 53 б.].

Бастауыш мектеп жасындағы балалар интеллектінің жан-жақты дамуы бірнеше түрлі бағытта жүреді: ойлау құралы ретінде сөйлеуді игеру және белсенді пайдалану; ойлаудың барлық түрлерінің бір-біріне өзара байытатын әсері: визуалды-тиімді,

визуалды-бейнелі және ауызша-логикалық; екі кезеңнің зияткерлік процесінде окшаулау, окшаулау және салыстырмалы түрде тәуелсіз даму; дайындық және атқарушы. Мәселені шешудің дайындық кезеңінде оның жағдайларын талдау жүзеге асырылады және жоспар жасалады, ал атқарушы кезеңде бұл жоспар іс жүзінде жүзеге асырылады. Содан кейін нәтиже шарттар мен проблемаға байланысты болады. Айтылғандардың бәріне логикалық ойлау және ұғымдарды қолдану мүмкіндігі қосылуы керек.

Балаларда жалпы ұғымдарды қалыптастырудың қиындықтары көрнекті психолог Л.С. Выготскийдің «Ойлау және сөйлеу» еңбегінде егжей-тегжейлі сипатталған, онда ол дамудың белгілі бір кезеңінде ұғымдар арасындағы ортақ қарым-қатынас бала үшін мүлдем қол жетімді емес деген қорытындыға келді. «Бұрын қалыптасқан тұжырымдамалардың қасында тұрған алғашқы жоғары тұжырымдаманың пайда болуы, «жиһаз» немесе «киім» сияқты бірінші сөздің пайда болуы, Алғашқы мағыналы сөздің пайда болуынан гөрі балалар сөйлеуінің семантикалық жағын дамытудағы прогрестің маңызды белгісі [4, 29 б.].

Сөйлеуді ойлау құралы ретінде қолдану балалардағы сөйлеудің қалыптасуымен, оны әртүрлі мәселелерді шешуде белсенді қолданумен байланысты. Бұл бағыттағы даму, егер бала дауыстап ойлауды үйретсе, ой бағытын сөзбен жаңғыртып, нәтижені атауға үйретілсе, сәтті болады.

Ойлаудың барлық түрлерінің бір-біріне үйлесуі мен өзара әсер етуі, егер балаларға бір уақытта дамыған практикалық әрекеттерді, образдармен жұмыс істеуді және ұғымдарды қолдана білуді, логикалық абстракция деңгейінде ойлауды қажет ететін тапсырмалар берілсе, сәтті жүзеге асырылады.

Егер осы аспектілердің кез-келгені әлсіз болса, онда баланың интеллектуалды дамуы бір жақты процесс ретінде жүреді. Практикалық іс-әрекеттердің үстемдігімен визуалды-тиімді ойлау негізінен дамиды, бірақ бейнелі және ауызша-логикалық жағынан артта қалуы мүмкін. Бейнелі ойлау басым болған кезде практикалық және теориялық интеллекттің дамуындағы кідірістерді анықтауға болады. Балаларда Дауыстап ойлау қабілетіне ерекше назар аударып, қиял әлемінің практикалық ойлауы мен кедейлігі көбінесе артта қалады, мұның бәрі, сайып келгенде, баланың жалпы интеллектуалдық прогресін тежеуі мүмкін.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Немов Р. С. Психология. - М., 1999. - Кн.1. Общие основы психологии.
- 2 Белозерских Г.М. Развитие творческого потенциала личности// Начальная школа. - 1994. - №11.
- 3 Исследование мышления в психологии. /Под ред. Е.В. Шороховой. - М., 1969.
- 4 Леонтьев А. Н. О творческом пути Л. С. Выготского // Выготский Л. С. Собр. соч. Т. 1. М., 1982. С. 9–41.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ ДЕТЕЙ, ОКАЗАВШИХСЯ В ТРУДНОЙ ЖИЗНЕННОЙ СИТУАЦИИ

ПОСТОЯЛКО М. Н.

магистрант, Высшая школа педагогики,

Павлодарский педагогический университет, г. Павлодар

КОЛЮХ О. А.

научный руководитель, к.п.н., доцент, Высшая школа педагогики,

Павлодарский педагогический университет, г. Павлодар

В статье представлены результаты сравнительного анализа личностных особенностей детей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации. Предметом исследования были копинг-стратегии поведения в стрессовых ситуациях. Авторы использовали метод диагностики механизмов совладания Э. Хейма и тест совладания Лазаруса. Доминирующей стратегией испытуемого была конфронтация, которая усугубляет социальные отклонения и влияет на формирование личности ребенка. Особенности формирования личности таких детей является повышенный уровень психотизма и невротизма. Эмоциональная нестабильность и неуравновешенность детей затрудняет формирование конструктивных навыков общения и приводит к социальной изоляции. Последнее, в свою очередь, становится спусковым крючком для формирования вторичных социальных расстройств. Доминирующие эгоистичные и эгоцентрические проявления усиливают повышенный уровень конфликтности, не способствуя формированию навыков конструктивного решения трудностей. Материальная поддержка со стороны государства не решает, а усугубляет ситуацию, провоцируя формирование потребительской позиции. Авторы статьи считают, что изменение ситуации требует всесторонней психолого-

педагогической поддержки и сопровождения на протяжении всего детства не только ребенка, но и его семьи.

Введение

Современная Республика Казахстан постоянно переживает различные потрясения и кризисы: экономические, политические, экологические, социальные и т.д. В результате нестабильности и неопределенности некоторые семьи, а, следовательно, и дети, оказываются в трудных жизненных ситуациях (далее - ТЖС). К сожалению, число таких детей не уменьшается. В «Государственном докладе о положении детей и семей с детьми в Республике Казахстан» отмечается, что в 2017 году население с денежными доходами ниже прожиточного минимума составило 19,3 млн человек или 13,2 % от общей численности населения [1]. Поэтому повышенное внимание уделяется детям в ДЛС [2, 3]. Для педагогов и психологов (Л.А.Ситак, Е.Г.Ларионова, Т.И.Лавренова, М.А. Лыгина), чрезвычайно важным становится вопрос социально-педагогической и социально-психологической поддержки детей в ДЛС, а также помощи, обеспечения, сопровождения в процессе социализации такого ребенка, профилактики вторичных отклонений и других социальных проблем (алкоголизм и наркомания, бродяжничество, воровство и т.д.) [4,5]. Чтобы решить эту проблему, необходимо четко понимать механизмы социализации и особенности формирования личности такого ребенка. При всем многообразии условий и факторов, влияющих на формирование личности, тот факт, что существует трудная жизненная ситуация, остается общим для анализируемой категории, что имеет решающее значение для социализации ребенка, определяя социальную ситуацию его развития, особенно в переходном обществе.

Цель исследования

Целью нашего исследования было выделить индивидуально-типологические особенности, определяющие специфику формирования личности ребенка при ТЖС, и взаимосвязь этих характеристик с копинг-стратегиями поведения. Л. Мерфи и Р. Лазарус ввели термин «копинг-стратегии» для описания способов преодоления кризиса, позже они стали чаще использовать его для описания способов преодоления стресса [6]. Для целей нашего исследования оба понимания верны, поскольку ТЖС можно рассматривать как временное явление, затем оно приобретает признаки стрессовой ситуации, или как определенный период

жизни, более длительный по времени, тогда эта ситуация подпадает под классификацию жизненных кризисов.

Методический аппарат исследования

Для исследования использовались два взаимодополняющих метода: метод диагностики механизмов совладания Э. Хейма (адаптирован в лаборатории клинической психологии Психоневрологического института им. В.М. Бехтерева под руководством Л.И. Вассермана) [7]. и тест на совладание Лазаря (адаптирован Т.Л.Крюковой, Е.В.Куфтяк, М.С.Замышляевой) [8]. Выборка испытуемых была представлена в двух группах: экспериментальная группа состояла из подростков в возрасте от 11 до 15 лет, относящихся к категории детей с ТЖС. Общая численность этой группы составила 68 человек, из которых 41 мальчик, 27 девочек; при этом дети, оставшиеся без попечения родителей, составили 31 %; дети-инвалиды - 15%, дети жертв домашнего насилия - 10 %; дети в образовательных учреждениях для учащихся с девиантным (социально опасным) поведением - 29%; дети, проживающие в малообеспеченных семьях - 15%. Контрольная группа состояла из их сверстников, живущих и воспитывающихся в полных семьях. Группы были уравнены по полу и возрасту. Исследование производилось на базе КГУ «Региональный центр поддержки детей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации», а также КГУ «СОПШЭН» №36

На основе анализа психолого-педагогической литературы был выявлен ряд факторов, играющих доминирующую роль в формировании личности ребенка, оказавшегося в ТЖС. Затем было проведено сравнение выбранных групп с использованием ряда психологических тестов. Полученные результаты были подвергнуты статистической проверке значимости различий с использованием t-критерия Стьюдента [9]. Эта часть исследования позволила нам выделить следующие личностные детерминанты, которые мы проанализировали в связи с используемыми копинг-стратегиями: экстраверсия/интроверсия, самоконтроль, агрессивность, субъективное чувство одиночества, интернальность/экстернальность.

Результаты и их обсуждение

Обратите внимание, что некоторые стратегии не представлены в поведенческом репертуаре детей, попавших в ТЖС. Так, они не ищут социальной поддержки в конструктивном контексте, напротив, такие дети занимают иждивенчески-потребительскую позицию, стараясь получить все готовое, не прилагая собственных

усилий. Если они сталкиваются с ситуацией, в которой им требуется собственная активность или инициатива, то это вызывает вспышки агрессии и раздражительности. К сожалению, у этих детей нет навыков долгосрочного планирования, поэтому они не могут перенести эти навыки на планирование проблем и поиск способов предотвращения проблем в будущем. Анализируемую категорию детей отличает очень короткая временная перспектива, так как у подростков она не превышает шести месяцев, за пределами этого периода им сложно описать события, которые они ждут и планируют. Для многих из них характерна пессимистично-негативная оценка любого происходящего события, им крайне сложно находить плюсы, положительно переоценивая себя, свои отношения, своих родственников и друзей, в результате чего эти дети постоянно ждут от себя каких-то неприятностей, сюрпризов и проблем; им трудно принять бескорыстную помощь, возможно формирование эпилептоидного типа акцентуации личности. Для удобства восприятия в таблице 1 перечислены только те факторы, для которых имеют место корреляционные связи.

Таблица 1 – Матрица интеркорреляции

Факторы	Чувство собственного достоинства	Конфронтация	Самоконтроль	Внутренне	Внешние факторы	Агрессивность	Субъективное чувство одиночества
Невротизм	-0,44	0,58	-0,27	-0,12	0,2	0,4	0,22
Психотизм	0,06	0,29	-0,35	-0,03	0,12	0,59	0,4
Конфронтация			-0,45	-0,2	0,26	0,44	0,2
П р и н я т и е ответственности				0,64	-0,6	-0,17	-0,02

Примечание. Значимые корреляции выделены жирным шрифтом в таблице, $p = 0,05$

Отрицательная корреляция невротизма и самооценки приводит к высокому уровню тревожности, при котором ребенок в ТЖС не уверен в успехе своей деятельности, имеет отношение к неудачнику,

что усиливается проблемами в семье в реальности, отсутствием психологической поддержки, в результате чего приводит к снижению самооценки, пассивности, нежеланию и неспособности решать свои проблемы, перекладывая решения на других людей. С другой стороны, нейротизм характеризуется высокой эмоциональной нестабильностью, импульсивным поведением, вспышками агрессии, что в совокупности приводит к формированию конфронтационного совладания как средства решения проблем. Чем выше склонность к невротизму, тем больше вероятность того, что в стрессовой ситуации ребенок с проблемами выберет конфронтационное преодоление, что ухудшит отношения с родителями, учителями и сверстниками. Нейротизм характеризуется высокой эмоциональной неустойчивостью, агрессивность у изучаемых нами детей часто проявляется в виде ярких «вспышек». Чем выше уровень невротизма, тем выше вероятность вспышек агрессии.

Неопределенность и нестабильность, связанные с трудностями жизненной ситуации, провоцируют рост психотизма детей с ТЖС, который характеризуется неадекватными эмоциональными реакциями даже на внешне нейтральный стимул. Родители, выступающие в качестве образцов для подражания, референтные лица для своего ребенка устанавливают неадекватные модели поведения, поскольку сами они не способны справиться с трудностями, не способны к долгосрочному планированию и прогнозированию ситуаций, что еще больше усугубляет тяжесть и сложность жизненной ситуации. Именно родители могут сломаться, выплеснуть свое внутреннее недовольство и неудовлетворенность ребенком, проявить агрессию, продемонстрировать насилие в семье и подавить личность ребенка. Мы считаем, что в семьях с ТЖС существует прямая зависимость между уровнем психотизма родителей и детей, в результате, чем выше уровень психотизма, тем больше склонность к агрессивности как у родителей, так и у детей. Неконтролируемое поведение ребенка в ТЖС, плохо прогнозируемое для окружающих, приводит к увеличению коммуникативных трудностей, что негативно сказывается на отношениях со сверстниками в детском коллективе. Взрывное поведение, внешние признаки неблагополучия, низкое материальное положение в совокупности этих и других факторов делают ребенка в ТЖС непопулярным среди сверстников, а в некоторых случаях даже открыто отвергаемым или игнорируемым. Этим обстоятельством мы объясняем положительную корреляцию между психотизмом

и субъективным чувством одиночества. Психотизм вызывает склонность к уединению, в результате чего круг социальных контактов, близких друзей может быть незначительным или даже отсутствовать, что приводит к субъективному чувству одиночества или уходу в виртуальное пространство, где вы можете скрыть свой социальный статус. Последнее обстоятельство позволяет прогнозировать формирование у ребенка с ТЖС предрасположенности к интернет-зависимости.

Из всего многообразия стратегий преодоления дети, оказавшиеся в ТЖС, значительно чаще, чем другие, выбирают конфронтацию. Внутреннее неприятие себя, своих особенностей у этих детей выливается в конфронтацию со сверстниками, и в своих отчетах респонденты в большинстве случаев занимали обвинительную позицию по отношению к своим сверстникам, перекладывая на них ответственность за конфликтные отношения. Такая модель поведения не способствует решению жизненных проблем; более того, это лишает детей, находящихся в ТЖС, возможности использовать внешние ресурсы, поддерживать свое социальное окружение и поддерживать своих сверстников. При реализации конфронтационного совладания у исследуемой категории детей наблюдается импульсивное поведение и крайне низкий уровень самоконтроля. При несформированных навыках общения описанная выше закономерность приводит к отторжению такого ребенка обществом, формирует маргинальный тип личности. Ситуация усугубляется тем, что при реализации конфронтационной модели поведения совладающие действия теряют свою направленность и становятся в основном результатом снятия эмоционального напряжения, одним из которых становится агрессия (вербальная, невербальная, прямая или косвенная).

К сожалению, результаты исследования показывают явное преобладание конфронтации среди доминирующих стратегий совладания, которые используются в повседневном общении детьми, оказавшимися в ТЖС. Но, если ребенку удалось сформулировать стратегию принятия ответственности, то уровень социализации таких детей значительно выше, чем у других сверстников, что подтверждает положительную корреляцию между стратегией принятия ответственности и внутренним локусом контроля. Такая стратегия преодоления предполагает признание субъектом своей роли в возникновении проблемы и принятие ответственности за ее решение. Дети с внутренним локусом контроля объясняют, что происходит с ними и их семьей в результате их собственных

действий. Чем выше уровень субъективного контроля, тем больше вероятность использования стратегии принятия ответственности.

Заключение

Подводя итоги исследования, мы хотели бы выделить приоритетные направления социально-психологической поддержки и сопровождения ребенка, находящегося в ТЖС, что позволило бы сформировать более широкий спектр стратегий преодоления, которые способствовали бы социализации и социальной адаптации такого ребенка. Прежде всего, такому ребенку нужен спорт, а конкретный вид спорта не имеет значения и зависит от индивидуальных возможностей человека, главное, что дают спортивные люди, - это возможность установить определенный уровень достижений, определенную высоту и целенаправленно двигаться к ее завоеванию. Победы в спорте помогут повысить самооценку, уверенность в себе и своих возможностях. Предпочтителен выбор командных видов спорта, потому что в дополнение к вышеперечисленным эффектам будут созданы благоприятные условия для формирования коммуникативных навыков, умения просить о помощи самостоятельно и оказывать ее другим людям. Благодаря механизмам сублимации неконструктивная агрессия может быть относительно легко преобразована в спортивное достижение. На втором месте в системе психологической поддержки и сопровождения ребенка в ТЖС могут быть походы, лагеря, путешествия (желательно пешие), восхождение на горы, сплав по реке, предполагающие формирование навыков выживания в физически сложных условиях. К положительным результатам социализации и формированию конструктивных копинг-стратегий, о которых говорилось выше при оценке роли спорта, можно добавить эффект подражания эталонному человеку, поскольку в таких условиях обязательно должен быть лидер, проводник, наставник, который сам в максимальной степени способен преодолевать различные трудности. И, наконец, мы считаем, что участие детей в ТЖС в волонтерской деятельности создаст условия для анализа и отражения их собственной ситуации, возможности сравнить свою собственную ситуацию и ситуацию, в которой находятся люди, которые бескорыстно помогают. Сам факт того, что из просителя и потребителя рассматриваемая категория детей становится субъектом, который сам поддерживает, оказывает реальную помощь нуждающимся, может стать спусковым крючком для переоценки их жизненной ситуации и выбора иной стратегии поведения.

Отмеченные выше направления психолого-педагогической работы в сочетании с традиционными тренингами личностного роста и поведенческими тренингами легли в основу коррекционно-развивающей программы для детей и подростков, оказавшихся в ТЖС. Данная программа реализуется на межведомственном уровне силами образовательных организаций, организаций социальной защиты и поддержки, организаций здравоохранения, а также организаций по работе с молодежью.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Абрамова, Г. С. Введение в практическую психологию / Г.С. Абрамова. – Брест, 1992.
- 2 Беличева С. А. Основы превентивной психологии / С.А. Беличева. – М., 1993.
- 3 Захаров А. И. Отклонения в поведении ребёнка / А.И. Захаров – М., 1993.
- 4 Змановская Е. В. Девиантология: (психология отклоняющегося поведения): Учебное пособие / Е.В. Змановская. – М., 2003.
- 5 Лебедев, В. И. Личность в экстремальных условиях / В.И. Лебедев. – М., 1987.
- 6 Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства / Р.В. Овчарова. – М., 2003.
- 7 Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога / Р.В. Овчарова. – М., 2001.
- 8 Попова, О.С. Психологическое сопровождение педагогического процесса / О.С. Попова. – Мн., 2003.
- 9 Психолого-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка / под ред. Л.М. Шипицыной. – М., 2003.

ҰЛЫ АҒАРТУШЫ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ҚЫЗ БАЛА ТӘРБИЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАЙЛАНЫСТЫ МОРАЛЬДЫҚ – ЭТИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАРЫ

РАХИМБАЕВА А. К.

магистрант, 2 курс, «Психология және педагогика» мамандығы,
Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті,
Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ЖУМАТАЕВА Е. О.

п.ғ.д., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Қазақ қыздарының моральдық-этикалық мәдениетінің дұрыс қалыптасып дамуына ұлы ойшылдар (әл-Фараби, Жүсіп Баласағұн, Қожа Ахмет Ясауи, Қорқыт ата және т.б.) мен жыршы-жыраулар да (Асан қайғы, Шал ақын, Үмбетей жырау, Бұқар жырау, Шалкиіз, Ақтамберді), ғұлама ағартушылар да (Ы.Алтынсарин, Ш.Уәлиханов, А.Құнанбаев және т.б.) аса мән берген. Олардың шығармаларында халықтың әлеуметтік жағдайы, «жақсылық» пен «жамандық» өлшемдері, «мінез-құлық ережелері», әйелдің ізгілікті істері, бойындағы адами асыл қасиеттері, мінез-құлық мәдениеті, пәк сезімі, өмірге деген көзқарасы, ақыл парасаты, кісілік келбеті және т.б. қасиеттері көрініс тапқан.

Ұлы Абай да қазақ қыздарының нәзік жаны мен ибалы қасиеттерін, мінез-құлқы мен жүріс-тұрысын, сұлулығы мен адамгершілік ар-ождан тазалығын, бүкіл бітім-болмысын тамаша теңеулермен әсерлі жырлап, олардың мәртебесін көтеріп, жүрек сезімін өлеңге қосады («Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы», «Қаламқас», «Көзімнің қарасы» және т.б.). Жоғары адамгершілік қасиеттердің мінез-құлық мәдениеттілігіне байланысты екенін ескертуді де ұмытпайды. «...ғылымды, ақылды сақтайтұғын мінез... бұзылмасын!.. мінезде азғырмайтын ақылды, арды сақтарлық, беріктігі, қайраты бар болсын! Бұл беріктік бір ақыл, ар үшін болсын!» – деп балалар мен жастарды көрсекызарлыққа, жеңілтектікке, біреудің орынсыз сөзіне ермеуге шақырады, адамды сұлу, көрікті көрсететін мінез деген ұғымға жетелейді.

Сонымен осы жоғарыда айтылғанның бәрі бізге қазақ халық педагогикасында қыздарға ұлттық тәрбие беруде белгілі бір жүйе қалыптасқан және мүмкіндіктері жоғары болған деп дәлелдеуге және қазақ халық педагогикасында қыздарға тәрбие беру моделін жасауға негіз болады.

Ұсынылып отырған модель қазақ халқының қыздарға ұлттық моральдық-этикалық тәрбие берудегі озық дәстүрлерін білім беру жүйесінде пайдалануға байланысты бес бөлімнен тұратын тұжырымдама жасауға септігін тигізді. Онда тұжырымдаманың мақсаты мен міндеті айқындалады; қазақ халық педагогикасында қыздарға ұлттық моральдық-этикалық тәрбие беру.

Қазақ халқы қай ғасырда болмасын қыздардың моральдық-этикалық тәрбиесіне аса мән берген. Моральдық-этикалық мәдениетін идеалға бағдарлау арқылы, яғни халыққа сыйлы адамдардың өнегелі ісін, рухани адамгершілікті мәдениетін, беделі мен мінез-құлқын, білімі мен қабілетіне, қарым-қатынас мәдениетін және т.б. қасиеттерін үлгі ету арқылы қалыптастырған. Идеалды күнделікті өмірге қажетті басты бағдардың бірі деп есептеген. Мысалы, «Қозы Көрпеш, Баян сұлу», «Айман-Шолпан», «Қыз Жібек» жырлары арқылы халық қазақ қыздарының рухани адамгершілікті бейнесін, моральдық келбетін, мінез-құлқын, жүріс-тұрысын, киім киісін, қылықтарын, өзара қарым-қатынасын өнеге етсе, Домалақ ана туралы аңыз- әңгімелерді баяндау арқылы қазақ әйелдеріне тән даналықты, ұстанымдылықты, сезімталдылықты, тапқырлықты үлгі тұтуға шақырған.

Береке, бірліктің ұйтқысы бойжеткеннің абыройы, ізгілігі, жан сұлулығы мен еңбеккерлігі, ақыл парасаттылығы деп білген халық, өзінің тәрбиелік тағылымдарында өнеге, үлгі тұтқан таным түсінігін жастарға жеткізіп, оларды идеалға бағдарлау тәсіліне айналдырған. «Әйел әдебімен, қыз қылығымен», «Сыйлай білсең, сыйымдысын» деген ұғымды жанұяның болашақ тіреніші санаған. Сұлулықты да, мінезділікті де пәктік пен инабаттылықты да қыздарға теңеген, үлгі-өнегенің өлшеміне балаған. Оны Абылай заманындағы «Маржан қыз» оқиғасының мазмұны дәлелдейді: Шаған шайқасында қолға түскен өте сұлу қызға жас батырлардың бәрі қызығады. Мұны сезген Абылай хан батырларға «Қызға бола ренжісіп қалмандар. Ер олжаға таласса, жау жарықшақты пайдаланып, жеңіске жетеді, бұл бабамыз қазақ халқынан қалған тәжірибе, сабақ. Енді біз осы қыздың өзіне ерік берелік, кімді ұнатса, соған барсын, басқамыз кеңшілік етелік» – деп кеңес беріпті. Бұған батырлар келісіпті. Қыз хан жарлығына тағзым етіп батырларға үш түрлі шарт қойыпты: бірінші – биік шың басына байланған орамалға оқ тигізу; екінші – күш сынасу; үшінші – өз өмірін жұмбақтап айтып, соны шешуді ұсынады. Бұл шарттардың шешімін батырлар арасынан тек Еспенбет қана тауыпты, әйтседе нәпсіге ілесіп осынша сүйіспеншілік

байлаған адамды қорлауым намыс болар, ерлік болмас деп өзіне-өзі тоқтам айтыпты. Еспенбеттің мергендігіне, ерлігіне, кең ойлы кеменгерлігіне, нәпсі-ге жол бермеген жомарттылығына разы болған Абылай хан, оның тілегі бойынша қызға бостандық беріп, «біздің әйел ұрпақтарымыз да осы қыздан үлгі алатын болсын», деп тілек айтыпты.

Моральдық-этикалық идеалға бағдарлауда «ар», «намыс», «ұждан», «ұят» ұғымдарына аса мән берген. Оны халықтың «Жаным – арымның садағасы», «Өлімнен ұят күшті», «Ақылды болсаң, арыңды сақта, ар-ұят керек әр уақытта», «Ұят кімде болса, иман сонда», «Ұяттан адам өлмейді, сағы сынады» деген мақал-мәтелдерден көруге болады. Қазақ халқы ар-ұжданды қатты қастерлеген, оны моральды адамгершіліктің туы етіп көтерген. Қыздарға да, ұл балаларға да абыройды жастан сақтау қажеттігін бойына ес білгеннен сіңісті етіп өсірген. Абыройдан айрылу беделден айрылу деп түсінген халық жастарға бата бергенде «Абыройлы бол!», «Алла тағала сені абыройыңнан айырмасын», деп тілек білдірген. Әсіресе, қыздың абыройын сақтауына байланысты көп ақыл-кеңестер беріп, әдептілікке, ізеттілікке шақырған. Қай жерде болмасын «Қыз қылығымен» көрікті, елге сыйымды деп ескертуден жалықпаған. «Ата көрген оқ жонар, ана көрген тон пішер», «Атаға қарап ұл өсер, анаға қарап қыз өсер» деп халық баланың жақсы болуы ата-анасының тәрбиелілігінен, рухани адамгершілікті мәдени деңгейінен, өнегелі ісінен екенін баса көрсеткен.

Ар-ұятқа кір келтірмеу кісіліктің басты белгілерінің бірі деп түсінген халық «жарлы болсаң да арлы бол», ар-ұяты бар кісі ғана биязы, ақжарқын, иманжүзді, парасатты келеді деп құлақтарына құйып отырған. Әсіресе кісілік келбетінің қалыптасуына, нақтырақ айтсақ, рухани адамгершілік қасиеттерінің, танымдық көзқарасының, мінез-құлқының, тәртібінің, қайрат-жігерінің, әлеуметтік ортамен, адамдармен қарым-қатынасының үйлесімді қалыптасуына аса назар аударды. Кісілік келбетті қалыптастырудағы әлеуметтік ортаның мәнін, оның адаммен және қоғаммен байланысын ескерген. Оған ықпал ететін факторларға (макроорта, микроорта, ілім мен тәрбие беру) аса көңіл бөлген.

Ұлттық кісілік келбетті қалыптастыруда «парыз» түсінігіне ерекше мән берген. Парыз дегенді адамның ата-анасы, Отаны мен қоғам алдындағы борышы деп қабылданған. Парыз адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынасты реттейді, адамдардың бір-біріне қамқорлық жасауына, көпшілік ортада әдептілік сақтауға, адал

еңбек етуге ықпал етеді; ата-ана мен Отан алдындағы перзенттік борышын, азаматтық міндетін орындауға бағыттайды деп түсінген. Парызды сезіне білу ар-ожданмен тікелей байланысты, сол себепті, ол адамның адамгершілік санасын, тәртібін бақылап, реттеп отырады деген көзқарасты ұстанған.

Қазақ халқы қыздарды моральдық-этикалық идеалға бағдарлауда күнделікті тұрмыс-тіршілігіндегі және қоғамдағы адамгершілікті моральдық-этикалық мәдени қарым-қатынасқа аса мән берген. Қарым-қатынастың, соның ішінде отбасы, туыстар арасындағы қарым-қатынастың адам санасына, мінез-құлқына, ішкі және сыртқы мәдениетінің қалыптасуына әсерінің мол екенін жақсы түсінген. Мәселен, туыстар арасындағы: әке мен баланың, шеше мен қыздың, әке мен қыздың, келін мен қайын ененің, келін мен атаның, нағашы мен жиеннің, күйеу мен қайын ененің, бажалардың, жезделердің, бөлелердің және т.б. туыстугандардың, жекжаттардың арасындағы өте бір нәзік жарасымды қарым-қатынас моральдық мәдениеттің негізін қалауда үлкен роль атқарған десе артық болмайды. Қазақтардың қарым-қатынасында балалардың (қыздардың) ата-аналарымен, жасы үлкендермен «Сен» демей, «Сіз» деп сөйлесуі – құрметтің, ізеттіліктің, әдептіліктің белгісі. Бұл қазақтардың қанына сіңген тән қасиет. Оны халық шығармашылығында көрініс алған деректер дәлелдейді. Мысалы, жас келіннің үлкен-кішіге ат қоюының өзі (Тотым, Айна, Сері жігіт, Еркежан және т.б.) – алдыңғыларға құрмет, кейінгілерге ізет көрсету болса, қайын ата, қайын ағалардың есімдерін (Өзенбай, Қамысбай, Қойшыбай, Қасқырбай, Бәкібай) атаудан қашқақтап, қасқыр жарып кеткен қойды бауыздап алу үшін қасындағы кішкентай қайынысын ауылға жұмсаған жеңгенің: «Сарқыраманың ар жағында, сылдырламаның бер жағында, маңыраманы ұлыма жарып кетті, қынамадан жаныманы әкесін» – деуінен, біріншіден, әдептіліктің, ізеттілік пен сыйластықтың белгісін көрсек, екіншіден, ойының ұшқырлығын, тапқырлығын, сөзге зеректілігін байқаймыз. Өлбетте, бұның бәрі қыз балалардың мінез-құлық нормасының, мәдениетінің, адамгершілік қасиетінің дұрыс қалыптасуына септігін тигізді, моральдық тәрбиенің кейбір мәселесін шешуді жеңілдетті. Қазақта қыздардың сөйлеу мәдениетіне де «Сөздің көркі мақал», «Мағынасыз сөз болмайды, мақалсыз ел болмайды», «Мақал сөздің мәйегі», «Көп тыңда, аз сөйле», «Көп ішінде сөйлеген, көсемдіктің белгісі, көпке сөзі ұнаған, шешендіктің белгісі» деп биік талаптар қоя білген. Айтылар ойдың қысқа да нұсқа болуы адамның ой

өрісінің кеңдігін, сөйлеу мәдениетінің жетіктігін көрсететінін ескертеді. «Жақсы байқап сөйлейді, жаман шайқап сөйлейді», «Сөз тас жарады, тас болмаса бас жарады», «Жақсы сөз жарым ырыс» деп адамдар арасындағы қарым-қатынастың жақсы жалғастықта болуы бейнелі, әсерлі, орынды сөйлеу мәдениетіне байланысты екендігін ұғындырады.

Қыз баланы «болашақ ана», «қонақ», «жат жұрттық» деп түсінген халық оған ешқашанда зекіп, дауыс көтермеген, аялап кірпігінен қақпай өсірген. Оларды мейірімділікке, ілтипаттылыққа, ақжарқындылыққа баулыған, үлкенді сыйлауға, жасы үлкен адамның, әсіресе, ер адамның алдын кесіп өтпеуге, сөйлеп тұрғанда сөзін бөлмеуге, үлкендерге тізе бүгіп, сәлем етіп әдептілік білдіруге, үйге кірген адамға дәм ұсынуға, өтірік айтпауға, біреудің сыртынан ғайбат сөйлемеуге, әлсіздерге зорлық-зомбылық көрсетпеуге, жетім-жесірге көмек беруге тәрбиелеген. Бұның бәрі қарым-қатынас мәдениетінің, моральдық мінез-құлық мәдениетінің көрсеткіші екені даусыз. Осы қасиеттерді қыздардың бойына сіңісті етуде халық ауызекі шығармашылығында көрініс алған тарихи бейнелердің өнегелі істерін, мәселен Алпамыс жырындағы Гүлбаршынның қайын ағасына «иіліп, бүгіліп, қол қусырып, тізесін басып, сәлем беруін», Алпамыстың ақсақалдарға «қырық қадам жетпей, аттан түсіп, қол қусырып, сәлем бергенін үлгі ете білген». Қарым-қатынас барысында өзі ренжіткен адамынан «кешірім» сұрай білуге, өзін ренжіткен адамға «кешірімді» болуға, өзіне жақсылық жасаған адамына «рахмет» айтып, ризашылық сезімін білдіруге, өзгелердің алдында өзін абыроймен ұстай білуге үйреткен. Мұны адамның ішкі мәдениетінің, әдебінің жоғары көрсеткіші деп түсіндірген.

Қыздарды ерте бастан еңбек түрлеріне (үй шаруашылығы, қолөнер, ауыл шаруашылығы және т.б.) тарту, жас ерекшеліктерін ескере отырып ой-өрісіне, ойлау қабілетіне, еңбек барысындағы мінез-құлқына талапты күшейту де моральдық-этикалық қатынас мәдениетінің дұрыс қалыптасуына әсер етті. Қыздарды еңбекке тәрбиелеу арқылы ата-аналар мен ересектер оларды тек өзі үшін ғана емес, жалпы игілік үшін еңбек етуге, еңбекті құрметтеуге, еңбек адамдарымен сыйластық қатынасты ұстай білуге, оларға құрметпен қарауға үйретті. «Еңбек мұратқа жеткізер, жалқаулық абыройды кеткізер», «Еңбек ширатады, өмір үйретеді», «Ерте тұрған жігіттің ырысы артық, ерте тұрған әйелдің бір ісі артық», «Жалқау тек жатар, жатқанның ырысы қайтар» және т.б. мінез-құлық нормаларының шектеулері арқылы моральдық талаптардың негізін қалады. Қазақтың

бірқатар тыйым сөздері: «Сүйеніп, тіреліп отыруға болмайды, ол ауру адамның қалпы»; «Таянып отыруға болмайды, жер таяну – қайғының белгісі»; «Белді таянуға болмайды, әйел адам бүйірін таянса – біреуді жоқтап отырғанды білдіреді»; «Қолды төбеге көтеруге, тарақтауға болмайды; қолды қусыруға болмайды, бұл – қолды құдайдың байлағаны»; «Ер адам отырған жерде әйел адамға, әсіресе қыз балаға жамбастап жатуға болмайды»; «Әйел адамдар бетін ошаққа қаратып, он аяғын ішке қарай бұрып, сол аяғын тізесінен бүгіп отырады» және т.б. жастардың мінез-құлқының кодексі ретінде пайдаланылды. Халықтың ой-пікірінің өзіндік ерекшелігі болып тұлға сипатын анықтаудағы руханилықты негіздеу, ерлік, адалдық, қайсарлық, ұлтжандылық, қарапайымдылық, тұрмыстағы көнбістік сияқты ішкі адамгершілік қасиеттерін ескеру саналады. Қыздардың осы ішкі қасиеттерін қалыптастыру тәрбиеге сәйкес жолдармен жүзеге асты және практикалық жұмыстармен, тікелей тәртіппен және іс-әрекеттің нәтижелерімен байланысты болды. Бұның бәрі тұлғаның сыртқы мінез-құлық формасының ішкі рухани жан дүниесі мазмұнымен байланысты екенін дәлелдейді.

Қазақ халқы моральдық нормалар мен принциптердің өзара қарым-қатынас процесінде адамдардың мінез-құлық тәжірибесі арқылы қалыптасатынын жақсы түсінген. Жастар тәрбиесіне қоғам тарапынан қолдау жасап, қамқорлық көрсеткен. Қоғамның талабын ескере отырып, адамдар арасындағы адамгершілікті мәдени қатынасты, моральдық құндылықтарды келесі ұрпаққа жеткізуде бірқатар жағдайлар жасаған. Тұлғаның адамгершілігін қалыптастыруда қоғамның іс-әрекеті мынадай бағыттарды көздеген:

- мінез-құлық нормалары мен принциптерін тәжірибе арқылы дамыту, заман талабына сәйкес идеалды негіздеу, ізгіліктілік, жауапкершілік, әділеттілік, ар-намыс және т.б. этикалық түсініктерді негіздеу;

- қоғамдағы жеке адамның, соның ішінде ұл-қыздардың санасына моральдық білімдер мен талаптарды сіңіру (үйрету және тәрбиелеу тәсілдерін, әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерді пайдалану, қарым-қатынас формаларын ұйымдастыру және т.б.);

- әр түрлі бақылау формалары, идеалдар, құндылық бағдарлар арқылы моральдық құндылықтарды дамыту;

Қыздарға моральдық-этикалық тәрбие беруде қарым-қатынас құндылықтарының елеулі маңызы болды. Мысалы, туыстық байланыстардың беріктігі: ата-ананы сыйлау, оларға құрметпен қарау, үлкендерді құрметтеу, балалардың ата-ана алдында жауапкершілігі,

кенже ұлдың ата-анамен бірге тұруы, ересек балалардың кіші іні-қарындастары тәрбиесіне жауапкершілігі, туыс отбасыларының өзара көмегі және жесірлердің балаларын туыстары өз қамқорлығына алуы, ата-ананың алғашқы немерелерін бауырына басуы сияқты әдет-ғұрыптар мен дәстүрлер қазақ отбасыларының жазылмаған заңдары бола отырып, балаларды да, қыздарды да қарым-қатынас құндылықтарына тәрбиелеуде жағымды ықпал жасады.

Ана тілі, әдебиет, мәдениет, өнер, салт-дәстүрлер, ойындар мен мерекелер сияқты ұлттық құндылықтар да қыздардың қарым-қатынас құндылықтарын дамытуда елеулі роль атқарды. Тіл – ұлттың жан дүниесі, сана-сезімінің, ақыл-ойының көрінісі деп түсінген халық, қыздарды әсіресе ана тілінің құдіретті күшін түсіне білуге, ұрпақтан-ұрпаққа сақтап, жеткізе білуге, оның қарым-қатынастағы көркемдігі мен бейнелілігі өзінің танымдық көзқарасымен еркін тілде мазмұндап бере білуге шақырды.

Қарым-қатынас құндылықтарының бірі ретінде түспалдап айту тәсіліне аса мән берген. Алмастай өткір сөздері мен нәзік юморы көп түспал сөздері ересектерге де, балалар мен қыздарға да айтылған және бейнелі, дерексіз ойдың дамуына жәрдемдескен, ересектер ақындар сайысында, той-думан, спорттық жарыс, ойын барысында еркін қарым-қатынас кезінде неғұрлым астарлы сөзді (өзіл-қалжың түрінде) жіті пайдаланған. «Қызым саған айтам, келінім сен тыңда», «Ымды түсінбеген, дымды түсінбейді», «Таяқ еттен, сөз сүйектен өтеді», «Ойнап сөйлесең де, ойлап сөйле» деген халық мақалдары соны аңғартады.

Халық ертегілер мен аңыз-әңгімелерде, жыр-дастандарда көрініс алған халықтың тыныс-тіршілігі, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері, бақыт жолындағы күресі, адамдардың өзара қарым-қатынас мәдениеті мен мінез-құлықтары, еңбек сүйгіштігі, Отанына, халқына, туған жер табиғатына деген сүйіспеншілігі арқылы адамгершіліктің рухани құндылықтарымен ұтымды таныстыра білген. Мәселен, «Өнердің күші» ертегісіндегі Дүрия қыз бен хан баласы Ыдырыстың арасындағы ибалы-моральдық қарым-қатынасты баяндау арқылы достық сенімін, шынайы сезімінің мәнін ұғындырса, Дүрияның үйретуімен Ысқақтың ою-өрнекпен зерделеп жасаған бас киімі арқылы өнердің құдіретін, өмірдегі мәнін түсінуге, оны бағалай білуге үйретті, ою-өрнектің түрлерін, өзіне тән тілін меңгеруге, жоғары талғаммен қабылдауға дағдыландырды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1 «Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы»
- 2 Ш.Х. Құрманалина, Б.Ж. Мұқанова, Ә.У.Ғалымова, Р.К. Ильясова – «Педагогика» //Астана – 2007ж.
- 3 Қабылова Қ. «Халықтық педагогиканың бала тәрбиесіндегі рөлі» //Бала тәрбиесі. – 2005. - №4. – Б.33-34б
- 4 Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы»
- 5 «Этнопедагогика» // Алматы 2008 ж С.Қалиев, Ж.Молдабеков, Б.Иманбекова
- 6 Миркенова Г. «Отбасы тәрбиесінің маңызы» //Бастауыш мектеп. – 2005.
- 7 Моральдық-этикалық тәрбие // - Алматы 2005
- 8 «Қыз балаларға гендерлік білім беру мәселесі» //–Шымкент, 2008. –18-21 бет.
- 9 «Қазақ халқының қыз балаларды тәрбиелеудегі ғасырлық тәжірибесі» //Білім-образование, № 1 (43), 2009. –40-43 б.
- 10 «Қазақ халқының ұлттық мақал- мәтелдері» // Алматы 2008 ж
- 11 Оубақірова А. «Отбасындағы сыйластық» //Бастауыш мектеп. – 2005. 18-25б

СВЯЗЬ ВНУТРЕННЕЙ КОММУНИКАЦИИ И ВОВЛЕЧЕННОСТИ СОТРУДНИКОВ В ОРГАНИЗАЦИЯХ

СЕМБИНА А. Б.

магистрант, Торайғыров университет, г. Павлодар

В последние годы функции и структура внутренних коммуникаций претерпели незначительные изменения, и, возможно, сейчас они претерпевают самые большие изменения в связи с появлением вовлеченности сотрудников. Динамические изменения, происходящие в рабочей силе, требуют нового подхода. На сегодняшний день в многочисленных исследованиях, посвященных влиянию внутренней коммуникации, доминирует ее связь с удовлетворенностью работой и производительностью.

Сдвиг во внутренней коммуникации произошел с внедрением маркетинговых стратегий в отношении сотрудников. Подобно тому, как лояльность внешних клиентов определяется их удовлетворенностью, так и лояльность сотрудников определяется

их удовлетворенностью работой. Н. Дебюсси, М. Юинг и Л. Питт предположили, что внутренняя коммуникация состоит из четырех конструкторов: «этический рабочий климат, взаимное доверие, отношение к инновациям и согласование целей сотрудника и организации» [1, с. 152]. Они отметили, что внутренний маркетинг должен включать двусторонний процесс коммуникации между руководством и сотрудниками и что его значение заключается в его способности «достигать и мотивировать сотрудников нижнего уровня в организациях».

Существует множество переменных, которые могут способствовать повышению вовлеченности сотрудников. К ним относятся наставничество, карьерный рост, признание, вознаграждение, ответственность, удовлетворенность, значимая работа, воспринимаемая безопасность, достаточные ресурсы, индивидуальное внимание, соответствие ценностям организации, опросы общественного мнения, эффективная коммуникация, заинтересованность руководства в благополучии, интересная работа, участие в принятии решений, четкое видение целей организации и автономия. Внутренняя коммуникация служит средством, с помощью которого эти переменные распространяются, поддерживаются и передаются. Предполагаемая связь между внутренней коммуникацией и вовлеченностью сотрудников, неявная или явная, должна привести к появлению области исследований, которые либо подтвердят, либо опровергнут это понятие. Внутренняя коммуникация является фактором, способствующим внешнему престижу, и когда внешний имидж положительный, сотрудники испытывают большее чувство идентификации с организацией. Организационная идентификация является переменной вовлеченности сотрудников. Независимо от того, эффективна ли кампания внутренней коммуникации или нет, она все равно не сравнится с перегрузкой внешних сообщений, которые предоставляют средства массовой информации. Именно через эти внешние сообщения сотрудники получают большую часть информации о том, на кого они работают.

Коммуникация является фактором общего организационного климата. Организационный климат – это связь между людьми и организацией, и, как объясняет Р. Гюзли, он представляет собой стандартизированные убеждения и отношение сотрудников к организации, в которой они работают [2, с. 382]. Коммуникация была всего лишь одной из пяти переменных, которые ввели Уэлш

и Ла Ван, но они обнаружили, что она имеет самую сильную корреляцию с приверженностью – 38% дисперсии [3, с. 1086]. Хотя им удалось установить, что общение влияет на общее отношение сотрудников к своей компании, Х. Деннис концептуализировал коммуникационный климат как отдельную конструкцию от организационного климата. Он определил коммуникационный климат как: Субъективно переживаемое качество внутренней среды организации: понятие охватывает общий кластер предполагаемых предрасположенностей, идентифицируемых через отчеты о восприятии членами организации сообщений и связанных с сообщениями событий, происходящих в организации [4, с. 29].

Ограниченное количество исследований позволило связать внутреннюю коммуникацию с переменными вовлеченности сотрудников. В организациях, эффективно осуществляющих коммуникацию, наблюдается меньшая текучесть кадров и сопротивление, более высокие доходы акционеров, повышенная приверженность и более высокий уровень вовлеченности сотрудников.

У. Кан ввел психологические факторы, которые определяли вовлеченность или невовлеченность сотрудников в работу. Он определил личную вовлеченность как «использование «Я» членом организации в их рабочих ролях; при вовлеченности люди используют и выражают себя физически, когнитивно и эмоционально во время исполнения роли». Кан считал, что сотрудники бессознательно задают себе три вопроса по каждой ситуации, с которой они сталкиваются. Ответы на эти вопросы определяют, будут ли они вовлечены или не вовлечены. Эти три вопроса были следующими: насколько значимо для меня это занятие? Насколько безопасно это делать? Насколько я могу это делать? Из этих вопросов вытекают три психологических состояния для были разработаны следующие понятия: психологическая осмысленность, психологическая безопасность и психологическая доступность. Психологическая осмысленность определялась как ощущение того, что будет что-то получено. Психологическая осмысленность определяется тремя факторами: характеристикой задачи, характеристикой роли и рабочим взаимодействием. Психологическая безопасность определялась как ощущение того, что не будет никаких негативных последствий для личного имиджа или статуса. На психологическую безопасность влияют четыре фактора: межличностные отношения, групповая и межгрупповая динамика, стиль и процесс управления и организационные нормы.

Психологическая готовность определялась как ощущение того, что у человека есть физические, эмоциональные или психологические ресурсы для участия в ситуации [5, с. 694–708].

По словам К. Йейтс, «эффективные методы коммуникации способствуют вовлечению, приверженности, удержанию и производительности сотрудников, что, в свою очередь, приводит к повышению эффективности бизнеса, обеспечивая превосходную финансовую отдачу». Исследование Уотсон Уайатт Уорлдвайд, проведенное в 2002 году, показало, что организации, «обладающие высокоэффективной коммуникацией, в 4,5 раза чаще имеют вовлеченных сотрудников, что позволяет им добиваться лучших финансовых результатов».

Несколько исследований показали, что эффективная внутренняя коммуникация положительно влияет на удовлетворенность работой. В современном деловом мире стало очевидно, что удовлетворенность работника стала более сложной. Переменные и меры, которые раньше использовались для оценки удовлетворенности, больше не применимы. В последнее время появилось небольшое количество исследований, подтверждающих связь внутренней коммуникации с общим успехом организации, однако внутренняя коммуникация представлена лишь как одно из многих звеньев. Для внутренней коммуникации мало исследований выходят за рамки удовлетворенности работой и рассматривают факторы, которые влияют на сотрудников и организации сегодня. Следовательно, эмпирические исследования связи между внутренней коммуникацией и вовлеченностью сотрудников редки, если вообще доступны [6, с. 73].

Возможно, позитивное или негативное общение сотрудника с руководителем не является ключевым фактором, скорее открытость и откровенность между ними делает их работу более осмысленной. Взаимопонимание между работником и его руководителем также не влияет на то, насколько значима для работника его работа. Не похоже, что взаимопонимание между работником и руководителем делает их работу более или менее значимой.

Эффективная коммуникация и открытая коммуникация также отрицательно связаны с неудовлетворенностью в организации. Это означает, что организации, которые эффективно и открыто общаются со своими сотрудниками, могут вызывать большее удовлетворение у своих сотрудников.

Эффективная коммуникация была положительно связана с утверждением: «Я готов приложить много усилий сверх того, что

обычно ожидается». Это может означать, что, когда организация эффективно общается с сотрудником, он будет готов прилагать больше усилий. Эффективная коммуникация имеет положительную связь с пунктом шкалы «Эта организация действительно вдохновляет меня на самое лучшее». Возможно, когда организация эффективно общается с сотрудником, он вдохновляется не только на большее количество работы, но и на качественную работу. Эти результаты важны для установления связи между общением и свободными усилиями сотрудников. Сотрудники, которые готовы пройти «лишнюю милю» для организации, могут сделать больше, чем от них обычно ожидают. Организации, которые эффективно общаются с сотрудниками, могут обнаружить, что их сотрудники продуктивны и мотивированы, и, как следствие, их организация более успешна.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 DeBussy, N., Ewing, M., & Pitt, L. Stakeholder theory and internal marketing communications: A framework for analysing the influence of new media / N. DeBussy, M. Ewing, L. Pitt // *Journal of Marketing Communications*. – 2003. – №9. – P. 147–161.
- 2 Guzley, R.M. Organizational climate and communication climate / R.M. Guzley // *Management Communication Quarterly*. – 1992. – № 5(4). – P. 379–402.
- 3 Welsch H.P., La Van H. Inter-relationships between organizational commitment and job characteristics, job satisfaction, professional behavior, and organizational climate / H.P. Welsch, H. La Van // *Human Relations*. – 1981. – №34. – P. 1079–1089.
- 4 Dennis, H.S. A theoretical and empirical study of managerial communication climate in complex organizations / H.S. Dennis // *Unpublished doctoral dissertation / Purdue University, West Lafayette*. – 1974. – 29 p.
- 5 Kahn, W.A. Psychological conditions of personal engagement and disengagement at work / W.A. Kahn // *Academy of Management Journal*. – 1990. – №33(4). – P. 692–724.
- 6 Yates, K. Internal communication effectiveness enhances bottom-line results / K. Yates // *Journal of Organizational Excellence*. – 2006. – P. 71–79.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА УЧАЩИХСЯ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

СМИРНОВА Т. А.

магистрант, кафедра «Личностное развитие и образование», Торайгыров
университет, социальный педагог, преподаватель «Самопознание»,
СОПШ № 36 экологической направленности, г. Павлодар

Развитие творческих способностей учеников - основная цель работы педагога по активизации их познавательной деятельности. Достижение этой цели позволяет решить многие задачи обучения: обеспечить прочные и осознанные знания изучаемого материала, подготовить учащихся к умению самостоятельно пополнять знания, воплощать в жизнь научно-технические решения, дать высшим учебным заведениям хорошо подготовленных абитуриентов, способных творчески овладеть выбранной специальностью [1].

Психологи указывают, что все способности человека развиваются в процессе деятельности. Это утверждение является ведущим принципом психологии. Другого способа развития познавательных способностей у учащихся нет, кроме организации их активной деятельности. Умелое применение приемов и методов, обеспечивающих высокую активность учащегося в обучении, его способность к обучению познания, является средством развития познавательных способностей учащихся.

Таким образом, можно сказать, что развитие познавательных способностей учащихся является целью деятельности педагога, а использование различных методов активации является средством достижения этой цели. Понимание этого важно для работы педагога. Поэтому, заботясь о развитии обучающегося, необходимо чаще использовать активные методы обучения [2].

Но, применяя те или иные методы и приемы активации, необходимо всегда учитывать существующий уровень развития познавательных способностей ученика. Сложные познавательные задачи могут быть поставлены только учащимся с высоким уровнем развития познавательных способностей. Задачи, не соотнесенные с уровнем развития познавательных сил ученика, превышающие его возможности, предъявляющие к нему требования, значительно превышающие уровень его развития, не могут играть положительную роль в обучении. Они подрывают уверенность учеников в своих способностях и силах. Все это позволяет заключить, что

развитие познавательных способностей учащихся – длительный процесс. Система работы учителя по активизации познавательной деятельности учеников должна строиться с учетом постепенного, планомерного и целенаправленного достижения желаемой цели – развитие познавательных творческих способностей учащегося. И в то же время, используемые учителем приемы и методы в обучении должны предусматривать постепенное, целенаправленное и планомерное развитие мышления учащихся и одновременно формирование у них мотива к учению.

Интерес к какому-либо предмету, к дисциплине, отрасли знаний, как и внимание, может быть непосредственным (прямым) и косвенным (опосредованным). В случае прямого интереса человека привлекает сам предмет, деятельность определенного вида. Но нередко случается и так, что прямого интереса, например, к химии, ученик не ощущает, но у него есть интерес к физике и он осознает, что без химии в этой области сложно ориентироваться. В этом случае к химии проявляется косвенный интерес. Если учитель достаточно хорошо понимает непосредственные и косвенные интересы учеников, то это способствует реализации индивидуального подхода.

В развитии познавательного интереса можно подчеркнуть некоторые уровни: любопытство, любознательность, непосредственно познавательный интерес. Эти уровни указывают на разную степень избирательной направленности, личного отношения ученика к предмету, а значит и степень влияния познавательного интереса на личность.

Познавательная активность обеспечивает умственное развитие учащихся. Учение эффективно, когда учащиеся интересуются новыми знаниями. В настоящее время проблема познавательного интереса все чаще поднимается по отношению к различным видам деятельности учащихся, что позволяет педагогам успешно формировать и развивать познавательный интерес у учащихся, насыщая личность, воспитывая в ней активное отношение к жизни [3].

Познавательный интерес является важной частью образовательного процесса. На процесс формирования познавательного интереса к каждому предмету, влияют многие факторы: содержание предмета, методы обучения, деятельность учащихся и личность учителя. Существенная роль отводится именно сочетаниям всех видов деятельности, а также постепенному усложнению уровня познавательной самостоятельности.

На начальном этапе изучения химии многие школьники интересуются этим предметом, что в первую очередь, обусловлено наличием большого количества занимательного эксперимента [4].

Однако столкнувшись с большим объемом теоретического материала, необходимым для осознанного понимания химии, происходит процесс утраты интереса. В последнее время отмечают наличие низкого уровня знаний по химии у выпускников школ [5].

Одной из причин этого называют отсутствие познавательного интереса. Непонимание изучаемого материала является основной причиной потери интереса к предмету [6].

Современная научно-педагогическая литература рассматривает следующие условия, соблюдение которых позволяет сформировать, развить и укрепить познавательный интерес учащихся:

1 – активная мыслительная деятельность учащихся является основой для формирования и дальнейшего развития познавательных сил и возможностей учащихся;

2 – развитие познавательных интересов и личности в целом. Высокий уровень обучения – обеспечение укрепления и углубления познавательного интереса. Анализ, обобщение, систематизация, установление закономерностей способствует высокому уровню обучения и соответствует максимальному уровню развития учащихся. Реализуя процесс обучения, учитель постоянно формирует у учащихся различные умения и навыки;

3 – положительная эмоциональная атмосфера процесса обучения. Основой этого являются отношения, связанные с деятельностью и общением, т.е. отношения «ученик – учитель», «ученик – родители и близкие», «ученик – коллектив». Каждое изменение любого вида из этих отношений может повлиять на заинтересованность ученика. Учитель в значительной степени влияет на эти отношения, и управляет ими, в первую очередь, отношениями «учитель - ученик».

Увлеченность учителя своим предметом, стремление показать его значение для изучения окружающей жизни, требовательность, заботливое и справедливое отношение к учащимся определяет отношение ученика к изучению данного предмета. По уровням устойчивости познавательного интереса в педагогической литературе выделяют:

- ситуативный интерес;
- относительно устойчивый интерес;
- достаточно устойчивый интерес.

Именно устойчивый познавательный интерес, как мотив познавательной деятельности, способствует формированию и развитию познавательной активности, если познавательный мотив носит устойчивый характер, то он помогает ученику преодолеть трудности, встречающиеся на пути. По предмету познания, вызывающему интерес, выделяют три уровня познавательного интереса.

Ученик, обладающий высоким уровнем познавательного интереса, всегда готов отвечать на дополнительные вопросы, выполняет домашнее задание по всем учебным предметам. Для таких учащихся свойственны увлеченность, сосредоточенность, интеллектуальная активность, положительные эмоции в процессе учебной деятельности. Учится на «отлично». Мотив учебной деятельности познавательный интерес таких учащихся занимает высшую ступень в структуре мотивации учения [7].

Ученик, который обладает средним уровнем развития ПИ, проявляет избирательное отношение к определенным предметам, его активность чаще проявляется при побуждающих действиях учителя, предпочитает в большей степени поисковый учебной деятельности. Учится на «хорошо» и «удовлетворительно». ПИ как мотив учения занимает промежуточное место в структуре мотивации учения.

Низкий уровень развития ПИ характеризуется слабым неустойчивым, неглубоким интересом учащихся. Такие учащиеся всячески избегают активного участия на уроке, не включаются в процесс урока самостоятельно, по собственному желанию не отвечают на вопросы учителя. Для них характерно несистематическое выполнение домашних заданий, что приводит к уменьшению объема и качества приобретаемых знаний. Предпочитают репродуктивный вид учебной деятельности. Учится на «три» и «четыре», изредка «пятерки». Характер работы на уроке свидетельствует о ситуативном характере познавательного интереса. В структуре мотивации учения познавательный интерес стоит на последней ступени [8].

В образовательном процессе различают пассивное и активное обучение, в соответствии с уровнями познавательной активности учащихся.

При пассивном обучении ученик выступает как объект учебной деятельности: он должен усвоить и воспроизвести материал, транслируемый ему учителем или получаемый из другого источника знаний. Как правило, это бывает при использовании

лекции-монолога, демонстрации. Ученики при этом в основном не взаимодействуют друг с другом и не выполняют каких-либо поисковых, проблемных задач.

Во время активного обучения ученик в большей степени становится субъектом образовательной деятельности, он вступает в диалог с учителем, активно участвует в познавательном процессе, выполняя творческие, поисковые, проблемные задания. Осуществляется взаимодействие учеников друг с другом при выполнении парных или групповых заданий [9].

Некоторые исследователи ищут источники активности в естественной среде, окружающей среде. Совершенно очевидно, что познавательная деятельность человека не может быть активной без его устойчивого внимания к законам и явлениям мира, в котором он живет. Познавательная деятельность обучающегося обычно связана с каким-либо объектом, задачей. Она всегда имеет направление в первую очередь на объекты и явления, которые имеют важное значение и интересы для человека. В зависимости от степени заинтересованности личности в объекте или явлении создается разное отношение к деятельности, а, значит, и уровень самостоятельности и познавательной активности. Это закономерный процесс [10].

Общий уровень развития человека, его жизненный опыт, знания, предрасположенности, влияют на возникновение познавательного интереса, но и способ подачи учебного материала имеет большое значение. Определяющим фактором в процессе овладения учениками знаниями можно назвать интерес учащихся к образованию [11]. Значит, одной из важнейших задач учителя должно быть выявление имеющихся интересов, развитие и воспитание интереса к знаниям.

Обязательным условием эффективности современного процесса обучения становится развитие активности учеников и поддержание ее в течение всего процесса обучения. Это сложная задача, решение которой зависит от выбора форм и методов обучения.

Активные методы обучения развивают мышление, способности, познавательный интерес. Выбор метода обучения должен происходить на основе анализа содержания учебного материала и использования активных методов в ситуации, где наиболее эффективно могут проявиться творческое мышление учеников, их познавательные способности, жизненный опыт, умение адаптироваться в реальной действительности.

Проблемно-поисковые методы обучения осуществляются на каждом уроке и на всех его этапах и диктуют необходимость активной мыслительной деятельности, творческого поиска, анализа личного опыта и накопленных знаний, навыка обобщать частные выводы и решения. Очевидно, познавательная деятельность учеников происходит под руководством педагога, который чередой вопросов и заданий подводит учеников к выводам. Применение проблемно-поисковых методов требует от учителя хорошего знания учебного материала, широкой эрудиции [12].

Ученики сами формируют и решают проблемы, задают тему урока или лабораторной работы. За поисковой лабораторной работой осуществляют эвристическую беседу, в ходе которой на основе проведенных наблюдений и экспериментов ученики делают выводы и обобщения. Коллективный опыт обогащается через выполнение экспериментов отдельными группами учеников.

Особое внимание на уроках и внеурочное время уделяются исследовательской деятельности учащихся. Учащиеся самостоятельно реализуют учебное исследование, а затем на уроке сообщают о его результатах и доказывают или подтверждают этим теоретические основы учебного материала.

Одним из интерактивных методов современного обучения является метод проектов. Он является составной частью процесса обучения. Применение метода проектов на практике демонстрирует, как указывает Е.С. Полат, что «вместе учиться не только легче и интереснее, но и значительно эффективнее».

Методом проектов рассматривается как система обучения, при которой ученик приобретает знания и навыки в процессе самостоятельного планирования и реализации, постепенно усложняющихся, практических заданий - проектов.

Учителю необходимо разрушить в первую очередь свое стереотипное мышление и отстраниться от стандартного урока. Нужно внести новизну, элемент, который привлечет бы внимание, активизировать деятельность учеников, заставить их мыслить, искать, действовать.

Нетрадиционный урок - это импровизация учебного занятия, которое имеет нетрадиционную структуру. Такой урок состоит из приемов и методов различных форм обучения. Он основан на совместной деятельности учителя и учащихся, совместном поиске. Апробирование нестандартных форм работы в результате влияет на активизацию познавательной активности учеников на

уроках и повышение эффективности обучения. Нетрадиционные уроки разнообразны, можно выделить следующие: уроки - игры, уроки - путешествия, уроки - соревнования, уроки-спектакли, уроки с групповыми формами работы, уроки - фантазирования, уроки - сказки, и т.д. Необязательно весь урок должен стать нетрадиционным, возможно вкрапление в него отдельных элементов, которые направлены на активизацию обучения. Это могут быть уроки с использованием компьютерных технологий и проектной методики, нестандартных форм тестирования и т.д. [13].

На таких занятиях участие принимают все ученики, идет активное взаимодействие учителя и учеников, при этом учащиеся начинают занимать позицию субъекта обучения, а не объекта. Ученики будут с интересом изучать новый материал или в нетрадиционной, интересной форме смогут повторить уже пройденный.

Итак, из вышеуказанного следует, что использование объяснительно-иллюстративных, проблемно-поисковых методов и исследовательской деятельности как средств формирования познавательного интереса создает условия для достижения наилучших результатов в усвоении учениками знаний, выработке у них умений и навыков, развития мыслительной активности. Повышение эффективности проведения уроков с применением изложенных методов возможно при следующих условиях:

- во-первых, необходимо анализировать и оценивать эффективность каждого метода применительно к конкретному содержанию;
- во-вторых, важно использовать не отдельный метод, а их комплекс, систему педагогических мер, построенную на основе дидактических принципов и соответствующую технологии обучения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательного интереса учащихся. – М.: Педагогика, 2015
- 2 Шевцова, М. А. Формирование познавательного интереса школьников в процессе обучения на основе использования личностно-развивающих ситуаций: дис. ... канд. пед. наук / М.А. Шевцова. - Воронеж, 2017. - 217с.
- 3 Бараз Э. А. Формирование познавательных интересов младших школьников в процессе личностно-ориентированного взаимодействия участников обучения: Автореф. дис. канд. пед. наук. - Челябинск, 1998. - 19 с.

4 Баранова Э. А. Диагностика познавательного интереса у младших школьников и дошкольников. - М: Речь, 2017. - 219 с.

5 Дейкина А. Ю. Познавательный интерес: сущность и проблемы изучения - М.: Просвещение, 2018. - 258с.

6 Зайцева И. А. Формирование познавательного интереса к учению как способ развития креативных способностей личности. - Ноябрьск, 2005. - 124 с.

7 Иванов В. Г. Развитие и воспитание познавательных интересов старших школьников. - Л., 2018. - 83 с.

8 Изюмова С. А. Развитие познавательных способностей и усвоение школьных знаний. - М.: Просвещение, 2017. - 128 с.

9 Лях Ю. А. Формирование познавательной самостоятельности школьников в воспитательно-образовательном процессе гимназии: Автореф. дис... канд. пед. наук. - Кемерово, 2017. - 14 с.

10 Найн М.В. Формирование познавательных интересов младших школьников в совместной учебной деятельности: Автореф. дисс. . канд. пед. наук. - Магнитогорск, 2017. - 25 с.

11 Обухова Е.А. Средства развития учебно-познавательного интереса младших школьников / на примере развития интереса к математике: Дис. ... канд. пед. наук, Челябинск, 1994. - 183 с.

12 Пастушкова М.А. Формирование познавательных интересов младших школьников в учебной деятельности: Автореф. дис. . канд. пед. наук. - М., 2019. - 17 с.

13 Медведева М.В. Активизация познавательной деятельности на уроках химии // Среднее профессиональное образование. 2019. № 6. С. 24.

АКТИВНЫЙ МЕТОД ОБУЧЕНИЯ КАК МЕТОД, ПОБУЖДАЮЩИЙ УЧАЩИХСЯ К АКТИВНОЙ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ И ПРАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.

СМИРНОВА Т. А.

магистрант, кафедра «Личностное развитие и образование», Торайгыров
университет, социальный педагог, преподаватель «Самопознание»,
СОПШ № 36 экологической направленности, г. Павлодар

СМИРНОВА Е. А.

преподаватель «Самопознание», «Основы акмеологии, личного и
социального успеха», Высший колледж цветной металлургии, г. Павлодар

Появление и развитие активных методов обучения обусловлено тем, что перед образованием встали новые задачи: не только дать учащимся знания, но и обеспечить формирование учебной деятельности и развитие познавательных интересов и способностей, творческого мышления, умений и навыков самостоятельного умственного труда.

Создание условий осмысленности учения, включения в него обучающегося на уровне не только интеллектуальной, но личностной и социальной активности возможно с применением активных методов обучения.

Использование активных методов при обучении является одним из главных факторов занимательности на уроке, поскольку подобный подход в организации учебного процесса позволит активизировать исследовательскую и творческую деятельность учеников, будет способствовать формированию познавательного интереса, позволит приобщить участников образовательного процесса к плодотворной работе по разрешению педагогической ситуации, формируя при этом навыки и критического мышления в том числе.

Рассмотрим мнения разных авторов на понятие «Активные методы обучения»:

Пекун А. Г. считает, что активные методы обучения – это методы, побуждающие учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. Активное обучение предполагает использование такой системы методов, которая направлена на самостоятельное овладение учащимися знаниями и умениями в процессе активной мыслительной и практической деятельности [1].

Активные методы обучения – методы, стимулирующие познавательную деятельность учащихся. Строятся в основном на диалоге, предполагающем свободный обмен мнениями о путях разрешения той или иной проблемы.

Активные методы обучения характеризуются высоким уровнем активности учащихся. Возможности различных методов обучения в смысле активизации учебной и учебно-производственной деятельности различны, они зависят от природы и содержания соответствующего метода, способов их использования, мастерства педагога, методы, стимулирующие познавательную деятельность учащихся.

Плутарх писал: «Ум учащегося – это не сосуд, который надо заполнить, а факел, который надо зажечь», поэтому активные методы обучения – это «современное оружие» учителя.

А.М. Смолкин дает следующее определение: активные методы обучения – это способы активизации учебно-познавательной деятельности учащихся, которые побуждают их к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения материалом, когда активен не только учитель, но активны и ученики.

Буряшева Л. А. считает, что активные методы обучения – это система методов, обеспечивающих активность и разнообразие мыслительной и практической деятельности учащихся в процессе освоения учебного материала. АМО строятся на практической направленности, игровом действе и творческом характере обучения, интерактивности, разнообразных коммуникациях, диалоге, использовании знаний и опыта учащихся, групповой форме организации их работы, вовлечении в процесс всех органов чувств, деятельностном подходе к обучению, движению и рефлексии [2].

Активные методы обучения строятся:

- в основном на диалоге, где ведется свободный обмен мнениями о путях разрешения проблемы;
- на практической направленности, игровом действии и творческом характере обучения;
- разнообразных коммуникациях;
- на использовании знаний и опыта учащихся, индивидуальной форме организации их работы;
- деятельностном подходе к обучению [3].

Признаки активных методов обучения:

- активизация мышления, причем учащийся вынужден быть активным;

- длительное время активности – учащийся работает не эпизодически, а в течение всего учебного процесса;
- самостоятельность в выработке и поиске решений поставленных задач;
- мотивированность к обучению.

При выборе активных методов обучения в основной школе следует руководствоваться рядом критериев, а именно:

- соответствие целям и задачам, принципам обучения;
- соответствие содержанию изучаемой темы по предмету в основной школе;
- соответствие возможностям обучаемых: возрасту, психологическому развитию;
- соответствие условиям и времени, отведенному на обучение;
- соответствие возможностям педагога: его опыту, желаниям, уровню профессионального мастерства, личностным качествам [4].

Учебный процесс с использованием активных методов обучения опирается на совокупность общедидактических принципов обучения и включает свои специфические принципы, которые предлагает А.А. Балаев, а именно:

1 Принцип равновесия между содержанием и методом обучения с учетом подготовленности учащихся и темой занятия.

2 Принцип моделирования. Моделью учебного процесса выступает учебный план. В нем отражаются цели и задачи, средства и методы обучения, процедура и режим занятий, формулируются вопросы и задания, которые решают учащиеся в ходе обучения, конечный результат.

3 Принцип входного контроля. Этот принцип предусматривает подготовку учебного процесса согласно реальному уровню подготовленности учащихся, выявления их интересов, установления наличия или потребности в повышении знаний. Входной контроль дает возможность с максимальной эффективностью уточнить содержание учебного курса, пересмотреть выбранные методы обучения, определить характер и объем индивидуальной работы учащихся, аргументировано обосновать актуальность обучения и тем вызвать желание учиться.

4 Принцип соответствия содержания и методов целям обучения. Для эффективного достижения учебной цели педагогу необходимо выбирать такие виды учебной деятельности, которые наиболее подходят для изучения конкретной темы или решения задачи.

5 Принцип проблемности. В этом случае требуется такая организация занятия, когда учащиеся узнают новое, приобретают знания и навыки через преодоление трудностей, препятствий, создаваемых постановкой проблем. Так, А.М. Матюшкин, один из основателей теории проблемного обучения, утверждает, что именно проблемное построение занятия гарантирует достижение учебной цели.

6 Принцип «негативного опыта». В практической деятельности вместе с успехом допускаются и ошибки, поэтому необходимо учить человека избегать ошибок. Эта задача очень актуальна. В соответствии с данным принципом в учебный процесс, построенный на активных методах обучения, вносятся два новых обучающих элемента: изучение, анализ и оценка ошибок, допущенных в конкретных ситуациях. Учащимся предлагается для анализа ситуация или ставится проблемная задача, сформулированная таким образом, что при ее решении ученик неизбежно допускает ошибку, источником которой, как правило является отсутствие необходимого опыта. Дальнейший анализ последовательности действий ученика помогает обнаружить закономерность ошибки и разработать тактику решения задачи. Одновременно ученик убеждается в необходимости знаний по данной проблеме, что побуждает его к более глубокому изучению учебного курса.

7 Принцип «от простого к сложному». Занятие планируется и организуется с учетом нарастающей сложности учебного материала и применяемых методов в его изучении: индивидуальная работа над первоисточниками, коллективная выработка выводов и обобщений и т.д.

8 Принцип непрерывного обновления. Одним из источников познавательной активности учащихся является новизна учебного материала, конкретной темы и метода проведения занятия.

9 Принцип организации коллективной деятельности. Часто приходится сталкиваться с необходимостью решения каких-либо задач или принятия решений в группе, коллективно. Возникает задача развития у учащихся способности к коллективным действиям.

10 Принцип опережающего обучения. Этот принцип подразумевает овладение в условиях обучения практическими знаниями и умение воплотить их в практику, сформировать у учащихся уверенность в своих силах, обеспечить высокий уровень результатов будущей деятельности.

11 Принцип диагностирования. Данный принцип предполагает проверку эффективности занятий. Например, анализ самостоятельной работы над учебной ситуацией покажет, удачно ли тема вписывается в контекст курса, правильно ли выбран метод проведения занятий, хорошо ли учащиеся ориентируются в изучаемых проблемах, можно ли что-либо изменить к следующему занятию и т.д.

12 Принцип экономии учебного времени. Активные методы обучения позволяют сократить затраты времени на освоение знаний и формирование умений, навыков. Так как усвоение знаний, овладение практическими приемами работы и выработка навыков осуществляется одновременно, в одном процессе решения задач, анализа ситуаций или деловой игры. Тогда как обычно эти две задачи решаются последовательно, вначале учащиеся усваивают знания, а затем на практических занятиях вырабатывают умения и навыки.

13 Принцип выходного контроля. Обычно, выходной контроль знаний происходит после завершения обучения в форме экзамена, собеседований, выполнения контрольных работ или рефератов с последующей их защитой. Но эти формы проверки знаний не в каждом случае могут установить количество и качество приобретенных умений и навыков. Для выходного контроля успешно используются активные методы обучения: серия контрольных практических заданий, проблемных задач и ситуаций. Они могут быть индивидуальными и групповыми.

Сегодня существуют различные классификации активных методов обучения. Это связано с тем, что пока нет общепринятого определения активных методов. Поэтому иногда понятия АМО расширяют, относя к ним, например, современные формы организации обучения такие, как интерактивный семинар, тренинг, проблемное обучение, обучение в сотрудничестве, обучающие игры.

Классификация активных методов обучения (неимитационные и имитационные) по Генике Е.А. представлена на рисунке 1 [5].

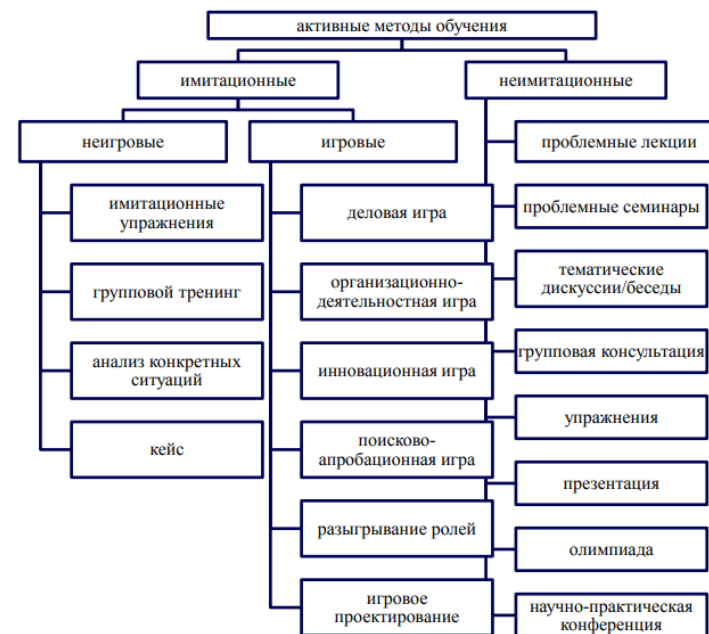

Рисунок 1 – Классификация активных методов обучения: неимитационные и имитационные по Генике Е.А.

Имитационные занятия обязательно предусматривают имитацию индивидуальной и коллективной деятельности в выбранной сфере, наличие имитационной модели объекта, процесса, деятельности [6].

Неимитационные занятия не требуют такой модели, и активизация здесь обеспечивается системой действующих прямых и обратных связей между учащимися и педагогами.

В настоящее время наиболее распространенными являются следующие активные методы обучения:

- практический эксперимент;

- метод проектов - форма организации учебного процесса, ориентированная на творческую самореализацию личности учащегося, развитие его интеллектуальных и физических возможностей, волевых качеств и творческих способностей в процессе создания новых продуктов, обладающих объективной или субъективной новизной, имеющих практическую значимость;

- групповые обсуждения – групповые дискуссии по конкретному вопросу в относительно небольших группах учащихся (от 6 до 15 человек);

- мозговой штурм – специализированный метод групповой работы, направленный на генерацию новых идей, стимулирующий творческое мышление каждого участника;

- деловые игры – метод организации активной работы учащихся, направленный на выработку определенных рецептов эффективной учебной и профессиональной деятельности;

- ролевые игры – метод, используемый для усвоения новых знаний и отработки определенных навыков в сфере коммуникации. Ролевая игра предполагает участие не менее двух «игроков», каждому из которых предлагается провести целевое общение друг с другом в соответствии с заданной ролью;

- баскет-метод – метод обучения на основе имитации ситуаций. Например, обучаемому предлагают выступить в роли экскурсовода по музею компьютерной техники. В материалах для подготовки он получает всю необходимую информацию об экспонатах, представленных в зале;

- тренинги – обучение, при котором в ходе проживания или моделирования специально заданных ситуаций учащиеся имеют возможность развить и закрепить необходимые знания и навыки, изменить свое отношение к собственному опыту и применяемым в работе подходам;

- обучение с использованием компьютерных обучающих программ;

- анализ практических ситуаций (case-study) – метод обучения навыкам принятия решений; его целью является научить учащихся анализировать информацию, выявлять ключевые проблемы, генерировать альтернативные пути решения, оценивать их, выбирать оптимальное решение и формировать программы действий [7].

Итак, современные активные методы обучения – это методы, направленные на активизацию мышления обучаемых, характеризующиеся высокой степенью интерактивности, мотивации и эмоционального восприятия учебного процесса, и позволяющие:

- активизировать и развивать познавательную и творческую деятельность обучаемых;

- повышать результативность учебного процесса;

- формировать и оценивать профессиональные компетенции,

- особенно в части организации и выполнения коллективной работы.

Специфика активных методов обучения, их новизна требуют специально организованной деятельности по их внедрению в учебный процесс. Процесс внедрения деятельностного содержания образования, активных методов и форм обучения может осуществляться разными путями. Успешность достижения этой цели зависит не только от того, что усваивается (содержание обучения), но и от того, как усваивается: индивидуально или коллективно, в авторитарных или гуманистических условиях, с опорой на внимание, восприятие, память или на весь личностный потенциал человека, с помощью репродуктивных или активных методов обучения.

ЛИТЕРАТУРА

1 Пекун А. Г. Технология активных методов обучения/ А. Г. Пекун.- Минск.- 1992.- 117с.

2 Бурняшева Л. А. Активные и интерАктивные методы обучения в образовательном процессе высшей школы. Методическое пособие / Л. А. Бурняшева. – М.: КноРус, 2016. – 219 с.

3 Ветошкина Т., Шнайдер Н. Активные и интерАктивные методы обучения / Т. Ветошкина, Н. Шнайдер. – М.: LAP Lambert Academic Publishing, 2015. – 164

4 Данилов М. А. Воспитание у школьников самостоятельности и творческой Активности в процессе обучения. Советская педагогика, 2018, № 8, с.32-42.

5 Генике Е. А. Активные методы обучения. Новый подход / Е.А. Генике. – М.: Национальный книжный центр, 2015. – 832 с.

6 Анцибор М. М. Активные формы и методы обучения / М. М. Анцибор. - Тула, ТГУ, 2002.

7 Генеке. Е. А. Активные методы обучения: новый подход. - М.: Сентябрь, 2019.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ
КОММУНИКАТИВНЫХ АСПЕКТОВ ПРОЦЕССА
ОБУЧЕНИЯ В РАМКАХ ЛИЧНОСТНО-
ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА**

ТІЛЕУБЕК Э. Б.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

УШАКОВА Н. М.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Стремительное изменение, происходящие в социально-экономических, политических и культурной жизни общества, обуславливаются необходимостью трансформации модели образования, цель которого – обеспечить высокое качество образования в рамках личностно-ориентировочного подхода в процессе обучения.

Весьма актуальными сегодня становятся проблемы формирования коммуникативной компетентности – ключевой профессиональной характеристики личности педагога. Содержательная структура данной компетентности включает следующие умения: формировать цель и задачи профессионального общения; организовывать обсуждение; управлять общением; пользоваться средствами этикета для достижения коммуникативной цели; проводить беседу, дискуссию, диалог, дебаты, переговоры; использовать различные тактики для реализации выбранной стратегии; анализировать конфликты, кризисные ситуации и разрешать их и др. [1].

Анализ характера современного образования раскрывает его направленность на личность. В этой связи одним из ведущих концептуальных подходов к реализации высшего профессионального образования на современном этапе является личностно-ориентированный. Акцентируя внимание на личности, данный подход в качестве основной цели формирования коммуникативной компетентности определяет приобретение будущим специалистом ряда коммуникативных качеств и компетенций, необходимых для реализации полноценной личной и профессиональной жизнедеятельности в современном социуме [2].

Целью данной статьи является изучение сущности процесса формирования коммуникативной компетентности, рассмотрение основных аспектов личностно-ориентированного подхода в образовании.

В современной науке личностно-ориентированный подход рассматриваются как психолого-педагогический принцип. Его теоретиками в отечественной науке являются В. И. Андреев, А. В. Барабанщиков, И. А. Зимняя, И. С. Якиманская и другие ученые.

Несмотря на большое количество публикаций, посвященных различным аспектам реализации личностно-ориентированного подхода, в них не освещена проблема формирования коммуникативной компетентности как одной из ведущих в контексте педагогического образования. Так, особенности и закономерности реализации личностно-ориентированного подхода к процессу формирования коммуникативной компетентности нуждаются в специальном исследовании и теоретическом обосновании его результатов [3].

Коммуникативная компетентность представляет собой «способность устанавливать и поддерживать необходимые контакты с другими людьми»

В рамках данного исследования личностно-ориентированный подход будет рассматриваться в значении методологической ориентации в педагогической деятельности, базирующейся на гуманистическом мировоззрении и позволяющей на основе системы взаимосвязанных понятий, идей гуманистической педагогики, гуманных способов педагогических действий обеспечивать и поддерживать процессы самопознания, самоактуализации и самореализации личности и развития его индивидуальности [4].

В основе личностно-ориентированного подхода в образовании – формирование субъект-субъектных отношений в педагогическом процессе на основе использования субъектного опыта каждого обучающего и уважения к его личности. Данный подход сосредотачивает внимание на необходимости создания благоприятных и безопасных условий для развития и саморазвития личности, реализации ее природных потенциалов.

Так, в центре внимания в концепции личностно-ориентированного обучения – неповторимая, целостная личность, стремящаяся максимально реализовать свои возможности, открытая для восприятия нового опыта, способная осознанно и ответственно осуществлять выбор в различных сложных ситуациях [5].

Формирования коммуникативной компетентности у обучающихся в рамках личностно-ориентированного подхода основывается на трех основных позициях:

1) Направленности учебного процесса в профессиональном образовании обучающегося на развитие его личности. Во время привлечения их к коммуникативной деятельности, решения ими коммуникативных задач, преподаватель направляет свои усилия на формирование личностных характеристик и качеств обучающего (его восприятия, памяти, мышления, речи, воображения, чувств, волевых качеств, способностей, аналитико-критического отношения к жизни и др.).

2) Признанию необходимости оказания максимального содействия коммуникативному развитию обучающего путем обеспечения продуктивного общения в различных ситуациях, условиях и в социальном окружении.

3) Утверждению субъектной роли обучающего в процессе обучения.

В контексте формирования коммуникативной компетентности в рамках личностно-ориентированный подход выполняет следующие функции:

- гуманитарную, сущность которой заключается в признании самооценности личности и обеспечении ей физического и нравственного здоровья (механизмами данной функции являются понимание, общение и сотрудничество);

- культуру-творческую, цель которой – в сохранении, воссоздании, развитии и передаче коммуникативной культуры через коммуникативную деятельность (механизмы: культурная идентификация, принятие общественных ценностей, морали, этикета, норм поведения в качестве своих и построение собственной жизни с их учетом);

- функцию социализации, предусматривающую возможность усвоения и воспроизведения индивидом социального опыта, необходимого и достаточного для вхождения личности в социум (механизмы: рефлексия, сохранение индивидуальности, творчество как личностная позиция и средство самоопределения).

Обоснование в качестве концептуальной основы процесса формирования коммуникативной компетентности будущих идей обучающего личностно-ориентированного подхода позволяет:

- развить индивидуальные способности каждого обучающего к продуктивному общению;

- максимально выявить, инициировать, использовать индивидуальный коммуникативный опыт личности;

- помочь обучающемуся познать себя через общение с другими; - изменить коммуникативные установки в соответствии с современными требованиями;

- способствовать самоопределению и самореализации каждого обучающегося как субъекта коммуникативной деятельности;

- сформировать коммуникативную культуру будущего индивида [4].

Процесс формирования коммуникативной компетентности индивидов в контексте идей изучаемого в данном исследовании подхода предусматривает создание определенных профессионально-педагогических, психологических и методических условий.

К профессионально-педагогическим условиям отнесем следующие:

- эмпатию преподавателя, реализующего формирование коммуникативной компетентности каждого индивидов;

- организацию преподавателем коммуникативной деятельности обучающихся в многовариантных гибких формах в соответствии с личностными особенностями, спецификой социальной среды;

- постановку перед обучающими понятных и посильных задач в четкой и доброжелательной форме.

Психологическими условиями формирования коммуникативной компетентности определим следующие:

- развитие у индивида рефлексии себя как субъекта коммуникативной деятельности;

- возможность свободного выбора личностей формы коммуникативной деятельности и способов достижения цели.

Методические условия предусматривают:

- моделирование процесса формирования коммуникативной компетентности на принципах самооценности человека, уважения к личности каждого индивида;

- соответствие стремлений и целей обучающихся их возможностям и требованиями общества;

- рассмотрение процесса формирования коммуникативной компетентности как реализации педагогической помощи обучающего в его профессиональном становлении.

- своевременное выявление и устранение факторов, негативно воздействующих на процесс достижения поставленной цели;

- моделирование процесса формирования коммуникативной компетентности на основе субъект, субъектного характера

отношений между участниками на принципах их равноправного сотрудничества и взаимопонимания;

- развитие диалогических форм педагогического взаимодействия преподавателей и обучающихся;

- обеспечение развития и саморазвития обучающегося как субъекта коммуникативной деятельности;

- обеспечение обучающегося права на самоопределение и самореализацию в личностно-ориентированной или социально-ориентированной коммуникативной деятельности через овладение им различными способами вербального и невербального поведения;

- мотивацию студентов к выработке собственных моделей коммуникативного поведения и деятельности, поиску методов их реализации, взаимодействия с людьми в различных видах деятельности;

- обеспечение каждому студенту возможности индивидуально воспринимать коммуникативную ситуацию, творчески к ней подходить, широко реализовывать индивидуальный опыт в интерпретации и оценке фактов, явлений на основе личностно значимых ценностей и внутренних установок;

- диагностику и выявление реального уровня сформированности профессионально значимых коммуникативных характеристик [5].

В системе реализации процесса формирования коммуникативной компетентности классические дидактические принципы не позволяют полно описать и регламентировать личностно-ориентированный образовательный процесс. Это обосновывает потребность учета специальных принципов. В этой связи целесообразным, по нашему мнению, является учет принципов, определенных А. В. Хуторским, среди которых принципы:

- личностного целеполагания;

- выбора индивидуальной образовательной траектории;

- предметных основ образовательного процесса;

- продуктивности обучения;

- первичности образовательной продукции;

- ситуативности обучения;

- образовательной рефлексии [6].

Резюмируя вышеизложенное, можно заключить, что формирование коммуникативной компетентности обучающихся на основе идей личностно-ориентированного подхода основывается на позициях направленности учебного процесса на развитие личности каждого индивида, максимального содействия его

коммуникативному развитию, утверждению субъектной роли обучающегося в процессе обучения.

Реализация формирования коммуникативной компетентности индивидов в рамках личностно-ориентированного подхода возможна путем соблюдения профессионально-педагогических, психологических и методических условий, а также на основе учета принципов анализируемого в данном исследовании концептуального подхода.

ЛИТЕРАТУРА

1 Буртовая Н. Б. Изучение коммуникативной компетентности педагогов-психологов // 8-я Всеросс. конф. студ., аспирантов и молод. ученых «Наука и образование». – Томск: Изд-во ТГПУ, 2004. – Т. 2, ч. 2. – С. 19–21.

2 Жуков Ю. П. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. П. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растянников. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 96 с.

3 Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.

4 Селевко, Г. К. Компетентности и их классификация // Народное образование. – 2004. – № 4 (№ 1337). – С. 138–142.

5 Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения: пособие для учителя / А. В. Хуторской. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 383 с.

6 Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М., 1996. – 96 с.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ ПОДРОСТКОВ

ТЫНАЛИЕВА Б. А.

В данной статье анализируются факторы психологического развития подростка, его основные характеристики и формирование нового уровня самосознания. Подростков можно охарактеризовать как особую психосоциальную и демографическую группу со своими собственными нормами, установками и специфическим поведением, которые формируют особую субкультуру подростков. Сложный мир подростков далеко не всегда понятен взрослым и требует ежедневной поддержки и коррекции. Поэтому при работе с молодежью необходимо чаще помогать им осваивать новые нормы и правила, чтобы исправление ошибок в будущем не было долгим и утомительным. Понимание чувствительности и критических периодов интеллектуального и функционального развития может позволить нам лучше понять процесс человеческого развития и своевременно диагностировать и исправлять отставание.

Ключевые слова: кризис зависимости, кризис независимости, отрочество, факторы психического развития, подростковый возраст.

Подростковый возраст традиционно рассматривается как период отчуждения от взрослых, однако современные исследования показывают сложность и амбивалентность отношений подростка к взрослым. Ярко выражены, как стремление противопоставить себя взрослым, отстаивать собственную независимость и права, так и ожидание от взрослых помощи, защиты и поддержки, доверие к ним, важность их одобрения и оценок. Отрочество - это этап онтогенеза, находящийся между детством и ранней юностью. Он охватывает период от 10-11 до 13-14 лет, совпадающий в современной школе со временем обучения детей в V-VIII классах. Начало отрочества характеризуется появлением ряда специфических черт, важнейшими из которых являются стремление к общению со сверстниками и появление в поведении признаков, свидетельствующих о стремлении утвердить свою самостоятельность, независимость, личную автономию. Все эти черты появляются в предподростковом периоде развития (приблизительно 10-11 лет), но наиболее интенсивно развиваются в подростковом возрасте (примерно 11-14 лет) [4, с.283].

Основная особенность подросткового периода - резкие, качественные изменения, затрагивающие все стороны развития. У разных подростков эти изменения происходят в разное время: некоторые подростки развиваются быстрее, некоторые в чем-то отстают от остальных, а в чем-то опережают их и т.п. Например, девочки во многих отношениях развиваются быстрее, чем мальчики. Кроме того, и психическое развитие каждого происходит неравномерно: одни стороны психики развиваются быстрее, другие медленнее. Нередки, например, случаи, когда интеллектуальное развитие школьника существенно опережает развитие личностных особенностей: по интеллекту он уже подросток, а по особенностям личности - ребенок. Распространены и противоположные случаи, когда сильные потребности в самоутверждении, общении - не обеспечены соответствующим уровнем развития рефлексии, и подросток не может дать себе отчет, что именно с ним происходит.

Характерную для этого возраста асинхронность развития, как интериндивидуальную, так и интраиндивидуальную (т.е. характеризующую различные стороны развития одного школьника), важно иметь в виду и при изучении данного периода, и в ходе практической работы. Необходимо учитывать, что время появления тех или иных психологических особенностей может значительно варьировать у конкретного школьника - проходить раньше и позже. Поэтому указываемые возрастные границы, «точки развития» (например, кризис 13 лет) имеют лишь ориентировочное значение.

Значимость взрослого отчетливо проявляется в том, что для подростка существенно не столько сама по себе возможность самостоятельно распоряжаться собой, сколько признание окружающими взрослыми этой возможности и принципиального равенства его прав с правами взрослого человека.

Важным фактором психического развития в подростковом возрасте является общение со сверстниками, выделяемое в качестве ведущей деятельности этого периода. Подросток стремится занять удовлетворяющее его положение среди сверстников, в связи с этим отмечается желание более эффективно и оптимально адаптироваться к ценностям и нормам группы сверстников [3, с.24-31].

Отрочество - время бурного и плодотворного развития познавательных процессов. В это время активно формируется абстрактное, теоретическое мышление, опирающееся на понятия, не связанные с конкретными представлениями, развиваются гипотетико-дедуктивные процессы, появляется возможность

строить сложные умозаключения, выдвигать гипотезы и проверять их. Именно формирование мышления, приводя к развитию рефлексии, способности делать предметом своей мысли саму мысль, - дает средства, с помощью которого подросток может размышлять о себе, т.е. делает возможным развитие самосознания. Наиболее важен в этом отношении период 11-12 лет - время перехода от мышления, основанного на оперировании конкретными представлениями к мышлению теоретическому, от непосредственной памяти к памяти логической. Динамический характер развития, то, что теоретическое, рассуждающее мышление в этот период активно формируется, с одной стороны, и социальная незрелость подростка, его ограниченный жизненный опыт - с другой, приводят к тому, что, построив какую-либо теорию, сделав умозаключение, подросток принимает их за реальность, которая может и должна привести к желаемым для него результатам.

Центральное личностное новообразование этого периода - становление нового уровня самосознания, Я-концепция, выражающаяся в стремлении понять себя, свои возможности и особенности, свое сходство с другими людьми и свое отличие - уникальность и неповторимость. Отрочество характеризуется, прежде всего, повышением значимости «Я-концепции», системы представлений о себе, формированием сложной системы самооценок на основании первых попыток самоанализа, сравнения себя с другими. Подросток смотрит на себя как бы «извне», сопоставляет себя с другими - взрослыми и сверстниками, ищет критерии такого сравнения. Это позволяет ему постепенно выработать некоторые собственные критерии оценки себя и перейти от взгляда «извне» на собственный взгляд - «изнутри». Происходит переход от ориентации на оценку окружающих к ориентации на самооценку, формируется представление об идеальном «Я». Именно с подросткового возраста сопоставление реальных и идеальных представлений о себе становится подлинной основой Я-концепции школьника. Новый уровень самосознания, формируясь под влиянием ведущих потребностей возраста, - в самоутверждении и общении со сверстниками, одновременно определяет их и влияет на развитие.

Подростки (вместе с ранним юношеством) - особая социально-психологическая и демографическая группа, имеющая свои собственные нормы, установки, специфические формы поведения, которые образуют особую подростковую субкультуру. Чувство принадлежности к «подростковой» общности и определенной

группе внутри этой общности, часто отличающейся не только интересами и формами проведения досуга, но и одеждой, языком и т.п., имеет существенное значение для развития личности подростка, влияя на формирующиеся у него нормы и ценности.

Кризис подросткового возраста, как и все критические периоды развития, проходит три фазы: негативную, или предкритическую фазу ломки старых привычек, стереотипов, распада сформировавшихся ранее структур; кульминационную точку кризиса, в подростковом возрасте, как правило (13 лет), хотя возможны значительные индивидуальные варианты; посткритическую фазу, т.е. период формирования новых структур, построение новых отношений и т.п.

В научной литературе описаны два основных пути протекания возрастных кризисов: кризис независимости - наиболее распространенный. Его чертами являются строптивость, упрямство, негативизм, своеволие, отрицательное отношение к требованиям взрослых, которые ранее выполнялись, протест-бунт, ревность к собственности. Естественно, на каждом этапе этот «букет симптомов» выражается в соответствии с возрастными особенностями. И если для трехлетнего ребенка ревность к собственности выражается в том, что он вдруг перестает делиться с другими детьми игрушками, то для подростка - это требование не трогать ничего у него на столе, не входить в его комнату, а главное - «не лезть ему в душу». Остро ощущаемое переживание собственного внутреннего мира - вот та главная собственность, которую оберегает подросток, ревниво защищая ее от других; кризис зависимости: чрезмерное послушание, зависимость от старших или сильных, регресс к старым интересам, вкусам, формам поведения.

Если кризис независимости - это некоторый «рывок вперед», выход за пределы старых норм, правил, то кризис зависимости - возврат назад, к той своей позиции, к той системе отношений, которая гарантировала эмоциональное благополучие, чувство уверенности, защищенности. И то и другое - варианты самоопределения (хотя, конечно, неосознанного или недостаточно осознанного). В первом случае это - «Я уже не ребенок», во втором: «Я ребенок и хочу оставаться им». С точки зрения развития наиболее благоприятным оказывается именно первый вариант [2, с.112].

Вот почему повышено-либеральное, «разрешающее» отношение часто наталкивается на глухое раздражение подростка, а достаточно жесткий (но при этом аргументированный) запрет, вызвав кратковременную вспышку негодования, напротив, ведет к

успокоению и эмоциональному благополучию. Устойчивая система представлений о мире и о своем месте в нем делает человека более устойчивым по отношению к чужеродным и опасным влияниям со стороны. В ситуации обострения отношения с родителями ребенка старшего подросткового возраста возникает реальная угроза вовлечения ребенка в деструктивные организации, лидеры которых манипулируют чужой психикой, используя присущий человеческому существу интерес к правде, добру, справедливости, личностному росту.

Ценность отрочества определяется его особым положением в ряду возрастов человека. Это и начало того сложного возраста, который недаром носит название переходного возраста, и самостоятельная фаза, относительно независимая от других и, следовательно, ценная сама по себе. Без полноценного проживания этого периода многие качества личности, индивидуальные особенности оказываются неразвитыми или развитыми недостаточно, многое в дальнейшем компенсируется или корректируется с большим трудом.

В качестве этапа переходного периода отрочество, как уже отмечалось, - время ломки старых, отживших форм, разрушения специфически детских образований, которые могут тормозить полноценное развитие в дальнейшем. Проявляемое в этот период противопоставление себя взрослым, активное завоевание новой позиции являются продуктивными для формирования самостоятельной личности.

В подростковый период происходит осознание собственной индивидуальности, открытие «Я», появление жизненного плана, установка на сознательное построение своей жизни, постоянное вращение в различные сферы общественной жизни. Процесс этот идет изнутри человека в открытый мир.

Л.С. Выготский перечислил несколько основных групп наиболее ярких интересов подростка, которые он назвал доминантами: эгоцентрическая доминанта (интерес подростка к собственной личности); доминанта дали (установка подростка на обширные, большие масштабы, которые для него более субъективно приемлемы, чем ближние, текущие, сегодняшние); доминанты усилия - тяга подростка к сопротивлению, преодолению, к волевым напряжениям, которые иногда проявляются в упрямстве, хулиганстве, борьбе против воспитательного авторитета, протесте и других негативных проявлениях; доминанта романтики (стремление

подростка к неизвестному, к рискованному, к приключениям, героизму) [1, с.12-24].

Особенности развития подростка в этом возрасте (11-15 лет) проявляются в следующих симптомах, характеризующих систему социальных отношений подростка: вновь возникают трудности во взаимоотношениях со взрослыми: негативизм, упрямство, безразличие к оценке успехов, уход из школы, так как главное для ребенка теперь происходит вне школы; детские компании (поиск друга, поиски того, кто может тебя понять) [5, с.122].

У подростка меняется система ценностей: семья, школа, сверстники обретают новые значения и смыслы. Согласно теории Левина, важнейшими процессами переходного возраста являются расширение жизненного мира личности, круга ее общения, групповой принадлежности и типа людей, на которых она ориентируется.

В среднем школьном возрасте (от 10-11 до 14-15 лет) ведущую роль играет общение со сверстниками в контексте собственной деятельности подростка. Присущая детям от 10-11 до 14-15 лет деятельность включает в себя такие ее виды, как учебная, общественно-организационная, спортивная и художественная, трудовая. При выполнении этих видов общественно полезной деятельности у подростков возникает осознанное стремление участвовать в общественно необходимой работе, становится личностно-значимым. Он учится строить общение в различных коллективах с учетом принятых в них норм взаимоотношений, рефлексии собственного поведения, умения оценивать возможности своего «Я». Это наиболее сложный переходный возраст от детства к взрослости, когда возникает центральное психическое, личностное новообразование человека - «чувство взрослости». Специфическая социальная активность подростка заключается в большой восприимчивости к усвоению норм, ценностей и способов поведения, которые существуют в мире взрослых и в их отношениях.

В этом возрасте главная ценность - система отношений со сверстниками, взрослыми, подражание осознаваемому или бессознательно преследуемому «идеалу», устремленность в будущее (недооценка настоящего). Отстаивая свою самостоятельность, подросток формирует и развивает на основе рефлексии свое самосознание, образ «Я», соотношение реального и идеального «Я». На основе интеллектуализации психических процессов происходит

их качественное изменение по линии все большей произвольности, опосредованности.

Таким образом, основное новообразование подросткового возраста - социальное сознание, перенесенное внутрь - самосознание. Развитие рефлексии не ограничивается только внутренними изменениями самой личности, в связи с которыми также становится возможным и более глубокое понимание других людей. Развитие самосознания как центрального новообразования подросткового возраста становится возможным и целиком зависит от культурного содержания среды.

ЛИТЕРАТУРА

1 Амбалова С. А. Факторы психического развития в подростковом возрасте // Педагогический процесс: проблемы и перспективы. Межвузовский сборник научных трудов / под ред. проф. Б.К-Г. Тебиева. – М., 2012. – С. 16-21.

2 Амбалова С. А. Факторы психического здоровья в подростковом возрасте // Актуальные проблемы экологии и сохранения биоразнообразия России и сопредельных стран материалы Научно-практической конференции / редколлегия: И.А. Николаев и др. – Владикавказ, 2012. – С. 309-315.

3 Выготский Л. С. История развития высших психических функций. Т.3. – М.: Педагогика, 1983.

4 Драгунова Т. В. Психология подростка. – Пермь, 1974.

5 Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. – Питер, 2004. – С. 533.

6 Кокаева И. Ю., Саханский Ю. В. Актуальные проблемы формирования культуры безопасности у детей и подростков // Известия Российской академии образования. – 2014. – № 1. – С. 120-126.

7 Кокаева И. Ю. Формирование ресурса здоровья школьников в условиях регионального образовательного пространства // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2010. – № 4. – С. 31-37.

8 Тахохов Б. А. Психолого-педагогические особенности современных «трудных подростков» // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология. – 2014. – № 3. – С. 197-199.

9 Шеффер Д. Дети и подростки: психология развития. – СПб.: Питер, 2003.

ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ И ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

УСЕМБАЕВА Б. Т.
магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

В статье представлен анализ перспектив использования цифровых технологий в образовательном процессе. Цифровизация образования и использование информационных технологий в процессе образования позволяет педагогам наиболее эффективно организовывать обучение и наиболее продуктивно взаимодействовать с учащимися. Рассматриваются положительные и отрицательные аспекты внедрения информационных технологий в образовательный процесс. Также в статье рассматривается процесс цифровизации, выявляются его преимущества в сфере образования, перечисляются возможности для эффективного и успешного использования цифровых технологий в рамках учебного процесса, затрагиваются такие важные понятия, как цифровая компетенция и медиакомпетенция.

Ключевые слова: цифровизация образования, пандемия коронавируса информационные технологии, образовательный процесс, учащиеся, моделирование учебных ситуаций, мультимедийные средства.

Пандемия коронавируса во всем мире подтолкнула многие отрасли экономики к цифровой трансформации и переводу работы сотрудников в онлайн-пространство. Прежде всего, это коснулась и сферы образования. Так, для обеспечения безопасности жизни и здоровью учащихся, педагогов, учителей и воспитателей уже впервые дни после объявления режима самоизоляции образовательные учреждения всех уровней были переведены на дистанционное обучение.

Кроме этого, в последние годы одним из приоритетных направлений совершенствования систем образования оставалось формирование инновационной образовательной среды на основе информационно-коммуникационных технологий в рамках решения задач повышения доступности и качества образования. Для решения данной задачи в Казахстане были направлены существенные средства на технико-технологическое обеспечение образовательного процесса:

- на развитие цифровых зон;

- автоматизацию управленческой деятельности;
- цифровой поддержки библиотек;
- внедрение цифровых образовательных ресурсов в учебном процессе;
- информатизацию учебной и внеучебной видов деятельности, внедрению дистанционных форм обучения по повышению квалификации и переподготовки педагогов и сотрудников.

Пандемия коронавируса привела к появлению запроса на создание новых цифровых образовательных ресурсов (далее - ЦОР), инновационной научно методической базы, на подготовку нового поколения специалистов и переподготовку уже работающих, на обновление имеющейся материально технической базы. Если на начальных этапах цифровизации образования в качестве ЦОР использовались лишь текстовые документы и иные учебные материалы, необходимые для организации учебного процесса, то сегодня к цифровым образовательным ресурсам следует отнести все представленные в цифровой форме фотографии, фильмы и видеофрагменты, статические и динамические модели, объекты виртуальной реальности и интерактивного моделирования, звукозаписи и другие наглядные материалы [1].

На сегодняшний день образование является одним из наиболее важных элементов жизни людей, от которого зависят качество жизни, и развитие страны в целом. Современные потребности общества предъявляют к образованию требования учить сегодня тому, что необходимо будет завтра. Образование должно способствовать развитию общества, росту его возможностей

Образовательное пространство Республики Казахстан также развивается и вносит коррективы в процесс образования образовательных учреждений различного уровня. Необходимость цифровизации образования и использование информационных технологий в образовательном процессе определяется эффективностью и продуктивностью обучения и взаимодействия педагогов и учащихся. Вынужденный период самоизоляции выявил как положительные, так и отрицательные аспекты цифровизации образовательного процесса. Опишем их подробнее:

В целом, использование ЦОР в системе школьного образования дает возможность применить в процессе учебной деятельности весь спектр возможностей современных информационных и телекоммуникационных технологий; проводить объективную диагностики и оценку знаний, умений,

навыков и уровня подготовки учащихся в соответствии с требованиями государственного образовательного стандарта; позволяет организовать индивидуальную и самостоятельную учебную деятельность, формировать навыки самообучения, саморазвития, самосовершенствования, самообразования; обеспечивать постоянную и оперативную связь между различными участниками образовательного процесса.

Так, основной позитивной ролью цифровизации является повышение уровня цифровой грамотности или умения использовать современные информационные и телекоммуникационные технологии. Сегодня цифровая грамотность уже выступает обязательным условием для возможности получения дополнительных знаний, умений и навыков самообразования и саморазвития.

Среди других положительных моментов следует выделить возможности, которые дают информационные технологии: внедрения новых подходов, методов, моделей обучения и воспитания; более активного вовлечения учащихся в учебный процесс; использования мобильных платформ, электронных учебников, современных автоматизированных учащихся систем и технологий дополненной реальности [2].

Учащиеся сейчас имеют возможность не носить на занятия килограммы учебников, вместо этого они могут использовать электронные версии тех же учебников. Это повлечёт за собой экономию денежных средств родителями, так как каждый год необходимо менять учебники на новые, в то время как электронные версии нужно заменять только в случае поломки. Это влечёт за собой сокращение масштабов вырубки лесов и как следствие, улучшение экологии планеты. Так же, снижение переносимого веса учениками будет способствовать снижению риска получения заболеваний опорно-двигательного аппарата. Однако такая замена имеет и негативную сторону. Долгое пребывание перед экраном отрицательно сказывается на зрении человека.

Ещё наличие подобных гаджетов, будет способствовать снижению социализации детей, вследствие использования электронных устройств в качестве предметов развлечения для проведения досуга на перерывах. Так же в некоторых образовательных учреждениях используются интерактивные электронные технологии, которые позволяют, не выходя из кабинета или аудитории, моделировать системы для их изучения. Например, компьютерное моделирование физических опытов для

изучения физических явлений или манекены-тренажеры сердечно-легочной реанимации. Данные технологии позволяют значительно упростить изучение той или иной дисциплины и вместе с тем увеличить эффективность образовательного процесса. Однако, такие технологии моделируют только стандартные ситуации и явления, что может повлечь за собой нервозность и растерянность при попадании в ситуации, не рассматриваемые ранее.

На сегодняшний день существует огромное количество онлайн курсов, а в некоторых учебных заведениях даже является обязательным их прохождение. Онлайн курсы позволяют получать новые знания, изучать материал составленный профессионалами не выходя из дома. Есть возможность изучения материала и по его итогам прохождения контроля на степень его усвоения. Однако, при прохождении большинства онлайн курсов, к сожалению, отсутствует обратная связь с педагогом- составителем, что является значительным недостатком и что делает незаменимым традиционные занятия, на которых занимающийся может получить исчерпывающий ответ от педагога на свой вопрос. Так же возникает проблема социализации учащегося.

При прохождении онлайн курсов учащийся находится «один на один» с материалом, в то время как традиционные занятия посещаются группой людей и, следовательно, есть возможность построения социальных связей. В большинстве образовательных учреждений сегодня отказались от традиционной документации учёта успеваемости учащихся. Вместо неё используются электронные аналоги: электронные журналы. Подобные системы позволяют педагогам снизить переносимый ими вес или риск потери бумажного носителя. Так же благодаря электронным журналам имеется доступ к подробной информации об успеваемости каждого учащегося, информации о том, за что поставлена та или иная оценка и в некоторых случаях в электронных журналах указывается домашнее задание и пояснение к нему [3].

Однако для использования такой системы необходим стабильный доступ в интернет, то есть если у пользователя по каким- то причинам отсутствует доступ в интернет, то просмотреть необходимую информацию или внести новую будет невозможно. Так же в таких системах нельзя корректировать выставленные оценки, что будет вызывать у учеников паранойю получения плохой оценки и как следствие будет снижение активности учащегося на занятиях.

Таким образом, цифровизация образования и внедрение информационных технологий в образование приводит к повышению эффективности образовательного процесса, однако необходимо вводить эти новшества постепенно для того, что педагоги и учащиеся смогли положительно адаптироваться к ним.

К негативным последствиям цифровизации образования, в первую очередь, можно отнести ухудшение состояния здоровья всех участников учебного процесса. Прежде всего, это касается учителей школ и педагогов средних и высших профессиональных учебных заведений, у которых во время пребывания перед мониторами из-за внедрения дистанционного обучения увеличилась как минимум в два или даже в три раза.

Опрос, проведенный среди учителей и педагогов в г.Павлодаре, показал, что у большинства анкетированных за период самоизоляции острота зрения заметно ухудшилось, начали сильнее проявляться симптомы уже имеющихся хронических и некоторых профессиональных заболеваний. Причем, кроме соматических заболеваний, у некоторых начинают проявляться и признаки психических расстройств (нарушения сна, ощущения страха или тревоги, трудности четкого мышления, патологические убеждения, нарушение памяти, неспособность выполнять повседневные функции, злоупотребление психоактивными веществами), связанных с внедрением режима самоизоляции. Еще больше проблем со здоровьем появляются у учащихся.

Так, цифровизация способно существенно снижать интерес к письму и развитию различных видов творчества, что связано с тем, что при письме задействованы отделы головного мозга, отвечающие за интерпретацию сенсорных ощущений и за складывание букв в слова, а также за их распознавание (центр Брока). Поэтому у детей теряется желание читать книги, что отражается не только в снижении способности к распознаванию письменных текстов, забывании правил орфографии, пунктуации и грамматики, но и появлению проблем, связанных с абстрактным мышлением, процессами воображения, восприятия, запоминания и извлечения из памяти необходимой информации [4].

Доказанным является и факт формирования цифровой зависимости при длительном пользовании гаджетами, которая вызывает депрессию, вспыльчивость и агрессию у детей. Изоляция от сверстников и долгое времяпровождение часто замещает обычную коммуникацию, что приводит к утрате социальных навыков и

к появлению синдромов аутизма, снижению адаптационных возможностей. Со временем у таких людей виртуальный мир полностью поглощает реальный, как и в случае тяжелых форм психической инвалидности, не поддающихся сегодня имеющим способам психического воздействия или терапии. Даже само по себе использование беспроводных сетей вай-фай в школах и дошкольных образовательных учреждениях способно повысить риск развития раковых заболеваний, к повреждениям нейронов гиппокампа и отрицательно влиять на гематоэнцефалический барьер.

Существующие ранее гигиенические нормативы, рекомендованные офтальмологами, предписывали сидеть за компьютером в первом классе не более 10 минут в день; во 2-4 классах - 15 минут; в 5-7 классах - 20 мин; в 8-9 классах - 25 мин и в 10-11 классах - 30 мин, а при переходе на дистанционную форму обучения школьники вынуждены были вместе с родителями находиться у мониторов в течение шести и более часов. Поэтому последствия внедрения дистанционного обучения нам еще предстоит оценить. Много негативных моментов при внедрении цифровых технологий отмечают педагоги и психологи при организации учебного процесса. Так, большинство исследователей отмечают, что смартфоны и гаджеты отвлекают детей от учебного процесса, негативно влияют на развитие коммуникативных навыков детей и социальное взаимодействие.

Особую тревогу вызывает у педагогов проблема объективной оценки результатов учебной деятельности и, особенно, при выполнении контрольных работ, сдачи зачетов и экзаменов, защиты курсовых и выпускных квалификационных работ. Основными способами «обмана» педагога в данном случае являются копирования и использования чужих трудов, покупки готового реферата, курсовой и дипломной работ. Кроме этого, качество источников в сети Интернет не всегда соответствует ожиданиям пользователей, хотя многими образовательными организациями для учащихся был за короткий период сформирован перечень электронных образовательных ресурсов, которыми следует им пользоваться в учебном процессе.

Несмотря на имеющиеся проблемы и недостатки цифровизации учебного процесса, имеет место рассмотрение актуальности внедрение программ формирования цифровых компетенций у учащихся.

Как известно, цифровизация отражает и изменяет ритм повседневной жизни, как в профессиональной сфере, так и в личной. Программное обеспечение, терминалы, гаджеты и другие технические устройства позволяют в разы ускорить процесс обработки, переработки и распространения огромного количества данных, чем существенно на сегодняшний день облегчают учебный процесс [5].

Понятие «цифровизация» используется и интерпретируется по-разному. Достаточно часто можно встретить следующее определение: «Цифровизация означает использование цифровых технологий как, например, big data». Цифровизация означает переход к новым, общественным моделям с помощью информационных и коммуникативных технических средств, при этом аналоговые данные трансформируются в цифровые, процессы автоматизируются по средствам техники, с помощью интернета люди объединяются в сети в группы, где происходит обмен информации.

Если 3D принтеры, роботы с искусственным интеллектом и самоуправляемые машины свидетельствуют о четвертой технико-индустриальной революции на базе киберфизических систем, то в сфере образования также можно уже говорить о постепенном наступлении «революции в образовании».

Если рассмотреть цифровизацию образования более подробно, то можно констатировать, что с наступлением цифровизации в сфере образования многие видят преимущества как для педагогов, так и для учащихся. Например, к таковым можно отнести следующее:

- устранение временных и пространственных границ, что приводит к большей учебной автономности;
- усовершенствование интернет-соединения и увеличение возможностей взаимодействия между педагогами и учащимися;
- формирование понимания значимости развития цифровых навыков и цифровых образовательных технологий;
- улучшение возможностей использования визуального канала, а также моделирования различных учебных ситуаций посредством современных технических и мультимедийных средств;
- использование индивидуального подхода при прохождении учебных материалов и выбор подходящего темпа для процесса обучения;

- повышение мотивации к изучаемому предмету у учащихся; - доступ к разнообразным средствам учебного контроля и оценивания успехов учащихся.

По мнению зарубежных исследователей, с наступлением цифровой трансформации в области образования можно выявить три важные формы обучения:

- 1) мобильное обучение;
- 2) социальное обучение;
- 3) обучение в форме «игры».

Стоит заметить, что для лучшего обеспечения цифрового процесса обучения необходимо учитывать три главных принципа:

- 1) актуальность учебного материала;
- 2) интеграция цифровых медиасредств;
- 3) возможность применения полученной информации на практике.

В этой связи необходимо упомянуть о цифровой компетенции, под которой понимается знание и применение цифровых технологий, которые могут быть внедрены в различные сферы профессиональной деятельности во взаимосвязи с узкопрофессиональными знаниями и личными способностями [6].

В рабочей сфере работодатели нередко сталкиваются с отсутствием цифровой компетенции и их общим страхом к каким-либо переменам цифровизации на рабочем месте. В качестве превентивной меры рассматривается развитие соответствующей компетенции уже в школе во время образовательного процесса.

По мнению зарубежных авторов, чтобы будущие работники могли оптимально подготовиться к цифровизации в рабочей сфере, им необходимо овладеть в первую очередь цифровой медиакомпетенцией, что включает в себя овладение способностями обращаться с новыми медиасредствами.

Основной предпосылкой для развития цифровой медиакомпетенции является актуализация учебных материалов, что регулярно осуществляется в образовательных учреждениях. На сегодняшний день цифровые средства открывают большие возможности для проведения учебного процесса. Благодаря интернету и связанных с ним многих других сервисов у каждого человека появляется доступ к большому числу информации, в том числе к учебным материалам.

Онлайн-занятия повышают мотивацию у учащихся и способствуют их большему социальному взаимодействию во время

учебного процесса. С помощью цифровых средств педагог может осуществить демонстрацию учебных видео- и аудиоматериалов, совместно с учащимися использовать доску сообщений для коммуникации и др. Кроме того, сами учащиеся могут, например, на специальных форумах обсудить возникшие вопросы по конкретным темам или встретиться в онлайн пространстве в специальных учебных группах.

Чтобы сделать применение цифровых средств наиболее успешным и эффективным образом в учебном процессе, необходимо учитывать некоторые критерии:

- 1) регулярный просмотр учебных материалов с целью их актуализации;
- 2) совершенствование и упрощение коммуникации между педагогом и учащимися с помощью использования ресурсов электронной почты, мессенджеров, видеоконференций в скайпе или на других плат формах;
- 3) сохранение, предоставление и совместная обработка учебных материалов в реальном времени;
- 4) проверка успеваемости учащихся посредством электронных контрольных и онлайн-тестов независимо от местонахождения.

Цифровые средства в образовательной сфере дают возможность мультимедийного, интерактивного, сетевого и междисциплинарного представления содержания учебных материалов. В связи с технологическим прорывом существенно меняется роль педагога: он становится советчиком, наставником в образовательном процессе. Учащимся требуется помощь в правильном выборе информации, в различении релевантных от нерелевантных данных и др. [7].

Несомненно, цифровизация образования затронет в будущем все сферы обучения, поэтому уже сейчас так важно развивать необходимые компетенции и способности у учащихся, настраивать их к переосмыслению позиции к учебному процессу, т.к. чтобы суметь приспособиться к требованиям быстро меняющегося мира необходимо будет регулярно проходить курсы повышения квалификации по выбранной специальности, овладевать дополнительными навыками и умениями [8].

Итак, по состоянию на конец 2021 года можно сделать вывод о том, что мы достаточно эффективно реализуем образовательные программы в «цифровом» пространстве: все чаще возникающие бытовые и профессиональные задачи решались онлайн, в деловом режиме внедрялись новые технологии и устройства, исходя из

педагогической и дидактической необходимости интегрировались в учебный процесс элементы электронного обучения, основанного на использовании цифрового контента и дистанционных образовательных технологий. В учебный процесс уже включались многочисленные устройства, расширяющие цифровое участие современного человека и обеспечивающие ему все более широкие возможности доступа к интернет-ресурсам. Широко используемые цифровые устройства и электронные технологии предполагают наличие у учащихся в учебном процессе базового уровня цифровой грамотности, непосредственно связываемой с формированием цифровых навыков и цифровых компетенций.

Таким образом, курс на цифровую экономику охватывает все ступени казахстанского современного образования и становится определяющим фактором в его развитии. Взаимообусловленность изменений, происходящих в образовании в процессе перехода в цифровую экономику, и в экономике под воздействием человеческого капитала более высокого качества, не оставляет сомнений. Подготовка подрастающего поколения к изменениям в сфере занятости с раннего возраста, в конечном счете, приведет к качественным изменениям в сфере наукоемкого производства. Задача применения технологий состоит в том, чтобы создать необходимые условия и существенно повысить эффективность обучения.

Подводя итоги вышесказанного, делаем вывод, что, несмотря на кажущуюся абсолютную совершенность и эффективность цифровой образовательной системы, существует перечень отрицательных сторон, на которые не стоит закрывать глаза. Каким бы мощным ни был робот, каким бы интеллектом не обладал, он остается машиной, лишенной эмоциональных чувств и, конечно же, не сможет заменить человека. Так же нельзя не отметить такую проблемную часть цифровизации, как здоровье и физическое развитие, ведь речь идет о наших детях, о будущем поколении человечества. По нашему мнению, нельзя полностью вытеснять учителя, цифровые технологии должны быть в сфере образования, но так, чтобы от них не было ущерба никому. Идеальная формула эффективного образования: тандем цифровых технологий и наставника в лице человека.

ЛИТЕРАТУРА

1 Трудности и перспективы цифровой трансформации образования / под ред. Я.И. Кузьминова, И.Д. Фрумина. – М.:

Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». Институт образования. - 2019. - 339 с.

2 Самохина М.А. Цифровая трансформация образования как новая возможность развития традиционного образования // Инновационные проекты и программы в психологии, педагогике и образовании. Сборник статей международной научно-практической конференции. - Уфа, 2020. - № 5. - С. 102 - 108.

3 Тульчинский Г.Л. Цифровая трансформация образования: вызовы высшей школе // Философские науки. - 2019. - № 6. - С. 121-136.

4 Акимова О. Б. Цифровая трансформация образования: своевременность учебно-познавательной самостоятельности учащихся / О.Б. Акимова, М.Д. Щербин // Инновационные проекты и программы в образовании. - 2018. - № 1. - С. 27-34.

5 Богуш В. А. Цифровая трансформация образования. Цифровая трансформация образования // Электронный сборник тезисов докладов 1-й научно-практической конференции. - 2018. - № 9. - С. 450-453.

6 Аксюхин А. А. Информационные технологии в образовании и науке / А. А. Аксюхин, А. А. Вицен, Ж. В. Мекшенева // Современные наукоемкие технологии. – 2019. – №11. – С. 51-59

7 Каракозов С. Д. Техническая политика и этапы развития цифровой образовательной среды МПГУ / С. Д. Каракозов, Р. С. Сулейманов, А. Ю. Уваров // Наука и школа. – 2019. – № 1. – С. 17-27

8 Лапшин А. О. Глобализация и цифровое общество: заметки на полях / А. О. Лапшин // Власть. – 2021. – №1. – С. 63-68.

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЫҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҚТЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

ШӘРІП М. Т.

магистрант, I курс, «Педагогика және психология» мамандығы,
Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ.

БАЙСАРИНА С. С.

ғылыми жетекші, п.ғ.к., доцент

Мақалада жоғары оқу орны аясында болашақ педагог-психологтардың психологиялық денсаулығын қалыптастыру мәселесі қарастырылады.

Кілтті сөздер: психологиялық денсаулық, үйлесімділік, психофизиология, өзін-өзі түсіну, психологиялық жарақат.

Қазіргі психология саласында психикалық денсаулықтың мына анықтамалары қолданылады: «адамның табиғи туа біткен әлеуетін іске асыру мүмкіндігі», «адамның өзін-өзі ұстауы», «өзін-өзі дамыту», «қоғамға толыққанды және үйлесімді қатысу». Гуманистік психологияның өкілдері және оның жеке бағыттары «адамның психикалық денсаулығына» үлкен көңіл бөлді. Мысалы, К.Роджерс сау адамды икемді, ашық, қорғаныс реакцияларын көп қолданбайтын, сыртқы әсерлерге тәуелсіз және өз-өзіне сенімді деп санады. Мұндай адам өмірдің әр жаңа сәтін толықтай сезіне біледі, түсінеді, кез-келген жағдайларға жақсы бейімделеді, төзімді, эмоционалды болады. Ф. Перлс психикалық денсаулық адамның жасынан, өз қажеттіліктерін толықтай білуінен, ортаға бейімделуі және өзіне жауапкершілікті ала білу қабілетіненде байқалады; жетілген және дені сау адам еркін және шынайы деп айтып кеткен болатын. З. Фрейд психологиялық тұрғыдан сау адам, ләззат принципін шындық принципімен үйлестіре алатын адам деп санайды. Ал, В. Рейхтің көзқарасы бойынша невротикалық және психосоматикалық бұзылулар биологиялық энергияның тоқырауының салдарынан дейді.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының анықтамасы бойынша, психикалық денсаулығы сау адам - психикалық функциялары қалыпты дамыған, физиологиялық, рухани және әлеуметтік әл-ауқатты, сондай-ақ қоршаған табиғи және әлеуметтік ортаға бейімделу қабілеті сақталған адам.

Орыс психологиясында психикалық денсаулық мәселесі күрделі көп деңгейлі құрылымы бар маңызды көрініс ретінде

қарастырылады. Психикалық денсаулық деңгейі неғұрлым жоғары болса, өзін-өзі танытуы қоғамға қарсы келмесе, соғұрлым ол адамның өзіне пайдалы, демек осыдан барып нақты адамның жеке денсаулығы сипатталады. Келесі деңгей-жеке психологиялық денсаулық деңгейі және оны бағалау семантикалық ұмтылыстарды жүзеге асырудың тәсілдерін құру қабілетімен байланысты. Содан соң, психофизиологиялық денсаулық, бас мидың ішкі деңгейінің сипаттамасы, психикалық іс-әрекеттің нейрофизиологиялық ұйымы арқылы анықталады.

Әдетте психикалық денсаулық өлшемдері туралы айтқанда, орташа психикалық норма, психикалық норма мен кейбір ауытқулардың айырмашылығы туралы мәселе өте күрделі, өйткені психикалық функция әртүрлі және жеке болып келеді.

Жас ұрпақты дамыту міндетін практикалық қызмет көрсетуде маңызды орын алатын комплексті тәсілдің көмегімен шешуге болады, психология-жоғары оқу орындары студенттерінің, білім беру саласындағы болашақ мамандардың психологиялық денсаулығын қалыптастыруға жауапты құрылым болып табылады.

Психологиялық қызметтің маңызды шарты - белгілі бір жас тобына арналған психологиялық көрсеткіштерге назар аудару, мақсаттары, мазмұны және әдістерін таңдауға мүмкіндік береді.

Кәсіби университеттер психологиялық қызметтің жұмысы үшін арнайы алгоритмді қажет етеді, онда белгілі бір кезеңдегі жұмыс мазмұны психологиялық денсаулық көрсеткіштерінің қалыптасуы мен толық дамуынан тұрады.

Психологиялық денсаулықты қамтамасыз ету мәселесін шешудің тиімділігі оның психологиялық қызметі аясында перспективті бағыттарды құрудың белгілі бір логикасы арқылы, сондай-ақ шұғыл бағытты іске асыру жолымен, әрбір жағдайда белсенді психодиагностиканың, кеңес берудің, дамудың және түзетудің негізгі түрлері арқылы қол жеткізіледі.

Осылайша, психикалық денсаулықты адамның ішкі әлемімен және қоршаған ортамен қарым-қатынасының әртүрлілігімен байланысты ажырамас сипаттамаларының бірі ретінде анықтауға болады. Адамның психикалық денсаулығы оның құрылымдық компоненттердің ішкі тұтастығы мен реттілігінде.

Адамның психикалық денсаулығына көптеген факторлар әсер етеді. Тұлғаның психологиясы тұрғысынан, оның қарым-қатынасы және денсаулығына келесі факторлар жатады:

Өз өмірі үшін, өз денсаулығы үшін жауапкершілік алу. Жауапкершіліктен кету қазіргі адамдарға тән сипатқа ие болып отыр, бұл адамдардың жай сөйлеуінде де көрініс тауып отыр. Мысалы, «Мен нашар өмір сүремін», « маған бұйырмады», «менің жолым болмады» деген секілді сөздерді көп естіп жатамыз. Бұл тіркестерде «Мен» есімдігі өзіне қатысты талаптар мен мүмкіндіктерге жататын жеке жауапкершіліктен бас тартуды білдіреді. Тек саналы таңдауды жасай отырып, барлық арман-мақсаттарын жүзеге асыру үшін желге қарсы тұра отырып қана, адам өз тағдырын өзгерте алады. Әрбір адам өз денсаулығының пайдасы үшін таңдау жасай алады. Психологтар, психотерапевтер, дәрігерлер, валеологтар бұл бағытта бізге тек көмек көрсете алады, ал барлық жауапкершілік өзімізде.

Өзін-өзі түсіну және өзіне синтез, ішкі интеграция процесі ретінде қабылдау. Өзін-өзі түсіну бұл қалпына келтірудің қажетті, бірақ жеткіліксіз шарты. Келесі қадам - өз-өзіңді қабылдау, ішкі әлемнің қайшылықтарын шешу және «МЕН» деген тұтастыққа қол жеткізу. Психоанализ психосинтезбен, тұлғаның ішкі интеграция процесімен толықтырылуы тиіс, әйтпесе, өзіңді қайтадан дамытудың орнына, өзін-өзі кінәлауға және өзі-өзіне қанағаттанбауға алып келеді. Осыған байланысты ішкі мақсат пен үйлесімділікке қол жеткізу үшін өнердің, әсіресе оның экспрессивті формаларының құндылығын атап өткен жөн. Саналы күш-жігер, ақыл-ой адамның өнерінде тұтас қалыптасады, сондықтан адамдар ақыл-ой мен физикалық сауығу үшін музыка, би сияқты өнердің әртүрлі түрлерін қолданады (қазіргі уақытта бұл арт-терапияның негізін құрайды).

Гештальт терапиясында көп көңіл бөлінетін Қазіргі сәтпен өмір сүру мүмкіндігі. Ф. Перлс көрсеткендей, психикалық денсаулықтың бұзылуы көбінесе оның ішінде өткен өмірінде болған травмалық ойлар немесе болашақ туралы дұрыс ойлай алмауы. Болып жатқан жағдаймен өмір сүру және сол сәтте өзінің бірегейлігін жүзеге асыру (іске асыру) қабілеті жақсы өмір сүре алудың басты шарты болып табылады.

Жеке өмірдің маңыздылығы және соның нәтижесінде саналы түрде құрылған иерархиялық құндылықтар. Мысалы, А. Маслоу адамға күн, өмір және махаббат қажетті заттар екенін білген секілді, өмір құндылығын түсінетін жүйе қажет деп санайды. Дені сау адам болу үшін оның өзі не қалайтынын және не үшін екені сияқты, жеке өмірлік мақсаттары мен құндылықтарын құруы тиіс деп санаған.

Басқаларды түсіну, есту және қабылдау қабілеті. Эмпатикалық түсінік - психотерапевтің кәсіби шеберлігі ғана емес, сонымен қатар сау тұлғаның негізгі қасиеті.

Өмірге деген сенімділік. Ұтымды көзқарастармен, сәттілікке бағдарлану және өміріңізді саналы жоспарлау кейінгі психоанализде «негізгі сенім» (Э.Эриксон) ретінде анықталған психикалық сапа қажет, ал А. Минделланың процедуралық- психотерапиясында «үдеріске сенім» деп аталды. Басқаша айтқанда, ұстану қабілеті қайда және неде көрінсе де өмір процесінің табиғи бағыты.

Тұлғаның психикалық сауығуының принциптері мен әдістері.

Психикалық денсаулықты дамыту бойынша жұмыстың маңызды принциптері мыналар:

Кешенділік. Оңалту тек дене қозғалысы деңгейінде ғана емес, барлық деңгейлерде де жүргізілу керек, яғни басқалармен қарым-қатынасты үйлестіру, олардың жеке өмірін түсіну, жеке өсудегі кедергілерді жеңу және олардың рухани әлеуетін арттыру. «Бір жақты» сауықтыру жағдайында, мысалы, тренажерларда ойланбай жұмыс жасау, дайындалу немесе хатха-йогамен белсенді айналысу денсаулықтың рухани және әлеуметтік аспектілерін елемеге алып келеді.

Креативтілік. Сауықтыру процесінде әртүрлі пікір, шешімдер өте зиянды. Міндетті түрде икемді болу, әмбебап құралдарды іздемеу, бірақ әр сәтте өз денсаулығына шығармашылық тұрғыдан қарау. Кез-келген стандартты схемаларды ұстана берудің қажеті жоқ; жағдайға байланысты, денсаулығыңызға қарай отыра өзіңіз үшін оңтайлы жағдайды таңдауға болады.

«Ішкі бақылаушы» қағидасы өзіне, сезімдеріне, жағдайына назар аударуды талап етеді. Білімге, сезімге, түйсіктің ерекше түрін дамытуға ұмтылу-өзін-өзі қабылдау, оның мақсаты дененің және психиканың ішкі жағдайларын табиғи бақылау болып табылады. Бұл принцип өзін өзгерту үшін назарды сыртқы әлемнен, басқа адамдармен бірге өзіне ауыстыруды білдіреді.

Оң көзқарастарды нығайту және дамыту. Бұл принцип өмірдің теріс жақтарын жеңу болып табылады, әсіресе, әл-ауқаты төмен белгілі бір мемлекеттерде өзін-өзі және өзінің ішкі әлемін қабылдау арқылы; ал ынтымақтастық стратегиясы даму мақсатында басқа адамдармен және жалпы әлеммен үйлесімді өмір сүруді қамтамасыз етеді.

Психикалық сауықтыру әдістері адамның нені емдеуіне байланысты таңдалады (дене, жан, рух):

- Адамның өз дене-бітіміне оң көзқарасты дамытуы арқылы ағзаны жақсартуға бағытталған әдістер;
 - белгілі бір психологиялық дамуға бағытталған әртүрлі психотехнологиялар (есте сақтау, зейін және т. б.); өзара балама әрекетті жобалау дағдыларын дамыту, қақтығыстарды жену; шығармашылықты дамыту;
 - өмірлік мақсаттарды түсіндіру туралы мәселелерді кеңейтуге бағытталған жаттығулар ішкі қарама-қайшылықтар мен интеграциялық компоненттерді шешу.

Осылайша, принциптер, әдістер, әртүрлі жаттығулар адамға жол ашуға мүмкіндік береді, өмірдегі нақты мақсаттары мен құндылықтарын қалыптастыруға, адамның өміршеңдігі мен өміршеңдігінің деңгейін арттыруға, өмірге деген көзқарасын өзгертуге мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Васильева О. С., Филатов Ф. Психическое здоровье как интегративная характеристика личности. Ростов н/Д. : РГУ, 2011.
- 2 Зарубин М. М. Практические советы психолога. Ростов н/Д. : Феникс, 2010.
- 3 Дос Вакес, И., Фернандес Родригес, С. & Перес Альварес, М. (2003). Денсаулық туралы психологиялық нұсқаулық. Мадрид: Пирамида.
- 4 Джонсон, М., Вайнман, Дж. & Чатер, А. (2011). Салауатты үлес. Денсаулық психологиясы, 24 (12); 890-902.
- 5 Красило А. И., Новгородцева А. П. Статус психолога и проблемы его адаптации в учебном заведении. М. : Институт практической психологии; Воронеж : НПО МОДЭК, 2013.
- 6 Пряжников И. С. Профессиональное и личностное самоопределение. М. : Институт практической психологии. Воронеж : МОДЭК, 2006

7.15 Әлеуметтік жұмыс: тәжірибе және перспективалар 7.15 Социальная работа: опыт и перспективы

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕ ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІ ДАМУ ТӘЖІРИБЕСІ

АЛИНА А. К.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КУДЫШЕВА А. А.

п.ғ.к., асоц. профессор (доцент), Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Кез-келген қоғамда әрқашан өзін-өзі тану, өзін-өзі жетілдіру, өзара әрекеттесу және басқа адамдармен қарым-қатынас жасау тәсілі арқылы өзгелерге және өзі өмір сүретін, басқалармен қарым-қатынас жасайтын қоғамға көмектесетін адамдар болды. Адамның немесе адамдар тобының қоғамға немесе жеке адамдарға көрсеткен ерікті көмегі адамзаттың адамгершілік мұраттарына риясыз қызмет ету идеяларына негізделген және пайда табу, жалақы алу немесе мансаптық өсу мақсаттарын көздемейді. Егер біз тарихқа жүгінетін болсақ, онда риясыз көмек өзін іс-әрекет ретінде көрсете бастаған белгілі бір сәтті байқау қиын. Бұл бұрын айтылғандай, адамдар адамзаттың бүкіл өмір сүру кезеңінде ақысыз көмек көрсетті. Мысалы, Византияда басқа да ірі шіркеу мерекелерінде император көшеге шығып, кедейлерге садақа берді. Императордың мысалын империяның басқа да аумақты азаматтары ұстанды. Византияда алғашқы қайырымдылық үйлері пайда болған, онда дәрменсіз қарт адамдар өмір сүрді деп саналады. Ортағасырлық Еуропада оба мен тырысқақ эпидемиясы кезінде риясыз көмек оба мен тырысқақ індеттерін емдеу болды. Кезбе адамдар бубондарды өртеп жіберіп және ауруды басқа импровизацияланған құралдармен жоюға тырысқан, нәтижесінде дәрігерлердің өздері жұқтырған [1, 245 б.].

XIX ғасырдың соңында кейбір Еуропа елдерінде (мысалы, Франция, Испанияда) «волонтер» ұғымы таралды, онда әскери қызметке өз еркімен келген адамдар осылай аталды. Француздың «volontaire» сөзі ұмтылыс, тілек дегенді білдіреді, ал латынның «voluntas» және славяндық «ерік» сол парадигмадан шыққан. Соғыс аяқталғаннан кейін соғысқа аттанғысы келген жастар енді өз еркімен соғыстың салдарын қалпына келтіргісі келді. Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейін, 1920 жылдары француздар мен немістер кездесіп, «бір-біріне қарсы күрескеннен гөрі бірге жұмыс істеген жақсы»

деп шешті. Кейін бұл сөз орамы еріктілер қозғалысының ұранына айналды. 1920 жылы Германия мен Франция жастары Вердун маңында Француз Республикасында алғашқы еріктілер лагерін ұйымдастырды. Еріктілер Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде жойылған фермаларды қалпына келтірумен айналысты, бұл жұмыс үшін ақы алмады. Алғыс ретінде қабылдаушы тарап еріктілерді тұрғын үймен, тамақпен және медициналық көмекпен қамтамасыз етті - еріктілер еңбегін ұйымдастырудың бұл қағидасы бүгінгі күнге дейін сақталды. Дәл осы халықаралық лагерь әлі күнге дейін жұмыс істеп тұрған алғашқы еріктілер қозғалысы болып саналады. Бұл қозғалыс французша Service Civil International деп аталады. Волонтерлік көмек өте тез таралды және 1920-1930 жылдары S. C. I.-дың негізін қалаушылар көп болды. Ол кезде еріктілер ұйымдары Англия, АҚШ, Франция, Италия, Болгария сияқты Еуропа елдерінің жастары арасында достық қарым-қатынас орнатуға тырысты. 1929 жылғы ауыр экономикалық дағдарыс кезінде жоғарыда аталған елдер жұмыссыз жастарды әлеуметтік пайдалы нәрсемен қамту және олардың орнына оларға түнеу мен тамақ беру үшін еріктілер жұмысын ұйымдастырды. Бірақ, бұл халықаралық бейбіт идеялар Hitlerjugend Arbeitsdienst неміс жұмыс бригадалары тарапынан (Гитлерюгенд «Еңбек міндеті» - фашистік Германиядағы ұйым), сондай-ақ тоталитарлық елдердегі басқа да ұйымдар тарапынан бұрмаланып, басқа бағытқа бұрылды. 1934 жылы S. C. I. кедейлерге көмектесу үшін Үндістанға төрт еуропалық еріктілерді жіберді. Бұл команда British Volunteer Programme, us Peace Corps, Deutsche Entwicklungsdienst сияқты ұйымдардың және ұзақ мерзімді еріктілер акцияларын өткізетін басқа топтардың бастаушысы болды. Бұл ұйымдар өз кезегінде БҰҰ волонтерлік бағдарламасының негізін қалады. Жас еріктілер Екінші дүниежүзілік соғыстың соңында Еуропаны қалпына келтіруге айтарлықтай үлес қосты. Олардың Варшава орталығын салу, Батыс Еуропаның қираған қалаларын қалпына келтіру, Югославиядағы «Братство-Единство» автомагистралін салу сияқты жобалардағы қызметі Достық халықаралық қатынастарды орнатуға ықпал етті. Азиядағы, Африкадағы және Латын Америкасындағы Ұлттық еріктілер қозғалысы отаршылдық биліктен босатудың арқасында пайда болды. Кейбір ұйымдар аз және өте әлсіз болды: Нигерияда Lagos Voluntary Workcamps ұйымы соншалықты кедей болғандықтан, ол тіпті пошта маркаларына ақша бөле алмады. Ұйым мүшелері әлеуетті еріктілерге хаттарды жаяу жеткізді. Ал өзгелері,

керісінше, үлкен болды: 1960 жылы 15-18 жас аралығындағы мектеп оқушылары еріктілер күшінің негізін құрады, бұл оларға Кубада сауатсыздықты жоюға мүмкіндік берді. 1960 жылдары дамушы елдерге көмек көрсету бағдарламалары басталды. Дәл сол кезде оларды саясатсыздандыруға шақыру басталды. Еріктілерді қырғи қабақ соғыста жауынгер ретінде пайдалануды тоқтату үшін БҰҰ еріктілер корпусын құрды. 1950 жылдары ЮНЕСКО-дан аймақтық орталықтарда АҚШ пен Иорданиядан келген шағын еріктілер командалары сәтті жұмыс істеді. Оның мақсаты араб елдерінде және Латын Америкасы елдерінде ересектерге білім беру болды. 1970 жылдардағы еріктілер қозғалысының алғашқы қадамы БҰҰ еріктілер бағдарламасын құруға әкелді [2, 445 б.].

Еріктілікті дамытатын ең белсенді мемлекеттердің бірі - АҚШ. Волонтерлік қызметтің дамуы XX ғасырдың 30-жылдарына келеді, АҚШ президенті Франклин Рузвельт жұмыссыздық деңгейін төмендету және табиғи ресурстарды сақтау мақсатында «Азаматтық қоршаған ортаны қорғау корпусы» (Civilian Conservation Corps) ерікті ұйымын құрған кез. Мемлекеттік бағдарлама (1933-1942) ел тарихындағы қоршаған ортаны сақтау бойынша ең табысты болды, оған шамамен 3 млн. жас адам қатысты. Елдегі еріктілікті дамытудың келесі маңызды кезеңі 1961 жылы бес елде көмек қызметін бастаған американдық көшбасшы Джон Кеннедидің «Бейбітшілік Корпусы» халықаралық еріктілер ұйымын (Peace Corps) құруымен байланысты. Келесі алты жыл ішінде 14 мыңнан астам еріктілердің қатысуымен 55 елде бағдарламалар әзірленді. Қазіргі уақытта әлемнің 142 елінде білім беру, денсаулық сақтау, ауыл шаруашылығы, қауымдастықтардың экономикалық дамуы, жастардың даму процесі сияқты салаларда жұмыс істейтін Ұйым шеңберіндегі еріктілердің жалпы саны 240 мыңнан асады.

1965 жылы АҚШ президенті Линдон Джонсон кедейлікпен күрес және аз қамтылған халыққа көмек көрсету жөніндегі «Америкадағы қызметтегі еріктілер» (Volunteers in Service to America) бағдарламасын іске қосты, кейін ол Амери-Корпус (AmeriCorps) бағдарламасына енгізілді. 1993 жылы Америка Құрама Штаттарында тәуелсіз федералды агенттік ұлттық және муниципалды қызмет корпорациясы (Corporation for national and Community Service) құрылды, ол Американың 2009 жылғы қызмет туралы Заңына сәйкес Ұлттық еріктілер бағдарламаларын ұсынады.

Бүгінгі таңда АҚШ еріктілер саны бойынша әлемдегі жетекші елдердің бірі болып табылады. Мәселен, ұлттық және

муниципалдық қызмет корпорациясының деректері бойынша, АҚШ-тағы волонтерлер саны 2017 жылы рекордтық деңгейге жетті - 77,34 млн. адам (ересек халық), шамамен 6,9 млрд. сағат жұмыс істейді, бұл экономикалық құнында 167 млрд. АҚШ азаматтары көбінесе діни топтарда ерікті ретінде қызмет етеді - 32%, спорт немесе өнер топтарында - 25,7%, білім беру немесе жастар қызметін қолдау топтарында - шамамен 20%. Бұл ретте әрбір үшінші волонтер коммерциялық емес ұйымдар үшін қаражат жинаумен айналысады (36%). Қосымша волонтерлік іс-шараларға мыналар жатады: азық-түлік көмегі және тамақ дайындау (34,2%); еңбекті тасымалдау және қолдау (23%); жастарға репетиторлық көмек (23%); менторлық (26,2%); кәсіби және басқару тәжірибесімен алмасу (20,5%) [3].

Бүгінде жүзден астам түрлі волонтерлік ұйымдар халықаралық мәртебеге ие. Негізінен бұл ұйымдар өз қызметін БҰҰ мен ЮНЕСКО аясында жүзеге асырады. Бұл ұйымдардың еріктілерін барлық жерде кездестіруге болады: әскери қақтығыстардан, экологиялық, гуманитарлық апаттардан зардап шеккен аудандарда. Олар құрылыс жұмыстарын жүргізеді, гуманитарлық, медициналық және психологиялық көмек көрсетеді, босқындармен, АИТВ жұқтырғандармен, балалармен және мүгедектермен жұмыс істейді, білім беру бағдарламаларына қатысады. Олардың көпшілігі қатаң іріктеуден өткен және білікті мамандар болып табылады [4, 13 б.].

Бүгінде волонтерлік Қазақстан Республикасындағы басым әлеуметтік салалардың бірі болып табылады. ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2019 жылғы 2 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында: «өзекті міндет – азаматтардың, әсіресе жастардың, студенттер мен оқушылардың ерікті қызметке қатысуын кеңейту, оларға белсенді өмірлік ұстаным дағдыларын қалыптастыру. Бұл азаматтық қоғамды нығайту жөніндегі жұмысымыздың маңызды құрамдас бөлігі» - деп атап өтті [5]. Ел Президентінің «Еріктілер жылы» деп жариялаған 2020 жылға дейінгі мерзімде елдегі еріктілер қозғалысы еріктілер секторы мен үкімет, мемлекеттік құрылымдар, азаматтық қоғам арасында ынтымақтастық орнатуда үлкен қиындықтарға тап болды. Сонымен қатар, тұрғындар мен еріктілердің өздері еріктіліктің не екенін, қашан қолданылатынын, еріктілердің қандай рөлдер мен міндеттерді өзіне ала алатындығын нақты түсінбеді. Соның салдарынан волонтерлікті дамытуға және волонтерлік қозғалыс көрсеткіштерінің мониторингіне жүйелі тәсілді ұйымдастыру болмады. 2020 жылы «Еріктілер жылы» шеңберінде келесіде міндеттер қойылды: елде волонтерлікті

дамытуда бірыңғай тәсілдерді қалыптастыруды қамтамасыз ету; волонтерлік қызметке әртүрлі нысаналы санаттар мен жас топтарынан азаматтарды кеңінен тарту; волонтерлік бағдарламалар мен жобаларды іске асырудың тиімділігін арттыру. Осы міндеттерді шешу үшін Қазақстанның барлық облыстарында, сондай-ақ Нұрсұлтан, Алматы және Шымкент қалаларында волонтерлердің өңірлік фронт-офистері, Ал Нұрсұлтан қаласында «Ұлттық волонтерлік желі» ЗТБ базасында «BIRGEMIZ» атты волонтерлердің республикалық фронт-офисі құрылды. Бұл республикалық деңгейде бүкіл республика бойынша волонтерлік жобаларды үйлестіруге және мониторинг жүргізуге мүмкіндік беретін орталықтандырылған алаң. Фронт-офис жанынан бірыңғай нөмірі бар call-орталықтың жұмысын ұйымдастыру жоспарлануда, онда волонтерлік мәселелері бойынша барлық қызығушылық танытқан ақпаратты тегін алуға болады. Сондай-ақ, елімізде «QAZVOLUNTEER.KZ» атты еріктінің бірыңғай ақпараттық платформасы бар, онда еріктілер мен ұйымдар тіркеле алады. Платформа волонтерлік жобаларды ілгерілетуге, сондай-ақ ұйымдарға волонтерлерді тартуға көмектеседі.

Әлеуметтік желілердің дамуының арқасында әр аймақта қайырымдылық клубтары сияқты қауымдастықтар бар, олар мұқтаж адамдарға көмектесу үшін қаражат жинауды ұйымдастырады немесе сенбіліктер түрінде акциялар ұйымдастырады, ҰОС ардагерлеріне үйде көмек көрсетеді, ауыр науқастарға қолдау көрсетеді. Қазіргі уақытта пандемияның таралуына байланысты бүкіл ел бойынша еріктілер бір қызметпен бірігіп, ерекше қауіп-қатерге ұшыраған қарт адамдарға азық-түлік жеткізуге көмектеседі.

Елімізде волонтерлікті дамыту 7 негізгі бағыт бойынша жүзеге асырылуда:

1 «Bilim» - білім беру бағыты;

2 «Qamqog» - өмірлік қиын жағдайға тап болған адамдарға көмек көрсету, қарт адамдарға, арнайы күтім жасайтын мекемелердегі адамдарға, ерекше қажеттіліктері бар адамдарға көмек көрсету бойынша бағыт;

3 «Sabaqtastyq» - тәлімгерлік бағыты;

4 «Saulyq» - медициналық бағыт;

5 «Taza Alem» - экологиялық бағыт;

6 «Asyl mura» - рухани-мәдени және тарихи құндылықтарды сақтау бағыты;

7 «Umit» - техногендік апаттарды, төтенше жағдайды жою бойынша бағыт.

2020 жылдан бастап Білім және ғылым министрлігі Ақпарат және қоғамдық даму министрлігімен бірлесіп әлеуметтік студенттік несиелер жобасын іске қосты. Жоба күндізгі бөлімде оқитын еріктілер қатарындағы студенттерді қолдауға бағытталған. Жоба аясында волонтерлік қызметпен айналысатын студенттерге студенттік несиелер беріледі.

Волонтерлік қызметті дамыту қолайлы орта құруды білдіреді. Алайда, батыс елдеріндегі еріктілер қызметінің айырмашылығы еріктілерді ынталандыру әдістеріндегі әртүрлі салықтық жеңілдіктерді, жеңілдіктерді, білім беру мекемелеріне іріктеудегі немесе жұмысқа қабылдау кезіндегі артықшылықтарды қамтиды. Қазақстанда мұндай әдістер қолданылмайды, бірақ талқылау сатысында, бұл да халық арасында волонтерліктің танымалдығына теріс әсер етеді. Осылайша, жауапты мемлекеттік орган колледждерге, жоғары оқу орындарына түсу кезінде Волонтерлік қызметті есепке алу, сондай-ақ волонтердің жұмыс тәжірибесін еңбек өтіліне енгізу туралы ұсыныс жасады. Сонымен қатар, ақысыз қызмет принципіне қарамастан, ұйым аясында қаржыландыру мәселесі өзекті болып табылады. Қазақстанда мемлекет волонтерлерді түрлі бастамаларға шағын гранттар бағдарламасын ұсыну арқылы қолдайды.

Соңғы бірнеше жылдағы оқиғалар мен азаматтар арасындағы әлеуметтік белсенділіктің көрінісі Қазақстандағы үшінші сектордың дамуындағы оң өзгерістерді көрсетеді. Дегенмен, Волонтерлік қызметті талдау бұл бағыт мемлекеттің қатысуы арқасында өз дамуын көбірек алатынын көрсетеді. Алайда, мемлекеттік саясаттың арқасында еріктілік құрылымдық қызмет сипатына ие болады. Атап айтқанда, заңның қабылдануын, бірыңғай платформаның құрылуы, өңірлік деңгейде волонтерлік желіні кеңейту және т. б. атап өтуге болады.

Бұл ретте Қазақстанда еріктілер қозғалысын дамыту ошақтық сипатқа ие. Бұл мынаны білдіреді, егер Алматы, Нұрсұлтан қалалары және кейбір басқа облыстар деңгейінде волонтерлік неғұрлым белсенді байқалса, онда жекелеген облыстарда волонтерлік қозғалыс айтарлықтай әлсіз [6].

Осыған байланысты, әлеуетті волонтерлер санының өсуін ынталандыру мақсатында қосымша жеңілдіктер, көтермелеулер енгізу мүмкіндігін қарастыру ұсынылады.

Бұдан басқа, ұйымдар мен волонтерлік қозғалыстардың өзара іс-қимылын тұрақты негізде нығайту жөнінде шаралар әзірлеу қажет.

Жалпы алғанда волонтерлік қызмет бәсекеге қабілетті, озық, ашық тұлғаны дамытуға және қалыптастыруға бағытталған. Осыған байланысты еріктілік адамның назарын өзіне ғана емес, айналасындағы адамдарға да аударған кезде қалыптасқан тұлғаның ең жақсы көріністерінің бірі болып табылады. Ерікті жобаларға қатысу адамдарды қоршаған ортаға сындарлы, ұқыпты қарауға, сананың ашықтығына, ұтымдылыққа, қарым-қатынас құра білуге үйретеді. Тұрақты тұлғалық даму, топта жұмыс істей білу, жаңа білім мен дағдыларды игеру әрбір адамға өмірде өз орнын табуға көмектеседі.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Левдер И. А. Добровольческое движение как одна из форм социального обслуживания // Социальная работа. – 2006. – №2. – с. 245

2 «О благотворительной деятельности и благотворительных организациях» ФЗ от 11 августа 1995 г. №135-ФЗ в ред. от 05. 05. 2014 г. // Собрание законодательства РФ-2009.- №4 - с. 445 [Электронный ресурс]. // <http://legalacts.ru/doc/federalnyi-zakon-ot-11081995-n-135-fz-o/> (дата обращения 08. 04. 2017 г)

3 Методические пособия по волонтерству [Электронный ресурс]. // <https://docs.google.com/file/d/0B3woibp6qGRDNmE2bFRhTG94djA/edit>. (дата обращения 25. 01. 2017 г)

4 Матвиенко И. Волонтерство - перспективное направление: Прил. «Соционмия» // Социальная защита. – 2002. – № 1. – с. 13

5 Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» // https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-02.09.2019-j.

6 Информационный центр «Республиканский Фронт-офис волонтеров «Birgemiz» [Электронный ресурс]. // <https://qazvolunteer.kz/ru/library?page=2>

ҚАЗАҚСТАН ҚОҒАМЫНДАҒЫ ҚАРТ АДАМДАРҒА ҚАТЫСТЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ САЛДАРЫ

ЖУМАДИЛОВ Н. Ж.

докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ.

Қазіргі қоғам тез қартаюды жалғастыруда. Аға буын адамдарының проблемалары көбінесе әлеуметтік дамуға әсер етеді. Үлкен проблемалардың бірі-егде жастағы қатыгездік пен зорлық-зомбылық. Зорлық-зомбылық, әдетте, адамның жарақатына, зақымдануына немесе өліміне әкелетін қасақана әрекет немесе әрекетсіздік деп түсініледі [1].

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы зорлық-зомбылықты өзіне, басқа адамға, адамдар тобына қарсы бағытталған физикалық күшті немесе күшті әдейі қолдану ретінде анықтайды, оның нәтижесі дене жарақаты, өлім, психологиялық жарақат, дамудың ауытқуы немесе әртүрлі зиян келтіру.

Зорлық-зомбылықтың түрлері құқық бұзушы және жәбірленуші кім екеніне байланысты (ата-аналар – балаларға қатысты, ер адамдар – әйелдерге қатысты және т.б.); зақымдану мен зиянның сипатына байланысты – физикалық, психологиялық, жыныстық, қаржылық, қамқорлықтың болмауы және қажеттіліктерді елемей және т.б.

Шетелдік авторлар (П. Толан, С. Ри, И. Уолдман, Н. Крик, Дж. Арал, Й. Кавабата және т.б.) зорлық-зомбылықтың мәні, агрессивті мінез-құлықтың шығу тегі, зорлық-зомбылықтың биологиялық негіздері, агрессияның жеке және гендерлік аспектілері, жасөспірім кезіндегі қоғамға қарсы мінез-құлық, мектептегі зорлық-зомбылық, жастардың тұлғааралық зорлық-зомбылығы, зорлық-зомбылықтың әлеуметтік-экономикалық аспектілері, тұрмыстық зорлық-зомбылық және тіпті әлеуметтік желілердегі зорлық-зомбылық, зорлық-зомбылықтың жеңудің теориялық және практикалық тәсілдері және т.б. [2]. қарастырған болатын. Отандық және шетелдік ғалымдар әйелдер [3]. мен балаларға [4]. қатысты зорлық-зомбылыққа қатысты мәселелерді белсенді зерттеп жатыр. Алайда, егде жастағы зорлық-зомбылық мәселесі жеткілікті түрде жарияланбады.

Қарт адамдарға қатысты зорлық-зомбылықтың ауқымы туралы ақпарат өте аз. Шетелде жүргізілген бірнеше таңдамалы зерттеулер көрсеткендей, қарттардың 4-6%-ы отбасында оларға қатысты қандай да бір қатыгездік түрлерін сезінеді. Қарт адамдар оларға қамқорлықтың болмауына және туыстарының экономикалық теріс пайдалануына әсіресе осал [5].

2021 жылы біз егде жастағы адамдарға, мүгедектікке және денсаулығының нашарлығына байланысты өзін-өзі күту қабілетінен ішінара айырылған қарт адамдарға үйде қызмет көрсететін Павлодар қаласының аумақтық әлеуметтік қызмет көрсету орталықтарының 50 әлеуметтік қызметкерінен сұхбат алдық. Бұл қарт адамдардың көпшілігінде оларға қамқор болатын жақын туыстары жоқ.

Әлеуметтік қызметкерлердің зорлық-зомбылық пен қатыгездік мәселесі туралы пікірлері, біріншіден, олар қарт адамдармен тікелей жұмыс істейтін және өзекті мәселелерді шешуге кәсіби түрде көмектесетін сарапшылар болғандықтан, екіншіден, әлеуметтік қызметкерлер қарт адамдарға мүмкіндігінше жақын болғандықтан, олар үнемі үйде болады, күнделікті алаңдаушылықтарын тыңдайды, туыстарымен сөйлеседі. Әлеуметтік қызметкерлерге қарт адамдар өздерінің қайғы-қасіреттері мен қуаныштарына, ауыруы мен уайымына жиі сенеді.

Сауалнамаларда ашық сұрақтар пайдаланылды, яғни респонденттер ұсынылған нұсқалардың ішінен таңдамады, бірақ қойылған сұрақтарға өз жауаптарын дербес тұжырымдады. Бұл, атап айтқанда, сұраққа жауаптарды бөлу сомасы әрдайым 100%-ға тең емес екенін түсіндіреді.

Сауалнама көрсеткендей, қарт адамдар кейде эйджизмнің белгілі бір көріністеріне - жасына байланысты кемсітушілікке тап болады.

Ең алдымен, әлеуметтік қызметкерлердің 46,5%-ы егде жастағы адамдар медициналық көмекке жүгінген кезде орын алады. «Көрілік емделмейді», «ал сіздің жасыңызда не қажет?» және басқа да осындай сөздер ауруханаға жатқызудан, дәрі-дәрмектерден және тіпті жедел жәрдемнен, сондай-ақ медициналық айғақтарға қарамастан медициналық-әлеуметтік сараптамадан өтуден тікелей немесе жабық бас тартумен қатар жүреді. Медициналық көмектен бас тарту анық, өрескел нысанда көрсетілуі міндетті емес. Көбінесе бұл қарт адамдардың өтініштерін елемей, медицина қызметкерлерінің ұқыпсыздығы түрінде болады. Әлеуметтік қызметкерлер өз сауалнамаларында кейде дәрі-дәрмектер егде жастағы пациенттерді тексерусіз тағайындалады, дәрігерлер науқас қарт адамдарға үйге бармайды және т.б. бұл кең таралған тәжірибе емес, бірақ егде жастағы пациенттерге деген ерекше немесе немқұрайлы көзқарас бар.

Сауалнамаға қатысқан әрбір бесінші әлеуметтік қызметкер қарттарға қатысты эйджизмді туыстары көрсететінін айтады. Кейбіреулер, егде адамдарды қорлауға жол береді (5,5 %). Кейбір отбасыларда олар қарттардың «тұрғын үйді босатуын», оларды әр

түрлі сылтаулармен көшіру бойынша қадамдар жасауды, тиісті күтімді жүзеге асырмауды, бәріне қысым жасауды және т.б. күтеді (2,5%). Бірақ көбінесе немқұрайдылық, немқұрайдылық, иеліктен айыру, қорлау, қарт туыстарымен сөйлескенде тоннын жоғарылауы, олардың қажеттіліктерін елемей, оларды отбасы өмірінен шығару және т.б. (5,5%).

Егде жастағы адамдарға қатысты эйджизм тек отбасылық қатынастардың патологиясы ғана емес. Сауалнамаға қатысқан әлеуметтік қызметкерлер сондай-ақ құрметтемеушілік, құрметтемеушілік, айналасындағылардың қарттарға төзбеушілігі, олардың дәрменсіздігі және денсаулығының шектеулі мүмкіндіктері, жағымсыздық және жиіркеніш, дөрекілік және түсінбеушілік (11%); еңбек нарығында зейнеткерлер мен 35-45 жастан асқан адамдарды кемсіту (12%); егде жастағы адамдардың проблемаларына бей-жай қарау, оларға көмек көрсетуден бас тарту (6,5%) сияқты эйджизм көріністерін атап өтті. Қарттарға қатысты қаржылық алаяқтық (2,5%), қоғамдық көліктердегі құрметтемеушілік (әсіресе асығыс уақытта) (5%), дүкендердегі қорлау («сіз кәрісіз, сіз ештеңе түсінбейсіз» және т.б.) (5,5%), көп функциялы орталықтарда, аудандық әлеуметтік қорғау басқармаларында, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық ұйымдарында, банктерде (баяулық үшін) (3,5%) кемсітушілік жағдайлары жиі кездеседі.

Біздің респонденттердің пікірінше, үлкендердің жас адамдарға деген сенімсіздігі, үлкендердің жастармен сөйлескісі келмеуі және тіпті жастарға деген қызғаныш көріністері де осыдан туындайды (2%).

Қаржылық зорлық-зомбылық өте кең таралған. Ол келесі нысандарда көрініс табады: алаяқтардың қылмыстары (оның ішінде телефон арқылы бопсалау), қаржылық алдау, көшедегі сөмкелерді ұрлау, күтушілер, көршілер тарапынан ұрлық, сондай-ақ егде адамдардың шоттарынан ақша қаражатын алаяқтық жолмен алу жағдайларында полиция мен банк қызметкерлерінің немқұрайлылығы (18%).

Қарт адамдарға қатысты физикалық зорлық-зомбылық (8,5%), соның ішінде кіреберістердегі шабуылдар, медбикені ұрып-соғу, коммуналдық пәтерлердегі көршілермен төбелес бар.

Қарт адамдарға қатысты, тіпті олардың туыстары, отбасы мүшелері тарапынан зорлық-зомбылық пен қатыгездікке жол беріледі. Әлеуметтік қызметкерлер әртүрлі формадағы материалдық-тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайлары туралы жазады: зейнетақыны тартып алу, сапасыз тамақтандыру, бөлмені

құлыптау, телефонмен сөйлесуге тыйым салу, тұрмыстық техниканы пайдалануға тыйым салу, шамдарды бұрау, жеке кеңістіктен айыру, жеке заттарын алып тастау, ақшаны қайтарусыз сұрау, ата-аналарды асырауға алимент төлемеу, қарт адамдарға немерелерінің қарыздарын мәжбүрлі түрде төлеткізу және т.б. (13,5%).

Сондай-ақ, туыстарының қарт адамдарға қатысты психологиялық зорлық-зомбылық жағдайлары белгілі: дөрекі және дөрекі қарым-қатынас, жақындарының назарынан тыс қалу, қарт адамның қайғы-қасіретіне, қамқорлық пен қамқорлықтың болмауына, эмоционалды қысымға, қауіп-қатерге, өмір сүрудің нашар жағдайларына көшуге мәжбүрлеу, қорлау және т.б. (13%).

Өкінішке орай, тіпті егде жастағы адамдарды балалар, күйеулер, бірге тұратын адамдар, күйеу балалары/келіндері мен немерелері, әсіресе мас күйінде ұрып-соғу түріндегі физикалық зорлық-зомбылық бар (10,5%).

Алайда, қарт адамдар да бар, олар өздерінің туыстарына қатысты зорлық-зомбылық пен қатыгез әрекеттерді жоққа шығармайды.

Сауалнамаға қатысқан әлеуметтік қызметкерлердің 26,5%-ы қызмет алушылар өздерінің жақындарына қатыгездік танытпайтынын атап өтті. Алайда, жақындарға қатысты психологиялық зорлық-зомбылық пен қатыгездік (75%) жиі кездеседі, мысалы, қорлау, агрессия, айқай, қауіп-қатер, туыстар туралы жалған сөздер мен өсек, кез-келген жағдайда назар аудару үшін оларды айла-шарғы жасау. Әлеуметтік қызметкерлер қарт адамдар кейде жақын адамдарымен сөйлесуді доғаратынын, оларды бопсалайтынын, алдайтынын, аштық жариялайтынын, қыңырлықты, ашуланшақтықты, өзімшілдікті, кекшілдікті, ашуланшақтықты, менмендікті және рұқсатсыздықты, құрметтемеушілік пен дөрекілікті көрсететінін байқайды. Қарттар өздерінің мінез-құлқы мен сөздерінде жақындарына қатысты жаман пікірлерін, наразылығын, негізсіз сын-пікірлерін, туыстарына негізсіз қорлау, айыптау, ауызша қорлау, жақсы қамқорлыққа қарамастан қорлау, шамадан тыс талаптар қою, балалар мен немерелердің өтініштерін елемей, олардың отбасылық істеріне араласу және өз пікіріне қатысты мәжбүрлеу, суицидтік қауіп-қатерлерді білдіру сияқты фактілер кездеседі.

Физикалық зорлық-зомбылық әлдеқайда аз (5%). Бұл таяқпен, колмен, балдақпен, басқа заттармен ұрып-соғу, қарт ерлі-зайыптыларды ұру және соғу болуы мүмкін.

Қарт адамдар тарапынан экономикалық зорлық-зомбылық (6,7%) орын алады, мысалы, ерік-жігерді басқару, жалдау.

Кейбір қарт адамдар жақын адамдарына қатысты тұрмыстық ластыққа жол береді (2%) – олар пәтерде ластықты жасайды, қабырғаларды, жиһаздарды ластайды, коқыстардан заттар алып келеді, балалар мен немерелердің заттарын жасырады, туыстарын пәтерге кірмейді, телефон алмайды және т.б. әрине, бұл кәрілік деменцияның көрінісі болуы мүмкін, бірақ әрқашан емес.

Респонденттердің пікірінше, қарт адамдарға және керісінше, олардың тарапынан зорлық-зомбылық пен қатыгездіктің себептері неде? Әлеуметтік қызметкерлер тұрғысынан бұл нашар тәрбие, жалған құндылықтар жүйесі (25%); қарт адамдарға деген құрметтің болмауы, геронтофобия, қарттарға «өңделген материал», ауыртпалық ретінде қарау (19,5%); ұрпақты түсінбеу, төзімсіздік, эйджизм («қарт адамдар өткенмен өмір сүреді, жас адамдарға наразы», «әкелер мен балалардың мәңгілік қақтығысы») (20,5%); ашкөздік, өзімшілдік, пәтерді, басқа мүлікті, зейнетақыны иемденуге деген ұмтылыс (11,5%); қарт адамдарға деген қоғамдық және мемлекеттік жағымсыз стереотиптер, егде жастағы адамдарға деген қарым-қатынастың мемлекеттік заңнаманың әлсіздігі, зорлық-зомбылықтың жазасыздығы (16,5%); төмен мәдениет, азғындық, өзімшілдік, надандық, білімсіз, дөрекілік, цинизм (9,5%); қарт адамдардың дәрменсіздігі мен әлсіздігі, туыстарына тәуелділік (10%); айналасындағылардың немқұрайлылығы (4,5%); реттелмеген мансап, жеке өмір, мансаптық іске асырылмау, өз проблемалары, әлсіз адамдарға қатысты күш көрсету (5%).

Отбасындағы жанжалдар да осы жерде маңызды рөл атқарады: балалардың реніштері, балалық шақтағы қатыгездік, балалардың көзіндегі отбасылық зорлық-зомбылық және соның салдарынан кейінгі өмірде мұндай мінез-құлықты игеру, жеккөрушілік, ашу-ыза, садизм (5%); қарттардан барлық туыстарының шаршады, (5,5%); қарт туыстарына қамқорлық жасағысы келмеуі (3,5%); бұрынғы отбасылық қарым-қатынастардың нашарлығы, психологиялық жарақаттар мен реніштер, жеке дұшпандық («жаман қайын енесі болды, ажырасуға кінәлі» және т. б.) 2,5 %); бір пәтерде мәжбүрлі бірге тұру және қарттардың өлімін күту (1,5%); қарттардың арандатуы (2,5%).

Мұның себебі ренжітушілердің жеке ерекшеліктері болуы мүмкін (18%) – жүйке, ашуланшақтық, ашуланшақтық, теңгерімсіз мінез, өзін-өзі басқаруға деген ұмтылыс, алкоголизм, нашакорлық және т.б., сондай-ақ егде жастағы адамдардың жеке ерекшеліктері (23%) – обсессивті, жайбарақат, қызығушылықтардың болмауы,

зияндылық, шамадан тыс сенімділік, таза емес көрініс, денсаулық проблемалары, әсіресе психикалық оларды зорлық-зомбылық пен қатыгездікке осал етеді.

Әлеуметтік қызметкерлердің пікірінше, қарттар тарапынан зорлық-зомбылық пен қатыгездіктің себептері: ауру, мүгедектік және әл-ауқаттың нашарлығы (14%); психикалық проблемалар, деменция (9,5%); жаман мінез, ашуланшақтық, зияндылық, өзімшілдік (18,5%); қарт адамның проблемаларына назар аудару әрекеті (11,5%); жалғыздық, туыстарының көмегінің болмауы (14%); өз өміріне қанағаттанбау, үмітсіздік, көңілсіздік, үмітсіздік (9,5%); реніш (6%); зорлық-зомбылық пен қатыгездікке жауап (11%); төмен мәдениет, білімсіздік (10%); өзін-өзі растау (6,5%); қарым-қатынастың психологиялық мәселелері, арандатушылық (8%); ашуланшақтық, агрессия (5,5%); әлсіздік және дәрменсіздік (9,5%); өзін-өзі қорғау (5%); экономикалық проблемалар, өмірдің төмен деңгейі, әсіресе зейнетке шығу (7,5%); түсінбеушілік, психологиялық жарақаттар мен зорлық-зомбылық, өткен трагедиялар мен жеке драмалар (2%) болуы мүмкін.

Егде жастағы зорлық-зомбылық пен қатыгездікті жеңу мүмкіндіктері туралы мәселе табиғи түрде туындайды. Мұндай қиын сұраққа қарапайым жауап жоқ екені анық. Жағдайдың ерекшелігіне және оның қатысушыларының жеке ерекшеліктеріне байланысты жүзеге асырылатын әртүрлі тәсілдер мен нақты іс-шаралар кешені қажет.

Сауалнамаға қатысқан әлеуметтік қызметкерлердің 33%-ы қарттармен және олардың туыстарымен ақпараттық, түсіндіру, алдын алу әңгімелерінің қажеттілігін көрсетеді. 63% қарт адамды қорғау үшін құқық қорғау органдарына және заңгерлерге жүгінген жөн деп санайды. 14,5% осындай нәзік мәселені шешуде достық қарым-қатынастың, әдептіліктің, қамқорлықтың, жанашырлықтың, назардың, сенімнің, шыдамдылықтың маңыздылығын атап көрсетеді. Респонденттердің 8,5%-ы әлеуметтік қызмет көрсетуді ұйымдастыруда психологтың көмегіне жүгінуді ұсынады.

41% БАҚ арқылы ұрпақтар арасындағы өзара іс-қимылдың дұрыс үлгілерін енгізу, халықтың қартаю және аға ұрпақты құрметтеу проблемаларын түсінуі, отбасылық құндылықтарды насихаттауды жүзеге асыру қажет екенін атап өтті. 21,5% проблеманы шешуге мемлекеттік және жергілікті билік органдарын, қоғамдық ұйымдарды тартудың орындылығына, заңнаманы өзгертуге және қарт адамдарға зорлық-зомбылық көрсету

жағдайларында құқықтарды қорғау және көмек көрсету, өмір сүру деңгейі мен сапасын арттыру, оларды қоғамға интеграциялау және осы бағыттағы ведомствоаралық өзара іс-қимыл бойынша полиция мен әлеуметтік қызмет көрсету орталықтарының өкілеттіктерін кеңейтуге назар аударады. Жас ұрпақты үлкендерге құрметпен, сыпайылықпен, парасаттылықпен тәрбиелеуге, әсіресе отбасында жеке үлгі көрсетіп, өздерінің ата-әжелерін «дана сабақтар», «ұрпақтар достығы» (10%) мектептеріне шақыра отырып, көп көңіл бөлу керек деп санайды.

Әлеуметтік қызметкерлердің пікірі бойынша, қарт адамдарға қызығушылықтары бойынша клубтар, өзара көмек топтарын құра отырып, белсенді ұзақ өмір сүру бағдарламаларын, түрлі ұрпақтар үшін бірлескен іс-шараларды, оқыту курстарын, оның ішінде компьютерлік сауаттылық, өзін-өзі қорғау техникасы (12,5%) іске асыра отырып, өз ресурстарын жандандыруда көмек көрсету қажет. Зорлық-зомбылық пен қатыгездік мәселелерін шешуде бақылау (оның ішінде мекемелердегі бейнекамералар арқылы) және бақылау (медициналық) (10%) маңызды. Азаматтардың жүгінуі үшін жедел желі («сенім телефоны») пайдалы болуы мүмкін (8,5%); жанжалдарды шешудегі делдалдық (2%); тиісті дағдарыс орталықтары мен қызметтерінің жұмысы (3%). Кейде туыстарының жол жүруінсіз және қарт адамның стационарлық әлеуметтік қызмет көрсету мекемесіне көшуінсіз мүмкін емес (1,5%). Бұған балама ретінде туыстар үшін «демалыс қызметтерін» құру (0,7 %) дұрыс деп санайды.

Осылайша, егде жастағы зорлық-зомбылық пен қатыгездік мәселесі көп өлшемді және оны шешуде жан-жақты, мақсатты, стандартты емес тәсілді қажет етеді. Қарт адамдарды ренжіту кездейсоқ, бейтаныс адамдар да, туыстары, көршілері, таныстары да болуы мүмкін. Зорлық-зомбылық пен қатыгездікті қарт адамдар өздері көрсетуі мүмкін, бұл олардың агрессиясы немесе қорғаныс реакциясының экстремалды түрі болады. Сондықтан, мәселені шешкен кезде, ең алдымен, зорлық-зомбылық пен қатыгездікті кім және не үшін көрсететінін анықтау керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Жестокое обращение [Электронный ресурс]. // Словарь-справочник по социальной работе. – СПб., 2008. – URL: https://social_work.academic.ru/195Жестокое_обращение (дата обращения: 11.01.2018).

2 The Cambridge Handbook of Violent Behavior and Aggression / ed. by D.J. Flannery, A.T. Vazsonyi, I.D. Waldman. N. Y., 2007. – 838 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816840>.

3 Kirti A., Kumar P., Yadav R. The Face of Honour Based Crimes: Global Concerns and Solutions // International Journal of Criminal Justice Sciences. – 2011. – Vol. 6, no. 1–2. – P. 343–357.

4 Жестокое обращение с детьми [Электронный ресурс]. информационный бюллетень Всемирной организации здравоохранения № 150. – URL: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/ru/> (дата обращения: 26.01.2018).

5 Elder Abuse in the Community: Prevalence and Consequences / H.S. Comijs, [et al.]. // Journal of the American Geriatrics Society. – 1998. – № 46. – P. 85–88 ; Gorman M., Petersen T. Violence Against Older People and Its Health Consequences: Experience from Africa and Asia. L., – 1999; Podnieks E. National Survey on Abuse of the Elderly in Canada // Journal of Elder Abuse and Neglect. – 1993. – Vol. 4, no. 1–2. – P. 50–58. https://doi.org/10.1300/J084v04n01_02.

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF SOCIAL WORK WITH THE ELDERLY

MEDVEDEVA A. P.
undergraduate student, Toraighyrov University, Pavlodar

The constant increase in the proportion of older people to the entire population is becoming one of the most important socio-demographic trends in all developed countries. The aging of the population is explained, first of all, by the improvement of material conditions and the achievements of medicine. The rhythm of aging significantly depends on the lifestyle of older people (pensioners), their position in the family, standard of living, working conditions, social and psychological factors. In order to work with older people, you need to know their social status (in the past and present), mental characteristics, material and spiritual needs, and in this work rely on science, data from sociological, socio-psychological, socio-economic and other types of research. The transition of a person to a group of older people significantly changes his relationship with society and such value-normative concepts as the purpose and meaning of life, goodness and happiness, etc. The lifestyle of people is changing significantly. Previously, they were associated with society, production, social activities. How to make the life of an elderly

person worthy, full of activity and joy. how to get rid of the feeling of loneliness, alienation, how to satisfy his needs and interests - these questions are currently worrying the public of the whole world, what is the essence of social work with the elderly?

First of all, in creating a network of social service institutions that contribute to the formation of favorable situations, useful contacts, meeting the needs of older people as a special social group of the population, creating a good atmosphere for worthy support of their capabilities. Social work also helps to identify the positive potential of older citizens who are becoming a visible social force, helps to assess the accumulated practical experience, bring national policies and social programs closer to the needs of an aging population. A special place in the work with the elderly is given to social service institutions. At present, there are about 1,500 centers of social services for the population in the Republic of Kazakhstan, which include departments of social assistance at home; day care departments; departments of urgent social assistance. Home social services provide the following services:

- home delivery of food and hot meals, essential goods;
- assistance in paying for housing, utilities and other services;
- delivery of things and household items for washing, dry cleaning, repair;
- assistance in obtaining medical care, including accompaniment to medical institutions, visits to hospitals;
- Assistance in passing medical and social examination;
- assistance in obtaining vouchers for sanatorium treatment, including preferential ones;

Over a million lonely elderly are currently served by social workers at home. Basic services at home are provided free of charge, some services are paid for by the pensioner, but on the condition that he receives a care pension supplement. The funds received for the service are credited to the account of the centers and directed to their development. Due to these receipts, overalls, footwear for social workers are purchased, in rural areas - bicycles; part of the funds is directed to bonuses for employees. Stationary departments have been set up in many social service centers.

Day care departments are designed to help older people overcome loneliness and isolation. Here you can get first aid, free or subsidized meals, master various types of occupational therapy (craft, needlework, etc.). Daytime clients celebrate holidays, birthdays, etc. together. The centers organize work with pensioners at the place of residence, creating various interest clubs. The main task of the emergency social assistance service is to provide emergency support to all those in need.

The main directions of this activity:

- provision of free hot meals or food;
- provision of financial and material assistance;
- referral to medical and social departments;
- provision of household, legal and psychological assistance, etc.

For those who experience serious difficulties in organizing their life, running their own household, for one reason or another do not want to live in boarding houses, in a number of regions, special medical and social departments are being created on the basis of the center of social services for the population or health care institutions, where, in First of all, lonely pensioners who have partially or completely lost mobility and the ability to self-service are sent. The diversity and complexity of social problems caused by the aging of the population require adequate measures not only to provide the elderly with a guaranteed minimum of social services, but also to create conditions for the realization of personal potential in old age. Therefore, psychological and pedagogical, sociocultural, rehabilitation, consulting and other areas in the infrastructure of non-stationary social service institutions are being widely developed. The practice of targeted social assistance is being improved. Among the institutions of social service for the elderly, a special place is occupied by stationary institutions of the system of social protection of the population, the main type of which are boarding houses. The provision of the elderly population with places in boarding schools is not the same in different regions of Kazakhstan. This is due to many reasons, in particular, the demographic situation and historically established traditions in the resettlement of families, the peculiarities of the lifestyle of the population.

Recently, the requirements for the organization of the entire work of boarding schools have changed significantly, which is due to:

- a sharp «aging» of the contingent of these institutions, primarily due to applicants who are at an older age;
- an increase in the number of seriously ill patients among them;
- a change in the social composition of applicants, most of whom receive a pension;
- increased requirements for care, medical and other types of services.

The reasons that motivate older people to enter boarding schools have changed significantly. The main reason is the deterioration of health and the need for constant medical care and care. This situation undoubtedly contributes to the fact that nursing homes are turning from social welfare institutions into geriatric ones, providing a significant amount of medical care. The issues of preparing an elderly person for

admission to social profile institutions, informing him about the lifestyle in this institution should be at the center attention of relatives, doctors and social workers. One of the new forms of social services is the development of a network of special houses for single elderly citizens and married couples with a range of social services. Special housing for single people and married couples is one of the ways to solve the complex task of providing social assistance, as well as a whole range of social problems for the elderly. Recently, new forms of social services for the elderly have been actively created: mercy departments and geriatric centers. The economic crisis in the society actualized the problems of vagrancy and homelessness. Among the people who do not have a fixed place of residence and occupation, there are also older people who, for various reasons, fell into this category (victims of fraud, refugees and internally displaced persons, people suffering from alcoholism or memory loss, etc.). Social adaptation centers provide medical, psychological, legal and other services. Conclusion on the part of our state certain and concrete measures have been taken to improve the social services for the elderly

Considering that the issue of protecting the rights and improving the quality of life of older people is complex, affecting many areas of public life, the solution of this issue should be carried out in stages, taking into account the socio-economic situation in the country and the real possibilities of the state budget.

REFERENCES

- 1 Ismailova E. K., Yakhyaeva R. I. Features of social work with the elderly, 2014.
- 2 Uruzbayeva G. T., Manapova P. Forms of social work in the city with the elderly and veterans of the Great Patriotic War // www.enu.kz/.
- 3 Beretskaya E. A., Sokolova V. F. Theory and practice of rehabilitation of elderly citizens // www.kniga.com/.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ МАТЕМАТИКИ. «ДВАЖДЫ ОСОБЕННЫЕ» ОДАРЕННЫЕ ДЕТИ. ПРАКТИКА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ТАТЕНОВА К.
учитель математики, Мичуринская СОШ

Инклюзивное образование – это обучение, где учащиеся, независимо от их интеллектуальных особенностей, должны быть включены в процесс образования. Сам термин имеет латинское происхождение: «include» – «закрываю, включаю». В рамках инклюзивного образования не ребёнок должен стремиться к процессу обучения, а наоборот – характер и темп обучения подстраиваются под способности ребёнка [1]. Это и есть один из актуальных вопросов математики

Для детей с инвалидностью распределены варианты обучения: домашнее обучение; дистанционное обучение; коррекционные классы общеобразовательных школ.

Развитие системы инклюзивного образования – одно из ведущих направлений Государственной программы развития образования Республики Казахстан. Права детей, обучающихся на дому, имеют равные права к качественному образованию. Эти права закреплены Законодательством Республики Казахстан.

В Республике насчитывается 138 513 детей с ограниченными возможностями в возрасте до 18 лет, что составляет 2,8 % от общего числа детского населения.

Изменения образования в Казахстане немыслимы без создания образовательной среды, которая обеспечивает доступность образования для всех, с учетом особенностей психофизического развития и состояния здоровья.

Главной особенностью данной работы является сила – великая сила мастерства, неумной энергии, лидерства и положительный итог качества знаний учащихся. Поэтому «Дважды особенные» одаренные дети мыслят не шаблоном. Они умеют искать новые пути решения предложенных задач, находить выход из проблемной ситуации.

Учитывая актуальность рассматриваемой темы, мы определили цель нашего исследования: исследование эффективных способов развития способностей «дважды особенных» одаренных детей в КГУ «Мичуринская СОШ»

Для решения поставленной цели сформулировали задачи:

- 1 Проанализировать литературу по теме исследования;
- 2 Определить перспективные способы развития одаренности учащихся, обучающихся на дому;
- 3 Составить и реализовать план по повышению уровня подготовки детей с ООП

Гипотеза: наблюдение и апробирование новых способов развития способностей повысит качество обучения на дому детей с ООП.

Методы исследования: изучение теоретического материала, анализ, наблюдение, эксперимент, математическое моделирование.

Способность к наглядному моделированию математики развита у детей, обучающихся на дому. С помощью рисунков известной басни И. Крылова направляем мысли на этапе «Вызова» на раскрытие объективных связей и отношений действительности.

Рисунок 1 – Басня И. Крылова «Лебедь, щука и рак» в векторе

Учащиеся понимают, что тема по геометрии «Понятие вектора в пространстве, действия над векторами» определяет проблему: в знаменитой басне И.А. Крылова «Лебедь, щука и рак». Математическое объяснение фразы «...а воз и ныне там» подтверждает доказательство, что от любой точки А пространства можно отложить единственный вектор, равный данному.

Учащиеся имеют способности к символизации. Ребенок проявляет и обобщает свое отношение к действительности. В реальной деятельности ребенка представлены две группы способностей: способности к наглядному моделированию. Построение последовательности действий в соответствии с игровой ситуацией, создание модели ролевого поведения и способности отражать с помощью символов. Передача роли игры- определенной жизненной позиции, использование роли для символического отображения смыслов и ценностей человеческого взаимодействия.

Неограниченные возможности анализировать идеи и предложения, глубоко вникать в существо проблем математики способствовало проявлению природной любознательности, развитию аналитического и критического мышления.

Раздел «Математическая грамотность» включает в себя шесть подразделов которые называются: «Вероятность события», «Диаграммы и графики», «Множество чисел», «Комбинаторика», «Проценты», «Прямая и обратная пропорциональные зависимости».

Выбрав один из подразделов, ученики 6 класса, изучают теоретическую информацию по теме подраздела «Комбинаторика». Комбинаторика (с учетом возрастных особенностей)– подсчёт различных комбинаций, которые составляют из множества дискретных объектов. Под объектами понимают обособленные предметы или живые существа – люди, звери, грибы, растения, насекомые и т.д. При этом комбинаторику совершенно не волнует, что множество состоит из тарелки манной каши, паяльника и болотной лягушки. Принципиально важно, что эти объекты поддаются перечислению – их три (дискретность) и существенно то, что среди них нет одинаковых.

Конечно, можно отметить, что через урок важно формировать жизненно важные навыки. Их используют в стартапе. В данное время значительно расширилась область математических исследований и применения математического аппарата. Приложения математических методов имеют место за пределами математики: в физику, новые отрасли техники, биологию, в экономику и другие социальные науки; без строгой математической логики невозможна работа юриста или менеджера. Информационно – компьютерные технологии способствовали появлению новых областей научных исследований, имеющих огромное значение как для самой математики, так и для всех наук, непосредственно связанных с ней.

Для жизни в современном информационном обществе важным является формирование математического стиля мышления, проявляющегося в умении применять индукцию и дедукцию, обобщение и конкретизацию, анализ и синтез, классификацию и систематизацию, абстрагирование и аналогию.

Для того чтобы уверенно чувствовать себя в современном мире, человек должен уметь проанализировать возникающую проблему, учесть все ее аспекты и сделать правильный выбор.

Полноценное развитие мышления человека невозможно без формирования логики. Логика развивается математикой. Умение анализировать, делать выводы путём логических рассуждений, классифицировать, ставить гипотезы, опровергать их или доказывать, пользоваться аналогиями человек осваивает в значительной мере благодаря изучению математики. Решение математических задач способствует развитию навыков рационального мышления и способов выражения мысли (точность, полнота, ясность). Интуиция - способность предвидеть результат и предугадать путь решения.

Ученики 5 класса, понимают, что тема «Множества, объединение и пересечение множеств» охватывает повседневную жизнь

Исследование предполагает, что внедряя способы обучения детей с ООП, оценивалась их эффективность. Исследовать способности – функция психолога, а функция учителя - учить. Совместная работа администрации школы, психолога и учителей в тандеме показывает эффективность применения средств, форм и методов для повышения успеваемости данной категории детей и одаренности в той области, где ученик с ООП комфортно себя чувствует и раскрывает с помощью царицы наук- математики

ЛИТЕРАТУРА

1 Методология научного познания: учебник для магистров/ В.А. Канке. – 2-е изд., стер. – М : Издательство «Омега-Л», 2014. – 255 с. : ил.

2 Конвенция о правах инвалидов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru>.

ИСТОРИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ЦИВИЛИЗАЦИОННОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ

АХМЕТОВА М. Ж.

м.п.н., Торайгыров университет, г. Павлодар

На крутых переломах истории всегда и везде перед народами непременно вставали вопросы: кто мы, откуда мы и каковы те ценности, которые необходимо беречь и умножать, чтобы сохранить свою национальную и цивилизационную идентичность.

В эпоху глобализации, проблемы духовно-культурной идентичности приобрели особо обостренный характер. Современная историческая реальность такова, что она в качестве парадигмы мышления эпохи выдвигает на первый план именно процесс глобализации, и, как ответную реакцию на него, феномен цивилизационной идентичности.

В условиях современной глобализации возникает и укрепляется позиция, которая рассматривает сохранение культурного своеобразия, идентичности как высшее проявление цивилизации. Развитие современного Казахстана невозможно без изучения истории и культуры народа, без понимания истоков этнического развития, приоритетных духовных, нравственных ценностей казахской культуры.

Углубленное изучение истории тюркских народов высветило единые для всех тюркских этносов цивилизационные корни, которые питают наш национальный дух и культуру. Однако для изучения феномена цивилизационной идентичности важно понятие этнического самосознания.

Этническое сознание (самосознание) является важнейшим фактором, способствующим существованию и функционированию этнических общностей. Оно выступает не только как необходимое условие их организации, но и как неотъемлемый признак этнических общностей.

Самосознание этноса - сложное, многофакторное духовно-социальное явление со своей структурой и внутренними связями. Как показал анализ научной литературы, исследование этнического самосознания осуществлялось в рамках философии, психологии, этнологии, социологии, биологии и др. наук. В результате на сегодняшний день имеется ряд научных школ и направлений в зарубежной и российской науке.

Возрастающая роль этнического сознания и самосознания в современном мире делает актуальной задачу их всестороннего изучения, условий сохранения и развития.

В течение длительного процесса этногенеза тюрков одни и те же древние и средневековые племена входили в состав разных формирующихся народностей. Причиной тому является тесное взаимодействие тюркских народов Центральной Азии в экологических, социально-экономических процессах общества, в их религиозных представлениях и духовных ценностях. Это повлияло на последующий ход истории тюркских народов, формирования их этнического самосознания.

Таким образом, этнические процессы центральноазиатского региона отмечаются теснейшими межплеменными контактами, результатом которых стало формирование тех компонентов, вокруг которых активно шел этногенез, определивший языковую и культурную специфику формировавшихся тюркских этносов.

Духовность в культуре тюркских народов занимает доминирующее положение. Без изучения религии древних тюрков невозможно осмысление духовности, сложных мировоззренческих вопросов, возникающих на современном этапе этих государствах.

Развитие духовной культуры требует постоянного обращения к своим истокам, истории развития, осмысления ее особенностей на разных этапах развития, изучения взаимовлияния с другими культурами. Поэтому актуальность изучения религии древних тюрков на современном этапе очевидна.

Тенгрианство как культурный феномен, как открытое мировоззрение, как религиозная идея является наследием наших предков. Духовное возрождение тюркских народов идет через осмысление своей истинной истории, через возрождение самобытной культуры.

Тенгрианство как мировоззрение, сохраняющее свои внутренние основания, выступает как один из факторов этнической и культурной идентификации тюркских народов. Вместе с этим, его универсальные проявления позволяют движение к интеграции, что является условием духовно-культурного согласия и единства народов. Специфика и особенности ментальности, соотношение общечеловеческих и этнических ценностей, интеграционные тенденции в мировоззрении тюркоязычных народов, являются условиями выявления культурных, мировоззренческих и духовных оснований консолидации тюркоязычных народов.

Как известно, важнейшим средством объединения народа, помимо религии является язык. Язык является Немаловажной частью этнической культуры, именно посредством языка передаются все элементы и формы этнокультуры и формируется сознание. Тюркские народы имеют единые исторические корни. Тюркские языки являются близкородственными.

Культурное наследие тюркского мира является сокровищницей для более трехсот миллионов людей в мире, говорящих на родном языке. Каждая нация, сохраняя традиции, достижения своих предков, несомненно, должна знать о происхождении своих корней. В связи с этим в диалоге между предками и нынешним поколением проявляется естественный интерес и гордость за свою историю, язык, на котором написана летопись его народа.

Для достижения цели укрепить взаимоотношения тех, у кого язык и вера, судьба и история одна, необходимо признать исключительное место культуры, духовного богатства тюрков. И бесценным является сравнительное изучение тюркских языков, выявление общих и специфических черт, научное исследования языковых особенностей, рассмотрение и связь данных открытий с историей тюркского языка.

Колыбелью каждого народа является природа, которая определяет его историческую судьбу. Влияние, которое она оказывает на жизнь общества, называется географическим фактором. Именно он, на раннем этапе развития, оказывает прямое и определяющее влияние на быт и содержание трудовой деятельности, на темперамент, способности и наклонности людей. В этих рамках и формируются традиции, соответствующая культура, особенности менталитета народа.

Таким образом, основными факторами, которые оказывали и оказывают в настоящее время влияние на этническое самосознание, являются культура, этническая территория и границы, язык, а также этноним, некоторые антропологические характеристики и религиозные принципы [1, с.60].

Под Центральной Азией понимаются территории распространения кочевого типа хозяйствования в Казахстане, Монголии, Китае (Синьцзянь-Уйгурский Автономный округ, Внутренняя Монголия), России (республиках Алтай, Тыва, Хакасия, Бурятия, отчасти Иркутской и Читинской областях). Историки выделяют этот регион как территорию, породившую множество скотоводческих (кочевых

и полукочевых) культур, имеющих ряд сходных черт в социальном устройстве, хозяйственных комплексах [2].

Таким образом, исследования таких этнических образований, как: казахи, кыргызы, узбеки, таджики, туркмены, алтайцы, тувинцы, хакасы, монголы, буряты и др. тюрков-выходцев из Центральной Азии носят актуальный характер. Попытки понять, чем же отличаются друг от друга народы и их культуры, что особенного есть в конкретном народе, являются естественной потребностью человечества осознать факт культурного разнообразия на планете [2].

Процесс формирования этнического самосознания тюрков происходил под влиянием целого ряда факторов, среди которых, важную роль сыграла культура тюркских народов, ее духовная составляющая, лингвистические особенности, география расселения, территория проживания и границы. Эти факторы способствовали объединению и сплочению близкородственных тюркских народов и сыграли огромную роль в становлении тюркской идентичности.

В процессе формирования самосознания любого этноса огромное значение имеют специфические компоненты его культуры [1]. При этом здесь культура понимается в самом широком смысле этого слова, которая охватывает и образ жизни людей, включая материальные и духовные аспекты жизнедеятельности и оказывая свое непосредственное влияние на целостность человеческого поведения, на адаптацию людей к окружающей среде. Этническая культура проявляется практически во всех областях жизни этноса: в устройстве жилища и одежды, в фольклоре и в воспитании детей и т.д.

На определенных этапах развития этнических общностей существенную роль в формировании этнического самосознания играла и продолжает играть религия.

Древние тюрки были последователями тенгрианства. Эта прото-религиозная система господствовала на всем пространстве Великой Степи, занимающего важную геостратегическую зону Евразийского континента, по которой проходили главные коммуникационные коридоры и транспортные магистрали Великого Шелкового пути. Тенгрианство основано на вере в Создателя - Тенгри-хана, который сложился примерно в V - III веке до н.э. В Тенгрианстве органично переплетены единобожие, поклонение духам предков, пантеизм (поклонение духам Природы), магия, шаманизм и даже элементы тотемизма [3].

Мифология тюркских народов как одна из форм богатой мировоззренческой культуры является составляющей тенгрианства

и отражает специфику мироотношения тюрков. Общие космологические представления, мифы и верования, традиция и обычаи формируют единое понимание окружающего мира, побуждают отличать членов своей общности - единоверцев от тех, кто эти верования, традиции и обычаи своими не считает. Говоря иначе, религия, кроме всех иных, определяющих ее свойства и характер, несет в своем содержании некую матрицу - живое ощущение «коллективного-Я», создающего из разрозненных людей консолидированную группу-народ.

Таким образом, тенгрианство на протяжении многих веков через систему духовных кодов культивировало и социализировало определенные устойчивые этнические константы народов. Тенгрианство вследствие взаимообогащения и взаимообращения со сложной, многоэлементной номадической культурой становится не просто религией, а системой мировоззрения, миропонимания и мироотношения тюркских народов.

Среди компонентов этнической культуры наиболее отчетливо выражает этнические функции и способствует выработке этнического самосознания язык. Язык этноса возникает и формируется в процессе исторического развития и является самым древним компонентом в его жизни. Этнический язык является плодом и результатом развития этноса, выраженным в особенностях, своеобразиях и специфике его формирования и становления. В языке проявляются все духовные содержания общности, он является не только средством общения между людьми, но и своеобразным показателем всего богатства жизни этноса [1, с.59].

Язык играет важную роль в усилении этнической идентификации народов и является важнейшим средством их объединения. Этнической функцией тюркского языка является единство тюркских народов.

Все современные тюркские языки наций и народностей восходят, как целая родственная между собой группа языков, соответственно к более древним языкам племен и народов и являются результатом исторического процесса их развития в различных родоплеменных союзах и общностях, которые оставили в них различные следы и отпечатки.

Тюркская языковая общность сформировалась в процессе консолидации тюркоязычных племен, их миграции, ставшей результатом кочевого способа хозяйствования, завоевательной политики, высокой степени экономической интеграции,

взаимодействия языков и культур, а также расширения границ территориального пространства.

История взаимодействия и, отчасти, слияния всех групп древнего населения на протяжении двух – двух с половиной тысяч лет и есть процесс, в ходе которого осуществлялась этническая консолидация и сформировались тюркоязычные этнические общности. Именно из среды этих близкородственных племен во II тысячелетии н. э. выделились современные тюркские народы.

Немаловажную роль в становлении этнической идентичности тюрков сыграл географический фактор. На историческую судьбу каждого народа влияет ее природа. В условиях кочевого скотоводческого хозяйства для тюрков характерным было приспособление к природным условиям резкоконтинентального климата степи. Сохранение жизненно необходимого живого и материального имущества не проходило без выносливости и терпения. Благодаря именно этим человеческим качествам тюркские народы сумели сохранить свою уникальную культуру в тяжелых природных условиях.

Говоря о характере природы, также необходимо отметить, что она своими суровыми императивами сформировала отношения равенства и коллективизма в среде тюркских народов.

Другим важнейшим фактором формирования тюркского этнического самосознания явились территории проживания тюрков, их этнические границы в прошлом. Как справедливо отмечает Н.М. Бусыгина, территория может творить с национальным сознанием почти чудеса, изменяя его во многих направлениях. Поэтому учет территориального фактора при анализе этнического самосознания неизбежен [4, с.47]. На том географическом месте земли, где в течение длительного исторического периода люди не просто живут и осваивают его, а слагают о нем легенды, сказания, этносы, посвящают ему песни, танцы и т.д., бережно передаваемые из поколения в поколение, формируются чувства родины, единства этнической общности.

Этническое самосознание, являясь одним из главных компонентов этноса и характеристик этноса, будучи продуктом духовного производства, подвержено изменению в зависимости от постоянно меняющегося бытия. В эпоху перемен этническое самосознание приобретает массовую форму. Активизация массового этнического самосознания происходит в

связи с социально-экономическими, политическими изменениями в государствах и проявляется во всех сферах деятельности.

Изменчивость, подвижность содержания самосознания способствовали расширению культурного обмена, внешних информационных связей, общению и развитию этноса.

Фундаментальной особенностью древнетюркской цивилизации явилось способность и умение тюрков вбирать и удачно синтезировать достижения других культур и цивилизаций. Тюркоязычные племена, населявшие Великий каганат, впоследствии государства Кыпчаков, Карлуков, Огузов, Кимаков и др. тесно общались с ближними и дальними соседями. Китай, Иран, Византия, Русь, Грузия, Венгрия, Хорезм, Египет - вот далеко не полный список стран и государств, с которыми средневековые тюрки вступили в тесные и культурные контакты. Роль Великого Шелкового пути, который в данную эпоху находится в расцвете трудно переоценить.

Тюрки сумели на протяжении нескольких веков, сохраняя собственную этническую идентичность, язык, номадическое мировоззрение, традиции, в то же время соединять и интегрировать разноэтнические массивы Каганата в одно целое.

В рамках единой державы появляются общий литературный язык, основанный на рунической письменности, а затем и общеимперские стандарты в культуре, особенно выражающиеся в материальной культуре (жилища, одежда, сбруя, украшения). Эти процессы отражали начало нового этнического порядка [5].

Тюркские народы на взлете своей истории создали не только новую мощную военно-политическую организацию, но и уникальную цивилизацию, органически впитавшую в себя лучшие достижения китайской, индийской, иранской и византийской цивилизаций. Эта оригинальная цивилизация впоследствии стала главным признаком культурной идентификации каждого из тюркоязычных племен и народов, населяющих огромные просторы Евразии.

Таким образом, номадическая цивилизация представляет собой определенную систему культуры, отражающую специфические черты мышления. Культура кочевников целостна по природе, обладает своей универсальной концепцией бытия, его понимания, что образует своеобразие мышления и самосознания. Именно целостность образа мышления кочевников, позволившая создать относительно устойчивую систему культуры, выражающуюся в уникальном способе мировидения, дает основания для выделения древней кочевой культуры Центральной Азии как отдельной

цивилизации, имеющей свое непосредственное продолжение в настоящем в виде развития многих национальных культур.

ЛИТЕРАТУРА

1 Файзуллин Ф.С. Эническое самосознание и факторы его формирования // Журнал «Вестник Академии наук Республики Башкортостан». - № 3 – 2013.С. 58 – 64.

2 Ламажаа Ч. К. Национальный характер тюркоязычных народов Центральной Азии // Электронный информационный журнал «Новые исследования Тувы». - № 3 – 2013. С. 69.

3 Рустем Джангужин. Общетюркская идентичность: Миф или реальность? // Абай-Ақпарат. 2 июня 2011 г. [Электронный ресурс]. – URL: <https://abai.kz/post/8846>

4 Бусыгина Н.М. О состоянии немецкой нации (Территориальный фактор в национальном самосознании немцев) // Полис. - № 1 – 1999. С. 47.

5 Артыкбаев Ж.О. История Казахстана (90 вопросов и ответов). – Астана: Алтын кітап, 2004. – 159 с.

Мазмұны

7 Секция. Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары 7 Секция. Гуманитарные и социальные науки

7.13 Заманауи білім беру: өткеннің тәжірибесі, болашаққа көзқарас

7.13 Современное образование: опыт прошлого, взгляд в будущее

Абдразакова А. О.

Педагогикалық ынтымақтастық технологиясындағы белсенділік тәсілі3

Айтимова М. К.

Математика сабағында дидактикалық ойындарды қолдану9

Алексенко А. А., Попандопуло А. С.

Психолого-педагогическая коррекция девиантного поведения подростков на занятиях физической культуры.....13

Амирбекова А. К.

Болашақ бастауыш мұғалімдерін даярлауда медиа білім берудің мазмұны18

Ахметов К. Р.

Қашықтықтан білім берудің артықшылықтары мен кемшіліктері (Білім берудегі озық технологиялар мен заманауи үрдістер бағыты бойынша мәтін)23

Әлтаева А. Б., Басығараев Ж. М

Үйірме жұмыстары арқылы оқушылардың экологиялық зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру жолдары.....27

Бабиқенова А. А., Кульбекова М. С.

Передача эмоционального состояния учащихся посредством изобразительного искусства33

Байболат Д. Б.

Интеллекті бұзылған балалармен түзету жұмысында Кюизенер санау таяқшаларын қолдану41

Байзова Ж. А.

Формирование навыков критического мышления на уроках познания мира.....46

Бейсекеева И. А.

Оқу үдірісінде заманауи педагогикалық технологиялар арқылы орта сынып оқушыларының грамматикалық дағдыларын жетілдіру53

Бейсенкулова Л. Б., Тулкова Г. М. Влияние применения информационных технологий и средств на качество современного образования.....	60
Быкова Э. Г. Значение эмоционального интеллекта в процессе обучения студентов вуза	66
Бекишева В. Б. Устное народное творчества на уроках истории казахстана.....	71
Дюсембаев А. К., Титов С. В. Актуальность изучения успеваемости и психологического состояния студентов при дистанционном обучении	75
Дюсембаев А. К., Титов С. В. Оценка психологического состояния и успеваемости студентов в условиях дистанционного обучения	82
Ермекова А. А. Некоторые педагогические приемы дифференциации для развития одаренности учащихся	89
Есенгужинова К. Ж. Повышение эффективности образовательного процесса через применение современных подходов к организации образовательной деятельности, непрерывное совершенствование профессионального уровня и педагогического мастерства учителя	93
Жакупова Г. К., Ахмет М. Н. Как развить навыки самостоятельного оценивания у учащихся 9 класса через использование стратегий студентоцентрического обучения?.....	101
Жапарбекова А. Н. Особенности дистанционного образования	107
Завалишина А. И., Калиева А. Б. Изучение эффективности использования виртуальных лабораторий на уроках биологии	111
Зауат Р., Рахимов Е. К. Қазіргі мектепте қазақстан тарихын оқыту мәселелері.....	117
Земан Н. С., Касенова З. З. Игровые технологии в деятельности педагога в работе с детьми с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования.	125
Зотова К. А. Контекстные задания как средство формирования и оценивания ключевых и предметных компетенций учащихся на уроках истории	129
Игликова Д. С. Современные методы преподавания географии в школе	135

Имекешова А. Ж., Жунусова И. С. Интеллекті бұзылған балалардың танымдық және сөйлеу бұзылыстарын түзетуде Эйлер технологиясын қолдану.....	138
Imperova S. A. Students' research skills development in biology lessons and after hours time in high school.....	145
Искакова Д. С., Жумабекова Б. К. Развитие творческих способностей старшеклассников на уроках английского языка.....	151
Казанцева А. И., Носова Ю. А. Взаимодействие школа-вуз в процессе профессионального самоопределения и саморазвития школьников и студентов	156
Капашева М. С, Дутбаева Н. К. Изо-терапия арқылы дамуында ауытқулары бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту	161
Касенова А. У. «Төңкерілген оқыту» әдісін оқыту үдерісінде тиімді қолдану.....	166
Касимова Д. А., Кудышева А. А. Психологические причины неуспеваемости обучающихся	171
Қошанова Ә. Қ. Оқытудың инновациялық технологияларын іске асыруда педагогтың дайындығын қалыптастыру.....	184
Қошумбекова А. А., Айтимова Ж. Қ. Психикалық дамуы кешеуілдеген балалармен түзету жұмыстарында инновациялық технологияларды қолдану.....	188
Кубжесарова А. Б. «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясы негізінде оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастыру	194
Кульжанова К. Д. Использование методов критического мышления на уроках истории	198
Кульмаганбетова Р. А., Жұмажан М. «Қазақ сатирасы – мектеп бағдарламасында» Өңір тарихын зерделеуші тұлға – Жанат Тұрғанбекұлы және оның мұрасы	201
Күшербаева И. Қ. Проблемалық оқыту әдістері арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту	211
Күзенбай Ә. Ж., Кененбаева М. Бастауыш мектепте математиканы оқыту барысында оқушы қызығушылығын арттырудың бір формасы – уәждеу	215
Калиева Ф. Е., Джакина А. А. Информационные технологии в современном обществе	223
Kanatuly M., Adilbayeva A. S., Ercilasun K. Pedagogical bases of teaching the history of the formation of tourist territories in East Kazakhstan.....	227

Лятина Г. И. Развитие функциональной грамотности учащихся на уроках естествознания в начальных классах	232
Мандахбаяр Т. Оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда оқытудың интербелсенді әдістерін қолдану	237
Медеуова С. А., Мусина А. К. Перспективный план развития школы	244
Мецлер И. Ю. Использование информационно- коммуникативных технологий в формировании математических представлений у дошкольников с нарушением интеллекта	252
Муканова К. Н. Образование шириною в жизнь.....	257
Мусина Ж. А. Өздік жұмыс оқытудағы жетістіктің негізі ретінде.....	262
Мұратбай Б. Қ., Гасымова К. И. Интегрированный урок как одна из эффективных форм развития познавательной деятельности детей с особыми образовательными потребностями.....	267
Мұратбай Б. Қ., Нажмиденова З. Ж. Особенности развития внимания у детей школьного возраста с умственной отсталостью.....	274
Нурпенсова А. Б., Жетписбаева Г. К. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда оқушының айтылым дағдысын дамытудың тиімді жолдары	278
Нурпенсова И. А. Қазақ тілін оқытуда тілдік орта қалыптастырудағы тыңдалым дағдысының маңызы.....	283
Нуртаева А. Д. 5-Сынып бойынша информатика курсының жаңартылған бағдарламасы, әдістері мен құралдары	288
Оқан Н. Ж. Оқудың педагогикалық технологиялары.....	294
Оразалинова М. К., Бабатаева А. М. Заманауи білім беру практикасында инновациялық технологиялар мен әдістерді қолдану тәжірибесі	298
Орынбек Б. А. Оқушылардың қабілеттерін ескере отырып, география пәні бойынша сараланған тапсырма әзірлеу	305
Осипенко А. М. Фестиваль педагогических идей и проектный менеджмент - инновационные формы контроля в специализированной школе.....	313

Оспанова Ж. С. Формирование творческой личности в школе как залог успешности в будущем.....	319
Оспанова Н. Е., Амирханова Г. М. Психикалық дамуында кешеуілдеген балалардың тілін дамытуда мнемотехниканы қолдану.....	323
Петровскова Е. П. Опыт применения steam- технологии на уроках биологии	331
Рамазанова Н. К. О профессиональных компетенциях будущих педагогов начальных классов.....	334
Rakhimzhanova A. B. The academic mobility in Toraighyrov University.....	338
Сайботалова Т. А., Барановская В. А. Использование сюжетных картин для формирования связной речи у дошкольников с ЗПР	342
Сайлаубекова М. М. Актуальность использования интернет -ресурсов при обучении чтению на уроках английского языка в начальной школе	348
Sachanova A. The role intercultural competence in the development of cognitive activity of secondary school students	352
Сейдахметова Г. И. Учебно-исследовательская деятельность учащихся на уроках биологии	356
Сейтахметова А. М., Аубакирова Р. Ж. Проблемы развития учебной мотивации у обучающихся в условиях дистанционного образования.....	360
Середкин В. П. Проектирование учебного процесса – основной фактор качественного образования.....	365
Суюндикова М. М., Казиева Б. А. Оқушының тыңдалым арқылы айтылым дағдыларын қалыптастыру ..	373
Темирғалинова А. К., Кудышева А. А. Педагогические условия формирования коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов в процессе обучения в вузе	378
Темирғалинова А. К., Кудышева А. А. Формирование коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов в условиях высшего образования.....	383
Темирғалинова А. К., Кудышева А. А. Особенности формирования коммуникативно-этнопедагогической компетентности будущих педагогов в полиэтнической среде вуза.....	387

Тыштыкова Ш. Н. Использование стратегии критического мышления на уроках литературного чтения в начальной школе	391
Шаринова А. К., Корогод Н. П., Варлакова Е. Ю., Кереев А. Е. Виртуалды зертханалық жұмыстарын құрастыру мен қолданудың теориялық негіздері	398
Шаханова Н. Т. Бастауыш сыныпта жаңа технологияларды қолдану тиімділігі	406
Шейрман Т. В., Дутбаева Н. К. Эйдетика как средство формирования познавательных способностей у детей дошкольного возраста с ЗПР	412
Шелихова Н. И. Основные проблемы и тенденции развития системы образования: проблема социализации	418
Щеколдина С. В. Современное образование в школе: опыт прошлого, взгляд в будущее	425
Юсупова А. С. Проблемы преподавания знаний в средней школе в условиях пандемии Covid-19	429
7.14 Психология ғылымының даму мәселелері	
7.14 Проблемы развития психологической науки	
Абылгазин А. Б., Ксембаева С. К. Субъективное ощущение одиночества как фактор суицидального риска	435
Жолдасова А. М. «Оқушылардың жылдам оқу дағдысы оның зияткерлік дамуының негізі»	439
Кажикенова Г. М., Ещанова А. Т. Білім алушылардың рефлексиясын дамытуға психологиялық сүйемелдеу	444
Kadyr E. S., Kudysheva A. A. Manipulative action technology on personality	450
Киселёва К. В., Нурғалиева М. Е. Семейный кризис как фактор жизненного цикла семьи	454
Махметова К. К., Нурғалиева М. Е. Профилактика подросткового буллинга	461
Мейрамғалиева А. Б., Амренова М. Д. Применение инновационной системы карточек схем-глаголов в коррекции общего недоразвития речи	465

Мукашева А. А. Роль Ж. Аймауытова в развитии казахстанской психологической науки	471
Мухамбетова З. К., Прозорова Т. А. Сенсомоторное развитие детей с задержкой психического развития, для формирования познавательной деятельности	475
Нұрғали М. Е., Жапарова Б. М. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық ойлауы және оның ерекшеліктері	482
Постоялко М. Н., Колюх О. А. Психолого – педагогическая коррекция детей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации	486
Рахимбаева А. К., Жуматаева Е. О. Ұлы ағартушы ғалымдардың қыз бала тәрбиесін қалыптастыруға байланысты моральдық - этикалық көзқарастары	494
Сембина А. Б. Связь внутренней коммуникации и вовлеченности сотрудников в организациях	501
Смирнова Т. А. Формирование познавательного интереса учащихся как психолого-педагогическая проблема.	506
Смирнова Т. А., Смирнова Е. А. Активный метод обучения как метод, побуждающий учащихся к активной мыслительной и практической деятельности	514
Тікубек Э. Б., Ушакова Н. М. Психолого-педагогические условия коммуникативных аспектов процесса обучения в рамках личностно-ориентированного подхода	522
Тыналиева Б. А. Факторы, влияющие на психологическое здоровье подростков	528
Усембаева Б. Т. Цифровизация образования: положительные и отрицательные аспекты в учебном процессе	535
Шәріп М. Т., Байсарина С. С. Болашақ педагог-психологтың психикалық денсаулықтығын қалыптастыру	546
7.15 Әлеуметтік жұмыс: тәжірибе және перспективалар	
7.15 Социальная работа: опыт и перспективы	
Алина А. К., Кудышева А. А. Қазіргі әлемде волонтерлік қызметті дамыту тәжірибесі	551
Жумадилов Н. Ж. Қазақстан қоғамындағы қарт адамдарға қатысты зорлық-зомбылықтың салдары	558

Medvedeva A. P.	
Features of the organization of social work with the elderly.....	565
Татенова К.	
Актуальные вопросы математики. «Дважды особенные» одаренные дети. практика инклюзивного образования	569
Ахметова М. Ж.	
Исторические условия становления цивилизационной идентичности тюркских народов	573

**«XXII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

ТОМ 18

Техникалық редактор: А. Р. Омарова

Корректор: А. Р. Омарова

Компьютерде беттеген: З. С. Искакова

Басуға 18.04.2022 ж.

Әріп түрі Times.

Пішім $29,7 \times 42 \frac{1}{4}$. Офсеттік қағаз.

Шартты баспа табағы 33,9. Таралымы 500 дана.

Тапсырыс № 3925

«Toraighyrov University» баспасы

«Торайғыров университеті» КЕ АҚ

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.